

€ 35,00

(71)

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑ ΤΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΠΟΤΡΓ. ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 38 - ΑΘΗΝΑΙ Τ.Τ. 126

ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ
ΠΟΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ
ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

35

ΑΘΗΝΑΙ

1970

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν εὐρίσκεται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀναγγεῖλη τὴν ἑναρξιν ἐκδόσεως τοῦ β' τομοῦ τοῦ «Ἀρχεῖου Θράκης».

Τοῦτο δὲ περιέχει, συμφώνως πρὸς τὸ ἀναγγελθὲν ἤδη σχέδιον νέου προγράμματος τῆς ὕλης του, ὅχι μόνον λαογραφικὸν καὶ γλωσσικὸν θησαυρὸν, ὡς ἐγένετο μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ πᾶν θέμα ἐπιστητὸν, ἀναγόμενον εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπόστασιν τῆς Θράκης. Ἡ Ἑταιρία ἐγκαινιάζουσα τὸ πρόγραμμα τοῦτο θεωρεῖ χρέος νὰ ἐξάρη τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ταύτης, ἣ ὁποία προώριστα νὰ ἐμφανίσῃ πλέον συντονισμένην καὶ πλέον περίλαμπρον τὴν πολὺπλευρον εἰκόνα τῆς Θράκης.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ε.Θ.Μ.
Γνωμοδοτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἀθήναι
Ἰανουάριος
1970

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

1) Ἀνάτυπα τοῦ 34ου τόμου καὶ τῶν ἐν συνεχείᾳ ποιούτων.

Ὡς εἰς τὸν πρόλογον τοῦ κυκλοφορήσαντος ἤδη 34ου τόμου τοῦ «Ἀρχείου Θρακῆς» ἐδημοσιεύσαμεν, ἀκολουθοῦντες τοὺς σκοποὺς τοῦ καταστατικού τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν συλλογὴν καὶ διάσωσιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ τῆς Θρακῆς ὑλικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ μελέτην παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος τὴν Ἑλληνικὴν Θρακικὴν Πατρίδα, ἀπεταμιεύσαμεν ἐν αὐτῷ δώδεκα ἐν συνόλῳ μελέτας πολυτίμου τοιοῦτου ὑλικοῦ.

Ὅλας τὰς μελέτας ταύτας, πέραν τῶν τόμων τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος τοῦ «ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ» ἐξεδώσαμεν καὶ εἰς ἰδιαίτερα ἐκάστην ἀνὰ δύο χιλιάδας τευχίδια, ἧτοι ἐν συνόλῳ 24.000 τευχίδια ὑπὸ τύπον ἀνατύπων, διενείμαμεν δὲ καὶ διανέμομεν τὰ τευχίδια ταῦτα δωρεὰν εἰς τὰ τακτικά καὶ ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ε.Θ.Μ., εἰς 200 βιβλιοθήκας τοῦ Κράτους, εἰς πάντα αἰτοῦντα καὶ εἰς ὑπὲρ τὰ 1.500 ὄλου τοῦ Κράτους Σχολεῖα, συμβάλλοντες εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς Θρακῆς φρονηματισμὸν διδασκόντων καὶ διδασκομένων καὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων.

Αἱ δώδεκα αὗται ἰδιαίτεροι εἰς ἀνάτυπα μελέται τοῦ ἔτους 1969 ἔλαβον τοὺς ἀριθμοὺς 155 μέχρι καὶ 166, ἐνούμεναι δὲ ἀποτελοῦν ὁλόκληρον τὸν 34ον τόμον τοῦ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ. Τὸ αὐτὸ θὰ γίνεταί ἐφεξῆς καθ' ἕκαστον ἡμερολογιακὸν ἔτος, εἰς τρόπον ὥστε ἐνούμενα τὰ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενα ἀνάτυπα μελετῶν μας νὰ ἀποτελοῦν τοὺς κατ' ἔτος συνεχιζομένους τόμους τοῦ «ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ».

2) Ὁδηγίαι διὰ τοὺς ἀποστέλλοντας μελέτας πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων Γνωμοδοτικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ε.Θ.Μ.

Ὡς καὶ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ παρόντος τόμου διελάβομεν, εἰς τὸ ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ εἶνε δυνατόν νὰ καταχωρῆται πᾶν θέμα ἐπιστητὸν, ἀναγόμενον εἰς τὴν σημερινὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπόστασιν τῆς Θρακῆς, πέραν τῶν θεμάτων τοῦ ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ αὐτῆς. Αἱ μελέται αὗται δέον νὰ εἶναι 1 μέχρι 3 τὸ πολὺ τυπογραφικῶν φύλλων περιπίου, νὰ ἀποστέλλωνται δὲ εὐκρινῶς δακτυλογραφημέναι εἰς 2 ἀντίτυπα ἐπὶ μιᾷ σελίδος χάρτου. Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, ὡς μὴ τυγχάνουσα κερδοσκοπικὸς ὄργανισμός, παραχωρεῖ εἰς τοὺς συγγραφεῖς 150 ἀνάτυπα τῶν, ἀναλόγως τῶν πόρων της, δημοσιευομένων μελετῶν.

Τέλος ἡ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων Γνωμοδοτικὴ Ἐπιτροπὴ ἂν καὶ διατηρῆ τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκρίσεως τῶν ὑπὸ δημοσίευσιν μελετῶν, συμφώνως πρὸς τὸ καταστατικόν, ἐν τούτοις οὐδεμίαν εὐθύνην φέρει οὔτε συμμερίζεται ἀπαιτήτως τὰς ἀπώφεις καὶ τὰς γνώμας τῶν συγγραφέων.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ε.Θ.Μ. Γνωμοδοτικὴ Ἐπιτροπὴ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΜΕΛΗ
Ἐπιτίμου Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως

ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Ο ΘΡΑΞ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

«Ἡ Ἐταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν τιμῶσα τὸ ἐκλιπὸν ἐπιφανὲς τέκνον τῆς Θράκης, τὸν αἰμνηστον Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπωνα Κυριακίδην, ἐτέλεσε τὸ πνευματικὸν του μνημόσυνον εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Παιδείας, τὴν 29ην Ἀπριλίου 1969, μετ' ὀμιλητῆν τὸν κ. Γεώργιον Μαμέλην, ἐπίτιμον Γεν. Ἐπιθεωρητὴν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὅστις καὶ ἐξεφώνησε ἐνώπιον πυκνοτάτου ἀκροατηρίου τῆς ἐν Ἀθήναις Θρακικῆς παροικίας καὶ τῶν μελῶν τῶν εἰς τὴν Στέγην Γραμμάτων συστεγαζομένων Λογοτεχνικῶν Σωματείων τὸν πρέποντα ἐπιμνημόσυνον λόγον, τὸν ὁποῖον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένον αὐτῷ καθῆκον νὰ καταχωρίσῃ εἰς τὸν παρόντα τόμον τοῦ Ἀρχείου Θράκης εἰς αἰδίου μνήμην τοῦ μεγάλου Θρακός, τόσον διὰ τὴν τιμὴν τὸν ἄνδρα, ὅσον καὶ διὰ τὴν προβάλλει ὡς παραδειγμα πρὸς μίμῃσιν εἰς τὴν σημερινὴν νεολαίαν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, δι' ἔθνικὸν φρονηματισμὸν τῆς. Τὸν ὀμιλητὴν ἐπρολόγησεν ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ε.Θ.Μ. κ. Δημ. Μαγκριώτης, εἰπὼν τὰ κάτωθι:

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Ὁ ἐκλεκτός μας ὀμιλητὴς κ. Γ. Μαμέλης ἐγεννήθη ἐν Καλλιπόλει τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἐφοίτησε εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν, εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς Γερμανίαν.

Ἐπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὰ Διδασκαλεῖα Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Σερρών, εἰς τὸ Γυμνάσιον καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ ὡς Γυμνασιάρχης εἰς τὰ Γυμνάσια Δράμας, Γιαννιτσῶν καὶ θηλέων Κομοτηνῆς. Προσῆλθε εἰς Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἀπεχώρησε πρὸ πενταετίας παραιτηθεὶς.

Ὁ κ. Γ. Μαμέλης ἐδημοσίευσεν πολλὰς παιδαγωγικὰς, ἱστορικὰς καὶ λογογραφικὰς μελέτας, ἐξέδωσε δὲ προσφάτως λίαν ἀξιόλογον ἔργον καὶ ἐπιδρομαὶ βαρβάρων εἰς Θράκην κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους».

Συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν δημιουργίαν πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὴν Θράκην μετ' ὀμιλητῆς ὀμιλίας, διαλέξεις, δημοσιεύματα, ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις πρὸς τιμὴν τοῦ Δ. Σολωμοῦ, Κ. Παλαμά, Γ. Βιζυνοῦ κ.ἄ. εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Θράκης.

Ὁ κ. Γ. Μαμέλης ἀφιέρωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐνεργουῦ ζωῆς

του εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς Θρακικῆς νεότητος καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ τῆς Θρακίας.

Διὰ τὴν εἰς τὰ Γράμματα καὶ τὴν Ἐκπαίδευσιν πολύτιμον προσφορὰν του ἐτιμῆθη ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις SOCIETE D' EDUCATION ET D' ENCOURAGEMENT, ἑταιρείας τελούσης ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας δι' ἀργυροῦ μεταλλίου καὶ τιμητικοῦ διαπλώματος.

Τὸν ἐκλεκτὸν καὶ τετιμημένον τοῦτον ὁμιλητὴν θὰ ἔχωμεν τὴν εὐχαρίστησιν ν' ἀκούσωμεν ἀποψε. Παρακαλῶ τώρα τὸν κ. Γ. Μαμέλην ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸ βῆμα καὶ νὰ λάβῃ τὸν λόγον.

Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἐταιρείας Θρακικῶν Μελετῶν,
Κυρίες καὶ Κύριοι,

Προσῆλθαμε σήμερα στὴν φιλόξενη τούτη αἴθουσα γιὰ νὰ ἐκπληρώσωμε ἓνα χρέος πρὸς ἓνα ἐπιφανῆ Θραῖκα, τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλωνα Κυριακίδη, τὸν ἄνδρα, ποὺ τίμησε τὴν γενετείρὰ του πάνω ἀπὸ μισὸν αἰῶνα μὲ τὴν πνευματικὴν προσφορὰν του, τὸν σοφὸ, ποὺ ἀφοῦ ἐπιβλήθη μετὰ τὴν παρουσία του στὸ Ἑλληνικὸ πνευματικὸ στερέωμα, ἀκτινοβόλησε τὸ φῶς τοῦ νοῦ του καὶ ἔξω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀναγνωρίσθη σὰν ἐξέχουσα Εὐρωπαϊκὴ προσωπικότητα, τὸν ἐπιστήμονα, ποὺ προήγαγε μὲ τὸ φωτεινὸ μυαλό του, μὲ τὴν εὐσυνείδητη ἔρευνα καὶ μὲ τὴν δημιουργικὴ πνοή του τὴν ἐπιστήμην, τὸν ἀνθρωπο μὲ τὸ ἱψηλὸ ἦθος καὶ τὴν συνείδησι τῆς εὐθύνης του ὡς πνευματικὸς ἀνδρὸς, τὸν Ἑλληνα σὰν ὀλοκληρωμένη ἐθνικὴ μονάδα, σὰν προχωρημένο καὶ ὅσο εἶναι ἀνθρώπινα δυνατὸ ἐντελέστερο τύπο, τῆς νεοελληνικῆς ψυχῆς, τέλος τὸν Θραῖκα, ποὺ ἐρεύνησε ὄχι ὀλίγες πτυχὲς τῆς ἱστορίας τῆς μαρτυρικῆς πατρίδας του καὶ μελέτησε τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ τῆς, ὅπου βρισκονται καὶ οἱ δικές του ρίζες.

Εἶν' ἀλήθεια, ὅτι καθυστέρησε πολὺ ἢ ἐκπλήρωσι τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ἐδῶ στὴν πρωτεύουσα, ὅπου ἔχουν τὴν ἔδρα τους δύο ἀξιολογώτατα θρακικὰ πνευματικὰ σωματεῖα μὲ τόσο πλούσια καὶ ἐπιβλητικὴν προσφορὰν, ἀλλ' ἔστω καὶ ἀργὰ ἐκάλυψε τὴν εὐθύνην τῆς παραλείψεως ἡ Ἐταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν, ποὺ ἡ ὑπαρξίς της μαζί μὲ τὸ Θρακικὸν Κέντρον, συμβολίζει τὴν παρουσία τῆς χαμένης πατρίδας, ἐνῶ διατηρεῖ πῶς ζεστὴ τὴ νοσταλγία καὶ ἀσθησι τὴ μνήμην της καὶ ποὺ ἔχει ἀνάμεσα σ' ἄλλους σκοποὺς καὶ τὸν προορισμὸν καὶ τὴν ἠθικὴν εὐθύνην νὰ συνεχίξῃ τὴν Θρακικὴν πνευματικὴν παράδοσιν ἐνισχύοντας κάθε προσπάθειαν καὶ τιμώντας ἐκείνους, ποὺ μὲ τὴν πνευματικὴν τους καλλιέργειαν καὶ τὴν προσφορὰν τους στὰ γράμματα καὶ τὴς τέχνας ἀνέδειξαν καὶ ἐτίμησαν τὸ θρακικὸν ὄνομα.

Ἡ τέλεσι συνεπῶς τοῦ μνημοσύνου κάτω ἀπὸ τὴν στέγη τούτη τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν μὲ τὴν παρουσία τόσοσιν πλήθους ἐκλεκτῶν Θρακῶν καὶ φίλων τῆς Θρακίας, ποὺ κατέκλυσαν τὴν αἴθουσαν, δίνει ἓνα ξεχωριστὰ

ἐπίσημο κι εὐλαβικὸ τόνο καὶ μιὰ ὑψηλὴ συγκίνησι καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἠθικὴ μόνον ὑποχρέωσι καὶ ἔκφρασι εὐγνωμοσύνης ἀλλὰ καὶ φέρνει τιμὴ σ' ἐμᾶς ὅλους, πὸν μᾶς συνδέει ἡ κοινὴ καταγωγὴ, ἡ κοινὴ ἱστορία καὶ ἡ κοινὴ παράδοσι. Γιατὶ ὁ Στίλπων Κυριακίδης ἐτίμησε πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴν ἰδιαίτερον πατριδα του, τὴ Θράκη, πὸν στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς θαλερώτερους κλάδους τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὸ πλατὺ σὲ ἔκτασι καὶ ὑψηλὸ σὲ ποιότητα ἔργο του, πὸν ἕνα μεγάλο καὶ σημαντικὸ μέρος εἶναι ἀφιερωμένο σ' αὐτήν, προῖον ἀγάπης καὶ στοργῆς στὸν τόπο του, στὸ λαὸ της, στὴν ἱστορία της, σὲ κάθε στοιχεῖο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Θρακῶν, πὸν δένεται μὲ τὴν Ἑλληνικὴ διάφορα καὶ συνέχεια.

Ἡ ἀγάπη του αὐτὴ πρὸς τὴ Θράκη, πὸν γεννήθηκε καὶ θρόφθηκε «εἰς τὴν μικρὰν Θρακικὴν πόλιν — ὅπως λέγει ὁ ἴδιος — τὴν Γκιουμουλτζίναν» πῆρε τὴν ἔκφρασι τοῦ πάθους γιὰ νὰ ὑψωθῆ, νὰ ἐξευγενισθῆ ἀργότερα μὲ τὸ χρόνο, τὴν πείρα, τὴν παιδεία καὶ τὸν μόχθο καὶ νὰ πλαταίνη, νὰ γίνῃ συνειδησι εὐθύνης καὶ χρέους, νὰ ὑλοποιηθῆ καὶ νὰ καταξιωθῆ στὸ ἔργο του.

«Κι ἡ πιὸ στενὴ πατριδα πλατειά σὰν οὐρανὸς» εἶπε ὁ Παλαμᾶς. Ἡ Γκιουμουλτζίνα, ἡ σημερινὴ Κομοτηνὴ, τὰ Κομουτζηνὰ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ — πὸν ἡ μοῖρα τοῦ ἔθνους τὴν ὥρισε πρωτεύουσα τῆς ἀκρωτηριασμένης Θράκης, τῆς Μεγ. Θράκης, πὸν ὡστόσο μένει ἀκέρια, ἐνιαία καὶ ἀδιαιρέτη, στὴ συνειδησι τῶν Ἑλλήνων — τοῦ ἐνέπνευσεν αὐτὴ τὴν ἀγάπη. Ἡ μικρὰ αὐτὴ Θρακικὴ πόλι δὲν ἦταν γιὰ τὸν τιμώμενο Θραῆκα ἕνας τόπος γεννήσεως μόνον, ἀσήμαντος καὶ κενὸς περιεχομένου ἀλλ' ἕνας χῶρος μεστὸς ἀπὸ ἐπιδράσεις, βιώματα, δεσμούς καὶ θύμησης. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησαν οἱ καταβολές, πὸν κληρονόμησαν, οἱ φανεροὲς κι οἱ μυστικῆς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ἐπηρέασαν τὴν κατεύθυνσι, πὸν πῆρε στὴ ζωὴ, τὴν ἐξέλιξι, πὸν ἀκολούθησε, κι ἔδωκαν τὴ σφραγίδα, πὸν ἐπετέθηκε στὸ χαρακτήρα, τὸ ἦθος καὶ τὴ μοῖρα του, μαζὶ μὲ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος, πὸν ἀπετύπωσαν ἔντονα κι ἀνεξάλειπτα τὰ ἴχνη τους!

Ἀπ' αὐτὴ — νομίζω — τὴν ὀπτικὴ γωνία καὶ τὴν πλευρὰ ἀτενίζοντας πρέπει νὰ ἐξηγήσωμε πρῶτα - πρῶτα τὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητός του, τοὺς δρόμους, πὸν χάραξε στὴ ζωὴ καὶ τοὺς στόχους, πὸν ὥρισε, γιὰ νὰ κρῖνωμε σωστά καὶ ν' ἀξιολογήσωμε σὲ ἀδρὲς βέβαια γραμμῆς τὸ ἔργο του — γι' αὐτὸ τὸ λόγο θεώρησα καλὸ νὰ θίξω τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐκ προομίων.

Γεννημένος τὸ 1887 ἀπὸ πατέρα γιατρό, τὸν Παρασκευᾶ Κυριακίδη καὶ μητέρα διδασκάλισσα, τὴν Φωτεινὴ Ψάλτου ἀπὸ τὶς Σέρρες, σὲ ἡλικία 6 χρονῶν ἔμεινεν ὄρφανὸς ἀπὸ πατέρα. Τὸν παραστέκονται ὡστόσο ἄξια ἡ ἀγαθὴ γιαγιά καὶ ἡ καλὴ μητέρα.

Ἡ γιαγιά τὸν μεγάλωσε — ἀφοῦ ἡ μητέρα του ἐργαζόταν — χωρὶς νὰ τὸν κάμῃ «μαμμώθρεπτο». Αὐτὴ τοῦ ἔμαθε τὰ γοητευτικὰ παραμύθια· αὐτὴ τὸν ἐμίσησε στοὺς θρακιώτικους θρύλους καὶ τὶς ἐθνικῆς παραδόσεις, πὸν ἔτρεφαν τὴ φαντασία, τὴν προσδοκία καὶ τὴν πίστι, αὐτὴ τοῦ τραγουδοῦσε τὰ

λαϊκά τραγούδια, πού ἀργότερα θ' ἀποτελέσουν τὴ μικρὴ συλλογὴ του, πού θὰ δημοσιεῦση στὸν 1ο τόμο τοῦ Δελτίου τῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρίας ὡς «Ἄσματα Δημοτικὰ Γκιουμουλτζίνας τῆς Θράκης». Αὐτὴ θὰ τὸν συγχανίσῃ σὲ γάμους καὶ σὲ βαφτίσια, σὲ πανηγύρια καὶ ἀγιάσματα. Κι αὐτὴ ἀσφαλῶς εἶναι «ἡ ἐξηκοντούτις γραῖα», ἐκ τοῦ στόματος τῆς ὁποίας ἐγράφησαν «τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Γκιουμουλτζίνῃ» μαζί με τὰ νυφιάτικα τραγούδια, πού δημοσιεύθηκαν στὸν ἴδιο τόμο τὸ 1910, ὅπως καὶ «αἱ 87 δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐκ Γκιουμουλτζίνης Θράκης», «ἡ παραδόσεις τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου» καὶ οἱ ἄλλες Θρακικὲς παραδόσεις μεταγενέστερα δημοσιευθεῖσες.

Γιὰ τὴν μητέρα του, πού ἦταν σὰν διδασκάλισσα ἐνσυνείδητα ἡ παιδαγωγὸς του, θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσωμε ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὶς ἐξομολογήσεις, πού ἔκαμεν ὁ ἴδιος μπροστὰ στοὺς ἀκροατὰς του, ὅταν τὸ 1952 γιορτάσθηκαν τὰ 25 χρόνια τῆς καθηγεσίας του:

«Ὅ,τι ἕως τώρα ἔκαμα πιστεύω ὅτι ὀφείλεται εἰς τρία τινά: εἰς τὴν προσήλωσιν εἰς τὸ καθῆκον, — εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστήμην — καὶ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον — τὴν προσήλωσιν εἰς τὸ καθῆκον — ὀφείλω εἰς τὴν μητέρα μου. Χρηρῆσα εἰς ἡλικίαν 29 ἐτῶν ἀφωσιώθην εἰς τὴν ἀνατροφὴν μου. Μὲ ἡγάπα εἰς βαθμὸν ἡμπορῶ νὰ εἶπω παθολογικόν, ὁ ὁποῖος, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔφθασα εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ γῆρατος, καθίστατο πολλὰκις δι' ἐμὲ βασανιστικὸς. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην αὐτῆς τὴν παθολογικὴν ἀγάπην ἦτο σκληρὰ καὶ ἀμείλικτος, ὅταν ἐπρόκειτο διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου. Οὕτως ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος ἀπέβη δι' ἐμὲ ἔξις, ἡ ὁποία ἐξηκολούθησε κατόπιν εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν. Ἐπειδὴ δὲ φυσικὰ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος σημαίνει ἐργασίαν, ἡ ἐργασία ἀπέβη δι' ἐμὲ κάτι τὸ αὐτονόητον διὰ τὴν ζωὴν ἔλαβε δύναμιν νὰ εἶπω τὸν χαρακτηριστῆρα ἐνστίκτου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἠσθάνθην ποτὲ ὑπερκόπασιν, οὔτε ἐπίσης διελάλησα ποτὲ τὴν ἐργασίαν μου διὰ νὰ ἀξιῶσω δικαιώματα δι' αὐτὴν. Ἡ ἐργασία ὑπῆρξε δι' ἐμὲ ἀναγκαῖα καὶ φυσικὴ ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς, ὑπῆρξεν οὕτως εἰπεῖν φυσικὴ λειτουργία, ὅπως τὸ νὰ τρώγω καὶ νὰ κοιμῶμαι...».

Ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν μου — ἐξομολογεῖται, πάλι ὁ ἴδιος — ἐκληρονόμησα τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν περιβάλλον τῆς μικρᾶς Θρακικῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθην, τῆς Κομοτηνῆς, ἡ ὁποία εὗρίσκετο τότε ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν...».

Ἡμεῖς οἱ πρεσβύτεροι, πού ζήσαμε κάτω ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ τυράννου, γνωρίζουμε, πῶς καλλιεργοῦσε τὸ ἐθνικὸ φρόνημα στὸ σπίτι, πῶς διεμόρφωνε τὸ κατάλληλο κλίμα, ὅπου ἀναπτυσσόταν καὶ ἔπαιρνε πλάτος καὶ βάθος καὶ ἵψος ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ὄχι νὰ τὴν δραματιζόμαστε ἀπλῶς ἀλλὰ καὶ νὰ νοιώθουμε ζωντανὴ τὴν παρουσίαν της. Στὸ σχολεῖο ἔπειτα μετὰ τὴν ἱστορία, μετὰ τὴν ἐθνικὴ κατῆχησι τοῦ δασκάλου ἔπαιρνε αὐτὴ ἡ ἀγάπη τὶς διαστάσεις

λατρείας ὑποβλητικῆς καὶ βαθειᾶς μέσα στὰ σύμβολα, πού εἶχε δημιουργήσει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδούλωτου ραγιά.

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ φωτισθῇ περισσότερο τὸ νόημα τοῦ Ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος, μέσα στοῦ ὁποῖο περνάει τὴν παιδικὴ καὶ τὴν πρώτη ἐφηβικὴ ἡλικία ὁ Κυριακίδης, διηλ. τίς πιὸ κρίσιμες γιὰ τὴν πνευματικὴ, ψυχικὴ καὶ ἠθικὴ διάπλασι τοῦ παιδιοῦ περιόδους τῆς ζωῆς του, οἱ ὁποῖες συμπίπτουν μὲ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 19ου καὶ τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ (1887—1902 περίπου) αἰῶνα.

Εἶναι μιὰ ἐποχὴ πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς προκοπῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴ δοκιμασία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897. Ἕνας ὄργασμός δημιουργίας, μιὰ ἔξαψι ἀγωνιστικῆς διαθέσεως διατρέχει τὸ σῶμα του. Ὁ ὑπόδουλος Ἕλληνας ἰδιαιτέρα ὅπου κι ἂν ζῆ στὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία προοδεύει, ἀναπτύσσεται, ἐπιβάλλεται, κυριαρχεῖ, ἔχει συνειδησι τῆς δυνάμεώς του, τῆς ἀποστολῆς του κι ἀποδύεται σὲ ἀγῶνες κοινωνικούς, ἐθνικούς, φυλετικούς. Νομίζει κανεὶς, ὅτι νέοι γιμνοὶ τῆς ζωῆς κυκλοφοροῦν. Ἐντονη εἶναι ἡ θέλησί του νὰ διασφαλίσῃ τὴν ὑπεροχὴ του στοῦ ζωτικό του χῶρο, τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν ὑλική, δηλαδὴ τὴν πολιτιστικὴν του πρόοδο καὶ ν' ἀναλάβῃ νέους ἀγῶνες καὶ νὰ ριχθῆ σὲ νέες ἐξορμήσεις. Στὴν πρὸς τὰ πρόσω αὐτῆ καὶ ἄνω πορεία μετέχουν καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Κομοτηνῆς, πού κρατοῦν τὰ πρωτεῖα στοῦ ἐμπόριου, στὴ βιομηχανία, τὰ γράμματα καὶ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωσι.

Ὁ Κυριακίδης, πού στοχάζεται καὶ ἔχει ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ βλέπῃ τὴν ὑπεροχὴ τῶν ὁμοφύλων του: στὴν εἴσοδο τῆς πόλεως λειτουργοῦσε ἡ ἀλευρομηχανία Στάλιου καὶ στοῦ κέντρο τῆς πόλεως ὑψονότανε μεγαλόπρεπα ἡ Τσανάκλειος Ἀστικὴ Σχολὴ — γιὰ ν' ἀναφέρω δύο χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ παρακολουθῆ τὴν ἀναταραχὴν πού προκάλεσε ὁ Μακεδονικὸς ἀγῶνας καὶ στὴ Θράκη. Ὅτι πρῶτοι οἱ Βούλγαροι ἐξαπέλυσαν μιὰ σιμμορία κομιτατζήδων ὑπὸ τὸν Ἀρναούτση, πού περιέτρεχε τὴν ἵπαιθρο. Οὔτε μποροῦσε νὰ μὴ ξέση, ὅτι ὁ Ἕλληνας Πρόξενος στοῦ Λεδεάγατος Ἰων Δραγούμης κρατοῦσε τὰ νήματα καὶ κατηρῦθνε κάθε ἐθνικὴ κίνησι, ὅτι ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς — κάτω ἀπὸ τὸ ψευδώνυμο Δημήτριος Ἀντωνίου — ἦταν ὁ ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀξιωματικὸς Γρηγόριος Λαδακᾶκος, ὅτι μὲ ὄπλα, πού ἦλθαν ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη στὴ Μαρώνια, ὀργανώθηκε τὸ πρῶτο ἀνταρτικὸ σῶμα, πού καταδοκοῦσε τὴν κατάλληλη στιγμή νὰ δράσῃ.

Αὐτὸ τὸ περιεχόμενον ἀνατρέχοντας στὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρέπει νὰ δώσωμε στὴ φράσι τῶν ἐξομολογήσεων τοῦ Κυριακίδου «ὅτι τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν πατρίδα ἐκληρονόμησε ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ περιβάλλον τῆς μικρᾶς Θρακικῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη».

Νοῦς, καρδιά, ἦθος, ἑλληνικὴ συνείδησι, καὶ ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἐδῶ τὸ πρῶτον διαπλάστηκαν. Ἄπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ πορεία του, ἐδῶ θρῖσκεται ἡ μικρὰ ζύμη, πού ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ, ἀπ' ἐδῶ θ' ἀρχίσουν οἱ καταρρασίαι ὅλου αὐτοῦ τοῦ ὕλικου σὰν μέσα σὲ συμπυκνώμενο πυρῆνα καὶ θὰ πάρουν τὴν ἐκφρασί τους, τὸ σχῆμα τους καὶ τὴ μορφὴ τους στὸ ἔργο του. Τὰ θέματα Κομοτηνῆ — Θράκη — Ἑλλάδα θὰ καλύψουν ἂν ὄχι τὸ μεγαλύτερο, ὅμως τὸ σημαντικώτερο μέρος τοῦ ἔργου του.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ φωτισθῆ περισσότερο ἡ προσωπικότητα καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ τιμωμένου, θὰ τὸν παρακολουθήσωμε σ' ἓνα ἄλλο περιβάλλον, σ' ἓνα ἀγωνιστικώτερο χώρο, ὅπου ὁ ἑλληνισμὸς δὲν προπαρασχευάζεται μόνο γιὰ τὴν μεγάλη πάλη ἀλλὰ διεξάγει ἓνα ἀγῶνα σκληρὸ ζωῆς ἢ θανάτου σὲ μιὰ περιήφανη ἑλληνικὴν Ἀκρόπολι, τὴς Σέρρες, ὅπου ἔρχεται νὰ κάμῃ τὴς γυμνασιακῆς σπουδῆς του.

Ἄς ἀφήσωμε ὅμως τὸν ἴδιο νὰ συνεχίσῃ τὴς ἐξομολογήσεις, πού κάμνει ἐπισημαίνοντας τοὺς συντελεστάς τοῦ ἔργου του:

«Ἦσαν οἱ χρόνοι τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἀγῶνος ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Ἦσαν οἱ χρόνοι τοῦ Παύλου Μελά καὶ τοῦ Ἄγρα καὶ τοῦ Βάρδα καὶ τοῦ Μητρούση καὶ τῶν ἄλλων ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν.

»Αἱ φρικαλεότητες τῶν Βουλγάρων ἐνέπνεον εἰς τὰς παιδικὰς μας ψυχὰς μίσος θανάσιμον, ἐνῶ τὰ κατορθώματα τῶν Μακεδόνων ἡρώων μᾶς ἐπλήρουν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐξύψωνον καὶ ἐστερέωνον τὴν ἐθνικὴν μας ὑπερηφάνειαν. Εἴμεθα ὑπερήφανοι, διότι εἴμεθα Ἕλληνες καὶ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ θυσιάσωμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα.

»Οἱ περισσότεροι τῶν τελειοφίτων τοῦ Γυμνασίου Σερρῶν ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς διδάσκαλοι. Οἱ δὲ διδάσκαλοι τότε ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀμυαλὸν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ζωηρὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ νὰ δύνανται νὰ στηρίξουν τὸν διωκόμενον Ἑλληνισμόν... Οἱ διδάσκαλοι τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν ἦσαν ἀπλοῖ γραμματοδιδάσκαλοι ἦσαν ἐθναπόστολοι! Ἔπρεπε νὰ χύσουν τὸ αἷμα τῶν ὑπὸ τὸ δολοφονικὸν ἐγχειρίδιον τῶν Κομιτατζήδων, ὅπως καὶ τὸ ἔχυσαν πολλοί!.. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἐθνομαρτύρων ἓνα μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν θὰ μνημονεύσωμεν τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴν μου καὶ κατόπιν Γυμνασιάρχην Σερρῶν Λεωνίδαν Παπαπαύλου, τὸν ὁποῖον ἀπήγαγον καὶ κατέσφαξαν οἰκτροῶς εἰς τὰ ὄρη.

»Ἐγὼ δὲν εἶχα τὴν εὐτυχίαν — συνεχίζει ὁ Κυριακίδης — νὰ ἐργασθῶ ὡς διδάσκαλος εἰς Μακεδονίαν, διότι ἡ τύχη με ἔρριπεν εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὸ Σουφλί, ὅπου τὰ πράγματα ἦταν ἡσυχώτερα, ἀλλὰ ἡ πίστις στὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν τοῦ διδασκάλου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπιστήμονος ἔμεινεν ἔκτοτε καὶ μένει στερεὰ εἰς τὴν καρδίαν μου. Διὰ τοῦτο καὶ οὐδέποτε ἠρνήθην νὰ ὑπηρετήσω τὴν πατρίδα καὶ καλούμενος καὶ ἀκλήτος...

»Ἐνα μέρος τῶν ἐργασιῶν μου ἐχαρκτηρίσθη ὡς ἐθνικόν. Μὴ νομίσετε ὅμως ὅτι ὁ ἐθνικὸς φανατισμὸς μὲ παρέσυρεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀποκρύψω ἢ νὰ στραγγαλίσω τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν... Ἔργον τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων εἶναι νὰ φέρουν εἰς φῶς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν χωρὶς νὰ διατρέχουν οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον κίνδυνον καθηλεύσεως τῆς ἐπιστήμης...».

Οἱ Σέρρες μετὰ τὴν Κομοτηνὴν δὲν τὸν ἀνέβασαν μόνον σὲ μιὰν ἀνώτερη βαθμίδα μορφώσεως ἀλλὰ τὸν μετέφεραν σ' ἓνα ἐξ ἴσου γνήσιω ἑλληνικῷ περιβάλλον με ὑψηλὴ τὴ στάθμη τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τὸν ἔφεραν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ζέουσα πραγματικότητά τῆς ἐποχῆς, γιατί ἐξῆσε σὲ μιὰν ἀγωνιστικὴ καὶ πατριωτικὴν ἀτμόσφαιρα, ὅπου ἀκούονται καταλυτικὰ συνθήματα σὰν τὸ «φωτιά στὴ φωτιά» καὶ ὅπου οἱ ψυχῆς βρῖσκονται σὲ διαρκῆ ἐγρήγοροι γιὰ ν' ἀντεπεξέλθουν στὸν ἄγριον ἀγῶνα, τὸν ὑποὺλον ἀγῶνα ἐξοντώσεως, πού διεξάγεται στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους, στὰ χωριά καὶ τὶς πόλεις μὲ πρῶτους στόχους τὸν πατᾶ καὶ τὸν δάσκαλο. Ἔτσι δοκιμάζεται τὸ ψυχικὸ τοῦ μέταλλο, ἡ ψυχικὴ του δύναμι, ἡ εὐψυχία του. Ἔτσι ἀποκτᾶ συνειδησι τῆς ἐθνικῆς του εὐθύνης, πολὺτιμη ἄμηση πείρα τῆς ζωῆς. Ἔτσι γνωρίζει τὸν δυναμισμὸ τοῦ λαοῦ του καὶ μὲ τὸ διορισμὸ του ὡς δασκάλου στὸ Σουφλί στερεώνει — ὅπως ὁ ἴδιος παραπάνω λέγει — τὴν πίστι στὴν ἀποστολὴ τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ ἐπιστήμονος.

Ἡ ἀγάπη του αὐτὴ πρὸς τὴν πατρίδα ὀλοκληρωμένη, δοκιμασμένη μέσα στὸ καμίνι τῆς ἐποχῆς του καὶ ἡ προσήλωσι στὸ χρέος, συντελεσται τοῦ ἔργου του, συμπληρώνονται — κατὰ τὴν ὁμολογία τοῦ ἴδιου — μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Αὐτὴ τὴν τρίτη συνιστώσα τῆς προσωπικότητός του θὰ τοῦ δώσῃ ἡ πνευματικὴ Ἀθῆνα τὸ νέον περιβάλλον, πού συνθέτουν οἱ πανεπιστημιακοὶ του διδάσκαλοι. Μᾶς τὸ ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος ἀπαντώντας στοὺς ἐγκωμιαστὲς του:

«Ἄλλ' ἡ ἐκτέλεσις ἀπλῶς τοῦ καθήκοντος καὶ ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ἀποβαίνουν πολλάκις στεῖραι καὶ ἄγονοι διὰ τὴν ἐπιστήμην, ὅταν δὲν συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτήν. Διότι ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἀπλὴ συσσώρευσις γνώσεων ἀλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀνίχνευσίν της, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν αὐτὴν μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα φιλοσοφία δηλ. ἀγάπην πρὸς τὴν γνῶσιν. Διότι μόνον ἡ ἀγάπη εἶναι δύναμις ἐνεργὸς καὶ γόνιμος. Τὴν ἀγάπην αὐτὴν ὀφείλω εἰς τὸ παράδειγμα τῶν διδασκάλων μου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχω διδασκάλους μεγάλους ἐπιστήμονας, ἴσως τοὺς μεγαλυτέρους ἀπ' ὅσους ἔχει νὰ δείξῃ ἡ πατρίς μας, τὸν Σπ. Βάσσην, τὸν Χρῆστον Τσοῦνταν, τὸν Σπυρίδωνα Λάμπρον, τὸν Γεώργιον Χατζηδάκη καὶ τὸν Νικόλαον Πολίτην. Ὁ θαυμασὸς πρὸς τὸ μέγα αὐτῶν ἐπιστημονικὸν ἔργον καὶ ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυον οἱ ἴδιοι πρὸς τὴν ἀνίχνευσιν τῆς ἀληθείας, ἐγέννησαν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μου τὴν ἰδίαν ἀγάπην πρὸς τοὺς κλάδους, τοὺς ὁποίους ἐκαλλιέργουν.

»Ιδιαίτερος όμως εκείνος, ο οποίος απέτελεσε δι' ἐμὲ παράδειγμα μιμησεως ὑπῆρξεν ὁ χαλκέντερος ἐρευνητῆς τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλός μου ἀείμνηστος Νικόλαος Πολίτης. Αὐτὸς λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ μίαν μικρὰν φοιτητικὴν μου ἐργασίαν μὲ ἐνεθάρρουνεν εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς μου τάσεις, αὐτὸς μοῦ ἐνέπνευσε τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἔρευναν, αὐτὸς μ' ἐχειραγώγησε καὶ μ' ἐδίδαξε πολλὰ κατόπιν ὡς φίλος καὶ πνευματικὸς πατήρ... Εἰς αὐτὸν ὀφείλω τὴν σταθερὰν τροπὴν μου πρὸς τὸν κλάδον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἀνέδειξεν εἰς ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι, ἐννοῶ τὴν λαογραφίαν...».

Οἱ ἐπιδράσεις αὐτῆς μαζί μὲ τὶς κληρονομικὰς καταβολὰς, πού, διαπιστωμέναι ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ ὁμολογημέναι ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἀπέθεσαν τὴ σφραγίδα τους πάνω στὴν πνευματικὴ, ψυχικὴ καὶ ἠθικὴ του μόρφωσιν καὶ παράλληλα στὴν ἐθνικὴ του διαπαιδαγώγησιν, συνετέλεσαν νὰ διαμορφώσῃ τις τρεῖς κεφαλαιώδεις ἀρχές, πού κατανόησε στὶς ἐξομολογήσεις του, τις ὁποῖες σταθερὰ καὶ ἀταλάντευτα ἀκολούθησε καὶ ἐτήρησε, τις τρεῖς ἀξίες, στὶς ὁποῖες ἐπίστεψε, τις τρεῖς θὰ μπορούσαμε ἀπλούστερα καὶ παραστατικώτερα νὰ ποῦμε ἀ γ ά π ε ς του: τὴν ἀγάπην τῆς ἐργασίας, σὰν πρωταρχικὸ χρέος τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, πού καταξιώνει τὸν πολίτη—ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἐπιστήμης, τῆς κατακτημένης καὶ ἀποδεδειγμένης μὲ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἀνίχνευσιν τῆς ἀλήθειας γνώσεως. Σ' αὐτῆς, σὰν μιὰ τριλογία ἀξιών, ὀφείλεται καὶ τὸ ἐκτεταμένον συγγραφικὸν τοῦ ἔργου καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐμπνέεται καὶ στὸ διδακτικὸν καὶ στὸ διοικητικὸν τοῦ ἔργου. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, προῖον πολύμοχθης μελέτης καὶ ἔρευνας μέσα σὲ μιὰ χρονικὴ περίοδον, πού ξεπερνᾷ τὸν μισὸν αἰῶνα — ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1910 καὶ τελειώνει τὸ 1964, τὸ χρόνον, πού ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια — εἶναι ἀνάγκη μέσα στὰ στενὰ ὄρια μιᾶς ὁμιλίας νὰ στρέψωμε τὴν προσοχή μας. Ὅλο αὐτὸ τὸ μακρὸ διάστημα ὁ Κυριακίδης ὑπηρέτησε τὴν Παιδείαν, τὴν Πατρίδα, τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν Ἐπιστήμην μὲ τὴν πλούσιαν προσφορά του ὡς καθηγητῆς στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ Ἰωαννίνων (1911—1912), ὡς Γυμνασιάρχης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου τῆς Λευκωσίας (1912—14), ὡς συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης (1914—18), ὡς ὀργανωτῆς καὶ διευθυντῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ ἐκδότης μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Νικολάου Πολίτη τοῦ Περιοδικοῦ «Λαογραφία» (1918—1926) καὶ τέλος ὡς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στὴν ἔδραν τῆς θρησκείας, τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῆς Λαογραφίας (1926—1954). Παράλληλα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσε πρόεδρος τῆς (1940—1964).

Τὸ ἔργο τοῦ Κυριακίδου ἀπλώνεται σ' ὅλον τὸν προϊστορικὸν καὶ ἱστορικὸν Ἑλληνικὸν χώρον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ὀμήρου ὡς τὴ σημερινὴ καὶ ἀναφέρεται ὄχι μόνον σὲ λαογραφικὰ ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ ἐθνολογικὰ καὶ φιλολογικὰ καὶ τοπωνυμικὰ καὶ γλωσσικὰ καὶ μετρικὰ θέματα. Εἶναι δηλ. ὁ Κυρια-

κίδης θρησκευολόγος, ἐθνολόγος, τοπωνυμιογράφος, φιλόλογος, ἱστορικὸς ἀλλὰ πρὸ παντὸς λαογράφος.

Ἡ θαυμαστὴ αὐτὴ πολυμέρεια πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ παραδόσεως, στηρίζεται πᾶνω στὴν πνευματικὴν του αὐτάρχεια, ἱκανοποιεῖ τὰ ἐνδιαφέροντά του, ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸν πνευματικὸν του μόχθον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ τετραγωνικοῦ μυαλοῦ του, γιὰτὶ κατέχει τόσο καλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖον καὶ τὸν μεσαιωνικὸν καὶ τὸν νεώτερον Ἑλληνικὸν κόσμον, ὥστε μὲ τὸ ἴδιον κῦρος, μὲ τὴν ἴδιαν ἄνεσιν καὶ τὴν ἴδιαν πρὸ παντὸς σιγουριὰ νὰ μπορῇ νὰ πραγματευέται γιὰ τὴν Ὀμηρικὴν Νέκυαν καὶ τοὺς Σλαύους ἐν Πελοποννήσῳ, γιὰ τὸν Ἡσίοδον καὶ γιὰ τὴν θυσίαν ἐλάφου ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς συναξαρίοις, γιὰ τὰ σύμβολα στὴ λαογραφίαν καὶ τὸν δεκαπεντασύλλαβον στίχον, γιὰ τὴν προέλευσιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τραγωδίας καὶ τ' Ἀναστενάγια...

Ἄλλὰ τὸ πλάτος, στὸ ὁποῖον ἐκτείνονται τὰ θέματα, δὲν ἐπηρεάζει οὔτε τὴν ποιότητα τῆς προσφορᾶς του, οὔτε τὸ βάθος, ἐνῶ δὲν λείπει ἡ σαφήνεια καὶ ἡ φραστικὴ λιτότητα καὶ ἡ σταθερὴ δομὴ τοῦ λόγου, πού στηρίζεται πᾶνω σὲ λαγαροὺς συλλογισμοὺς καὶ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ μιάν εὐσυνείδητην ἔρευναν, ὀξύτατες παρατηρήσεις καὶ νηφάλια κρίσιν, ὥστε τὰ πορίσματα, πού προκύπτουν, νὰ ἔχουν ἀναμφισβήτητην στερεότητα καὶ νὰ στηρίζουν τὴ σωστὴ λύσιν.

Τὸ σύνολον τῶν δημοσιευμάτων του ἀνέρχεται σὲ 750 περίπου (οἱ τίτλοι μόνον καταλαμβάνουν 52 μεγάλας σελίδας) καὶ κατανέμονται σὲ 7 κατηγορίας: ἡ πρώτη περιλαμβάνει 127 αὐτοτελῆ ἔργα καὶ ἄρθρα σὲ βιβλία καὶ περιοδικὰ — ἡ δευτέρη 27 σύμμεικτα σημεῖώματα σὲ δημοσιεύμενον ὑλικὸν — ἡ τρίτη 144 ἐκτενεῖς βιβλιοκρισίαις — ἡ τετάρτη 166 σύντομες βιβλιοκρισίαις — ἡ πέμπτη 8 νεκρολογίαις — ἡ ἕκτη 201 ἄρθρα σὲ Λεξικά καὶ Ἑγκυκλοπαίδειαις — ἡ ἕβδομη 11 βιβλιογραφικὰ σημεῖώματα.

Ὁ Κυριακίδης ἀκόμη ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοσιν τῶν περιοδικῶν «Λαογραφία» «Μακεδονικά» καὶ «Ἑλληνικά» καὶ συνεργάσθηκε στὴν ἔκδοσιν τῆς Γερμανικῆς βιβλιογραφίας (VOLKSKUNDLICHE BIBLIOGRAPHIE), τοῦ α' καὶ β' τόμου «τῶν θρακικῶν» στὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Βιβλιοθήκην «τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ἀφελίμων βιβλίων» καὶ στὴν σύνταξιν τοῦ Καταλόγου τῶν Κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν ἔργων του, εἶναι γνωστὸ σὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, — πού τὸν τίμησε, ὅπως θὰ ἰδοῦμε πολλὰς φορὰς — γιὰτὶ πολλὰ ἔχουν μεταφρασθῇ καὶ ἀρκετὰ ἔγραψεν ὁ ἴδιος σὲ ξένες γλώσσας, ὅπως στὴ Γερμανικὴν, μὲ τοὺς παρακάτω τίτλους:

1. Ἡ προέλευσις τῆς Ἑλληνικῆς Μπαλλάντας καὶ ἡ σχέσις τῆς μὲ τὴν Γερμανικὴν.

2. Ἑλληνικὴ λαογραφία, ποίησις καὶ λαϊκὴ τέχνη.

3. Ἡ Λαογραφία εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα, τοὺς Μέσους χρόνους καὶ τοὺς Νεωτέρους.

4. Ἡ προβαθμίδα τῆς Μαγείας: ἔθιμο καὶ σύμβολο.

Στὴ Γαλλική:

1. Βυζαντινὰ Ἱστορικά στοιχεῖα στὸ Τουρκικὸν ἔπος Σαίντ - Μπατάλ.

2. Γαμήλιο λαϊκὸ τραγοῦδι.

3. Κόρη ταξιδεύτρα.

Ἄξιο εἶναι ἀκόμη ν' ἀναφερθῆ, ὅτι ὁ Κυριακίδης ἔμαθε τὰ Γερμανικὰ καὶ Γαλλικὰ, ὥστε νὰ τὰ γράφῃ μὲ εὐχέρεια, νὰ κάμνῃ διαλέξεις μπροστὰ σὲ ξένους ἐπιστήμονες, ὅπως τὸ 1936 στὸ Βερολίνο, τὴ Δρέσδη καὶ τὸ Μόναχο, νὰ μετέλῃ σὲ συνέδρια μιλώντας πότε τὴ μιά, πότε τὴν ἄλλη ξένη γλῶσσα καὶ νὰ κρίνῃ δεκάδες, ξένα βιβλία, πράγμα, ποὺ σημαίνει, μὲ πόσο ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦσε τὴν Εὐρωπαϊκὴ πνευματικὴ κίνησι καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴ ἐπιστῆμη στοὺς κλάδους, ποὺ καλλιεργοῦσε.

Εἶναι ὅμως καιρὸς τώρα — ὕστερα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε — γιὰ τὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητός του καὶ τὴ διάπλασι τοῦ ἤθους του, γιὰ τὶς ἠθικὰς ἀρχάς, ποὺ κατηύθυναν τὶς πράξεις του, γιὰ τὶς ἀξίες, στὶς ὁποῖες πίστευε, τοὺς συντελεστάς, τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου του, νὰ μιλήσωμε ἀναλυτικώτερα γιὰ τοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης, ποὺ ἐθεράπευσε, γιὰ τὴν ἐξελικτικὴ του πορεία καὶ τὴν ἐπίδοσί του σ' αὐτοὺς, σὰν ἐπιστήμονα καὶ συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ τὴν παράλληλη δρᾶσι του ὡς πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου καὶ διευθύνοντος ἀνώτερα πνευματικὰ ἰδρύματα ἀνδρός.

Ἦδη ἔχομε ἐπισημάνει τοὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους, στοὺς ὁποίους ἐπιδόθηκε καὶ στοὺς ὁποίους εὐδοκίμησε:

σ τ ῆ λ α ο γ ρ α φ ί α

Τὴν ἐπιστημονικὴ του σταδιοδρομίαν ὁ Κυριακίδης ἄρχισε σὰν λαογράφος καὶ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Νικολάου Πολίτη, τοῦ πατέρα τῆς ἐπιστημονικῆς Λαογραφίας στὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλ' ὁ μαθητὴς τοῦ Πολίτη δὲν κωδικοποίησε μηχανικὰ μόνον τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου του, ἀλλὰ τὸ ἐπαύξησε, τὸ τροποποίησε, τὸ ἔκαμε εὐρύτερα γνωστὸ θεομαίνοντας ἔτσι τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ κοινοῦ γιὰ τὴν λαογραφικὴ γνῶσι καὶ ἔρευνα καὶ τὸ σπουδαιότερον (ὅταν μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Πολίτη ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφία», ποὺ ἦταν τὸ κύριον ὄργανον τῆς νεαρῆς ἐπιστήμης) ὠργάνωσε ἀπὸ τὴ θέσι αὐτὴ τὶς λαογραφικὰς μελέτες στὴν Ἑλλάδα περιλαμβάνοντας σ' αὐτὰς νέα πεδία ἔρευνας, ὑποδεικνύοντας νέες μεθόδους ἐργασίας, διατυπώνοντας νέες ἀντιλήψεις γιὰ ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς καὶ ἀπλώνοντας αὐτὰς ἔξω ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ σύνορα

μέσα στὰ πλαίσια τῆς διεθνοῦς συγκριτικῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης.

«Ἡ λαογραφία κατὰ τὸν Κυριακίδην ἐξετάζει τὰς διὰ λόγων, πράξεων ἢ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεις τοῦ ὕλικου πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι μ' ἄλλους λόγους ἀπλῆ συλλογὴ καὶ παραθέσι λειψάνων τοῦ παρελθόντος (τῆς ἀρχαίας ἢ Βυζαντινῆς ἐποχῆς) οὔτε ἐπομένως ὁ λαογράφος εἶναι ρακσοσυλλέκτης τῶν κουρελιῶν τοῦ παρελθόντος ἀλλὰ ἀνατρέχει στὶς ψυχολογικὰς πηγὰς τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὁλοκληρώνει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐθνικοῦ βίου.

Ἡ λαογραφία ἀποκαλύπτει, ὄχι ἀπλῶς καὶ μόνον τὸν ἀνθρώπινον πολιτισμὸν ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτοῦ μορφήν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποβαίνει ἐπιστήμη κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴ, χωρὶς ν' ἀποκλείεται ἡ ἀλληλεπίδρασις καὶ ἡ ἀφομοίωσις ξένων στοιχείων» γιὰ ἐπιλέγει:

»Κανὲν σινικὸν τεῖχος δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μεταξὺ τῶν λαῶν ἐπικοινωνίαν, ἢ δὲ ἐπικοινωνία αὐτὴ συνεπάγεται καὶ ἀνταλλαγὴν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους μετὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν καὶ πρὸ πάσης ψυχολογικῆς ἀναγκαῖα εἶναι καὶ ἡ συγκριτικὴ».

Τὶς θεωρητικὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις καὶ ἀπόψεις ἀκολουθεῖ στὶς ἔρευνες καὶ μελέτες του, δείχνοντας τὸν ἐπιστημονικὸν τρόπον, πὺν ἀπαιτεῖ ἢ ἐξέτασι κάθε θέματος καὶ τὶς σχέσεις τους μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλοσοφίαν.

Ὁ Κυριακίδης ἀρχίζει τὸ λαογραφικὸν του ἔργον ὡς φοιτητὴς μετὰ 4 μικρὰς συλλογὰς, πὺν δημοσιεύθησαν στὰ 1910 στὸν Α' τόμον τοῦ Δελτίου τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας: "Ἄσματα δημοτικὰ Γκιουμουλτζίνης τῆς Θρακίης. Τὰ κατὰ γάμον ἔθιμα ἐν Γκιουμουλτζίνῃ — 87 δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐκ Γκιουμουλτζίνης — καὶ παράδοσις διὰ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον.

Κλασσικὰς γιὰ τὴν λαογραφικὴν ἐπιστήμην ἐργασίαι του θεωροῦνται:

1. Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν: ἡ λαϊκὴ ποιήτρια, ἡ παραμυθοῦ, ἡ μάγισσα (1920).
2. Τὰ παιδιὰ τοῦ δεκαπεντασύλλαβου στίχου (1923).
3. Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημῶδου ποιήσεως (1934).

Καὶ οἱ ὑποδειγματικὰς μονογραφίαι του «ἡ θυσία ἐλάφου ἐν τῇ παραδόσει καὶ τοῖς νεοελληνικοῖς συναξαρίοις — ὁ Διγενὴς καὶ ὁ Κάβουρας — Ἄσματα καὶ αἰνίγματα — καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὡς λαογράφος κ.ἄ.».

Αὐτὰς συμπληρώνονται μετὰ πολλὰ ἄρθρα τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Ἐλευθεροδάκη, μέσα στὰ ὁποῖα ξεχωρίζουν οἱ μεγαλύτερες συνθέσεις ἢ λαϊκὴ ζωὴ καὶ ἡ λαογραφία.

στὴν Ἱστορία

Τὰ λαογραφικά θέματα καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἔρευνες πάνω στὸ Βυζαντινὸ λαϊκὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καὶ ἔπειτα ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἀλλὰ καὶ πατριωτικὴ ἐνθερμη ὑποστήριξι τῶν ἐθνικῶν δικαίων, πού ἐκινδύνευαν κατὰ τὰ ταραγμένα μεταπολεμικὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τοὺς δυὸ παγκοσμίους πολέμους, τὸν ὤθησαν στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας καὶ ἰδιαίτερα τῆς Βυζαντινῆς καὶ τὸν ἀνέδειξαν σὲ ἓνα ἀξιολογώτατο ἱστορικὸ καὶ Βυζαντινολόγο.

Τὴν ἀρχὴ τῆς ἰδιαίτερης μὲ τὸ Βυζαντινὸ ἔπος ἀπασχόλησεως τοῦ Κυριακίδη σημειώνει ἡ παλιά του ἐργασία: Διγενῆς καὶ Κάβουρας, τὰ παιδιὰ τοῦ 15σύλλαβου, αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημῶδους Ἑλληνικῆς ποιήσεως, παρατηρήσεις εἰς τὰ Ἀκριτικά Ἔπη, ἡ δημῶδης ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὅλες αὐτές του οἱ ἐργασίες τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νὰ περιφέρῃ τὸ δῆξυ βλέμμα του στὸ πανόραμα τῆς ἱστορίας καὶ νὰ δώσῃ καθαρὸ ἱστορικὸ βάθος στὰ θέματα τῆς μελέτης του.

Αὐτὸ ἔκαμε, γιὰ ν' ἀναφέρωμε ἓνα συγκεκριμένον παράδειγμα, ὅταν στὴν ἐργασία του «αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημῶδους ποιήσεως» μᾶς ἀπεκάλυψε τὴ διάλυσι τῆς ἀρχαίας τραγωδίας καὶ παρακολούθησε τὴν τύχη τῶν διαφόρων στοιχείων της γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ νεοελληνικὲς παραλογές δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ ἀπήχησι ἀπὸ τὰ παλιὰ κείμενα (λιμπρέττα κατὰ τὴ τῆ θεατρικῆν ἔκφρασι), πού σὲ μορφῇ ἑμμετρῆς περιλήψεως τῶν διαλογικῶν μερῶν μιᾶς «διαλελυμένης ἀρχαίας τραγωδίας» χορευόταν στὰ τελευταῖα Ρωμαϊκὰ χρόνια ἀπὸ τὸν Παντόμμο δηλαδὴ τὸν ὄρχηστή, τὸν χορευτή.

Ἡ ὑπεράσπισι πάλι τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῆς Πατρίδος του, πού μετὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον κινδύνευαν, τὸν ἔκαμε νὰ ξεσπαθῶσῃ στὶς ἐργασίες του: Ἡ Δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι (1919) ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ νεώτερος (1926). Μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, ὅταν ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὶς ὀλοκληρωτικὰς χῶρας χρησιμοποιήθηκε σὰν μέσο γιὰ πολιτικούς σκοπούς, ἀκούσθηκε τότε ἡ βροντερὴ φωνὴ τοῦ Κυριακίδη ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς ἐθνικῆς ἀμυνας μὲ τὶς ἐργασίες του: Ὁ Ἑλληνικὸς ζωτικὸς χῶρος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, (1945). Ἡ Θράκη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους (1946). Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν (1946). Τὰ θόρεια ἐθνολογικὰ ὄρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ (1947).

Ἀξιόλογες ἐργασίες, πού συνετέθησαν ὕστερα ἀπὸ ἐμπειριστατωμένην ἔρευνα τῶν πηγῶν εἶναι καὶ αἱ 7 Βυζαντινὰ μελέται, πού βραβεύθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δυὸ ἀναφέρονται στὴ Δυτικὴ Θράκη, ἡ IVη τὸ Βολερόν (1939) καὶ ἡ VIIη ὁ Μομιτζιλὸς καὶ τὸ κράτος του... Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ ν' ἀναλύσω τὸ μικρὸν ἀλλὰ πολύτιμον ἱστορικὸν βιβλίον «Ἡ Δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι», τὸ ὁποῖον ἔγραψε, ὅταν μετὰ τὸν α' παγκόσμιον

πόλεμο θὰ κρινόταν καὶ ἡ τύχη τῆς Δυτ. Θράκης. Ὁ Κυριακίδης ἔθεσε στὴ διάθεσι τοῦ Μεγάλου Βενιζέλου ὅλα ἐκεῖνά τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ διεξαγάγη τὸν ἀγῶνα μ' ἐπιτυχία καὶ τὸ ἐπιβάλλη τὴν ἀναγνώρισι τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος ἐπάνω στὸ πολύτιμο αὐτὸ κομμάτι τῆς πατρίδας.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ δείχνει ἀκόμα ποιά ἔκτασι πῆραν οἱ ἔρευνες τοῦ Κυριακίδου, τὴν κοφτερή του κρίσι, τὴν εὐσυνειδησία του, τὴν ἀντικειμενικότητα γιὰ τὴν ἀνίχνευσι τῆς ἀλήθειας, γιὰ τὴν ὁποία μάχεται ἀπὸ μέσα στὶς σελίδες του.

«Σκοπὸς τοῦ βιβλίου — λέγει στὸν πρόλογό του ὁ Κυριακίδης — εἶναι ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐν ἱστορικῇ συνεχείᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ἑλληνικότητα τῆς Δυτ. Θράκης, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Βούλγαροι οὐδὲν δικαίωμα οὔτε λόγῳ ἱστορίας οὔτε λόγῳ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ ἔχουσιν...». Τὸ βιβλίον τεκμηριοῦται ἐπάνω σὲ ἀμερόληπτες στατιστικὲς, ἐπάνω σὲ μαρτυρίες ξένων συγγραφέων καὶ περιηγητῶν καὶ πολλὰς φορὰς καὶ ὁμολογίαι τῶν ἰδίων Βουλγάρων, ποὺ διεκδικοῦσαν τότε τὴ Θράκη.

Ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ κάμνει μία γεωγραφικὴ ἐπισκόπησι τῆς χώρας μεταξὺ Νέστου καὶ Ἐβρου καὶ μία ἱστορικὴ ἀπὸ τὰ ἀρχαιότατα χρόνια, ἐκθέτοντας ὅλα τὰ στοιχεῖα, πάνω στὰ ὁποῖα στηρίζεται ἡ Ἑλληνικότητα τῆς χώρας στοὺς Ρωμαϊκοὺς, τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας (1204—1263), ἀναφέρει τὶς ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων ἐπικαλούμενος τὶς μαρτυρίαι τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν τοῦ Ἀκροπολίτου: «ὅ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς τὰς πόλεις αὐτάνδρους ἀνδραποδισάμενος καὶ τέλειον κατασκάψας αὐτὰς πομπόλλην λείαν ἐποίησατο», τοῦ Νικήτα Χωνιάτου: «τοσαῦτα δ' ἦν τὰ ὑπὸ Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐν ταῖς τότε διαπραχθείσαις ἐπιδρομαῖς, ὁποῖα οὐκ ἤκουσεν, οὔτε ὀφθαλμὸς ἑώρακε πάποτε, οὔτε μὴν ἐπὶ καρδίαν τινὸς ἀναβέβηκε» καὶ τοῦ Γάλλου χρονογράφου Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουίνου: «καὶ μάθετε, ὅτι ὅλα τὰ φρούρια καὶ ὅλαι αἱ πόλεις ἐκ θεμελίων κατεστράφησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπῆχθησαν εἰς Βλαχίαν... Μάθετε, ὅτι εἰς δρόμον πέντε ἡμερῶν περίξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲν ἔμεινε πρὸς λεηλασίαν...».

Ἀκολουθεῖ ἐθνολογικὴ ἐπισκόπησι, κατὰ τὴν ἑκθεσι τῆς ὁποίας ἐπισυνάπτονται οἱ περιήρημοι χάρται τῶν PROFESSOREN, τῶν καθηγητῶν Μιλέτις, Ζώνεφ, Ἰβάνοφ καὶ τοῦ Ρωμάνσκου, ποὺ δημοσίευσεν ὁ Ρίζοφ, ὅπου τὸ Βουλγαρικὸ (ζωηρὸ πράσινο) χρῶμα κυριαρχεῖ καὶ μόλις ἀνακαλύπτει κανεῖς σημαδάκια μόνο τοῦ ἰώδους χρώματος, μὲ τὸ ὁποῖο σημειώνονται οἱ κατοικοῦμενοι Ἑλληνικοὶ τόποι. Ἡ διαστρέβλωσι αὐτῆ τῆς ἀλήθειας προκάλεσε τὶς διαμαρτυρίαι καὶ τῶν ξένων ἐπιστημόνων καὶ τὴν ἀνασκευή τῶν.

Ὁ Κυριακίδης ἀντιτάσσει τὴν Τουρκικὴ ἀπογραφή τοῦ 1844, τὶς στατιστικὰς τῶν Μητροπόλεων, τὶς μαρτυρίαι τῶν περιηγητῶν, τοῦ Γάλλου BIANQUI 1841, τοῦ Γερμανοῦ φυσιοδίφου GRIESEBACH, ποὺ περιηγήθηκε τὴν ἴδια χρονιά τῆ Θράκη, τοῦ Γάλλου γεωλόγου AMI BOUE

(1840), τοῦ Γάλλου ἐπίσης VIKUESNEL, LEJEAN καὶ BLANCONI, τοῦ Ἰταλοῦ AMADORI - VIRGILI, ποὺ ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὸ στατιστικὸ, πρόβλημα τῆς Θράκης καὶ δημοσίευσε κατὰ γενικὴ ὁμολογία τὶς ἀκριβέστερες στατιστικὲς τοῦ Βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως δηλ. τῶν σαντζακίων (νομῶν) τῆς Ἀδριανουπόλεως, Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Γκιουμουλτζίνης, Δεδεαγatz, Καλλιπόλεως καὶ Ραιδεστοῦ μὲ πληθυσμὸ 386.000 Ἑλλήνων καὶ 107.000 Βουλγάρων (ἀναλογία 3,16 : 1).

Ὁ Κυριακίδης χρησιμοποιεῖ καὶ τὶς στατιστικὲς τῶν Σχολείων τοῦ Γεωμανοῦ RICHARD, τοῦ Ἰταλοῦ AMADORI VIRGILI καὶ τοῦ Γάλλου VICTOR BERARD (μέση ἀναλογία 4:1).

Ἐπικαλεῖται ἀκόμη καὶ τὴν ἔλλειψι Βουλγαρικῶν τοπωνυμιῶν, τὴν ὁποία παρετήρησε καὶ ὁ Βούλγαρος καθηγητὴς ISCHIRKOF διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλία (Β. Θράκη) τὴ Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Θράκη. Παραθέτει προσέτι ὁμολογίαις ξένων καὶ Βουλγάρων πολιτικῶν, ὅπως τοῦ Λόρδου SALISBURT, τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ καὶ πρωθυπουργοῦ Πετρῶφ καὶ μνημονεύει τὴν συμφωνία διανομῆς τῶν βουλευτικῶν ἐδρῶν στὴν Τουρκικὴ βουλή, ποὺ καθώριξε γιὰ τὸ Βιλαγιέτι Ἀδριανουπόλεως (δηλ. γιὰ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Θράκη ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως) 8 ἔδρες γιὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ 1 γιὰ τοὺς Βουλγάρους.

Μετὰ τὴν ἀποδεδειγμένη ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁ Κυριακίδης προσάγει τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀποδείχνουν τὴν ποιοτικὴ καὶ ὕλην ὑπεροχὴν του δηλ. στὰ γράμματα, τὶς τέχνες, τὶς ἐπιστῆμες, τὸ ἐμπόριο, τὴ βιομηχανία, ὅπως βεβαιώνουν οἱ Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ καὶ συγγραφεῖς LEROY BEAU—LIEU, ὁ Γερμανὸς DIEFENBACH, ὁ Ἰταλὸς Οἰδῆλο BRA-CHELLI.

Στὸ β' μέρος τοῦ βιβλίου ὁ Κυριακίδης ἐκθέτει μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψία ἀλλὰ καὶ χωρὶς πάθος τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν οἱ Βούλγαροι γιὰ νὰ ἐπικρατήσουν προσπαθώντας ν' ἀλλοιώσουν τὴν ἐθνολογικὴ σύστασι τῆς Δυτικῆς Θράκης. Ἀναφέρει τὴν προσπάθειά τους ἀποικισμοῦ, τὴν ἐγκατάστασι σὲ πόλεις, τὴν ἐξόντωσι τοῦ Τουρκικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τὶς διώξεις, τὶς σφαγές, τὸν ἐξαναγκασμὸ σὲ μετανάστευσι ἀπὸ τοὺς κοιμητιζῆδες καὶ ἀπὸ τὸ κράτος. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει, ὅσα ἀπὸ τὸ θῆμα τῆς Βουλγαρικῆς βουλῆς διεκήρυξε ἰταμῶτα ὁ βουλευτὴς Κίπροφ: «ὁ Ἑλληνισμὸς πρέπει νάχη ὑπ' ὄψιν, ὅτι μὲ τὴν Βουλγαρικὴν προέκτασι στὰ μέρη αὐτὰ τὸ πᾶν ἔχει ἀλλάξει καὶ ἓνα μόνον μέσο ἡσυχῆς ζωῆς τοὺς ἀπομένει, ὁ ἐκβουλγαρισμὸς τους».

Ἄλλ' ἐδῶ πρέπει νὰ σταματήσωμε. Εἶναι τόσες οἱ ἀγριότητες, ποὺ διεπράχθησαν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ἡ ἀνάμνησί τους — γιὰ νὰ θυμηθοῦμεν καὶ τὸν Δάντη — φέρνει τρόμον. Ὁ Κυριακίδης μὲ τὸ ἀπέριττον ἴφος του χωρὶς ρητορισμοὺς ἐκθέτει μὲ ἀτράνταχτα στοιχεῖα ὅλο τὸ ὄργιο

τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ἀλέθρου, ποὺ ἐξαπέλυσε ὁ σωβινισμὸς τῶν βορείων γειτόνων μας, πρὸ πάντων, ὅταν ὕστερα ἀπὸ τὴ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἡ Δυτ. Θράκη παραχωρήθηκε στὴ Βουλγαρία. Τὸ ἐπίγραμμα τῆς καταστροφῆς τοῦ ἄμωρφου τόπου συνέθεσε μὲ τοῦτα τὰ λόγια ἕνας χωρικός, ὅπως τὸ παραθέτει ὁ Κυριακίδης:

«Ἐσφαξαν, ἔκαψαν, γκρέμισαν, ξύλωσαν τὰ περισσότερα ἀμπέλια, τὰ χωράφια δὲν τὰ δούλεψαν κι ἔγιναν βοσκοτόπια».

Ἄλλὰ ἡ θεία Νέμεσις δὲν ἄργησε, ξανάφθε πάλι στὴν ἔρημη γῆ ἡ Ἑλλάδα καὶ θρόνιασε τὴν ἐλευθερία, ποὺ κι ἐδῶ βγήκε ἀπὸ τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά!

Τὸ βιβλίον τοῦ Κυριακίδη δὲν γράφηκε γιὰ νὰ θροέψῃ τὸν σωβινισμό μας οὔτε νὰ προκαλέσῃ τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν γειτόνων μας, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποδοθῇ στὴ μαρτυρικὴ πατρίδα μας ἡ δικαιοσύνη, ποὺ τόσες φορές μᾶς τὴν ἀρνήθηκαν οἱ δυνατοί!

Καὶ συνεχίζει ὁ ἀκούραστος ἐρευνητὴς ν' ἀσχολεῖται μὲ τὰ Θρακικὰ θέματα. Γράφει γιὰ τὴν Μπουλούστρα τῆς Ξάνθης, τὸ Βυζαντινὸν Πολύστυλον. Συλλέγει καὶ δημοσιεύει κι ἄλλες Θρακικὲς παραδόσεις. Καθορίζει τὴ θέσι τοῦ Παπικίου ὄρους, τοῦ βουνοῦ, ποὺ ὑψώνεται πρὸς Β. τῆς Κομοτηνῆς. Μεταφράζει τὸ κείμενον τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ ROBERT DE DREUX στὴ Θράκη τὸ 1666, ποὺ δίνει λίγες ἀλλὰ πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Θράκη. Περιγράφει τὰ Θρακικὰ ταξίδια του γιὰ τὸ Μπουρῶ - καλέ, τὴν Ἀναστασιούπολι καὶ τὸ Περιθεώριον. Ἐκδίδει τὴν περιπεπυδαμένη μελέτη του, γιὰ τὴ Ροδόπη, γιὰ τὸν στρατηγὸ Σισίνιο, γιὰ τὴ Θράκη στοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, γιὰ τ' Ἀναστενάριον κλπ.

Ἄλλ' ἡ ἔρευνα τοῦ Κυριακίδη ἐπεκτείνεται καὶ στὴν προϊστορία ἀκόμη τῆς Θράκης. Μαζί μὲ τὸν συνάδελφό του καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Πελεκίδη ἐνεργεῖ ἀνασκαφὲς σ' ἕνα λόφο τῆς Παραδημῆς — ἐνὸς χωριοῦ κοντὰ στὴν Κομοτηνὴ — τὸ 1928 καὶ ὑποβάλλει στὴν Πρυτανεῖα «ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐν Κομοτηνῇ ἐνεργηθειῶν ἀνασκαφῶν» ποὺ περιλήφθηκε στὴν ἔκθεσι πεπραγμένων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1931—32.

Τέλος σὰν ἐπίλογος τοῦ ἔργου του γιὰ τὴ Θράκη πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ δύο διαλέξεις του «ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν συγχρόνων Θρακῶν» τὸ 1958 καὶ «αἱ πόλεις Ξάνθη καὶ Κομοτηνὴ» τὸ 1960.

στοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος.

Ὁ λαογράφος, ὁ ἱστορικός — Βυζαντινολόγος Κυριακίδης ὑπῆρξε καὶ «γερός φιλόλογος» ὅσο λίγοι. Ἡ φυσικὴ ἐμβριθεῖα καὶ ἡ σοβαρὴ του διάθεσι

δὲν τὸν ἄφηναν νὰ στηρίζεται (στὶς παραδόσεις του καὶ στὶς ἔρευνές του) μόνο σὲ παραπομπές σὲ πηγές καὶ στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἀλλὰ συνείδηζε νὰ μελετᾷ ὅλο τὸ κείμενο τῶν πηγῶν, πὺν χρησιμοποιοῦσε. Ἡ κοφτερή του κρίσι καὶ ἡ ἀπέραντη μνήμη του, ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν εὐσυνείδητη αὐτὴ συνήθεια τὸν φιλόλογο Κυριακίδη. Τὰ σπουδαιότερα φιλολογικὰ ἔργα του, πὺν τὰ διακρίνει ἡ ἴδια (μὲ τὰ ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ) φροντίδα εἶναι: ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ Χριστιανισμὸς — παρατηρήσεις εἰς τὴν Ὀμηρικὴν Νέκυϊαν — Ὀμηρικὰ καὶ Ἡσιόδεια — ἐπίκαιρα διδάγματα ἐκ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ πλῆθος δημοσιευμάτων στὰ περιοδικὰ «Μακεδονικὰ» καὶ «Ἑλληνικὰ».

Ἡ ἐπίδοσί του στὴ φιλολογία τοῦ ἐπέτρωψε νὰ κρῖνη ἐκδόσεις δικῶν μας καὶ ξένων ὅπως τοῦ Ἀγγ. Χάϊζεμπεργκ, τοῦ NORWIN WILLIAM κ.ἄ.

Τέλος ἓνας ἄλλος τομεὺς ἐπιδόσεώς του εἶναι οἱ Βιβλιοκρισίες, πὺν ξεπερνοῦν τὶς 250 σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἰδιαιτέρα στὴν λαογραφία. Οἱ Βιβλιοκρισίες τοῦ Κυριακίδη δὲν περιορίζονται στὸ νὰ παρουσιάσουν ἓνα βιβλίον ἢ μιὰ μελέτη καὶ νὰ ἐπαινέσουν κατὰ φιλία καὶ συμπάθεια (ὅπως συνήθως γίνεται) ἀλλὰ μὲ ἀντικειμενικότητα κρίνουν τὰ γραφόμενα, διορθῶνουν τὰ ἡμαρτημένα ἢ συμπληρῶνουν τὰ ἐλλείποντα. Μὲ αὐτὴ του τὴ στάσι δυσωρεστοῦσε, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια ἦτο «φιλιότη τῶν φίλων» γιατί σ' αὐτὸ τὸν ὁδηγοῦσε ἔξομολογεῖται ὁ ἴδιος: «ἡ πίστις καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ καθῆκον εἰς τε τὸ διδακτικόν, τὸ πανεπιστημιακόν καὶ τὸ ἐπιστημονικόν».

Ἀλλὰ ὁ Κυριακίδης ἀνάλωσε ἓνα μεγάλο τῆς δραστηριότητός του μέρος, μὲ ἀκμαῖες πάντα τὶς σαματικὲς καὶ πνευματικὲς δυνάμεις στὴν ὑπηρεσία τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τροφίμων του. Ἀνήκοντας στὴν πλειάδα τῶν ἐπιστημόνων, πὺν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1926 ἀναδέχθησαν τὸ βαρὺ ἔργο νὰ δώσουν μορφὴ καὶ ὑπόστασι ἀντάξια στὸ μεγάλο ὄνειρον τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου, νὰ ξανάρθη στὸ χέροσ ἀπὸ τὴν ξηρασία τῆς πολύχρονης σλαβιάς ἡ ἑλληνικὴ ἀνοιξι τοῦ πνεύματος, ν' ἀκτινοβολήσῃ πάλι τὸ φῶς του, καὶ πὺν ἦσαν οἱ Γεώργ. Χατζηδάκης, Χρ. Τσουντας, Γεώργ. Σωτηριάδης, Νικόλ. Παπαδάκης, Παντελῆς Κοντογιάννης, Χαρίτων Χαριτωνίδης, Γεώργ. Γρατσιᾶτος, Ἰωάν. Παπαδόπουλος, οἱ πρεσβύτεροι ἔφεραν μαζί τους γιὰ νὰ τὰ θέσουν στὴ διάθεσιν τοῦ ιδρύματος μιὰ μεγάλη ἐπιστημονικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ πείρα, καὶ οἱ νεώτεροι ὁ Γ. Ἀποστολάκης, ὁ Μαν. Τριανταφυλλίδης καὶ ὁ Στίλπων Κυριακίδης διέθεταν ὄχι μικρὰ ἐπιτεύγματα στὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ὑπόσχεσι μιᾶς πλούσιας ἐπιστημονικῆς καὶ διδακτικῆς καρποφορίας.

Χρειάσθηκε νὰ καταβάλουν ὅλοι αὐτοὶ πολὺ μόχθο γιὰ νὰ δημιουργήσουν ὅ,τι βλέπουμε καὶ καμαρώνουμε σήμερα. Μέσα σ' αὐτὸ τὸν πυρετὸ τῆς δημιουργίας ὁ Κυριακίδης στάθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους, ἂν ὄχι ὁ κυριώ-

τερος ἐργάτης. "Ὅχι γιατί ἦταν ὁ νεώτερος καὶ γι' αὐτὸ τοῦ εἶχαν ἐπιβληθῆ τα μεγαλύτερα βάρη, ἀλλὰ γιατί ἡ ἀγάπη του καὶ ἡ φιλεργία του τὸν ἔκαμαν ν' ἀνέχεται πρόθυμα ὅλους τοὺς κόπους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ τετραγωνικός νοῦς του, ποὺ εὑρίσκει πάντα τὴ σωστότερη λύσι στὰ διάφορα προβλήματα, ποὺ παρουσιαζόταν κάθε τόσο, ἔκαμνε ἀπαραίτητη τὴν παρουσία του στὴ διοίκησι. Τὸ καταπληκτικὸ εἶναι, ὅτι ὅλος αὐτὸς ὁ φόρτος τῆς διοικητικῆς ἐργασίας δὲν ἐξημίωσε στὸ ἐλάχιστο τὴ διδακτικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ του ἀπόδοσι.

Κατὰ τὸ διάστημα 1926—1957, ποὺ κατεῖχε τὴν ἔδρα τῆς Θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου αὐτῶν καὶ τῆς Λαογραφίας, ἡ πείρα, αἱ γνώσεις δόθηκαν στὴ διάθεσι τῆς διδασκαλίας του. Ἡ παιδεία καὶ ἡ μόρφωσί του θεμελιωμένη πάνω στὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ τὴν παράδοσι καὶ στὶς ἀξίες τους ἐνέπνευσε στοὺς μαθητάς του τὴν πίστι τους σ' αὐτές, ἀναγκαῖες γιὰ νὰ ξαναγεννηθῆ ἡ πνευματικὴ ζωὴ στὸν τόπο μας.

Παράδειγμα φιλεργίας, ἀφοσιώσεως στὸ καθήκον, μὲ ὑψηλὸ ἦθος, ἐχθρὸς τῆς μαροσοφίας καὶ τῆς στενοκεφαλιᾶς, ὀδηγητὴς στὸν τρόπο τῆς μελέτης, καὶ τῆς ἔρευνας, ποὺ στρεφόταν πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ἐδίδασκε στοὺς μέλλοντας ἐπιστήμονες, ὅτι ἡ ζωὴ τους πρέπει νὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ πνευματικούς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν δικαιοσύνη γιὰ ν' ἀνταποκρίνεται στὶς προσδοκίες καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους τους.

Δὲν περιορίζει ὅμως τὴ δράσι του ὁ Κυριακίδης μόνον στὸ Πανεπιστήμιο. Ἀφοῦ ἐπεχείρησε ἕνα χρόνο μετὰ τὴ λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου τὸ 1927 μαζὶ μ' ἄλλους νὰ ἰδρῦση ἕνα νέο πνευματικὸ ἴδρυμα κι ἀπέτυχε, ξαναγύρισε στὸ ἴδιο αἶτημα τὸ 1939, ὅποταν εἶχε ὀριμάσει ἡ ἰδέα, τὰ πνεύματα ἦσαν προθυμότερα καὶ ἡ Πολιτεία ἔτοιμη νὰ συντρέξῃ τὴν προσπάθεια. Ἐτσι ἰδρύθηκε ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τῆς ὁποίας τὴν προεδρία ἀνελάμβανε τὸ 1940 ὁ Στίλπων Κυριακίδης. Ὁ ἴδιος στὸ λόγο, ποὺ ἐκφώνησε στὶς 8 Φεβρουαρίου 1949, δταν θεμελιωνόταν τὸ μέγαρο τῆς Ἐταιρείας, εἶπε γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς.

«Τὸ κράτος ἴδρυσε τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον μεταδίδει τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης ὄχι μόνον εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀλλ' εἰς ὅλοκληρον τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὴν πνευματικὴν ὅμως ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου δὲν ἀρκοῦν συνήθως μόνον τὰ Πανεπιστήμια, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι περιορισμένον ἐντὸς στενῶν ὁρίων. Χρειαζονται καὶ ἄλλα πνευματικὰ ἴδρύματα διὰ τὴν διάδοσιν τῶν διδασμάτων τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ κοινόν, ποὺ ποθεῖ νὰ μάθῃ καὶ νὰ φωτισθῆ ἀπ' αὐτά».

Ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Κυριακίδη ἔγινε ἕνα ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα πνευματικὰ ἴδρύματα τῆς Ἑλλάδος καὶ μαζὶ μὲ τὸ παράρημά του, τὸ Ἴδρυμα Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, μιὰ μικρὴ Ἀκαδημία μ' ἕνα πλατὺ ἔργο ὑψηλῆς ποιότητος, ποὺ ἐκτιμήθηκε 1) ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ποὺ ἐβράβευσε τὴν Ἐταιρεία στηριχθεῖσα κυ-

τὸ ἴδιο του τὸ ἔργο παρουσιάζεται ἀνάγλυφο τὸ ἦθος του σὰν ἀνθρώπου, σὰν Ἕλληνας καὶ ἐπιστήμονας καὶ δασκάλου:

Ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσι στὴ μικρὴ καὶ μεγάλη πατρίδα, εὐσυνειδησία, λατρεία τῆς ἀλήθειας, φιλοπονία, μετριοφροσύνη, εὐθυκρισία, συνείδησι τῆς εὐθύνης του, αὐστηρότητα καὶ ἀξιοπρέπεια, ποὺ δὲν πρόδωσε ποτέ, γιὰτὶ ἀγνοοῦσε τοὺς συμβιβασμοὺς καὶ τὴν ἐλαστικότητα ἦσαν οἱ ἠθικὲς δυνάμεις, ποὺ συνέθεταν τὴν ἀρετὴ του. Ἀνήκοντας στὴν παλιὰ γενιὰ τῶν ἐπιστημόνων ἐξέφραζε τὸ πνεῦμα τῆς καὶ ἴσως γι' αὐτὸ πολλοὶ νὰ μὴν τὸν ἐννοοῦσαν, γιὰτὶ δὲν θυσίασε ποτέ τις ἀρχές του σὲ καμμιὰ σκοπιμότητα.

Μὲ τὴν ἀξιόλογη πνευματικὴ προσφορά του, μὲ τὴ διδασκαλία του, μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπίδοσί του, μὲ τὸ ἦθος του, μὲ τὴ στοργὴ πρὸς τοὺς νέους, μὲ τὴν φλογερὴ ἀγάπη του στὴν Θράκη καὶ τὴν Ἑλλάδα θὰ ἐπιβάλλεται στὶς παρούσες καὶ ἐπερχόμενες γενεές τῶν Θρακῶν καὶ γενικώτερα τῶν Ἑλλήνων, ὡς πρότυπο λατρείας πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ ὑπόδειγμα σοφίας καὶ ἀρετῆς.

Μὲ σεβασμὸ καταθέτουμε τὴν ἐπίσημη τούτη ὥρα τὰ ἄνθη τῆς εὐγνωμοσύνης μας στὴ μνήμη τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Θράκης, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκίνησε γιὰ νὰ κατακτήσῃ χάρις στὶς πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς δυνάμεις, ποὺ διέθετε, καὶ τὸ μόχθο του, τὴν ὑψηλὴ ἀνάμεσα στοὺς ἐκλεκτοὺς — ἐκλεκτὸς αὐτὸς — θέσι.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

(Βλέπε τρίτην παράγραφον εἰς σελίδα 165 τοῦ 34ου τόμου τοῦ ἔτους 1969 καὶ 159 ἀνατύπου τοῦ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ).

Εἰς τὴν ὡς ἐν περιλήψει παράγραφον τῆς μελέτης τοῦ Ἰωάννου Μαγκριώτου «**Η ΘΡΑΚΗ**» καὶ εἰς τὴν φράσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται αἱ ἐπιδρομαὶ διαφόρων βαρβαρικῶν φύλων εἰς τὴν Θράκην, ὡς καὶ τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ὑπέστη ἐκ τούτων ὁ λαὸς τῆς Θράκης, ἐνεπιλλοχώρησεν ἐκ παραδρομῆς καὶ ἀβλεψίας καὶ ἡ λέξις «**Μακεδόνες**».

Ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν ἐκφράζει τὴν βαθεῖαν τῆς θλίψιν διὰ τὴν παραδρομὴν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀντελήφθη μόνον μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἀωτέρου τόμου καὶ ἀνατύπου καὶ προσέθη ἀμέσως εἰς τὴν διαγραφὴν τῆς λέξεως «**Μακεδόνες**» ἐπὶ τῶν μὴ ταχυδρομηθέντων μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀνατύπων εἰς διαφόρους παραλήπτας τῶν ἐπαρχιῶν, δημοσιεύει δὲ ταύτην εἰς τὴν σελίδα 26 τοῦ 35ου τόμου, παραθέτουσα συγχρόνως ταύτην αὐτοῦσίαν καὶ εἰς τὰ ὑφιστάμενα παρ' αὐτῆ ἀντίτυπα τοῦ 34ου τόμου τοῦ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ καὶ δὴ κάτωθι τῆς σελίδος 165 αὐτοῦ, πρὸς ἄρσιν πάσης τυχὸν παρεξηγηθείας ἢ παρεξηγήσεως.

Ἐκ τῆς Γνωμοδοτικῆς ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων Ἐπιτροπῆς τῆς Ε.Θ.Μ.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ

ΔΙ' ΕΠΙΔΙΚΑΣΙΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ, 1920

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1920 καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς διασκέψεως τῶν Σεβρῶν ἀφίχθη εἰς Ἀδριανούπολιν ὁ Ἀρχιστράτηγος τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Ἀνατολῆς Φρανσαὶ Δ' Ἐσπερέ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Στρατηγοῦ Μίλν, τοῦ Στρατηγοῦ Σαρπί καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων.

Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη τοῦ Στρατάρχου ἐγένετο κατόπιν ἐντολῆς τοῦ τότε Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως Γεωργίου Κλεμανσῶ καὶ προφανῶς τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὅστις ἠγωνίζετο τότε πεισιμόνως εἰς Παρισίους διὰ τὴν ἰκανοποίησιν τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων, ἐν οἷς καὶ ἡ παραχώρησις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ τύχη τῆς Δυτικῆς Θράκης εἶχεν ἤδη κριθῆ διὰ τῆς ἀποστολῆς ὡς Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν Κομοτινῇ τοῦ Μακεδόνα πολιτευτοῦ καὶ μετέπειτα Δημάρχου Θεσσαλονίκης Χαρισίου Βαμβακᾶ.

Εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος συνήντησε τὴν σθεναρὰν ἀντίστασιν τοῦ τότε Ἀμερικανοῦ Προέδρου καὶ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν διάσκεψιν εἰρήνης Οὐίλσον, ὅστις, συνεπῆς πρὸς τὴν διακέρυξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν, ἅμα τῇ εἰσόδῳ τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον, περὶ αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, τηρουμένης τῆς ἀρχῆς τοῦ σεβασμοῦ τῆς θελήσεως τῆς πλειοψηφίας, ὑπεστήριζεν ὅτι τὸ πλειοψηφοῦν εἰς Θράκην στοιχεῖον ἦτο τὸ Τουρκικὸν καὶ συνεπῶς αἱ διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος ἤρχοντο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸ δόγμα του αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου καὶ εἰς τὰς ἄλλας Συμμαχικὰς χώρας ἠσκέιτο σοβαρὰ πίεσις ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεών των ὑπὸ διαφόρων φιλοτουρκῶν καὶ τῶν ὁμολογιούχων, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον νὰ διακυβεύωνται σοβαρὰ συμφέροντά των διὰ τῆς διαλύσεως τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διέθετεν ὁ Βενιζέλος, διὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὰ ἐπικαλούμενα ἐπιχειρήματα διὰ τὴν Τουρκικὴν πλειοψηφίαν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἦσαν κυρίως δύο: 1ον ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες τῆς Θράκης ἐξετοπίσθησαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ 2ον δὲν εἶχεν ἠθικὴν βάσιν μία στατιστικὴ, ὅταν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πλειοψηφίαν Τούρκοι ἦσαν οἱ σφαγεῖς καὶ διώκται καὶ οἱ Ἕλληνες, τὰ θύματα, διὰ τῆς μεθόδου τῶν ταγματῶν ἐργασίας κλπ.

Τὸ δεύτερον αὐτὸ ἐπιχείρημα εὐστόχως ἐπεκατέσθη βραδύτερον, εἰς μνημειώδη ἀγόρευσίν του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν καὶ ὁ ἐκ Σκοποῦ τῆς

Ἀνατολικῆς Θράκης, βουλευτῆς τότε Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ν. Κωνσταντόπουλος. Ἐχρειαζόντο λοιπὸν εἰς τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον καὶ εἰς τοὺς ὑποστηρικτὰς τῶν Ἑλληνικῶν διεκδικήσεων ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ ἄλλα στοιχεῖα καὶ κυρίως μία πρόσφατος μαρτυρία μιᾶς προσωπικότητος τοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀναστήματος τοῦ νικητοῦ τοῦ Ἀνατολικοῦ μετώπου Στρατάρχου Φρανσαὶ Δ' Ἐσπερέ.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Στρατάρχου εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἡ ἀποστολὴ του ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ σχηματίσῃ μίαν γνώμην ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς μετέβη ἐκεῖ μετὰ πολυπληθοῦς ἀκολουθίας καὶ μετὰ πάσης ἐπισημότητος.

Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, γνωρίζουσα προφανῶς τὸν σκοπὸν τοῦ ταξιδίου, διέταξε τὸν Βαλῆν τῆς Ἀδριανουπόλεως νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ὅλος ὁ Τουρκικὸς πληθυσμὸς μετάσχη τῆς ὑποδοχῆς. Διὰ νὰ παρουσιάσῃ δὲ ἡ πόλις καθαρῶς Τουρκικὸν χρῶμα, διετάχθησαν ὅλοι οἱ καταστηματαρχαὶ νὰ κλείσουν τὰ καταστήματά των καὶ νὰ ἀναρτήσουν Τουρκικὰς σημαίας καὶ οἱ διευθυνταὶ ὅλων τῶν Δημοτικῶν σχολείων καὶ Γυμνασίων, Ἑλληνικῶν, Ἑβραϊκῶν καὶ Ἀρμενικῶν νὰ ὀδηγήσουν τοὺς μαθητὰς των φεσοφοροῦντας εἰς καθορισθέντα σημεῖα τῆς μεγάλης ὁδοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως εἰς Καραγάτσιον κρατοῦντες ἀνά χεῖρας μικρὰς Τουρκικὰς σημαίας.

Δύο ἡμέρας ἐνωρίτερον ἐκοινοποιήθη εἰς τὸν ἀείμνηστον Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπον ὑπὸ τοῦ Βαλῆ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Στρατάρχου. Συμφώνως πρὸς τὸ ἐν λόγῳ πρόγραμμα, ὁ Βαλῆς, ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Τζαφέρ Ταγιάρ, οἱ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ θρησκευμάτων ἔδει νὰ εὐρίσκωνται τὴν 9ην καὶ 30' π.μ. εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Καραγατσίου καί, ἐν συνεχείᾳ, νὰ συνοδεύσωσι τὸν Στρατάρχην μέχρι τοῦ διοικητηρίου (Πασᾶ Καπουσοῦ), ὅπου ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ δεξιώσεις πρὸς τιμὴν του.

Ὁ Μητροπολίτης, εὐθύς ὡς ἔλαβε γνώσιν τοῦ προγράμματος τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῆς ἐπιστολῆς, ἦν ἀπηύθυνεν εἰς αὐτὸν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ τῆς ἰδιαίτερας σημασίας, ἣν ἐνεῖχεν ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Στρατάρχου εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐκάλεσεν εἰς ἔκτακτον σύσκεψιν εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Μητροπόλεως τὴν Δημογεροντίαν καὶ ἐκ τῶν προυχόντων τοὺς Κ. Καλλιᾶν, δικηγόρον, Ἀλέξανδρον Δήμητσαν καὶ Ρητορίδην, ἰατροὺς, τὸν Γυμνασιάρχην Ἀλέξανδρον Ζουμετίκον, τὸν στρατιωτικὸν ἰατρὸν Γ. Τσαγγρῆν, φίλον καὶ συμπατριώτην τοῦ Ἑλληνοῦ Ἰπάτου Ἀρμιοστοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Στρατηγοῦ Κατεχάκη, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀδριανούπολιν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς παροχῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως εἰς τοὺς ἀπόρους Ἑλληνας. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ σύσκεψιν παρέστη, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Μητροπολίτου καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας.

Ἐν ἀρχῇ ὁ Μητροπολίτης ἀνέγνωσε τὸ ἀποσταλὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Βαλῆ πρόγραμμα καὶ ἐπηκολούθησεν ἐπ' αὐτοῦ μακρὰ συζητήσεις. Ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἐκλεκτοὶ πατριῶται συνεφώνησαν ὅτι ἦτο ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβεβλημένη ἢ συμμόρφωσις πρὸς τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα καὶ δὲν εἶχον ἀδικον ὑπὸ τὰς ἐπικρατούσας τότε συνθήκας Τουρκικῆς κυριαρχίας. Ὅταν ἠρωτήθην ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, διατί ἀπέφυγον μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης νὰ ἐκφέρω γνώμην, ἀπήντησα ὅτι κατήρτισα ἤδη ἓν σχέδιον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκειτο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν μὲ τὰ ἀποφασισθέντα καὶ ἄκρως ἐπαναστατικόν, ἀλλ' ἀνταποκρινόμενον, κατὰ τὴν κρίσιν μου, εἰς τὴν ἔκτακτον ἐκείνην περίστασιν καὶ εὐκαιρίαν, τῆς ὁποίας ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ ἐπωφεληθῶμεν ὡς Ἕλληνες. Καὶ ἤρχισα ἀναπτύσσων τὰς ἀπόψεις μου. Διευτύτῳσα ἐν ἀρχῇ τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα ἔπρεπε νὰ ἀγνοηθῇ ἐξ ὀλοκλήρου. Οὕτω ὁ Μητροπολίτης δὲν θὰ μετέβαιεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν. Τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα θὰ εἰδοποιούντο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου νὰ μὴ μεταδοῦν εἰς τὸν ὀρισθέντα δι' αὐτὰ χῶρον, ἀλλὰ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν τὴν 8ην πρωϊνὴν τῆς ἐπομένης ἡμέρας καὶ νὰ ἀναμείνουν ἐκεῖ οἱ Διευθυνταὶ ὁδηγίας ἐκ τῆς Μητροπόλεως περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀντὶ τῆς ἐπισήμου Τουρκικῆς, οἱ Ἕλληνες θὰ ἔκαμον ὑποδοχὴν καθαρῶς Ἑλληνικὴν εἰς τὸν στρατάρχην, διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ οὕτω τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς πόλεως καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ, ἔστω καὶ προαξιοποιητικῶς, ὁ κύριος σκοπός. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἠρχόμεθα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Στρατάρχην διὰ νὰ τὸν φέρωμεν εἰς τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον εὐρισκόμενον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν συνοικίαν; Τὸ ζήτημα αὐτὸ παρουσίαζεν ὄντως πολλὰς δυσχερείας. Ἐπρότεινα νὰ ὀρισθῇ ἐπιτροπὴ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μητροπολίτην, ἢ ὁποία νὰ ἀναμείνῃ τὴν διέλευσιν τῆς πομπῆς ἐπὶ τοῦ εὐρισκομένου εἰς τὴν κεντρικὴν ὁδὸν Ξενοδοχείου «Ἀμερικῆ», ἀνήκοντος εἰς Ἑλλῆνα. Νὰ εἰδοποιηθῇ ἢ διευθύντρια τοῦ Ζαπτείου παρθεναγωγείου Ζ. Νεστορίδου νὰ ὀρίσῃ μίαν μαθήτριαν ἐκ τῶν τελειοφοίτων, ἢ ὁποία ἔπρεπε ἐπίσης νὰ εὐρίσκειται εἰς τὸ ἄνω Ξενοδοχεῖον τὴν ἰδίαν ὥραν μὲ μεγάλην ἀνθοδέσμην ἀνὰ χεῖρας. Ὑπάλληλος τοῦ Ξενοδοχείου θὰ παρηκολούθει ἐκ τοῦ ἔναντι πεζοδρομίου καὶ θὰ ἔσπευδε νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ εὐθὺς ὡς θὰ ἐπλησίαζεν ἢ πομπή. Ὁ Μητροπολίτης καὶ ἐγὼ μετὰ τῆς μαθητρίας θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ σταματήσωμεν τὸ αὐτοκίνητον προβάλλοντες τὴν μαθήτριαν μὲ τὴν ἀνθοδέσμην καὶ οὕτω θὰ μᾶς ἐδίδετο ἢ εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνήσωμεν, ἔστω καὶ δι' ὀλίγα λεπτά, μὲ τὸν Στρατάρχην, νὰ τοῦ εὐχηθῶμεν τὸ ὡς εὖ παρέστη καὶ νὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον, ὅπου θὰ ἦσαν συγκεντρωμένοι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀδριανουπόλεως, διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῶσιν.

Ὅταν ἐτελείωσα τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σχεδίου μου, ὁ διαπρεπὴς ἱεράρχης καὶ πατριώτης ἐξέσπασεν εἰς λυγμούς καί, ἀφοῦ μὲ ἐνηγκαλίσθη καὶ μὲ συγχάρη, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς λοιποὺς παρισταμένους, εἶπεν ὅτι υἱοθετεῖ

ἀπολύτως τὸ σχέδιον, διότι, εἰς τόσον ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ κανεὶς τὸ ἄτομόν του, ἀλλὰ τί ἤμπορεῖ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ Ἔθνος. Τότε, μέσα εἰς ἀτμόσφαιραν μεγάλης συγκινήσεως καὶ Ἐθνικῆς ἐξάρσεως, ἐνθουσιασθημεν ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἀλλήλους καὶ ἀπεφασίσαμεν τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου. Ἀκολούθως μὲ ἐξουσιοδότησαν ἐν λευκῷ νὰ ρυθμίσω πᾶσαν σχετικὴν λεπτομέρειαν.

Ὅταν ἀπεχώρησαν ὅλοι, ὁ Μητροπολίτης ἐκάλεσε τὸν ἱατρὸν Τσαγγρῆν καὶ ἐμὲ διὰ νὰ συνδειπνήσωμεν καὶ νὰ συνεχίσωμεν τὴν συνομιλίαν μας ἐπὶ τοῦ ἐπιμάρχου θέματος.

Ἐν τῷ μεταξὺ προσῆλθον εἰς τὴν Μητρόπολιν ὁ Ἀρμένιος Μητροπολίτης καὶ ὁ σχολάζων Μητροπολίτης Λιτίσης Νικόδημος. Ὁ Ἀρμένιος Μητροπολίτης ἐδήλωσε πλήρη συμπαραστάσιν διὰ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῶν Ἀρμενίων τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς ὕλας τὰς ἐκδηλώσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τιμὴν τοῦ Στρατάρχου.

Παρεμείναμεν μετὰ τοῦ ἱατροῦ Τσαγγρῆ μὲ τὴν ἀγωνίαν ἐκδηλον εἰς τὰ πρόσωπα ὅλων μας διὰ τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ ἐπακολουθήσουν εἰς περίπτωσιν ἐπιτυχοῦς ἢ ἀνεπιτυχοῦς ἐκβάσεως τῶν προγραμματισθέντων.

Τὴν 9.30' πρωινήν ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος διὰ τῆς μεταβάσεως τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον «Ἀμερικῆ», ὅπου μᾶς ἀνέμενον ὁ διευθυντὴς τοῦ Ξενοδοχείου μετὰ τῆς μαθητρίας τοῦ Ζαπτείου παρθεναγωγείου. Μετὰ μικρὰν, ἀλλ' ἀγωνιώδη ἀναμονὴν εἰδοποιήθημεν, ὅτι ἡ ἐπίσημος πομπὴ εὐρίσκετο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν καὶ ἀιέσως σπεύδοντες ἐφθάσαμεν εἰς τὸ πεζοδρόμιον τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ. Δι' ἀποτόμου αἰφνιδιασμοῦ ἀπώθησαμεν τοὺς ἀστυνομικοὺς καὶ οὕτω εὐρέθημεν, ὁ Μητροπολίτης καὶ ἐγώ, εἰς τὸ κατὰστροφικὸν τῆς ὁδοῦ, ἡ δὲ μαθητρία μὲ τὴν ἀνθοδέσμην εἰς τὸ κέντρον. Οἱ ἐν παρατάξει ἀστυνομικοὶ καὶ οἱ ἐφιπποὶ χωροφύλακες, εὐρεθέντες πρὸ ἀπροόπτου ἐν μεγάλῃ ταραχῇ, μᾶς περιεκύκλωσαν, πλὴν ὅμως δὲν ἐδόθη εἰς αὐτοὺς καιρὸς οὔτε κἂν νὰ ἀντιληφθῶσι περὶ τίνος ἐπρόκειτο, διότι, ἐν τῷ μεταξὺ, τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπισήμου πομπῆς αὐτοκίνητον τοῦ Στρατάρχου Δ' Ἔσπερὲ ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ. Ἡ μαθητρία προσέφερε τὴν ἀνθοδέσμην καὶ ἡμεῖς ἠνχθήθημεν εἰς αὐτὸν τὸ ὡς εἶ παρῆσθη μαζί μὲ τὴν παράκλησιν, ὅπως δεχθῆ νὰ παραστῆ εἰς τὴν δεξιῶσιν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσε πρὸς τιμὴν του ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης εἰς τὸν Φιλεκαταιδευτικὸν Σύλλογον.

Ὁ Στρατάρχης, στραφεὶς πρὸς τὸν συνεπιβαίνοντα τοῦ αὐτοκινήτου του Βαλῆν, τοῦ ὁποίου ἡ ὄψις ἦτο θλίβερά ἐκ τῆς ταραχῆς, τοῦ εἶπε. Θὰ πᾶμε μαζί, κύριε Βαλῆ, δὲν εἶναι ἔτσι; Μετὰ καταφατικὴν ἀπάντησιν τοῦ πελιδνοῦ Βαλῆ, ἡ μὲν ἐπίσημος πομπὴ κατηνθύνθη, συμφάνως πρὸς τὸ πρόγραμμα, εἰς τὸ διοικητήριον ἡ δὲ ἐπιτροπὴ μὲ τὸν Μητροπολίτην, διὰ τῆς κεντρικῆς

πώλης τῆς κλειστῆς ἀγορᾶς (ὄρτᾶ καποῦ), πρὸς τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον, συνοδευομένη ἀπὸ πλήθος Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι, ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ, μᾶς ἔφεραν, τὸν Μητροπολίτην καὶ ἐμέ, ἀνὰ χεῖρας. Ἐν τῷ μεταξὺ, συμφώνως μὲ τὸ καταρτισθὲν ὑπ' ἐμοῦ σχέδιον, ἤρχισαν νὰ κτυποῦν οἱ κώδωνες ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ λάβουν γνῶσιν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι καὶ νὰ προσέλθουν εἰς τὸν ὀρισθέντα τόπον συγκεντρώσεως, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ διδάσκαλοι μετὰ τῶν μαθητῶν. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Συλλόγου, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ διεκοσμήθη μὲ Ἑλληνικὰς καὶ Γαλλικὰς σημαίας, ἀνέμενον ὁ Γυμνασιάρχης. Ἡ πρὸ τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου πλατεία καὶ αἱ περίξ ὁδοὶ ἦσαν κατάμεστοι κόσμου, ὁ ὁποῖος προσῆλθεν ἐκεῖ ἐξ ὄλων τῶν σημείων τῆς πόλεως, μηδὲ τῶν προαστείων αὐτῆς ἐξαιρουμένων. Εἰς ὠρισμένα σημεῖα τῆς πρὸ τοῦ Συλλόγου ὁδοῦ οἱ περίοικοι ἐκάλυψαν τὸ κατὰστρομα μὲ τάπητας. Εἰς τὴν εὐρύχωρον αἴθουσαν καὶ τοὺς ἐξώστιας αὐτῆς ἔλαβον θέσιν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, τὰ μέλη αὐτοῦ, ἡ Δημογεροντία καὶ τὰ Σωματεῖα κυριῶν καὶ δεσποινίδων.

Ἡ Πρόεδρος τοῦ σωματείου κυριῶν Ἑλένη Ἡλιάδη, σύζυγος τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει ὑποκαταστήματος τῆς Γερμανικῆς Τραπέζης, ἐμερίμνησε, σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ ἐτοιμάσῃ ἐκλεκτὰ γλυκίσματα διὰ τὴν δεξιῶσιν, ὁ δὲ ἐξ Ἡπείρου καταγόμενος καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατεστημένος ἐν Ἀδριανουπόλει οἰνέμπορος καὶ ξενοδόχος Μήτσαναξ ἀπέστειλε, κατόπιν σχετικῆς παρακλήσεώς μου, μερικὰς φιάλας ἐκλεκτοῦ οἴνου, τὸν ὁποῖον ἐφύλασσε ἀπὸ τριακονταετίας. Ἐπέμεινα, διὰ νὰ ἐξασφαλίσω τὸν ἐκλεκτὸν αὐτὸν οἶνον, γνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν τῶν Γάλλων διὰ τὰ ἐκλεκτὰ ποτά.

Ἄλλα πλέον ἦσαν ἔτοιμα διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Στρατάρχου ἄλλ' ἢ ὥρα παρήρχετο καὶ ἤρχισε νὰ μᾶς καταλαμβάνῃ ἀνησυχία μεγάλη διὰ τὴν καθυστέρησιν. Ἐποπτευόμεθα, μήπως, ἀντιληφθεῖς τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐπαναστατικὴν ἀτμόσφαιραν, ὑπανεχώρησεν. Τέλος, μετὰ δίωρον περίπου καθυστέρησιν, εἰς ἕκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου μᾶς ἀνήγγειλεν, ὅτι τὸ αὐτοκίνητον τοῦ Στρατάρχου εὗρίσκετο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Σύλλογον. Κατηνθύνθημεν ἀμέσως μετὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ Προέδρου τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου εἰς τὴν εἴσοδον διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῶμεν.

Ὁ Στρατάρχης, ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἐμοῦ, ἀνῆλθε τὴν κλίμακα ἐπευφημούμενος ζωηρότατα ὑπὸ τοῦ συγκεντρωθέντος πλήθους. Ἄμα τῇ εἰσόδῳ του εἰς τὴν αἴθουσαν αἱ δεσποινίδες τότε Ἀντιγ. Ξανθοπούλου καὶ Ἀμαλία Σάλιαρη ἔπαιξαν τὸν Γαλλικὸν Ἔθνικὸν ὕμνον καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸν Ἑλληνικὸν παρουσίᾳ τοῦ Βαλῆ καὶ τοῦ περιφώνου Τζαφέφ Ταγιάφ, διοικητοῦ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει ἐδρεύοντος σώματος στρατοῦ. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἡμικυκλίου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσαν τὰ τοποθετηθέντα καθίσματα ἐκάθησεν ὁ Στρατάρχης, οἱ Στρατηγοὶ Μίλν καὶ Σαρπί, ὁ Βαλῆς καὶ ὁ Τζαφέφ Ταγιάφ. Δεξιὰ τοῦ Στρατάρχου ἐκάθησεν ὁ Μητροπολίτης, πλὴν ὅμως

οὗτος ἐπέμεινε νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν ταύτην εἰς ἐμέ, ἐπειδὴ, ὡς εἶπε, δὲν ἐγνώριζε καλῶς τὴν Γαλλικὴν καὶ δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ συνομιλήσῃ εὐχερῶς μετ' αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου, ὡς ἐτόνισεν, ἐπειδὴ ἐγνώριζον καλῶς τὰ Ἑθνικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ θιγῶσιν εἰς τὴν μετὰ τοῦ Στρατάρχου συνομιλίαν καὶ ἤμην πλήρως ἐξουσιοδοτημένος νὰ τὰ χειρισθῶ.

Ἀπεδέχθην, κατ' ἀνάγκην, καί, ἐγεροθεῖς, προσεφώνησα τὸν Στρατάρχην ἀπὸ μνήμης καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ὡς ἀκολούθως: «Ἐξοχώτατε, ἐκ μέρους τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, σᾶς εὔχομαι τὸ ὡς εὖ παρέστητε εἰς τὴν πόλιν μας. Μὲ αἰσθήματα μεγάλης χαρᾶς καὶ θαυμάτης συγκινήσεως, οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑποδέχονται Ὑμᾶς τὸν ἔνδοξον Στρατάρχην τῆς Γαλλίας καὶ Ἀρχιστράτηγον τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων τοῦ Ἀνατολικοῦ μετώπου, ὁ ὁποῖος κατέφερε τὸ ἀποτελεσματικὸν κτύπημα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Βαρὺ ὑπῆρξε τὸ τίμημα διὰ νὰ κερδηθῇ ὁ πόλεμος καὶ βαρύτερος ὁ φόρος τοῦ αἵματος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωσαν οἱ Σύμμαχοι καὶ ἰδιαίτερος ἡ Πατρις Σας, ἐξοχώτατε, ἡ ἔνδοξος Γαλλία, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες παιδιόθεν ἐδιδάχθημεν νὰ ἀγαπᾶμεν. Εἶναι τώρα ἀνάγκη νὰ κερδηθῇ καὶ ἡ εἰρήνη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς τῆς ἀρχῆς αἰτούμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τῆς Θράκης καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι εἰς τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης θὰ ληφθῇ ὑπ' ἄφιν τὸ δικαίον αἴτημά μας. Ἐδελπιστοῦντες ὅτι καὶ Ὑμεῖς ἐνθέρμως θὰ συνηγορήσητε ὑπὲρ τῶν δικαίων μας, ἐκφράζομεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μας».

Ἀκολούθως προσεφώνησε τὸν Στρατάρχην ἐκπρόσωπος τῶν ὀλίγων ἐπιζώντων, ὡς εἶπεν μελῶν τῆς ἄλλοτε πολυπληθοῦς καὶ ἀνδοῦσης Ἀρμενικῆς Κοινότητος, διεκτραγωδήσας ἐν ὀλίγοις τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν οἱ Ἀρμένιοι τῆς Ἀδριανουπόλεως διαρκούντος τοῦ πολέμου.

Ἀπαντῶν ὁ Στρατάρχης Δ' Ἐσπερὲ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Εἶμαι θαυμάσια συγκινημένος ἀπὸ τὴν ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐπεφύλαξαν οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐπῆρξεν αὐτὴ δι' ἐμέ μία ἐκπληξις. Σᾶς εὐχαριστῶ ἐκ βάθους καρδίας, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὰ αἰσθήματά σας πρὸς τὴν Πατρίδα μου. Ἡ ἐπιθυμία σας δι' ἐλευθερίαν καὶ αὐτοδιάθεσιν, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ εὖρῃ ἀνταπόκρισιν, ὅταν ἐν καιρῷ συζητηθῇ τὸ ζήτημα τῆς Θράκης εἰς τὴν διάσκεψιν εἰρήνης. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ μέχρις ὅτου ληφθῇ ὀριστικὴ ἀπόφασις διὰ τὴν τύχην τῆς Θράκης, συμφέρον σας εἶναι νὰ εὐρίσκεσθε εἰς ἁρμονικὰς σχέσεις μετὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν».

Μεταφράζων τὸν λόγον τοῦ Στρατάρχου, παρέλειψα, καταληφθεὶς ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸν πυρετὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τὴν κατὰ πάντα ὀρθὴν κατευναστικὴν σύστασίν του, ὁπότε, ἐγεροθεῖς τῆς θέσεώς του, ὁ Βαλῆς, με' εὐγένειαν καὶ φαινομενικῶς ἤρεμον ὕφος, μοῦ εἶπεν, εἰς ἄπταιστον Ἑλληνικὴν,

(ἦτο Κρῆς τὴν καταγωγὴν). Κύριε Φωτιάδῃ, ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης εἶπεν ὅτι, ἐν τῷ μεταξύ, πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Ἑλλήνων, εἶναι νὰ συνεργάζωνται οὗτοι μὲ τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς ἀρμονικῶς, ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸ μεταφράσατε. Τοῦ ἀπῆντησα ὅτι μοῦ διέφυγε προφανῶς καί, ὅτι ἐφ' ὅσον ἤδη αὐτὸς ἔκαμε τὴν μετάφρασιν, ἐθεώρουν περιττὴν τὴν ἐπανάληψιν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Στρατάρχης μοῦ ἐζήτησε χαμηλοφώνως πληροφορίας περὶ τῆς κρατούσης ἐν γένει καταστάσεως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν ἀπέναντι τῶν μειονοτήτων γενικῶς καὶ διὰ τὰς κυκλοφορούσας τότε φήμας περὶ πραξικοπήματος τοῦ Τζαφέρ Ταγιάρ πρὸς παρεμπόδισιν τῆς καταλήψεως τῆς Θράκης, εἰς ἣν περιπτώσιν ἡ διάσκεψις εἰρήνης ἐπεδίκαζεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶσα τὰς καταλλήλους ἀπαντήσεις ὡς καὶ ὠρισμένα στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων προέκυπτον σαφεῖς ἐνδείξεις περὶ τῶν ἐπαναστατικῶν διαθέσεων τοῦ ἐν λόγῳ Τούρκου στρατηγοῦ.

Ἀκολούθως ὁ Στρατάρχης ἐγερευθεὶς ἠγχαρίστησε καὶ αὐτὸς διὰ τὴν θερμὴν ὑποδοχὴν καί, ἐν μέσῳ θερμῶν ἐκδηλώσεων τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους, ἐπέβη τοῦ αὐτοκινήτου του καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.

Αἱ ἐπιπτώσεις ἐκ τῶν ὧσων συνέβησαν ὑπῆρξαν λίαν δυσμενεῖς διὰ τοὺς Τούρκους καὶ διὰ τὸν Βαλῆν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅστις μετὰ δεκαήμερον ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, θεωρηθεὶς ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν σχεδίων τῆς κυβερνήσεώς του, ὅπως ἐφανερωθῆ ἡ Ἀδριανούπολις ὡς πόλις ἔχουσα καθαρῶς Τουρκικὸν χαρακτῆρα. Ἀληθὲς εἶναι ἐν τούτοις ὅτι ὁ ἀτυχήσας Βαλῆς κατέβαλε πᾶσαν πρὸς τοῦτο προσπάθειαν, ἀλλ' ἦτο ἐκ τῶν πραγμάτων ἀδύνατον νὰ προβλέψῃ καὶ συνεπῶς νὰ ἀποσοβῆσῃ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ἐπισήμου προγράμματος ὑποδοχῆς, τὸ ὁποῖον ὁμολογουμένως οὗτος κατήρτισε μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ ἐπιδεξιότητα.

Ἀντιθέτως ἡ Ἑλληνικὴ πλευρὰ ἐπωφελήθη κατὰ τρόπον λίαν ἀξιόλογον. Ὁ Ἕλλην Ὑπατος Ἀρμοστής ἐν Κωνσταντινουπόλει Στρατηγὸς Κατεχάκης, ὅστις ὑπεδέχθη τὸν ἐπανακάμψαντα ἐκεῖ Ἀρχιστρατήγον τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων, ἐπληροφορήθη παρ' αὐτοῦ τὰ διατρέξαντα ἐν Ἀδριανουπόλει καί, δι' ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀπεσταλμένον τὸν ἱατροὺν Γ. Ὑσαγγρὴν, ἐζήτησε λεπτομερεῖς πληροφορίας, προκειμένου, ὡς ἔγραφε, νὰ ὑποβάλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὴν ὑπὸ τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλου Ἑλληνικὴν ἀντιπροσωπείαν εἰς Παρισίους.

Ὁ Στρατάρχης ἀναμφιβόλως ὑπεβοήθησε τὸ ἔργον τοῦ Βενιζέλου εἰς τὴν περιπτώσιν τῆς Θράκης διὰ τῆς βαρυνούσης μαρτυρίας του, ὡς ἔπραξεν ἄλλως τε καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Τὰ αἰσθήματά του ὑπῆρξαν πάντοτε φιλικὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ βαθυτάτη ἦτο ἡ ἐκτίμησίς του πρὸς τὸν τότε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο κατ' ἐπανάληψιν καὶ δημοσίᾳ διεκήρυξεν, ὅτε διέμενεν κατὰ τὴν παραμονὴν του ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΤΑΚΗ ΑΚΡΙΤΑ

Η ΘΡΑΚΗ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ 'Απ' τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι σήμερα (Ένας αὐθόρμητος ὕμνος γιὰ τὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα τοῦ καθενός)

«Ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν ἀραιετὰς περὶ Θράκης ἔχει δημοσιεύσει μέχρι τοῦδε μελέτας. Ἐὰν δημοσιεῖ καὶ τὴν παρούσαν τοῦ Θρακῶς λογοτέχνου κ. Τάκη Ἀκριτά, τοῦτο κόμνει διότι εὕρισκε τὴν μελέτην ταύτην διαπνεομένην ἀπὸ ἀκράτητον ἀγάπην πρὸς τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς ἱστορίας τῆς χώρας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναξωγογήσιν τῶν ἀναμνήσεων καὶ τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῆς Θρακικῆς Νεολαίας καὶ τῆς Νεολαίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἰδιαιτέρα ἐκάστου πατρίδα».

— Τὴν ὁμορφὴν θὰ προσπαθῆσω νὰ σᾶς τραγουδήσω πατρίδα μου. Τὴν χιλιотραγουδιμένην Θράκη. Πρὸ τοῦ ὄμως ἀρχίσω νὰ μιῶ γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ὁμορφα κάλλη της, ἕνα ἔχω νὰ τονίσω εἰσαγωγικά. Πῶς θὰ πρέπει τ' ἀδελφία μας οἱ Ἕλληνες τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς ἱστορικῆς πατρίδας μας, νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν Θράκη, γιὰ νὰ νοιώσουν τὸ πραγματικὸ νόημα της!... Γιατὶ στὴ Θράκῃ θὰ βροῦν τὸ φῶς γιὰ τὰ μάτια, τὴν δύναμιν γιὰ τὴν καρδιά, καὶ τὰ φτερά γιὰ τὰ πόδια γιὰ ν' ἀνεβοῦν ψηλὰ σὲ χιονοσκεπαστες μὰ καὶ ἠλιόλουστες κορφές. Μερικὰ λόγια ἐμπνευσθῆκα ξαφνικά γιὰ νὰ πῶ γιὰ τὴν ἀθάνατην πατρίδα μου τὴν Θράκῃ. Μερικὰ φτωχικὰ πνευματικὰ λουλούδια ἔρχομαι νὰ σκορπίσω στὸ ὄνομά της.

— Σὰν κι αὐτὰ ποῦ ξυπνᾶνε τίς καρδιές τῶν πραγματικῶν παιδιῶν της. Θάναί σὰν ἕνα εἶδος δώρου γιὰ κείνους ποῦ ἔτυχε νὰ γεννηθοῦν Θρακιῶτες στὴν Ἑλλάδα. Θὰ ὑμνήσω τὴν Θρακιώτικη ψυχὴ ποῦ ξέρει νὰ ζῆ καὶ νὰ λούζεται μέσα στὸ φῶς καὶ τὸν ἥρωϊσμό!

Αὐτὰ ποῦ θὰ πῶ θὰ μοιάζουν σὰν ἕνα μικρὸ τραγοῦδι ἀπλοῦς γιὰ τὴν ὁμορφὴν καὶ ἱστορικὴν πατρίδα μου, ποῦ τραγουδιέται ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς τὰ σήμερα, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ γίνῃ γνωστὸ σ' ὄλους καὶ σ' ὄσους δὲν ἔχουνε καιρὸ μεγάλα τραγοῦδια ν' ἀκούσιν. Εὔγε σου λεβεντομάνα Θράκῃ μου.

— Ἀθάνατη κόρη τῆς λευτεριάς. Θὰ σὲ κάνω Βασίλισσα στ' ἀδελφία μας. Ὁμορφὴ καὶ ἠλιόφωτη πάντα θάσαι. Θὰ γίνῃς μάνα καὶ ἡγήτρια σὲ πολλούς. Ὁ οὐρανὸς θὰ δείχνῃ τὴν Ἑλλάδα στὴ γῆ, κι ἡ Ἑλλάδα στοὺς λαοὺς τὴν διαλεχτὴ θυγατέρα της τὴ Θράκῃ. Γιατὶ μιὰ ἀνακάλυψιν ἑνὸς φιλοσοφημένου παιδιοῦ σου ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξιν καὶ ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Ποιά ἀκριβῶς εἶσαι; Θὰ σὲ παρουσιάσω ὅσο μπορῶ ἀτόφια. Ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες ποῦ πέρασαν καὶ χάθηκαν στὴν ἄβυσσον τοῦ χρόνου...

— Γενήθηκες πρό ἀμνημονεύτων χρόνων κι ἔχεις γιά πιστοποιητικό γενήσεως τῆ δήλωση τῆς Ἑλληνικῆς σου ψυχῆς.

— Ἡ θέση σου ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας σου καὶ τὰ λείψανα τοῦ πολιτισμοῦ σου ἀποτελοῦν μάρτυρα τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν σου.

— Ἀξίζεις πολλὰ πράγματα Θράκη μου, κι εἶσαι πολὺς κόσμος. Εἶσαι ἢ γῆ τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς καλωσύνης. Ὁ Δημόκριτος σ' ἐξυμῶνει, ὁ Ὀρφέας σὲ ὕμνει καὶ μαγεμένοι οἱ ἄλλοι τὰ κάλλη σου θωροῦν.

— Ὅπου κι ἂν περπατήσης, θὰ συναντήσης μέσα σου τὸ φῶς, τὴν ὁμορφιά, τὴν ἱστορία. Ὅταν πατήση ὁ ξένος τὸ πόδι του στὴ γῆ σου, δὲν θὰ φοβηθῆ μὴν σὲ ξυπνήση, γιατί ἡ ἴδια θὰ πᾶς νὰ τὸν ὑποδεχθῆς. Θὰ τὸν καλωσορίσης ἀπὸ κάθε γωνιά. Ψηλά ἀπ' τὸν τροῦλο μιᾶς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, θὰ τοῦ ψάλλης τὸ πανάρχαιο τραγοῦδι σου μὲ τὴν ἀρμονία μιᾶς ὀρφικῆς μελωδίας. Θὰ τὸν χαιρετίσης ἀπὸ μιὰ ἠρωϊκὴ βίγλα καὶ θὰ τοῦ δείξης τ' ἀπομεινάρια τῆς ἀρχαίας ὀδικῆς ἀρτηρίας σου τῆς ὀνομαστῆς «Ἐγνατίας ὁδοῦ»! Εἶσαι ἢ ψυχὴ χιλιάδων ἠρωϊκῶν ἀνθρώπων, ποῦ ζοῦν καὶ μοχθοῦν στὴν ἀθάνατη γῆ σου, καὶ τὸ πνεῦμα μυριάδων ποῦ ἔζησαν καὶ πέθαναν, γιὰ σένα. Εἶσαι τὸ μῆλο τῆς ἔριδας. Εἶσαι ἢ πανέμορφη κόρη! Εἶσαι ἢ Θράκη. Εἶσαι ἢ πιὸ ἀρχαία, κι' ἢ πιὸ δυνατὴ κόρη τῆς Ἑλλάδος ποῦ κρατᾶς σταθερὸ τὸ δῆμα σου, κι ἀσάλευτο, ἀνάμεσα στὰ ὀρητικὰ κι ἀντίθετα ρεύματα τῶν αἰώνων, ποῦ σμίγουν καὶ δέρονται πάνω στὴ γῆ σου. Ἀπὸ Δύση κι ἀπὸ Ἀνατολή!.. Ἀπὸ Βορρῆα καὶ Νότο. Αὐτῶν ποῦ εἶναι τραβηγμένοι ἀπ' τὸ μάγεμα τῆς χώρας σου.

— Εἶσαι ἢ γέφυρα ποῦ ὀδηγεῖ στὸν κορμὸ τῆς Ἑλλάδος. Τῆς μάνας σου ἢ ματιὰ χαιδεύει τὴν ἀκριβὴ σου παλληκαριά καὶ τῶν παιδιῶν της, — τῶν ἀδελφῶν σου τὰ βλέμματα— στρέφονται πάντα σ' ἐσένα. Ὅσοι μελέτησαν τὴν ἱστορία σου μένουν μ' ὀρθάνοιχτο τὸ στόμα ἀπ' τὸν θαυμασμό, γιὰ τὴν καταπληκτικὴ ἀντοχὴ τῶν παιδιῶν σου στὰ βάσανα καὶ στὶς κακοτυχίες...

**

Γιατί ἀγαπᾶ ὁ κάθε Ἑλληνας τὴν ἰδιαίτερη πατριδα του;

— Ὁ λαός σου ποτὲ δὲν ἔδειξε κάμψη. Ἀπ' τὴν ἀγγὴ τῆς ἱστορίας ἔξακολουθεῖς νὰ προχωρῆς πάνω στὴν τιμημένη λεωφόρο τῶν περρωμένων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς...

— Θυμᾶσαι πάντα μὲ πόνο, μὰ καὶ μὲ δικαιολογημένη ὑπερηφάνεια τὴν τρανὴ ἀγάπη ὅλων τῶν παιδιῶν σου, ποῦ ἔψωσαν μπροστὰ στὸ βάροιο πνεῦμα τῆς βίας τὸ λεβέντικο παρᾶστημά τους, κι ἄφησαν τὰ ἠρωϊκά τους σώματα σ' ὄλες τίς περιοχὲς τῶν ἀδιάκοπων ἀγώνων!.. Ἐδώκες σκληρὲς μάχες. Ἦσουν ὁ πυρὸς σὲ κάθε τίμιο ἀγῶνα!.. Ναί! Εἶσαι καὶ θᾶσαι ἢ χλιοτρα-

γυθισμένη Πατρίδα μου ἢ Θράκη. Εὐχομαι νὰ ἔχῃς πάντα τὴν ἰκανότητα, τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμιν νὰ διατηρήσῃς τὸν ἑαυτὸ σου ἀδιάσπαστο. Νὰ παραμένῃς —ὡπως πάντοτε!— Ἀκρόπολις τῆς ἐλευθερίας, καὶ φάρος ἐλπίδας γιὰ τὸν λαὸ σου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου, ὁ σκοπὸς κι ἡ προσευχή μου. Αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ αἰώνιος πόθος μου...

— Πολλὲς φορὲς μοῦ ἔκαναν αὐτὴ τὴν ἐρώτησιν:

— «Γιατί τὴν ἀγαπᾷς τόσο πολὺ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα σου, τὴν Θράκην; Τί τὸ ἐξαιρετικὸ ἔχει αὐτὴ ἀπ' τὴς πατρίδες τῶν ἄλλων, καὶ τῆς δείχνεις τόση ἀδυναμία; Μήπως ἐπειδὴ ἀντίκρουσες ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἢ μήπως ἕνας διαφορετικὸς ἐγωϊσμὸς σὲ κάνει νὰ τὴν ξεχωρίζῃς σὰν τὴν καλλίτερον;».

— «Μπᾶ, τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά». Ἀπαντῶ. «Τὴν ἀγαπῶ γιατί κοντὰ τῆς ἔμαθα νὰ χαίρομαι τὸν οὐρανὸ! Τὸν ἥλιο! Τὴν θάλασσα! Τοὺς γραφικοὺς καὶ λουλουδοκενημένους λεμιῶνες τῆς. Τὰ οὐρανογεῖτονα βουνά τῆς!... Τὴν θαυμάζω γιατί ἀντιπροσωπεύει τὴν ποίησιν καὶ τὴν ὁμορφίαν! Πολλὲς φορὲς μ' ἔφερε ἀνοιξὴ στοὺς ἀγρούς τῆς... Κι εἶδα τὸ πῶς πολύχρωμο, τὸ πῶς φανταχτερὸ χαλὶ τοῦ κόσμου, ὑφασμένο ἀπὸ χιλιάδες κόκκινες παπαροῦνες, κάτασπρες μαργαρίτες, κρινάκια, κι ἄλλα λογιῶν-λογιῶν ἀγριολούλουδα. Τὸ καλλιεργημένο γῶμα, ἔτοιμο νὰ δώσῃ πολύτιμους καρπούς.

— Ἔτσι γιὰ πρώτη φορὰ ἐννοίωσα ἀγάπην γιὰ τὴν γῆ... Μιὰ φουρτουνιασμένη κοῦρα νύχτα —σὰν ἤμουνα παιδί— στὴν Ἀλεξανδρούπολιν θυμᾶμαι, μ' ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι μὲ πῆγε στὸ λιμάνι, κι ἀπ' τὸ μουράγιο μοῦδειξε κάτι πέρα βαθειὰ στὴ θάλασσα καὶ μέσα στὴν πίσσα τῆς νύχτας!.. «Κύτταξε». Μοῦπε. «Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ φωτάκι ποῦ χάροπαλεύει μὲ τὰ κύματα; Εἶναι οἱ φαρᾶδες μου! Ὁ μύχθος τους!.. Οἱ ἐλπίδες μου...». Ἔτσι ἔμαθα νὰ ἀγαπῶ καὶ νὰ συμπονῶ τοὺς συνανθρώπους μου. Τοὺς συντοπίτες μου! Τὴν ἴδια νύχτα μ' ὠδήγησε συνέχεια σ' ἕνα παραθύρι πούφεγγε...

— Κάτω ἀπ' τὸ φῶς μιᾶς λάμπας εἶδα μιὰ σκιά... Ἄκουσα ἕνα λυγμό. Μιὰ προσευχή!.. Εἶδα μιὰ μάνα στὴν ὥρα τοῦ πόνου. Ἔτσι πίστεψα στὸ θαῦμα ποῦ λέγεται πίστη!..

**

— Εἶναι ἑκατοντάδες οἱ νυχτιὲς ποῦ λούστηκα στὸ ἀσημένιο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τῆς. Ποῦ μέτρησα —ὅσα μπόρεσα— ἀπ' τ' ἀμέτρητα διαμάντια τοῦ οὐρανοῦ τῆς. Τοῦ πανέμορφου θρακιώτικου οὐρανοῦ! Τὴν ἀγάπησα σὰν μ' ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι καὶ μ' ἀνέβασε ψηλὰ στὴς οὐρανογεῖτονες κορφές τοῦ Ἰσμαρου καὶ τῆς Ροδόπης, καὶ μοῦπε: «Κοίτα δᾶ. Ἐδῶ πάνω στ' ἀνάκτορα τοῦ ἱλάτη Ἀπόλλωνα γεννήθηκαν οἱ θεοὶ κι οἱ θεᾶς τῶν δασῶν τῆς Θράκης!.. Ἀπ' ἐδῶ ἀπ' τοὺς Ὀρφικοὺς αὐτοὺς δορυμῶνες ξεκίνησε τὸ Ὀρφικὸ θεϊκὸ

Θρακιάτικο τραγούδι. 'Απ' ἐδῶ ξεκίνησε ἡ ὁμορφιά τοῦ μύθου κι ἔγινε τὸ 'Ορφικό τραγούδι, τραγούδι παγκόσμιο! Τραγούδι ὅλου τοῦ κόσμου...

— Τὴν θαύμασα, ὅταν μοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς της... Τόσο ἐχθροί! Τόσο μίσος!... Τόσες θυσίες!... Τόσοι ἀγῶνες!.. Κι αὐτὴ στέκει πάντα μπροστά μου!.. Τόσο δυνατὴ!.. Τόσο θαυμαστή!.. Τόσο καρτερικὴ κι ἀνίκητη!..

— Ἐνα ὁμορφο δειλινὸ εἶδα τὸν ἥλιο νὰ καλησπερίζη τὸ «'Αρσινόειο»!.. Ἄρχαῖο οἰκοδόμημα τῆς Σαμοθράκης ποῦ εἶναι κι αὐτὴ παιδί τῆς Θράκης...

— Κοίταξα αὐτὸ τὸ κομποτέχνημα!.. Γύρισα χιλιάδες χρόνια πίσω. Ἀναλογίστηκα πῶς ἔγινε τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς τέχνης σ' ἐκείνη τὴν πολὺ μακρυνὴ ἐποχὴ, κι ἔννοιωσα ὑπερηφάνεια γιὰ τοὺς προγόνους μου...

— Ἄκουσα ἕνα τραγούδι! Μίλαγε γι' ἀγάπη. Ἦρθε κοντά μου μιὰ νέα κοπέλα... Μιὰ πολὺ ὁμορφη κι ἀλησμόνητη κοπέλα!.. Μοῦ εἶπε και τῆς εἶπα τὰ λόγια ποῦ ξεχείλισαν ἀπ' τὸ περίσσειμα τῆς νεανικῆς καρδιάς μας. Περπατήσαμε μαζί στὰ ὁμορφα δρομάκια τοῦ γραφικοῦ, τοῦ ἀνυπέριθτου τοῦ μοναδικοῦ πάρκου τῆς Κομοτινῆς... Ἔτσι γνώρισα τὸν ἔρωτα...

— Σὲ κάποια φτωχικὴ τῆς αὐτῆς εἶδα ἕνα μικρὸ παιδάκι ξυπόλυτο. Εἶχε ἕνα μικρὸ τόσο δὰ κουβαδάκι. Μάζευε μ' αὐτὸ τὴ λάσπη. Τὴν ἀράδιαζε ἀπανωτὴ κι ἔκτιζε κάστρο. Ἐφτιαχνε μὲ τὴν παιδιάστικη φαντασία του κόσμους ὀνειρευτούς!.. Κι εἶδα ἔτσι τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς...

— Δίπλα του σ' ἕνα σκαμνὶ ἀκουμποῦσε τὰ γηρατειά του ἕνα κυρτωμένο ἀνθρωπάκι. Στὰ μάτια δὲν ὑπῆρχε τίποτε. Μόνο χῶμα ἔβλεπες. Οὔτε ὄνειρα, οὔτε ἐλπίδες, οὔτε παρόν, οὔτε μέλλον. Πουθενὰ φῶς κι ἐλπίδα. Μόνο γηρατειά!..

— Ἔτσι πρωτοαντίκρισα τὸν θάνατο... Μοῦ λέτε ἔπειτα ἀν πρέπει νὰ τὴν ἀγαπῶ. Καὶ γιὰ τὴν ἀγαπῶ!

— Τὴν ἀγαπῶ γιὰτὶ λέγεται Θράκη. Τὴν λατρεύω γιὰτὶ εἶναι πατρίδα μου... Τὴν ἀγαπῶ γιὰτὶ στὰ βουνά, καὶ στοὺς κάμπους καὶ στοὺς βράχους της εἶναι χαραγμένο τὸ μεγαλεῖο τῆς δόξας καὶ τῆς ὁμορφιάς!.. Τὴν ἀγαπῶ γιὰ ὅ,τι εἶναι, κι ὅπως εἶναι...

— Τὴν ἀγαπῶ γιὰτὶ στὰ κάτασπρα μικρὰ σπιτάκια της μὲ τοὺς βασιλικούς καὶ τὰ γαρούφαλα ἔννοιωσα τὴν χάρη τῆς ἀπλότητος.

— Μὰ ἄς διακόψω ἐδῶ τὸν ὕμνο γιὰ τὴν πατρίδα μου τὴ Θράκη. Ἄς ξεκαλιβέσω λιγάκι ἀπ' τὸν Πήγασο κι ἄς ἔλθουμε στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα... Ζητῶ συγχώρεση γιὰτὶ παρασύρθηκα λιγάκι ἀπ' τὸν ὁίστρο μου ἐνῶ τὸ θέμα μας ἦταν ἡ ἱστορικὴ παράτα τῆς Θράκης ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. Ἦ ἀν θέλετε «ἡ Θράκη διὰ μέσο τῶν αἰῶνων ὅπως ἀναφέ-

ρεται στήν πρόσκληση. Πεξὰ κάπως θὰ ιστορήσουμε ὅσο βιαστικά μποροῦμε — γιατί δὲν μᾶς πέρνει ὁ χρόνος — γιὰ τὰ περασμένα μὰ καὶ τὰ κωρινὰ τῆς Θράκης. Γιατί τὰ μελλούμενα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ξέρομε. Θὰ κάνομε μιὰ σύντομη γνωριμία γιὰ ὅσους γνωρίζουν λίγα πράγματα γι' αὐτὴν καὶ μιὰ ιστορική ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν μὲ ἀφετηρία φυσικά τὴν μυθολογία, τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις γι' αὐτὴν... Ἔτσι ἀπλᾶ καὶ σύντομα... Κι ἀρχίζομε:

*

**

Μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὸ ἱστορικὸν παρελθόν!...
(Παραδόσεις ποὺ κρύβουν ἱστορικὲς ἀλήθειες).

Ἡ στενότερη συγγένεια, ἢ μᾶλλον ἡ κοινὴ καταγωγὴ τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θράκης φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ ἀρχαιότατες μυθικὲς παραδόσεις, οἱ ὁποῖες κρύβουν κάποια ἱστορική ἀλήθεια.

— Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ συμφωνοῦν πὼς ἡ θρησκεία καὶ ἡ μουσική, εἶχαν δοθῆ στοὺς Ἕλληνες ἀπ' τοὺς Θραῖκες. Γι' αὐτὸ κι αὐτὴ ἡ λέξις θρησκεία λένε πὼς παράγεται ἀπ' τὸ «Θράκια». Ἔτσι ὁ Στράβων (I σελ. 662) μᾶς λέει: «Καὶ ἡ μουσικὴ πᾶσα θρακία νενόμισται. Δῆλον δὲ εἶτε τῶν τόπων ἐν οἷς αἱ Μοῦσαι τετίμηνται. Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος, καὶ Πύμαλον, καὶ Λεϊβηθρον τὸ παλαιόν, ἦν Θράκια χωρία καὶ ὄρη, τὸν τε Ἑλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θραῖκες οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικίσαντες». Νὰ λοιπὸν ποὺ κι ὁ Ἑλικῶνας Θρακιώτικος φέρεται καὶ οἱ σημερινοὶ Βοιωτοὶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀπόγονοι τῶν Θρακῶν ἀφοῦ Θραῖκες ὅπως μᾶς λέγει — τοῦλάχιστον — ὁ Στράβων εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια κοντὰ στὴ Θήβα καὶ στὴν Λειβαδιά. Ὁ Ὀρφείας θεωροῦνταν ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες ὡς ὁ ἀρχηγός, ὁ ἡγέτης τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν. Ὁ δὲ Ὀρφείας ἦταν βέρος Θρακιώτης, γιὸς τοῦ Οἰάγρου τοῦ Βασιλῆα τῆς Θράκης. Ἀκόμα ὁ ἴδιος ὁ Ὀρφείας — ὅπως ξέρομε — ἔλαβε μέρος μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἥρωες τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία. Ὁ Αἴνος, ὁ ὁποῖος ἦταν περίφημος κιθαρωδός κι' ἦταν αὐτὸς ποὺ δίδαξε τὴν Μουσικὴν στὸν Ἡρακλῆ, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε μεταρρυθμίσει στὰ Ἑλληνικά τὸ Φοινικὸ Ἀλφάβητο, ποὺ εἶχε μεταφέρει ὁ Κάδμος στὴν Ἑλλάδα, ἦταν ἐπίσης Θρακιώτης ἀφοῦ ἦταν ἀδελφός τοῦ Ὀρφεία. Ὁ Μουσαῖος, περίφημος μουσικός καταγόταν ὅμοια ἀπ' τὴν Θράκη. Ὅπως κι ὁ Θάμιρις, ὁ ὁποῖος τόλμησε νὰ διαγωνισθῆ μὲ τὶς Μοῦσες κι ἀφοῦ νικήθηκε τυφλώθηκε ἀπ' αὐτὲς. Πολλοὶ ἄλλοι μῦθοι ποὺ ἦσαν προσφιλεῖς στοὺς Ἕλληνες μαρτυροῦν τὴν ἀρχαιότατη στενὴ σχέση ποὺ ὑπῆρχε μεταξὺ Θράκης καὶ Ἑλλάδος. Λένε πὼς ὁ Βορέας γιὸς τοῦ Ἀστραίου, καὶ τῆς Ἡοῦς, ποὺ κατοικοῦσε σὲ κάποιο σπήλαιο τῆς Βουνοσειρῶς τοῦ Αἴμου, ζήτησε γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη τοῦ Βασιλῆα

τῶν Ἀθηναίων Ἐρεχθέα. Ἀλλὰ ἀπέτυχε. Τότες αὐτὸς τὴν ἔκλεψε. Ἀργότερα δὲ γιὰ ἀμοιβὴν κατέστρεψε τὸν Περσικὸν στόλον στὸν Ἄθω... Παιδιά τοῦ Βορέου ἦσαν ὁ Λυκοῦργος, ὁ Βούτης, καὶ ὁ Αἴμος, — Βασιληᾶδες τῆς Θράκης — ποὺ εἶχαν λάβει μέρος στὴν Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία καὶ σκότωσαν τὶς Ἄρπυιες. Ἡ παράδοση ἀναφέρει ἀκόμη πῶς ὁ Βασιληᾶς Βούτης, ὅταν διώχτηκε ἀπ' τὴ Θράκη, ἤρθε στὴ νῆσο Στρογγύλη — ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλάτωνας στὸν Φαῖδρο — ἢ ὁποῖα ἔπειτα ὀνομάστηκε «Δία» καὶ τελευταία «Νάξος»!.

*
**

Ἡ Θρακικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ὁμογένεια καταφάνεση.
(Ἐπειτα ἀπὸ ἀμοιβαῖες ἀποικίσεις).

— Τέτοιος περίπου εἶναι κι ὁ μῦθος τοῦ Εὐμόλου τοῦ γιοῦ τοῦ Ποσειδῶνα, καὶ Βασιληᾶ τῆς Θράκης ποὺ βοήθησε τοὺς Ἐλευσίσιους κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἀπ' τὸ ὄνομά του ὀνομάστηκαν «Εὐμολπίδαι», ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν γιὰ πάντα τὴν ἐπιμέλεια στὰ «Ἐλευσίνα Μυστήρια».

— Οἱ μῦθοι αὐτοὶ κι ἄλλοι πολλοὶ ὅμοιοι μ' αὐτούς, δὲν θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς βέβαια πῶς εἶναι μονάχα ἀποκνήματα φαντασίας. Εἶναι σύγχρονα νομίζουμε καὶ παραδόσεις. Ἴσως φυσικὰ ἐν μέρει παραμορφωμένες ἀλλὰ καὶ λίγο ἀλληγορικέες. Πάντως ὅμως κρύβουν κάποια ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ εἰκονικὰ μαρτυροῦν τὴν στενὴ σχέση καὶ συγγένεια τῆς Θράκης μὲ τὴν Ἑλλάδα.

— Ἡ Ὁμογένεια εἶναι καταφάνεση ἔπειτα καὶ ἀπ' τὶς ἀμοιβαῖες ἐποικίσεις. Στους ἀρχαιότερους χρόνους, φαίνεται πῶς θὰ εἶχαν γίνει Θρακικὲς ἀποικίες στὴν Ἑλλάδα. Στους μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ἀντίστροφα ἰδρύθησαν ἀπ' τὴν Ἑλλάδα στὴ Θράκη. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόσταση μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Θρακῶν στὰ παλαιὰ χρόνια ἦταν πολὺ μικρότερη. Γιατὶ καὶ ἡ Μακεδονία — πάλι σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Στράβωνα — «κατοικοῦνταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Θραῖκες». Ἀμαθία — μᾶς ἀναφέρει — ἐκαλεῖτο πρότερον ἢ νῦν Μακεδονία. Κατεῖχον δὲ τὴν χώραν ταύτην Ἑπειρωτῶν τινες... Τὸ δὲ πλεῖστον Βοτταῖοι καὶ Θραῖκες». «Θραῖκες — ὅπως εἶδαμε κι ὅπως ἀναφέρει πάλιν ὁ ἴδιος εἶχαν κατοικήσει στὴν Ἀττικὴ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Εὐμόλο.

Ἐνα μέρος ἐπίσης τῆς Φωκίδας εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ Θραῖκες, τῶν ὁποίων Βασιληᾶς ἦταν ὁ Τηρέας στὸν ὅποιο — ὅπως μᾶς πληροφοροεὶ ὁ Θουκυδίδης — ἀναφέρεται ὁ τριπλὸς μῦθος τῆς Φιλομήλας, τῆς Πρόκνης καὶ τοῦ Ἴτους!.

Ἐκτὸς ἀπ' τὸ νησι τὴν Νάξο — γιὰ τὴν ὁποῖα εἶπαμε — κι ἄλλα νησιά τοῦ Αἰγαίου εἶχαν κατοικηθῆ ἀπὸ Θραῖκες. Ὅπως ἡ Ἰμβρος, ἡ Θάσος, ἡ Σαμοθράκη, ἡ Λήμνος καὶ ἄλλα. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ νησιά, ἦσαν φημισμένα γιὰ τὰ μυστήρια ποὺ γίνονταν σ' αὐτά.

Τὸ μεγάλο νησί ἡ Εὔβοια στὴν ἀρχαιότητα λέγονταν καὶ «Ἀβαντιάς». Ἀπ' τοὺς Ἄβαντες ποὺ ἦταν ἔθνος Θρακικὸ ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Ὀμηρὸς στὴν Ἰλιάδα (V531) καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Περικηγετῆς. Στενότερη ἀκόμη ἔχει ἀποδειχθῆ ἡ σχέση μεταξύ Θρακῶν καὶ Πελασγῶν. Ἀναφέρεται πὺς οἱ Πελασγοὶ ἤρθαν ἀπ' τὴν Ἀρκαδία στὴν Θράκη καὶ τὰ νησιά ποὺ βρίσκονται κοντὰ σ' αὐτὴν καὶ ὅτι πάλι Θραῖκες καὶ Πελασγοὶ μαζὶ εἶχαν καταλάβει τὴν Ἀττικὴν.

Ἡ στενὴ ἀκόμη σχέση καὶ συγγένεια μεταξύ Θρακῶν καὶ Ἀθηναίων καταφαίνεται ἀπὸ συνεχεῖς καὶ ἐπιφανεῖς ἐπιγαμίες. Οἱ ἐπιφανέστεροι οἱ μεγαλύτεροι στ' ἀλήθεια ἄνδρες τῶν Ἀθηνῶν, ἦσαν κατὰ τὸ ἥμισυ Θραῖκες: Ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος Μιλτιάδης — ὁ πρόγονος τοῦ Μαραθωνομάχου — πῆρε γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη ἐνὸς Θρακιώτη Βασιληᾶ. Ἐπίσης ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ Σαλαμινομάχος, ὁ Κίμων, ὁ Θουκυδίδης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶναι γνωστὸν πὺς ἄλλοι ἦσαν ἀπὸ πατέρα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ μητέρα Θραῖκες. Ἐπίσης Θρακιώτης βέρος ἦταν ἀργότερα κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπανάστασεως τῶν σκλάβων, ὁ γνωστὸς Σπάρτακος. Τώρα δὲ στὰ τελευταῖα χρόνια Θρακιώτης ἀπεδείχθη πὺς εἶναι καὶ ὁ πολιοῦχος τῆς Αἰγίνης Ἅγιος Νεκτάριος. (Ποὺ καταγότανε ἀπὸ τὴν Σηλυβρία τῆς Θράκης).

Μία ἀπαραίτητη παρένθεση

(Παλαιὰ καὶ σύγχρονα ἔνδοξα ὀνόματα Θρακῶν).

— Ἀπὸ τὰ Βυζαντινὰ χρόνια καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας μέχρι σήμερα, μπορούμε ν' ἀπαριθμήσουμε καὶ ἄλλα ἀκόμα ἱερὰ καὶ ἔνδοξα ὀνόματα Θρακῶν, ποὺ λάμπρυναν μὲ τὰ ἔργα τους τὸν τόπο ποὺ τοὺς γέννησε, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀναφέραμε. Ἀπόγονοι Αὐτοκρατόρων καὶ Πατριάρχης καὶ Ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐκλεκτοὶ ἐπιστήμονες παρελαύνουν σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα.

— Ὅπως ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς ἀπ' τὴν Ἡράκλεια — Πέρινηθ — τῆς Προποντίδος — ἐπὶ τῆς Θρακικῆς ἀκτῆς — τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Εἶναι ὁ τελευταῖος ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς τῆς Τραπεζοῦντος.

— Ὁ Βασίλειος Βατάτσης: Ἀδριανουπόλιτης (1694). Ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη ἐπίσης καταγόταν καὶ ὁ αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας Ἰωάννης Βατάτσης, ποὺ ἦταν παιδὶ πατᾶ.

— Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Ε'. Πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Γεννήθηκε στὴν Ἀδριανούπολη τὸν 18ο αἰῶνα.

— Ὁ Ἀγαθάγγελος. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γεννήθηκε στὴν Ἀδριανούπολη τὸν 18ο αἰῶνα.

— Ὁ Χριστόφορος ὁ Β'. Πατριάρχης καὶ Πάπας Ἀλεξαν-

δρείας και πάσης 'Αφρικῆς. Κατάγονταν ἀπ' τὴν Μάδυτο τῆς Θρακιῆς Χερσονήσου.

— Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐπίσης ἀπ' τὴν Μάδυτο τῆς Θράκης. 'Αναδείχθηκε μεγάλος ἐπιστήμονας, λαμπρὸς ἱεράρχης, Μητροπολίτης 'Αθηνῶν, καὶ 'Αρχιεπίσκοπος πάσης 'Ελλάδος.

— Ὁ Χρυσάνθος τέως Μητροπολίτης 'Αθηνῶν. 'Απὸ τὴν Γρατινὴ τῆς Θράκης (ποῦ βρίσκεται κοντὰ στὴν Κομοτηνὴ). Διετέλεσε πολλὰ χρόνια καὶ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος.

— Ὁ 'Αλεξ. Εὐμορφόπουλος (ὁ Λαυριώτης). 'Απ' τὴν Μάδυτο καὶ 'Αγιοιορίτης. Εἶναι αὐτὸς ποῦ ξόδεψε τὴν ζωὴ του μελετώντας καὶ ἐρευνῶντας τὰ χειρόγραφα τοῦ 'Αγίου Ὅρους καὶ τὴν βιβλιοθήκη του. Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ κόσμου τὸν θαύμασαν γιὰ τὶς ἀποκαλύψεις του μέσα στὶς βιβλιοθήκες. Βοήθησε στὴν ἀντιγραφή κωδίκων, τοὺς σοφοὺς τοῦ κόσμου, ποῦ τὸν τίμησαν μὲ τὸ παράσημο τῆς δάφνης τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Γαλλικῆς 'Ακαδημίας, γιὰτὶ συνέτρεξε πολὺ τὴν Μεσαιωνικὴ ἱστορία μὲ τὰ δημοσιεύματά του.

— Ὁ Βλάσης Γαβριηλίδης ἀπ' τοὺς «'Επιβάτες». (Κατ' ἄλλους ἀπ' τὴν 'Αδριανούπολη) τῆς Θράκης. Γεννήθηκε στὰ 1848: Διευθυντὴς χρόνια τῆς ἐφημ. «'Ακρόπολις». Ἦταν ὁ Πρύτανης, τῆς 'Ελλην. δημοσιογραφίας. Ὁ πῖθ σπουδαῖος δημοσιογράφος τῆς περασμένης γενειᾶς στὴν 'Ελλάδα.

— Ὁ 'Αριστ. Βάμβας ἀπ' τὰ Μάλγαρα τῆς Θράκης (1842). Σπούδασε στὴν 'Αθήνα καὶ ἔγινε δημοσιογράφος καὶ πολλὰ χρόνια διετέλεσε Νομάρχης. Αὐτὸς ἴδρυσε τὴν Γεωργικὴ 'Εταιρεία. Ἄφησε πολλὰ διδακτικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα.

— Ὁ Χρῆστος Τσοῦντας. 'Απ' τὴν Στενήμαχο (1857—1934). Ὁ φημισμένος Ἑλληνας ἀρχαιολόγος ποῦ τίμησε τὴν Θράκη στὸ πέρασμά του ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Οἱ ἐπιστημονικὲς ἀρχαιολογικὲς ἐργασίες του, πασιγνωστὲς σ' ὅλο τὸν κόσμο, καὶ μεταφρασμένες σὲ ξένες γλῶσσες, ἀποτελοῦν μνημεῖα ἀθάνατα ἐπιστημονικῆς ἐξάρσεως καὶ ὕφους!.

— Ὁ Π. Καρδαμάτης (1859 — 1939 ἀπ' τὴν Σωζόπολη τῆς Θράκης). Γεν. Δ)ντῆς τοῦ Ὑπουργείου 'Εσωτερικῶν. Μοναδικὴ φυσιογνωμία τοῦ Πανελληνίου στὰ ἐλονοσιακά. Τὸ ὄνομά του ἔμεινε ἀθάνατο γιὰ τοὺς ἄθλους του κατὰ τῆς ἐλονοσίας ποῦ ἐμάστιζε χρόνια τὴν 'Ελλάδα. Αὐτὸς πρῶτος καὶ μονάρχος του δούλεψε γιὰ νὰ χτυπήσῃ καὶ ἐξαλείψῃ τὴν Λερναία Ὑδρα τῆς χώρας μας καὶ οἱ κόποι δὲν πῆγαν χαμένοι. Θὰ μνημονεύονται πάντα οἱ προσπάθειες τοῦ μεγάλου Θρακιώτη, καὶ τὸ μεγάλο καὶ ἀφθαστο ἔργο του θὰ μείνῃ ἀλησμόνητο!

— Ὁ 'Απόστολος Δοξιάδης. 'Απ' τὴν Στενήμαχο. Ὁ Θρακιώτης αὐτὸς μὲ τὴν Πανελλήνια φήμη του μπόρεσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ στὴν

ἐπιστήμη του καὶ στὴν πολιτική, καὶ νὰ χρηματίσῃ πολλές φορές ὑπουργὸς τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἀντιπροσωπεύσῃ τὸ ἔθνος στὴν Εὐρώπη, ἐπαρκέστατα σὲ πολλές κρίσιμες στιγμῆς.

— Ὁ Κώστας Δημητριάδης. Στενημαχίτης κι αὐτός. Γλύπτης μεγάλης ἀξίας. Δούλεψε στὸ Παρίσι δημιουργώντας ἔργα ἀξιόλογα. «Ὁ δισκοβόλος» του — ἀριστούργημα μοναδικό — εἶναι τοποθετημένος στὴν Νέα Ἱέρουσαλημ. Διετέλεσε πολλὰ χρόνια διευθυντῆς Καλῶν Τεχνῶν. Πέθανε τὸ 1934. Τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ βραβεύτηκε στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες τοῦ 1924. Ἀντίγραφό του εἶναι στημένο καὶ στὴν Ἀθήνα.

*

**

— Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς ἡ Θράκη γέννησε ἀκόμα κι ἀνάδειξε ἄνδρες φιλοπατρίδες ποὺ ἔγιναν μεγάλοι εὐεργέτες τῆς πατρίδος. Τέτοιοι στάθηκαν πολλοὶ στὰ μακρινὰ χρόνια τῆς δουλείας. Μὲ τὴν ἀδιάκοπη ἐργασία πλούτισαν καὶ πρόσφεραν τὰ πλούτη τους, — ὅπως οἱ Ἡπειρώτες καὶ ἄλλοι — γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση κι ἀνύψωση τῆς φυλῆς, καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ ἔθνους, μὲ τὴν ἴδρωση σχολείων, καὶ τὴν ἐκδοση βιβλίων γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαό. Ἐνας ἀπ' τοὺς μεγάλους εὐεργέτες ποὺ ἀπέκτησε μεγάλη φήμη ἀπ' τὸ Πανελλήνιο εἶναι καὶ ὁ Γρηγόριος Μαράσλης.

— Ὁ παπoὺς του Σκόλοζ ἦταν θῦμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως γιὰτὶ κρεμάστηκε στὰ 1769 ἀπ' τοὺς Τούρκους.

Στὴν πατρίδα του τὴν Φιλιππούπολη ἔχτισε Μεγάλῃ Σχολή. Τὴν «Μαράσλειο Σχολή» Αὐτὴν τὴν ἀρπαξαν οἱ Βούλγαροι στὰ 1906. Στὴν Ἀθήνα ἔχτισε τὴν «Μαράσλειο Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία» καὶ τὴν «Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία». Ἡ Μαράσλειος βιβλιοθήκη του θὰ μείνῃ μνημεῖο τοῦ ζήλου καὶ τῆς ὑψηλῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση μὲ τὰ βιβλία τὰ διδακτικὰ καὶ γενικὰ τὰ πνευματικὰ ἔργα.

— Θὰ μπορούσε κανεὶς ν' ἀπαριθμήσῃ καὶ πολλοὺς ἄλλους Θρακιῶτες: ὅπως τὸν Νέστορα Τσανακλή, τὸν Ἀντώνη Κομιζόπουλο, τὸν Μουρκίδη ἀπ' τὴν Μάδυτο, τὸν Στίλωνα Κυριακίδη ἀπ' τὴν Κομοτηνὴ — καθηγητὴ μέχρι τοῦ θανάτου του στὸ πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, — τὸν ἀλησμόνητο Μάδυτιο Δ. Καλλιμάχο! Τὶς ποιήτριες Ἀῦρα Θεοδοροπούλου, Μυρτιώτισσα καὶ ἄλλους πνευματικοὺς ἀνθρώπους — σύγχρονους καὶ περασμένους — γιὰ νὰ ἀφήσουμε δεκάδες ἄλλων ἀφανῶν εὐεργετῶν καὶ πνευματικῶν ἐργατῶν ποὺ διέπρεψαν καὶ διαπρέπουν μὲ τίς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τους.

— Εἶναι ὅμως αὐτοὶ ποὺ ἀναφέρθηκαν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ θαμπώσουν ἐκεῖνον ποὺ ἐρευνᾷ ἢ μελετᾷ νὰ γνωρίσῃ ὅ,τι πνευματικὸ παρήγαγε ἡ Θράκη στὰ χρόνια τῆς δουλείας, κι ἔπειτα στὰ ἑκατὸ τόσα χρόνια τῆς ἐλεύθερης ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ;

— Ὅλη αὐτὴ ἡ χορεία ἀποτελεῖ μιὰν ἀλυσίδα ἀπὸ διαλεχτοὺς Ἑλληνες Θραῖκες ποὺ πρόσφεραν τὰ πάντα γιὰ τὴν συντήρηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ δυνάμωμά του σ' ὅλους τοὺς πολυποικίλους ἀγῶνες του, καὶ τὴν ἀντοχὴ του ἐναντίον ὄλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ γένους. Εἶναι ἄνδρες Πανελλήνιοι, ποὺ πίστεψαν στὸ μεγαλεῖο τῆς φυλῆς καὶ στὸ μεγάλο προορισμὸ τῆς πατρίδος μας.

— Ἀλλὰ καὶ ἀγωνιστὲς ἀνάδειξε ἡ Θράκη στὰ χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως ὅπως: ὁ ὄπλαρχηγὸς Κούταβος καὶ οἱ Βισβίζηδες τῆς Αἴνου, οἱ ὅποιοι πρόσφεραν τὸ αἷμα τους, τὸ εἶναι τους, καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τους πιστεύοντας σὲ μιὰν Ἑλλάδα ἀναγεννημένη μαζὶ μὲ τὴν πατρίδα τους τὴν Θράκη.

“Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Πατριάρχες, Ἐπίσκοποι, νομικοὶ, γιατροὶ, δικαστὲς καὶ δασκάλοι, καὶ ἡγεμόνες καὶ ὑπουργοὶ, τραπεζίτες καὶ ἔμποροι, ὅλοι ἀγωνίστηκαν γιὰ μιὰν ἰδέα! Τὴν ἀνάσταση τοῦ γένους μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση ποὺ χωρὶς αὐτὴν δὲν ἀπολυτρῶνται τὰ ἔθνη. (ὅπως δίδαξε ὁ Κοραῆς). Ἐπειτα ἀπ' τὴν ἀπαραίτητη αὐτὴ παρένθεση, ξαναγυρίζουμε πάλι στὸ θέμα μας».

*

**

Κοινὴ ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ ὁμογένεια Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων.

— Στὴν ἐποχὴ τῶν Μηδικῶν τῶν μεγάλων ἀγῶνων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Περσίας οἱ Θραῖκες δὲν ἔλαβαν μέρος γιὰτὶ εἶχαν ὑποδουλωθῆ προηγουμένως. Ἀλλ' ὅμως ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο κάποιον περιστατικὸ τὸ ὅποιο νομίζουμε ὅτι δὲν εἶναι ἀνάξιο προσοχῆς. Διηγεῖται δηλ. ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῶν Θρακῶν Βισαλτῶν δὲν ὑπετάγη οὔτε αὐτὸς στὸν Ξέρξη. Ἀλλὰ ἀποσύρθηκε μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ του πάνω ψηλά στὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης. Στοὺς δὲ ἔξη γιουῖς του εἶχε ἀπαγορεύσει νὰ ἐστρατεύσουν μαζὶ μὲ τὸν Ξέρξη κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτοὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἰδοῦν τὸν πόλεμον ἀκολούθησαν τὸν Ξέρξη. Ὅταν ὅμως ἐπέστρεψαν σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς ὁ πατέρας τους ποὺ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς ἔβγαλε τὰ μάτια, γιὰτὶ πολέμησαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀπ' τὸν Δημοσθένη δέ, καὶ ἀπ' τὸν Θουκυδίδην, καὶ ἀπ' τὸν Ξενοφῶντα, μαθαίνουμε ὅτι οἱ Θραῖκες σὲ πολλὰς περιπτώσεις εἶχαν συμμαχήσει μὲ τοὺς Ἑλληνες καὶ μάλιστα μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ὅθεν ὁ Δημοσθένης ἀποκαλεῖ περιποιητικὰ τοὺς Θραῖκες «ἡμέτερους» (τῶν Ἀθηναίων) φίλους καὶ συμμαχοὺς. Οἱ Θραῖκες βασιλεῖδες ἐλάμβανον στρατηγούς ἀπ' τὴν Ἑλλάδα.

— Αὐτὰ ὅλα ποὺ ἀνέφερα νομίζω πῶς εἶναι ἱκανὰ νὰ πείσουν τὸν καθένα γιὰ τὴν κοινὴ καταγωγὴ καὶ τὴν ὁμογένεια τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Νοτίου Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἡ συναίσθησις αὐτὴ ἂν καὶ σκοτεινὴ, διασώζεται στὴν συνείδηση τῶν Θρακῶν ἀτταβιστικά.

— Αὐτὰ περίπου γιὰ τὴν σχέση καὶ τὴν στενὴ συγγένεια μεταξὺ Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων στὴν Ἀρχαιότητα.

**

Ἡ συμβολὴ τῆς Θράκης στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδος!

— Μὰ καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Θράκης στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦταν εὐκαταφρόνητη. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ Ρώμη προσπαθοῦσε νὰ ἐκρωμαίση τὴν Θράκη ἀναφαίνονται στὶς Θρακικὲς πόλεις ἐπιφανεῖς ἄνδρες — ὅπως ὁ Δημόκριτος ἀπὸ τὰ Ἀβδηρα, ὁ Πρωταγόρας, ὁ Ἐκκαταῖος, ὁ Ἀνάξαρχος ποὺ ἦταν φιλόσοφοι, ὁ Διοκλείδης μηχανικὸς καὶ τόσοι ἄλλοι διάσημοι ἐπιστήμονες, ποὺ ἐκπροσωποῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν τέχνη ὅπως λ.χ. ὁ γλύπτης Παιώνιος καὶ ἄλλοι. Ἀπ' ὅλους ὅμως τοὺς πανάρχαιους αὐτοὺς φιλοσόφους ποὺ ἀναφέραμε τῆς Θράκης, δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε — ἰδιαίτερος γιὰ τὸν φιλόσοφο Δημόκριτο — ποὺ ἦταν — μὴν ἐκπλαγῆτε παρακαλῶ — ὁ πρωτοπόρος τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀτομικῆς βόμβας! Ἐλάχιστοι δυστυχῶς καὶ σήμερα γνωρίζουν ποῖος ἦταν ὁ πρῶτος πραγματικὸς ἐφευρέτης τῆς καταπληκτικῆς αὐτῆς ἀνακαλύψεως ἢ ὅποια ὡς γνωστὸν τόσο ἔχει ἀναστατώσει σήμερα τὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ λοιπόν! Ἕλληνας ἦταν — καὶ μάλιστα Θρακιώτης — ὁ ἐφευρέτης τῆς! Ὅπως Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἐφευρέτες κάθε πνευματικῆς κατακτήσεως καὶ ἐπιστημονικῆς ἀνακαλύψεως — ὅπως οἱ πρῶτοι ἀεροπόροι, ποὺ φιλοδόξησαν νὰ διασχίσουν τοὺς αἰθέρες, ἦσαν καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες, ὁ Δαίδαλος καὶ ὁ Ἴκαρος.

**

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ. Ὁ ἐπιφανὴς φιλόσοφος τῆς Θράκης. (Ὁ πρωτοπόρος τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀτομικῆς βόμβας!).

— Ὁ Δημοσιογράφος Τάκης Μπαρλᾶς σ' ἓνα ἄρθρο του σὲ κάποιο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τύπου, μᾶς λέγει ἀκριτὰ πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα σκιαγραφῶντας ὑπέροχα τὴν προσωπικότητα τοῦ Θρακιώτη φιλοσόφου... «Δὲν εἶναι μᾶς λέγει περίεργο ὅτι ἦταν Ἕλληνας Θρακιώτης ὁ πρωτοπόρος τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι ἦταν... Ἀβδηρίτης. Ὁ ὑπέροχος αὐτὸς φιλόσοφος καὶ ἐπιστήμων τῆς ἀρχαιότητος — ὁ μέγας Δημόκριτος — ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀτομιστικῆς Σχολῆς (γιατὶ ὑπῆρχε στὴν Ἀρχαιότητα καὶ Σχολὴ ποὺ ἠσχολεῖτο μὲ τὰ ἄτομα. Τὰ μυστηριώδη ἀπειροστομοῖρια ποὺ ἀποτελοῦν τὸ Σύμπαν!). Γενήθηκε καὶ πέρασε τὰ νεανικά του χρόνια στὰ Ἀβδηρα. Οἱ Ἀβδηρίτες ξεχώριζαν μέσα στὸν ἀρχαῖο κόσμον γιὰ τὴν εὐαστώνη τους

και την άμεριμνησία τους... Ήταν ένας φιλήδονος λαός από ξέγνοιαστους άκαμάτηδες και γλεντζέδες, που χαιρόταν την ζωή με τη φινέτσα του Έλληνας, και τη ναυαγή τρυφερότητα του Αφρικανού.

— Περιφρονούσαν την δούρα, κι άπάνω άπ' όλα τον πόλεμο. Θα τρίζουνε άσφαλώς τα κόκαλά τους μέσα στους τάφους των, όταν σκέπτονται πώς ένας συμπολίτης τους έγινε αίτια κι άφορηή να έφευρεθής ή άτομική βόμβα!.. Γιατί αυτοί κοροΐδευαν τους Σπαρτιάτες και σάραζαν τον ήρωισμό τους. Έλεγαν ότι ο ήρωϊσμός των Σπαρτιατών ήταν στην πραγματικότητα κουρουφέξαλα. Οί άνθρωποι άπλούστατα προτιμούσαν να πεθάνουν άπ' ευθείας στη μάχη, παρά να ζούνε μιά ζωή σκληρή, γεμάτη από τραχύτατες στρατιωτικές άσκήσεις και στερήσεις. Για ποιά λόγο να ζούνε; Για να ξεθεώνονται όλη την ήμέρα σε κουραστικά γυμνάσια και το βράδυ να πίνουν τον μέλιτα ζωμόν;...

*

— Έν τούτοις ο λαός αυτός των τειπέληδων που κοροΐδευε τον ήρωϊσμό έδωσε στην ανθρωπότητα έναν ήρωα. Γιατί ήταν ένας άληθινός ήρωας ο Δημόκριτος. Μεγάλη μορφή της διανοήσεως μέσα σ' ένα πλήθος ήρωϊκών και μεγάλων μορφών. Ο Θρακιώτης Δημόκριτος ήταν δίχως άλλο μιά από τις μεγαλύτερες μορφές. Με την άπέραντη ευρύτητα του πνεύματός του, και την καταπληκτική του προσωπικότητα, ξεχωρίζει μέσα στις επιβλητικές μορφές των Έλλήνων έπιστημόνων Προφητών, που φωτίζουν με ανέσπερο φώς τους πνευματικούς ουρανούς της Ελλάδος. Ο Δημόκριτος — καθώς έξομολογείται ο ίδιος σ' ένα άπόσπασμά του — που διασώθηκε — προτιμούσε να βρή την «αίτιολογία», την έπιστημονική έρμηνεία του κόσμου, παρά να κερδίση το στέμα του Βασιλιά της Περσίας. Ο πόθος του αυτός έγινε πραγματικότητας... Ο Δημόκριτος άνέτρεψε όλες τις έπιστημονικές θεωρίες των προκατόχων του, κι επέβαλε τη δική του. Είναι ή θεωρία των «ατόμων» που άνοιξε στην εποχή του νέους δρόμους στην έπιστήμη. Νέους μεγάλους ορίζοντες, κι έξακολουθεί έπως βλέπομε να βασιλεύη και σήμερα. Έφαντάσθηκε το Σύμπαν χωρισμένο σε αναρίθμητα σωματίδια, που ή μικρότης των τα κάνει να μην είναι αντίληπτά. Τα σωματίδια αυτά, χωρισμένα με το κενόν —τό ένα με το άλλο,— δέν μπορούν τα ίδια να χωριστούν, γιατί γεμίζουν όλότελα το χώρο τους, και δέν έχουν μέσα τους κενόν. Γι' αυτό λέγονται άκοφτα. "Ατομα (άπό το ά στερητικό, και το τέμνω). "Ατομα λοιπόν είναι τ' άπειροστομόρια, άπό τα όποια άποτελείται ό,τι υπάρχει μέσα μας, και γύρω μας. Ζωντανό ή νεκρό. Όργανικό ή άνόργανο. Θεωρία τολμηρότατη για την εποχή της. Ουσιαστικά και ριζικά πρωτότυπη, που την έφευρε και την έθεμελίωσε ο Θρακιικής καταγωγής φιλόσοφος, ο Δημόκριτος, και που κατέληξε σήμερα στην καταπληκτικότερη ανακάλυψη των αιώνων.

— Τὸ ἀχόρταγο ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἀκατάβλητος δαμάστις τῶν φυσικῶν δυνάμεων, κατώρθωσε σήμερα νὰ διασπάσῃ τὸ ἄτομο, ν' ἀνακαλύψῃ τὴν πυρηνικὴν του ἐνέργειαν, καὶ νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἀτομικὴν βόμβα! Τὸ τρομερὸ ὄργανο ὀλέθρου, ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς...

Ἡ σύγχρονη πνευματικὴ συμβολὴ τῆς Θράκης.

— Μὰ καὶ ἡ σύγχρονη Θρακιώτικη συμβολὴ (ἔστω καὶ ἂν δὲν περιλάβομε καὶ τὴν Πόλιν — ποῦ εἶναι καὶ αὐτὴ Θράκη — στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση, ἐκτὸς ἀπ' τὴν χορεία τῶν Θρακῶν ποῦ ἀναφέρθηκε προηγουμένως εἶναι ἀξιόλογη. Ἀρχίζει ἀπ' τὸν Βιζυηνό, καὶ τελειώνει μὲ τοὺς σύγχρονους συγγραφεῖς καὶ λογοτέχνες. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ξεχωρίζουν γνωστὲς καὶ ἄγνωστες μορφές. Ὅπως, ὁ Στύλιων Κυριακίδης, ὁ Θαλλίδης, ὁ Κουρτίδης, (ὁ φιλοσοφημένος αὐτὸς ποιητὴς, παιδαγωγὸς καὶ κριτικὸς).

— Τὸ περίλαμπρο ποιητικὸ ἀστέρι, — τὸ καμάρι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θράκης — ὁ ἀλησμόνητος Γ. Βιζυηνός! Ὁ λιγώτερος ποιητὴς καὶ περισσότερος πεζογράφος μὰ περισσότερος ἀπ' ὅλους στὴν ψυχὴ Θρακιώτης. Σωστὸς πατριδολάτρης! Ἐμφανίζει μ' ἄδολη πατριωτικὴ φωνὴ στὸ ποίημά του «Θρακῶν Ἄσμα» προτρέποντας τὰ Θρακόπουλα νὰ εἶναι περήφανα πάντα γιὰ τὴν καταγωγὴν τους. Ἀναφέρει γιὰ τὸ φῶς ποῦ ἔφυγε ἀπ' τὴν Θράκην καὶ πῶς καθήκον ὄλων εἶναι νὰ τὸ ξαναγυρίσουν στὴν πατρίδα τονίζοντας:

«... Καθεὶς ἄς προσπαθεῖ
τὸ φῶς νὰ φέρῃ τώρα,
στὴν πρώτη του τὴ χώρα».

Καὶ συνιστᾷ μὲ δικαιολογημένη πατριωτικὴ ὑπερηφάνεια!

«Γι' αὐτὸ τὸ μέτωπο ψηλά,
Θρακόπουλα καυμένα
καὶ ψάλλετε μ' ἑμένα!».

— Θεωρεῖται ὁ ἄξιος πρωτοπόρος τοῦ ψυχολογικοῦ διηγήματος στὴν Ἑλλάδα. Πολλὰ θὰ εἶχε νὰ μᾶς προσφέρει ἀκόμη ἡ Θρακιώτικη αὐτὴ μυστικοπαθὴς ψυχὴ, ἂν δὲν ἔχανε τὴν πνευματικὴν της ἰσορροπία πεδαινώντας πρόωρα, ὅπως πέθανε ὁ ἀλησμόνητος Τροβαδοῦρος τῆς Θράκης καὶ ἰδιαίτερα τῆς πατρίδος του Βιζύης... Ἐπίσης ὁ Θανάσης Κατραπάνης ποῦ οἱ στίχοι του μυρίζουν ἐξοχή. Ὁ Ραυτόπουλος, ὁ ζηλωτὴς τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ δίκαια ὁ Ἄγρας τὸν παρομοιάζει μὲ τὸν Κρυστάλλη. Ὁ χαλκέντερος Ν. Ποριώτης, ὁ ὁποῖος πλούτισε τὴ λογοτεχνίαν μας μὲ τίς μεταφράσεις τῶν Ἑλλήνων ξένων συγγραφέων καὶ θεατρικῶν ποιητῶν. Ὁ ἀείμνηστος κριτικὸς καὶ ἐκλεκτὸς Κλέων Παράσχος ποῦ φιλοπόνησε τίς γνωστὲς μεταφράσεις τοῦ «Μπωντελαίρου». Ὁ Κώστας Βάρναλης τὸ ἀληθινὸ αὐτὸ ἠφαιστειο, ὁ ποιητὴς καὶ πεζογράφος καὶ κριτικὸς καὶ μαχητὴς τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων. Ὁ Ἄγ-

γης Κόρακας και ἄλλοι. Μὰ τί νὰ ποῦμε και γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Θράκης: Ἡ Θράκη εὐτύχησε τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ ἔχη τέσσαρες ἱστοριογράφους. Τέτοιους ἐρευνητὲς ὅπως τὸν ἀλησμόνητο φιλόλογο και παιδαγωγὸ Μυρτίλο Ἀποστολίδη, τὸν Ἴατρον Κ. Κουρτίδη λαμπρὸ λογογράφου και πολιτευτὴ και Ἵππουργό. Τὸν Ἴατρον Ἀχιλλ. Σαμοθράκη λεξικογράφου και συγγραφέα τῆς ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς, και τέλος τὸν ἀείμνηστο συγγραφέα — καθηγητὴ — λογοτέχνη — ἱστορικὸ και Πρόεδρο τῆς Ἐταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν Πολύδωρο Παπαχριστοδοῦλου.

(Οἱ τρεῖς πρῶτοι ἐργάσθησαν νὰ ἐρευνηθοῦν τὴν ἱστορία τῆς Θράκης και πέθαναν ἀποχαιρετῶντας τὴ ζωὴ μακρὰ ἀπ' τὴ Θράκη στὴν Ἀθήνα, φτωχοὶ και δυστυχημένοι. Ὁ τέταρτος πέθανε κι αὐτὸς στὴν πρωτεύουσα συνεχιστῆς τοῦ ἔργου τῶν τριῶν συμπατριωτῶν του. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Πανθρακικοῦ Πανθῆου).

— Μὰ και Θρακιώτισσες ἀκόμα καλλιτέχνιδες και καλλιτέχνες βλέπουμε και σήμερα ἀκόμα σύγχρονα νὰ ἔχουν διακριθῆ στὸ στίβο τῶν ὠραίων καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων. Ὅπως ὁ ἀείμνηστος ἠθοποιὸς Βασίλης Λογοθετίδης, ὁ Βασ. Ἀργυρόπουλος, οἱ φημισμένες βεντέτιες: Ἡ τραγουδίστρια τῆς Νίκης Σοφία Βέμπο, οἱ Κομοτηναῖες: Ἡ Σόνια Ζωίδου, ἡ Μάριον Σίβα και ἄλλες ποὺ τιμοῦν τ' ὄνομά τους μὰ και τὸν τόπο ποὺ τοὺς γέννησε. Τέλος και γιὰ τὸν Δημήτρη Παπαμιχαήλ και τὸν ἐξαιρετο Νίκο Κούρκουλο λένε πῶς ἔχουν τὴν καταγωγή ἀπ' τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη. Γιὰ τοὺς δύο ὁμως τελευταίους τὸ ἀναφέρουμε μ' ἐπιφύλαξη.

— Αὐτὴ εἶναι σύγχρονη πνευματικὴ και καλλιτεχνικὴ μὲ λίγα λόγια συμβολὴ τῆς Θράκης μέχρι σήμερα.

*

**

Μιὰ ἀπαραίτητη διαδρομὴ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες!

— Συνεχίζοντας τὴν διαδρομὴ μας ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες, ἐξηγοῦμε πῶς:

— Τὴν Θράκη τὴν ἄγνωστη στοὺς πολλοὺς πᾶμε ὅπως εἶπαμε νὰ γνωρίσουμε, γιατί πολὺ λίγα γνωρίζει γι' αὐτὴν ὁ Ἑλληνικὸς λαός, μὰ και πολὺ λιγώτερα πράγματα γιὰ τὴν Θράκη διδάσκονται και στὰ σχολεῖα. Βλέπει κανεὶς στὰ προγράμματα τῶν σχολεῖων σπάνια πράγματα γιὰ τὴ Θράκη — ἰδίως στὰ βιβλία τῶν παιδιῶν μας —. Ἔτσι ἡ Θράκη, παραμένει ξένη γιὰ τὸ πολὺ Ἑλληνικὸ κοινόν, μὲ συνέπεια ἡ ἀγάπη τῶν Ἑλλήνων τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς χώρας μας, νὰ εἶναι μικρὴ γι' αὐτὴν, γιατί και ἡ γνωριμία της εἶναι λίγη, ἂν ὄχι ἀνύπαρκτη! Και ὁμως ἡ Θράκη ἡ χώρα τοῦ Ὄρφεα, ἡ Διονυσιακὴ αὐτὴ χώρα μὲ τὰ 22 ἀρχαῖα Ἔθνη, ἡ πολυανθρωπότερη, μὲ τ' ἀνάλογα ἐπίσης εἴκοσι δύο Κράτη, — ὅπως τὸ ἰσχυρότατο Κράτος τῶν Ὀδρουσῶν, — ποὺ ἀνάδειξε μεγάλους και σπουδαίους βασιληγάδες και παρουσίασε και

ἐπέδειξε λαμπρὰ κατορθώματα καὶ χαρίσματα θαυμάσια, — ὥσπου τέλος ἀφομοιώθηκε ἀπ' τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸς· θάρρεπε ν' ἀποτελεῖ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον, τὸ πιὸ ἀγαπητὸ θέμα τῶν βιβλίων καὶ τῆς ἱστορίας μας. Γιατὶ ἡ ἱστορία, ἡ ἐθνολογία, ἡ ἀρχαιολογία, ἡ λαογραφία, τὰ ἔγγραφα κι οἱ κώδικες, κι οἱ τέχνες κι ὁ πολιτισμὸς τῆς, κι οἱ περιηγητὲς, καὶ οἱ ἀνασκαφές. (Τελευταία ὅπως διαβάσαμε στὸν τύπο ἀνεκαλύφθη ἀτόφια καὶ μία χρυσὴ κεφαλή Ρωμαίου Αὐτοκράτορα κοντὰ στὸ Διδυμότειχο). Καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, καὶ θέσμια κι ἡ ἀποκάλυψη ὁλόκληρων Ἑλληνικῶν θησαυρῶν, ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν τὰ πιὸ ἀτρόνταχτα καὶ λαμπερά ντοκουμέντα, ὅτι ἡ Θράκη ἀπὸ τοῦ Αἴμου μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ὑπῆρξεν σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες — ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας Ἑλληνικῆ! Ὅτι ἡ Ἑλληνικότητα αὐτὴ οὐδέποτε ἐξέλιπε ὡς τὰ σήμερα, παρ' ὅλη τὴν ἐπιβουλὴ τῶν Βουλγάρων, καὶ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ καὶ τὴν μετανάστευση ἀπ' τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ὅλης Θράκης, καὶ ὅτι οὐδέποτε ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνητὲς, παρὰ μόνον ἀπ' τοὺς κακόπιστους καὶ ψευδολόγους ἐχθροὺς μας, πού μάχονται μὲ τὸ ψέμμα ὡς γνωστόν, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀπάτη γιὰ νὰ δημιουργοῦν παντοῦ καὶ πάντοτε δικαιώματα κι ἀξιώσεις, καὶ ἐντυπώσεις, πού ἀπατοῦν τὴν κοινὴ γνώμη τῶν ξένων. Στὴ Θράκη μας ὅλα βοοῦν γιὰ τὴ Ἑλληνικότητά τῆς. Κι οἱ κάμποι τῆς. Κι οἱ «Βίγλες» τῆς (Ἀρχαῖα φρούρια κτισμένα στὶς κορυφές τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόφων). Καὶ τὰ μάρμαρα, κι οἱ παλῆς ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές, καὶ τὰ νομίματα, κι οἱ τάφοι, καὶ τὰ κτερίσματα, (πού ἀποκαλύπτει ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου), καὶ τ' ἀνάγλυφα, κι οἱ Βυζαντινὲς ἐκκλησίες, — πού ὑμῶνουν τοὺς σεβάσιμους καὶ ἐπιβλητικὸς τροῦλους τῶν — καὶ τὰ Βυζαντινὰ νομίματα, (ὅσα ὑπάρχουν πάνω στὴ γῆ), ὅλα διαλαλοῦν καὶ βροντοφωνοῦν τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης!..

**

Ἡ ἱστορικὴ ἀνέλιξις τῆς Θράκης.

(Ἀπ' τὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ ὡς τὰ σημερινὰ χρόνια)

— Καὶ τώρα μὲ λίγα λόγια ἄς παρουσιάσωμε τὴν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς ἀνελιξεως τῆς Θράκης, ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῆς Κλασσικῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερα. Οἱ Θράκες στάθηκαν κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας σωστὸ προπύργιο στὶς ἐπιθέσεις κι ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων μὰ πρὸ παντὸς τῶν Βουλγάρων, στὸν 30 μ.Χ. πρὸ παντὸς αἰῶνα. Οἱ Θράκες ὡς Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ μαζί, ἀποτελοῦν τὴν σπονδυλικὴν στήλην τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Ἀπ' τὸν Αἴμο ὡς τὸ Αἶγαῖο, πυκνοκατοικημένη πεδία ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη προασπίζει τὴν Κων)πολιν. Ἐκεῖ συγκροτοῦνται οἱ Βάρβαροι λαοὶ πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἡ Θράκη εἶναι τὸ πραγματικὸν σταυροδρόμι τῆς Ἀ-

νατολής και τῆς Δύσεως. Ἐκεῖ χύνονται σάν ἀληθινοὶ χεῖμαρροι οἱ ἐχθροὶ τῆς Αὐτοκρατορίας!.. Ἐκεῖ ἐκτυλίσσονται τὰ δραματικώτερα γεγονότα τῆς συγκρούσεως αὐτῆς τῶν λαῶν. Ἡ Θράκη ἐρημώνεται χιλιάδες φορές, καὶ οἱ Θράκες ἀποδεκατίζονται. Μὰ ἡ χώρα αὐτὴ δὲν παύει νὰ εἶναι τὸ Ἑλληνικώτερο προπύργιο — ὅπως καὶ σήμερα — τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐναντίον τῶν Σλαβῶν καὶ Βουλγάρων, ποὺ περνώντας τὸν Αἴμο, πότε νικοῦν καὶ πότε νικοῦνται. Πότε φθάνουν ὡς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πότε ἀποσύρονται ἠττημένοι, ντροπιασμένοι πέρα ἀπ' τὸν Αἴμο. Οἱ ἐπιδρομῆς τους — ὅπως εἶναι γνωστὸν — ἀποτελοῦν τὶς ἀμαυρότερες σελίδες τῆς ἐποχῆς τοῦ Βυζαντίου. Τὰ πειδὸ αἱματόβρεχτα γεγονότα τῆς ἱστορίας μας. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Νικηφόρου — ποὺ στὶς διόδους τοῦ Αἴμου ὑπέστη πανωλεθρία — οἱ Βούλγαροι ξανάρχισαν πάλι τὶς ἐπιδρομῆς τους καὶ «κατίσχυσαν Θράκης καὶ Μακεδονίας», καὶ ὁ κόσμος ἔφενυγε πρὸς τὰ κάτω «μηδενὸς διώκοντος»! Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ χωρίο στηρίζουν οἱ Βούλγαροι Ἱστορικοὶ — ὅπως ὁ Ζλατάρσκη καὶ ἄλλοι νεώτεροὶ του — τὶς προσπάθειές τους. Σχηματίζουν τὸν ἱστορικὸ χάρτη τῆς Βουλγαρίας τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀπλώνοντας τὰ ὄριά τους στὸ πῶ μετὰ μέρος τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἐρχοῦν ὅμως πῶς τοὺς κατενίκησεν ὁ Λέων ὁ Ε' καὶ τὸν ἀπαισιο Κροῦμο ὁ Τσιμισκῆς στὰ 970 στὴν Ἀρκαδιούπολη νικώντας τοὺς Ρώσους ποὺ κατέβηκαν κατακτώντας τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἔδιωξε. Καὶ τέλος τὸν Βασίλειο τὸ Βουλγαροκτόνο, ποὺ κατέλυσε τὸ Βουλγαρικὸ Βασίλειο, καὶ ἔκαμε τοὺς Βουλγάρους ὑπηκόους τῆς Αὐτοκρατορίας (1019) καὶ ὡς βορεινὸ σύνορο ὄρισε τὸν Αἴμο ποὺ κράτησε ὡς τοὺς Κομνηνοὺς καὶ Ἀγγέλους (1081—1204). Οἱ Βούλγαροι ὄσα μέρη πήρανε καὶ τὰ κράτησαν τὰ ὀνόμασαν «Ζαγορά». (Ποὺ σημαίνει δηλ. πέρα ἀπ' τὸν Αἴμο). Ἡ ζώνη ὅμως κάτω ἀπ' τὸν Αἴμο (ἢ γνωστὴ ὀροσειρὰ ποὺ ὀνομάζεται ὡς γνωστὸν «Μπαλκάν» ἐξ ὅσθ καὶ «Βαλκάνια») μετὰ τὴν λοιπὴν Θράκη, ἀνῆκε στὴν Ἑλλην. Αὐτοκρατορία, ὡς τὴν κατάλυσί της. Γι' αὐτὸ μετὰ βεβαιότητα συμπεραίνουμε ὅτι ἡ κυριαρχία τῶν Ἑλλήνων Βυζαντινῶν στὴν Θράκη κράτησε παραπάνω ἀπὸ χίλια χρόνια (ἀπὸ τὸ 395—1453) καὶ ἡ ἀνάμνηση ὅλης τῆς Θράκης ὡς χώρας Ἑλληνικῆς, δὲν ἔσβυσε στοὺς κατοπινούς Βυζαντινοὺς χρονογράφους ὡς τὰ σήμερα. Ἡ ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Θράκη μένει σκοτεινὴ καὶ ἀνεξερεῦνητη. Πολλὰ ὅμως μορεῖ νὰ μάθῃ κανένας ἀν' ἀνατρέξῃ σὲ πηγές, ἀν' ἐξετάσῃ τὰ Βυζαντινὰ μοναστήρια, τὶς περιγραφὰς τῶν περιηγητῶν, τοὺς κώδικες καὶ συντεχνίες, τὰ Τουρκικὰ ἀρχεῖα κ.λ.π.

— Τὸ 1920 στὶς 14 Μαΐου ἡ Θράκη ἐλευθερώθηκε ἀπ' τὸν ἐχθρὸν ζυγὸ. Ἐννοίωσε ἀπὸ τότε γιὰ καλὰ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀπετέλεσε ἀπὸ τότε τὸ «Διαμάντι» τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας. Ἐγίνε ἡ πιὸ ὁμορφὴ, ἡ πιὸ πανώρια ἢ πιὸ ἀκριβὴ κόρη τῆς μεγάλης μάνας μας Ἑλλάδας, ἔπειτα ἀπὸ τὸσων χρόνων ἀγωνίες, αἱματὰ, καὶ θυσίες...

— Ἦταν ἓνα θερμὸ πρῶνινὸ τοῦ Μαγιοῦ. Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀφοῦ ἔκαναν ἀπόβαση καὶ κατέλαβαν τὴν Ἀλεξανδρούπολη, προχώρησαν τὴν ἴδια μέρα καὶ κατέλαβαν τὴν Κομοτινή. Μ' ἀληθινὴ ἀλλοφροσύνη ἐνθουσιασμοῦ οἱ Θραῶκες ὑποδέχτηκαν τὸν Ἑλληνικὸ στρατό!.. Χιλιοστολισμένη ἡ Θρακικὴ φύση, πανηγύριζε!.. Οἱ βουνοκορφές τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Ἰσμαρου ἔγειραν γιὰ λίγο εὐλαβικὰ τὶς κορφές τους στὰ ἡρωϊκὰ παλληκάρια ποῦ ἔφεραν πάνω στὶς φτεροῦγες τῆς δόξας, τὴν ποθητὴ λευτεριά!.. Ὅλα λαμποκοποῦσαν ἀπὸ χαρὰ σὲ μιὰ γάζα ἀχνροδόινης οὐμίχλης. Τὰ πλήθη ζητωκραύγαζαν καὶ τὰ κορίτσια ἔρραϊναν τὸ στρατὸ μὲ λουλούδια καὶ ροδοπέταλα. Ἀλησμόνητες συγκινητικὲς στιγμές! Ἔπειτα ἦρθε ὁ φριχτός, ὁ ἀνελέητος, τελευταῖος πόλεμος... Θυσιάστηκαν πολλὰ παλληκάρια τῆς Θράκης στὸ βωμὸ τοῦ Μολῶχ τοῦ πολέμου... μαζὶ μὲ τ' ἀδελφία τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος μὰ δόξασαν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας!.. Ἔπειτα ἦρθε ἡ ἐπάρατη Βουλγαρικὴ κατοχὴ, καὶ ὁ ἀδελφοκτόνος ἀπαίσιος πόλεμος! Τώρα μὲ τὸ δίκιο τῆς ἡ Θράκη χαίρεται τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας!..

**

Ἡ γοητεία τῆς Θρακικῆς λαογραφίας!

— Τέλος ἄς κλείσουμε τὴν ἱστορικὴ καὶ πνευματικὴ σελίδα τῆς Θράκης καὶ ἄς ἀσχοληθοῦμε γιὰ λίγο καὶ μὲ τὴν λαογραφία τῆς.

— Ἡ λαογραφία εἶναι γνωστὸν πῶς εἶναι ὁ καλλίτερος καθρέφτης τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν!.. Ἡ Θράκη ὑπῆρξε χώρα ἀνέκαθεν πλούσια σὲ λαογραφικὰ ἐκδηλώσεις. Ἀπ' τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ξεχωρίζει γιὰ τὰ περίεργα ἔθιμά της! Γιὰ τὰ θέσμίά της... Τὸ λαϊκὸ της δίκαιο. Τὸ ἀγροτικὸ. Τὸ ἐπαγγελματικὸ. Ποῦ εἶναι ὅμοια μὲ τὰ σημερινά. Οἱ Θραῶκες περιέσωσαν μέσα στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου πολλῶν αἰώνων, ὄλες τὶς συνήθειες τῶν ἀρχαίων Θρακῶν. Ὅλες τὶς προλήψεις. Τὰ περίεργα ἔθιμά τους. Ὅλα γενικῶς τὰ θέσμίά της ποῦ τόσο θαυμάσια τὰ περιέγραψε στὸ βιβλίον του: «Τὰ θέσμια τῆς Θράκης» ὁ Ἀρειοπαγίτης Σπήλιος Σακελλαριάδης. Ἔτσι πέρνουμε πληροφορίες πῶς ὁ χαρακτήρας τοῦ ἀγνοῦ — τοῦ πιστοῦ — τοῦ ἡρωϊκοῦ — τοῦ πνευματικοῦ — τοῦ προοδευτικοῦ — τοῦ πειθαρχικοῦ — καὶ παραγωγικοῦ Θρακιώτη, ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς αἰῶνες, παραμένει ἀναλλοίωτος!.. Τὰ χαρακτηριστικά του ἀμετάβλητα ποῦ μᾶς δίνουν ἐκτυπο τὸν τύπο τοῦ Θρακῆ ἀπὸ τότε ὡς σήμερα. Ἐπομένως ἂν θέλουμε νὰ μιᾶμε γιὰ τὴν συγγενείά μας μὲ τοὺς παλινοὺς προγόνους μας Θραῶκες, πρέπει νὰ προστρέξουμε στὴ λαογραφία τῆς Θράκης, ὡς τὴν καλύτερη πηγὴ γιὰ ν' ἀντλήσουμε τὰ στοιχεῖα ποῦ μᾶς δείχνουν τὶς ὁμοιότητες καὶ τὶς διαφορὰς τῆς ψυχῆς μας... Στὴ λαογραφία θὰ προστρέξουμε γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς ποῦ αἰῶνες ὁλόκληρους τώρα κυλάει ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτη μέσα στὸ τραχὺ τὸ ἥπει-

ρωτικό κλίμα τῆς Θράκης. (Ποῦ ἐνῶ τὸ χειμῶνα εἶναι τόσο κρύο, τὸ καλοκαίρι ὅμως εἶναι εὐχάριστο...). Πάνω στὰ πανύψηλα βουνά της, κάτω στὶς ἀπέραντες πεδιάδες της (τὶς εὐφορες) καὶ στὰ πρασινόμενα δάση της, ἡ ζωὴ αἰῶνες τώρα κυλοῦσε καὶ κυλάει ἡ ἴδια μ' ὅσες κι ἂν παρενεβλήθησαν δυσκολίες κι ἐμπόδια. Μέσα ἀπὸ κάθε ρουμάνι, ἀπὸ κάθε πηγῆ, ἀπὸ κάθε λαγκαδιά, ξεφτυρώνει κι ἀπὸ μιὰ μυθολογικὴ παράσταση!.. Ἔτσι καὶ σήμερα οἱ πηγές καὶ τὰ ποτάμια τῆς Θράκης, εἶναι ἡ χαρὰ γιὰ τ' ἀρχαῖα ξωτικά καὶ τὶς νεράιδες!.. Τὰ πυκνὰ δασωμένα μέρη, κατοικίες γιὰ τοὺς τραγόποδες Σατύρους. Τοὺς Διόνυσους καὶ τὶς Μαινάδες. Νομίζεις πῶς ἀκοῦς ἀπόκοσμα τὸ γλυκὸ ἦχο τοῦ αὐλοῦ τοῦ Πανός. Στὰ μυστηριώδη αὐτὰ μέρη τῆς Θράκης ὡς τὰ χτές ἀκόμη ὁ Θεὸς τοῦ οἴνου ὁ Διόνυσος — Βάκχος, μὲ τὸ κεφάλι στεφανωμένο μὲ κλήματα, ἔτρεχε μὲ χαρὸς καὶ ξεφωνητὰ ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια καὶ τὸ κρασί σκοροπούσε τὸ μεθύσι καὶ τὸ ὄργιο!.. Μέσα στὶς ποιητικὲς κι ἐπιβλητικὲς Θρακικὲς κοιλάδες ἐτελοῦντο ὡς τὰ χτές (ὅπως καὶ σήμερα) τ' ἀναστενάγια! Τὰ Καβεῖρια μυστήρια τῆς Σαμοθράκης (ποῦναι κι αὐτὴ κομμάτι — ὅπως εἶπαμε — τῆς Ἡπειρωτικῆς Θράκης). Οἱ Διονυσιακὲς καὶ ὀργιαστικὲς τελετὲς ποὺ περισώθηκαν τόσοις αἰῶνες κατὰ τὴ παράδοση κι ἀποτελοῦν — ὅπως τὰ «Δημήτρια» καὶ τὰ «Διονύσια» — ἔτσι διδάσκουν τουλάχιστον οἱ σοφοὶ — τὴ βάση καὶ τὴν πηγὴ τῆς ἐρμηνεύσεως τοῦ ἀρχαίου θεάτρου...

Δίκαιη ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Θρακῶν γιὰ τὴν ἱστορικὴ πατρίδα τους!..

— Ὅσοι ἀπ' ὅσα ἀναφέραμε ἔχουν δίκαιο νὰ ὑπερηφανεύονται οἱ Θρακὲς γιὰ τὴν ἐνδοξη καταγωγὴ τους. Γιατὶ ἡ Θράκη χαρακτηρίζεται ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια ὡς ἡ πρωτοπόρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος!.. Γιατὶ σ' αὐτὴν ἀντήχησε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ τραγοῦδι. Γιατὶ στὴ Θράκη πρωτοτραγοῦδησαν οἱ Ἀρχαῖοι μας πρόγονοι τὶς πρῶτες νίκες πάνω στους ἐχθροὺς τῆς φυλῆς. Ἐκεῖ πρωτοφανερώθηκε ἡ τέχνη!..

— Στὴ Θράκη οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔβαλαν τὶς βάσεις τῆς Θρησκείας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς πολιτικῆς. Ἐκεῖ μπῆκαν οἱ βάσεις τῆς σοφίας τῶν Ἑλλήνων. Στὴ Θράκη οἱ Ἀρχαῖοι πρόγονοί μας σχημάτισαν τὶς πρῶτες κοινότητες κι ἔζησαν τὴν πρώτη τους κοινωνικὴ ζωὴ.

— Στὴ Θράκη μεγαλοῦργησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες στρατιῶτες. Ἡ πατρίδα τῆς τέχνης καὶ τῆς ὁμορφιάς εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ Ὄρφέα!..

— Ἀπ' τὸν Κανκάσο — ὅπου παρουσιάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ — ἔφθασαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι στὴν Θράκη.

— Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη πορεία τῶν Ἑλλήνων! Στὴ Θράκη σταμάτησαν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ φύλα (Αἰολικά, Ἴωνικά, Δωρικά). Στὴ Θράκη ἔζησαν

καὶ δοξάστηκαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ζωγράφοι καὶ μουσικοί.

— Ἡ Θράκη γύμνασε τοὺς πρῶτους ἀνδρείους πολεμιστὲς καὶ ἱππεῖς. (Τοὺς φημισμένους σαρισσφόρους Θραῖκες ἱππεῖς). Στὴν Θράκη τέλος πρέπει ν' ἀναζητηθῆ ἡ πρώτη ἀνθήση τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας...

Σήμερα δύο σημεία τῆς Ἑλλάδος ἐλκύουν τὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος, καὶ ἡ Κύπρος! Λησιμονεῖται ὁμως τὸ κυριώτερον! Τὸ μεγαλύτερον πρόβλημα τῆς φυλῆς. Ξεχνιέται ἡ ἱερώτερη, ἐθνικὴ διεκδίκησις! «Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη». Αὐτὴν ποὺ φοβοῦνται νὰ ζητήσουν ὠρισμένοι περιεργοὶ Ἕλληνες. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἄλλη ἱστορία. Δὲν εἶναι θέμα τοῦ παρόντος. Ἡ Θράκη ὁμως γενικὰ ἢ προϊστορικῆ Θράκη, μητέρα τῶν ὑψηλῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, ἡ ἔνδοξη, ἡ ἱστορικὴ, ἡ Βυζαντινὴ, ἡ Θράκη τῶν μεγάλων περιπετειῶν, ἡ τραγικὴ, ἡ ἑλληνικὴ Θράκη, πολὺ δίκαια ἔχει χαρακτηρισθῆ ὅπως εἶπαμε, ὡς τὸ διαμάντι τῆς Ἑλλάδος... Τὰ χρόνια περνοῦν διαβαίνουν καὶ ἀδιάκοπα κυλοῦν καὶ χάνονται στὴν ἄβυσσο τῶν αἰώνων. Μία μέρα ὁμως νὰ εἶμαστε βέβαιοι πῶς ὁ ποταμὸς θὰ ξαναβρῆ τὴν κοίτη του!..

**

Τὸ τέλος τοῦ Ὀρφικοῦ τραγουδιοῦ!..

— Τελειώνοντας, μοῦ φαίνεται πῶς ἔκανα κατάχρησι τῆς καλωσύνης καὶ τῆς ὑπομονῆς σας, σὰς παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ξαναγυρίσω ὅπως ἔκανα στὴν ἀρχὴ νὰ κλείσω τὸν ὕμνον γιὰ τὴν ἀγαπημένη μου πατρίδα. Τὸ θεορῶ καθῆκον μου καὶ ὑποχρέωσις μαζί. Δὲν θὰ πρέπει κανεὶς νὰ με παρεξηγήσῃ, οὔτε νὰ μ' ἀδικήσῃ γιατί ἡ μεγάλη ἀγάπη μου πρὸς τὴν ἰδιαίτη πατρίδα μου, ἔκανε αὐτὴ τὴν περὶ σύνθεσιν νὰ γίνῃ ἕνας ὕμνος γιὰ τὴν πατρίδα μου!..

— Ἐπαναλαμβάνω καὶ θὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ θὰ τὸ φωνάζω! «Ἀγαπῶ τὴν Θράκη, τὴν πατρίδα μου ὅπως ἡ μέλισσα τὸν ἀνθὸ καὶ τὰ πουλιὰ τὰ δένδρα. Ὅπως τὸ μικρὸ παιδί τὴν μανοῦλα του... Γιατὶ αὐτὴ μὲ γέννησε. Σ' αὐτὴν πρωτόειδα τὸ φῶς τοῦ ἡλίου... Ἄν σὲ χίλιες πατρίδες βρεθῶ καὶ χίλια χρόνια ζήσω, ἡ Θράκη καὶ μόνη θάναί ἡ πατρίδα μου. Γιατὶ τὸ θέλει ὁ Θεός!.. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ριζικὸ μου... Ἄν δὲν ἀγαπήσω ἐγὼ τὴν πατρίδα μου, τὸν τόπον ποὺ μ' ἐγέννησε, τότε ποῖος θὰ τὴν ἀγαπήσῃ; Καθένας εἶναι φυσικὸ ν' ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, ὅποια καὶ ἂν εἶναι: Φτωχὴ, πλούσια, μικρὴ ἢ μεγάλη. Ἐνδοξη ἢ ἄσημη... Κι ἐγὼ, αὐτὴν μονάχα ἀγαπῶ. Θράκη μου, γλυκειά μου πατρίδα. Ποῖος δὲν σ' ἐτραγουδῆσε μὰ καὶ δὲν σὲ φθόνησε; Ὅλοι ζηλεύουν τ' ὄνομά σου. Ἀδελφέ μου Ἕλληνα μιά χάρι σου ζητῶ. Μὴν πῆς ποτέ σου θὰ προδώσω, γιατί μὲ προδῶσαν... Ὁ ἀδικῶ γιατί μ' ἀδικῶσαν... Χίλιοι προδότες νὰ σὲ προδώσουν δὲν εἶναι λόγος καὶ ἐσύ νὰ προδώσῃς ἔστω καὶ μιά φορά τὴν πατρίδα σου ἂν δὲν εἶσαι προδότης!

— Ἐσὺ ἥρωες ἔχεις μπροστά σου νὰ μιμηθῆς. Καθένας μοιάζει μ' ὅ,τι ἀγαπάει πὺ πολλὴ καὶ κάνει φυσικά αὐτὸ πὺ λαχταράει ἢ ψυχὴ του...

— Μὴν πῆς ποτέ: «Εἶμαι φτωχὸς ἐγώ. Τί μπορῶ νὰ κάνω γιὰ τὴν πατρίδα μου!» Ὅσο φτωχὸς κι ἂν εἶσαι, κάτι σπουδαῖο ἔχεις καὶ μπορεῖς νὰ δώσης στὴν πατρίδα σου. Ἀφοῦ ζῆς δὲν εἶναι δυνατὸν κάτι ἀκόμη πὺ πολὺτιμο κι ἀπὸ τὸ διαμάντι μπορεῖς νὰ προσφέρης. Κάτι ἀπ' τὸ περισσευμα ἔστο τῆς καρδιάς σου...

— Φίλοι κι ἀδέρφια!.. Ἡ Θράκη μας, κι ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἕνας κῆπος. Ἄν καθένας μας γίνῃ ἀγκάθι, ὁ κῆπος θὰ χαλάσῃ. Θὰ χάσῃ τὴν αἴγλη καὶ τὴν ὁμορφιά στὴ γεννηὰ μας... Λουλοῦδι πρέπει νὰ γίνῃ ὁ καθένας μας στὸν τόπο πὺ γεννήθηκε. Στὸν τόπο πὺ πατοῦμε. Τότε θὰ γίνῃ κῆπος ἢ πατρίδα μας. Κῆπος ὀλάνθιστος καὶ μοσχομύριστος... Σωστὸς παράδεισος!.. Ἐδῶ τελειώνει ὁ ὕμνος μας. Τὸ τραγοῦδι μας γιὰ τὴν Θράκη. Θαρρῶ πὺς ἄρχισε νὰ τραγουδάῃ τὸ Θρακικὸ ἀγέρι. Τὸ ὄρφικὸ τραγοῦδι τῆς Θρακικῆς γῆς... Πὺ τραγουδᾶνε οἱ πηγὲς καὶ τὰ βουνὰ καὶ τ' ἀερογιάλια καὶ τὰ ποτάμια... Ἡ γλυκόλαλη φλογέρα τοῦ Θρακιώτη τσοπάνη ἄρχισε παθιάρικα νὰ ἐξιστορῇ τίς χαρὲς καὶ τίς λύπες... Νὰ μιλή γιὰ τὰ περασμένα καὶ γιὰ τὰ τωρινὰ μὰ καὶ γιὰ τὰ μελλούμενα. Μιὰ θεϊκὴ μελωδία φτάνει στ' αὐτιά μας πὺ μᾶς τὴν φέρνει τὸ Θρακικὸ ἀγέρι κι ἕνα τραγοῦδι ἀπ' τίς πολιτεῖς μᾶς θυμίζει τὸ τί θὰ πῆ Θράκη!..

— Γυρίζοντας τὸ βλέμμα μου πρὸς τὰ πίσω, διακρίνω τὴν νέα γεννηὰ πὺ ἀνατέλλει, καὶ ἢ ὅποια μὲ τὴν χρυσὴ σκυτάλη τοῦ χρόνου, συνεχίζει τὸ ἔργο τῆς προόδου περισσότερο ἄλκιμη, αἰσιόδοξη, καὶ ζωτικὴ. Νὰ ὑφαίνῃ τὸ μέλλον τῆς Θράκης, καὶ πλαισιωμένη ἀπὸ πνευματικὸς ἀνθρώπους — φλογεροὺς Θρακιῶτες — πατριῶτες, οἱ ὅποιοι εἶμαι βέβαιος πὺς θὰ λαμπρύνουν κι αὐτοὶ — ὅπως τόσοι ἄλλοι — τὸ πνευματικὸ στερέωμα τῆς Θράκης, σὰν καινούργια λαμπερὰ ἀστέρια βροντοφωνῶντας μαζὺ μὲ τὸν Δημόκριτο στὸν κάθε ἀνίδεο, ἐκεῖνο πὺ κάποτε εἶχε λεχθῆ γιὰ τὴν ἀρχαία μας πατρίδα, τὴν Ἀρκαδία... «Θράκην αἰτεῖς;» «Μέγα ζητεῖς!».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΟΥΚΚΙΔΗ

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΦΑΟΥΣΤ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΗΔΕΣ

Προλεγόμενα

Όπως είναι γνωστό, ο Γκαίτε έγραψε δύο Φάουστ, τον Πρώτο που τον έπεξεργάστηκε εξήντα χρόνια και τον Δεύτερο που τον άποτελείωσε σε μικρό χρονικό διάστημα. Ο Νίκος Καζαντζάκης σχεδίασε να γράψη Τρίτο Φάουστ. Άλλ' ό θάνατος τον πρόλαβε. Άφηκε μονάχα ελάχιστες γραμμές που δέν άπεικονίζουν τί ακριβώς στοχαζόταν. Ίδου από τό σχεδιάσμα του μερικές περικοπές:

‘Ο Τρίτος Φάουστ που σχεδίασα — βεβαιώνει ό Νίκος Καζαντζάκης — είναι «ή καταθύρα» μου, δηλαδή «τά όλοστερνά λόγια που λέει ό άνθρωπος πριν πεθάνη», «είναι ή τελευταία λέξη, ή τρομερή και δυσβάσταχτη, μιá λέξη σαν εκείνη που ό Τολστόϊ φύλαγε να την ξεστομίση, όταν θά τον είχαν κατεβάσει στον τάφο».

Άλλ' ό Νίκος Καζαντζάκης δέν πρόλαβε μηδέ ν' άρχίση τον Τρίτο Φάουστ, μολοντί ή κνοφορία του τον βασάνισε όχτώ χρόνια (1950—1957). Έτσι μās άπόμειναν άγνωστοι οι πολύτιμοι στοχασμοί που τον κατείχαν, καθώς αντίκριζε τον Τρίτο Φάουστ.

**

Μελετώντας τον Πρώτο και τό Δεύτερο Φάουστ στα κείμενα του Γκαίτε, του λαμπερού τούτου άστρου μέσα στο άπειρο στερέωμα του πνεύματος, φτάνω τώρα να πιστεύω ότι ένας Τρίτος Φάουστ που λείπει σήμερα, αν τον επιχειρούσε κανείς, θά άποτελούσε μιá συμβολή ικανή ν' άποτυπώση νέα άκτινοβολία στη φυσιογνωμία του κολασμένου μάγου. Άν ό πανένδοξος δημιουργός των δυό Φάουστ διέθετε πιο μακρόν τό νήμα της ζωής του, ασφαλώς δέν θά δίσταζε να δώση στον ήρωά του και τρίτη ζωή, διογκώνοντας έτσι τά βαρύτιμα πετράδια των «φραουστικών» άριστουργημάτων του.

Ό άποπειρώμενος τό παρόν έργο είναι ένας άπλός φαντασιοκόπος και άσήμαντος δημιουργός, όμοιος με τους άγιογράφους που αυτοχαρακτηρίζονται ύπογράφοντας «ό δΐψεν ζωγράφος». Με τη μονογραφη τούτη, ελάχιστα βέβαια εκτιμώμενη σήμερα, δέν επιδιώκει καθόλου να προσποιηθΐ τον ταπεινόφρονα. Άναγνωρίζει άπλως ότι δοκιμάζει μιάν άπομίμηση του Φάουστ και ζητεί την κλοδιάθετη συμπεριφορά των άναγνωστών του για τις άτέλειες που θά βροΐν στην άπόπειρά του να μεταγράψη ένα άξεπέραστο έργο.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο πρώτο

Ξαπλωμένος κάτω από μιὰ πυκνόφυλλη θαλαμιδιά, ὁ Φάουστ κάθεται σκεπτικῶς καὶ στενοχωρημένος μ' ὄλο πού οἱ σιλικίδες δὲν σταματοῦν νὰ φτερουγίζουν τριγύρω του. Οὔτε ἡ εὐγένεια οὔτε ἡ μεγαλοπρέπειά τους κατορθάνουν νὰ τοῦ ἐλαφρῶσουν τὴν ἀνησυχία.

Ξαφνικὰ σηκώνεται κι ἀρχίζει ν' ἀπαγγέλῃ τ' ἀκόλουθα:

— ὦ διχογνωμία! ὦ ἀσυμφωνία! Ἴδου οἱ πικροὶ κι ὀλέθριοι καρποὶ τῆς λαθεμένης ἐρμηνείας πού δόθηκε στὸ θρόυλο μου! Εἶναι τάχα ἀλήθεια ὕστερα ἀπ' ὄσα ἔκαμα σὲ συντροφιά μὲ τὴ σύζυγό μου Ἐλένη τῆς Σπάρτης πὼς μοῦ ἦταν γραμμένα νὰ πάθω μιὰν ἄθλια καὶ θλιβερὴ τύχη — τὸ μυαλό μου πεταμένο στοὺς τοίχους, βγαλμένα τὰ μάτια, ξεριζωμένα τὰ δόντια, θρομβιασμένο τὸ κεφάλι καὶ σπασμένα τὰ κόκκαλα; Ἀνοησίες καὶ φλυαρίες ὄλα τοῦτα! Τὸ συμβόλαιό μου μὲ τὸ διάβολο, εἶναι ἀλήθεια, περιλάβαινε μιὰ προθεσμία πού ἴσχυε εἴκοσι τέσσερα χρόνια τῆς ζωῆς μου.

Ἄλλὰ μιὰ στιγμή! Προσέξτε με καλά! Οἱ ἐρμηνευτὲς μου ἐδῶ παρουσιάζονται πραγματικὰ ἀνίκανοι νὰ δοῦν καθαρά. Αὐτὴ ἡ προθεσμία ἔχει τὴ θαυμαστὴ ἐλαστικότητα ἄλλων γεγονότων καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀναφερομένων στὰ ἱερὰ κείμενα! Τί συμβαίνει λοιπόν; Ἀγνοοῦν π.χ. πὼς βαθυστόχαστοι ἐρμηνευτὲς τῆς Βίβλου, γιὰ νὰ προσαρμόσουν τὸ συνδυασμὸ τῶν περιστάσεων, ἀποφάνθησαν ὅτι ἡ ἐρμηνεία τῶν ἐξῆ ἐργασιμῶν ἡμερῶν μὲ εἰκοσιτέσσερις ὥρες τῆς θείας δημιουργίας δὲν ἦταν σωστὴ καὶ πὼς δὲν ἐπρόκειτο παρὰ γιὰ μιὰ περίοδο «ἡμερῶν - ἐποχῶν» σὲ τέτοιο σημεῖο πού μιὰ μέρα τῆς Βίβλου δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητά παρὰ μιὰ χιλιετηρίδα καὶ πὼς ἀντίθετα ἡ ἡλικία τῶν μακροβίων τῆς Βίβλου μικραίνει σημαντικὰ ὥστε ὁ Μαθουσαλάς π.χ. πού εἶχε πεθάνει τάχα σὲ ἡλικία ἐνεακοσίων ἐξήκοντα ἐννιά χρονῶν ἦταν στὴν πραγματικότητά τὸ πολὺ ἑκατοχρονίτης!

Ἄπ' αὐτὲς δὲν προκύπτει ἄραγε πὼς τὸ συμβόλαιό μου πού κανόνιζε τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς μου φανερῶνεται ἐξίσου ἐλαστικὸ ὥστε νὰ διαιωνίζεται ἀκόμη ὡς σήμερα καὶ ὁ δῆθεν θάνατός μου ν' ἀποτελῇ κακοποίηση τῆς ἀλήθειας; Ἄς δοῦν τὸ πρόσωπό μου κι' ὄλο τὸ εἶναι μου! Σεχειλίζω ἀπὸ ζωὴ καὶ, ἂν συνέβαινε νὰ τὴ χάσω ἔστω καὶ μιὰ μέρα, ἡ συμμαχία μου μὲ τὸ διάβολο μοῦ ἐγγυᾶται τὴν ἀνανέωση. Ἄλλ' ὡς τ' ἀφήσουμε αὐτά! Χρειαζόνται ἔργα! Τὰ λόγια περισσεύουν!

(Ὁ Φάουστ θέτει ὕστερα σ' ἐνέργεια μυστηριώδη σήματα πού καλοῦν τὸ πνεῦμα. Σεπετάχτηκεν εὐθύς κόκκινη φλόγα γύρω - γύρω. Ἄλλ' ἡ θαλαμιδιά πού ὁ Φάουστ καθόταν ἔμεινε ἄκαυτη, ὅπως ἡ φλεγόμενη βάτος πού μέσα τῆς κρύφτηκεν ὁ Ἰεχωβάς τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ συναμιλῆσῃ μὲ τὸ

Μωϋσῆ. Καταχθόνιος καὶ σαρκαστὴς ὁ Μεφιστοφελῆς κάμνει τὴν ἐμφάνισί του καὶ ἀρχίζει νὰ λέη):

— Χαιρετίζω τὸ σοφὸ δόκτορα! Ἔρχομαι γρήγορα στὸ κάλεσμά σου! Κατόπιν ἀπὸ τίς κοκουργίες σου στὴ Σπάρτη θέλεις νὰ προσθέσης νέες ἀμαρτίες; Μήπως παίρνεις τὴ ζωὴ σὰν βάρος ἀβάσταχτο; Ἀηδίασες τὴν ὑπαρξὴ; Ποθεῖς τὸ θάνατο;

Φάουστ.

— Ἐπιθυμῶ ἀκόμη τὴ βαθεῖα ἔρευνα τῆς ζωῆς καὶ βοηθούμενος ἀπὸ σένα, ἐλπίζω, ἐγὼ ὁ ἄνθρωπος τῆς πολυγλωσσίας ν' ἀνακαλύρω τὸ Μέγα Πᾶν καὶ τὸ μυστικὸ νῆμα τῆς μοίρας μας.

Μεφιστοφελῆς.

— Ἄ! Πολὺ καλὰ! Τέτοια εἶναι καὶ ἡ δική μου λειτουργία. Πρὸ παντὸς κοιτάζω τὴν οὐσία τῶν ὄντων. Ἀλλὰ προτοῦ μοῦ θέσης ἐρωτήματα, πρέπει νὰ ξαίρης μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σι τὴν πραγματικὴ δύναμη τῆς καταχθόνιας στρατιᾶς ποὺ εἶναι ἔτοιμη κατὰ τὴ συμφωνία μας νὰ σὲ βοηθήσῃ σὲ κάθε σῆμα κινδύνου.

Φάουστ.

— Σ' εὐχαριστῶ διότι μοῦ θύμισες τὴ συμφωνία μας, ἀλλὰ μαζί καὶ τὰ μαῦρα σχέδιά σου ποὺ μὲ ἀπειλοῦν.

Μεφιστοφελῆς.

— Ἔστω! Ἀλλὰ δὲν γνώρισες καὶ δὲν εἶδες ὡς τώρα παρὰ ἓνα μέρος τῆς πανίσχυρης στρατιᾶς μας. Ἀλήθεια, τὴν ἀπαρτίζουν μάγισσες, σίβυλλες, μοῖρες, σφίγγες καὶ διαβόλοι. Ἄπ' αὐτοὺς ξεχωρίζουν, ὁ Ἐωσφόρος, ὡς ἀρχικυβερνήτης, ὁ Βεελζεβούλ, ὁ Μπελιάλ, ὁ Ἀσταρόχ, ὁ Σατανᾶς, ὁ Ἄνναμπρύ, ὁ Ντυθικάν καὶ οἱ Ντροκ καὶ ἄλλοι ἀκόμη, ἀλλὰ μὲ μούτρα ζῶων — χοίρων, λαφιῶν, ζαρκαδιῶν, ἄρκτων, λύκων, πιθήκων, λαγῶν, βουβαλιῶν, ἀλόγων, τράγων, κάπρων, γαϊδάρων καὶ ἄλλων παρομοίων. Ἀλλ' ἀγνοεῖς τὸ σύνολο τῶν δαιμονιακῶν δυνάμεων μας, ἀληθινὰ ἀνίκητων σ' ὅλα τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Σοῦ δίνω τὸ λεπτομερειακὸ σύνολο, γιὰ νὰ πάρω θάρρος. Μάθε λοιπὸν ὅτι ἡ διαβολικὴ μοναρχία περιλαμβάνει 72 πρίγκηπτες καὶ 7.405.926 διαβόλους καταπαγμένους σὲ 1111 λεγεῶνες ποὺ ἡ καθεμιᾶ σχηματίζεται ἀπὸ 6666 διαβολικοὺς συνεργοὺς ἐκτὸς λάθους. Τοῦτο δὲν εἶναι πιά μυστικόν. Ἔνας περίφημος δαιμονολόγος, ὁ ἀκαδημαϊκὸς τῆς Γαλλίας Μωρίς Γκασσὸν κατάφερε νὰ ἐξερευνήσῃ τ' ἀρχεῖα τοῦ ἐπιτελείου μας καὶ δημοσίευσεν ὅλους τοὺς ἐμπιστευτικὸς ἀριθμοὺς μας, γιὰ νὰ ξαίρουν οἱ ἄνθρωποι πῶς νὰ προφυλάγωνται ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν διαβόλων. Ἄν θέλῃς, κοίταξε ἄπ' τὸ παράθυρο, μπροστά μας, τίς μαῦρες τοῦτες φάλαγγες συνεχιζόμενες σὲ ἀμέτρητο κομπολόγι ποὺ φτάνει ὡς τὸ φεγγάρι. Περιμένουν διαταγὰς τώρα δά, γιὰ νὰ δράσουν πάνω στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ πετύχουν τὴν αὐξήσῃ τῶν ἀμαρτωλῶν. Ἀλλὰ σὺ εἶσαι προφυλαγμένος ἀπὸ καθετί. Ἡ συμφωνία μᾶς δένει

σφιχτά. Ἔχε λοιπὸν θάρρος καὶ πὲς μου ποιά εἶναι ἡ πῶ βαθεῖα ἐπιθυμία σου. Θὰ ἱκανοποιηθῇ κάθε προσμονή σου.

Φάουστ.

— Σωστά μίλησες! Ποδῶ λοιπὸν νὰ παρουσιάσω τὸν Ἑλληνικὸ ἀνθρωπισμὸ καὶ μάλιστα μὲ μερικὲς μόνο πινελιές, ἀλλ' ὅμως κατὰ τρόπο ἀνάγλυφο. Θὰ τὸν συνδέσω, ὅπως πιστεύω, μὲ ὅσον τὸ δυνατό περισσότερη δεξιότητα. Παίρνοντας γιὰ θεμέλιο τὶς συνόψεις ἔστω καὶ σύντομες, ἀλλὰ καὶ ὁρθῆς καὶ εὐγλωττες τῶν ἐκάστοτε πανηγυριστῶν τοῦ θήματος τούτου, εἶμαι καταχαρούμενος διαπιστώνοντας τὴν ὁλόθερμη ὁμοφωνία τῶν γνωμῶν πάνω στὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς μὲ τὴν ἀγαθοποιὰ συμβολή του γίνεται ὠφέλιμος σὲ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ ποιὲς εἶναι οἱ συνόψεις αὐτές; Θὰ προσπαθῶ νὰ σᾶς τὶς παρουσιάσω ἔτσι πὺ νὰ εἶναι χρήσιμες ἀκόμη καὶ στὸν κοινὸ θνητό.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο Πρῶτο.

Πρῶτα - πρῶτα ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς πρωταρχίζει μ' ἓνα πέταγμα πάνω ἀπ' ὅλην τὴν ἔκταση τῆς οἰκουμένης γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Δεσπόζει μὲ τὴν εὐεργετικὴ πνοή του ὅλα τὰ ἔθνη πὺ γιὰ τὴ διαφώτισή τους προστρέχουν στὴ συνδρομή του. Γεννᾶ μέσα στὶς ψυχὲς κατὰ πρῶτο λόγο τὸ θαυμασμὸ καὶ κατόπι τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ φωτεινὴ διδαχὴ του. Διδάσκει στοὺς ὁπαδούς του τὴ δύναμη νὰ παρατηροῦν, νὰ προβληματίζονται καὶ νὰ ἐρευνοῦν τὸ λεκτικὸ πληθωρισμὸ ὥστε κάθε παράλειψη στὴν κύρια καὶ ἀκριβῆ ἔννοια νὰ καταντᾷ ἀδύνατη, ν' ἀπασχολοῦν τὸ πνεῦμα τους μὲ γόνιμους στοχασμούς, ν' αὐξάνουν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὰ προβλήματα τῆς διανοίας, νὰ γνωματεύουν μὲ ὁρθὰ κριτήρια καὶ νὰ ἔχουν ἔντονη προσωπικὴ ζωή. Τοὺς μαθαίνει νὰ συνταιριάζουν τὶς σωστὲς λέξεις μὲ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια καὶ νὰ καθιερῶνουν στενὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὴν ἰδέα καὶ στὴν ἐκφραση. Ἔτσι περιλαβαίνει στοὺς κόλπους του ἀξίες μορφωτικῆς, παιδευτικῆς ἀνθρωπιστικῆς, θαυμασία πλαστοουργικῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Τοὺς ἐφοδιάζει μὲ συλλογιστικοὺς καὶ αἰσθηματικοὺς τρόπους πὺ ἐνσωματώνονται σιγὰ - σιγὰ στὴ σκέψη καὶ στὴν εὐαισθησία. Δίνει τὴν ἱκανότητα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς μαθήσεως. Καθὼς μεγαλώνομε, πετυχαίνει τὸ μέστωμα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο παραμένει μέσα μας, ἂν οἱ γνώσεις σβήσουν, ὅπως τὸ διαβεβαιώνει τὸ περίφημο χαριτολόγημα: «Ἡ μόρφωση εἶναι ὅ,τι ἀπομένει στὸ πνεῦμα, ὅταν τοῦτο τὰ ἔχη ξεχάσει ὅλα». Τὸ ἀνέβασμά της ἀναδειχεται ἔξοχα ἱκανοποιητικὸ ὥστε νὰ δυναμώνη τὶς ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὑψηλὰ πετάγματα κατὰ τὶς κορυφῆς τῆς ὑπέροχης διανοήσεως. Ἐπὶ πλέον ἐξασφαλίζει ἀκόμη καὶ πρακτικῆς ἱκα-

νόητες πού τόν διευκολύνουν στήν καθημερινή ζωή του. Πρέπει τώρα νά μπῶ εὐθύς ἀμέσως μέσα στό ἱερό τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὅτου σπινθηροβολοῦν ἀπ' ὄλες τίς πλευρῆς οἱ ὑψηλές ἀρετές του ὥστε νά πλησιάξῃ μ' ἐπιτυχία τὸ μεσουράνημα τῆς στοχαστικῆς καὶ ἐνεργοῦ ψυχῆς. Ὁ ἀνθρωπισμὸς αὐτὸς διαθέτει ἓνα γλωσσικὸ μηχανισμὸ ἐναρμονισμένον μὲ τὴν ἀναμφίβολη ὑπεροχή του. Γι' αὐτὸ ἔχει καύχημα πὼς πετυχαίνει μίαν ἀδιάλειπτη ἀκρίβεια στό συνταίριασμα τῆς λέξεως μὲ τὴ φράση, στοιχείο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν καθαρὴ καὶ βαθειὰ γνώση τῆς γλώσσας. Εἶναι ἱκανὸς νά γεννήσῃ τὸν πόθο τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας πού δημιουργοῦν καὶ οἱ δύο τους τὴ σύνθεση, τὴν κατάλληλη ν' ἀνοίγῃ τὸ δρόμο στὴ φαντασία, στίς ἰδέες καὶ στίς μεγάλες ἀνακαλύψεις. Κατορθώνει νά περισφίξῃ μίαν ἔννοια πού μπορεῖ νά ξεκινᾷ ἀπὸ ὑψηλὸ διανοητικὸ ἐπίπεδο ἢ νά φτάνῃ ἕως τὴν πῶ ταπεινὴ πρακτικὴ ζωή. Μολαταῦτα ὅλο τὸ ἀστραφτερὸ περίβλημα, ὅλη ἡ ἰσχυρὴ ἀρματωσιά τῆς πανοπλίας φτιαγμένη ἀπὸ τὴ σοφὴ Ἀθηναῖα γιὰ παγκόσμια παιδευτικὴ χρῆση λείπει βέβαια ἀπὸ τὸν πίνακά μου. Εἶναι ἀνάγκη νά τὸν ἀποτελειώσω μὲ μερικὲς πινελιῆς πού θὰ τὸν παρουσιάσουν κατὰ τρόπο ἀνάγλυφο καὶ πού θὰ τὸν συνθέσω, ὅπως πιστεύω, μὲ ὅσον τὸ δυνατό, περισσότερη δεξιότητα.

Προκειμένου ὅμως γιὰ λαοὺς ἀνίκανους ἀκόμη νά συλλαμβάνουν καὶ νά αἰσθάνωνται τὴ λάμψη τῶν πνευματικῶν φώτων τους, ἀλλὰ πολὺ πλούσιους σ' ἐσωτερικὴ κίνηση καὶ ζωτικότητα, ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς βάζει σ' ἐνεργεια τὴν ἔμφυτη μαγικὴ δυνάμη του. Προικισμένος μὲ σαφήνεια, καθαρότητα καὶ ἀντικειμενικότητα, εἶναι ἱκανὸς νά ὀδηγήσῃ καὶ νά κατευθύνῃ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς στὴν κατάκτηση τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ δρόμου των μὲ τὰ δικά τους μέσα. Προσπαθεῖ, μόλις τεθῆ σ' ἐφαρμογή, νά ἐργάζεται ἀποτελεσματικὰ μὲ τὸ μέσο τῆς ἐσωτερικῆς ἐξελέξεως γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνανέωση κάθε κοινωνίας ἀνίκανης νά παρακολουθήσῃ τὸν παραπάνω δρόμο. Τὴν ὀδηγεῖ νά υἱοθετήσῃ τίς ἀρχές τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας ὥστε ν' ἀντλή ἀπὸ τὸ πνεῦμα του πηγὴν ἐνεργητικότητας, αἴξηση τῆς ἐμπιστοσύνης στὸν ἑαυτὸ της καὶ ἓνα δημιουργικὸ ἐνθουσιασμὸ σὲ κάθε τομέα τῆς σκέψεως, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικοῦ ρυθμοῦ. Τῆς ἐμφυσᾷ τὴ μεγάλη φλόγα πού σπρώχνει τοὺς ἀνθρώπους νά πράττουν τὸ καθεὶ ὅσο τὸ δυνατό πῶ σωστὰ γιὰ δικό τους ὄφελος, καθὼς καὶ γιὰ τὴν κοινωνία.

Συμπερασματικὰ ἔχει ἀποδειχτὴ πὼς ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς ὑψώνεται μέσα στοὺς αἰῶνες σὰν μιὰ γενναϊόδωρη θεότητα πού μοιράζει τ' ἀνεχτίμητα ἀγαθὰ της σ' ἐκείνους πού βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία της. Νά, γιατί ἔρχεται τὴ στιγμὴ τούτη ἀπὸ τὸ μεγαλόπρεπο βάθος του νά προσφέρει τίς καλὲς ὑπηρεσίες του σὲ ὅλην τὴν οἰκουμένη. Δὲν ἀποκλείει ἀπ' τὸ τόσο εὐγενικὸ ὅσο καὶ πιεστικὸ κάλεσμά του κανένα μέρος τοῦ κόσμου. Προσκαλεῖ ὅλους τοὺς κατοίκους του νά κατευνάσουν τὴ δὴμα τους ἀπ' τὴν κρυ-

στάλλινη πηγή του. Είναι έτοιμος νά δώση κάθε εδκαιρία, γιά νά φτάσουν όλοι στό άνώτατο επίπεδο πνευματικῆς γνώσεως και λεπτιῆς εδαισθησίας. Έχει τή δύναμη νά προσπίση κατά πόδας τόν πολιτισμό πού προσπαθεῖ νά έπιζήση. Νά σώση τή λύρα τοῦ Όρφέα και όλες τις όλόλαμπρες ιδιομορφίες τοῦ ανθρωπιστικοῦ πνεύματος. Ν' άποδιώξη τὰ κύματα τῆς βαρβαρότητας, καθὼς τοῦτα δέν παύουν νά κυλοῦν όρμητικά μετ' τῆ συνέργεια τοῦ Ἀττίλα πού ένεδρεύει πάντα αντίκρου στους ανθρωπιστικούς προμαχώνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ό Φάουστ κι ό Μεφιστοφελῆς παρευρίζονται στις γιορτές τῶν Ἀναστεναρίων.

(Κάπου στη Βόρεια Ἑλλάδα).

Μεφιστοφελῆς.

— Ἄς σταματήσουμε ἐδῶ.

Φάουστ.

— Πού εἴμαστε;

Μεφιστοφελῆς.

— Τέντωσε τ' αὐτιά σου κι άκουγε καλά!

Κάθονται πάνω σ' ένα μικρό ἕψωμα κάτω ἀπό τή θαμπή σκιά ενός εκατοχρονίτικου δρυῦ και περιμένουν νά ἰδοῦν τήν πομπή τῶν Ἀναστεναρίων πού εἶναι σκοπός τοῦ ταξιδιοῦ των στά πέρατα τῆς Ἑλλάδος. Ό Μεφιστοφελῆς βάζει σέ λειτουργία τὸ μηχανήμα του πού ανασταίνει χαμένους κόσμους.

Φάουστ.

— Τί λαμπρές σκηνογραφίες! Τί μεθύσι ἀπό εὐχαρίστησι!

Μεφιστοφελῆς.

— Δέν τ' ανεγνώρισες, λοιπόν, τὰ θουνά, τή Ροδόπη και τόν Αἴμο;

Φάουστ.

— ὦ τί μαγεία! ὦ τοῦ Όρφέα Πατρίδα! ὦ τόπος φωτοπερίχυτος ἀπό φλογερή άγλωσύνη! ὦ πραγματική πατρίδα τῶν Μουσῶν!

Μεφιστοφελῆς.

— Ἄφησε τις άποστροφές! και πρόσεξε! Φωνές σθησιμένες πριν ἀπό χιλιάχρονα, ξαναζωντανεύουν τώρα στό λεπτό ακριβῶς ἐδῶ ὅπου εἶχαν άνηχήσει γιά πρώτη φορά!

Φάουστ.

— Στ' ἀλήθεια, τί παράδοξη συνέχεια ἀπό ξεκουφαντικούς θορούβους, πρῶτα άγρια θρονχηπά, ὕστερα βαρεία μουγκρίσματα και άλλες φωνές ζῶων, τέλος θροντερά κατακυλίσματα! Μοῦ ξερχεται ἡ διάθεση νά βουλῶσω τ' αὐτιά! Τί τοῦτο λοιπόν;

Μεφιστοφελῆς.

— Κοιτάξετε καλύτερα τὸ θέαμα παρὰ ν' άκούτε!

Φάουστ.

— ὦ! τί μυστήριο θαυμαστό καὶ ἀπίστευτο! Ζῶα, ὅλα ἡμερωμένα καὶ τί ζῶα! Λιοντάρια, ἐλέφαντες, φίδια, πάνθηρες, ἀρκοῦδες καὶ ἄλλα μικρότερα ἀλογόμυγες, πουλιά, χελῶνες, σκυλιὰ καὶ ἐπὶ πλέον δέντρα, ποτάμια καὶ βράχια μετατοπισμένα ἀπὸ τῆ θέσῃ τους! Τὰ πάντα βρῖσκονται ἐδῶ κάτω ἀπ' τῆ μαγεία τῆς λύρας τοῦ Ὁρφέα!

Μεφιστοφελῆς.

— Ἄς μὴν ἀγριεύουμε τὰ ζῶα! Ἀκίνητοι πιά.

Φάουστ.

— Τ' ἀρμονικὰ κύματα τῆς Ὁρφικῆς λύρας πετυχαίνουν νὰ μᾶς πλημμυρίζουν μὲ χαρὰ ἀπέραντη. Κι ἔπειτα τί δυνατὴ ἀνάσα ζωῆς στὰ γύρω! Ἄλλὰ βλέπω τῆ στιγμῇ τούτῃ τὸν ἴδιο τὸν Ὁρφέα! Ντυμένος μὲ πορφύρα, κροπώντας τῆ φιλιτισένια καὶ χρυσὴ λύρα του στὸ χέρι, ἀκτινοβολεῖ αἰώνια νέος καὶ φαίνεται ἕτοιμος νὰ μιλήσῃ. Ἄς τὸν ἀκούσουμε μὲ τὸν πρεπούμενο σεβασμὸ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ὁρφέας.

— Μιλῶ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Παρακαλῶ νὰ μ' ἀκούσετε. Ὅλοι ἐσεῖς, ὦ ἄνθρωποι, ἀπὸ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς, γενῆτε-ὄλο μάτια καὶ αὐτιά. Ὁ ὕλισμὸς σᾶς περισφίγγει μὲ τὰ δυνατὰ του πλοκάμια πρῶγμα πού, καθὼς σᾶς βλέπει κανεὶς, δημιουργεῖ θέμα βαθύτατα λυπητερό. Καπεξοδεύεστε σὲ ὑπέρτατες προσπάθειες ἐργασίας, γιὰ νὰ πλουτίσετε ἀπλῶς, χωρὶς ὅμως ν' ἀπολαμβάνετε ἀληθινὴ εὐτυχία. Κατακυριευμένοι ἀπὸ δίψα γιὰ μάταιες ἀπολαύσεις ξεθεώνετε μὲ ὑπεράνθρωπους κόπους καὶ καταστρέφετε τὴς δυνάμεις σας καὶ τὴν ὑγεία σας. Ἡ ὕστερία αὐτῆ τοῦ ὕλικου πλουτισμοῦ ἔχει διαποτίσει ζωηρὰ τὴς ψυχῆς σας. Γιὰ τὸ κατάντημά σας τοῦτο γίνεστε ὑπάκουοι σὲ μερικὰ σύνεργα τῆς μόδας. Παραδίνετε τὸν ἑαυτὸ σας δλάκαιρο σ' αὐτὰ πολλὰς ὄρες ἀδιάκοπα καὶ καταδικάζετε σ' ἀκίνησία. Σᾶς λείπουν οἱ εἰκαιρίες γιὰ νὰ χειριστῆτε τὸ λόγο. Δὲν τὸν χρησιμοποιεῖτε πιά γιὰ στοχασμοὺς. Ἄντὶ νὰ σκέπτεστε ὅ,τι δῆποτε δημιουργικὸ γιὰ τῆ ζωὴ σας ἔχετε τῆ ματιὰ καὶ τῆ σκέψῃ διασπασμένες. Ἡ καθημερινὴ διαδοχὴ τῶν ἐντυπώσεων γίνεται τόσο γρήγορα πὸ τὸ πνεῦμα δὲν μπορεῖ πιά νὰ σταματήσῃ σὲ καμμιά ἀπ' αὐτές. Βαθεῖα ἀποπνευματωμένοι, θὰ καταντήσετε μιά μέρα ξέμαθοι ὀλότελα στῆ χρῆσῃ τῆς σκέψεως. Ἴσως μὲ τὸν καιρὸ θὰ φτάσετε νὰ καταστρέψετε μέσα σας κάθε ἀνθρώπινη φλόγα. Στ' ἀλήθεια ἡ διάνοιά σας σκοτεινιάζει ἔτσι σιγὰ - σιγὰ πὸ φαίνεστε ν' ἀγνοῆτε ἀκόμη καὶ τοὺς πρωταρχικοὺς συλλογισμοὺς. Μὲ τὸν τρόπο τοῦτο ἀναισθητοποιεῖτε τὸν ἔσωτεροκό σας κόσμον καὶ ἀποχρωματίζετε τὴν ἐθνικὴ φυσιογνωμία σας, γιὰ νὰ καταλήξετε σὲ ἠθικὰς συνέπειες ἀνυπολόγιστα δυσάρεστες. Μολαταῦτα ὑπάρχει γιὰ

τήν αξιοπρέπεια, τήν εὐγένεια καὶ τήν ὑπεροχή τοῦ ἀνθρώπου μιά ἀνεκτίμητη παρακαταθήκη: οἱ πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς ἀξίες. Μ' αὐτὲς μόνο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου θὰ μπορέσει νὰ ξυανήση, ν' ἀναπτυχθῆ, νὰ δράσει καὶ νὰ φτάσῃ στὴν πληρότητα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεώς του. Στερεωθῆτε σὲ σύστημα ζωῆς γεμάτο αξιοπρέπεια, ἀγνότητα καὶ ἰσορροπία. Ἀποδεχθῆτε ὡς ἀδιάσειστο κανόνα τὴν πραγματικὴ ἀρετὴ καὶ τὴν ὀλόθερμη εὐσέβεια πρὸς τὸ θεῖον. Ἀπομακρύνετε κάθε φόβο προερχόμενο εἴτε ἀπ' τὰ πράγματα τῆς γῆς εἴτε ἀπ' τὴν προοπτικὴ τοῦ "Ἄδη παίροντας ὡς ἔμβλημα τὴν ἀταραξία τοῦ σοφοῦ. Κάμετε ὅλα τὰ ἔργα σας νὰ ἔχουν γιὰ χρῆσιμο τέρας τὸ κοινὸ καλό. Βοήθεια στοὺς ἀδυνάτους, παρηγοριὰ στοὺς πάλιπαθους, ἐλπίδα σὲ ὄλους. Τέλος διαβαίνετε μέσα ἀπ' τὴ ζωὴ μὲ τὴν ψυχὴ πασίχαρη. Μολονότι πάνω στὴ γῆ, ὅμως θὰ αἰσθανθῆτε πὼς πᾶτε στ' ἀψήλου, στ' ἀκρούρανα! Ἴδου γιὰ σᾶς ὁ ἀληθινὸς κώδικας τῆς εὐτυχίας.

Φάουστ.

*Ὁ πατέρα τῶν μυστῶν! ὦ μελωδικὴ σωτῆρα τῶν ἀνθρώπων! ὦ μεγάλε ἱερέα τοῦ Ὀλύμπου Δία! Τὰ λόγια σας εἶναι χρυσοὶ κανόνες. Μαζί σας κάθε μυαλωμένος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τολμήσῃ τὸ παιχνίδι τῆς ἀντιλογίας. Μολοπαῦτα ἄσε με νὰ ὑπογραμμίσω μερικὲς παρατηρήσεις πού ἴσως τις θρῆτε ξεφτισμένες. Ἄλλ' ἢ εἰλικρίνεια τίς διατηρεῖ περιλάμπρες. Ἀληθινὰ ἕνας ὕλισμὸς καταπιεστικὸς θαραίνει τὴν ἀνθρωπότητα. Βασισμένος πάνω σὲ παζωλοὺς ἀπὸ χρυσαφὶ καὶ χαμηλοὺς σκοποὺς κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἀνίκανους ν' ἀντιδράσουν ἐνάντια στὶς ἀσχήμιες καὶ στὴν κάκοσμη γύρω τοὺς ἀτμόσφαιρα. Ἄς μὴν εἴμαστε ὅμως ἀμεταγύριστοι σὲ ὅλα. Πραγματικὰ ἕνας ὕλισμὸς γεννημένος ἀπ' τὴν ἀφθονία ἔδωκε τὴν δυνατότητα στὸ ἀνθρώπινο γένος ν' ἀπολάβῃ μεγαλύτερη καλοπέραση: ὑγεία, ὑγιεινή, καθαριότητα, παιδεία καὶ κοινωνικὴ ἀσφάλεια πού δὲν τίς εἶχε γνωρίσει παλαιότερα. Ἔγινε λοιπὸν παραδεχτὸ πὼς ἔτσι οἱ ἄνθρωποι πετυχαίνουν κάποια μόρφωση, πὼς οἱ δριζόντες φαρδαίνουν καὶ πὼς ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ μεγάλα παγκόσμια προβλήματα. Ἄλλ' ἄς μὴν ξεχνιέται ὅτι βλέποντας ἕνα κινούμενο θέαμα ἀπ' τὸ πρῶτ' ὡς τὸ θρόδνυ κατανοοῦν νὰ πέσουν σὲ ἀποβλακωτικὴ κατάσταση. Τοῦτο ἄσχεφτο θὰ ἦταν ἄλλοτε. Εἶπα τὴν ταπεινὴ γνώμη μου. Μήπως, ἀγαπητέ μου σὺράνιε γόητα Ὁρφέα, ἀνθαδίασα πού σᾶς μίλησα ἔτσι;

Ὁρφέας.

— Σὲ λιγότερο ἀπὸ μισὸν αἰῶνα τὰ λάθη σας θὰ ἔχουν δώσει τίς συνέπειές τους. Ἡ ἀλήθεια ὀλόφατη θὰ σᾶς φανερωθῆ. Προσοχὴ μήπως βαθιοκομηθῆτε πιά γιὰ πάντα!

Φάουστ.

(Πρὸς τὸ Μεφιστοφελῆ).

— Σταμάτα γρήγορα τὸ μηχανήμά σου.

Μεφιστοφελῆς.

— Γιατί ἔτσι πικρόχολα;

Φάουστ.

— Γιατί ὕστερα θὰ ἔχοιμε μόνο τοὺς σπαραχτικούς θρήνους τοῦ Ὁρφέα γιὰ τὴ δύστηνη γυναῖκα του, τὴν ἄμορφη Εὐρυδίχη. Δὲν θέλω πιά τις κλαψιάρικες τοῦτες ρητορεῖες! Ἀρκετὰ τίς ἔχω ἀκουστὲς σὲ παλκοσένικα.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Κεφάλαιο πρῶτο.

Μεφιστοφελῆς.

(Ὑπακούει στὴν προσταγὴ καὶ ὁ Ὁρφέας ἐξαφανίζεται).

— Ἄς περιμένουμε τώρα τοὺς Ἀναστενάριδες. Δὲν θ' ἀργήσουν. Ὑπομονή!

Φάουστ.

— Στ' ἀλήθεια, νὰ κιάλας, προαγγελτικά σήματα, τὰ ἠχητικά κύματα μιᾶς πολύμορφης μουσικῆς. Κι' εὐθὺς ἀμέσως ἡ βοή ἑνὸς ποικιλόσχημου πλήθους, ἀνήσυχου καὶ παράφορου. Ποιοὶ ὅμως τὸ ἀποτελοῦν;

Μεφιστοφελῆς.

— Ἀπὸ τὰ φανερώματά τους εἶναι χωρικοὶ πὺν φοροῦν τὰ Θρακικά σαλβάρια καὶ τσοράπια, ἔπειτα χωροφύλακες, τουρίστες, γραφιάδες, ὑπάλληλοι, ἀγρότες, γυναῖκες μὲ καλοδεμένες μαντήλες καὶ τέλος ἓνα πλῆθος δυσκολοδιάκριτο ἀπὸ κοινωνικὴ τάξη.

Φάουστ.

— Καὶ ἡ πρωτοπόρα μπάντα τῶν μουσικῶν;

Μεφιστοφελῆς.

— Εἶναι, ὅπως φαίνεται, ἄριστοι παῖχτες συνηθισμένων ὀργάνων τοῦ τόπου: μιὰ γκαίντα, ἓνα μεγάλο νταβούλι καὶ μιὰ λύρα.

Φάουστ.

— Τί μαγεία! Σὰν ν' ἀκούγεται ἡ ἠχὼ πὺν ἔρχεται ἀπ' τὰ βάθη τῶν αἰώνων!

Μεφιστοφελῆς.

— Τὰ παραλέξ! ἀλλὰ γρήγορα! Ἄς πονηρευτοῦμε (ἀνακατεύονται μὲ τὸ πλῆθος, ἐλαφρὰ μεταμφιεσμένοι). Ἄς προσέξουμε ἰδιαίτερα τοὺς χωρικούς φορεμένους τὰ καθημερινά τους πὺν ὁ καθένας τους κρατᾷ ἀπὸ μιὰν εἰκόνα στολισμένη μὲ κουνουνάκια.

Ὁ Τελετάρης.

(Πὺν ὁ Φάουστ καὶ ὁ Μεφιστοφελῆς τοῦ ζητοῦν πληροφορίες).

— Μοῦ φαίνεστε παραξένοι τύποι! Τὰ καλοταίριασμένα ρούχα σας μὲ κάνουν νὰ πιστεύω πὺν εἶστε ντόπιοι. Πὺν τότε συμβαίνει ν' ἀγνοῆτε τὴ γιορτὴ μας;

Φάουστ.

— Νὰ μᾶς συγχωρήτε, κύριοι, πού σᾶς ἐνοχλοῦμε. Ἐρχόμαστε ἀπ' τῆ Γερμανία. Ἐκεῖ ὄλο τὸ ἀπόθεμα τῶν γνώσεων εἶναι καλὰ ταξιθετημένο μέσα σὲ κουτιά. ἀπὸ φύσες. Τί περίεργο ὅμως! Οἱ γιορτές τῶν Ἀναστεναρίων εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ κουτιά. Κάτι ψιλοκουθέντες μόνο ἀκούσαμε γι' αὐτὲς στὴν πατρίδα μας. Ἦρθαμε τώρα στὴν πηγὴ τους, γιὰ νὰ κάνουμε τὴν προεπιόμενη κατάταξη. Παρακαλοῦμε, βοηθήστε τὸ ἔργο μας.

Ὁ Τελετάρχης.

— Στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶστε καλόδεχτοι. Ἄλλὰ οἱ πληροφορίες πού θὰ σᾶς δώσω θὰ εἶναι σὲ ἀνάκατη μορφή. Ὁ χρόνος δὲν μᾶς παίρνει. Ἐξ ἄλλου ἡ πομπὴ αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ ἡ πρωταρχισμένη χρονιάτικη παρὰσταση πού τὴν ἀκολουθοῦν ἄλλα θεάματα. Οἱ γιορτές τῶν Ἀναστεναρίων κρατοῦν κάθε χρόνο εἴκοσι μέρες τὸ Μάη. Πολλὲς τελετὲς ἔχουν πιά ξετυλιχτῆ, ὅπως π.χ. τὸ προσκύνημα στὸ ἀγίασμα καὶ ἡ θυσία ἐνὸς μικροῦ ταύρου. Ἡ πηγὴ βρίσκεται ἀριστερὰ ἀπὸ τὴ διαδρομὴ τῶν Ἀναστεναρίων. Ἐχει ἓνα μικρὸ περίπτερο καὶ περιτριγυρίζεται ἀπὸ μικρὸ ἄλλος γεμάτο σκιερὰ δέντρα καὶ ἀπὸ ξύλινο περίφραγμα πού ἀνανεώνεται συχνά. Οἱ Ἀναστεναρίηδες συνοδευμένοι ἀπ' τὸ πλῆθος χτές πῆγαν ἐκεῖ ὄλοι μαζί. Θυμιάτισαν τὴν πηγὴ ἀναψαν κεριὰ καὶ ἔρριξαν μέσα τῆς νομίσματα. Ὁ Ἀρχιαναστεναρίης, μόνος δικαιούχος στὸ νερὸ τῆς θύσης κατέθηκε μ' ἐπίσημο ὕψος στὴν πηγὴ καὶ ἀντλήσε νερὸ γιὰ τοὺς παρόντες. Ἦπιαν λιγάκι καὶ ἐπλυναν τὰ πρόσωπά τους κατὰ τὸ ἔθιμο. Ἔτσι ξετυλιγεται ἡ τελετὴ τῆς πηγῆς. Μὴν παραλείψετε νὰ παρευρεθῆτε τοῦ χρόνου.

Φάουστ.

— Εὐχαριστῶ, κύριοι. Εἶστε πολὺ εὐγενεκοί.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Ὁ Τελετάρχης.

— Ἡ δευτέρη τελετὴ εἶναι ἡ θυσία τοῦ μικροῦ ταύρου, κάποτε ἐνὸς κριαριοῦ καὶ πολὺ σπάνια, ἄλλοτε, ἐνὸς ἐλαφιοῦ. Ἡ θυσία γίνεται γιὰ τὸ στέργιασμα τῆς υἰείας τῆς Κοινότητος. Ὁ μικρὸς ταῦρος πρέπει στὰ χρόνια νὰ ἔχη ζυγὸν ἀριθμὸ, νὰ μὴν εἶναι εὐνοηχισμένος οὔτε ἐξαντλημένος ἀπ' τὴν κούραση. Φερόμενος χτές ἀπ' τὸ λειβάδι, στολισμένος μὲ λουλούδια καὶ κορδέλλες, προπορεύτηκε μεγαλόπρεπα πρὶν ἀπ' τὴν πομπὴ τῶν εἰκόνων καὶ τῆς μουσικῆς. Ἐχοντας ἀκολουθία τὸ πλῆθος, ἔφτασεν ὡς ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία. Παρ' ὄλην τὴν ὀχλοβοὴ καὶ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς ὁ μικρὸς ταῦρος προχώρησε πολὺ ἤσυχα σὰν νὰ δεχόταν τὴ θυσία. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ διαβάστηκε ἡ προσευχὴ τῆς θυσίας μὲ τὰ λόγια τοῦτα:

«Θεὲ τῆς δόξας πού σὲ λατρεύουν οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι, κοιτάξτε προσεχτικὰ ἀπ' τὸ ὕψος τοῦ ὕψου θόλου σας ἐτούτη τὴ θυσία. Δεχτῆτε τὴν σὰν

νά ἦσαν τὰ δῶρα τοῦ Ἀβελ, οἱ θυσιές τοῦ Νῶε, οἱ καρποὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τὰ ἱερατικὰ ἀξιώματα τοῦ Μωϋσῆ, τοῦ Ἀαρών καὶ τοῦ Σαμουήλ. Ἀμήν».

Ὁ Ἀρχιαναστενάρης, ἀφοῦ θύμισσε γύρω του καὶ ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὸ κεφάλι τοῦ ζώου, τοῦ κατάφερε ἓνα δυνατὸ χτύπημα στὸ λαιμὸ μ' ἓνα κοφτερὸ μαχαίρι. Κατόπι, φρόντισε τὸ αἷμα νὰ χυθῆ κοντὰ στὴν ἐκκλησία, στὰ θεμέλιά της. Μὲ τὸ ὑπόλοιπο σημειώνονται σταυροὶ στὰ μέτωπα ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν γιὰ μεγαλύτερη δύναμή τους.

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— ὦ μουσαφιρέοι μας! Μάθετε πὼς σήμερα, γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἁγίας Ἐλένης εἴμαστε στὴν ψηλότερη ἄκρη τῶν Ἀναστεναριῶν. Οἱ χωρικοὶ εἶναι ξύπνιοι καὶ ἀκόμη πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς πεσμένοι σ' ἔκσταση. Τ' ἀπόγευμα θὰ ξετυλιχτοῦν ὁ ὀργιαστικὸς χορὸς καὶ ἔπειτα ἡ πυρροβασία. Ἐχετε τώρα τὴν καλωσύνη ν' ἀκούσετε μερικοὺς συσχετισμοὺς ἀνάμεσα στ' ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἔθιμα καὶ τὶς δύο τελετὲς ποὺ σὰς περιγράφηκαν πρίν. Ἐχουν αὐτὲς μακρονή καταγωγή, ξεκινημένες ἀναμφισβήτητα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα. Τόσο ἡ ὁμοιότητά τους εἶναι θεοφάνερη. Σχεδὸν παντοῦ στὴν Ἑλλάδα θυμίζουσι τ' ἀρχαῖα ὑπαίθρια ἱερά. Τὸ σημερινὸ ρίξιμο νομιμάτων μέσα στὶς πηγὲς εἶναι ἡ ἴδια παλαιότατη χειρονομία μὲ τὰ νομίσματα ριχθέντα στὰ νερά τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, στὴ Βραυρόνα τῆς Ἀττικῆς, τῆς Ἰνῶς στὴν Ἐπίδαυρο καὶ ἄλλου. Τί ἄκρα ὁμοιότητα! Ἡ θυσία τοῦ μικροῦ ταύρου ἀναμφισβήτητα ξεκινᾷ ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα. Πραγματικὰ ὅπως τὸ βεβαιώνουν ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὁ θάνατος ὠραίου μικροῦ ταύρου στὴν ἀρχὴ τῆς ποροῦς εἶχε σκοπὸ τὴ σωτηρίαν τῆς πολιτείας καὶ τῆς χώρας. Τὸ μοίρασμα τῆς σάρκας τοῦ ζώου, τὸ γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «κρεονομία» καὶ τὸ φάγωμα ἀπ' τοὺς μνημένους τῆς ὀμῆς σάρκας, τ' ὀνομασμένο «ὠμοφαγία» γινόταν, καθὼς ξετυλιγόταν ἡ διονυσιακὴ λατρεία. Ὁ Διόνυσος ὁ πολυώνυμος λεγόταν ἀκόμη Ὀμηστής ἢ ὠμοφάγος. Δυὸ μεγαλοφυεῖς τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης ἔδωκαν ἀποδεικτικὰ τεκμήρια. Ὁ Αἰσχύλος π.χ. ἔγραψε πὼς ὁ ταῦρος ἔπαιρνε πάντα μέρος στὴ διονυσιακὴ λατρεία τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ὁ Εὐριπίδης πάλι βεβαίωσε πὼς ἡ ὠμοφαγία γινόταν στὶς περιοχὲς αὐτὲς μὲ τὰ κριάρια. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθῆ πὼς τὸ ἀναστενάρικο ἔθιμο τῆς θυσίας ἐνὸς ταύρου καὶ τῆς μοιρασῆς στὸν καθένα ἐπὶ πλέον ἀπὸ ἓνα κομμάτι δέρμα ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ φτιαχθῆ ἓνα ζευγάρι τσαρούχια, ἀποτελεῖ διονυσιακὴ ἐπιβίωση. Τέλος αὐτὴ ἡ λατρεία στάθηκε πολύχρονη, δημιουργήσθη καὶ ντύθηκε σημαντικὲς μορφές, ὅπως εἶναι τὸ δροῦμα καὶ τὰ ὄργια.

Μεφιστοφελῆς.

(Μονολογώντας).

— Ὄργια! Ἡ λέξη αὐτὴ μὲ κάμνει νὰ σκιρτῶ ἀπὸ ἀνείπωτη χαρὰ! Τὸ ταξίδι μου τοῦτο πόσο τυχερό! Ἐξυπηρετεῖ περίλαμπρα τὰ σχέδιά μου. Θὰ ρίξω τὸ δόκτορα Φάουστ μέσα στὴν ἄβυσσο τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀμαρτίας καὶ

θά πετύχω τὴν ἀπώλειά του μὲ βάση τὴ συμφωνία μας! Τὴ φορὰ τούτη εἶναι καλὰ πιασμένος στὰ δίχτυα μου.

(Πρὸς τὸ Φάουστ).

— Ὅργια! ὦ! θ' ἀνεβοῦμε ἀπ' ἐδῶ· χωρὶς ἐμπόδια στὴν ὑψηλὴ σφαίρα τῆς ἡδονῆς! ἀπὸ τώρα ἄρχισε νὰ χαίρεσαι!

Φάουστ.

(Σὲ ὕψος ξερό).

— Θὰ ὑπερασπίσω τὸν ἑαυτό μου ὅσο μπορῶ καλύτερα!

Κεφάλαιο τρίτο

Ὁ Τελετάρχης.

— Μπήτε, κύριοι, μέσα στὸ κονάκι. Κρατήσαμε γιὰ σᾶς τοὺς πάνσοφους καλὲς θέσεις ἐδῶ κοντὰ στὸ εἰκονοστάσι, μὲ τὶς εἰκόνες του φυλαγμένες μπρὸς σὲ πλῆθος γεμάτο πάθος κι ἀδημονία!

Φάουστ.

— Θὰ τὰ δοῦμε ἄρά γε ὅλα, μόλις οἱ Ἀναστενάρηδες πέσουν σ' ἔκσταση;

Ὁ Τελετάρχης.

— Καὶ βέβαια κύριοι! Ἴδου οἱ Ἀναστενάρηδες ποὺ ἔρχονται, ὅλοι νηστικοί. Βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐμπνευσμένη διαταγὴ τοῦ Ἀγίου. Φαίνονται σὰν ἀφηρημένοι, σιωπηλοί, ἀπαθεῖς καὶ ὑπάκουοι μπρὸς στὶς εἰκόνες. Περιμένουν τὸ κάλεσμα τοῦ Ἀγίου. Δὲν θ' ἀργήσουν. Κοιτάξτε μὲ πόση φλογερὴ πίστη ὁ Ἀρχιαναστενάρης προσεύχεται καὶ ζητεῖ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀγίου!

Φάουστ.

— Μὰ ποιανοῦ Ἀγίου;

Ὁ Τελετάρχης.

— Τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου ποὺ συνοδευόταν ἀπ' τὴ μητέρα του τὴν Ἑλένη. (Ἔσπερα ἀπὸ λίγες στιγμές). Κοιτάξτε τὴν ἀλλαγὴ στὰ πρόσωπα! Ὁ Ἅγιος ξαπόστειλε τὸ κάλεσμα στοὺς Ἀναστενάρηδες! Μὲ τὴν προσταγὴ του ἔπεσαν σ' ἔκσταση!

Φάουστ.

— Κι ὅμως ὁ Ἀρχιαναστενάρης μιᾶ μὲ κάποιον.

Ὁ Τελετάρχης.

— Τοῦ δίνει προσταγὴ νὰ τρέξει στ' ἄλωνα γιὰ τὸ γογγύρο ἀνάμμα τῆς φωτιᾶς.

(Οἱ Ἀναστενάρηδες ἀρπάζουν ὁ καθένας τους μὴν εἰκόνα καὶ ὀρμουῖν παράφορα πρὸς τὰ ἔξω).

Τὸ πλῆθος.

(Βλέποντας τοὺς Ἀναστενάρηδες).

— Ζήτησαν οἱ Ἀναστενάρηδες! Ἄς τοὺς ἀναβοήσουμε! Εἶναι ἀληθινοὶ Ἅγιοι!

Μόλις βγοῦν ἀπ' τὸ κονάκι οἱ Ἀναστενάρηδες ἀρχίζουν νὰ χορεύουν ἀνυπομονώνοντας νὰ βάλουν τὰ πόδια τους πάνω στὴ φωτιά. Σχηματίζεται ἀμέσως πομπὴ πρὶν ἀπὸ τὴ μουσικὴ, ἐνῶ ὁ ἐνθουσιαστικὸς χορὸς συνεχίζεται στὸ δρόμο. Γύρω στ' ἀλώνι πλῆθος σὲ πυκνοὺς στοίχους στέκεται κατεχόμενο ἀπὸ συγλωνιστικὴ προσμονή. Στὴ μέση τοῦ ἀλωνιοῦ ἢ χόβολη, καμωμένη ἀπ' τὶς παλιῆς περιφράξεις σπιθοβολεῖ. Μόλις ἡ πομπὴ πλησιάσῃ, ἕνα πέρασμα ἀνοίγεται γιὰ τὸ ἔμπα τῶν Ἀναστενάρηδων. Βγάζουν γρήγορα τὰ παπούτσια τους δόλοχαροι καὶ πανέτομοι.

Ὁ Ἀρχιαναστενάρης.

— Ζήτη ἡ Ἑλλάς! Δὲν πεθαίνει ποτέ! (Ἡ συνοδεία του ἐπαναλαμβάνει τὴν ἴδια κῆρυγῆ).

Φάουστ.

— ὦ τί ἄνθρωποι αὐτοὶ οἱ ἀγράμματοι Ἕλληνες! Δὲν ξεχωρίζουν τὰ σύνορα τῶν δύο κόσμων — τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας!

Ντυμένοι μ' ἕνα σώθρακο κι ἕνα πουκάμισο, τὰ πόδια γυμνά, οἱ Ἀναστενάρηδες κάμνουν βήματα ἔμπρὸς καὶ ξαναγυρίζουν ἔπειτα, ἐνῶ χτυποῦν τὰ πόδια σὲ αὐτοσχέδιο καὶ πρωτότυπο ρυθμὸ. Σὰν δαιμονισμένοι ἰδοὺ τώρα ὄρμουν μέσα στὴ φωτιά. Τὴν ποδοπατοῦν μὲ δύναμη, μπαινοβγαίνουν μέσα της. Σὲ συνέχεια κινοῦνται ἔτσι. Ἀψηλώνουν τὰ χέρια σὰν νὰ προσεύχωνται. Τὰ ἐνώνουν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους. Τὰ φέρνουν πλάγια ἢ ὀριζόντια. Γέρνουν στὸ ἕνα πλευρό, ἰδρώνουν ἄφθονα, ἐνῶ φαίνονται φρέσκοι. Ἄλλοι κινώντας τὶς εἰκόνες τους κάμνουν τὰ κουνουνάκια νὰ ἤχουν. Ἄλλοι κρατοῦν μαντήλια ἢ τάματα. Μετακινοῦν τὶς εἰκόνες τους ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀπ' τὰ δεξιὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ τὶς παρουσιάζουν σ' ὅποιους ἐπιθυμοῦν νὰ τὶς προσκυνήσουν.

Φωνάζουν ἀσταμάτητα.

— Ἄχ, ἄχ, ἄχ, ἴχ, ἴχ, ἴχ, ἄχ, ἄχ, ἄχ! Πιέφτουν σὲ βαθειὰ ἔκσταση. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι τόσο συνεπαρμένοι πὺν διαμαρτύρονται σὰν νὰ βλέπουν τὴ φωτιά ν' ἀδυνατίζει κι ἀπαιτοῦν κι ἄλλα ξύλα νὰ ριχτοῦν.

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Ὁ χορὸς δυναμώνει ἀπ' τὴ μουσικὴ καὶ ρυθμίζεται ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Τὰ θεότρολλα πιθῆματα πὺν τὸν συνοδεῦουν συμμορφώνονται ἐπίσης μὲ τὸ ζωντανεμένο ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμὸ ρυθμὸ.

Φάουστ.

— ὦ! τοῦτο τὸ διαπιστώνω μ' εὐχαρίστηση. Ἄλλ' εἴμαστε περιέργοι νὰ δοῦμε τὰ πόδια.

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Ἵπομονή! Ὁ χορὸς καὶ τὸ ποδοπάτημα θὰ πάψουν ἀπ' τὴ στιγμή πὺν ἡ φωτιά θὰ σβήσει, τότε.....

(“Ολοι οι παρισταμένοι στη σειρά κοιτάζουν με αὐξημένη προσοχή ἕνα πολὺ ζωηρὸ θεατῆ).

‘Ο σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Φαντάζεται πὸς κατέχει τὴν ἀναστενάρικη φλόγα καὶ θὰ μπῆ ξαφνικά μέσα στὴ φωτιά μ’ ἀποφασιστικὴτητα.

‘Ο θεατῆς, ἀφοῦ μπῆκε στὴ φωτιά.

— “Ω! “Ω! Τὰ πόδια μου κάρηκαν! Πόσο πονῶ! Ρίχτε μου νερὸ γιὰ ν’ ἀνακουφιστῶ.

(Μεταφέρουν τὸν ἀπερίσκεπτο θεατῆ μακρὰ ἀπ’ τὸ ἄλων τῆς φωτιάς).

‘Ο σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Μολαταῦτα ὑπάρχουν κοιμιὰ φορὰ καὶ περιπτώσεις ἐπιτυχίας. ‘Ο Ἀρχιαναστενάρης εἶναι ἐδῶ, γιὰ νὰ δεχτῆ τὸ νικητῆ στοὺς καταλόγους τῆς Ἀδελφότητος τῶν Ἀναστενάρηδων. Καὶ τώρα ποιὸς θὰ ἤθελε νὰ κάμνη τὸν ἔλεγχο ἂν τὰ πόδια τους ἔχουν καιρματιές;

Φάουστ καὶ Μεφιστοφελῆς.

— Ἐμεῖς, ἤρθαμε ἐδῶ ἐπίτηδες ἀπ’ τὴν πατρίδα μας!

Φάουστ.

(Βλέποντας τ’ ἀχτύπητα γυμνὰ πόδια).

— Οὔτε ἔχνος ἀπὸ κάρημο! Καμιὰ ἀπάτη! Εἶναι ἀπίστευτο!

Μεφιστοφελῆς.

— Εἶμαι πολὺ στενοχωρημένος. Πρέπει νὰ στείλω διαστικὸ μῆνυμα στὸν Ἀφέντη μου, μεγάλο Κυβερνήτη τῶν κολασμένων. Θὰ τραθήξω τὴν προσοχή του πάνω στὸν ἄμεσο τοῦτο κίνδυνο! Στ’ ἀλήθεια, ἡ φωτιά θὰ καταντήση ἀδύναμη στὰ καζάνια μας, ἂν οἱ Ἀναστενάρηδες μεταδώσουν τὴ μέθοδό τους. Πρέπει ἀπ’ τὰ καζάνια μας νὰ βγαίνουν φλόγες δυνατὲς κι ἀμείλιχτες!

Φάουστ.

— Ἔστω! Μὰ ἐμένα δὲν μὲ μέλει διόλου. Δὲν θὰ καταφέρετε ποτὲ νὰ μὲ ρίξετε ἐκεῖ μέσα!

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Κεφάλαιο Πρῶτο

‘Ο σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Παρακαλῶ, δότε προσοχή! Οἱ γιορτὲς τῶν Ἀναστεναρίων δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἡγὼ τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων τῆς ἀρχαίας πατρίδας μας. Πράγματι ἡ Θράκη στάθηκε ἡ χώρα ὅπου ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἢ Βάκχου κρατοῦσε τὰ πρωτεῖα. Ἀπὸ κεῖ ἤρθε στὴν Ἑλλάδα ἡ διονυσιακὴ λατρεία. ‘Ο Θρακιώτης Ἑλληνας ποιητῆς Γεώργιος Βιζυηνὸς μᾶς τὴν ξανάφερε στὸ νοῦ ἐξηγώντας τὴν μὲ στίχους:

Ἀπ’ τὴ Θράκη, βρὲ παιδιά, ἀπὸ τὴν Πιερία ἐβγῆμεν ἡ θρησκεία. Κι

ἐσύραν αὖραις τοῦ Θρακιᾶ ἀπ' τῆ χρυσῆ τῆς δάδα μιὰ σπίθα στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ πομπὴ τοῦ Διονύσου ἀποτελούμενη ἀπὸ δαιμονικὰ πλάσματα τῶν δασῶν ποὺ εἶναι αἱ Ἡδωνίδες τῆς Θράκης, αἱ Βακχίδες, αἱ Μαινάδες τῆς Ἀττικῆς, αἱ Θυιάδες τοῦ Παργασοῦ — δὲν εἶναι παρὰ οἱ Θρακιῶτες Ἀναστενάρηδες ποὺ οἱ γιορτές τους ξετυλίγονταν ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια καὶ ποὺ μοιάζουν μὲ τοὺς ὀργιαστικούς χοροὺς τῶν δασοβίων πλασμάτων τοῦ Διονύσου. Οἱ ἀρχαῖοι ὀπαδοὶ τοῦ Βάκχου κρατώντας στὸ χέρι τὸ θύροσσι καὶ ἕνα ἀγαλματάκι ὀργιάζαν κατὰ τὴ διονυσιακὴ τελετὴ φωνάζοντας: Εὐοὶ! Εὐάν! Οἱ Ἀναστενάρηδες ποὺ κρατοῦν εἰκονίσματα ἀναστενάζουν βαθεῖα καὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια τελετουργία. Ἀλλὰ νὰ τώρα καὶ ἄλλοι ἀκόμη μερικοὶ παραλληλισμοί! Τ' ἀναστενάρικα ἐπιφωνήματα, ἄχ, ἄχ, ἶχ, ἔχ καὶ οὐχ καὶ ἡ κραυγὴ Ἰακχος, Βάκχος τῶν Ἀρχαίων, τὸ ἀπόκοτο τρέξιμο τῶν Ἀναστενάρηδων πάνω στὸ βουνὸ ἢ ἡ ἐπίσκεψή τους στὰ γειτονικὰ χωριά καὶ τὸ ἀνέβασμα τῶν Ἀρχαίων στὶς ψηλὲς βουνοκορφές, οἱ νυχτερινές τελετές τῶν Ἀναστενάρηδων καὶ τὰ Νυκτέλια τῶν Ἀρχαίων ἢ βραδυνές ἐκστρατεῖες των, ἡ ἀπόπειρα νὰ συγκρατηθῇ ὁ Ἅγιος ποὺ δοκιμάζει νὰ φύγῃ γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ γειτονικὰ ἀδελφία του καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Διονύσου κατὰ τ' Ἀγριάνια ἢ οἱ συστηματικὲς σπονδὲς καὶ ἡ ἀδιάκοπη μουσικὴ καὶ τέλος ἡ μουσικὴ τῶν Ἀναστενάρηδων καὶ ἡ ἀρχαία μουσικὴ τῆς Θράκης καὶ τῆς Φρυγίας — ὅλα τοῦτα δὲν εἶναι ἀπλὲς συμπτώσεις. Ἡ ἀρχαία καταγωγὴ τῆς μουσικῆς καὶ τῶν βραδυνῶν τελετῶν εἶναι ἀναμφισβήτητη. Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα ὑπάρχουν μεγάλες πιθανότητες πῶς πρόκειται γιὰ πολυχρόνια ἱστορικὴ συνέχεια.

Μεφιστοφελῆς.

— Μᾶς μιλῆσατε συχνὰ γιὰ ὄργια! Πότε καὶ ποῦ αὐτὰ συμβαίνουν;

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Τὸ ἐρώτημά σας ἔρχεται πάνω στὴν ὥρα. Πρέπει νὰ σᾶς διαλύσω κάθε παρεξήγηση. Στ' ἀλήθεια στὴν ἀρχαιότητα ξετυλίγονταν ὄργια. Γνωστά σὰν μυστικὲς τελετές γίνονταν μ' ἐπισημότητα καὶ σοβαρότητα. Ὀνομάζονταν εὐπρεπῆ ὄργια, δηλαδὴ ἐκστατικὰ καὶ ἐνθουσιαστικὰ. Ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι πιθανὸ νὰ σημειώθηκαν καὶ μερικὰ παραστρατήματα ἀπ' τὴν ἠθικὴ, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, πρὸ παντὸς πάνω στὰ βουνά, ὅπου οἱ βακχικὲς πομπὲς κατευθύνονταν ὕστερα ἀπ' τὴν τελετὴ. Οἱ συγγραφεῖς ὅμως δὲν ἀναφέρουν τίποτε τὸ συγκεκριμένο.

Κεφάλαιο δεύτερο

Μεφιστοφελῆς.

— Καὶ γιὰ σήμερα;

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Ὅσοι ἀπ' τὸ σῆψιμο τῆς φωτιᾶς ἢ πομπῆ τῶν Ἀναστενάρηδων πηγαίνει σ' ἐπίσκεψιν στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἢ τῶν γύρω. Ἐνα γεῦμα ὄργια-

νώνεται κι ὁ χορὸς ξαναρχίζει μέσα σὲ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα. Μερικοὶ συναρμμένοι τραβοῦν κάποτε στὸ κοντινὸ βουνό. Ἄλλὰ δὲν ξετυλίγεται ἐκεῖ κανένα ὄργιο μὲ τὴν κακὴ σύγχρονη ἔννοια. Ὅργιο γιὰ τοὺς Ἀναστενάρηδες εἶναι ἡ ἐξύψωση τοῦ πνεύματος, ἡ προσευχή, ἡ πίστη, ἡ μεγάλη σιωπή, ἡ ἀπάθεια τοῦ κορμιοῦ. Ἀκολουθοῦν πιστὰ στὴν πράξη τὴ χριστιανικὴ λατρεία, κάτοχοι πολλῶν συνηθειῶν, ἀκούραστοι καλλιεργητὲς τῆς γῆς. Προικισμένοι μὲ μεγάλη ἀπλότητα καὶ καθαρότητα τῆς καρδιάς τους, ἐπιδιώκουν τὸ κάλεσμα τοῦ Ἁγίου καὶ εἶναι ὑπερήφανοι, ὅταν τὸ πετύχουν. Ἴδου ποιά εἶναι τὰ ὄργια τῶν Ἀναστενάρηδων.

Μεφιστοφελῆς.

— Μᾶς κρύβετε τὴν ἀλήθεια!

Ἄσσοφός Ἀναστενάρης.

— Τί μεγάλα παραλογιάσματα τοῦτα ποὺ μᾶς λέτε! Καὶ πῶς ἔχετε τέτοια τόλμη; ἔχετε χρέος νὰ προσέχετε καλὰ ὅ,τι λέτε! Ποιοὶ εἶστε σεῖς;

Τὸ πλῆθος.

— Εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ! Ἄς τὸ διώξουμε ἀμέσως!

(Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Φάουστ κι ὁ Μεφιστοφελῆς ἐξαφανίζονται ἀμέσως. Τὸ πλῆθος μένει κατάπληκτο).

Φάουστ.

— Ἄς γυρίσουμε τώρα στὴν Ἀθήνα. ἔχεις πάρει ἐσὺ πολὺ καλὸ μάθημα. Πρέπει νὰ τὸ χαράξεις βαθειὰ στὸ νοῦ σου.

Ἄσσοφός Ἀναστενάρης.

— Δὲν ἀπελπίζομαι νὰ δρᾶσω, ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ συμφωνία μας.

Φάουστ.

— Κι ἐγώ, ξαῖρε το καλά, θὰ ἐπιμένω νὰ κρατιοῦμαι πάνω στὸν ἀκλόνητο ἄξονα τῆς ἀτέλειωτης κι αἰώνιας διανοητικῆς οὐσίας. Σταθερὰ θ' ἀκολουθῶ τὸ δρόμο τοῦ ἀδάμαστου κι ἀκατάλυτου πνεύματος! Ἐσὺ δὲν ἀποβλέπεις παρὰ πῶς νὰ μὲ συνεπάρης καὶ μ' ἐλκύσης πρὸς τὶς μικροπρέπειες καὶ τὸν ἀνθρώπινο κλῆρο τοῦ θανάτου, καθὼς καὶ νὰ μ' ἀποκομίσης χρησιμοποιώντας ὡς μέσο τὶς σαρκικὲς ἀπολαύσεις. Ἄλλὰ σὲ προειδοποιῶ. Δὲν θὰ στραφῶ κατὰ τὸν ἐπίγειο κόσμο, γιὰ νὰ ζητιανέψω αἰσθησιακὲς χαρὲς. Σὲ κατατόπισα πιά καλά. Ἔτσι δὲν θὰ πετύχης ποτὲ τὸ παράξενο καὶ μοναδικὸ τοῦτο κατόρθωμα οὔτε νὰ καυχῆθῃς ποτὲ γι' αὐτὸ στὸν Ἀφέντη σου ὦ! ὄχι! Ζήτω ἡ ἀνώτερη πνευματικότητα!

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ

«Ο Γεώργιος Κ. Κωνσταντινίδης, γεννήθη τὸ 1866 εἰς Ἀδριανούπολιν, γόνος πατριαρχικῆς οἰκογενείας καὶ διωγγόνος τοῦ κατατιμηθέντος ἐν Ἀδριανουπόλει ἔθνομάρτυρος τῆς Φιλικῆς Ἐπικρατείας Βλασίου Γούναρη, ἐγαλουχῆθη παιδιόθεν μετὰ τὰ ἰδεώδη τῆς Ἑλληνικῆς Πατριδος, ἀναδειχθεὶς λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν του ἰκανοτήτων εἰς ἐξέχουσαν προσωπικότητα τοῦ ὑποδούλου τῆς Θετικῆς Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπιτηθεὶς ἐπὶ μακρὸν ὡς διδάσκαλος τοῦ γένους, μετελαμπάδευσε τὸ ἦθος καὶ ἀγαμάντινον χαρακτῆρα του εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας μαθητῶν του, εἰς τρόπον ὥστε πλείστοι ἐκ τούτων νὰ κατέχουν σήμερον ἐξέχουσας θέσεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Σπουδάζσας μεταγενεστέρως τὴν ὀδοντοιατρικὴν τεχνικὴν εἰς Ἀθήνας, ἤσκησε ταύτην ἐν Ἀδριανουπόλει δίκην θρησκείας ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, ὅταν δὲ κατὰ προτίμησιν τὸν ἐκάλεσε παρ' αὐτῆ ἡ φωνὴ τῆς Δημογεροντίας Ἀδριανουπόλεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπηγάξεν πᾶσα ἔθνικὴ στοργὴ διὰ τὸ ὑπόδουλον Ἔθνος, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναλάβῃ τὴν πολυσχιδῆ καὶ ὑπεύθυνον θέσιν τοῦ Ἀ' Γραμματέως αὐτῆς, ἀναδειχθεὶς, μετὰ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, εἰς μυστικὰς ἔθνικὰς ἀποστολάς, δαπανήσας δι' αὐτὰς καὶ τὸ σύνολον τῶν πολιεῶν μόχθων του, καταστήσας οὕτω ἑαυτὸν χρήσιμον πρὸς ἅπαντας τοὺς δεομένους τῆς ἀσφαγῆς του, μετ' εὐγένειαν ψυχῆς καὶ προσήνεμον ἀνεπιτήδευτον.

Ἡ κατάλληλος τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως τὸν ἀνέδειξεν εἰς μοναδικὸν συμβολαιογράφον ἐν Ἀδριανουπόλει, κατέχοντα τὰ θέσμοι καὶ νομολογίαν τοῦ μέχρι τότε ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Μετὰ τὴν ἐπέκωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Θετικῆς, πτωχὸς καὶ ἀπληραγμένον πλέον περιουσιακῶν στοιχείων ἐσυνέχισε πρὸς βιοπορισμὸν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Συμβολαιογράφου εἰς Καραγάτς καὶ Θεσσαλονίκην πρὸς μόρφωσιν τῶν τριῶν τέκνων του, ὅπου καὶ δὲν ἤργησε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν μετ' αὐτοῦ συναλλαγέντων καὶ πολυπληθῶν γνωρίμων του, βεβαιούντων τὸ ἐξέφρον καὶ ἀγαμάντινον τοῦ χαρακτῆρος του, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐσημιά του νὰ τὸν ἀναδείξουν πληρεξούσιον ἐκπρόσωπον εἰς τὴν Δ' τῶν Ἑλλήνων Συντακτικῆν Συνέλευσιν ὅπου ἐξυτηρήθη τὰ συμφέροντα τοῦ Ἔθνους καὶ τῶν ἐκλογέων του μετ' προθυμίαν, σύνεσιν, δικαιοσύνην καὶ ἀνιδιοτέλειαν. Μετὰ τὴν λήξιν τῆς θητείας τῆς Βουλευτικῆς του περιόδου δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ καὶ πάλιν ὑποσηφιδητὰ του, προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πανθρακικοῦ Συλλόγου, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ταυτίσῃ τὴν προσωπικότητά του ἦθους, μετὰ τὰς σκολιάς ἀτραποὺς τῶν τότε πολιτευομένων.

Ἀπεβίωσε τὴν 30ὴν Νοεμβρίου 1942 ἀφήσας εἰς τὴν οἰκογένειάν του καὶ εἰς τοὺς πολυπληθεῖς φίλους του μνήμην ἀρετῆς ἀγήρατον.

Ἡ Ἐταιρεία Θεσικῶν Μελετῶν δημοσιεύουσα τιμῆμα τῶν περὶ Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων λαογραφικῶν του ἐνασχολήσεων, ἐθεώρησε καθήκον της νὰ προτάξῃ τὰς ἄλλοις ταύτας γραμμὰς εἰς αἶδιον μνήμην τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πεφωτισμένου Θρακοῦς».

Α'. ΣΗΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ
(Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων)

1. Σ' τὸν ἥλιον μοῖρα δὲν ἔχι νὰ ξυθῆ = στερεῖται τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων. Λέγεται ἐπὶ πενεστάτων ἀνθρώπων μὴ ἐχόντων ποῦ κλίνει τὴν κεφαλὴν. Διὰ τοὺς τοιοῦτους λέγομεν ἐπίσης δὲν ἔχι τί νὰ (γ)ένι.
2. Ἄρις, νάρις, κουνουάρις, τοῦ μπουνατζῆ κόπανους. Λέγεται ἐπὶ ἀναφερομένων ἀνοησιῶν καὶ ποταπῶν γεγονότων. (Κόπανους = ροπαλόν τι δι' οὗ οἱ βαφεῖς κτυπῶσι τὰ ὑφάσματα.

3. Σάν τῆς παλαβῆς τὰ μαλλιά = φύρδην μίγδην, (παλαβή = παράφρων) ἦτοι ἀντικείμενα ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ κείμενα.
4. Κάθι χώρα κί ζακόνι, κάθι μαχαλᾶς κί τάξι. Λέγεται ἐπὶ ξένων καὶ ἀσυνήθων ἐθίμων. (ζακόνι = τρόπος).
5. Τάξι, πράξι, γαῖδουρουκατάστασι = Μ' ὄλην τὴν ἐπικρατοῦσαν αὐστηρὰν τάξιν ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν, ἐπὶ τοῦ ὄλου ὅμως διαφαίνεται ἀθλία κατάστασις ὡς ἐκ τῆς ἠθικῆς ἰδίως καταπτώσεως. Λέγεται ἐπὶ τῶν οἰκογενειῶν, τῶν σχολῶν καὶ ἄλλων τοιούτων.
6. Εἶχαμι τὸν Γιάννι γιρόν, ἐπισι τοῦ κόσκινου τρύφι τοῦ κιουφάλι τ'. Λέγεται ἐπὶ τῶν λιαν εὐαισθητῶν, οἵτινες ἀπὸ τὴν παραμικρὰν προσβολὴν ἀσθενοῦσι.
7. Τράβα γέρου, δγιάβουλι, τώρα σ' τὰ γηράματα. Μεμψιμοιροῦντες οἱ γέροντες διὰ τι ἀτύχημά των ἐπαναλαμβάνουσι τὴν φράσιν ταύτην. Πολλάκις ὅμως λέγουσιν οἱ νέοι τοῦτο σκόπτοντες τοὺς γέροντας καὶ ἐλειονολογοῦντες τὴν θέσιν αὐτῶν.
8. Πχιὸς ἔχασι τὴ γνῶσι νὰ τὴν βρῆς σύ. Λέγεται ἐμπαικτικῶς ἐπὶ τῶν ἀπερισκέπτων.
9. Μουλώξιτι, τώρα τοῦ Οὐβρουθ θὰ γινηθῆ. "Ὅταν ἐπιβάλλεται σιωπὴ διὰ νὰ εἴπῃ τις οὐχί τι σπουδαῖον λέγεται ἢ ἀνωτέρω φράσις καὶ τοῦτο, διότι ὑπάρχει παράδοσις τις καθ' ἣν λέγουσιν ὅτι κατὰ τὸν τοκετὸν Ἑβραίας τινὸς ἐπιβάλλεται καθ' ὄλην τὴν οἰκογένειαν αὐστηρὰ σιωπή.
10. Ψεύτικος κόσμος = Ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης. Λέγεται ἐν πάσῃ περωτώσει καθ' ἣν συναισθανόμεθα τὸ ἀτελὲς τοῦ παρόντος ἐπιγείου βίου.
11. Πέροσι ψόφσι λύκους, φέτου βρόμισι. Λέγεται ἢ φράσις αὕτη ὁσάκις ἀναφέρομεν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πράξεως σχεδὸν λησμονηθείσης καὶ μὴ ἐχούσης ἄμεσόν τινα σχέσιν πρὸς τὰ νῦν λεγόμενα.
12. Νὲ σκόρδα ἔφαῖ, νὲ σκουρδιγὲς μυρίζι. Λέγεται ἐπὶ τῶν ἀρνούμενων τι παντελῶς καὶ ἀπονιπτόντων τὰς χεῖρας, καίτοι γινωσκόντων τὰ καθ' ἕκαστα τῆς πράξεως, περὶ ἧς λόγος γίνεται. (Νὲ = οὔτε).
13. "Ἄν ἔκαμναν ὄλης ἢ μέλισσις μέλι, θὰ ἔκαμνι κί σκατουμπάρμπουλας. (Σκατουμπάρμπουλας = κοπροκάνθαρος), λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες εἶνε ὅλως ἀκατάλληλοι καὶ ἀναρμόδιοι νὰ πράξωσι τι σπουδαῖον.
14. Πχιάσι τὸν τυφλόν, βγάλι τὰ μάτια τ', ἦτοι οὐκ ἂν λάβοις τι παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.
15. 'Ἄπ' τοῦ Μάι ὡς τὰ κεράσια. Ἡ φράσις αὕτη ἀποτελεῖ οἰονεὶ προθεσίμιαν τινά. Λέγεται δὲ ἐμπαικτικῶς ἐπὶ βραχειῶν προθεσιμῶν, καθότι καὶ ὁ Μάιος οὐδόλως ἀπέχει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καρποφορίας τῶν κεράσων.

16. Νὰ ξηραθῆ μαμὴ 'ποῦ σ' ἔβγαλι. (Κατάρρα ἀστεία).
17. Νὰ καὶ κούνια 'ποῦ σοὶ κούνσι. ('Ομοία, ὡς ἡ ἀνωτέρω).
18. Κρίμα τοῦ κουρίτσι, κἀνκι τοῦ παλληκάρι. Λέγεται ἐπὶ ἀνδρογύνου δυστυχοῦντος ἔνεκα τῶν ἀμοιβαίων ἐλαττωμάτων ἀμφοτέρων τῶν συζύγων.
19. Κἀνκουσι ἀγίλαδάρας, ποῦλσι τὴν ἀγίλαδα τ'. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ δυσαρσεσκείᾳ των διὰ τινὰ ἀποτυχίαν, βλάπτουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς φρονοῦντες ὅτι οὕτω πως λύουσι τὸν γόρδιον δεσμόν τῆς ἀνοησίας αὐτῶν.
20. "Ἄλλα λέει παπᾶς κι' ἄλλα παπαδιά. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες συνομιλοῦσι καὶ μὴ συνεννοούμενοι λέγουσιν ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Τὸ τοιοῦτο συμβαίνει ἰδίως ὁσάκις συζητοῦσι περὶ ἀφηρημένων ζητημάτων μὴ ὄντες οὐδόλως πρὸς τοῦτο ἀρμόδιοι.
21. Κουφὸς δὲν ἀκούει τὰ τηριγιάζι. Τοῦτο εἶνε φαινόμενον φυσικὸν καὶ συνηθέστατον παρὰ τοῖς κωφοῖς, οἵτινες μὴ ἀκούοντες καλῶς τὰ παρ' ἄλλων λεγόμενα ἐννοοῦσιν ἄλλα καὶ ἀποκρινόμενοι κινουσι τὸν γέλωτα τῶν περιεστώτων.
22. "Οπχια πέτρα κι' ἂν σκάης ἀπὸς κάτ' τὸν 'βρίσιξ'. ('βρίσιξ = εὐρίσκεϊς). "Ἦτοι εἰς ὅτιδήποτε καὶ ἂν ἐρωτηθῆ ἀπαντᾷ, γνωρίζει πολλά. Ἡ φράσις αὕτη λεγομένη περὶ τινος προσώπου περιποιεῖ τιμὴν εἰς αὐτό, καθότι τοιοιτοτρόπως ἀποδίδεται ἡ προσήκουσα ἐκτίμησις διὰ τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ.
23. Ἀνάπουδους χρόνους, δικατορεῖς μῆνις. Λέγομεν τὴν φράσιν ταύτην ὁσάκις λέγεται ἢ γίνεται τι καθ' ὅλα ἀλλόκοτον καὶ γελοῖον. (Ἀνάπουδου = κατὰ λέξιν σημαίνει τὸ ἀνεστραμμένον ἦτοι τὸ μὴ ὀρθῶς ἔχον, ἄρα καὶ ἔτος μὲ 13 μῆνας θεωρεῖται ὅλως ἄτοπον μ' ὅλον τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι ἔχουσι τοιαῦτα ἐμβόλιμα ἔτη).
23. Φάει, πχέ, μι δικὸς ἀνθροπου ἀλησφιρις μὴν κάμς. ('Ἀλησφιρις = Τουρκιστὶ ληφοδοσία). Ἡ φράσις αὕτη ἀποτελεῖ σχεδὸν ἓν πόρισμα τῆς τοῦ λαοῦ φιλοσοφίας, καθότι εἶνε παρετηρημένον ὅτι εἰς τὰς συναλλαγὰς μεταξὺ συγγενῶν ἐπὶ τέλους προκύπτει δυσμένειά τις ἔνεκα μηδαμινῶν λεπτομερειῶν, ὥστε κάλλιστα συμβουλεύει ἡ προκειμένη φράσις ὅτι πᾶν ἄλλο συγχωρεῖται μεταξὺ συγγενῶν, οὐχὶ ὄμως καὶ τὸ συναλλάτεσθαι.
24. "Οπου ἀκοῦς τὰ κηράσια πιρσά, τοῦ καλάθι μικρὸ νὰ τοῦ παίρς, ἦτοι ὅταν τις ἀκούῃ εἰς τι μέρος πολλὰ κέρδη, ἃς μὴ εὐπιστῆ ταχέως καὶ ρηροκινδυνεύῃ τὰ ὑπάρχοντα συμφέροντα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μειζόνων.
25. Κεῖνους 'ποῦ γυρεύει τὰ πιρσά, χάνι κι' τὰ λίγα. Παρατήρησις ὀρθοτάτη ἐπὶ τῶν πλεονεκτούντων.
26. "Οπους κόσμους κι' Κουσμᾶς, ἦτοι ὅπως πράττουσιν οἱ ἄλλοι τὸ ἴδιον πρέπει νὰ πράττῃ πᾶς τις. Σόφισμα ἐπὶ ἀνθαιρέτων ὄρων Λογι-

κῆς στηριζόμενον.

27. Καμήλα γυρεύοντας τὰ κέρατά ἔχασι κὶ τ' αὐτή. Ὑπάρχει παράδοσις τις καθ' ἣν λέγουσιν ὅτι ἡ κάμηλος ἐπορεύθη πρὸς τὸν Δημιουργὸν ζητοῦσα παρ' αὐτοῦ ὅπως τῇ χάριση κέρατα, ὁ θεὸς ὁμως ὀργισθεὶς διὰ τὴν προπέτειάν της διέταξε καὶ ἀπέκοψαν τὰ μακρὰ αὐτῆς ὄτα καὶ μέχρι σήμερον ἔχει ταῦτα μικρὰ καὶ τρόπον τινὰ κολοβωμένα. Ἡ παροιμία αὕτη λέγεται ἐπὶ τῶν πλεονεκτούντων καὶ ἀπολλυόντων καὶ αὐτὰ τὰ ὅποια προηγουμένως εἶχον.
28. Δυὸ γαϊδάρι μάλλουναν γιὰ ξένη ἀχυρώνα. Ἐπὶ ἐριζόντων περὶ ὑποθέσεως ἀνιδίου αὐτοῖς.
29. Βαπτίζου κὶ μυρώνου, ἄρα ζῆσι κ' ἄρα δὲ ζῆσι. Λέγουσι τὴν φράσιν ταύτην ὅλοι ὅσοι ποιοῦσι τι μὴ φροντίζοντες περὶ τῆς εὐθύνης τῆς πράξεως αὐτῶν. Λέγεται συνήθως ἐπὶ ἀσυνειδήτων ἐργατῶν.
30. Ἄλλα λόγια ν' ἀγαπιούμιστι. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὁσάκις ἀναφερομένης ὀχληρᾶς καὶ ἀπαρεσκούσης ὑποθέσεως τινος ἐνώπιον προσώπου τινός, δεικνύει τις ἀδιαφορίαν καὶ ἀπροσεξίαν.
31. Ὅταν ἔχῃ παράδις «Χριστὸς ἀνέστη», ὅταν δὲν ἔχῃ «ἀνάτατον πατήσας». Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὁσάκις πρόκειται νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι διὰ μὲν τὸν πλοῦτον πάντες δίδουσι τὸ προσήκον σέβας καὶ τὰς νενομισμένας τιμὰς διὰ δὲ τὴν ἀνέχειαν τὰ ἐναντία τούτων. Ἄξιον παρατηρήσεως τυγχάνει ὅτι οἱ ὀλίγον ἐκπαιδευθέντες καὶ ἰδίως οἱ ἀμαθεῖς ἱερεῖς λαμβάνουσι πολλάκις ρητὰ τινὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ Ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων καὶ μεταχειρίζονται ταῦτα ἀδιαφόρως ἐπὶ περιστάσεων ἥμισυ ὁμοίων, ὡς γίνεται λ.χ. ἐν τῇ ἀνωτέρω φράσει τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» κτλ.
32. Πάει γιὰ μαμὴ κ' ἦρθη γιὰ βαπτίσι. Λέγεται ἐπὶ ἀργοπορούντων διὰ τινὰ ἐργασίαν κατεπείγουσαν.
33. Τί εἶχῃς κὶ τί ἔχασῃς. Ὅταν ἀπολαμβάνωμεν μικρὸν τι κέρδος ἀνέλπιστον, εὐχαριστοῦμενοι καὶ ἀρκοῦμενοι εἰς τοῦτο λέγομεν τὴν ἀνωτέρω φράσιν.
34. Δὲν ἔμπουρῶ νὰ ξύσου τοῦ ἴδοντι μ'. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὁσάκις θέλομεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν μας δὲν λαμβάνομεν καιρὸν οὔτε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας μας νὰ ἐκπληρώσωμεν.
35. Τῆς ἰληᾶς τοῦ μέσα κὶ τ' αὐγοῦ τοῦ ὄξου. Σοὺ παρέχῳ δῶρον ἀσήμαντον καὶ μηδαμινόν.
36. Καρκαῆξα ἀπὸ παλούκι σεὶ παλούκι παλουκόνιτι = Πᾶς πονηρὸς ἐπὶ τέλους εὐφραίνει τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του.
37. Θὰ πάρῃς τὰ παλῆρά μ' τὰ παπούτσι. Ἦτοι οὐδὲν δύνασαι νὰ λάβῃς ἢ ν' ἀφαιρέσῃς παρ' ἡμῶν.
38. Σεὶ καθὶ φαί πιπέρι γίνιτι = ἀναμιγνύεται εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀκλήτος.
39. Σκώθῃ τσοικᾶλα νὰ γιαλάσι τὴν γκουντούλα. (Γκουντούλα = λάγηνος

- κολωβομένη καὶ ἄνευ λαβῶν). Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὁσάκις ἀνόητος τις θέλει νὰ περιπαίξῃ φρόγγυμον ἢ ὁ ἀνίκανος τὸν ἱκανώτερον.
40. Σὰν τὰ λάχανα μέσ' τοῦ τσουκάλι = Φύρδην μίγδην.
41. Νὰ τρώμι κι νὰ πίνουμι, νὰ ξέρουμι κι τὶ κάμουμι = Μ' ὄλας τὰς ἀστεί-
ότητας καὶ εὐτραπείας μας ἐν τῇ ἐργασίᾳ μας νὰ εἴμεθα αὐστηροὶ
καὶ τακτικοί.
42. Μαζῆ γουρατεύουμι χάγια ἀκοῦμι. (Χουρατεύουμι = ὀμιλοῦμεν) ἦτοι
ὀμιλοῦμεν ἀλλὰ δὲν συνεννοοῦμεθα.
43. Περί ὀρέξεως κολοκυθόπηττα. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ ἰδιοτρόπω
προτιμῆσει εὐτελῶν ἀντικειμένων ἢ φαγητῶν ἀντὶ ἄλλων ἐκλεκτο-
τέρων.
44. Παστροκὴ Θουδώρα = Λίαν καθάριος, φιλόκαλος. Λέγεται ἐμπαικτικῶς
ἐπὶ ἀτόμων ἐπιδιωκόντων τὴν καθαριότητα μέχρις ὑπερβολῆς.
45. Ὅσου μπῶι τὸν λείπι, τόσου δγιάβουλος εἶνι. (Μπῶι = Τουρκιστί, ἀνά-
στημα). Εὐνόητος ἡ σημασία τῆς φράσεως. «Μικρὸς τὸ δέμας,
ἀλλὰ μαχητῆς».
46. Τρίτι τιτράδι τὸν πααῖνι = Εἶναι λίαν περιφοβὸς ἐκ τῶν ἀπειλῶν μου.
47. Πέσι πῆττα νὰ σοὶ φάου. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ τῶν ὀκνηρῶν ἐκεί-
νων, οἵτινες τὰ πάντα περιμένουσι παρὰ τῆς Τύχης.
48. Στοῦ νιαρὸ μιὰ τρύπα = ματαίως κοπιᾶζομεν.
49. Τοῦ κουρμι μ' ἔμουμπουνιάζι = Ἐκ τῶν φρικωδῶν ἐντυπώσεων αἰσθάνομαι φρικίαςιν.
50. Ἀέρα κουπανίζου = Ματαίως συμβουλεύω.
51. Ηῆρι τέντσιρις τοῦ καπάκι τ' = Εἶδρον ὁ ὅμοιος τὸν ὅμοιον. Λέγεται
ἰδίως ἐπὶ ἀνδρογύνου συμφωνοῦντος καθ' ὄλας τὰς διαθέσεις.
52. Δὲν νῶνι νὰ βγάζι τὰ μάτια τ' = Δὲν γνωρίζει τίποτε.
53. Εἶπι νὰ βάλλι φρούδια, ἔβγαλι μάτια = Ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ τι, ἀλλ'
ἔβλαψε πλειότερον.
54. Ἦρταν τὰ ἄγρια νὰ δγιάξουν τὰ ἡμερα = Οἱ ξένοι προσπαθοῦν νὰ
ὑποσκελίσωσι τοὺς ἐντοπίους.
55. Νέγρα, μαῦρα κι σκουτεινά. Φράσις μεμφίμορος καὶ ἀπελπιστικῆ, δι' ἧς
ἐλλεινολογοῦμεν τὰς πράξεις τινός.
56. Μάτι δὲν ἔμουρῶ ν' ἀνοίξου = Ἐκ τῶν πολλῶν θλίψεων καὶ ἀσχολιῶν
περὶ οὐδενὸς δύναμαι νὰ σκεφθῶ.
57. Σήκου, σήκου, κάτσι κάτσι. Λέγεται ἐπὶ μωρῶν, οἵτινες καθίστανται ἐρ-
μαία τῆς ἰδιοτροπίας τῶν ἄλλων.
58. Θαροεὶ ποῦ ἔχι χίλι τσίρι στοῦ καπάνι. (Καπάν = ἀποθήκη λίθινος,
ἐν ἣ ἀποθέτουσι τὰ ἐμπορεύματα πρὸς ἀσφάλειαν, λέξις τουρκικῆ).
Λέγεται ἡ παροιμία ἐπὶ τῶν ἀδιαφορούντων διὰ τὴν ἔνδειαν αὐ-
τῶν καὶ περὶ οὐδενὸς μεριμνώντων. «Οὐ φραντίς Ἰπποκλείδης».
59. Σὺν τῇ φουνῇ καὶ ὁ γάιδαρος. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες φθάνουσιν

- ἐν ᾧ μόλις πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν περὶ αὐτῶν.
60. Μέρα ποῦ θὰ ξημερώσι ἀπὸν βραδὺς εἶνι φαιρό. Οὕτως ἀποφαίνονται μετὰ τὸ αἴσιον ἢ ἀπαίσιον πέρας ὑποθέσεώς τινος, περὶ ἧς προεῖπον τὰ δέοντα. Εἶνε μεταφορὰ μετενεχθεῖσα λίαν σκοπίμως.
61. Ἐμαθα γκόλιους ντρέπομι ντυμένους. (Γκόλιους = γυμνός).
62. Σεὶ ὄρχιου ἀμάξι ἀνηβῆ κείν' τοῦ τραγούδι λέει = Συμμορφοῦται πρὸς τὰς περιστάσεις.
63. Νὲ ἀπὸν σένα χέρι, νὲ ἀπὸν κείνουν πουδάρι = Εἴσθε ἀμφοτέρω κατ' ὄλα ἄχρηστοι καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδεμίαν ἐπιθυμῶ παρ' ὑμῶν συνδρομήν.
64. Ἄπ' ὄξου ἀπ' τοῦ χουρὸ τραγούδγια πουλλά. (Τραγούδγια = τραγούδια). Λέγεται ἐπ' ἐκείνων οἵτινες καυχῶνται μὲν περὶ πολλῶν προσημάτων των, ἀλλ' οὐδέποτε ἔρχονται ἐπὶ τὰ ἔργα.
65. Κάθι ἕνας πέτεινους στοῦ μπουκλούκι τ' λαλάει. (Μπουκλούκι = σωρός, καὶ ἰδίως σωρός κόπρου ἢ σαρωμάτων Λαλάει = κρᾶζει) ἦτοι ἕκαστος ἐν τῇ οἰκίᾳ του δύναται νὰ ἰδιοτροπή.
66. Κάθι ἕνα πρόβατου ἀπ' τοῦ πουδάρι τ' κρέμιτι = Λέγεται ἐπὶ τῶν ἀμαρτανόντων, ὅτι θέλει ἕκαστος ἀποτίσει ποινήν τῶν ἑαυτοῦ ἀμαρτημάτων.
67. Τὰ πουλλά λόγια φέρουν φτώχεια. (Εὐστοχον γνομικόν).
68. Νὰ σοὶ κάρου Γιάννι, νὰ σ' ἀλείφου μίξα. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων οἵτινες κατ' ἀρχὰς δυσαρεστοῦσι τινα καὶ ἀκολούθως προσπαθοῦσι διὰ διάφορων περιποιήσεων νὰ ἐξευμενίσωσιν αὐτόν.
69. Κουλουκῶθια μὶ τῇ ρήγανη = Ἀνοησῖαι καὶ οὐδὲν ἄλλο.
70. Ὅλα τᾶχι ἢ Μαργιουρῆ μόνι τζιγκιοῆς φέριτζης τὴν ἔλειπι. Λέγεται ἢ φράσις αὕτη ὅταν τις ζητῆ ἐπουσιῶδες τι, ἐν ᾧ τῷ λείπουσι τὰ ἀναγκαϊότερα καὶ οὐσιωδέστερα.
71. Φάνκι ποιμπή τ' = Ἀπεκαλύφθη ἢ ἀπάτη του.
72. Τῶφαγι κ' ἕκατσι κάτ'. Λέγεται τοῦτο ὁσάκις τις παραδέχεται τι ἀπαρέσκον αὐτῷ δίχως νὰ παραπονεθῆ.
73. Στὴν ἀνιβρουχιά καλὸ εἶνι κὶ τοῦ χαλάζι. (Ἀνιβρουχιά = ἀνομβρία). Ἐν ἁλλείψει κρείττονος παραδεκτὸν ἐστὶ καὶ τὸ μέτριον.
74. Ἐγεινις ἀπχιαστους ἀγέρας. Λέγεται ἐπὶ ἀτακτούντων παίδων καὶ μηδὲ ὄλλως ὑπακουόντων εἰς τοὺς ἀνωτέρους.
75. Μαζῆ τρώμι, χῶρια ἀκοῦμι = Μολονότι ὀμιλοῦμεν περὶ τινος ἀντικειμένου μολοντοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ συνηνεγηθῶμεν ὡς πρέπει.
76. Ἐνας νοῦς τοῦ χειμῶνα γιὰ τοῦ καλοκαιρί; Δικαιολογούμενός τις διὰ τὴν λησμοσύνην του λέγει τὴν ἀνωτέρω φράσιν, ἣτις εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῆς ἀναλόγου τουρκικῆς.
77. Τὰ λόγια σ' μισὸ φουντούκι δὲ γιουμίζουν = Λέγεις λόγους κατ' ὄλα ἀνοήτους καὶ κενούς.

78. Πῆρι τὰ μάρμαλά τ' = Ἐφυγε κατησχυμένος.
79. Τίναξι τὰ πέταλα = ἀπεβίωσε.
80. Τὰ κακάρουσι = ἀπεβίωσε.
81. Δὸς κρασί, Κύριε = Δόξα σοι, Κύριε. (Ἀστείως).
82. Χριστὸς πηδάκι μ'. Σκώπτοντές τινα διὰ τὰς ἀνοησίας του λέγομεν τὴν φράσιν ταύτην, ἐξ ἧς λείπει τὸ «νὰ σὲ βοηθήση» ἢ «νὰ σὲ σώση».
83. Παναγία μ' Θεοτόκου. Λέγεται ἐν ἀπορία, ἀμηχανία ἢ θαυμασμῷ.
84. Ὅπχιους καὶ στοὺν τζιουρμπᾶ φισάει τοῦ γιαούρτι. Λέγεται ἡ παροιμία αὕτη ὁσάκις τις παθῶν τινα συμφορὰν καθίσταται μετὰ ταῦτα εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν καθ' ὑπερβολὴν καχύποτος καὶ προσεκτικός.
85. Αὐτὸς πουλιά δὲ θὰ βγάλι. — Δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἦν ἀνέλαβεν ἐπιχείρησιν.
86. Λγυὸ σέρτικις πέτρις. Λέγεται ἐπὶ ἀνδρογόνου ἢ συνεταιρῶν ἐχόντων ἀμφοτέρων σκληρὸν καὶ ἀπότομον χαρακτῆρα καὶ οὐδόλως συμβιβαστέμων.
87. Λύκουσ τοῦ μαλλί τ' ἀλλάζι τοῦ χούι τ' δὲν ἀλλάζι. Λέγεται ἐπὶ δυσκώπων χαρακτήρων, οἵτινες προτιμῶσι μᾶλλον νὰ ζημιωθῶσιν ἢ νὰ ἀποβάλλωσι τὰς ἑξεις αὐτῶν.
88. Ὅπχιους δὲ θέλι νὰ ζυμῶσι, δέκα μέρησ κουσκινίζι. Λέγεται παροιμιωδῶς ἐπὶ ὀκνηρῶν προσπαθούντων νὰ δικαιολογηθῶσι διὰ μυθίων προφάσεων.
89. Τὴν νεότη σ' νὰ εἶχα, τὴν χαϊνιά σ' νὰ μὴν εἶχα. Λέγεται ἐπὶ ὀκνηρῶν νέων.
90. Νιὸς ἦμαν κὶ γέρασα νὰ σὶ ἀκούου. Ὅσάκις τις συνειδήζη νὰ καυχᾶται τι χωρὶς ποτε νὰ ἐκτελῇ τὸ ὑποσχεθὲν ἀκούει παρὰ τῶν ἄλλων τὴν ἀνωτέρω φράσιν.
91. Τί τραβάει ρόκα ὅσου νὰ γιουμόσ' τ' ἀδράχτι. Τὴν φράσιν ταύτην ἐπιφέρουσιν ὡς ἐπίλογον, οἱ πρεσβύτεροι πρὸς τοὺς νεωτέρους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὴν τύχη νὰ διηγηθῶσι συμβεβηκὸς τι λίαν πολύπλοκον καὶ ἐπιμοχθον.
92. Ἡ φτώχεια θέλι καλουπέραση. Παρηγορητικὴν τρόπον τινὰ καὶ ἐν ταυτῷ ἀστεία φράσις ὁσάκις περὶ ἀνεχθείας λόγος γίνεται.
93. Ἀλλάξτι μαστόρι κὶ στοὺν λείμανου κουντά. Κατὰ τὴν ἐκφορὰν τῶν νεκρῶν ἢ φράσις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ ὑπὸ τινος ὀδηγοῦντος τοὺς φέροντας τὸ φέρετρον. Λέγεται δὲ ἵνα κατὰ μικρὰ διαστήματα χρόνου καὶ ἀλληλοδιαδόχως κρατῶσιν αὐτό.
94. Γκόλιους τσίτσιρους = Ὀλόγυμνος.
95. Λόους τοῦ φέρι = παραδείγματος χάριν.
96. Λόουν χάρι = παραδείγματος χάριν.
97. Φακὴ τρώει κὶ γκράχου μαρτυρεῖ. Ἄλλα ἀκούει καὶ ἄλλο ἐρωτώμενος ὁμολογεῖ.

98. Πηχιάσι τ' αὐγὸ πάρι τοῦ μαλλί τ' = Οὐκ ἂν λάβοις τι παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.
99. Τί εἶνι κάβουρας τί εἶνι τοῦ ζουμί τ' = Τί δυνάμεθα νὰ ἀναμείνωμεν παρὰ τινος πτωχοῦ καὶ ἀδυνάτου;
100. Μάζουσι, ἅς εἶνι κὶ ρῶγισ = Συνάθροισον ἔστω καὶ κατὰ μικρὰ ποσά.
101. Τοῦ πουλὺ τοῦ Κύριε ἐλέησον κὶ παπᾶς τοῦ βαργιέτι = Πᾶν τὸ ὑπερβολικὸν γεννᾷ ἀηδίαν καὶ κόρον.
102. Δὲν φτάνι τοῦ γαῖδούρι, τοῦ σαμάρι χτυπάει. Μὴ δυνάμενός τις νὰ τιμωρήσῃ τὸν πταίσαντα, ἐνεκεν ἀδυναμίας ἐκδικεῖται ἄλλον ἀδύνατον.
103. Γάτα δὲ φτάνι τοῦ τζιέρι, τοῦ λέει θρουμάει. Μὴ δυνάμενός τις νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποδουμένου παρηγορεῖται λέγων ὅτι εἶνε ἀνάξιον προσπαθειῶν καὶ παραιτεῖται τούτου. «Ὅμφρακες ἔτι εἰσίν».
104. Σὰν τοῦ σκόρδου σὶ ἀγαπῶ = Σὲ ἀγαπῶ πάρα πολὺ. (Κατ' εὐφημισμὸν).
105. Τοῦν ἔχουν σὰν τοῦ κόκκινου τ' αὐγὸ = Περιποιοῦνται αὐτὸν μεθ' ὑπερβολικῆς στοργῆς.
106. Εἶπι Οὐδὲρὸς ν' ἀνηβῆ στ' ἄλουγου, Σαββάτου ἔλαχι = Μόλις ἀπεφασισέ τις νὰ πράξῃ τι οὐχὶ λίαν σπουδαῖον, καὶ τῷ παρουσιάσθησαν ἀνυπέροβλητα προσκόμματα.
107. Παπᾶς δυὸ χέρια ἔχι, μὶ τοῦ ἕνα εὐλογαίει μὶ τοῦ ἄλλου παίρν. Εὐστοχος παρατήρησις τοῦ λαοῦ. Πολλάκις ἐπιτάσσεται καὶ τὸ ἀκόλουθον «τρίτου χέρι δὲν ἔχι γιὰ νὰ δίν» τοῦτο δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς γνωστῆς φιλαργυρίας τῶν ἱερέων μὴ ἐπιθυμούντων νὰ ἀποτίσωσι τὰ ὀφειλόμενα.
108. Κι' αὐτὸς μαζῆ μὶ τις δώδεκα = Κατατάσσει αὐτὸς ἑαυτὸν μετὰ τῶν σημαίνοντων μολοντί οὐδεμίαν πρὸς τοῦτο κέκτηται ἱκανότητα.
109. Ὅπου δυὸ κὶ 'κείνους τρεῖς = Κατορθοῖ νὰ εὐρίσκηται ἐν πάσῃ συναναστροφῇ καὶ εἶνε ἐνήμερος πάσης ὑποθέσεως.
110. Ὅπου Γιάνδισ κὶ μαλάματα. Λέγεται κολακευτικῶς ἢ μᾶλλον ἐμπαικτικῶς εἰς τοὺς φέροντας τὸ ὄνομα «Ἰωάννης». Ἐνίοτε λέγεται Γεόργιδις ἢ ἄλλο τι.
111. Χαρὰ στὰ νειάτα σ'. Φράσις ἐπαινετικῆ λεγομένη ἐπὶ νέων ὠραίων καὶ ἀνδρείων.
112. Πῆραν ἀγέρα τὰ πανιά τ' = Παρεξετρατή τῆς εὐθείας ὁδοῦ.
113. Πῆρι ἀγέρα τοῦ κιοφάλι τ' = Παρεξετρατή καὶ εἰς οὐδένα ὑπακούει.
114. Τῶκαμις Χατοῆ Σουτήρ'. Ἡ φράσις αὕτη ἔχει τι τὸ ἱστορικόν. Ἐν τινὶ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπῆρχέ τις Χατοῆ Σωτήριος ἐπαγγελλόμενος τὸν ψάλτην καὶ τοὺς ἀδαεστάτους τυγχάνων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς. Ὅσάκις δὲ κατὰ πρᾶξιν ἔψαλλε τεμάχιον

- τι μετὰ τὸ πέρας ἡρώτα τοὺς παρισταμένους ἂν «τῶκαμι» (τὸ κατῶρθωσε). οὗτοι δὲ ἀπήντων «τῶκαμις Χατοῆ Σουτήρ». Ἐκτοτε λέγεται ἐπὶ παντός ὁμοίου τῶ ρηθέντι.
115. Δουλειαῖς μὴ τῆς φούντις. Λέγεται ἡ μορφή αὕτη ἐπὶ ἀποτελέσματος μωρῶς ἐπιχειρήσεως.
116. Μὴ τὰ ρούχα μ' τρώουμι = Εὐδρίσκομαι ἐν μεγίστη ἀμηχανίᾳ καὶ ἀπορίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου.
117. Τοῦ κιουφάλι μ' σὰν καζάνι ἴγχι = Ἔνεκα τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν παρεξάλισθην.
118. Σὰν τῆ λουγαρίδα προουκουμένη = Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ γυναικῶν ἐργαζομένων μετὰ ταχύτητος. (Λουγαρίδα = ἀράχνη).
119. Τῶνα βῶδ', τᾶλλου βουβάλι. Ὅταν ἐξ ἀπροσεξίας φορέσῃ τις ὑποδήματα ἢ περιπόδια διαφόρου εἶδους λέγεται ἡ ἀνωτέρω φράσις σκωπτικῶς.
120. Λύκος πασηρημᾶ δὲν κάμ'. Ὁ λύκος ὅταν ἔχη κρέας ἔνεκα τῆς λαίμαργίας του δὲν ἀποταμύει διὰ τὸ μέλλον. Λέγεται ἐπὶ λαϊμάργων.
121. Κατσιβίλους ὅταν ἔχι πιτιμέζι δὲν μπουρῆ νὰ κοιμηθῆ. Ἡ φράσις αὕτη αἰνιττεται, ὡς καὶ ἡ προηγουμένη, τοὺς λαϊμάργους.
122. Τοὺν παληόβουδου κὶ κουδοὺν νὰ τοὺν κομαῖσ' πάλι παληόβουδους. Δὲν δυνάμεθα διὰ προσθέτων καὶ τεχνητῶν μέσων ν' ἀναπληρώσωμεν τὰ ἐλαττώματά τινος.
123. Ἄπ' τοὺν ἴσκου τ' φουβάτι = Ἐἶνε λίαν δειλός.
124. Τριλλὸς κέρατα δὲν ἔχι, ἀπ' τὰ καμώματά τ' φαίνιτι. Καταλληλότατα λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐμπαικτικῶς ἐπὶ τῶν ἀνόητως ἀτακτούντων.
125. Τράβα μοι κ' ἄς κλαίου. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων οἵτινες προσποιοῦνται ὅτι δὲν δέχονται τὸ προσφερόμενον ἐν ᾧ ποθοῦσι τοῦτο καθ' ὑπερβολήν.
126. Δαρθῆτι κὶ μὴ μαλώντι. Φράσις λεγομένη ὅταν δύο θορυβωδῶς συζητήσιν ἢ φιλονεικῶσι διὰ τι ἀνάξιον προσοχῆς.
127. Ὅλα τὰ στραβά τὰ κουλίκια τὰ κάμ' ἢ νύφ'. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὅταν πᾶν σφάλμα ἐπιρρίπτωμεν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον ἵνα μὴ δυσαρεστήσωμεν τοὺς ἄλλους.
128. Τὰ λέου τὴν πιθιρᾶ νὰ τ' ἀκούη κ' ἢ νύφ' ἢ κάλλιον σένα τὰ λέου θυγατέρα νὰ τ' ἀκούη νύφ'. Αἱ φράσεις αὗται λέγονται ὅταν μεμφώμεθά τινος ἵνα πλαγίως προσβάλλωμεν ἄλλον.
129. Πχιᾶσθηκι στὰ πράσα = Συνελήφθη ἐπ' αὐτοφάρω.
130. Πχιὸς τυφλὸς δὲ θέλι τὰ μάτια; Ἐκαστος ὀρέγεται μὲν τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ αὐτό.
131. Περισσότερις μυῖγις πχιάνουντι μὴ τοῦ μέλι παρὰ μὴ τοῦ ξειδ' = Διὰ τῆς μειλιχίότητος καὶ προσηνείας δυνάμεθα εὐκολώτερον νὰ κερδίσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ εὐνοίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν παιδίων, ἢ διὰ τῆς τραχύτητος καὶ ἀκαμψίας. (Παρατήρησις

- παιδαγωγική τοῦ λαοῦ).
132. Κάθι ἐμπόδιου γιά καλό. Τήν φράσιν ταύτην λέγομεν ὅταν θέλωμεν νά παρηγορηθῶμεν διὰ τήν ἀποτυχίαν ἐπιχειρήσεώς τινος, μεθ' ἣν τυχαίως ἐπέρχεται εὐνοϊκή σύμπτωσης.
133. Κάμι τήν καρδιά σ' φαρδιά. Παρηγοριά, ἦτοι μὴ στενοχωρεῖσαι καὶ θλίβεσαι ματαίως.
134. Κατὰ τοῦ πάπλουμα σ' ν' ἀπλώνς' κὶ τὰ πουδάργια σ' = 'Αναλόγως τῶν εἰσοδημάτων σου ἔστωσαν καὶ τὰ ἔξοδά σου.
135. 'Απ' τοῦ κιοφάλι τραβοῦν κὶ τὰ πουδάργια. 'Εκ τῆς ἀπρονοησίας τῶν ἀρχόντων πάσχουσιν οἱ ἀρχόμενοι.
136. Κάθι γουινὰ τὸν καπνὸ τσ' ξέρι. (Γουινὰ = καπνοδόχη). 'Ἐκαστος ἔχει τὰς ἑαυτοῦ θλίψεις.
137. Μὶ ξένα κόλλυθα τήν ψυχὴ τ' μνημονεύ'. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες ἀφειδῶς προσφέρουσι πρὸς τοὺς ἄλλους ξένα ἀντικείμενα ὡς ἴδια, ἵνα οὕτω προσκτήσωνται τήν εὐνοίαν αὐτῶν.
138. Μὴ φυτρῶνς ἱκεὶ ποῦ δὲ σοὶ σπέρουν. Λέγεται ἐπιπληρτικῶς πρὸς τοὺς παῖδας ἵνα μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς ὑποθέσεις ἐν οἷς εἶναι ἀνάρμοστον νά ὁμιλῶσι.
139. Μὴ χύνς λάδ' στῆ φουτχιά ἀπάν' = Μὴ ἐρέθιζε πλείοτερον τὸν ὀργισθέντα.
140. Τοῦ αἶμα νιαρὸ δὲ γίνιτι. Διὰ τῆς φράσεως ταύτης θέλουσι νά καταδείξωσιν ὅτι οὐδέποτε οἱ συγγενεῖς δύνανται νά διαρρήξωσι τὸν συγγενικὸν δεσμὸν ἔστω καὶ μετὰ σφοδρὰν φιλονεικίαν.
141. Στοῦ Μπαλήκ - παζάρ ἕνας παπᾶς κρέμιτι. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὅταν ἡ ζώνη τινὸς λυθῇ καὶ κρέματα ἐν ἀγνοίᾳ του.
142. Τρωμούλλιαζαν τὰ χειρουπόδαρά μ' = 'Εφοβήθην πάρα πολὺ καὶ τρέμα σύσσωμος. (Χειρουπόδαρα κοινῶς τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα).
143. Πάτσι μπακάλς μέσ' τοῦ φαί. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὅταν φαγητὸν τι γίνῃ ἀρκετὰ παχὺ ἐγγυθέντος ἐν αὐτῷ ἔλαιον πλείοτερον τοῦ δεόντος.

Σημείωσις: Ὅπου ὑπάρχει κατάληξις εἰς γιώτα εἰς τὸ χειρογράφων, ἀνεγράφετο μὲ γιώτα ἀνεστραμένον καὶ κάτωθεν αὐτοῦ περισπωμένην, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι τὸ γιώτα δὲν ἐπροφέρετο ἀλλὰ τὸ πρὸ αὐτοῦ σύμφωνον ἐπροφέρετο κάπως βαρὺ π.χ. κρῖμα τοῦ κουρίτσι κἀνκι τοῦ παληκάρι.

Β'. ΣΗΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

(Τοπικῆς διαλέκτου Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων)

Λειχοῦδι = θρέφος.

Λειχοῦσα = λεχώ.

Θεῖτσα = θεία ἢ τιμητικὸν ἐπίθετον ἀποδιδόμενον παρὰ τῶν μι-

κροτέρων εἰς πᾶσαν ἡλικιωμένην γυναῖκα.

Μάνη = ἡ προμήτωρ, ἢ, ὡς ἀνωτέρω, τιμητικῶς ἀποδιδόμενη εἰς πᾶσαν ἡλικιωμένην γυναῖκα.

Τσιόβινον = Λατινικὴ λέξις *Juven-nis* = νέος· ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τὸν νέον καὶ ἰδίᾳ τὸν κοιμενόμενον νεανίαν.

Τάτους = πατήρ· συγγενὴς πρὸς τὴν παρ' Ὀμήρῳ ἀπαντῶσαν λέξιν τέτα· εὗρηται ἡ φράσις: ψόφον ἢ τάτους; = ἀπέθανεν ὁ πατήρ; (Ἀπαντᾷ ἐν Καρυαῖς).

Τρανὴ — **νινέ** = ἡ προμήτωρ.

Γιαγιά = ἡ προμήτωρ.

Οὐέ = υἱέ (ἐν Καρυαῖς).

Μπάμπας = ὁ πατήρ· συγγενὴς πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν λέξιν πάπα, τῆς ὁποίας ὁ τόπος διετηρήθη (Καρυαί).

Παληόγρηα = περιφρονητικῶς λεγομένη εἰς τὰς ἐσχατογῆρους· ἀνάλογος πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν φράσιν «παλαιὴ γρηύς».

Κουπέλα = Λατινικὴ λέξις σημαίνουσα νεάνιδα καὶ ἰδίως θεοπαυνίδα.

Φυλλουκάρδια = στήθη τῆς γυναίκος καὶ ἰδίως τὰ σπλάγχνα.

Ζνίχους = ὁ τράχηλος (Τσιορέκ-κοῖ).

Ζβέρκους = ὁ τράχηλος (Ἀδριανουπόλεως).

Οὐάκρους = ὁ τράχηλος (Καρυαί).

Μυλίγκια = οἱ κρόταφοι.

Ταθανίτσι = ὁ οὐρανίσκος.

Στιφανίτσια = τὰ οὖλα· πιθανὸν σχετικὴ πρὸς τὴν λέξιν στεφανίη (ὕλη) τῶν ὀδόντων.

Παραδάγκαλα = αἱ ἔξωθεν τοῦ λαιμοῦ ἐξογκώσεις, τὰς ὁποίας παρ' ἡμῖν θεραπεύουσιν αἱ γυναῖκες διὰ καταπλάσμάτων ἢ καταλλήλων προοτρίψεων.

Γκηργκηλιάνους = ὁ φάρυγξ καὶ ὁ λάρυγξ μετὰ τῆς ἐπιγλωττίδος ἐν γένει.

Μαλλουκέφαλα = αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς.

Σουκάρι = ἔσωκάρδιον.

Δύμτου = δύμπον, τοῦτέστι τὸ διὰ δύο μίτων ἢ τὸ διπλῶς ἐξυφασμένον ὕφασμα.

Τσούκνα = ἡ ἐσωτερικὴ μαλλίνη ἐσθῆς τῶν γυναικῶν.

Ζιπούνι = εἶδος ἔσωκαρδίου, τὸ ὁποῖον ἐνδύονται κυρίως οἱ ἄνδρες καὶ οἱ παῖδες.

Φυλλάργια = ὑποδήματα (Ἀδριανούπολις).

Σκουτχιά = ἐνδύματα, σκύτος Ὀμηρικόν (Καρυαί).

Σπάργανα = τὰ περιτυλιγμένα τῶν βρεφῶν λέξις διατηρηθεῖσα ἐν Καρυαῖς· παρ' ἡμῖν κουλάτανα.

Φασκιά = πλατεία ζώνη δι' ἧς περιτυλίσσουν τὰ σπάργανα τῶν βρεφῶν.

Παραστάτς = ἡ παραστάς· οὕτως ὀνομάζονται αἱ στήλαι δι' ὧν στηρίζουσι τὰς στέγας (Καρυαί).

Γιούκουσ = Λατινικὴ λέξις, συγγενὴς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν λέξιν οἶκος μετωνυμικῶς σημαίνουσα ἀποθήκην τινὰ ἐν τῷ δωματίῳ ἐν ᾗ ἐναποθέτομεν τὰ στρώματα καὶ τὰς ἐνδυμασίας.

Γκούβα = μικρὸς λάκκος.

Ἄφτρα = Ἐστία· πιθανὸν ἐκ τοῦ ἄπτω (Καρυαί).

Γουνιά = ἡ ἐστία (Ἀδριανούπολις).

Πυρμάχους = ὁ λίθος τῆς ἐστίας ἐφ' οὗ ἀνάπτομεν τὸ πῦρ (Καρυαί).

Πιζούλι = πέτραι παρακείμεναι τῇ ἐστίᾳ ἐπὶ τῶν ὁποίων θέτομεν τὰ μᾶλλον ἀναγκαιοῦντα πράγματα εἰς τὸ μαγειρεῖον οἶον ἄλας, πυρεῖα, κοχλιάρια κτλ. πιθανὸν συγγενὴς πρὸς τὴν ἀρχαίαν λέξιν πεσσός = ψῆφος, πέτρα.

Ζέστα = θερμοὶς λουτρῶν.

Γούρνα = Λατινικὴ λέξις, σημαίνουσα τὰς λιθίνους λεκάνας τῶν λουτρῶν.

Μισάντρα = Τὸ ἄνωθεν τῶν ἐρμαρίων ἀνοικτὸν μέρος, εἰς ὃ ἐναποθέτομεν ἀντικείμενα σπανίας χρήσεως, τὰ ὁποῖα καλύπτονται συνήθως διὰ παραπετασμάτων.

Κόχι = γωνία.

Πόρτα = θύρα καὶ ἰδίως πύλη φρουρίου ἢ καὶ διοικητήριον.

Πουργιά = ἡ αὐλαία πύλη (Καρυαί).

Κατέφιλους = τὸ κατώφλιον.

Κάστρου = τὸ ἄστυ, καὶ ἰδίως ἡ Ἀδριανούπολις ὀνομάζεται οὕτως ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν πέριξ.

Καμάρα = θόλος τῶν γεφυρῶν, ἢ τῶν Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ οἰκοδομημάτων.

Ντάμι = σταῦλος (Καρυαί).

Ειστρούχι = στέγη (Καρυαί).

Κάγκιλα = κικλίδες.

Σάλα = Λατινικὴ λέξις σημαίνουσα τὴν αἴθουσαν.

Κιλέρι = ἀποθήκη ἐδωδύμων.

Σπίτι = Μετωνυμικῶς τὸ δωμάτιον ὅπως παρὰ τοῖς ποιηταῖς στέγη = οἰκία (Καρυαί).

Σύρτσ = ὁ μικρὸς μοχλὸς τῶν θυρῶν.

Ἀστριχιά = γειῶσον, τὸ ἐξέχον μέρος τῆς στέγης.

Παραπόρτι = μεσόθυρον.

Ἀλκόβα = μέρος τοῦ δωματίου, τὸ ὁποῖον χωρίζεται διὰ παραπε-

τάσματος καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ κρεμῶσιν ἐνδύματα ἢ θέτουσι τὴν κλίνην.

Θέσι = σανίδες ἐξέχουσαι ἀνωθεν τῶν ἐρμαρίων καὶ παραθύρων τῶν δωματίων, εἰς τὰς ὁποίας θέτομεν ἐλαφρὰ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσεως ὄλον λεμόνια, φιαλίδια, ποτήρια κτλ.

Ράφι = ὡς ἡ ἀνωτέρω (θέσι).

Παναθύρι = παράθυρον (Τσιορέκ - κιοϊ).

Πατέκα = ἀτραπός.

Γκάρτι = αἵμασιά, συγγενῆς πρὸς τὴν λέξιν ἔρκος.

Κανίσκι = κάνεον, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἦτο ἀγγεῖον ἐκ χαλκοῦ ἢ σπανίως ἐκ χρυσοῦ χρησιμεῖον κατὰ τὰς θυσίας· ἔθετον δὲ ἐν αὐτῷ τὸν ἄρτον καὶ τὰς οὐλοχύτας. Σήμερον ἡ λέξις σημαίνει τὸ κάνιστρον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐν Καρυαῖς κατὰ τοὺς γάμους θέτουσιν ἄρτον, οἶνον, ὄρνιθα ἐψημένην, ἀτινα καλύπτονται μὲ χρυσοκέντητον παρὰ τῆς νόμφης μανδήλιον.

Σκαφι = ἡ σκάφη ἐν Καρυαῖς, ἐν Ἀδριανουπόλει δὲ κουπάνα.

Ἀργαλειός = Ἰστός. Ὅπως κατὰ τοὺς Ὀμηρικούς χρόνους ἡ οὐσιωδεστέρα ἐνασχόλησις τῶν νεανίδων ἦτο τὸ ὑφαίνειν ἰστόν, τοιοντοτόπως πρὸ τῆς εισδύσεως παρ' ἡμῖν τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτείας ἡ ἀναγκαιοτέρα ἐργασία τῶν γυναικῶν ἐθεωρεῖτο ὁ ἀργαλειός, ἦτοι τὸ ἐργαλεῖον, ἦτοι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐργαλεῖον τῶν γυναικῶν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ῥωμαίοις ἡ λέξις *urnis* ἐσήμαινε τὴν ἐξέχουσαν πόλιν, τὴν Ῥώμην.

Σκούτου καὶ ὑποκοριστικῶς σκουτέλι = παροψίς, πινάκιον.

Χαλκᾶ = α) ἐν Καρυαῖς σημαίνει τὰς ἐκ χαλκοῦ χύτρας καὶ β) παρ' ἡμῖν λέγεται τὸ ἐν τῇ αὐλαίᾳ πύλλη ἐκ χαλκοῦ ἢ σίδηρου κρόταλον.

Πυρουστιά = (πῦρ ἐστία), τρίπους.

Ἀδράχτι, δράχτι = ἀτρακτος.

Ρόκα = ἡλακάτη.

Φουράλι = σάρωθρον (Τσιορέκ - κιοϊ).

Κόπανους = ἰσχυρὸν ρόπαλον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς βαφεῦσι.

Μάσα = Λατινικὴ λέξις *mensa* = τράπεζα.

Σαῖτα = κερκίς. Λατινικὴ λέξις *sagitta*.

Στημόνι = αἱ ἐγκάρσιοι κλωσταὶ τοῦ ὑφαινομένου ἐν τῷ ἰστῷ ὑφάσματος.

Ἐφάδι = Αἰ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν τοῦ στημονίου κλωσταὶ τοῦ ὑφαινομένου ἐν τῷ ἰστῷ ὑφάσματος.

Γκαλέτσια = ξύλινα ἐμβάδες, τῶν γυναικῶν ἰδίως.

Καυκί = κίμπελον.

Φυτιλᾶς = ψάλις ἔχουσα θήκην τινὰ ἐν τῷ ἐτέρῳ τῶν βραχιόνων αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκοπτον τὴν ἀπηνθρακωμένην θρυαλλίδα τῶν ἀλεμματοκηρίων. Εἶδος αὐτοῦ διατηρεῖται ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις.

Πινακουτή = Εἶδος σκαφίδος ὑποδηρημένης εἰς μικρὰς θήκας, ἐν αἷς θέτομεν τὴν ζύμην τοῦ ἄρτου.

Μαξιλάρι = Προσκεφάλαιον.

Κρήνα = κυτίον.

Κουμάρι = Ἀγγεῖον ὅμοιον τῇ λαγήνῳ ἐκ πορσελάνης ἢ ὁμοίας ὕλης ἐν ᾧ θέτουσιν ὕγρα.

Τριχιά = Σχοινίον.

Σφίδα = (Καρυαί). Πήλινον ἀγγεῖον ὅμοιον τῷ πίθῳ καὶ μικρότερον αὐτοῦ, ὅπερ ἡμεῖς καλοῦμεν γαβανόζι.

Γυννί = ὕννιον, τὸ γνωστὸν γεωργικὸν ἐργαλεῖον. Ἐν τῇ λέξει ταύτῃ διεσώθη τὸ δίγαμμα (F).

Τσικούρα = πέλεκυς. Λατ. λέξις securis (Καρυαί).

Νήμα = ἀρχαιοτάτη λέξις ἀπαντώσα ὑπὸ τὴν ἀρχαίην σημασίαν αὐτῆς· ἀπαντᾶται δὲ καὶ γνέμα.

Ἀλέτρι = ἄροτρον.

Βκέντρι = βούκεντρον (Καρυαί).

Φαγόξυλου = Λίμα δι' ἧς λεπτύνομεν τὰ ξύλα.

Ζεύγλις = Ράβδοι, τὰς ὁποίας θέτομεν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ἀμάξης.

Ἀξόνι = Ὁ ἄξων τῶν τροχῶν τῆς ἀμάξης.

Σύναργα = Τὰ ἐργαλεῖα τοῦ τέκτονος· ἐτυμολογία σὺν καὶ ἔργον ἦτοι ἐργαλεῖα τὰ ὁποῖα ἀπὸ κοινοῦ συντελοῦσι πρὸς ἐπιτέλεσιν ἔργου τινός.

Βίδα = Καρφίον κοχλιοειδές. Εὐρῆται καὶ ὑπὸ ἄλλην σημασίαν ἐν τῇ φράσει «εἶνε βίδα» ἦτοι τρελλός εἶνε.

Ἄρμα = Λατινικὴ λέξις = ὄπλον.

Ἄρμνια = Ἡ παρ' ἡμῶν Τουρκιστὶ καλούμενη τουρσὴ (Καρυαί).

Ληόλαδου = ἔλαιον ἐλαίας· τὸ δὲ σησαμόλαδον ἐν Καρυαῖς καλεῖται ἀπλῶς λάδι.

Φάβα = Λατινικὴ λέξις faba = κοκκία. Σημαίνει τὸ διὰ τοῦ πολλοῦ τῶν κοκκίων κατασκευαζόμενον φαγητόν.

Μηλίνα = Πλακοῦς οἰκιακὸς ὁ Τουρκιστὶ καλούμενος μπουρέκι. Πιθανῶς ἐκ τοῦ μέλι, μελίνη τοῦτέστι καρύκειμα κατασκευαζόμενον μετὰ μέλιτος, ὡς ἦσαν οἱ τῶν ἀρχαίων πλακοῦντες οἱ ἐν χρήσει κατὰ τὰς ἐκφορὰς τῶν νεκρῶν καὶ ἐν τοῖς λάρναξι τιθέμενοι.

Πῆττα = Ἄζυμος ἄροτος ἀνευ ἀρωμάτων καὶ μέλιτος. Ἡ δὲ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους μετ' ἀρωμάτων, βουτύρου καὶ σακχάρους κατασκευαζομένη πῆττα καλεῖται παρ' ἡμῶν Βασιλειάτικη πῆττα.

Σαλαμοῦρα = Ἄδωρ περιέχων ποσότητά τινα ἄλατος, ἐν τῷ ὁποίῳ διατηροῦμεν τὸν τυρὸν καὶ ἄλλα παρόμοια.

Κουλίκι = α) πλακοῦς ἔχων σχῆμα κύκλου· β) συνάθροισιν ἀνθρώπων ἀποτελούντων σχῆμα κύκλου. Ἐτυμολογία ἐκ τοῦ Λατινικοῦ collegio = συνάθροισις, ἐκκλησία.

Γλυκάδι = Ὀξος, κατ' εὐφημισμὸν.

Κρασουπάρα = ψυχρὸν κατάπλασμα, κατασκευαζόμενον μετὰ

ψυχίων ἄρτου καὶ κεκραμένου οἴνου. Ἐπιτίθεται ἐπὶ κτυπημάτων τῶν λεπτοφυσῶν μερῶν τοῦ προσώπου οἷον τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς ρινὸς καὶ ἄλλων πρὸς ἐλάφρυνσιν τοῦ πόνου.

Κοῦραι = Μικροὶ ἐκλεκτοὶ ἄρτοι διανεμόμενοι κατὰ τὰ μνημόσυνα (Καρυαί). Παρ' ἡμῖν καλοῦνται οὔτοι Φραντζέλοι.

Ζώου = Τὸ κατ' ἐξοχὴν ζῶον, ὁ ὄνος.

Πράματα = Τὰ κατοικίδια ζῶα καὶ ἰδίως ὁ βοῦς, ἡ ἀγέλας, ὁ βούβαλος, ὁ ἵππος κτλ. (Καρυαί, Τσιορέκ - κιοῖ).

Ἀγρίμνια = Τὰ ἄγρια ζῶα, τὰ θηρία.

Κουταβούδγια = σκύλακες.

Πάτα = ὁ χῆν.

Κουφάδγια = οἱ ποντικοί.

Γουργόνι = Ὁ Ἰνδιάνος, κοῦρκος.

Λουγαρίδα = Ἡ ἀράχη. Ὁ ἰστός αὐτῆς παρ' ἡμῖν λέγεται ραχνιά.

Γκουγκουχτοῦρα = Εἶδος περιστερῶς φαιῶς τὸ χρῶμα ἐχούσης μέλαν περιλαίμιον. Πιθανῶς ἢ παρὰ τοῖς Ζωολόγοις καλουμένη Φάσσα. Ὀνοματοπεποιημένη λέξις ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ πτηνοῦ (γκού, γκού χτού, γκού, γκού). Περὶ τοῦ πτηνοῦ τούτου ὑπάρχει παρ' ἡμῖν παράδοσις καθ' ἣν λέγεται ὅτι ἦτο ἄλλοτε μαθητῆς ράπτου καὶ ἐπειδὴ ὑπέφερε ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου του πολλὰ δεινά, παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τὸν μεταβάλλῃ εἰς πτηνόν. Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἰσακούσας τῆς δεήσεώς του μετέβαλεν αὐτὸν εἰς πτηνὸν καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν ἔφερε μαῦρον ράμμα ἐπὶ τοῦ λαμποῦ του ἔμεινεν ἔχον τὸ μέλαν περιλαίμιον. Ἄξιον παρατηρήσεως εἰνεῖτι ἐνῶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν περιστερῶν συνέρχονται εἰς μίξιν πρὸς ἄλληλα ὡς λ.χ. αἱ πελειάδες μετὰ τῶν κοινῶν περιστερῶν, μόνη αὕτη (ἢ φάσσα) συνάπτει ζευγὸς μετὰ τοῦ εἴδους τῆς.

Τουρφαντὰ = Τὰ πρωτοφανῆ προϊόντα τῶν καρπῶν τῶν δένδρων. Ἡ λέξις φαίνεται Τουρκικῆ, πιθανὸν ὅμως νὰ εἶνε ἢ λέξις πρόφαντα παρεφθαρμένη.

Βάχανα = Λάχανα, μετὰ τινος Δωρικῆς τραχύτητος ἐν τῇ προφορᾷ τῆς συλλαβῆς βα, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελῇ τὴν προφορὰν βουάχανα (Καρυαί).

Μπρούστουλα = Λάπατα.

Βλαχόστιαρα = ἀραβόσιτος (Καρυαί).

Ραβουκέχρια = ἀραβόσιτος (Δουγάν - ογλοῦ).

Βασιλάδια = ἀραβόσιτος (Μοναστήριον).

Ραβουκέφαλα = ἀραβόσιτος (Καρυαί).

Στιαρῖσι = ἀραβόσιτος (Τσιορέκ - κιοῖ).

Γκουγκοῦνις = ἀραβόσιτος (Τσιορέκ - κιοῖ).

Δρόκινα = Ροδάκινα (Καρυαί).

Γόρτσα = Ἀπίδια καὶ ἰδίως ἀχλάδια (Καρυαί).

Κλήδουνας = Κληδών. Καλεῖται καὶ Καληνύτσα. Ἡ λέξις Καλή-

νύτσα ἐγένετο ἐκ τοῦ καλῆ νυφίτσα, διότι κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην, τελουμένην κατὰ τὴν 24ην Ἰουνίου, μνήμην τοῦ γενεθλίου τοῦ Προδρομοῦ, ἔθος ἐπεκράτησεν αἱ γυναῖκες νὰ στολίζωσι μικρὰν τινα κορασίδα, ὄχι ὀρανήν, ὡς νύμφην, καὶ νὰ περιφέρωσιν αὐτὴν κρατοῦσαν εἰς τὰς χεῖράς της μικρὸν τι χάλκινον δοχεῖον ὕδατος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀφ' ἐσπέρας ἐτέθησαν διάφορα σήματα, οἷον δακτυλίδια κλπ., τὰ ὁποῖα καλοῦνται σημάδια. Ἡ νύμφη περιφέρεται ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν κρατοῦσα καὶ ἄνθη, ἰδίως δὲ βασιλικὸν (ὠκιμον)· ἀκολουθοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλα κοράσια ἀπαγγέλλοντα τὸ ἐξῆς δημῶδες ἄσμα:

«Καλὴ - νύτσα μου, προτουστέφανη,
Μάνα μ' ἔστειλε
γιὰ κρυὸ νιαρὸ
νὰ ποτίσοιμι τὸν βασιλικὸ
τὸν πλατόφυλλον».

Καθ' ὅλην τὴν νύκτα μένουσι τὰ σημάδια ἐν τῷ δοχείῳ κεκαλυμμένα καὶ τὴν ἐπιούσαν συνέρχονται ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης αἱ γυναῖκες καὶ νεάνιδες τῆς συνοικίας καὶ ἀπαγγέλλουσι διάφορα δίστιχα, ἅτινα καλοῦνται κουντσάκια. Τὰ δίστιχα ταῦτα κυρίως θέματος ἐρωτικοῦ ἢ ἐν γένει μελλούσης εὐτυχίας θεωροῦνται ὡς ἄλλοι χρησμοί. Κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἐκάστου αὐτῶν ἡ νύμφη ἐξάγει ἐν σημάδιον καὶ ἐγχειρίζει αὐτὸ εἰς τὴν γυναῖκα, ἥτις κατέθηκε τοῦτο τὴν προτεροαίαν ἐν τῷ δοχείῳ. Ἡ ἔναρξις τῆς ἐξαγωγῆς τῶν σημαδίων ἀρχεται μετὰ τοῦ ἐξῆς διστίχου:

«Σήμερα εἶνι τ' Ἀϊαννιοῦ
εἶνι μεγάλη χάρι
ὄσα σιντούκια κι' ἀνοιξαν
ὄλα δικά μου νᾶνι».

Κοιμοῦλα = Σωρός, συνάθροισις. Λατ. λέξις *cumulo*.

Παρεμβουλὴ = Συμβουλὴ.

Θουργιά = Χρῶμα, ἐκ τοῦ θεωρεία.

Φρυγανιά = Ἡ τέφρα τοῦ κεκαυμένου ἄρτου. Παράγεται ἐκ τοῦ ὀήματος φρύγω.

Γκλήτσκας = Λύγξ. Ἀναφυλλητός. Λυγμός.

Ξόανου = Ξό(Φ)ανου. Καλεῖται παρ' ἡμῖν ὁ ἀμαθὴς καὶ κακὸτροπος.

Οὔεσκα = Ἡ λέσχη (Καρυαί).

Λέμα = Σύστοιχος τῇ λέξει λιμός, δὲν σημαίνει πείναν ἀλλὰ λαμαργίαν ἐκ τῆς λέξεως ταύτης καὶ ἡ λέξις λιμαρᾶς ἢ καὶ συνήθως λιμας καὶ λίμα, ὅλον τί λίμα ποῦ εἶσι;

Χηριδὸς = Χῆρος.

Στρουμπουχτοῦρα = Συνωστισμός, ἐκ τοῦ στρομπώνου = σπρώχνω = ὠθῶ.

Πιραστήρ = Μικρὰ ξυλίνη βελόνη, δι' ἧς περῶσι τὰς ζῶνας (βρακοζώνης) τῶν θρακίων.

Β γ ι ὸ = Περιουσία. Ἡ λέξις αὕτη καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἰδίως παρ' Ὀμήρῳ ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει καὶ παρ' ἡμῖν.

Β ο υ λ ἄ = Δωρικὸς τύπος τῆς λέξεως βολή. Ἡ λέξις αὕτη πρὸς τῇ σημασίᾳ τοῦ ῥίπτειν ἔχει καὶ τὴν σημασίαν φορᾶ, ὡς μιὰ βουλά, δυὸ βουλές, ἅπαξ δις κτλ.).

Λ η ξ ο υ ρ γ ι ἄ = συγγενὴς πρὸς τὴν λέξιν λαίμαργος, ἥς καὶ τὴν σημασίαν ἔχει (Καρναί).

Σ π ι ἄ = πῦρ, τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου. Ἔστια.

Κ ο ὄ φ τ α λ ο υ = Οὕτως ἀποκαλοῦσι τοὺς κεκυφώτας γέροντας καὶ γρῶϊας περιφρονητικῶς. Ἔτυμολογία ἐκ τοῦ κύπτω.

Γ κ ο υ δ ο ὄ λ ι = α) Λάγηνος κολωβομένη, (Ἄδρ)πολις β) ὁ κύκλος (ἐν Καραγασιῶ Ἀδριανουπόλεως).

Ζ ι ἄ ρ α = θερμὴ τέφρα, ἐκ τοῦ ζέω.

Φ η κ ἄ ρ ι = θηκάριον ξίφους, κολεός.

Κ α μ ἰ δ α = Διακαῆς ἐπιθυμία μὴ λαβοῦσα τὸ ποθητὸν τέλος· παρὰ-ληλος τῇ λέξει ταύτῃ εἶνε ὁ καῖμός. Ἔτυμολογία πιθανῶς ἐκ τοῦ καίω.

Π ι λ ἄ τ ρ ο υ ς = ὁ ἀνηλεής, ὁ μὴ καμπτόμενος εἰς τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων. Παράλληλος λέξις εἶνε καὶ ἡ λέξις Κατάφας.

Μ ο υ ν α χ ο υ σ ι ἄ = μοναξιά.

Κ ο ὄ ρ α = Λατινικὴ λέξις cura, φροντίς, ἐξ ἥς καὶ τὸ ῥῆμα κουρά-ζομαι, ἧτοι φροντίζων ἀποκάμνω.

Σ ο ὄ μ α = Λατινικὴ λέξις summa, ἄθροισμα.

Λ ἔ ρ α = Ἀκαθαρσία.

Λ ἄ β δ α ς = Ἀνόητος, βλάξ.

Μ π ο υ μ π ο ὄ ν α = Πυρὰ μετὰ μεγάλων φλογῶν. Λέξις ὀνοματοπεποιημένη ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ψόφου τῶν καιομένων ῥιπῶν (ψαδῶν). Περιτὴν τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου συνειθίζουσιν οἱ παῖδες νὰ συσσωρεύωσιν εἰς κοινόν τι μέρος ψάθας, τὰς ὁποίας ἀνάπτουσιν περὶ λύχνων ἀφᾶς καὶ πηδῶσι διὰ μέσου τῶν φλογῶν ἀπαγγέλλοντες τὸ ἐξῆς: ψύλλ' κόρτζις σ' τὸν καλόγηρον. (Ἀδριανούπολις). Ἐν Καρναῖς αἱ πυρὰι αὗται ὀνομάζονται μπουμπουρόνις· ὅταν οἱ παῖδες πηδῶσιν ἀπαγγέλλουσι τὸ ἐξῆς δίστιχον.

Πέρα, πέρα μπίνα

ἴψοφσι κι' ἀπ' οὐμ πείνα.

Κ ο υ ρ ο υ φ ἔ ξ α λ α = Ἀνόητοι λόγοι, ἀνοησίαι.

Φ υ λ λ ἄ δ α = Βιβλίον καὶ ἰδίως τὸ πρῶτον ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῶν ἀρχαρίων, τὸ ἀλφαβητάριον.

Κ α τ ι θ α σ ι ἄ = συνάγη.

Ζ ἄ κ α τ α = α) Ἐργαλεῖα (Ἄδρ)πολις, β) Λόγος (Καρναί).

Ἀ ν ο ι χ τ ο υ σ ὄ ν = Ἐξοχή.

Κ ὄ λ υ ν τ α = Ἐν Καρναῖς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους τρέχουσιν οἱ παῖδες εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἄδουσιν ἀσματῖα σχετικὰ πρὸς τὴν ἐορτήν, ἅτινα

καλοῦνται κόλυντα, ἀνάλογα πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς καλάνδας.

Παταργιά = Ράπισμα (Καρναί).

Ἰσκιλους = Σιά.

Ἀτσαλους = Κατὰ συγκοπὴν ἐκ τῆς λέξεως ἀτάσθαλος, ἀνόητος.

Ἡ φράσις ἀτσαλα λόγια = ὕβρις, αἰσχροὶ λόγοι.

Πχιόχουντρούς = προῦχων.

Ἀπαούτσκους = ἀπαλὸς (Καρναί).

Κακὸς = Ἄξιος, δραστήριος, ἐνεργητικὸς, κατ' εὐφημισμὸν. Ἡ φράσις κακὰ σκοῦζι, σημαίνει, οἱ λόγοι τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἔχονται σπουδαιότητος (Καρναί καὶ ἀλλαγῶ).

Προυκουμένους = α) πλούσιος (Καρναί), β) ἐπιμελής παρ' ἡμῖν. Ὁ ἀμελής λέγεται ἀνιπρόκουπους.

Ἀψὺς = τραχύς, ἐπὶ πραγμάτων ὅσον ἀψὺς καφὸς κτλ.

Θκόμ' Θκόσ' = ἰδικὸν μου, ἰδικὸν σου.

Ἰντικάρς = ἀφηρημένος.

Χαζὸς = ἡλίθιος.

Ζούρλὸς = τρελλός.

Κουντουθόδουρους = Πᾶς ὁ μικροῦ ἀναστήματος ἄνθρωπος καλεῖται οὕτως.

Λιάχας, ἄσυγύριστους. Αἱ λέξεις αὗται σημαίνουνσι τὸν ἀτημελήτως φερόμενον.

Χάφτης = ὁ χάσκων, ρεμβάζων.

Πιτεινουκέφαλους = ὁ περιορισμένου νοῦς ἄνθρωπος.

Λουγουδιάρροια = ὁ κατ' ὑπερβολὴν φλύαρος.

Πᾶσα ('μέρα), (Καρναί).

Καυτὸ (νιαρὸ) = Ζέον ὕδωρ (Καρναί).

Οὐκνιάρς = δκηρὸς (Καρναί).

Ἀπόχειρου (ἕνα) = Μία δράξ. Ἀπλόχειρον κατ' ἀποκοπὴν τοῦ ἀπόχειρον.

Ἄνιτους = ἀναίσθητος.

Βουνίσιους = ὄρεινός.

Πηχτὸ = πεπηγμένον.

Χαλεύου = ζητῶ.

Λγιααίρνου = Διαίρω, περιπατῶ.

Πατώνου = Ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ὀμηρικοῦ ρήματος πατέομαι, τρώγω.

Ὁρσε = ἔλθε καὶ κάθισον (Καρναί).

Μηνῶ = Ἀγγέλλω.

Οὐγκόνουμι = Ἐξογκοῦται ὁ στόμαχός μου ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς καὶ δυσπέπτου τροφῆς. Ἀόριστος οὐγκώθκα. Παράγεται πιθανῶς ἐκ τοῦ ὄγκος.

Οὐρμηνεύου = Δίδω εἰς τινα συμβουλὰς. Ἄορ. οὐρμήναφα.

Γνέθου = Νήθω, Ἀόρ. ἔγνησα.

Τσαλαπατῶ = Λακπατῶ. Ἀόρ. τσαλαπάτσα.

Βζῶ = Σθέννω, εὔρηται ἢ προστακτικὴ βζύστου (Τσιορῆκ - κιοῖ).

Ἀγναντεύου = παρὰλληλον πρὸς τὸ ἀρχαῖον ρῆμα ἀντιάω ἴτοι πηγαῖω εἰς προῦπάντησιν τινος. Ἐν Καρυαῖς τὸ ἀγναντεύου δὲν σημαίνει προαπαντῶ ἀλλὰ παρατηρῶ μακρόθεν τινὰ ἀπλῶς ἢ ἐπιβούλως, οἷον ἐν τῇ φράσει «ἀγνάντημι ἱκεῖ γιὰ τὶ κάμι αὐτὸς» = πήγαινε καὶ παρατήρησον τί κάμνει ἐκεῖνος.

Ἀγανακτῶ. Τὸ ρῆμα τοῦτο ἐν Καρυαῖς εὔρηται ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ φωνάζω, ἴσως διότι ὁ ἀγανακτῶν κραυγάζει.

Ἀγροικῶ, γροικῶ = γνωρίζω, καταλαμβάνω τι ἐν συνδιαλέξει-σιν ἢ συζητήσεσιν.

Ἀπουδγιαβάξου = Ἀποστέλλω τινὰ (Καρυαί).

Ἀπεικάξου, πεικάξου = ἐννοῶ (Καρυαί).

Δγιαφκα = ἤμην εἰς τι μέρος καὶ ἔφυγον. Ἀόρ. τοῦ ρήματος διαφεύγω (Καρυαί).

Βαρῶ = Κτυπῶ, Ἀόρ. βάρησα.

Κρούου = Κτυπῶ (Καρυαί).

Σμίγου = Κατὰ μετάθεσιν τὸ ρῆμα μίσγω (Καρυαί).

Βα'. ΛΕΞΕΙΣ

I. Ὁ ἄνθρωπος

Λειχοῦδ'	Λέλιου	Οὔε
Λειχοῦσα	Τάτους	Μπάμπας
Θεῖτσα	Μάνα	Παληγόρη
Μάνη	Τρανή - νινὲ	Μποῦλιου
Τσιόβινου	Γιαγιά	Κουπέλα

II. Μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος

Φυλλονκάρδια	Στιφανίτσια	Βίλα
Ζνίχους	Παραδάγκαλα	Γκηρογκηλιάνους
Μολίγκια	Οὔάκρους	Καρῶδ'
Ταβανίτ'	Ζβέρκους	Μαλλουκέφαλα

III. Ὀνομασία ἐνδυμάτων

Σουκάδ'	Ζιπούν'	Σπάργαλα
Δύμιτου	Φυλάργια	Φασκιά
Τσοῦννα	Σκουτιά	Ρόμπα

IV. Ὀνομασία τῶν μερῶν τῆς οἰκίας κτλ.

Παραστάτο'	Κατέφιλους	Μάνταλους
Γιοῖκους	Κάστρου	Παραπόρο'
Γκοῦθα	Καμάρα	*Αλικόθα
Αἴτρα	Στέρνα	Θέσο'
Γουνιά	Ντάμ*	Ράφ'
Πυρμάχους	Ξιστρόχ*	Παναθύρ'
Πιζούλ'	Σάλα	Θυρίδης
Ζέστα	Κάγγιλου	Πατέκα
Γοῦρνα	Κιλέο'	Πουργιά
Μυσάντρα	Σπιτ'	*Αστροχιά
Κόχ'	Σύρτο*	Γκάρτ'
Πόρτα	Συρτάρ*	

V. Ὀνομασία οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων

Κανίσκ'	Κουβάς	Πινακουτή
Σκαφι	Μάσα	Κουπάνα
*Αργαλιός	*Υφάδ'	Μαξιλάρ'
Σκούτου	Στημόν'	Κρήνα
Χαλκᾶ	Σαίτα	Κούπαξα
Πυρουστιά	Μπουτίλα	Σκουτέλ'
*Αδράχτ'	Βραχιόλις	Κουμάο'
Μπόους	Γουδύ	Τοιχιά
Φουρκάλ'	Γκαλέτσια	Σφίδα
Κοῦπα	Καινί	Γκαβανός'
Κόπανους	Φυτιλᾶς	Βάζου

VI. Ἀντικείμενα ἐπιτηδευμάτων

Γυνί	*Αλέτρο'	*Αξόν'
Τοικούρα	Βέντρο	Σύναργα
Νῆμα	Φαγόξυλου	Βίδα
Γνέμα	Ζεύγλις	*Αρμα

VII. Φαγητά, φάρμακα κτλ.

*Αρμνά	Πῆτα	Γλυκάδ'
Ληόλαδου	Σαλαμοῦρα	Κρασουπαπάρα
Φάβα	Κουλίκ'	Κοῦραι
Μηλίνα	Γουρβανόγαλα	

VIII. Ζῶα

Πρόλατα	Κουταβούδια	Λουγαρίδα
Ζῶον	Πάτα	Κουσαργιά
Πρόματα	Κουφάδια	Μπατζιάκ'
*Αγορμνία	Γουργόν'	Γκουγκουφτούρα

IX. Φυτά.

Τρουφαντά	Ἀβράμηλα	Ραβουκέφαλα
Τσουνκίδια	Βλαχόστιαρα	Δρόκινα
Βάχανα	Βασιλάδια	Γκόρτσα
Μπούστουρου	Ραβουκέχρια	

X. Σημασίαι διαφόρων ὀνομάτων

Κλήδουνας	Πιραστήρ*	Κούρα
Καληνίτσα	Βιό	Σούμα
Κουμούλα	Βούλα	Λέρα
Παρεμβουλή	Ληξουριά	Λάβδας
Θουργιά	Στιά	Μπουμπούνα
Φουγανιά	Φουτιά	Κουρουφέξαλα
Γκλήττοιας	Κούφταλου	Φυλλάδα
Ξόγανον	Γκουντούλ [†]	Κατιβασιά
Οζέσκα	Ζιόρα	Ζάκατου
Φιαρνιξιά	Φηκάρ'	Ἀνοιχτουσύν'
Λίμα	Καμίδα	Κόλυντα
Λιμαρῶς	Καϊμός	Παταργιά
Χηριός	Πιλάτους	Ἰσκιλους
Στουμπουχτούρα	Μουναχουσιά	

XI. Σημασίαι ἐπιθέτων

Ἄτσαλους	Χαζός	Πᾶσα (μέρα)
Πιχόχουντρος	Ζουρλός	Καρτό
Ἀπασούτσικους	Μουμίτο*	Οἰκνιάος
Κακός (σκούζει)	Μαμαλίγκα	Ἀπόχειρου (ἕνα)
Προσκουμένους	Κουντουθόδουρης	Ἄνιτους
Ἀνιπρόκουτους	Λιάχας	Βουνίσιους
Ἀψός	Χάφτης	Κίτινον
Θαόμ'	Πιτεινουκάφκαλους	Πυχτό
Ἰντικάρς	Λουγυδιάρροια	

XII. Σημασίαι ρημάτων

Χαλεύον	Ἀγανακτῶ (φων.)	Ἀφηκρῶ
Δγιααίρου	Ἄ (γροικῶ)	Γγαρίζου
Ἄορσε	Ἄπουδγιαθάζου	Πιλαῶ
Πατόνου	(Ἄ)πεικάζου	Γυδρόνου
Μηνῶ	Δγιαθκι	Τσαμπουνῶ
Οὔγκονουμι	Βαρῶ	Φάσκουσι
Οὔρμηνεύου	Φιλέου	Γιάνκι
Γνέθου	Σμπράχνου	Ἄστουχῶ
Τσαλαπατῶ	Κρούου	Χασμουρνούμι
Βζῶ	Σμίγου	Συνηρίζουμι
Ἀγναντεύου	Παραβουδῶ	Τρανεῦουμι

Γ'. ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ (τοπικῆς διαλέκτου Ἀθριανουπόλεως καὶ περιχώρων)

ΗΛΙΟΥΣ ΚΙ ΦΙΓΓΑΡ

Μιά φουρά ἦταν ἕνας παπούς κι μιὰ μπάμπου. Πάει παπούς στ' ἀμπέλ' νὰ σκάψ' ἀντικρούς' τὸν ἥλιου κι τοῦ φιγγάρ' ποῦ μάλλουναν. Ἄμα εἶδγιαν τὸν παποῦ τὸν λέν «Ὡρα καλή, παποῦ, πέ μας ἰσὸ ξέρος, πχὶὸς εἶνι ἀκόμα καλλίτιρους ἥλιους γιὰ τοῦ φιγγάρ; Πιόναν ἀπ' τοὺς δυὸ μας θρίσκις κόμα καλλίτερον ποῦ πρέπ' σ' αὐτόναν τὸν κόσμου;».

Τότι λέει παπούς «Ἡλιους πρέπ' τὴν ἡμέρα κι τοῦ φιγγάρ' τὴ νύχτα». Εὐχαριστήθηκαν τότι ἥλιους κι τοῦ φιγγάρ' κι τὸν ρῶσαν τὸν παποῦ τί θέλ' νὰ τὸν δώσουν' γιὰ νὰ πληρωθῆ κόπους τ' ποῦ τοῖς ἔκαμι αὐτήναν τὴν κροῖσ. «Ὁ,τ' θέλτι, λέει παπούς, δόσι μοι, τι, ἰγὼ εἶμι ἠῆχαριστημένους». Ἐβγαναν τότε ἥλιους κι τοῦ φιγγάρ' κι τὸν ἔδουκαν τὸν παποῦ μιὰ γουρνίδα κι τὸν εἶπαν ἅμα πάει ἀπ' τοῦ μισὸ τοῦ δρόμου κι κόμα κεῖθι νὰ τὴν πῆ τὴν γουρνίδα «Γένσι γουρνίδα μιὰ χουῖφτα φλουργιά» κι θὰ γινηῖσ'. Κι' ὅπουτι θὰ τὴν λέν ἔτσ' θὰ γινηῖσ'.

Πῆρι τότι παπούς τὴν γουρνίδα κι' ἅμα πάει ἀπ' τὸν μισὸν τὸν δρόμου κεῖθι τὴν εἶπι «Γένσι, γουρνίδα, μιὰ χουῖφτα φλουργιά» κι γουρνίδα γένσι. Πάει τότι παπούς χαρούμινους στοῦ σπῆτι τ' κι τὴν λέει τὴν μπάμπου τί τὴν χ' ποῦ εἶχαν τώρα στὰ γηράματα.. Κατόπ' πάει παπούς νὰ φέρ' ἕναν μᾶστουρη νὰ κάμ' κείναν τὴν γουρνίδα ἕνα κουμάσ' ἀσημένιου κι παραγγεῖλι τὴ μπάμπου νὰ μὴν τὴν χ' κι μπροστά στοὺν μᾶστουρη δεῖξ' κείναν τὴν καλουσύν' τῆς γουρνίδας.

Ἦρι κατόπ' μᾶστουρης κι ἀρχιμι νὰ φτιάν' τοῦ κουμάσ'. Ἡ μπάμπου ἦταν καμπόσου πηνισάρα κι ἕκατσι κι εἶπι τὸν μᾶστουρη ποῦ γινηῖσ' γουρνίδα τς φλουργιά. Δὲν μπορούῖσι νὰ κρύψ' τοῦ μυστικὸ. «Ἐηρὸ κωκὰ δὲ βαστοῖσι». Ἐκατσι εἶπε κι τὴν γουρνίδα «Γένσι, γουρνίδα, μιὰ χουῖφτα φλουργιά» κι γουρνίδα γένσι.

Ἄμα εἶδγι αὐτὸ κείνους μᾶστουρης ἦταν ἔξυπνους κι πῆρι ἀπ' ὄξου μιὰ γουρνίδα ποῦ τὴν ἔμοιαζι κείναν τὴν καλή κι μὴ τρόπου κάμινοντας τοῦ κουμάσ' ἔπχιασι ἔβανι κείναν τὴν γουρνίδα μέσα κι χουρὶς νὰ τὸν νιώστ' κανένας ἔκλιμι τὴν καλή τὴ γουρνίδα ποῦ γεννοῖσι φλουργιά.

Παπούς κι μπάμπου τὴν ἔθριφαν κείναν τὴν γουρνίδα κι θαρροῦσαν ποῦ εἶνι ἡ καλή. Ποῦ νὰ ξέφουρι μᾶστουρης ποῦ τοῖς ἐπῆξι τοῦ πηχνιδ. Ὅστιρα ἀποῦ καμπόσης μέρης θέλσι παπούς καμπόσης παραδης πέρ' τὴν γουρνίδατὴν λέει. «Γένσι, γουρνίδα, μιὰ χουῖφτα φλουργιά». Τότε κείν' γουρνίδα στὰ φλουργιά τὸν τόπου' ἔκαμι μιὰ κουτσουλιὰ μέσα στοῦ παποῦ τοῦ χέρ'. Παπούς ἀσχάθκι κι ἀναγοῖλιασι κι τὸν ἦρι νὰ ξιράσ'. Πάει νίφκι κι πλάληξι νὰ παρακαλέσ' κείνους τὸν μᾶστουρη νὰ τὸν δώσ' τὴ γουρνίδα. Τὸν λέει: «Ἀδιρφέ, τώρα, δ,τ' ἰγι, ἰγι. Ἐμαβις κι σὺ τοῦ μυστικὸ. Σοῦ παρα-

καλῶ ἔλα δώσι μοι τὴ γουρνίδα καὶ ὅσα γιννάη νὰ τὰ πέρνουμι ἀπὸ μισά».

Κείνους μάστουρης ἦταν χαμνός καὶ τὸν ἔδγιουξι τὸν καϊμένουν τὸν παποῦ καὶ τὸν εἶπι: «Δὲ σοὶ εἰδγια, δὲ σοὶ ξέρου. Δὲν ξέρου ἀπ' αὐτὰ ποῦ μοὶ λὲς τίπουτα. Νὰ γκομιστῆς ἀπὸ δῶ».

Καϊμένους παποῦς πάει στοῦ σπίτι τ' λυπημένους κ' ἕκατσι καὶ ἄρχιρι νὰ συλλουέτι τὴν κακία τοῦ μάστουρη. Πῆρι κατόπ' πάλι τοῦ δικέλλι τ' καὶ πάει νὰ σκάψ' τ' ἀμπέλι τ'. Ἰκεῖ ποῦ πῆνι ἀντικρούς' πάλι τὸν ἥλιου καὶ τοῦ φηγγάρ' ποῦ μάλλουναν καὶ τὸν ρῶτσαν' ποῦ πρέπ' νὰ ἔχ' τὴν προουτιά, ποῦ εἶνι ἀνώτιρου στῆν ἀξία. Τότι παποῦς λέει. «Ἡλιους φραντάξ τὴν ἡμέρα, καὶ τοῦ φηγγάρ' τὴν νύχτα».

Εὐχαριστήθηκαν πάλι αὐτὰ καὶ τὸν ρῶτσαν τί θέλ' νὰ τὸν δώσουν «Ὁ,τ' θέλι», πηδιά μ' εἶπι.

Τότι ἔβγαναν τὸν ἔδουσαν ἕναν μπόου καὶ τὸν εἶπαν «Ἄμα πιράης τὸν μισὸν τοῦ δρόμου ἄνοιξι αὐτόναν τὸν μπόου καὶ θὰ βρήσκς ὅ,τι νουματίσης μέσα καὶ φάη νὰ χουρτάης καὶ ὅπεντι θέλης νὰ φῶς ἄνοιγι τὸν μπόου καὶ θὰ βρήσκς μέσα ὅ,τ' θέλς. Ἄμιά κῦτταξι καλὰ νὰ μὴν τύχ' καὶ τὸν πάρουν καὶ τὸν μπόου ἀπ' τὰ χέρια ς. «Ἐνοια σας, λέει, τότε παποῦς, τώρα ἰγῶ ἔβανα γνῶς' καὶ κανέναν δὲν πιστεύουμε».

Πῆρι τότε παποῦς τὸν μπόου καὶ πάει πέρασι τὸν μισὸν τὸν δρόμου καὶ ἄνοιξι τὸν μπόου καὶ ἤρι μέσα ὅ,τ' ἀπουθυμοῦσι κ' ἕκατσι ἔφαῖ. Πάει κατόπ' στοῦ σπίτι τ' χουρτάτους καὶ χαρούμενους κ' ἕκατσι εἶπι τὴν μπάμπου τ' τί τύχ' ποῦ εἶχαν τώρα στὰ γηράματα. Κατόπ' ἄνοιξαν τὸν μπόου κ' ἕκατσαν ἔφρααν ἴρχιαν ὅσου θέλσαν. Κάθι ἕμερα ἔτσ' ἕκαμαν καὶ ἦταν πολὺ ἠὲχαριστημέν', γιατί μὴ τέτοιουν ἕναν τρόπον δὲν εἶχαν ἀνάγκ' νὲ νὰ δουλέφουν νὲ παραδῆς νὰ ξουδεῦουν. «Ὁ,τ' ἠθιλιαν νὰ φᾶν τοῦ εὐρισκαν καὶ δὲ στειρεῦονταν ἀπὸ τίπουτα.

Μιὰ ἕμερα παποῦς λέει τὴ μπάμπου: «Νὰ καλέσουμι τὸν βασιλέα μὴ τὰ στρατέμματα τ' καὶ νὰ τὸν φιλέφουμι ἀπ' αὐτόναν τὸν μπόου καὶ νὰ τὸν κάμουμι νὰ θαμμαχτῆ». «Καλὰ λὲς παποῦ, εἶπε ἡ μπάμπου, αὐτὸ εἶνι καλὸ, ἄς τοῦ κάμουμι καὶ νὰ δγῆς τότε βασιλέας πῶς θὰ μᾶς τιμής».

Πάει παποῦς τότε καὶ κάλιασι τὸν βασιλέα νὰ πάρ' τὰ στρατέμματα τ' νὰ ἔρτ' στοῦ σπίτι τ' νὰ τοῖς φιλέψ'. Βασιλέας θάμμαξι ἅμα ἄξι αὐτόν τοῦ κάλιασμα ἄμιά πάλι γὰ νὰ μὴν κάμ' τοῦ παποῦ καὶ κακίως' σκάθι καὶ πῆρι τὰ στρατέμματα τ' καὶ πάει στοῦ παποῦ τοῦ σπίτ'. «Ἄμα πάει ἰκεῖ παποῦς ἄνοιξι τὸν μπόου καὶ εἶπι τὸν βασιλέα νὰ φάη ὅ,τ' ἀπουθυμαίει. Κεῖνου νὰ ἦσαν ἀπὸ ἕνα μέρους καὶ νὰ κῦτταης μὴ τί τρόπου ξιφύτρουναν ἀπὸ μέσα ἀπὸ κείνου τὸν μπόου ὅλα τὰ καλὰ τὰ φαγιὰ καὶ τὰ παληὰ τὰ κρασιά. Ἀφοῦ γόρτασι βασιλέας καὶ τὰ στρατέμματα τ' τότε ρῶτσι τὸν παποῦ ἀπὸ ποῦ τὸν ἔχ' αὐτόναν τὸν μπόου καὶ κείνους δὲ θέλει νὰ μισοτρῆσ' κ' ἔλιγι λουγιὸ λογιὸ ψέμματα πῶς μιὰ μέρα σκάφτουντας στ' ἀμπέλι τ' τὸν ἠρι. Τότι βασιλέας τὸν λέει:

«Σένα, παπού, τέτοιους μπόους δὲ σοὶ πρέπ'. Αὐτοὶ εἶνι γιὰτ ἡμένα ποῦ ἔχου τόσου στρατιμμα νὰ θρέψου. Ἰσὺ νὲ πηδιά ἔχς νὲ σκυλιά. Εἶστι δυὸ ξηρουκέφαλα κὶ δὲ σᾶς χρειάζιτι τέτοιου προᾶμια». Πῆρι τότε βασιλέας τὸν μπόου κὶ δὲ γύρσι νὰ δώσ' φτι στὰ κλαύματα τοῦ παποῦ κὶ τῆς μπάμπους.

Κείνους καῦμένους παποῦς ἔκλαφι ἔκλαφι κ' ὕστερα πάλι παληγουρέθκι κὶ πῆρι τοῦ δικέλλι τ' νὰ πάη πάλι στ' ἀμπέλι τ' νὰ δγῆ τὴν παλῆνὰ τὴν τέχνην τ'. Ἰκεῖ ποῦ πῆρηι τὸν ἀντικρούζουν πάλι ἥλιους κὶ τοῦ φριγγάρ' κὶ μάλλουναν ἀνάμισα τς γιὰτὶ δὲν ἤξιροναν πχιὸ ἀπ' τὰ δυὸ ἦταν ἀνώτιρου. Ρουτοῦν πάλιν τὸν παποῦ κὶ κείνους τὰ λέει. «Ἦλιους ἀξίξ τὴν ἡμέρα κὶ τοῦ φριγγάρ' τὴ νύχτα». Τότι αὐτὰ ἔβγαναν κὶ τὸν ἔδουσαν τὸν παποῦ ἕνα τρανὸ ξύλου κὶ τὸν εἶπαν. «Νὰ μὴ λάθ' κὶ πῆς αὐτὸ τοῦ ξύλου «μὴ χτυπᾶς ξύλου», γιὰτὶ ὕστισρα ἰσὺ τοῦ ξέρς».

Πῆρι παποῦς τοῦ ξύλου κὶ ἅμα πάει ὡς τὸν μισὸ τὸν δρομόου θέλει νὰ καταλάβ' τι δύναμι ἔχ' τοῦ ξύλου κὶ τοῦ λέει. «Ξύλου μὴ χτυπᾶς». Τότι τοῦ ξύλου ἄρχιμι νὰ τὸν χτυπᾶη στὴ ράχη τ' κὶ θὰ τὸν τσάκιζι τοῦ κίουφάλι τ'. Καῦμένους παποῦς ἄρχιμι τότε νὰ παρακαλάη κὶ ὅσου νὰ γλυσώσ' εἶδγι κ' ἔπαθι. Ἄμα πάει κατόπ' στοῦ σπίτι τ' ἄρχιμι νὰ συλλουέτι πῶς μὴ τὴν δύναμι τοῦ ξύλου θὰ μπουρέσ' νὰ πάρ' οὐπίσου κὶ τὴν γουρνίθα κὶ τὸν μπόου.

Σκῶνητι τότε πααῖν στοῦν μᾶστουρη κείνουν ποῦ πῆρι τὴ γουρνίθα τ' κὶ τὸν λέει. «Δόσι μοι τὴ γουρνίθα μ'». «Δὲν σοὶ ξέρου, λέει κείνους, δὲ σοὶ εἶδγια». Τότι παποῦς λέει τοῦ ξύλου. «Ξύλου μὴ τὸν χτυπᾶς» κὶ ἄρχιμι τὸν ξύλου νὰ τὸν χτυπᾶη κὶ τὸν χαντάκουσι ἀπ' τοῦ δαυρό. Φοβεῖθκι τότε μᾶστουρης κὶ ἔβγανι τὴν ἔδουσι τὴν γουρνίθα. Τὴν πῆρι παποῦς κὶ τὴν πάει στοῦ σπίτι τ' κὶ τὴν ἔβανι μέσα στοῦ ἀσημένιου τοῦ κουμάσ'. Κατόπ' γααῖν κὶ στοῦν βασιλέα κὶ τὸν λέει. «Βασιλέα μ', φτάν' πχειὰ τόσου κηρὸ ποῦ ἔχς ἄδικα τὸν μπόου μ' δώσι μοι τουν'». Βασιλέας λέει «γκρομιστῆς ἀποῦ δῶ, γιὰτὶ θὰ πῶ τὰ στρατέμματά μ' νὰ ἔρτου νὰ σοὶ σκουτῶσουν».

Τότι παποῦς εἶπι τοῦ ξύλου «Ξύλου μὴ χτυπᾶς τὸν βασιλέα» κὶ τοῦ ξύλου ἄρχιμι νὰ τὸν χτυπᾶη.

Η ΜΟΙΡΑΣΙΑ

Τὸ παραμῦθι αὐτὸ ἐγράφη κατὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ Κωνσταντίνου Καραγκιόζη Ἀδριανουπολίτου ἐτῶν 69 ἀγραμμάτου κατοίκου τοῦ προαστείου Ἰλδιουμίου.

Μιὰ βουλὰ κ' ἔναν γκηρὸ ἦταν ἕνας ἄνθρωπος καλονοικουκυρεμένους κὶ κάθονταν στοῦ γουριό τ' ποῦ εἶχι ἕνα τσιφλίκ. Ἰκεῖ εἶχι πουλλά κιουφάλια προάμια κὶ πουλλά χουράφια κὶ ἀμπέλια κὶ μπαχτσέδες ποῦ εἶχαν λουγιὸ λογιὸ δέντρα, ἄλλα ἀψηλὰ κὶ ἄκαρπα κὶ ἄλλα ποῦ κάρπιζαν κὶ ἔκαμναν μῆλα, καρῦδια, κυδῶνια, φουντούκια, μύγδαλα, κισάσια, βύσνα, σκάμνα, καί-

σια, ζέροντιλα, κράνα, ἀχλάδια, μούσμουλα, δοράκινα, κί ἄλλα λουγιού λουγιού πωρικά. Ἐίχι κί κάμπουσης παραδες κί φλουριά πού τὰ εἶχε παραχουμένα μέσ' στή γῆ γιά νά μή τὰ κλέψουν οἱ κλιφτάδης.

Ὁ Θεός τὸν χάρισι κί δυὸ ἀγόρια πηδιά. Αὐτά, ὅταν ξιτινάχαν κοιμματαὶ τὰ ἔστειλι στοῦ δάσκαλου γιά νά μάθουν γράμματα κί νά μήν ἀπουμείκουν τυφλά κί κούτσουρα γιὰτι «ἀνθρώπους ἀγράμματους ξύλου ἀπελέκητου». Τοῦ τρανὸ τ' ἀγόρ' ἦταν ἔξυπνου κί ἀντιχουμάτκου κί τὰ γράμματα τὰ ἔπιρνι μὲ εὐκολία. Τοῦ μικροῦ ἦταν χουντρονκέφαλο καὶ δὲν μπορούσι νά τὰ πάρ'. Ἦταν πουλὺ χαζὸ κί ὅταν τράνιφι ἔτο ἀπώμκι. Ἀνθρώπους ἀπὸ μικρὸς φαίνιτι τι θὰ ἔν. Τόσου πού πουλιμουῖσι οὐ καυμένους οὐ πατέρας τ' γιά νά τοῦ προουκόψ' κί νά τοῦ κάμ' ἀνθρώπου ὅλα πῆγαν τοῦ κάκου.

Πέρασαν κάμπουσα χρόνια κί οἱ δυὸ γοί τ' ὅταν τράνιφαν ἀρχιφαν νά δουλεύουν στοῦ πατέρα τς τῆς δουλὲς κί οὐ καυμένους οὐ πατέραχ τς ἄφισε τὴν καρδιά τ' κί χαιρουνταν κί μουνάχους τ' παρηγορέθκι πού δὲν ἔμαθε οὐ μικρὸς οὐ γιὸς τ' γράμματα κ' ἔλιγι μὲ τὸν νοῦ τ' «δὲν μπειράζ' πού δὲν ἔμαθε οὐ μικρὸς οὐ γιὸς μου γράμματα, φτάν' πού εἶνι δουληφτάρος κί δυναμουμένους στὰ χέρια κί τὰ πουδάγια κί οὐ Θεὸς θὰ τοῦν βοηθήθ' κί μιὰ μέρα θὰ προουκόψ' κί δὲ θὰ πεινάσ'. Ἰγὼ ἔχου πουλλὰ θιάτα κί ἀφοῦ πιθάνου τὰ πηδιά μ' θὰ μοιραστοῦν τὰ καλά μ' κί θὰ ζήσουν εὐτυχισημένα. Προουμὲ νά πιθάνου θὰ κάμου καὶ τὴν διαθήκη μ' κί δὲ θὰ ἔχουν ἀναμεταξὺ τους σύζαλα κί μαλώματα».

Ἄμα τί τὰ θέλιτι; Μιὰ μέρα ξαφνικὰ ἀνημπορίσι οὐ γέρους κί γλίγουρα ἴγκι χειρότερα κί δὲν πρόφτασι νά φουναῖ τῆς παπάδης, τὸν γραμματικό, γιά τοῦν δάσκαλου κί ἔξ ἠφτὰ μάρτυρις γιά νά κάμ' τὴ διαθήκη τ' καὶ τὴν ὑστιρνὴ ὄρα φάναξι τῆς γιούδης τ' κί τῆς παραγγελη νά μή μαλλώνουν κί ἀδιρφικὰ νά μοιραστοῦν τὰ θιάτα τ'. Ὅσου πού πρόφτασι νά πῆ αὐτὰ τὰ λόγια βγῆκι κί ἡ ψυχὴ τ'.

Κατόπ' μαζώθηκαν ὄλ' οἱ γείτον κί τοῦν σήκουσαν μὲ παράταξι κ' ἔκαμαν τὴν μακαριά τ. Ὅλ' ἡ γειτουνιά τοῦν λυπήθηκαν κί τοῦν ἔκλασαν κί ἔλεγαν «οὐ μακαρίτς ἦταν γνουστικὸς ἀνθρώπου κί ὅλα τὰ ἔκαμνε ὅταν ζοῦσι μὲ τάξ, μόν' αὐτὸ δὲν τοῦ ἔκαμ καλά, ἔπρεπε νά τοιμάσ μὲ κηρὸ τὴ διαθήκη τ κί νά μή ἔχουν παραζάλις οἱ γοί τ γιά τὴ μοιρασιά». Ὅστιρα μὲ τὴν τάξ ἔκαμαν τὰ ψυχικά τ', τὰ τριμίρα, τὰ ἐννιαμίρα κί τὰ σαράντα κί ὄλ' τοῦν σχιουρνοῦσαν πού ἦταν καλὸς ἀνθρώπου κί καλονοικοκυρημένους κί ὄλου ἔλιγαν πῶς δὲν πρόφτασι νά κάμ κί τὴν διαθήκη τ. Οὐ παπᾶς τοῦ χουργιού τοὺς εἶπι. «Ἔτο' ἦταν τοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ κί αὐτὸ ἦταν τοῦ γραφτό τ'. Οὐ ἀνθρώπου ὅσον κί νά ζῆσ' πάλι δὲ χουρταίν. Δὲν πιστεῦ πού θὰ πιθάν'. θαῖρεῖ πού θὰ ζῆσ' μὲ τὰ βουνά. Μαζών' μαζών' κί δὲ χουρταίν' καμμά βουλά. Ἄπ' τοῦ ἄλλου τοῦ μέρους πρέπ' νά σᾶς πῶ πηδιά μ', ἔλιγι οὐ παπᾶς, οὐ μακαρίτς κί ἂν πρόφτινι νά καλέση τοῦν δάσκαλου κί τῆς μάρτυρις γιά

νά κάμ' τῆ διαθήκη τ' πάλι ἢ διαθήκῃ δὲν θά ἔπιαν τόπου ἂν δὲν πρόφτιναν νά τὴν ἐπικυρώσουν στοῦ Δεσπότη' πρὶν νά πιθάν' οὐ γέρουσ».

Αὐτὰ τὰ παρηγορητικά λόγια τοῦ παπᾶ ἔπιασαν τόπου κι κουμμάτᾶκ' ἠσύχασαν οἱ γειτόν'. Ὅστιρα φώναξαν κι τὰ πηδιά τοῦ μακαρίτ' κι τὰ οὐρμίνιψαν νά εἶνι ἀγαπημένα κι νά κυττάξουν νά κάμουν τῆ μοιρασιά μὴ δικαιοσύν' κι νά εἶνι ἀνάμεσα τς ἀγαπημένα κι νά μὴ ἔχ' οὐ ἕνας τοῦ μάτι τ' στοῦ μερίδιου τοῦ ἄλλουνοῦ.

Κι τὰ δύο τὰ παλληκάρια εἶπαν μὴ ἕνα στόμα. «Μεῖς ἡμῖσι ἀγαπημένα ἀδέρφια κι ξέρομι τι θά κάμωμι κι δὲν εἶνι ἀνάγκ νά μᾶς οὐρμινεύουν ἄλλ'».

Τότι οἱ γειτόν' ἠσύχασαν κι πᾶν στά σπίτια τς ἠύχαριστημέν' μόν' δαγκάθκαν λίγου πού ἀνακατώθκαν ἀνάμισα στά ἀγαπημένα ἀδέρφια κι τὰ εἶπαν πῶς νά κάμουν τῆ μοιρασιά. Ὅλ' ἦταν ἡσυχοὶ ἄνθρωποι κι μὴ καλὴ καρδιά κι εὐκολόπιστοι κι παραδέχθησαν πού εἶπαν τὰ πηδιά πού θά εἶνι ἀγαπημένα. Μόν' οὐ δάσκαλους, οὐ παπᾶς κι οὐ ψάλτς ἦταν ἄνθρωποι κουσιμουνηρισμέν' κι εἶπαν μιταξὺ τς πού αὐτὰ τὰ πηδιά ἄλλα λέν κι' ἄλλα θά κάμουν γιατί ἔτσ' εἶνι πλασμέν' οἱ ἄνθρωποι πού θέλ' κάθι ἕνας νά μαζῶξ παραπάν' κι ὄλου τοῦ μάτι τ εἶνι στοῦ μερίδιου τοῦ ἀντικριοῦ. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς, οὐ παπᾶς, οὐ δάσκαλους κι οὐ ψάλτς ἔλιγαν, πού οὐ μεγάλους γιὸς τοῦ μακαρίτ' ἔχ' μέσα στὴν καρδιά τ τὸν Βεελζεβούλ κι' ὄλου στὴ μοιρασιά θά θελήσ' νά πάρ' παραπάνου κι νά γιλάσ' τὸν μικρότιρο τὸν ἀδερφό τ' πού ἦταν χαζὸς κι καλόκαρδος κι δὲν ἦθιλι καμμιά βουλά νά ἔχ' μαλώματα κι' ἀκόμα ἂν ἀδικοῦνταν.

Ἄφοῦ οὐ παπᾶς, οὐ δάσκαλος κι οὐ ψάλτς ἔκαμαν αὐτὸ τὸ συμβούλιου ἀναμιταξὺ τς, εἶπαν κατόπιν πού δὲν θά ποὺν σὶ κανέναν ἄλλον τίποτα γιατί ἄδικα θά γίνονται λόγια κι μισίσματα.

Ἄφοῦ πέρασαν κι τὰ σαράντα, μιὰ μέρα φουναῖς οὐ τρανὸς ἀδερφὸς τὸν μικρὸ τὸν ἀδερφό τ' σ' ἕνα ξιχουριστὸ μέρους μέσα στοῦ σπὶτ' κι τὸν λέει: Ἔ! ἀδερφέ μ' τώρα πχιά ἦρτι κηρὸς νά μοιραστοῦμι τοῦ μπαμπᾶ μας τὸν διὸ κι καλὰ εἶνι νά κάμωμι καλὰ μιταξὺ μας κι νά μὴ γίνωμιστ μπούμπικο στοὺν κόσμου, γιατί οἱ ξένοι ἄνθρωποι κι ἡ γειτονια δὲν χρειάζιτι νά ἀνακατῶνουντι ξέν' ἄνθρωποι στὶς δικές μας τῆς δουλὲς τῆς ἀδερφικῆς, γιατί ὄλου θά θιλήσουν νά βαλτοῦν νά μᾶς ζαλίσουν κι κάθι ἕνας θά πῆ τοῦ κουντ' κι τι μακρὸν τκι θά μᾶς κάμουν νά μαλώνωμι κι κείν' ἀπὸ μακρυνὰ θά χαίρουντι κι θά χαχλιανοῦντι. Καλὰ εἶπι ὁ μικρὸς ἀδερφός, αὐτὸ πού λὲς εἶνι σουστὸ κι νά κάμωμι τῆ μοιρασιά ὅσου μπουροῦμι κρυφὰ κι κανένας νά μὴ ἀνακατουθῆ κι' αὐτοὶ ὅταν κατόπ' θά μάθουν ἄς σκάσουν ἀπ' τοῦ κακοῦ τς.

Ναὶ ναὶ εἶπε οὐ μεγάλους οὐ ἀδερφός, σὶ αὐτὸ εἴμισι μουνιασμέν' κι' ἀπὸ δῶ κι κείθι κάθι ἕνας νά κυττάξ' τῆ δουλιὰ τ'. Ξιχουριστά. Φτάν πιά τόσσον κηρὸ πού ξεδεύαμε ἀλουγάρστα κι κάθι ἕνας μας πρέπ' νά ξέρ' τοῦ λουγαριασμοῦ τ'. «Λουγαριασμός, ἁγιασμός, λέει μιὰ παροιμία» κι' μεῖς πρέπ' νά ξέρομι τοῦ λουγαριασμοῦ μας.

Καλὰ λέει οὐ μικρὸς ἀδικοφός. Ἀποῦ ποῦ πρέπ' ν' ἀρχινέψουμε τὴ μοιρασιά; ἀπ' τῆς παράδες γιὰ ἀπ' τὰ πράματα. Οὐ μεγάλους ἀδικοφός εἶπι: Ἄς ἀρχινέψουμε ἀπ' τῆς παράδες, κὶ πῆγαν κάτω στὴ γήσιμα ποῦ ἤξιραν κὶ οἱ δυὸ τοῦ μέρους ποῦ εἶχι οὐ μακαρίτζ οὐ μπαμπάς τους παραχουμένα τὰ φλουριά, πῆραν ἕναν κασιῶ ἔσκαψαν ὡς τοῦ γόνατου ἠῦραν τοῦ τσουκάλ' κὶ πᾶν μέσα σ' ἕνα σκουτινὸ οὐντᾶ κὶ ἔκατσαν κατὰ ἧς, ἀπλουσαν ἕναν σαυφρᾶ κὶ πῆρι οὐ μεγάλους ἀδικοφός τὰ φλουριά κὶ ἀρχίνισι νὰ τὰ μιτράη. Εἶπι στοῦν μικρὸ «νὰ σένα πεεέντι φλουριά νὰ κὶ μένα σαραντούτσκα... νὰ σένα πέντε νὰ κὶ μένα σαραντούτσκα. Τὰ πέντε τὰ ἔλιγι μὲ μεγάλ' κὶ συρτὴ φουνηὴ κὶ τὰ σαράντα τὰ ἔλιγι μὴ χαμπηλὴ φουνηὴ.

Οὐ μικρὸς ἀδικοφός, ὅσου κὶ ἂν ἦταν χαζὸς ἅμα εἶδι πῶς ἡ κουμούλα μὴ τὰ φλουριά τοῦ ἀδικοφοῦ τ' ἦγκι μεγάλ' κὶ ἡ δικὴ τ' ἡ κουμούλα ἦταν μικρὴ κὶ τιπουτένια, διμουνίσκι καὶ θύμουσι μέσα τ κὶ τοιμάζονταν νὰ τὰ βρουντίξ ὅλα κὰτ κὶ νὰ δῶσ' μιὰ κλουτσιὰ κὶ στίς δυὸ κουμούλις τὰ φλουριά κὶ νὰ τὰ μουντζόξ ὅλα κὶ ν' ἀφήσ' ὅλα τὰ φλουριά κὶ νὰ σηκουθῆ νὰ πάρ' τὰ μάτια τ' κὶ νὰ φύγ'. Λουγάριασε ὅμως ποῦ αὐτὸ εἶνι τρέλλα κὶ δὲν θὰ ἔχ' κανένα ὄφελος. Ἦταν πολὺ ὑπομουνητικὸς κὶ εἶπι μέσα τ'. «Καλύτερα εἶνι νὰ κάμου ὑπομουνὴ κὶ νὰ τὴν φάω αὐτὴν τὴν ἀδικία». Γύρσι μόν' μιὰ βουλά κὶ εἶδγι τοῦν ἀδικοφὸ τ στα μάτια κὶ μουρμαύριζι κουμματάκ' κὶ τοῦν εἶπι: Αὐτὸ τοῦ μέτρομα δὲν μ' ἄρισι γιὰτὶ γλέπου τὴν δικὴ μ' τὴν κουμούλα πόσου μικρὴ εἶνι κὶ δικὴ σ' πόσου τράνισι, ἀμὰ ἄς κουρεῦτι δὲ θὰ καθούμισι τώρα νὰ μαλώνουμι. Μένα οὐ πατέρας μου οὐ σχιουρημένος μὴ ἠζήκισι κὶ μὴ εἶπι «Χῶμα νὰ πχιάνς κὶ μάλαμα νὰ γίνιτι». Πάρι ἰσὺ τὴν τρανὴ τὴν κουμούλα σ' κὶγῶ πέρονου τὴν δικὴν μου τὴν μικρὴ κ' ἔχ' οὐ Θεὸς κὶ ἀγάλια ἀγάλια κὶ δικὴ μ' θὰ τρανέψ' κὶ τότε νὰ μὴν ἔχς μάτι στα δικά μ' τὰ φλουριά.

Ὁ τρανὸς οὐ ἀδικοφός βουβάθκι κὶ δὲν εἶπι τίπουτα κὶ μουλουχοὶ κὶ οἱ δυὸ μάζουξαν τῆς κουμούλι χίς τις ἔβαναν κάθι ἕνας στῆς σακκούλι χίς τις ἔκουψαν στοῦν κόρφου τς.

Κατόπ' μουλουχοὶ κὶ οἱ δυὸ τράβηξαν στοῦν μιγάλουν τοῦν οὐντᾶ κὶ ἀρχίνισαν νὰ μοιράζοντι τὰ στρουσιδία κὶ ὅλα τὰ πράματα μικρὰ κὶ μεγάλα. Τὰ μοιράστηκαν δίκια κὶ ταχτικά. Πῆρι οὐ μεγάλος ἀδικοφός τὰ στρουσιδία ἀπ' τοῦ ἕνα τοῦ συντηρῆ' μαζί μὴ τοῦ μακάτ' κὶ τὰ μαξιλάρια, πῆρι κὶ οὐ μικρὸς ἀδικοφός τοῦ ἄλλου συντηρῆ τοῦ μακάτ' κὶ τὰ στρουσιδία κὶ τὰ μαξιλάρια. Τὰ μακάτια ἦταν κὶ τὰ μαξιλάρια δαμασκηνά κὶ καλουσιγκρισμένα κὶ παστρικά γιὰτὶ ἡ σχιουρημέν' ἡ μάνα τς ποῦ πέθανι πρὶν ἀπὸ τρία τέσσιρα χρόνια ἦταν πολὺ καλὴ καὶ δουλευτᾶρα νοικουκουρὰ κὶ ὅλα τὰ φύλαγι ταχτικά. Ἀφοῦ πέθανι κείν', οὐ μακαρίτζ οὐ ἄντρα χίς τοῦν καλὸν τοῦν οὐντᾶ τοῦν κλειδουσι κὶ δὲν ἄφινι κανένας νὰ πάη μέσα κὶ ν' ἀνακατῶν' τὰ πράματα. Μόν' ὅταν πέρασαν τὰ τρία χρόνια ἀπ' τὴ θανὴ τῆς μακαρίτσας, φώναξι τὴν χῆρα ἀδικοφῆ τς, τὴν μπαλντήζα τ, τὴν μπιστεῦκι τοῦ κλειδὶ τοῦ

οὐντᾶ κι τὴν εἶπι νὰ σκουπίσ' τὸν οὐντᾶ, νὰ ξισκουνίσ' τὰ μακάτια, τὰ μαξιλάρια τῆς περιτέδης καὶ τὶς τσέργις κι νὰ τὰ σιγουρίσ' ὅλα καλὰ κι ταχτικά, γιατί τὴν κυργακὴ θὰ ἔκαμναν τοῦ μνημόσунου τῆς μακαρίτσας γιὰ τὰ τρία χρόνια κι θὰ ἔβγαζαν τὰ κόκκαλα τς ἀπ' τοῦ μνημα γιὰ νὰ τὰ διαβάσουν οἱ παπαδὶς στὴν ἐκκλησία κι κατόπ' θὰ τὰ παράχουναν πάλι μέσα στοῦ μνημα.

Ἔτσ' μι τὸν καλὸ κι χουρις μαλώματα κι κακουφανίσματα τὰ δυὸ ἀδέρφια μοιράσκαν ὅλα τὰ ρουχικὰ ποῦ ἦταν μέσα στοὺν τρανὸν κι τοὺν καλὸν τοὺν οὐντᾶ. Κατόπ' πῆγαν κι στῆς ἄλλης τῆς οὐντάδης, ἄνοιξαν τὰ συντόνια κι δίκια μοιράστικαν ὅλα τὰ ρούχα κι τὰ ἄλλα τὰ μόνιπια κι κανένα παράπουνου δὲν εἶχαν.

Κατόπ' πῆγαν στοὺ ἀμπάρ κι' ἄρχισαν νὰ μετροῦν μι τὰ σινίκια τὰ τσιουβάλια τοῦ στάρι τ', τοῦ κριθάρι τ', τὰ μισίρια κι ὅλα τὰ ἄλλα τὰ καλὰ ποῦ ἦδραν.

Κατόπ' οὐ μεγάλους ἀδιρφὸς εἶπι στοὺν μικρό. «Τώρα πχὶ εἶνι ἀράδα νὰ μοιράσομι κι τὰ ἀγιλάδια κι τὰ βώδια κι νὰ πάρ' κάθι ἕνας μας τοῦ μερτικὸ τ. Μι τι τρόπου θέλς νὰ τὰ μοιραστοῦμι. Ἰγὼ λέω νὰ φτιάσομι ἕνα κινούργιου ἀχούρ' κι νὰ θάνουμι οὐ καθένας μας τοῦ μερτικὸ τ ἀπ' τὰ ἀγιλάδια κι τὰ βώδια».

«Καλά λες» εἶπι οὐ μικρὸς ἀδιρφὸς. «Ἔτσ' νὰ κάμουμι πρῶτα νὰ φτιάσομι τοῦ κινούργιου τοῦ ἀχούρ' κι οἱ δυὸ μας νὰ ξέρομι τὰ πράματά μας».

Φώναξαν δυὸ τρεῖς μαστόρ' κι οἱ λίγισ μέρις ἦγκι τοῦ ἀχούρ' κι ἦταν ἔτοιμο νὰ μποῦν μέσα τὰ βώδια κι τὰ ἀγιλάδια κι τὰ μουσκάρια.

Τότε οὐ τρανὸς ἀδιρφὸς λέει στοὺν μικρό. «Ποιὸ ἀχούρ' θὰ πάρς ἰσὺ κι ποιὸ θὰ πάρου ἰγὼ». Οὐ μικρὸς ἀδιρφὸς λέει. «Ἰγὼ δὲν εἶμι χαζὸς κι νὰ γιλαστῶ πάλι πῶς γιλαάσκα ὅταν μοιράσκαμι τὰ φλουριά. Θέλω νὰ πάρω τοῦ κινούργιου τοῦ ἀχούρ' κι ἰσὺ νὰ πάρς τοῦ παληό».

Αὐτὸ ἴσια ἴσια ἦθιλι κι οὐ μεγάλους οὐ ἀδιρφὸς κι λέει στοὺν μικρό: «Ἔτσ' ἄς εἶνι ἀδιρφέ μ' ἰσὺ πάρι τοῦ κινούργιου τοῦ ἀχούρ' κιγὼ νὰ πάρου τοῦ παληό. Κι ἔτσ' κι τοῦ μοίρασμα μπορεῖ νὰ ἔν εὐκοιλα. Νὰ στεῖλομιε αὔριου τοῦ πουργὸ τὰ ἀγιλάδια κι τὰ βώδια στὴ βουσκὴ κι τοῦ θράδ' ὅταν θὰ γυρίσουν ν' ἀνοίξομι τὶς πόρτες τοὺν δυὸ ἀχουριῶν κι νὰ τ' ἀφίσομι νὰ πᾶν μονάχα σι' ὅπιου ἀχούρ' θέλουν τοῦ κάθι ἕνα. Ὅσα θὰ πᾶν στοῦ παλιὸ τ' ἀχούρ' (τοῦ δικόμ') θὰ εἶνι δικά μ κι' ὅσα θὰ πᾶν στοῦ κινούργιου τ' ἀχούρ' (τοῦ δικόσ') θὰ εἶνι δικά». «Οὐ!!! αὐτὸ τοῦ μοίρασμα εἶνι πολὺ καλὸ», εἶπι οὐ μικρὸς ἀδιρφὸς, «αὐτὸ ἦθιλα κι γὼ κι ἔτσ' θὰ τελέψ' τοῦ μοίρασμα ἀπ' τὰ καλὰ ποῦ μάς ἀφισι οὐ μακαρίτς οὐ πατέρας μας κι δὲ θὰ ἔχομι παράπουνα». Ἔτς πῶς εἶπαν ἔτσ' ἦγκι. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα τοῦ πουργὸ, ἄνοιξαν τοῦ παλιοῦ ἀχουριοῦ τὶς πόρτες κι βγήκαν ὅλα τὰ βώδια κι οἱ ἀγιλάδης κι τὰ μουσκάρια πῶς ἦταν μαθημένα κι πᾶν πλαλητούντας στὴν βουσκὴ μονάχα καὶ ἀποῦ πίσου τς πῆγκι ἕνας ἀγιλαδάς γιὰ νὰ τὰ φιλάη νὰ μὴν πάθουν κανένα κακὸ ἢ ἀποῦ κανένα ἀγρίμ ἢ ἀπὸ κανέναν κλέφτ.

Τὰ δυὸ ἀδέρφια μὴ ἓνα στόμα παράγγειλαν τὸν ἀγίλαδᾶρ τοῦ βράθ δταν θὰ γυρίσουν τὰ ἀγιλάδια καὶ τὰ βώδια καὶ τὰ μουσκάρια νὰ μὴν τὰ σταναχορήσ᾿ καὶ νὰ τ' ἀφήσ᾿ ἐλεύθερα, τοῦ κάθε ἓνα νὰ πάη σ' ὅποιον ἀχοῦρ θὰ θηλίσ, γιὰ στοῦ παλιὸ γιὰ στοῦ κινούργιου.

ἜΟλα αὐτὰ τὰ ζῶα ὄλ τὴν ἡμέρα βόσκησαν, ἤπιαν τοῦ νιαρὸ τς ἀπὸ τὴ θρόσ' καὶ τοῦ βράθ' μὴ τοῦ ἥλιου τοῦ βασίλιμα τράβιξαν νὰ πᾶν στοῦ ἀχοῦρ' νὰ κοιμηθοῦν.

Τότι ἀρχίνιψαν νὰ πααίνουν κατ' ἀχοῦρ καὶ ὄλα πῶς ἦταν μαθημένα ὄλα τράβιξαν ἴσια καὶ πᾶν στοῦ παλιὸ τ' ἀχοῦρ γιὰτὶ ἰκεῖ ἦταν μαθημένα καὶ δὲν γύρσι κανένα νὰ δγῆ τοῦ κινούργιου τ' ἀχοῦρ. Μόν' ἓνα βῶδ' κουτσὸ καὶ καταφρουνημένου ἀπ' τ' ἄλλα, γιὰτὶ τοῦ κλουτσουσαν καὶ τοῦ σκουντουσαν, δὲν μπόρσι νὰ πάη νὰ χονθῆ μέσα στοῦ μαθημένου τοῦ παλιὸ τ' ἀχοῦρ, γιὰτὶ αὐτὸ γιόμισι καὶ δὲν εἶχι τόπου, φουβήθη νὰ πάη μαζὺ μὴ τ' ἄλλα καὶ γύρσι ἀπὸ δῶ, γύρσι ἀπὸ κεῖ καὶ ἄμα εἶδγι ποῦ ἦταν ἰκεῖ κουντὰ καὶ ἄλλου ἀχοῦρ κινούργιου καὶ μὴ ἀνοιχτὲς τῆς πόρτες τράβιξι μέσα καὶ ἤθρι ἔτοιμου τοῦ παχνί, χῶθη μέσα καὶ ἠγάριστήθη πὸν θὰ ὕσυχάσ' καὶ θὰ γλυτώσ' ἀπ' τὰ κλουτσηματα τοῦν ἄλλωνῶν καὶ θὰ μπουρέσ' νὰ φάη καὶ νὰ κοιμηθῆ καλὰ καὶ πάει σταῦ παχνί, ἤθρι ἔκομιου γέμ' καὶ ἀρχίνιψι νὰ τρώη χουρταστικά. Τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια ἀπὸ μακρὰ κῆταζαν πὸν γιόμισι τοῦ παλιὸ τ' ἀχοῦρ καὶ στοῦ κινούργιου τ' ἀχοῦρ πάει μονάχα τοῦ κουτσὸ τοῦ βῶδ'. Οὐ μεγάλους οὐ ἀδιρφὸς χαίρουνταν ἀπὸ μέσα τ πὸν τὰ κατάφιρι καὶ γιαλάστησι οὐ μικρὸς ἀδιρφὸς τ. Κεῖνους πάλι, μὴ ὄλ' τῆ χαζουσύνη τ δὲν σταναχορέθη καὶ ἔλιγι μὴ τοῦ νοῦ τ. «Λὲν πειράζ, οὐ ἀδιρφὸς μου κατὰ τὴ συμφωνία μας πῆρι τοῦ παλιὸ τ' ἀχοῦρ καὶ ἰκεῖ πᾶν ὄλα τὰ ἀγιλάδια καὶ τὰ βώδια καὶ τὰ μουσκάρια. Ἰγὼ διάλιξα τοῦ κινούργιου τ' ἀχοῦρ καὶ κεῖ πάει οὐ κουτσὸς οὐ παλαιβουδας καὶ αὐτὸ ἦταν τυχηρόν μ. Ἰγὼ δὲν θυμῶνου καὶ δὲν ἔχου καμμιὰ κάρια καὶ ἔχ οὐ Θεὸς μὴ αὐτὸ τοῦ βῶθ θὰ προκίφου καὶ θὰ ζήσου καλὰ».

ἜΤστιρα πάει μέσα στοῦ δικὸ τ τ' ἀχοῦρ, τοῦ κινούργιου, γιὰ νὰ δγῆ τί κάμ τοῦ δικὸ τ' τοῦ βῶθ καὶ ἄμα πάει κουντὰ τ' ἀρχιψι νὰ τοῦ χαῖδερ καὶ νὰ τοῦ χουρατῆρ καὶ τοῦ ρουτουσε ἂν ἦταν ἠγάριστημένου. Ἰκεῖνου τότε ἀρχιψι νὰ κουνάη τὴν οὐρά τ'. Αὐτὸς θάρψι τότε πὸν αὐτὸ τοῦν πωργιαλαίει καὶ θύμουσι καὶ ἀπ' τοῦ θυμὸ τ βγάξ ἀπὸ τὰ ζουνάρια τ τὴν μεγάλ τὴ μαχαίρα τ' καὶ τοῦ κόφτ τὴν οὐρά τ. Τοῦ γέρμου τοῦ βῶθ, ἀπ' τοῦν πόνου τ δὲν μπουροῦσε νὰ κάμ ἄλλου τίποτι καὶ ἀρχιψι νὰ κλουτσῆ μὴ τὰ πσινα πουδάρια τ. Αὐτὸς οὐ χαζὸς θύμουσε ἀκόμα παραπᾶν καὶ παίρ πάλι τὴν μαχαίρα τ καὶ τοῦ κόφτ καὶ τὰ δυὸ πσινα πουδάρια τ. Τοῦ καῦμένου τοῦ βῶθ εἶχι πουλὴν πόνου καὶ ἀρχιψι νὰ μουγκρίζ. Τότε θύμουσι παραπᾶν τοῦ παλαβὸ τ' ἀφιντικὸ του καὶ ἀρχιψι νὰ τοῦ μαλῶν καὶ νὰ τοῦ θροῖξ. Μόν δὲν βλαστημοῦσι, γιὰτὶ ἀπ' τοῦν μακαρίτ τοῦν πατέρα ἦταν μαθημένους νὰ μὴ βλαστημῶν, γιὰτὶ κείνους οὐ γέρος ἦταν ἀγράμματος ἀλλὰ εἶχι φόβου Θεοῦ καὶ δὲν βλαστημοῦσι καμμιὰ φουρά, καὶ τὰ πηδιά του τὰ οὐρμήνησι καὶ τὰ ἔλιγι «Πη-

διά μ' ἕστη, χροινίστι σάν ἄνθρωποι πού εἶστι κι' ἂν θυμώστη καμμιά φου-
 ρά νά μὴ θγάξτι κακὸ λόου ἀπ' τοῦ στόμα σας κι νά μὴ βλαστημάτι γιατί οὐ
 Θεὸς καμμιά φουρά δὲν θέλ' ν' ἀκούη βλαστημῆς κι' ὅποιος βλαστημῆ ἢ
 βλαστήμια γυρίζι στοῦ κιφάλι τ κι οὐ Θεὸς τὸν παιδεύ. Μένα ἔτσι μ' ἔλιγι
 οὐ Θεὸς σχωρέσ τουν οὐ πατέρας μου κι ἔτσι ἔμαθα κι Δόξασι οὐ Θεὸς πρό-
 κοψα χι ἔκαμα βιάτα κι κυτιάξτι κι σεῖς νά μὴ βλαστημάτι. Κι' ἂν καμμιά
 φουρά τυχ' νά θυμώστη νά φυλάγιστι νά μὴ βρίζιτι ἄγρια κι ἀθεόφοβα. Εἶνι
 μερικοὶ ἄνθρωποι πού βρίζουν κι Θεὸ κι Παναγιά κι Χριστὸ κι σταυρὸ κι
 ἄγιου. Αὐτοὶ νά ξεύριτι πού κοιλάζονται κι προκοπὴ δὲν γλέπουν». Αὐτὴν
 τὴν ἀδμήνια τοῦ γέρου τοῦ σχωριμένου τὰ δυὸ ἀδέρφια τὴν φύλαξαν κι
 ὄλου φυλάγουνταν κι ὅταν καμμιά βουλά θυμῶναν κι ἀναφταν τὰ γαίματά τς,
 ἔλιγαν κανέναν λόγου θυμουμένου, δὲν ἔβριζαν ἄσχημα κι δὲν βλαστημοῦ-
 σαν. Ἔτσι κι οὐ μικρὸς ἀδιρφὸς στοῦ θυμὸ τ' ἀπάν τὸν ἔπιασαν τὰ γαί-
 ματά τκι θαρροῦσι πού τὸν περιπαῖζι τοῦ βῶθ κι χτυποῦσι τὰ μπρουστινά τ
 τὰ πουδάρια τ κι πῆρι πάλι τὴ μαχαίρα τ κι τὰ ἔκουφι τὰ μπρουστινά που-
 δάρια τ. Τότε τοῦ καῖμένου τοῦ βῶθ ἄρχιφι νά θγάξ τὴ γλώσσα τ κι νά τὴν
 κουνάη γιατί εἶχι φουβερὸν πόνου. Τότε οὐ χαζὸς κι θυμουμένους ἀδιρφὸς,
 ἔκουφι κι τὴν γλώσσα τοῦ βουδιῶ κι στά ὕστιρνὰ ἔκουφι κι τοῦ κιφάλ τοῦ
 βουδιῶ κι ἠσύχασι τοῦ καῖμένου κι τυρανημένου ζῶου κι ἠσύχασε κι οὐ
 τριλλὸς κι ἦρι νοῦς τ στοῦ κιφάλι τ. Ὅστιρα κάθισι κι τοῦ ἔγδαρι τοῦ καῖ-
 μένου τοῦ βῶθ κι τοῦ φουρτώθκι τοῦ κουρμι τοῦ βουδιῶ στὴ ράχη τ κι δὲν
 τοῦ πάει στοῦ παζάρ γιὰ νά τοῦ πουλήσ τοῦ κριάς τ, γιατί ντρέπονταν ἀπ'
 τῆς χουργιανοὶ γιὰ τῆς τρέλλες τ' μόν τράβιξ ὄξου στοὺν κάμπου κι τοῦ
 κρέμασι σ' ἓνα δέντρον κι κύτταξι νά ἔρτουν ἀγοραστάδεις γιὰ νά πουλήσ
 τοῦ κριάς. Ἦθιλι οἱ ἀγοραστάδες νά μὴν εἶνι ἄνθρωποι πού καταλάβι κι
 κείνος πού θὰ τὸν πωγιαλοῦν μόν' κύτταξι νά βοῆ ζῶα νά πουλήσ τοῦ
 κριάς. Τὰ σκυλιὰ ἀπ' τοῦ χουριὸ κι' ἀπ' τῆς μάνδριςπῆραν μυρουδιὰ κι πλά-
 λιξαν ὄλα κι πᾶν ἰκεῖ τοῦ ἦταν κριμασμένου τοῦ σφαγμένου τοῦ βῶθ κι ἄρ-
 χιψαν νά φουνάξουν γιὰ νά τὰ δῶσ οὐ χαζὸς κανένα καυμμάτ κρηιάς. Τότε
 αὐτὸς γυρνάει κι τὰ λέει τὰ σκυλιὰ. «Ἰγὼ θὰ σᾶς δώσου θερεσὲ κρηιάς νά
 φᾶτι, ἅμα θέλου ὕστιρα ἀπὸ σαράντα μέρις νά ἔρτι νά μὴ πληρώστι». Τὰ
 σκυλιὰ πάλι φώναξθαν γάβ, γάβ, γάβ. — «Ἄ κατάλαβα, λέει κείνους, ἰσεῖς
 στρέῖτι νά μὴ πληρώσθητε ὕστιρα ἀπὸ σαράντα μέρις, ἄμ ἰγὼ δὲν σᾶς πι-
 στεῖου». — Πάλι τὰ σκυλιὰ φώναζαν γάβ, γάβ, γάβ.

Γυρνάει τότε αὐτὸς κι τὰ λέει τὰ σκυλιὰ. «Ἰγὼ εἶμι σύμφουνος νά σᾶς
 δώσω κρηιάς ἅμα θέλου νά μὴ δώσσι ἓναν ἠγγυτητὴ πού θὰ μὴ πληρώστι στὴν
 διουρία. Γλέπ ἰκεῖ ἓνα μεγάλο σουκακίσιου μαύρου σκυλί, πού τοῦ φώναζαν
 στοῦ χουριὸ οἱ χουριανοὶ κι τοῦ ἔλιγαν Μαυρίξ. Λέει τότε στοὺν Μαυρίξ.
 Τοῦ θέλς νά ἔνς ἠγγυτητῆς στά παραδέρφια σας πού θὰ μὴ πληρώσουν στοὺν
 κηρό.» Γάβ, γάβ, φουνάξ οὐ Μαυρίξ.

Ἄ! κατάλαβα, λέει, θὰ γένς ἠγγυτῆς. Ἄμ ἰγὼ δὲν εἶμι μπουνταλᾶς,

θέλου στὴν συμφωνία αὐτήναι κὶ ἕναν μάρτυρα. Ποιὸς ἀπὸ σᾶς θὰ ἔν μάρτυρας; Γυρνάει γλέπ μπροστά κ' ἕνα ἄλλου μεγάλου σουκακίσιου σκυλι μὶ κίτρινη τρίχα. Αὐτουνοῦ τοῦ ὄνομα δὲν τοῦ ἤξιρνι κὶ τοῦ φουναῖς ἱκείνου κὶ τοῦ λέει. «Ἐλα δῶ Τσιακῆρ, ἰγῶ θὰ δώσω στὰ παραδέρφια σ' βερεσέ κριάς, νὰ φᾶν νὰ χουράσουν ἀμὰ ἔχουμε συμφωνία ἅμα πιράσουν σαράντα μέρες θὰ μὶ φέρουν τὶς παραδῖς. Μαυριξ δέχτι νὰ ἐν ἠγγυητής, σένα σὶ θέλου νὰ ἔνς μάρτυρας. Τί λές θὰ ἔνς μάρτυρας; Οὐ ξανθὸς σκύλος φώναξι κγάβ, γκάβ! «Κατάλαβα, εἶπι οὐ χαζός, τώρα ἤγχι ἡ δουλειά σας οὐ Μαυριξ. Θὰ εἶνι ἠγγυητής κὶ οὐ Τσιακῆρς μάρτυρας. Ἐλάτι νὰ σᾶς δώσου κριάς.

Ἀρχίνιμι τότι νὰ δίν σει κἀθὶ ἕνα σκυλι ἀπὸ ἕνα κοιμμάτ κριάς. Ρου-
τοῦσι τοῦ ἕνα. «Ἴσὺ πόσου θέλς». Τοῦ σκυλι φώναξι γκάβ, γκάβ. «Κατά-
λαβα, κατάλαβα, ἔλιγι ἰσὺ θέλς μιὰ δὲκᾶ κριάς». Χάρτ ἔκουφτι ἕνα κοιμμάτ
κριάς μὶ τοῦ μαχαίρι τ' τοῦ ζύγιαξι μὶ τοῦ καντάρι τ κὶ τῶδουνι τοῦ σκυλι.
Ἰκείνου τοῦ ἀρπαῖζι τοῦ κοιμμάτ κὶ πλαλιτοῦντας ἔφηνυι μακρονὰ γιὰ νὰ μὴν
τοῦ πλακώσουν τὰ ἄλλα τ ἀσκυλιὰ κὶ πῆγινι μακρονὰ κὶ παράμερα γιὰ νὰ τοῦ
φάη μὶ ἡσυχία. Κατόπ' ἔδινι σὶ ἄλλου σκυλι ἄλλου ἕνα κοιμμάτ κριάς κὶ
ὄλου κἀθὶ σκυλι τοῦ ἔλιγι «πόσου θέλς κὶ σὶ ἄλλου ἔδινι μιὰ οὐκᾶ, σὶ ἄλλου
δὲν οὐκᾶδες κὶ σὶ ἄλλου κόμα παραπάν' ἢ λιγότερου ὄπουζ τοῦν ἔρχουνταν
στὴν θέλησι τ. Ὡς τὰ ὕστιρνὰ ἔδουσι ἀπὸ ἕνα τρανὸ κοιμμάτ στοῦν ἠγγυητή
κὶ στοῦν μάρτυρα κ' ὄλα τὰ σκυλιὰ ἀπουτραβήσαν σὲ παράμερα μέρια
μακρονὰ κὶ ἔτρουγαν μὶ ὄρεξι κὶ χόρτασαν. Εἶχι ἀπουμείν ἀκόμα κὶ ἄλλου
κριάς κ' ἔλιγι αὐτὸς μὶ τοῦ νοῦ τ. «Ἀκόμα ἀπώμκι κριάς κὶ ἄλλ μιστηρίδης
δὲν εἶνι· νὰ δγιοῦμι τώρα τί θὰ τοῦ κάμου». Ὅσου νὰ πῆ αὐτὰ τὰ λόγια,
σκῶν κατ' ἀπὸν τοῦ κιουφάλι τ κὶ γλέπ κάμπουσις κάργις πὸν ἀπιτοῦσαν
κὶ ἤθελαν νὰ φᾶν κριάς. Τότε γυρίζ αὐτὸς κὶ λέει: «Νὰ οὐ Θεὸς μ' ἔστειλι
κὶ ἄλλης μιστηρίδες, κὶ λέει, ἐλάτε κὶ σεῖς κάργες ἀρχινέφτι νὰ τραῶσι, σὶ σᾶς
θὰ δώσου τοῦ κριάς χουρις νὰ τοῦ κόψου ἰγῶ κὶ χουρις νὰ τοῦ ζυγιά-
ζου, γιὰτι κουράσκα πχιά, κὶ φᾶτι κἀθὶ μιὰ σας ὄσου μπουρέστι κὶ νὰ γιου-
μόστι τῆ γκούσια σας. Μὸν σὶ σᾶς θὰ δώσου προυθεσμία εἴκοσι μέρες κὶ
πρὲπ νὰ ἔρτιτι ὄλις ἰδῶ νὰ μὶ πληρώστε κὶ ἠγγυητής σας κὶ πληρωτῆς θὰ
εἶνι αὐτὸ τοῦ δέντρον πὸν εἶνι κριμασμένου τοῦ λές. Κυττάξτι καλὰ ὕστιρα
ἀπὸν εἴκοσ μέρες νὰ ἔρτιτι ὄλις σας γιὰτι ἄν μὶ γιαλάστι κὶ δὲν ἔρτιτι σᾶς
πέρ κείνους πὸν δὲ σᾶς ἔχ». Οἱ κάργες φώναζαν ὄλις κρᾶ, κρᾶ, κρᾶ κὶ τοῦ
ξικουκάλσαν ὄλου τοῦ κριάς.

Οὐ χαζὸς πάει στοῦ σῆτι τ, πλύθκι, σαπουνίσκι, κτινίσκι, ἔθανι τὰ κα-
λά τὰ ρούχα κὶ σὰν τσιουρμπατζογιὸς βγίκι, πάει στοῦν καφενέ, τραβοῦσι
τοῦ κοιμπουλὸι τ κὶ «νὲ σκόρδα ἔφαῖ νὲ σκουρδὲς μύριξι» κὶ σφύριξι κὶ τρα-
βουδοῦσι χαροῦμινος, σὰν νὰ μὴν ζῆμιουσι καθόλου, κὶ κανένας χουριανὸς
δὲν κουτοῦσι νὰ τοῦν ρουτήσ γιὰ τὰ τριλλὰ καμώματα τ, γιὰτι ἤξιρα» οἱ
ἀνθρώπ πὸν ἦταν λίγου θυμῶτς κὶ δὲν ἤθιλαν νὰ πιαστοῦν μαζί τ.

Αὐτὸς κἀθὶ μέρα λουγάργιαξι τῆς μέρες πὸν πρνοῦσαν κ' ἅμα γιόμ-

σαν οι είκοσ μέρες που έταξι της κάργις, πάει σι κείνου του δέντρου που έχει κρυμμένου του κριάς του βουδιού κι φύλαξι κάμπουσιν ώρις για να έρουν οι κάργες να τουν πληρώσουν. "Αμα ειδγι που δεν ηρι καμμιά κάργα να φέρ' παραδισ, θύμουσι κι άρχιμι να γυρευ' της παραδισ άπ' του δέντρου γιατί ελι μι του νου τ που έκαμι του δέντρου ηγγυητή. Του δένδρου ψυχή δεν ειχι να δώσ' απόκρισι κι κείνους τότε πηρι του μπαλά τ κι άρχιμι να κόφτ' του δέντρου άπ' τη ρίζα τ. 'Ικει που εκουφι του δέντρου άμα έφτασι στη μέσ' χούρ! άρχιψαν να πέφτουν λίρις κι ου χαζός χτύπι άκόμα κάνα δυο μπαλατιδες κι έπισαν όλης οι λίρις κι ηγι κατά ης μιά τρανή κουμούλα λίρις.

Ηυτός τότε αυτός δεν ξιπάσκι καθόλου κι δεν τα έχασι. "Εμασι τις λίρις, τις έβανι στον κόρφου τ' κι μερικες έβανι στα ζουνάρια τ' κι όσις περισσιψαν τις έχουσι μέσα στα πουτούρια κι στα τσαρούχια τ της εκρυμι καλά καλά να μη φαίνονται κι' άρχιμι από γάλια γάλια να παέν' στου χουργιό κι κύτταξι να βασιλέψ ου ήλιους κι να σκουτιδιάσ' καλά κι να μην τουν διουόν οι χουργιανοί που ήταν τόσο φουσκουμένα τα ζουνάργια τ' κι οι κόρφουδισ τ κι έλιμι μι τουν νου τ'. Τώρα αν μι αντίκρυσ' κανένας χουργιανός για καμμιά γυναίκα που θα πιονάη μι τη λαήνατς γιουμάτ' μι νιαρό για κανένα πηδι άπου κείνα που σκανταλεύονται του θραδυ κι πιργιαλουν χουρις καμμιά ητία τυς άνθρωπ' που πααίνουν λίγου ξώρας στα σπίτια τς λίγου τσιακήρ κεφλήδισγυρίζοντας άπ' του καπηλειό. "Αν μι ρουτήσουν αυτοί άπου που έρχουμι τί να της πώ;» "Ε! έλιμι πάλι: Ποιός κουτάει να μη ρουτήξ; ξέρουν ου κόσμους όλους που ειμι θυμάτς κι' αν κανένας μι ρουτήσ' θα κάμου τουν μπουταλά κι θα μουλώξου κι δε θα τουν άπουκριδω κι θα τραθήξου ησυχα ησυχα στου σπίτι μ' κι θα κυττάξου να κρύψου της λίρες μου κουντά στης άλλης που πηρα μοιράσ' κ' έτσ' η κουμούλα μ θα ειλι τρανήτιρη άπ' την κουμούλα του άδιρφου μ' που θέλση να εινε ανοιχτουμάτς κι να τώρα πώς ου Θεός μι λυπήθηκε κι έδειξι του θάμα τ ηήχαριστούμι τουν». Αυτά λέγοντας πάει στου σπίτι τ κι καλά που δεν τουν αντίκρυσι κανένας μόν' που λαχταρούσι κι άδικα φουβοούνταν να μην τουν διγη κανένας φουρτουμένουν μι τις λίρις που μάξουξι άπ' του δέντρου. Κατόπ την μαζουλίκα τ' θέλσι να την παραχώσ' μέσα στη γής όπους εκαμι κι κατέρας τ' στα ζώντα τ'. Πήρι ένα χουματένιου τσουκάλ', έβανι μέσα της λίρις τ' κι κατέφκι κάτ' στη γίσιπα, άνοιξι μι τρόπο μιά τρύπα στου χώμα για να κρύψ του τσουκάλ. Την τρύπα την εκαμι βαθειά ίσια μι του γόνατου τ κι κόμα βαθειά κι πουλέμισι όλ' την νύχτα γιατί εκαφτι του χώμα μι ένα μικρό σκιπαρούθ' γιατί δεν θέλσι να σκάψ' μι τουν κασμā κι ακοσ' κανένας τέτοια ώρα τ ηνύχτα τα δυνατά χτυπήματα κι έρι κι τουν διγη που σκάφτ κι παραχών του τσουκάλι τ. 'Αφου παράχουσι του τσουκάλ μι του χώμα του πάτσι καλά για να μην φαίνιτι του σκαμμένου μέρους κι του λίγου χώμα που περισιψι του έμασι μι τις χούφτις τ' του έβανι μέσα στου μαντήλι τ κι βγήκι

ἔξου στὴν αὐλὴ καὶ τοῦ ἔρριξι ἀνάμισα στὰ λουλούδια τοῦ μπαχτσέ τ' γιὰ νὰ μὴν τοῦ δγῆ κανένας καὶ θὰν ὑπουηρία πού ἔκαμι αὐτὴν τὴν δουλιὰ. Ὅταν ξημέρουνσι πάει μέσα στοὺν οὐντὰ τ' πού κοιμοῦνταν καὶ ξαπλώθη λιγάκι γιὰ νὰ ξικουραστῆ καὶ κίτταξι νὰ μὴν τοὺν πάρ' ἕπνους καὶ κοιμηθῆ ὡς τὰ μισμέρ-για καὶ θάνουν ὑπουηρία οὐ κόσμους πού αὐτὸς ἀποχάθη ἀπ' τοὺν ἕπνου καὶ καταλάβουν πού δούληθι ὅλ τὴν νύχτα. Αὐτόναν τοὺν ἔλιγαν μπουνταλᾶ καὶ χαζὸν ἀμὰ ἰκείνου ζῆταν πούλὺ πουνηρὸς καὶ ἤξιρονι τὴ δουλιὰ τ' καὶ προφυ-λάγονταν πούλὺ καὶ μουνάχους ἔ'ιγι μὴ τοῦ νοῦ τ'. «Φύλαγι τὰ ρούχα σ' γιὰ νὰ εἶσι σίγουρος καὶ μὴν πιστεῦσι σὲ κανέναν γιὰτὶ οὐ κόσμος εἶνι χαμνὸς καὶ ὅλ' κηττάζουν νὰ σὶ κάμουν ζημνιά.

Κατόπ' λουγάργιασι καλὰ γιὰ νὰ μὴ χάσ' τὴν προυθεμία γιὰ τῆς σα-ράντα μέρις πού ἦταν ταγμένις γιὰ νὰ πάη νὰ γυρέψ' τῆς παραδὶς ἀπ' τὰ σκυλιὰ πού τὰ ἔδουσι θερεσὲ κριάς ἀπ' τὰ καλύτερα κουμμάτια τοῦ βουδιγιού. Ἄμα γιόμισαν οἱ σαράντα μέρις πάει πάλι στοὺ χουράφ στοὺ μέρους πού ἦταν τοῦ δέντρου γιὰ νὰ δγῆ ἄν ἦσαν τ ἀσκυλιὰ. Τότι λίγου σταναχου-ρέθη καὶ κόπχιασι κάμπουση ὥρα ὅσου νὰ βρῆ πού ἦταν τοῦ δέντρου γιὰτὶ κείνους τοῦ ἔκομι καὶ κατόπ' πᾶν ἄλλ' χουργίανοι καὶ μὴ τίς μπαλτάδις τοῦ κουμμάτχιασαν τοῦ δέντρου καὶ πῆραν τὰ ξύλα τ' καὶ τὰ κουβάνσαν στὰ σπί-τχια τς γιὰ νὰ ἔχουν τοῦ χειμῶνα ξύλα νὰ τὰ καῖν στὰ τζιάκια τς. Τρόμαξι ὅσου νὰ βρῆ τοῦ μέρους καὶ στοῦ τέλους τοῦ ἦρι. Τότι γυρνάει καὶ γλέπ' κα-τὰ δῶ καὶ κατὰ κεί γιὰ νὰ δγῆ ἄν ἦσαν τὰ σκυλιὰ. Φύλαξι, φύλαξ ὡς τοῦ βραδὸ καὶ νὲ σκυλι ἦσι νὲ διάβουλους. Θύμουσι αὐτὸς καὶ κούνσι τοῦ κιουφάλι τ καὶ ἄρχιμι νὰ λὲη μουναχὸς τ'. «Ἄμὰ ἰγὼ ἔξερου τί θὰ κάμου καὶ θὰ τὰ ἀναγκάσου μὴ το ὑκαλὸ καὶ μὴ τοῦ κακὸ νὰ μὴ πληρώσουν».

Σκώθησι τότε πάει στοῦ σπίτι τ' ἔφαγι μάνι μάνι λίγου ψουμι καὶ τυρὶ καὶ ἓνα κρουμινθ καὶ πλάγιασι στοῦ στρώμα τ νὰ κοιμηθῆ γιὰτὶ ἦταν πούλὺ κουρασμένους. Ἄμα πλάγιασι τοὺν πῆρι οὐ ἕπνους καὶ κοιμήθη καμπόσις ὥρις καὶ κατόπ' ἔῦπνησι καὶ ἄρχιμι νὰ συλλουγέτι μὴ τί τρόπου θὰ τὰ πχιάσ' τὰ σκυλιὰ καὶ θὰ τὰ καταφέρ νὰ τοὺν πληρώσουν. Ἄφοῦ συλλουγίσικι κάμπου-ση ὥρα ἠντὸς τοὺν ἦσι στοῦ νοῦ τ' μιὰ πουνηργιὰ καὶ σκώθη ἀπ' τοῦ στρώ-μα τ ντύθη καὶ τράβιξι ἴσια στοῦ σιδηρᾶ τοῦ χουριού καὶ τοὺν παρᾶγγελι νὰ τοὺν κάμ' σαράντα σιδηρένις χαλκάδις τίς τριάντα οὐχτὼ μικρὲς ὅσου νὰ περνᾶη τοῦ κιουφᾶλ ἓνα σκυλιού μέτριου καὶ τῆς δυὸ τῆς χαλκάδις μεγαλύ-τιρις γιὰ νὰ μπουρῆ νὰ χουρέσ' τοῦ κιουφᾶλ τρανοῦ σκυλιού. Τοὺν εἶπι τοὺν σιδηρᾶ τῆς σαράντα αὐτὲς τῆς χαλκάδις νὰ τῆς κάμ' σάν ἀλτσούδα νὰ εἶνι πιρασμένις οἱ χαλκάδις οὐ ἓνας μέσα στοὺν ἄλλουν. Τοὺν συμφώνησ' τοὺν σιδηρᾶ νὰ κάμ' αὐτήναν τὴν ἀλτσούδα ὅσου μπουρεῖ γιρῆ καὶ τοὺν εἶπι θὰ τοὺν πληρώσ' ὅσις παραδὶς τοὺν γυρέψ'. Οὐ σιδηρᾶς κείνης τῆς μέρις ἔτυχε νὰ μὴν ἔχ' πούλλη δουλειὰ καὶ μὴ πούλλη ἠῦχαριστήσι τοὺν εἶπι τοὺν χαζὸν, τοὺν τσιουρμπιατζουγιὸ πού θὰ πούλημῃσ' ἢ τὸν εὐχαριστήσ' καὶ νὰ κάμ' τὴ δουλειὰ ἀγλήγουρα σὲ καμμιὰ βδομάδα. Οὐ χαζὸς τοὺν λέει «κάμ' τὴ

δουλειά ἀγλήγουρα κι καλά κι μὴ λυπάσι τῆς παραδίδς». Τότι σιδηρᾶς τὸν λέει «ἀφεντικὸ ἰγὼ θ ἀκάμου τὴν ἀλισύδα ὄπους τὴν θέλς μόν ξεύρς πὺ δὲν ἔχουν πολὺ σιδηροῦ στοῦ μαγαζί μ' κι χουρὶς νὰ σὶ κακουφανῆ σὶ παρακαλῶ δῶσι μὶ λίγῖς παραδίδς νὰ πάου αὔριου στὴν πολυτεία ν' ἀγουράσου σιδηροῦ κι' ἀποὺ μιθαύριου θ' ἀρχινέψου νὰ δουλεύου μέρα νύχτα γιὰ νὰ κάμου τὴν ἀλισύδα ἀγλήγουρα κι καλά».

«Καλά, λέει, οὐ τσιουρμπατζουγιός, πᾶρι αὐτὶς τῆς παραδίδς κι κύταξι νὰ κάμς τὴ δουλειά σ' ἀγλήγουρα. Ἔβανι τοῦ χέρι τ' μέσα στοὺν κόρφου τ' κι ἔβγανε μιὰ χοῦρτα γρόσια κι τὰ ἔδουσι στοὺν σιδηρᾶ κι τὸν ρῶτησι αὐτὰ σὶ φθάνουν νὰ ἀγουράησ σιδηροῦ γιὰ θέλς νὰ σὶ δῶσου κι' ἄλλῖς παραδίδς».

— Φτάνουν, φτάνουν, ἀφιντικὸ, αὐτὰ πὺ μ' ἔδουσις». Τότε λέει οὐ χαζός. «Μέτρησι νὰ διγοῦμι αὐτὲς τῆς παραδίδς πο ὄσι ἔδουσα. Ὅπχιους παὲν χουρὶς λουγαριασμό, λουγαριασμό δὲν θοῖσκ».

Κάθισι τότε οὐ σιδηρᾶς κι προυστὰ στὰ τσιράκια τ' κι στοῦ ἀφιντικὸ μέτρησι τῆς παραδίδς πὺ ἦταν ἑκατὸν πιῆντα γρόσια, κι εἶπι πάλι στοὺν χαζό. «Αὐτὰ τὰ ἑκατὸν πιῆντα γρόσια φτάνουν κι πιρῖσεύουν γιὰ ν' ἀγουράσου τοῦ σιδηροῦ κι νὰ πληρώσου κι τ' ἀμάξ' πὺ θὰ τοῦ κουβανῆσ' ἀπ' τὴν πολυτεία».

— Καλά, καλά, εἶπι οὐ χαζός κι πάει στοῦ σπῖτι τ' νὰ φάη κι νὰ κοιμηθῆ γιὰ νὰ σκουθῆ νουρὶς κι νὰ πάη στοῦ σιδηρᾶ νὰ τοὺν πῆ ἄλλ' μιὰ φουρᾶ νὰ πάη πουρνὸ πουρνὸ στὴν πολυτεία, ν' ἀγουράσ' τοῦ σιδηροῦ κι' ὡς τοῦ θροῦθ' νὰ ἔρτ' κι ν' ἀρχινέψ' νὰ κάμ' τὴν ἀλτοῦδα μὶ τῆς τριαντὰ οὐχτώ μιζροῦς χαλκάδῖς κι τῆς δυὸ τῆς τρανέζς.

Ὅταν πάει οὐ χαζός στοὺν σιδηρᾶθκου εἶδγι ἀπ' ἀντίκρα τὰ δύο τσιράκια τοῦ σιδηρᾶ πὺ σκουπίζαν τοῦ μαγαζί κι τοίμαζαν τὰ μουχάνια κι τὰ τσεκίτσια κι τὰ καρθούνια μόν' δὲν εἶδγι τοὺν σιδηρᾶ κι λέει τὰ πηδιά. «Μπρὲ ἰσεῖς ἴρῃτι κι τοιμάζῖσι, πὺ εἶνι τοῦ προυκουμμένου τ' ἀφιντικὸς σας, οὐ μᾶστουρὶς σας; Νὰ μὴν τοὺν πῆρι οὐ ἕπνους κι' ἀκόμα δὲν μοι ἦρῖσι στ' ἀργαστῆρι τ'; Τότι γυρνάει τοῦ μεγάλου τοῦ τσιράκ, κι τοὺν λέει. «Ἀφιντικὸ μὴ θυμώνς ἄδικα, οὐ μᾶστουρὶς μας ἔχ' δυὸ ὄρες πὺ τράβῖξι κι πάει στὴν πολυτεία γιὰ ν' ἀγουράσ' τοῦ σιδηροῦ κι μᾶς εἶπι νὰ σιγουρίσομι καλά τοῦ ἀργαστῆρ' κι' ἅμα προυφτάς σῆμρα τοῦ μισμέρ' νὰ ἔρτ' ἀπ' τὴν πολυτεία ἠθῆς θὰ ἀρχινέψομι τὴ δουλειά γιὰ νὰ σώσομι τὴν ἀλτοῦδα σὶ τρεῖς μέρις κι νὰ μὴν ξιμακραίν' ἡ δουλειά μιὰ ἑδομάδα». Ἄμα ἄξι αὐτὰ τὰ λόγια οὐ χαζός χάρι κι πάλι στοὺν καφενὲ νὰ πῆ ἕναν καφέ κι' ἀπ' τὴ χαρά τ' τὴν πολυτὴ πρόσταξι τοὺν καῖβετζῆ νὰ τοὺν φέρ' κι' ἕναν ναργιλὲ γιὰ νὰ κάμ' κέφ' γιὰτι θυμήθῖσι πὺς οὐ μακαρίτς οὐ πατέρας τ' σὶ τὴ χάσ' κι σὶ τὴ θροῦθ' ὅταν καμμιὰ φουρᾶ ἦταν πολὺ χαρούμενος γιὰ πολὺ σταναχορημμένος κι λυπημένος παραγγεῖλνι τοὺν καῖβετζῆ νὰ τοὺν φέρ' κι ναργιλὲ. Οὐ καῖβετζῆς τότε τοίμασι ἠθῆς τοὺν καῖβὲ κι τοὺν ναρ-

γκιλέ κι τὰ πάει στὸν τσουρματζουγιό κι μὶ τοῦ νοῦ τ' ἔλιγι «τοῦ μήλου δὲν πέφτ' μακρὸν ἀπ' τὴν μηλιά» αὐτὸς, ἔμοιασι τὸν μακαριτ' τὸν πατέρα τ', μόν' πρέπ' νὰ κутτάξου καλὰ νὰ δγιοῦμι οὐ γιός τ' εἶνι χαρούμινους γιὰ λυπημένους. Παῖν τὸν καϊθὲ κι τὸν ναργκιλέ στὸν τσιουρματζουγιό κι μὶ καλὸν τρόπον τὸν εἶπε «καλημέρα», τὸν ἔδουσι τοῦ δίσκου κι τὸν κутταζι στὸν πρόσσουπου γιὰ νὰ καταλάβ' ἂν εἶνι χαρούμινους ἢ λυπημένους.

Οὐ χαζὸς κατάλαβι τὰ καιώματα τοῦ καϊθιτζῆ κι καμῶνι πὸν δὲν τὸν εἶδγι, μόν' τὸν εἶπι μιὰ ξιρηή «καλησμέρα σου», πῆρι τὸν καϊθὲ κι ἄρχιμι νὰ τὸν πίν' κι νὰ ρουφάη τὸν ναργκιλέ κι κутταζι μπροστά τ' χουρις νὰ φανιρῶσ' ἂν ἦταν χαρούμινους γιὰ λυπημένους. Οὐ καϊθιτζῆς θὰ ἔσκани ἀπ' τοῦ κακό τ' γιὰτι δὲν μπόρσι νὰ καταλάβ τίπουτα ἀπ' τὰ καιώματα τοῦ χαζοῦ. Αὐτὸς τότε σκῶνι πλήρῃσι γιὰ τὸν καϊθὲ κι τὸν ναργκιλέ κι τράβιξι πάει στὸν σπίτι τ' γιὰ νὰ φάη λίγου κι κατόπ' νὰ ξαπλουθῆ κι νὰ κοιμηθῆ καμμιὰ μισή ὥρα γιὰτι ξύπνησε πούλῃ νουρις πρὶν νὰ λαλήσουν τὰ πιτεινάρια.

Ὅταν πᾶν κι ἄλλ' καλουκρατούμινι τσιουρματζιζιδις στὸν καφενὲ γιὰ νὰ πχιοῦν τὸν καφέ τς οὐ καϊθιτζῆς δὲν βάσταξι κι τῆς εἶπι πῶς οὐ χαζὸς ἴπιχι πουρνὸ πουρνὸ καϊθὲ και ναργκιλέ κι δὲν μπόρσι νὰ τὸν ψαρέψ' κι νὰ μάθ' ἂν ἦταν χαρούμινους γιὰ λυπημένους. Τότε αὐτοὶ σὰν καλοὶ νοικουκυρέοι τὸν εἶπαν: «Μπρὲ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ τί σι μέλ' ἴσένα ἂν οὐ κόσμος εἶναι χαρούμινος γι ἄλυπημένους κутταζι τῆ δουλειά σ' νὰ βγάλς τοῦ καθημερνό σ' νὰ θρέψ' τὰ πηδιά σ' γιὰτι ἔχς στὸν κιουφάλι σ' μίνα πιθιριά, γυναῖκα κ' ἕνα σουρὸ γκουτζιουβέλια κι ὄλα σένα καρτιροῦν κι μὴ λουγαργιάης τί κάμ' οὐ ἕνας κι τί κάμ' οὐ γιάλλος».

Μοῦλουξι τότε οὐ καϊθιτζῆς κι βουβάθκι κι δὲν εἶπι πχιὰ τίπουτα. Μόν' ὅταν πᾶν οἱ νοικουραῖοι στὰ σπίτχια τς γιὰ νὰ φᾶν κι νὰ δγιοῦν τῆς δουλέχ τς τότε κάθισι μὶ τὸν μπακάλ' κι μιρακάθκιν κι ἔσκαναν ἀπ' τοῦ κακό τς γιὰ νὰ βροῦν γιὰ πχιὰ ἠτία οὐ χαζὸς ἦπιχι τοῦ πουρνὸ κι καϊθὲ κι ναργκιλέ. Στὰ ὄστιρνὰ γλέπουν ἀπὸ μακρὸν τὸν χαζὸν πὸν βγῆκι ἀπ' τοῦ σπίτι τ' κι τραβοῦσι ἴσια κὰ τοῦ σιδηράθκου. Εἶπαν τότε ἕνας τὸν ἄλλον νὰ τὸν πάρουν τοῦ κατόπι τ' νὰ δγιοῦν τί θὰ κάμ' οὐ χαζὸς μὶ τοῦ σιδηρᾶ. "Ἐστερα ὁμως ἄλλαξαν γνώμ' κι εἶπαν. «Τί μᾶς χρειάζιτι νὰ ζαλίζουμισι ἄδικα. Ὅ,τ εἶνι γιὰ νὰ ἔν θὰ μαθηυτῆ σὶ δυὸ τρεῖς μέρες γιὰτι τοῦ χουριό μας εἶνι μικρὸ κι ὄ,τ' κάμ' κανένας ἀγλήγουρα μαθαίνιτι». "Ἐτσ' εἶπαν κι ἠσύχασαν κι ἀρχίνιψαν κάθι ἕνας νὰ γλέπ' τῆ δουλειά τ' κι ἄφσαν τὰ μεράκια τς κι ἠ συλλογή τς ἀγλήγουρα ἀστουχήθκη.

Ἄμα ἴγκι αὐτῆ ἠ ἀλτσίδα τὴν πῆρι αὐτὸς χαζὸς και πάει ὄσα σκυλιὰ ἀντίκουζι στὸν δρόμον τᾶπιχιασι κι περνοῦσι τοῦ κάθι ἕνανοῦ τοῦ κιουφάλ' στὸν ἕναν τὸν χαλκᾶ. Πουρπάτσι, πουρπάτσι κι ὄσα σκυλιὰ εἴθισκε μικρὰ μεγάλα τὰ πιρνοῦσι στῆς χαλκάδης κι γιόμισι τῆς τριάντα οὐχτῶ τῆς χαλκάδης. Ἀπῶμιναν ἀκόμα δυὸ χαλκάδης κι δὲν μποροῦσι νὰ βρῆ κείνα τὰ

τρανά τὰ σκυλιὰ πὺν γύρηρε γιὰ νὰ τὰ περάσ' κὶ κείνα στῆς ἀκροναῖς τῆς χαλκιάδης ποῦ τῆς εἶχε 'τομασμένους γιὰ δυὸ τρανά σκυλιὰ ποῦ τὰ γνώριζι. Τοῦ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν τοῦ Μαύρου ποῦ τοῦ εἶχε ἠγγυητὴ κὶ τοῦ ἄλλου ἦταν ἕνα ξανθὸ καὶ τρανὸ κὶ κείνο τοῦ εἶχε γιὰ μάρτυρα. Τότε αὐτὸς πῆρι κείνα τὰ τριάντα οὐχτῶ τ ἀσκυλιὰ ποῦ τὰ εἶχι πηρασμένα στὴν ἀλτσίδα κὶ 'ἀρχιπι νὰ τὰ πααίν' στοῦ βασιλέα τοῦ παλάτ' γιὰ νὰ κριθῆ μὶ αὐτά. Κείνης τῆς ἡμέρης ἔτυχε νὰ εἶνι βασιλιάς πολὺ λυπημένους γιὰ τὸν πέθανι ἕνας συγγινης τ' κὶ εἶπι στὴ ὄλης τῆς δοῦλι τ' ὅτι δρχιους τοὺν κάμ' ἀπάν' σ' αὐτήναν τὴ λύπη τ' νὰ γιαλάσ' θὰ τοὺν δώσ' πολλαῖς παραδῆσκαὶ ὄτ' ἄλλου χάρισμα ζητήξ'. Ἄμα εἰδγίαν οἱ δοῦλοι ποῦ ἔρχιπι κείνους τριλλὸς μὶ τὰ τριάντα οὐχτῶ τὰ σκυλιὰ πηρασμένα μέσα στὴν ἀλτσίδα θάρρησαν ποῦ τὰ φέρ' αὐτὸς γιὰ τοὺν βασιλέα νὰ τοὺν κάμ' νὰ γιαλάσ' κὶ πᾶν κὶ τοὺν εἶπαν.

Τότε γυρνάει βασιλέας ἀπ' τὸ παραθύρι τ' κὶ ἅμα εἰδγίε αὐτόναν τοὺν ἀνθρώπου πρόσταξι νὰ τοὺν ἀφήσουν νὰ ἴρι κὶ νὰ μὴν τοὺν ἠποδίσ' κανένας. Αὐτὸς ἅμα μπῆκι μέσα στοῦ παλάτ' ἀρχιπι νὰ τραβᾷ ἴσια στοῦ βασιλέα τὴν κάμαρη. Ἰκεῖ ὄξου μογιά 'φύλαγι ἕνας πουρτάρος τοὺν πχιάν' κὶ τοὺν λέει: «Τάξι μοι νὰ δγιοῦμι τί θὰ μοὶ δώης ἀπὸ κείνα ποῦ θὰ πάρος ἀπ' τὸν βασιλιά;» Κείνους τότε χαζὸς τοὺν ἔταξι νὰ τοὺν δώσ' τὸν ἕνα τοῦ κάρτου ὄτ' θὰ πάρη.

Πάει 'κόμα κατὰ μέσα τοὺν πχιάν' ἄλλους ἕνας πουρτάρος κὶ κείνους τὰ ἴδια τοὺν εἶπι. Κὶ κείνουν τότε τοὺν ἔταξι τοῦ ἕνα τοῦ κάρτου ὄτ' θὰ πάρ'. Κόμα κατὰ μέσα ἄλλους ἕνας πουρτάρος τὰ ἴδια τοὺν εἶπι κὶ κείνουν πάλι τοὺν ἔταξι τοῦ ἕνα τοῦ κάρτου. Στὰ ὕστιρνὰ ὡς ποῦ νὰ πάη μέσα ὅλα τὰ ἔταξι νὰ τὰ μοιράσ' στῆς πουρτάρδης.

Πααίνοντας μέσα στοῦ βασιλιά ἀντικρύς' κείν' τὴν ὥρα ἴσια ἴσια τοὺν σαράφ' τοῦ βασιλιά ποῦ ἔβγηνι κείν' τὴν ὥρα ἀπ' τοῦ βασιλιά τὴν κάμαρα.. Αὐτὸς ἦταν ἕνας Οὐθρὸς ἀψηλὸς κὶ μὶ ξανθὰ γένεια. «Ἄ, λέει τότε κείνους χαζὸς αὐτοὺς εἶνι ἡ Κίτιρνη τρίχα ποῦ γύρημα τόσ' ὥρα στοῦ δρόμου!» Εὐθὺς τοὺν πχιάν' τοὺν καῖμένουν τοὺν Οὐθρὸ κὶ τοὺν περνάει μίσα στοὺν ἕναν τοῦ χαλκᾶ. Πααίνοντας 'κόμα κατὰ μέσα ἀντικρύς' τοὺν πρώτου τοὺν Ἀράπ' τοῦ βασιλιά ποῦ ἦταν μέσ' τὰ χρυσὰ ντιμένους κὶ τοὺν πχιάν' κὶ κείνουν κὶ τοὺν περνάει μέσα στοὺν ἄλλον τοὺν χαλκᾶ. Αὐτὸς λέει. εἶνι κείνους Μαυρίξ ποῦ γύρημα στοῦ δρόμου τόσ' ὥρα κὶ δὲν μπουροῦσα νὰ τοὺν βρῶ!...».

Κεῖν' καῖμέν' Οὐθρὸς κὶ Ἀράπ' θάμαξαν ἀπὸ τῆς ἤρι αὐτὸ τοῦ κατὰδίζ' κὶ ἤθελαν δὲν ἤθελαν τοῖς τραβῆξι, τοῖς πάει μέσα στοῦ βασιλιά τὴν κάμαρη.

Τότε αὐτὸς χαζὸς ἅμα σέφκι (μπῆκε) μέσα στοῦ βασιλιά τὴν κάμαρη προυσκύνσι τοὺν βασιλέα κὶ 'ἀρχιπι νὰ λήη τοῦ παρᾶπουνου τ' κὶ εἶπι πῶς αὐτὸς ποῦλσι τοῦ κρηῆς τ' σ' αὐτὰ τὰ σκυλιὰ κὶ εἶχι μάρτυρα τὴν κίτιρνη

τὴν τριχὰ καὶ ἠγγυητὴ καὶ πληρουτὴ τὸν Ἀράπ'.

Βασιλεῆς ἅμα ἄξι αὐτὰ τὰ πάθια ἄρχισι νὰ γιαλάη μ' ὅλη τὴν καρδιά τ' καὶ εὐχαριστήθηκι πουλὶ μ' αὐτὰ τὰ καμώματα τοῦ χαζοῦ καὶ εἶπι εὐθύς νὰ τὸν πληρώσουν ἀπ' τῆς δικαῖς τῆς παραδῆς ὅσα γρόσια εἶχι νὰ πάρ' γιὰ τοῦ κρηῆς.

Κατόπ' τὸν ῥῶτο' τί θέλ' νὰ τὸν δώσ' χάρισμα γιὰ τοῦ γέλασμα ποῦ τὸν ἴκαμι καὶ γέλασι. Τότε κείνους γυρνάει καὶ λέει: Βασιλεῆ μ' πολυχορημμέν' θέλου νὰ προυστάξ' νὰ μοὶ δώσουν ἱκατὸ ξυλαῖς στὴ ράχη μ'.

— Μὰ τί εἶνι αὐτὸ ποῦ γυρεύς; λέει βασιλεῆς.

Ἰγὼ κείνου ποῦ γυρεύου εἶνι καλὸ εἶπε κείνους.

Βασιλεῆς εἶδγι παραεἶδγι αὐτὸ ἔναι δὲν μπόρσι νὰ τὸν ἀλλάξ' τὰ γνώμα τ' καὶ πρόσταξι καὶ τὸν πῆραν ὄξου οἱ δοῦλ' καὶ τὸν πῆταν νὰ τὸν τινάξουν τίς ἑκατὸ ξυλαῖς. Πααίνουντας ὄξου γυρνάει καὶ λέει αὐτὸς τῆς στρατιῶτ' νὰ πάρουν τὸν πρότου τὸν πουρτάρ' καὶ νὰ τὸν πάν' μαζῆ τ'. Τοῦ βασιλεῆ οἱ δοῦλ' ἦταν παραγγελμέν' νὰ κάμουν ὄ,τ' τοῖς πῆ αὐτὸς καὶ χουρὶς νὰ ποῦν τίπουτα ἐπιασαν τὸν πρότου τὸν πουρτάρ' καὶ τὸν πᾶν μαζύ τς. Κατόπ' κόμα κατὰ ὄξου ἐπιασαν καὶ τὸν ἄλλον τὸν πουρτάρ' καθὼς τοῖς εἶπι κείνους χαζὸς καὶ κατόπ' καὶ τὸν ἄλλον καὶ στα ὕστισινὰ καὶ τὸν τέταρτου.

Ἄμα πᾶν ὄξου στὴν αὐλὴ γυρνάει καὶ λέει κείνους χαζὸς: Ἰγὼ στοῦν καθέναν ἀπ' αὐτουνοὺς ἔταξα νὰ τοῖς δώσου ἀπὸ ἓνα κάρτου ὄ,τ' θὰ πάρου ἀπ' τοῦ βασιλεῆ. Τώρα ἰγὼ ζήτηξα ἑκατὸ ξυλαῖς. Δῶστε νὰ δγιούμι σὶ κάθι ἓναν ἀπὸ εἴκοσι πέντε ξυλαῖς γιὰ νὰ πάρ' κάθ' ἓνας τοῦ μερίδιου τς.

Ἀπὸ ἑπάν' ἀπ' τὸν παραθύρ' ἅμα ἄξι αὐτὰ βασιλεῆς θάμαξι μὴ τὴ γινῶσ' τοῦ χαζοῦ καὶ ηὐθύς πρόσταξι νὰ κάμουν οἱ δοῦλ' ὄ,τ' τοῖς εἶπι αὐτὸς καὶ ἄρχισαν ἑκείν' νὰ στρώνουν κατὰ ἧς ἀπὸ ἓναν ἓναν τῆς πουρτάρδης καὶ κάθι ἓναν τὸν μπλάστρουσαν καλά καλά ἀπὸ εἴκοσι πέντε ξυλαῖς.

Ἄμα σάθκι αὐτὴ δουλειὰ καὶ πῆρι κάθι ἓνας πουρτάρς τοῦ μιστικό τ' τότε βασιλεῆς φώναξι ξανὰ κείνους τὸν χαζὸν καὶ τὸν ῥῶτσι τὰ πάθια τ'. Τότε αὐτὸς ἄρχισι νὰ λέη ὅλα ἀπ' τοῦ ῥάμα ὡς τοῦ θελὸν καὶ βασιλεῆς ηὐχαριστήθηκι πουλὸ ποῦ βρέθηκι τέτχιους ἓνας ἄνθρωπους γιὰ νὰ τὸν κάμ' νὰ ἀστουχῆσ' τὴν πίκρα τ' καὶ νὰ παρηγορηθῆ καὶ πρόσταξι εὐθύς τοῖς δοῦλοι τ' νὰ φέρουν ἓνα σινί' φλουριά καὶ νὰ τὸν δώσουν αὐτόναν τὸν χαζόν. Τότε κείνους τὰ πῆρι καὶ προυσκύνσι τὸν βασιλεῆ καὶ σκώθη καὶ πάει στὴ δουλειὰ τ' καὶ κατόπ' μὴ κείνους τῆς παραδῆς πρόκουφι καὶ ἴγκι ἓνας μεγαλουσιάνς καὶ ὄλ' τὸν ἔδειχναν μὴ τοῦ δάχτυλου.

«ΓΝΩΣ' ΕΧΟΥ, ΠΑΡΑΔΗΣ ΔΕΝ ΕΧΟΥ»

Έναν κηρὸ ἦταν ἓνας φτουχὸς ἀνθρώπος κι ἐκεῖ ποῦ πουργατοῦσι ὅλου ἔλιγι: «Γνωσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου, γνῶσ' ἔχου παράδης δὲν ἔχου». Ὁ-λου αὐτὰ τὰ λόγια ἔλιγι κι χουρατεύουνταν μὴ τὸν ἡαυτὸ του. Ὁλους κό-σμιους τὸν πουργαλοῦσαν κι θαρροῦσαν ποῦ εἶνι χαλῶς. Κεῖνους πάλι τὰ δι-κά τ', πάλι τὰ δικά τ'. Ἐλιγι μὴ τὸν ἡαυτὸ τ' «Ὁλ' μὴ πέρουν για χαλῶν ἀμ τί μὰ μέλλ. «Ὁλ' γιολοῦν μὴτ' ἡμένα, κ' ἰγὼ σκάνου ἀπ' τὰ γέλια». Γνωσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου. Γνωσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου!». Ὁλου αὐτὸ φώ-ναζι ἐκεῖ ποῦ πουργατιοῦνταν. Στὰ ὕστιονά νὰ τὸν ἀκούη, νὰ τὸν ἀ-κούη ἡένας ἄρχουντας βαρέθκι κι τὸν φουνάξ' μὴ μέρα στοῦ ἀργαστήρι τ' κι τὸν λέει. «Τί εἶνι αὐτὰ τὰ λόγια, ποῦ λέξ' τί θέλς νὰ πῆς μ' αὐτό; Βα-ρέθκα πχιά νὰ σὶ ἀκούου. Λέει μοι νὰ διγιῶ τί γνῶσ' ἔχς τόσο, ποῦ πη-νέσι;»

Τότι γυρνάει κι τὸν λέει τὸν ἄρχουντα κείνους φτουχὸς.

— Τί νὰ σοὶ πῶ, ἄ ἄρχουντα μ', ἰγὼ ἔχου μὰ καλὴ γνῶσ' κι φτάν' νὰ ἔχου καμπόσις παράδης κι ξέρου πῶς θὰ κηρδίσου πουλλαὶς παριάδης.

Τὸν λέει τότε ἄρχουντας. Πέ μοι νὰ διγιῶ τί γνῶσ' εἶνι αὐτὴ, ποῦ ἔχς;

— Ἄ, λέει φτουχὸς, αὐτὸ μόν δὲν μπουρῶ νὰ σοὶ τοῦ πῶ. Αὐτὸ χρειά-ζιτι μόν' ἰγὼ νὰ τοῦ ξέρου. Κανένας ἄλλους δὲν κάμ' νὰ τοῦ ξέρ'. Ἄν κάμς μὴ καλουσύνη κάμ' τὴν ἓνα πουδάρ' ἴμπρουστὰ κι μὴ μὴ βασανίης.

— Καλὸ, λέει ἄρχουντας, λέει νὰ διγιῶ ὡς πόσης παριάδης σοὶ χρει-άζουντι.

— Δέκα χιλιάδης μὴ φτάνουν, ἄρχουντα μ'. Ἰγὼ δέ σοὶ ὑρέου πηρσά. Ὅσα μὴ χρειάζουντι τόσα ὑρέου. Κι ἅμα σώσου τὴ δουλειά μ' παρ' τῆς παριάδης σ'. Κι νὰ ξέρς καλὰ ποῦ θὰ σοὶ δώσου κι διάφουρου.

— Μίνα δέ μοὶ χρειάζεταιτι διάφουρους. Φτάν' νὰ μὴ δώης τὴ μάνα κι δὲ θέλου ἄλλου τίπουτα.

— Ἄ, ὄχ' ἄρχουντα μ', ἰγὼ δὲν εἶμι ἀποῦ κείνης τῆς ἀνθρώπ'. Ἰγὼ δὲν καταδέχομι ξένου δίκου νὰ φάου. Θὰ σοὶ πληρώσου στοῦν κηρὸ κι μάνα κι τοῦ διάφουρου. Μόν' τώρα ἰσὺ δῶσι μὴ τῆς δέκα χιλιάδης κι νὰ ἀρχέφου ἰγὼ τὴ δουλειά μ' κι ἄλλου τίπουτα νὰ μὴ σοὶ μέλλ.

— Καλὸ, εἶπι κείνους ἄρχουντας, ἔλα αὔριου στοῦ σπίτι μ' κ' ἰγὼ θὰ σοὶ τομάσου τῆς παριάδης.

Πάει τότε κείνους καμμένους φτουχὸς στὴ δουλειά τ' κι δὲν ἔλιγι πχιά 'κεῖν' τὰ λόγια, ποῦ ἔλιγι πρῶτα «Γνωσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου». Ἄπ' τὴ χαρά τ' ποῦ θὰ μπουρέσ' νὰ καταφέρ' κείνου ποῦ εἶχι στοῦ νοῦ τ' πάει στοῦ σπίτι τ' κι δὲν μπουροῦσι νὰ φάη ψομί. Ὁλη νύχτα τοῦ σπὶτ' δὲν τὸν χουροῦσι κι τοίμαζι τῆς σακούλης ποῦ θὰ βάν τῆς χιλιάδης.

Ὅσ' ἦταν νύχτα δὲν σφάλση μὰτ' νὰ κοιμηθῆ κι κῦτταζι πότι θὰ ξη-μηρῶσ'. Γυναῖκα τ' βαρέθκι νὰ τὸν ἀκούη τῆς πημισαῖς τ' κι ἄρχιμι νὰ

τοὺν πιργιαλάη κι νὰ τοὺν λέει ποῦ εἶνι χαζὸς κι δὲν ξέρο' τί κάμ'.

— Καλό, γυναῖκα, καλό, ἔλιγι κείνους. Δὲν πειράζ' τώρα σὺ μὴ μοὶ πιστεῦς· αὐριου μιθαύριου δταν ἰγὼ θὰ ἔχου παραάδης νὰ δγῆς πῶς θὰ θαμάξισι κι θὰ μοὶ ὑρεὺς παραάδης γιὰ νὰ θὰς πανὶ κι νὰ κάμς μεταξένιου φουστάν. Τότι κ' ἰγὼ θὰ σοὶ τυρανῶ κι δὲ θὰ σοὶ δίνου παραάδης. Ἀμὰ πάλι τί νὰ τὴν κάμου αὐτήναν τὴν σκόλιτκ' τὴν καρδιά πῶχου. Δὲ θὰ μπουρῶ νὰ κάμου ἄλλοιῶς καὶ θὰ σοὶ δίνου παραάδης κι θὰ κάμς λούσα κι σὺ κι τὰ πηδιά μας. Τότι θὰ σκάνουν ἀπ' τοῦ κακοῦ τς γειτόνοι μας κι δὲ θὰ ξέρουν ἀποὺ ποῦ 'μεῖς ἀρχόντιναμι!..

— Καλά, ἄντρα μ', ὄλα αὐτὰ ποῦ μοὶ λές γιὰ τὴν ἀρχουντιὰ εἶνι καλά. Ἀμ' πῶς νὰ τὰ πιστέψου ἀφοῦ δὲν ξέρου τί δουλειὰ θὰ πχιάης. Πέ μοι κουμιατάκι τί στοῦ νοῦ ἔχς κι νὰ ξέρου κ' ἰγὼ κι νὰ μὴ σοι πιργιαλῶ ἄδικα.

— Ἄ. Μόν' αὐτὸ δὲν ἔνιτι, γυναῖκα μ'. Ὅ,τ θέλς πέ μοι νὰ σ' τοῦ κάμου μόν' αὐτὸ μὴ μοὶ τοῦ λές. Ἰγὼ ἂν δὲν εἶχα γνῶσι ὡς τὰ τώρα ὄλ' θὰ ἤξιοναν τί δγιαβουλιὰ μ' κι ἰγὼ δὲ θὰ μπουροῦσα τίπουτα νὰ κάμου.

Ἰκεῖ ποῦ ἔλιγαν αὐτὰ λόγια γυναῖκα τ' κι' αὐτὸς ξημέρουσι κι ἠθὺς 'τομιάσκι νὰ πάη στοῦ ἄρχοντα τοῦ σπὶτ' νὰ πάρ' τῆς παραάδης. Τοίμασι κι τῆς κηνούργης τῆς σακκούλης.

Τότι γυρνάει κι τοὺν λέει γυναῖκα τ'. Ἄντρα μ', ἄκουσι μοι νὰ σοὶ πῶ ἓναν λόου. Αὐτὸ ποῦ θὰ κάμς, νὰ πᾶς τόσοου νουρις στοῦ σπὶτ' τοῦ ἄρχοντα δὲν εἶνι καλό. Ἄρχουντας κόμα δὲν ξύπνισι κι σὺ θέλς νὰ πᾶς νὰ τοὺν ὑρέψ' παραάδης. Θὰ σκουθῆ ἀπ' τοῦ ἕπνου κι πῶς θὰ εἶνι ζαλισμένους ζαλισμένους θὰ θυμάσ' κι θὰ σοὶ διώξ'. Τότι θὰ πᾶν τὰ τρανὰ σ' τὰ λόγια στοὺν ἀγέρα.

— Καλὰ λές, γυναῖκα, λέει. Ἡ γυναίκες ὄσου κι' ἂν λέν' ποῦ ἔχουν μακροὰ μαλλιὰ κι γνῶσ' κουντὴ καμιὰ φουρὰ τῆς φτάν' παραπάν' τοῦ κιοφάλι τς'. Καλὰ ἔλιγι Νασδραδὶν Χώτζιας, τὴ γυναῖκα ὄσου κι' ἂν δὲν πρόπ' νὰ τὴν ἀκούη κανένας, πάλι στῆς σαράντα φουραῖς μιὰ φουρὰ πρόπ' κανένας νὰ τὴν ἀκούη γιὰτὶ κουντὰ στὰ γυνηγίσια τὰ λοῖα τς λέει καμιὰ φουρὰ κι κανέναν σουστὸν λόου κι κείνους λόους πχιάν' τόπου.

— Οὔφ!.. κι σὺ ἄντρα πχιά' ὄλου ἔχς τί νὰ κάμς μὶ τοῦ Νασδραδὶν Χώτζια τῆς παρομῖς. Ἄφσι τα αὐτὰ πχιά. Δὲ θὰ ἔνς τώρα στὰ γηράματα φιλόσουφους. Πῶς λέει ἓνας λόους

Τώρα στὰ γηράματα

μάθι γέρου γράματα.

— Ἰσὺν γυναῖκα δὲν ξέρος. Τοῦ Νασδραδὶν Χώτζια τ' ὄνομα καμιὰ μέρα ἂν δὲν τοῦ ἀναφέρουν, κείνους εὐθὺς ἀναστήνιτι. Αὐτήναν τὴν παρομῖα ὄλους κόσμους τὴν λέν.

Τότι ἰκεῖ ποῦ ἔλιγαν αὐτὰ λόγια ἄντρας κι γυναῖκα γυρνοῦν κυττάζουν ποῦ ἤρτι ἢ ὄρα, ἤλιους ἀνέφκι ὡς δυὸ κουντάρια. Σηκῶνιτι τότε οὐ φτουχός, παίρ' τῆς κηνούργης τῆς σακκούλης κι παῖν στοῦ ἄρχοντα τοῦ

σπίτ'. Χτυπάει τήν πόρτα, ἔρχιτι δουλειά τὸν ἀνοίει κι τὸν παῖν στὴ σάλα. Ἰκεῖ κάθουνταν ἄρχουντας κι ἐπινί τὸν καφέ τ'. Ἄμα εἶδγι τὸν φτουχὸ τὸν πῆρι κουντά τ', τὸν ἔβανι ἔκατσι σ' ἓνα σκαμνί κι τὸν κέρασαν. Κατόπ' πῆρι ἄρχουντας τοῦ ἀσπρουσάνιδου κι ἄρχιμι νὰ τὸν μητράη τῆς παραδῆς. Τοῦν ἔδουσι τῆς δέκα χιλιάδης κι τὸν εἶπι ν' ἀνοίξ' τὰ μάτια τ' κι νὰ νὰ κνττάξ' καλὰ νὰ μὴ ντρουπχιαστῆ γιατί ὕστιρα δὲν ἀνακατάνιτι!...

— Ὡς γι' αὐτὸ νὰ μὴ σοι μέλλ', ἄρχουντα μ', ἰγὼ ξέρου τί θὰ κάμου κι σὺ μὴ φουβάσι.

Αὐτὰ εἶπι φτουχὸς κι βγῆρι ὄξου ἀπ' τοῦ σπῖτ' κι' ἄρχιμι τῆ δουλειά τ. Ἀρχίμι ν' ἀγουράξ' ψάθης πρόστυχης κι νὰ τῆς τομαῖξ' ἓνα γηρὸ μαγαζί. Ὅπχιους τὸν ἔγλιπι θάμαξι μὴ τὰ καιώματα τ' κι' ἔλιγαν κόσμους. «Τί τριλλὸς ἄνθρουπους ποῦ εἶνι αὐτός. Τί θὰ τῆς κάμ' αὐταῖς τῆς ψάθης; Νὰ ἀγόραξι κανένα καλὸ πρᾶμα γιὰ πούλημα ὄπους κι' ὄπους αὐταῖς τῆς ψάθης πχιόναν θὰ τῆς πουλήσ;». Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλιγαν κόσμους κι δὲν εἶχε σοιμὸ θαμασμόχ' τς'. Ὅταν εἶδγι καὶ ἄρχουντας τὰ καιώματα τοῦ φτουχοῦ δὲ βάσταξι καρδιά τ' κι μιὰ μέρα παῖν κι τὸν λέει:

— Τί εἶνι αὐτὰ ποῦ κάμς; ἰσὺ εἶσι ἄνθρουπους χαζὸς κι δὲν ξέρος τί σοι ἔγινι. Αὐταῖς τῆς ψάθης πχιόναν ἔχς στοῦ νοῦ νὰ τῆς πουλήης; Αὐταῖς εἶνι πρόστυχης κι δὲν ἔχουν πέρασι σὲ κανένα μέρους. Τί μοι σκώθκης νὰ κάμς τέτχια δουλειὰ νὰ πᾶν δικαῖς μου παραδῆς;

Τότι γυρνάει κι τὸν λέει φτουχὸς τὸν ἄρχουντα:

— Σοὶ παρακαλῶ, ἀφιντικὸ, μὴ μοι ζαλίης. Ἰγὼ ξέρου τῆ δουλειά μ. Δὲ σ' εἶπα ἰγὼ σένα πῶς θὰ σοὶ πληρώσου τῆς παραδῆς; Ἰσὺ κείνου κνττάξι. Φύλαξι καμπόσου κηρὸ ὄσου νὰ κιοδέψου κι ἰγὼ σένα δὲ θὰ σ' ἀφήσου παραπουνιμένουν. Θὰ κνττάξου νὰ σοὶ πληρώσου μὴ τοῦ παραπάν'. Μὴ σοὶ μέλλ' κι ζαλίξισι μιτ' ἰμένα. Ἰγὼ «γνῶσ' ἔχου, παραδῆς δὲν εἶχα». Τώρα ποῦ μ' ἔκαμς αὐτήναν τὴν καλουσύν' κι μ' ἔδουκς παραδῆς ὄλα θὰ ἰσιῶσουν. Μόν' σὺ νὰ ἔχς καμπόσ' ὑπουμουνη. Ἰπουμουνη καλὸ πρᾶμα εἶνι.

Τότι ἄρχουντας εἶδγι παραεἶδγι ποῦ δὲ θὰ μπουρέσ' νὰ βγῆ σὲ κιουφάλ' μὴ τέτιουν ἓναν ἄνθρουπου κι τὸν ἄφσι κι εἶπι μὴ τοῦ νοῦ τ'. «Ὁ,τ γέν', ἄς γέν. Ἀφοῦ θρέθκα ἀλαφρὺς κι τὸν ἔδουσα τῆς παραδῆς τώρα τί μπουρῶ νὰ κάμου; Ἰγεία. Ἄν τῆς φάη τῆς παραδῆς μου, τῆς ἔφαγι, κι' ἄ δὲν τῆς φάη κι κάμ' καμμιά προυκουπῆ καλὰ τοῦ καλό. Δὲ θὰ κάθουμι τώρα γιὰ δέκα χιλιάδης νὰ σκανουχουλιάζου».

Αὐτὰ συλλουγιούντας ἄρχουντας πάει στοῦ σπῖτι τ' κι' ἄρχιμι νὰ κνττάξ' τῆ δουλειά τ.

Κείνους φτουχὸς πάλι τῆ δουλειά τ' ἤξιρι. Κάθι μέρα ἀγόραξι ψάθης κι τῆς μάζουσι στοῦ μαγαζί. Στὰ ὕστιρῶνά, ἀφοῦ ἔξιόψιμι ὡς πέντι χιλιάδης γρῶσια κι ἀγόρασι πουλλαῖς ψάθης παῖν μιὰ μέρα στὴν ἀκρουθαλασσὶα κι βρισκ' ἓναν καραβοκύρ' κι τὸν συμφουναῖ νὰ φουρτώσ' τῆς ψάθης στοῦ καραβί τ' γιὰ νὰ πᾶν σ' ἓνα μακρυνὸ νησί. Ὅταν ἄρχιμαν νὰ φουρτώνουν

τοῦ καρὰβ' τῶμαθι ἄρχοντας κὶ πάει νὰ τὸν ρουτήσῃ μὶ τρόπου γιὰ ποῦ τοιμάζιτι νὰ τῆς πάη τῆς ψάθης. Τότε κείνους φτουχὸς γυρνάει κὶ τὸν λέει τὸν ἄρχοντα.

— 'Ἰγὼ, ἄρχοντα μὲ «γνώσ' ἔχου, παράδης δὲν εἶχα», τώρα ἰσὺ μοὶ πιστεύκης κὶ μοὶ ἔδουκὶς καμπόσης παράδης σοὶ παρακαλῶ μὴν κάθισι κὶ πικραίνισι ἰγὼ ξέρου τὶ θὰ κάμω. Θὰ πάρου αὐταῖς τῆς ψάθης θὰ τῆς πούλῃσου κὶ θὰ φέρου ἄλλου προῖμα στοὺν τόπου γιὰ νὰ κερδαῖσου παράδης.

Ἄμα ἄξι ἄρχοντας αὐτὰ τὰ λόγια μούλουξι κὶ τίπουτα δὲν τὸν ἔκρινι, μόν' πάει στοῦ σπίτι τ' κ' ἔλιγι μὶ τοῦ νοῦ τ'. «Κοῖμα, πᾶν δικαῖς μου δέκα χιλιάδης στὰ χαμένα μ' αὐτόναν τὸν χαζόν. Φαίνιτι ἄδικης παράδης ἦταν, κὶ ἦταν γιὰ νὰ χαθοῦν. Τώρα ὄ,τ' κὶ νὰ πῶ τοῦ κάκου. Θὰ τοῦ φάου κὶ θὰ κάτσου κάτ'. Στάς νὰ δυοῦμι τοῦ ὕστιρονὸ τί θὰ βγῆ. Μπουρεὶ νὰ ἔχου τύχ'...».

Φτουχὸς φόρτουσι τῆς ψάθης τ' στοῦ καρὰβ' ἀνέφκι κὶ 'κείνους κὶ' ἄρχιμι νὰ παέν. Στοῦ δρομοῦ τοὺν καραβουκῶ' τὸν ἔταξι νὰ τὸν δῶσ' χίλια γρόσια παραπάν' ἀπ' τὴ συμφωνία νὰ τὸν πάη σ' ἓνα νησί ποῦ ἦταν κατ' ἰκεῖν' τὰ μέρια. Καρὰβένκῶρς ἔστριξι κὶ σει λίγουν κηρὸ ἔφτασαν σει κείνου τοῦ νησί. Κατέβασι τότε ἰκεὶ τῆς ψάθης κὶ παράγγειλι τοὺν καραβουκῶ' ὕστια ἀπὸ καμινιά δικαπινταριά μέρης νὰ ἔρτ' νὰ τὸν πάρ' κὶ τὸν εἶπι πῶς θὰ τὸν ηῦχαριστήσ' μὶ τοῦ παραπάν'.

— Καλό, εἶπι καραβουκῶρς, κὶ τράβιξι πάει στὴ δουλειά τ'. Τότε ἔκατσι κείνους φτουχὸς ἀνθρουπους κὶ' ἄρχιμι κατὰ ἧς νὰ ἀραδιάζ' τῆς ψάθης ἀπὸ τέσσερις πέντι ἀπάν' πανουταῖς. Ἄμα τῆς ἀράδιασι καλὰ καλὰ τῆς ἔδουσι μιὰ φουτιά κὶ σει καμπόσ' ὥρα ὄλης κόρουσαν κὶ κάτταν, κὶ ἦγκαν ὄλης στάχτ. Τότε νὰ ἦταν ἀπὸ ἓνα πλάι κείνους ἄρχοντας κὶ νὰ ἔγλιπι αὐτὸ τοῦ καταδέκ' θὰ τὸν ἔπηναν λιγυθημαῖς κὶ θὰ τὸν ἔπιφτι καταρομή! Ἄμα φτουχὸς τὴ δουλειά τ' ἤξιρινι. Πάει σ' ἓνα πλάι ἔκαμι μιὰ κουλύμπα μὶ καμπόσα κλαδιά, τὴν σκέπασι μὶ ἓνα δυὸ ψάθης ποῦ εἶχι ἀφήσ' γιὰ τὸν ἑαυτὸ τ' κὶ ἔκατσι ἰκεὶ κὶ φύλαγι τότε νὰ βραδιάση. Ἄμα βραδίασι ἔφαῖ καμπόσου φουμί κὶ' ἄρχιμι νὰ κυττάζ' μὶ δικατίσσιρα μάτια.

Πέρασι δὲν πέρασι καμπόσ' ὥρα ἄρχιμαν νὰ βγαίνουν ἀπ' τὴν θάλασσα κατ' μικρὰ ἀλουγούδια θαλασσινὰ κὶ εἶχαν τοῦ κάθι ἓνα ἀπὸ μιὰ διαμαντόπιτρα στοῦν στόμα τς ἴσια μὶ ἓνα αὐγὸ περιστριόσιου. Αὐτὰ τ' ἀλουγούδια ἦταν μαθημένα κάθι βράδ' νὰ βγαίνουν ἀπ' τὴν θάλασσα κὶ νὰ παίξουν σει κείνου τοῦ νησί ὅσου νὰ ξημιρώσ'. Κὶ γιὰ νὰ τὰ φέγγ' ἔβγαζαν ἀπ' τοῦ στόμα τς κείνα τὰ διαμάτια κὶ τὰ ἄφηναν κατὰ ἧς κὶ' ἀρχινοῦσαν νὰ κνηγιοῦντι κὶ νὰ κουτσοπηδοῦν. Πῶς ἦταν ἔτο' μαθημένα πάλι βγῆκαν κὶ κείνου τοῦ βράδ' κὶ πούλιμοῦσαν νὰ παίξουν. Ἄμα ἄφσαν τῆς διαμαντόπιτρης 'κείνης πᾶν, παραχῶθκαν, μίσα στὴ στάχτ' ποῦ ἔκαπι τῆς ψάθης κείνους πουνηρὸς ἀνθρουπος, κὶ τ' ἀλουγούδια εἰδγίαν παραεἰδγίαν, κυττάχκαν κατὰ 'δῶ κατὰ 'κεῖ, κὶ' ἄμα ἔχασαν τῆς διαμαντόπιτρηχ τς θά-

μαξαν ἀπὸ πού τὰ ἦρι αὐτὸ τοῦ κακὸ' κ' ἀπ' τῆ σκουτίδα δὲν μπουρούσαν νὰ δγιοῦν κὶ πᾶν' ἡάθκαν μέσα στῆ θάλασσα.

Χαροῦμινους κείνους ἀνθρουπους ὄλη νύχτα δὲν ἔμπόρσι νὰ κοιμηθῆ κὶ τοῦ πουρνὸ σκώθκι πῆρι ἓνα κόσκινου ποῦ εἶχε μαζῆ τ' κὶ κουσκίνσι ὄλην τῆ στάχτ'. Ἔμασι ὄλης τῆς πέτρης κὶ τῆς μέτρῃσι. Ἦταν ὡς ἱκατὸν πινηῖντα. Πάει τῆς ἔκρουσι σ' ἓνα πλάϊ κὶ ἄρχιφι νὰ κάμ' τῆ δουλειά τ'. Ἀρχιφι νὰ κουβανάη μουνάχους νιαρὸ κὶ νὰ σκάφτ' κ' ἔκουφι ποὺλλά τοῦγλα κιορίτζια ἔξ. Ἐκαμὶ σεὶ δυὸ τρεῖς μέρης τέσσηρις πέντι χιλιάδης τοῦγλα.

Σὰν τοῦ σκυλί μουνάχους δούληναι κὶ ὅταν ἔσουσι τῆ δουλειά τ' πῆρι ἔκαμὶ κὶ ἄλλα ἱκατὸν πινηῖντα τοῦγλα κὶ μίσα σεὶ κείνα ἔβανι τῆς διαμαντόπιτρῃς κὶ ἀπὸ πᾶν' στὰ τοῦγλα ἔβανι ἀπὸ ἓνα σημάδ' γιὰ νὰ τὰ γνουρίξ'. Κατόπ' τ' ἀράδιασι ὄλα γιὰ νὰ στιγνώσουν στοὺν ἥλιου κὶ ὅταν πέρασαν καμπόσης μέρης ἀπὸ μαρκιὰ φάνκι ποῦ ἔρχουνταν καραβουκῆρες γιὰ νὰ τοὺν πάρ'.

Ἦρι τοῦ καράβ' κὶ καραβουκῆρες τοὺν φάναξι νὰ τοὺν πάρ'. Δὲν ἦθιλι νὰ σταματήσ' γιὰ νὰ μὴ χάν' τοὺν κηρὸ τ' στὰ χαμένα. Τότι κείνους ἀνθρουπους τοὺν καλόπχιασι τοὺν καραβουκῆρ' κὶ τοὺν παρακάλισι νὰ πάρ' τὰ τοῦγλα τ', νὰ τὰ πάη στὴν πατρίδα τ'. Καραβουκῆρες στὴν ἀρχὴ δὲν ἔστριγι κὶ κείνους καὶμένους εἶδγι κ' ἔπαθι ὅσου νὰ τοὺν κάμ' τὰ γνώμα τ'. Λίγου ἔλειρι νὰ πάη στὰ χαμένα ὄλ' ἡ γνώσι τ' κὶ κόπους τ'.

Ἀποῦ ἀνέβασαν τὰ τοῦγλα ὄλα κὶ τὰ σημαδημένα κὶ τὰ ἀσημαδηντα τραβίξαν ἴσια κὶ πᾶν στὴν πατρίδα τς. Ἰκεὶ ἄρχιφι κείνους ἀνθρουπους νὰ κατιθάξ' τὰ τοῦγλα κὶ ἅμα τὰ κατέβασι ἠῶρι ἱκεὶ στῆ σκάλα ἓνα ἄδγιου μαγαζὶ πιτρένιου κὶ τοῦ ἔπιασι μὶ τοῦ νοίκ'. Κείνους ἄρχουντας ἔμαθι αὐτὰ τὰ καμώματα αὐτουνοῦ τ' ἀνθρουποῦ κὶ παέν τοὺν ρουτάει τί θὰ μιάθ' ποῦ πάει κὶ μ' ἦφιρι τοῦγλα ἀπὸ τόσσου μακρονὸ τόπου. Ἀρχιφι νὰ τοὺν μαλών' κὶ νὰ τοὺν λέη. «Σαματι τοῦγλα στοῦ μέρους μας ἰδῶ δὲν ἔχομι κὶ σκώθκης πῆις νὰ μοὶ πουλάς ψάθης καὶ νὰ κουβανάς τοῦγλα κὶ νὰ κάμς τόσα ἔξοδα; Κρίμα τῆς δικαῖς μου τῆς παράδης! Ἰγῶ θέλου νὰ μοὶ πληρώης τὰ γρόσια μ!».

«Σοὶ παρακαλῶ, ἄρχουντα μ', τοὺν λέει κείνους, τώρα ὄτ' ἦγκι ἦγκι βάστα ὡς τοῦ βράδ' κὶ ἰγῶ θὰ ἔρτου ἀπόψα στοῦ σπῆτι σ' κὶ θὰ σοὶ φέρου κὶ τὰ γρόσια σ' κὶ τοὺν διάφουρου τς μαζῆ. Μὴν εἰσι τόσου στανάχουρις κὶ βλάφτς τοὺν ἡαυτό σ. Ἀφση μοὶ τώρα κὶ ἰγῶ νὰ δγιῶ ἦσυχα τῆ δουλειά μ' κὶ τοῦ βράδ'. Καλό, εἶπε ἄρχουντας ἀποῦ εἶναι ἔτσ' ἐγῶ νὰ πάου στοῦ σπῆτι μ' κὶ τοῦ βράδ' σοὶ φιλάου νὰ ἔρτς στοῦ σπῆτι κὶ νὰ φᾶς. Τὰ λέμι.

— Καλό, καλό, εἶπι κείνους φτουχούτσους κὶ ἄρχιφι πάλι νὰ μιητράη κὶ νὰ ἀραδιάξ' τὰ τοῦγλα τ'.

Τοῦ βράδ' ἅμα σκουτίνιασι καλὰ πῆρι κείνους φτουχὸς ἓνα ἄσπρου παστρικό μαντῆλ κιντιμένου μὶ τοῦ χρῦσάφ', ἔβανι μέσα ἓνα ἀπὸ κείνα τὰ σημαδημένα τὰ τοῦγλα, σφάλισι τοῦ μαγαζὶ τ', κλείδουσι καλὰ καλὰ τῆς πόρτης, πῆρι τὰ κλειδιά κὶ πάει στοῦ σπῆτι τ' κὶ εἶπι τῆ γυναῖκα νὰ μὴν ἔχ' ἀνησυχία

γιατὶ κείν' τοῦ θράδ' τὸν εἶχι καλιασμένον ἀρχοντας κὶ θὰ πάη νὰ φάη μαζῆ τ'.

Τότι τράδιξι ἴσια κὶ πάει στοῦ ἀρχοντα τοῦ σπὶτ' κὶ ἅμα πάει μέσα καλησπέρι τοὺν ἀρχοντα κὶ τοὺν λέει: «Οὐρίστι, ἀφιντικό, αὐτὸ τοῦ τούγλου. Εἶνι ἀποὺ 'κεῖνα ποῦ ἤφιρα ἀπ' τοὺν μακρονὸν τοὺν τόπου».

Ἄρχοντας ἅμα τοῦ εἶδγι τοῦ τούγλου σταναχουρέθκι πουλὺ ἀπ' αὐτὸ μόν' δὲ θέλει νὰ φανιώσ' τὴν πιχισιά τ' μπρουστά στὴ γυναῖκα τ' κὶ τοῦ πῆρι τοῦ τούγλου κὶ τοῦ ἔδουσι στὴν γυναῖκα τ' κὶ τὴν εἶπι μὶ μισὸν στόμα νὰ τοῦ θάν' στὴν ἀποκειθινὴ τὴν κάμαρη.

Ἡ γυναῖκα πῆρι τοῦ τούγλου κὶ πάει τοῦ ἔβανι στὴ ράφ' τῆς ἀποκειθινῆς τῆς κάμαρας κὶ ἀπ' τὴ συλλογὴ τς, ἄφσι τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ κὶ πάει πάλι ἔκατοι κουντὰ στοὺν ἄντρα τς.

Ἦφησαν κατόπ' ρακὴ κὶ ἴχλιαν ἓνα δυὸ πουτηράκια κὶ κατόπ' ἔβαναν τοῦ τραπέζ' κὶ ἄρχισαν νὰ τρών'. Στὴν ἀρχὴ ἀρχοντας δὲν εἶχι ὄριξι νὰ φάη ἀπ' τὴν πιχισιά ποῦ εἶχι μόν' ἔτσι ματσαλιούνταν κὶ καμώνουνταν ποῦ ἔτρουϊ. Κατόπ' κείνους φτουχὸς ἄρχιμι νὰ λήη λουγιὸ λουγιὸ ἰστουρίης κὶ παραμβουλαῖς κὶ ὄλης τοῖς ἄνοιξι ὄρεξι κὶ ἔτρουγαν ἀποὺ γάλια γάλια κὶ ἔφααν κείνου τοῦ θράδ' ἀποὺ μπρουστά κὶ καλλίτιρα. Στὰ ὑστρινὰ ἄρχισαν νὰ τραβουδοῦν κὶ νὰ κάμνουν μιὰ καλὴ διασκέδασι. Σήκουσαν τοῦ τραπέζ' νίφκαν, ἴχλιαν τοὺν καφέ τς κὶ ἔλιγαν λουγιὸ λουγιὸ παραμβουλαῖς. Κείνους ἀρχοντας ἠῆχαριστήθκι πουλὺ κὶ ἀστόησι τὴν πιχισιά τ' κὶ ἄρχιμι κείνου τοὺν φτουχὸ νὰ τοὺν ἀγαπάη γιατί ἦταν τόσοσ λογίους.

Ἰκεὶ ποῦ χουράτησαν ἔροχιτι μίσα ἡ δούλα κὶ φουναῖζ' ὄξου τὴν κουκῶνα τς. Βγαίν' αὐτὴ ὄξου κὶ τὴν λέει ἡ δούλα.

— Κουκῶνα, στὴν ἀποκειθινὴ τὴν κάμαρα δὲν ξέρου ἓνα προῖμα ἀπάν στα σανίδια φέγγ'. Φουβοῦμι νὰ πάου μέσα, δὲν ξέρου τί εἶνι.

Πααίν' ἡ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ εἰς τὴν ἀποκειθινὴ τὴν κάμαρα κὶ τί νὰ δγῆ; Ἐνα προῖμα λάμπ' σάν φουτχιά. Φουβίθκι νὰ πάη μέσα στὰ σκουτεῖνὰ κὶ πῆρι ἓνα κηρί. Ὅταν πάει ἀποὺ κουντὰ κὶ εἶδγι, τί νὰ δγῆ; Γλέπ' κείνου τοῦ τούγλου ξιγιόμενον ἀπ' τὴν ράφ' κὶ σπασμένον κὶ μέσ τῆ μέσ ἓνα κουμάτ δγιαμάντ' ἴσια μὶ ἓνα ρουβίθ'. Τοῦ τούγλου ἔπισι ἀποὺ 'πάν ἀπ' τὴ ράφ' γιατί πάει γάτα νὰ πχιάση πουντίκια κὶ τοῦ ξείρι τοῦ τούγλου.

Ἄμα τοῦ εἶδγι κείνου τοῦ διαμάντι ποῦ ἔφιγγι ἡ νοικοκυρὰ εὐθὺς πάει κὶ 'φάναξι τοὺν νοικοκύρι τς κὶ τοὺν λέει ὄξου: «Δὲν ξέρος τί προῖμα ἔχ' μέσα κείνου τοῦ τούγλου, ποῦ μᾶς ἤφιρι αὐτὸς φτουχὸς ἀνθρουτους». Κείνους ἀρχοντας ἅμα ἄξι αὐτὰ πλαλάει κὶ παὲν μέσα στὴν κάμαρα κὶ ἅμα εἶδγι κείνου τοῦ τρανὸ τοῦ δγιαμάντ' θάμαξι, τοῦ πῆρι στὰ χέρια τ' κὶ ἄρχιμι νὰ τοῦ κυτάξ'. Παὲν τότι σει κείνου τοὺν ἀνθρουπου κὶ ἄρχιμι νὰ τοὺν ρουτιάη ἀποὺ ποῦ τὰ ἤφιρι αὐτὰ τὰ δγιαμάτια.

Κείνους τότι τοὺν εἶπι: «Ἰγὼ «γνώσ' ἔχου, παράδης δὲν εἶχα» τώρα μὴ μοὶ ρουτᾶς ἀποὺ ποῦ τὰ ἤφιρα αὐτὰ τὰ δγιαμάντια. Δὲν εἶνι ἰγὼ ποῦ σοὶ

ἤφιρα μιὰ διαμαντόπιτρα τόσου τρανή; Αὐτὴ δὲ σοὶ φτάν' νὰ πλεουρήῃς γιὰ τῆς παραδῆς, ποῦ μοὶ ἔδουσις δανεικαῖς;

Τότῃ ἄρχιφῖ κείνους ἄρχοντας νὰ τὸν παρακαλᾷ 'κείνουν τὸν γνουστικὸν τὸν ἀνθρώπου κὶ τὸν ἔλιγι νὰ τὸν δώσ' 'κόμα καμμιά διαμαντόπιτρα.

Ὁδὸ γνουστικὸς ἀνθρώπους γύρσι τότῃ κὶ τὸν λέει τὸν ἄρχοντα. Ἄ, ἄρχοντα μ', γιὰτὶ κάμς ἔτσ'. Ἴσὺ τί μοὶ ἔδουκίς μένα; Μ' ἔδουκίς δέκα χιλιάδης γρόσια. Ἴγὼ τώρα σ' ἔφιρα μιὰ πέτρα ποῦ κάμ' ἑκατὸ χιλιάδης. Δὲ χουρταίνς ἀκόμα. Κάθισι κὶ κῦτταξι τὴν ἡσυχία σ', γιὰτὶ 'κείνους' ποῦ θέλ' τὰ πουλλὰ χάν' κὶ τὰ λίγα. «Καμῆλα γυρεύοντας τὰ κέρατα ἔχασι κὶ τ' αὐτιά». Τώρα κὶ σὺ γυρεύς' πουλλά. Τί θὰ τὰ κάμς τὰ παραπάν; Φαίνητι ζουλεὺς 'μένα, 'ποῦ ἔχου πρῶσαις διαμαντόπιτρας. Μὴ μοὶ ζουλεὺς ἰγὼ ξέρου ὡς βρεῖ τί θὰ κάμου. Ἡ ζούλια δὲν εἶνι καλὸ πρῶμα. Πῶς λέει μιὰ παροιμία «ἡ ζούλια νὰ ἦταν ψώρα θὰ κολνοῦσι». Ἴσὺ κῦτταξι τώρα τὴν ἡσυχία σ'.

Λέοντας αὐτὰ πῆρι νὰ ξημιρῶν'. Τότῃ σκόθκαν κὶ πᾶν κἀδι ἕνας στὴ δουλιά τς κὶ' ἀποῦ τότῃ ἦταν ἀγαπημέν' φίλ'.

Κείνους ἄρχοντας ποῦλσι τὴν διαμαντόπιτρα κὶ ἰγχι ἕνας χιλιάδης. Ποῦλσι ἀποῦ γάλια γάλια κὶ γνουστικὸς ἀνθρώπους τῆς πέτρας τ' κὶ ἰγχι ἕνας μιλιονάδης κὶ ζοῦσι πουλλὸ καλὰ κὶ' ὄλου ἔλιγι «γνώσ' ἔχου, παραδῆς δὲν εἶχα» τώρα δόξα σοὶ ὁ Θεὸς κὶ γνῶσ' ἔχου κὶ παραδῆς ἔχου.

ΜΙΚΡΟΣ ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΑ

Ἐναν κηρὸ ἦταν ἕνας βασιλέας κὶ εἶχι τρεῖς 'γοὶ κὶ μιὰ θυγατέρα. Μιᾶ 'μέρα φώναξι τὸν τρανὸ τ' τὸν γιὸν κὶ τὸν λέει. «Ὀρχιου κουρίτσ' θὰ νεργιαστῆς 'κείνου θὰ σ' τοῦ δώσου γυναῖκα».

Τότῃ τρανὸς γιὸς τ' πάει πλάγιασι κὶ εἶδγι στοῦ ὄνειρου τ' ἕνα κουρίτσ' κὶ τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πάη κὶ τοῦ εἶπι τὸν βασιλέα, τὸν πατέρα τ'. Πατέρας τ' τότῃ πρόσταξι κὶ ἤφιραν κείνου τοῦ κουρίτσ' ποῦ νεργιάσκι γιὸς τ' κὶ τὸν πάντριφι κὶ ἔκαμαν τὴ χαρά. Κατόπ' 'φώναξι κὶ τὸν ἄλλουν τὸν γιὸν τ' κὶ κείνουν τὸν εἶπι: «Πηδὶ μ, κὶ σὺ ὄρχιου κουρίτσ' θὰ νεργιαστῆς θὰ σοὶ παντρέψου μὴ κείνου». «Καλό, εἶπι τοῦ πηδὶ τ' κὶ πάη πλάγιασι, κοιμήθκι. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα παὲν στοὺν βασιλῆα τὸν πατέρα τ' κὶ τὸν λέει.

— Ἴγὼ, πατέρα, νεργιάσκα τοῦ τᾶδι τοῦ κουρίτσ'.

— Καλό, εἶπι, πατέρας τ' κὶ εὐθὺς πρόσταξι κὶ πᾶν τοῦ ἤφιραν κείνου τοῦ κουρίτσ' κὶ τοῦ πάντριφι μὴ τὸν μισὸν τὸν γιὸν τ' κ' ἔκαμαν τὴ χαρά.

Κατόπ' φουνάξ' βασιλιάς κὶ τὸν μικρὸν τὸν γιὸν τ' κὶ τὸν λέει.

— Πηδὶ μ κὶ σένα ἰγὼ θέλου νὰ σοὶ παντρέψου κῦτταξι πχιὸ κουρίτσ' θὰ νεργιαστῆς στοὺν ὕπνου σ κὶ θὰ σ' τοῦ δώσου.

Πάει τότῃ τοῦ πηδὶ αὐτὸ τοῦ μικρότερου κὶ' ἅμα βᾶισι νὰ κοιμηθῆ τοῦ

ἦρτι ἕνας γλυκὸς γύπνου καὶ κοιμήθη καὶ εἶδεν ἕνα ὄνειρου ποῦ τοῦ ἔχουν ἢ μητέρα τ' ἢ βασιλιάδινα νιαρὸ καὶ βασιλιάς, πατέρας τ', τοῦ ἔδουν τὴν πιτζέτα στοῦ χέρι τ'.

Σκώθη τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα κείνου τοῦ πηδι καὶ λέει τὸν πατέρα τ' τὸν βασιλιά. «Ἰγὼ, πατέρα, εἶδεν στοὺν γύπνου μ' ποῦ κρατοῦσις ἰσὺ τὴν πιτζέτα καὶ μητέρα μ' μοὶ ἔχουν νιαρὸ γιὰ νὰ νικτῶ.

Ἄμα ἄξι αὐτὰ βασιλέας εἶπε μὴ τοῦ νοῦ τ'. «Τί κακὸ εἶναι αὐτὸ ποῦ θὰ μοὶ ἔστ' στοῦν κιοφάλι μ'; Ἰγὼ θὰ καταντήσου νὰ κρατῶ τὴν πιτζέτα μπροστά στοῦ πηδι μ' καὶ κείνου θὰ νίβητι καὶ θὰ τοῦ χύν' νιαρὸ ἢ μητέρα τ', ἢ δική μ' ἢ γυναῖκα; Ἰγὼ αὐτὸ τοῦ πράμμα δὲν τοῦ καταδέχομαι».

Τότε πατέρας φώναξι ἕναν στρατιώτ' καὶ τὸν εἶπε νὰ πάρ' κείνου τοῦ πηδι τ' καὶ νὰ τοῦ πάη μακρὰ σὲ κανένα βουνὸ μέσα καὶ νὰ τοῦ ρίξ' κάτ' καὶ νὰ τοῦ σφάξ'. Κείνους στρατιώτης πῆρι τοῦ πηδι καὶ ἔκει ποῦ πῆνι νὰ τοῦ σφάξ' τοῦ λυπήθη καὶ τοῦ λέει:

— Τώρα ἰγὼ σοὶ λυποῦμαι νὰ σοὶ σφάξου. Ἔλα νὰ σοὶ κόψου τοῦ μικούτσκου τοῦ δαχτυλοῦδι σ' καὶ νὰ βάψου μὴ τοῦ γαῖμα σ' τὰ ροῦχα σ' καὶ νὰ τὰ πάου στοὺν πατέρα σ' νὰ τὰ δγῆ καὶ νὰ θαρέψ' ποῦ εἶσι σφαγμένους καὶ σὺ κύτταξι ποῦ θὰ χαντακουθῆς νὰ φηύξω' νὰ μὴ φανῆς πουνινὰ ἰδῶ κουντὰ καὶ σοὶ δγῆ κανένας καὶ σοὶ πάρ' καὶ σοὶ παῖν στοὺν βασιλέα, γιὰτι ὕστια καὶ σὺ εἶσι χαμένους κίγῳ.

— Καλὸ, εἶπε τοῦ πηδι, ἔδουσι τοῦ διξί τ' τοῦ χέρι τ' καὶ κείνους στρατιώτης πῆρι καὶ ἔκουπι τοῦ μικούτσκου τοῦ δαχτυλοῦδ' καὶ ὄσου γαῖμα ἔτριξι πῆρι καὶ ἔβασι τὰ ροῦχα καὶ τὰ πάη τὸν βασιλέα καὶ βασιλέας ἄμα τὰ εἶδεν θάμαξι καὶ ἠσύχασι γιὰτι γλόττουσι ἀποῦ κείνου τοῦ τρίτου τοῦ πηδι τ'.

Κείνου τοῦ καίμένου τοῦ τρίτου τοῦ πηδι τοῦ βασιλέα πῆρι τοῦ δρόμου τ' καὶ ἄρχισι νὰ πααῖς' μακρὰ. Πάει, πάει καὶ στὰ ὕστια νὰ ἦρι σὲ ἕνα μέρος καμπόσης ἀνθρώπ' καὶ ἄρχισι νὰ τῆς παρακαλῆ νὰ τοῦ πάρουν δούλου. Δὲν τὸν γνώρισαν ποῦ ἦταν τοῦ βασιλέα γυιὸς γιὰτι φουροῦσι κάτ' παληὰ ροῦχα. Γυροῦν καὶ τὸν λέν.

— Μεῖς ἔχομε δουλ' δὲ μᾶς χρειάζετι ἄλλους. Πῆνι ἰδῶ στοῦ γειτονικό τοῦ σπῖτ'. Ἐκεῖ κάθητι ἕνας παποῦς καὶ μιὰ γρηά. Κι οἱ δγιδὼ εἶναι τυφλὲς καὶ δὲν ἔχουν κανέναν δούλου γιὰ νὰ τοῖς κητᾶς'. Μπορεῖ κείνις νὰ σοὶ πάρουν.

Πάει τότε τοῦ πηδι σὲ κείνις τῆς τυφλὲς καὶ τοῖς παρακάλεσι νὰ τοῦ πάρουν δούλου. Τότε κείνις τοῦ εἶπαν ἂν μπορεῖ νὰ βουσκῆ κατσίκα καὶ ἂν κάθι προῖ τοῖς νίβ' τὰ μάτια τς· τότε τοῦ δέχονται. Κείνου τότε τοῦ πηδι εἶπε ποῦ μπορεῖ ὄλα νὰ τὰ κάμ' καὶ τοῦ πῆραν γιὰ δούλου. Κάθι ποῦροῦ τοῖς ἔπλυνι τὰ μάτια τς καὶ μιὰ μέρα τοῖς λέει. «Σᾶς πχιδὸς σᾶς ἔβγανι τὰ μάτια σας;».

Γυροῦν τότε παποῦς καὶ γρηά καὶ σὲ ἕναν στόμα ἀπουκρίνουντι:

— Ἄχ! τί νὰ σοὶ ποῦμαι, πηδάκι μ, ἦρτι τοῦ ἀγρίου καὶ μᾶς τὰ ἔβγανι.

“Αμα ἄξι αὐτὰ τοῦ πηδὶ πῆρι ἓνα μικούτσκου βουτσούδ’ κρασί κι πῆρι κι τοῦ βγιουλί τ’ κι πῆρι τὰ κατσίκια κι πάει νὰ τὰ βουσκῆσ’. Ἀφοῦ τὰ κατσίκια τὰ βόσκησι καλὰ καλὰ σεὶ ἓνα κριθάσ’ κι χόρτασαν τὰ πάει ἀποὺ κάτ’ σεὶ ἓναν ἴσκιου κι τάβανι βεῖ νὰ ἡσυχάσουν τοῦ μισμέρ’. Πῆρι κι κείνους τότε τοῦ βγιουλί τ’ κι ἄρχιμι νὰ λαλάη. “Αμα ἄξι τ’ ἀγρίμ’ τοῦ λάλημα πλάληξι κι ἀνοιξι τοῦ βουτσούδ’, ἴπχι τοῦ κρασί, μέθσι, κι ἄρχιμι νὰ χουρεῦ’ κατὰ τοῦ σκουπὸ τοῦ βγιουλιού. Ἄπ’ τοῦ μιδύσ’ τοῦ πουλὺ τοῦ εἴχι δὲν μπόρσι νὰ βασταχτῆ κ’ ἔπισι κάτ’. Τότι τοῦ πλάκουσι κείνου τοῦ πηδὶ κι ἄρχιμι νὰ τοῦ ζουπάη τοῦ λημό τ’ κι τοῦ λέει:

— Τώρα θέλου νὰ μοι πῆς ποῦ τὰ ἔχς τὰ μάτια τοῦ παποῦ κι τῆς γρηῆς ποῦ τὰ ἔβγανις;

Κείνου τότε εἶπι. «Ἰγὼ δὲν ξέρου ποῦ εἶνι τὰ μάτια ἀδιρφός μου μισιός τὰ ξέσ’». Τότι κείνου τοῦ πηδὶ ἔβγανι τοῦ μαχαῖρι τ’ κι ἔκουρι τοῦ κιουφάλ’ τ’ ἀγομινοῦ. Τοῦ βράδ’ ἅμα πάει στοῦ σπὶτ’ λέει. «Ἀφηντικά, σήμερα ψόφσι ἓνα κατσίκ’ τί νὰ τοῦ κάμου;» «Ρίξτου, πηδὶ μ’, τοῦ κιουφάλι τ’ ἀπάν’ στὰ κираμιδία».

Τότι τοῦ πηδὶ ἔρριξι ἀπάν’ στὰ κираμιδία τοῦ κιουφάλ’ τ’ ἀγομινοῦ.

Τὴν ἄλλ’ τὴν ἡμέρα ἀφοῦ πάλι ἔνιμι τοῦ παποῦ κι τῆς γρηῆς τὰ μάτια πῆρι γιόμισι τοῦ βουτσούδ’ μὲ κρασί κι πῆρι πάλι τοῦ βγιουλί τ’ κι πάει στοῦ βουνὸ νὰ βουσκῆσ’ τὰ κατσικούδια. Ἀφοῦ τὰ πάει σεὶ ἓνα κριθὶ κι τὰ βόσκησι καλὰ καλὰ κι χόρτασαν κατόπ’ τάβανι ἀποὺ κάτ’ σεὶ ἓναν ἴσκιου νὰ κάτσουσι κι κείνους ἀνέφρι ἀπάν’ στὴν ἀψηλάδα κι ἄρχιμι πάλι νὰ λαλάη τοῦ λάλημα τ’. Τότι βγῆρι τοῦ δεύτερου τοῦ ἀγρίμ’, πάει κουντά, πῆρι ἴπχι κρασί, μέθσι, ἄρχιμι νὰ χουρεῦ’, κι ἀπ’ τοῦ πουλὺ τοῦ μιδύσι τ’ ἔπισι στὰ ὑστρινὰ κατὰ ἧς. Τοῦ πλανών’ τότε πάλι τοῦ πηδὶ κι ἄρχιμι νὰ τοῦ ζουπάη τοῦ λημό τ’ κι τοῦ ῥῶτσι ποῦ τὰ ἔχ’ τὰ μάτια τοῦ παποῦ κι τῆς γρηῆς. Τοῦ ἀγρίμ’ εἶπι. «Ἰγὼ δὲν τὰ ξέρου ποῦ εἶνι τὰ ξέσ’ μικρότιρους ἀδιρφός μου». Εὐθὺς τοῦ πηδὶ χουρὶς νὰ χάσ’ κηρὸ, ἔβγανι πάλι τοῦ μαχαῖρι τ’ κι ἔκουρι τοῦ κιουφάλ’ κι αὐτουνοῦ τοῦ ἀγομινοῦ.

Τοῦ βράδ’ ἅμα πάει πάλι στοῦ σπὶτ’ λέει. «Ἀφηντικά, σήμερα ψόφσι ἓνα κατσίκ’. “Ε, δὲν πειράζ’ ρίξη τοῦ κιουφάλι τ’ ἀπάν’ στὰ κираμιδία». Κείνου τοῦ πηδὶ ἔρριξι κι τοῦ δεύτερου τοῦ κιουφάλ’ τ’ ἀγομινοῦ ἀπάν’ στὰ κираμιδία.

Τὴν τρίτ’ τὴν ἡμέρα πάλι αὐτὸ τοῦ παλληκαράκ’ τοῦ προκουμιμένου πῆρι ἔνιμι τὸν παποῦ κι τὴν γρηῆ κι κατόπ’ γιόμισι πάλι τοῦ βουτσούδ’ μὲ κρασί, πῆρι τοῦ βγιουλί τ’, πῆρι κι τὰ κατσίκια κι τὰ πάει σεὶ ἓνα σουσάμ’ κι ἀφοῦ τὰ βόσκησι καλὰ καλὰ πάλι ἅμα ἦρτι τοῦ μισμέρ’ τὰ πάει ἀποὺ κάτ’ σεὶ ἓναν καλὸν ἴσκου νὰ κάτσουσι νὰ κομηθοῦν κι κείνους ἀνέφρι ἀπάν’ σεὶ μιὰ ἀψηλάδα κι ἄρχιμι νὰ λαλάη τοῦ βγιουλί τ’. Εὐθὺς τότε ἅμα ἄξι τοῦ μικρότιρου τοῦ ἀγρίμ’ τὰ καλῆματα δὲ χάν’ κηρὸ κι πααίν, πλαλάει νὰ ἀκούσ’ τοῦ λάλημα. Πρόφτασι ἡθὺς κι ἀνοιξι τοῦ βουτσι κι τοῦ ἴπχι ὄλου τοῦ κρασί.

Ἄμα τοῦ ἔπχι τοῦ κρασί ἄρχημι νὰ χουρεύ' καμπόσου μιδυσμένα κὶ στὰ ὕστιρ-
νὰ δὲν κρατοῦσαν τὰ πουδάργια τ' ἀπ' τοῦ μιδύσ' κὶ ἔπισι κὰτ'. Τότι ηῦθὺς
τοῦ πηδὶ τοῦ πλακῶν' κὶ ἀρχεὺ' νὰ τοῦ ζουπάη τοῦ λημό τ' κὶ τοῦ ρώτση
ποῦ τὰ ἔχ' τὰ μάτια τοῦ παποῦ κὶ τῆς γρηῆς.

Γυρνάει τότε κείνου κὶ λέει. «Ἀπὸν στήν θέσ' (ράφ') σεὶ μιὰ κρηνα
μέσα εἶνι τυλιγμένα μέσα στοῦ βαμπάκ'». Ἄμα ἔμαθι τοῦ πηδὶ τοῦ μέρους
βγάξ' τοῦ μαχαῖρι τ' κὶ κόφτ' τοῦ κιοφάλ' τοῦ ἀγριμοῦ κὶ τοῦ βάζ' μέσ'
τοῦν τουρμπᾶ τ'. Πααίν' κατόπ' στοῦ σπὶτ' τ' ἀγρίμια κὶ ἄρχημι νὰ γυρεὺ'
νὰ βοῆ τὰ μάτια. Πάει στήν πρώτ' τὴν κάμαρα κυττάχκι κατὰ δῶ κατὰ κεῖ,
γυρεύνκι γυρεύνκι δὲν μπόρσι νὰ βοῆ τίπουτα. Πααίν' ὕστιρα στή δεύτηρη τὴν
κάμαρα κὶ κεῖ γυρεύνκι, κὶ κεῖ δὲν μπόρσι νὰ βοῆ τίπουτα. Στὰ ὕστιρνὰ πάει
κὶ στήν τρίτ' τὴν κάμαρα γυρεύνκι κὶ κεῖ κὶ στοῦ τέλους ἀπὸν στή θέσ' ἠῶρι
τὴν κρηνα κὶ μέσα στήν κρηνα κείναν ἦταν τυλιγμένα τὰ μάτια τοῦ παποῦ
κὶ τῆς γρηῆς.

Τότι τοῦ πηδὶ χαροῦμινου πάει στοῦ σπὶτ' κὶ λέει πάλι τ' ἀφηντικά τ.
«Ἀφηντικά, κὶ σῆμιορα φρόψι ἕνα κατσίκ' ἀπ' τὰ κατσίκια μας». «Ἐ, δὲν
πειράξ' πηδὶ μ' τοῦ λέν, ἰσὺ νὰ εἶσι γιρός, ἕνα κατσίκ' δὲν ἔχ' χίλια γρόσια
νὰ κάθουμισι νὰ τοῦ κλαῖμι τώρα. Πάρι ρίξτου τοῦ κιοφάλι τ' ἀπὸν' στὰ
κιραμίδια».

Τότι τοῦ πηδὶ πῆρι κὶ ἔρριξι κὶ τοῦ τρίτου τοῦ κιοφάλ' τοῦ τρίτου τ'
ἀγριμοῦ κὶ κύτταξι πότι θὰ ξημρώσι. Ἄμα ξημέρουσι ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα,
πῆρι πάλι κείνου τοῦ πηδὶ τοῦν παποῦ κὶ τὴν γρηά κὶ ἐκεῖ ποῦ τοῖς ἔπλυνσι
τοῦ πρόσουπου τς μὶ τρόπου τοῖς ἔβανι τὰ μάτια τς κὶ ἄρχησαν εὐθὺς νὰ
κυττάξουν. Τότι εἶπαν κείνης. «Αὐτὸ τί πηδὶ εἶνι αὐτὸ μᾶς ἔκαμι τόσ' κα-
λουσύν'; Ἄς τοῦ δώσουμι κὶ μεῖς τώρα ἀποῦ ὄλα τὰ καλά μας ποῦ ἔχομι
γιὰ νὰ ζῆσ' καλά».

Τοῦ φώναξαν τότε κὶ τοῦ ἔδουσαν δυὸ χιλιάδης κατσίκια κὶ δυὸ χιλιά-
δης ἀγιλάδια κὶ δυὸ χιλιάδης χουράφια κὶ τριάντα ἰννιά κάμαρης. Μόν' τὴν
μιάναν τὴν κάμαρα δὲν τὴν ἔδουσαν κὶ τὴν εἶχαν κλειδουμέν'. Κείνου τοῦ
πηδὶ συλλουγίσκι τότε κὶ εἶπι μὶ τοῦ νοῦ τ'. «Αὐταῖς μένα τόσα πράγματα μοὶ
ἔδουσαν κὶ τὴν ὕστιρνὴ τὴν κάμαρη τί τὴν βάσταξαν κλειδουμέν; Τί νὰ ἔ-
χουν μέσα; Ἄς τσακίσου τὴν πόρτα νὰ δγιῶ μέσα τί ἔχουν κρυμμένον.

Εὐθὺς τότε δίν' μιὰ κλουτσιὰ τὴν πόρτα κὶ τὴν τσακίζ' κὶ θοῖσκι μέσα
πουλλά πράγματα ἀκριθὰ κ' ἕνα ἄλλουγου ἔξυπνου ποῦ πλαλοῦσι σὰν τὴ φου-
τιὰ, κὶ μία φουρσιὰ ρουῆχα χρυσᾶ κὶ ἄρματα ἀπ' τὰ καλλίτιρα.

Τότι κείνου τοῦ πηδὶ εὐθὺς χουρὶς νὰ χάσ' κηρὸ παιῶ' φουράει κείνα
τὰ χρυσᾶ τὰ ρουῆχα κὶ ἀνηβαίν' τ' ἄλλουγου κὶ ἄρχημι νὰ τοῦ πλαλάη. Τοῦ
ἄλλουγο πῶς πλαλοῦσι χτύψι στήν πέτρα τοῦ πέταλου τ' κὶ ἄξι τοῦ χτύπημα
κείνους παποῦς κὶ γυρνάει κὶ λέει τὴ γρηά. «Ἐίδγες, γυνάικα, τί μᾶς ἔκαμι
αὐτὸ τοῦ παλληκάρ'; Νά! ἄνοιξι, φαίνιτι, τὴν κλειδουμέν' τὴν κάμαρα κὶ

πήρι του άλλου. 'Αγλήγουρα να πάμι να του φτάσουμι, να δγιοῦμι ποῦ θὰ πάη».

Πααίνουν τότε παπούς κ' ἡ γρηά κι ἀνηθαίνουν ἀπὸ ἓνα κασίκ' κι' ἄρχιψαν να κυνηγοῦν τοῦ πηδί. Τὰ κασίκια πλαλοῦσαν ποὺλὺ ἀγλήγουρα κι' τοῦ πηδι τοῦ ἔφτασαν. Τότε κείνου ἅμα εἶδγι ποῦ θὰ τοῦ φτάσου γυρνάει κι' λέει στὰ κασίκια:

— «Τοῦ κριθάρ' ποῦ σᾶς τάισα ν' ἀπουμείκ' στὰ πουδάρια σας!».

Ἄμα εἶπι αὐτὰ τὰ λόια εὐθὺς τὰ κασίκια σταμάτησαν κι' δὲν μπορούσαν να πλαλήξουν. Τότε παπούς κ' ἡ γρηά γυρνοῦν οὐπίσου πιζαῖς κι' ἀνηθαίνουν σ' ἄλλα δυὸ κασίκια κι' ἄρχιψαν πάλι να κυνηγοῦν τοῦ πηδι. Ἄμα τοῦ ἔφτασαν πάλι κείνου γυρνάει κι' λέει στὰ κασίκια.

— «Τοῦ κυχρι' ποῦ σᾶς τάισα ν' ἀπουμείκ' στὰ πουδάρια σας!».

Εὐθὺς τότε τὰ κασίκια στάθηκαν κι' δὲν μπορούσαν να φτάσουν τ' ἄλλουγο. Γυρνοῦν πάλι παπούς κ' ἡ γρηά κι' ἀνηθαίνουν σὲ ἄλλα δυὸ κασίκια δυνατὰ κι' ἄρχιψαν πάλι να κυνηγοῦν τοῦ πηδι. Πάλι κείνου ἅμα εἶδγι ποῦ θὰ τοῦ φτάσουν γυρνάει κι' λέει στὰ κασίκια:

— «Τοῦ σουσάμ' ποῦ σᾶς τάισα να ἀπουμείκ' στὰ πουδάρια σας!».

Ἄμα εἶπι αὐτὰ τὰ λόια σταμάτησαν κι' αὐτὰ τὰ κασίκια. Τότε γυρνοῦν κι' λὲν παπούς κι' γρηά στοῦ πηδι.

— Τώρα ἰσὺ θὰ φηύχς κι' θὰ φηύχς στὰς να σοι ποῦμι ἓναν λόου γιὰ τοῦ καλό σ'.

Τότε τοῦ πηδι στάθη ἀπὸ μακρὸν γιὰ να τοῦ χουρατέψουν τ' ἀφηγνικά τ' κι' τοῦ εἶπαν:

— Τώρα τώρα θὰ φτάης στοῦ βασιλέα, τοῦ πατέρα σ' τὰ χάματα κουντά. Φυλαχτῆς καλὰ να μὴ σοι γνουρίσ' πατέρα σ'. Ἄλλαξι αὐτὰ τὰ ροῦχα ποῦ φουρεῖς κι' φόρισι φτουχιά γιὰτι ἅμα σοι γνουρίσ' πατέρας θὰ προουστάξ' να σοι σφράξουν!.

Τότε τοῦ πηδι πάει σ' ἓνα χουριὸ ἀγόρασι κᾶτ' πρόστυχα ροῦχα κι' πάει σ' ἓνα παράμιρου μέρους κι' τὰ φόρισι. Ἄμα τᾶθαι ἀνέφρι πάλι τ' ἄλλουγο τ' κι' ἄρχιμι να τοῦ πλαλάη. Ἐφτασι τότε σὲ ἓνα μίρους ποῦ ἦταν ἓνα χαντάκ' ποὺλὺ βαθὺ ἴσια μὴ ἓνα πηγάδ' κι' μακρὸ ἀπὸ δῶ ἴσια μὴ τὰ θουνά. Ρώστι τότε τοῦ πηδι γιὰτι εἶπι κείνου τοῦ χαντάκ' κι' τοῦ εἶπαν:

— Βασιλέας πρόσταξι να τοῦ κάμουμι αὐτὸ τοῦ χαντάκ' κι' ὄχιους θὰ μπορούέσ' να τοῦ ἀπηδήξ' κείνους θὰ πάγ' τοῦ βασιλέα τὴν κόρ' γυναῖκα.

Τότε τοῦ πηδι εὐθὺς χουρῖς να χάσ' κηρό: μιὰ δυὸ κι' ἀπηδάει τοῦ χαντάκ'. Βασιλέας ἦταν ἱκεῖ προουστά τοῦ εἶδγι κι' δὲν πίστιμι. Τοῦ πηδι τότε πάλι ἀπηδήξι κι' βασιλέας θάμαξι κι' εἶπι:

— Τόσ' κι' τόσ' ἀνθροῦποι ἦσαν ν' ἀπηδήξουν αὐτὸ τοῦ χαντάκ' κι' δὲν μπόρσαν να τ' ἀπηδήξουν κι' τώρα μᾶς ἦρι αὐτὸς κασίδας να τ' ἀπηδήξ; Ἰγὼ αὐτὸ δὲν τοῦ πχιάνσι ὅσου δὲ δγιῶ κι' τρίτ' φουρά να τ' ἀπηδήξ!...

Εὐθύς τότε τοῦ πηδὶ χοῦρις νὰ χάσ' κηρὸ κόμα μᾶ φουρὰ τ' ἀπήδηξί τοῦ χαντάκ'.

Βασιλέας τότε δὲν ἀπώκει λόου νὰ πῆ κι πίσταρι τὴν ἀνδραγαθία τοῦ πηδιοῦ κι πρόσταξι εὐθύς τότε νὰ τοῦ πάρουν τοῦ παλληκάρο' κι νὰ τοῦ πᾶν στοῦ λουτρό νὰ τοῦ λούσουν κι νὰ τοῦ στουλίσουν κι νὰ τοῦ φέρουν μπροστά τ' κι νὰ τοιμαστοῦν νὰ κάμουν τὴ χαρά.

Ἐκαμαν τὴ χαρά, τοῖς στιφάνουσαν κι βασιλέας πάλι δὲν τοῦ γνώρσι τοῦ πηδὶ τ': Μόν' κείνου κατάλαβι ποῦ παῖρ' τὴ γυναῖκα εἶνι ἀδιρφή τ'.

ΤΟΤ ΑΓΡΙΜ' ΤΟΤ ΠΑΡΑΜΤΘ'

Ἐναν κηρὸ ἦταν ἕνας βασιληᾶς κι εἶχι τρία ἀγόρια πηδιά. Εἶχι κι ἕναν παχτιζέ κι σει κείνουν τὸν παχτιζέ ἦταν φυτημέν' μιὰ ξμουρφη μηλιά. Αὐτὴ ἢ μηλιά ἔκαμνι πολὺ τρανὸ κι νόστιμα μῆλα.

Ἄπ' αὐτὰ τὰ μῆλα βασιληᾶς δὲν μπορούσι νὰ φάη μισό. Ἐρχοντιαν ἕνα ἀγρίμ' κι διάλιξι τὰ καλλιτίρα κι τὰ ἔτρουι. Βασιληᾶς λαχτάριζι ἅμὰ τί νὰ κάμ'. Φώναξι μιὰ μέρα τὸν μπαχτιζιουβάνι τ' κι τὸν λέει. «Γιατί δὲν τὰ φυλάης τῆς μηλιάς τὰμῆλα;».

Μπαχτιζιουβάνς λαχανιασμένους τὸν λέει. «Τί νὰ σοὶ πῶ βασιλιά μ' πουλυχρουνημέν'. Κάθι βράδ' ἔρχιτι στοῦν μπαχτιζέ ἕνα ἀγρίμ κι δγιαλεξ τὰ καλλιτίρα κι τὰ τρώει. Τί νὰ κάμου ἴγὼ κακόμοιρους; Μπορῶ νὰ σταθῶ ἴγὼ ἀντίκρὰ σει τέτοιου ἕνα ἀγρίμ ποῦ ἔχ' ἴφτὰ κιουφάλια;».

Ἄμα τᾶξι αὐτὰ βασιλέας ἄρχιμι νὰ συλλουέτι κι ἦταν πολὺ πικραμένους κι δὲν μπορούσι νὲ φουμι νὰ φάη νὲ τοῦ παλάτι τ' νὰ τὸν χουρέσ' ἀπ' τὴν πιχισιά τ'. Τότε τὸν εἶδγι τοῦ τρανὸ τοῦ παλληκάρι τ' κι τὸν λέει. Πατέρα μ' βασιλέα γιατί εἶσι τόσο πιχισμένους κι νὲ χουρατεῦς νὲ ὄρεξι ἔχς γιὰ τίπουτα;

— Ἄφσι μοι πηδί μ', λέει βασιλέας, δὲν ξέρου τί νὰ κάμου γιὰ αὐτήναν τὴν μηλιά, ποῦ μᾶς κάμ' τόσα καλὰ μῆλα κι ἕνασκοῦ δὲν μπορούμι νὰ φᾶμι. Ἐρχιτι ἕνα ἀγρίμ' κάθι βράδου, ποῦ ἔχ' ἴφτὰ κιουφάλια κι δγιαλεξ τὰ καλλιτίρα τὰ μῆλα κι τὰ τρώει κι ὕστια φεύχ'. Τί νὰ κάμου κι γὼ δὲν ξέρου. Συλλουιοῦμι, συλλουιοῦμι κι νοῦς μου δὲν τοῦ χουράει τί νὰ κάμουμι γιὰ νὰ γλυτώσομι ἀπὸ ἕνα τέτοιου φουβιρὸ κακὸ ποῦ μᾶς ἤθρι.

— Ἄ, πατέρα, λέει τοῦ πρώτου τοῦ πηδί τ', μὴ σοὶ μέλ' γιὰ τέτοιου ἕνα προᾶμα. Στεῖλι κάμπουσου στρατήριμα νὰ πᾶν νὰ φυλάξουν ἀπὸ κὰτ' ἀπ' τὴν μηλιά κι ἅμα ἔστ' τοῦ ἀγρίμ νὰ πλαλίξουν ἀπάνου τ' κι νὰ τοῦ χαντακώσουν.

— Καλὰ λές, πηδί μ', εἶπι βασιλέας, ἅμα δὲν ξέρς ποῦ ὅλα τὰ στρατεύματα εἶνι τρουμαγμένα ἀπ' αὐτὸ τοῦ ἀγρίμ θαρρεῖς ἴγὼ ὡς τώρα δὲν ἔβανα τόσο στρατήριμα νὰ φυλάξ'. Φυλάουν, φυλάουν κι ἅμα ἔστ' τοῦ ἀγρίμ κόμα μακρὰ ἅμα εἶνι φουβουῖντι κι φεύγουν. Τί νὰ σοὶ πῶ, πηδί μ', μεῖς

ἀπ' αὐτὸ τοῦ προῖμα γλυτομὸ δὲν θὰ ἔχουμε κὶ στάσου νὰ δγιοῦμι ὁ Θεὸς τί θὰ κάμ'.

— Πατέρα, νὰ σοὶ πῶ ἓναν λόγου; Ἰγὼ θέλου νὰ μοὶ δώῃς τὴν ἡν-κῆς: κὶ θὰ πάου ἀπόφι μόν' κὶ μουνάχους θὰ φυλάξου ἀποὺ κάτ' στή μη-λιὰ κὶ θὰ κυττάξου ἕμα ἔστ' τοῦ ἀγορῖμ νὰ τοῦ σκουτώσου.

— Μπρέ, πηδί μ', τί εἶνι αὐτὰ ποῦ λές; τί μπουρεῖς νὰ κάμς σὺ σεὶ τέτοιου ἓνα ἀγορῖμ' ἀντίκτα; Ἔλα κάμμι τὰ καλά σ'. Αὐτὸ δὲν εἶνι προῖμα γιὰ νὰ ἔν. Ποῦ μπουρεῖς ἰοὺ νὰ τὰ καταφῆρς μὲ τέτοιου ἓνα ἀγορῖμ', ποῦ ἔχ' ἱφτὰ κιουράλια;

— Πατέρα, σοὶ παρακαλῶ νὰ ἀφήσουμε τὰ πουλλά τὰ λόγια κὶ νὰ δγιοῦ-μι τὴ δουλειά μας. Ἰγὼ ξέρου ποῦ θὰ τοῦ σκουτώσου αὐτὸ τοῦ ἀγορῖμ'. Δόσι μοι σοὶ λέου τὴν ἡνκῆ σ' κὶ τὴν ἄδεια σ' κὶ ἄφσι μοι νὰ πάου κὶ νὰ δγῆς θὰ ἰμυορέσου νὰ κάμου τίπουτα ἢ δὲ θὰ μπουρέσου!.. Μόν' σοὶ παρακαλῶ νὰ πῆς νὰ μοὶ τοιμάσουν ὅλα τὰ χρειαζόμενα ἄρματα κὶ νὰ μοὶ δώσουν κ' δ,τ' ἄλλου προῖμα χρειαζόμενι γιὰ νὰ φυλάξου τὴν νύχτα κὶ νὰ δγῆς τί θὰ κάμου...

— Ἔ! ἀφοῦ τόσου, τῶθανις στοῦ νοῦ σ' αὐτὸ πᾶνι νὰ δγιοῦμι τί θὰ κάμς! Εἴπι βασιλιάς.

Τότι πάει τρανὸς γυιὸς στοῦ μέρους κείνου ποῦ εἶχαν τὰ ἄρματα κὶ δγιάλιξι ἓνα καλὸ σπαθὶ κὶ ἓνα καλὸ τιουφέκ' κ' ἓνα ξμουρφου πιστιόφ. Ντύθκι καλὰ καλὰ, τὸν πᾶν οἱ δοῦλ' ἀποὺ κάτ' στή μηλιὰ ἓνα καλὸ χαλί, τοῦ ἔστρουσαν, ξαπλώθκι ἀποὺ 'πᾶν', πῆρι κὶ μιὰ σισὲ ρακῆ κὶ ἄρχιμι νὰ πίν' κὶ φύλαη πότι θὰ ἔστ' τοῦ ἀγορῖμ' νὰ τοῦ κόψ'.

Βράδυνασι. Πῆρι νὰ σουρουπχιάσ' κὶ φάνκι τοῦ φιγγάρ' κὶ τὰ ἄστρα: Νά! τοῦ ἀγορῖμ' ἄρχιμι νὰ ἔρχητι. Ἄμα ἄρχιμι νὰ φουνάσ' κὶ νὰ μουνγκρίσ' δύνατὰ καϊμένους τοῦ βασιλιᾶ γυιὸς φουβήθκι κὶ πῆρι τὰ λίγα τ τὰ πουλλά κὶ τῶδουσι δρόμου.

Ἦρτι κατόπ' τοῦ ἀγορῖμ', εἶδγι ἱκεὶ τὰ χαλιὰ κὶ τὴν σισὲ τῆς ρακῆς κὶ γέλαση γιὰτὶ κατάλαβη ποῦ τοῦ καρτιροῦσαν κὶ ἀνέφκι ἀπᾶν στή μηλιὰ δγιάλιξι τὰ καλλίτιρα τὰ μῆλα, τὰ ἔφαγι κὶ στὰ ὑστιονά, ὅταν θὰ πῆνι ἕμασι δυὸ τρία σκουληκουφαομένα μῆλα κὶ τᾶβανι κουντὰ στή σισὲ τῆς ρακῆς γιὰ νὰ τῆς πιουπαίξ'. Τάχα γιὰ μεξέ.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα παέν' στοὺν πατέρα τ' μεγάλους γυιὸς κὶ κατσου-φιασιμένους στέκουνταν μπρουστά τ' κὶ στόμας τ' δὲν ἄνοιγι νὰ πῆ λόου στοῖν πατέρα τ'.

— Ἔ! πηδί μ, πῶς σοὶ πάη; ἀπώμνεις μὲ τὰ λῶια σ; Εἶδγεις ἰγὼ δὲ σ' ἔλιγα ποῦ δὲ θὰ μπουρέης νὰ κάμς τίπουτα. Νά τι ἔκαμς: πῆς καμπόσου τρόμαξις ἀπ' τοῦ ἀγορῖμινοῦ τὴν φωνῆ κὶ γύρσις μὲ ἄδεια χέρια. Κόμα μιὰ φουρὰ νὰ μὴν ἀνακατόνισι σεὶ κάθι μιὰ δουλιὰ.

— Ἄφσι, πατέρα, εἴπι ὁ γυιὸς, ἔκαμα μιὰ δουλειὰ ποῦ δὲν τὴν τρών' τὰ σκυλιὰ. Τί μοὶ χρειαζούνταν νὰ πάου νὰ χώνουμι σεὶ τέτοια πράματα;

Καλὰ ποῦ δὲν ἔπαθα κὶ τίπουτα. Ὁ Θεὸς μοὶ φώτισι κὶ εὐθὺς ἔφακ.

Ἰκεῖ ποῦ ἔλιγαν αὐτὰ πατέρας κὶ γυῖος νὰ ἔρχιτι κὶ δεύτους γυῖος τοῦ βασιλιᾶ κὶ τὸν λέει τὸν πατέρα τ'.

— Πατέρα, εἶνι τόσους κηρός, ποῦ σοὶ γλέπου λυπημένουν. Δὲν μοὶ λὲς τί ἔχς;

— Ἐ! ἄφσι μοὶ πηδί μ' κὶ ἰσὺ μὴ μοὶ ζαλίης τώρα μὴ τὰ λόγια σ'.

— Ὅχι, πατέρα, ἂν μ' ἀγαπᾶς θέλου κὶ μένα νὰ μοὶ πῆς τί ἔχς. Μόν' τὸν τρανὸν τὸν ἀδιρφό μ' θὰ τὰ λὲς ὅλα. Κὶ ἰγὼ πηδί σ' εἶμι. Τί μαθαίνς ἀποῦ μένα ἂν κρύψ' τὴν πίκρα σ';

— Ἄχ! πηδί μ' τί νὰ σοὶ πῶ. Δὲν ξέρος στοῦ παχιζέ μοῦ ἔχουμι μιὰ μηλιά ποῦ κάμ' νόστιμα μῆλα;

— Ἐί;

— Ἐφαῖς ὡς τὰ τώρα κανένα μῆλου ἀποῦ κείνα;

— Ὅχι!...

— Νά, κάθι βράθ' ἔρχιτι ἓνα ἀγρίμ' μὲ ἰφτὰ κιοφᾶλια κὶ παέν' μαζών' ὅλα τὰ γινουμένα τὰ μῆλα κὶ τὰ τρώει κὶ μᾶς ἔνατοκου δὲ μᾶς ἀφήν' νὰ φᾶμι.

— Ἰγὼ, πατέρα, κείνου τοῦ ἀγρίμ' τοῦ καταφέρνου.

— Μὴ μπρὲ πηδί μ' πιχέσι ἔτσ'. Ἐτσ' ἔκαμι κὶ τρανὸς ἀδιρφὸς κὶ τώρα κάθιτι συλλουγιόμενους κὶ σὺν μαϊμένους δὲν θέλ' ν' ἀνοίξ' τοῦ στόμα τ'. Ἰγὼ ἔστειλα ὅλα τὰ στρατέματα μ' κὶ πᾶν νὰ φυλάξουν κὶ δὲν μπόρσαν νὰ κάμουν τίπουτα. Ἄμα τοῦ εἰδγίαν τοῦ ἀγρίμ' ἔφκαν. Πάει ψὲς κὶ τρανὸς ἀδιρφὸς νὰ φυλάξ' ἀπὸ κάτ' στὴ μηλιά κὶ ἄμα ἄξι τ' ἀγρομνιοῦ τὴ φουνη δῶ πᾶν οἱ γιαιλλ' ἔφκη σὺν κατουομένους γάτους.

— Πατέρα, νὰ σοὶ πῶ ἓναν λόου. Αὐτὰ τὰ λόια ἰγὼ δὲν τὰ πέρνου γιὰ πέντι παραδίς. Θέλου νὰ μοὶ ἀφήης κὶ μένα νὰ πάου ἀπόφι ἀπὸ κάτ' στὴ μηλιά νὰ καρτυρέξου κὶ νὰ δγιοῦμι τί θὰ κάμου. Τοῦν ξέρου γὼ τὸν τρανὸν τὸν ἀδιρφόν μ' τί φουβιτσιᾶς ποῦνι. Ἄμα ἄξι καμπόσου μιὰ φουνὶ ἔχασι κὶ τ' αὐγὰ κὶ τοῦ καλάθι. Δόσι μοὶ τὴν ἠῆκὴ σ' νὰ πάου κὶ νὰ δγῆς ἰγὼ τί κάμου.

— Ἐ, ἀροῦ εἶνι ἔτσ' πᾶνι κὶ σὺ νὰ δγιοῦμι τί θὰ κάμς. Τότι πάει γιάλλους γυῖος τ' διάλιξι τὰ καλλίτρα τὰ ἄρματα κὶ τὰ φόριξι, πῆρι κ' ἓνα κιλίμ κ' ἓνα μαξιλάρ κὶ πάει κὶ τᾶστρουσι ἀποῦ κάτ' ἀπ' τὴ μηλιά τὸν ἠφιραν κὶ μιὰ τσιότρα κρασι κὶ ἄρχιμι νὰ πίν'. Ἰκεῖ ποῦ ἔπινι ἀκούει ἀποῦ μακροῦ ἓνα βαθὺ βαθὺ μούγκρισμα. Τότι αὐτὸς τσιτώθκι νὰ ἀκούσ' ἀποῦ ποῦ ἔρχιτι ἢ φουνη. Ἔστριρα, ἀποῦ καμπόσου ἄρχιμι τοῦ ἀγρίμ' ἀποῦ λίγου νὰ φαίνητι. Τότι ἄμα εἰδγι οὐ δεύτους γυῖος τοῦ βασιλέα τέτοιου ἓνα φουβιρὸ προᾶμα μὲ ἰφτὰ κιοφᾶλια δὲν τὸν κράτσι παραπίν' νὰ σταθῆ ἀποῦ κάτ' ἀπ' τὴ μηλιά μόν' ἄμα κόντιμι κόμα λίγου τοῦ ἀγρίμ' πῆρι τὰ μάρμαπαλά τ' κὶ κρυφὰ κρυφὰ ἀποῦ γαλιούτσκα ἔφκι. Τοῦ ἀγρίμ' τότε παέν στὴ μηλιά γλέπ' τὴν τσιότρα τοῦ κρασι κὶ λέει. Ἄ αὐτίς ἰδῶ κάθι μέρα μοὶ

φέρουν πχιτὰ νὰ πχιῶ. Καλά! "Ἄς τοῖς δώσου κιγῶ κανένα σκουληκουφαομένου μήλου νὰ φάν νὰ μὴν λιμπιστοῦν.

Τότι ἀνέφρι τοῦ ἀγορίμ', μάζουξι ὅλα τὰ ἰνιμένα μῆλα κι τᾶφαγι κι παένουντας ἄφρι κουντὰ στήν τσιότρα ἀνάμισ' μήλου, γιὰ νὰ τοῖς περιπαίξ'.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα προῦ προῦ παέν δεύτιρους γιὸς ἀποῦ κατ' στή μηλιά κι τὶ νὰ δγγῆ, ἀνάμισ' σκουληκουφαομένου μήλου κουντὰ στήν τσιότρα τ' κι' ὄχ ἄλλου τίπουτα. "Ἄμα τὰ ἴδγια αὐτὰ τοῦ ἤρι νὰ λιγουθυμῆς' κι μαραμένους μαραμένους κίνσι νὰ πάη στοῦν πατέρα τ'.

Δὲ σοι ἔλιγα πηδί μ ποῦ δὲ θὰ μπουρέησ' τίπουτα νὰ κάμς; Νά! τὰ πρόκουφς κι σύ. Μοι ἤριτις τώρα ἰδῶ μὶ ἄδεια χέρια. "Ὅταν σ' ἔλιγα 'γῶ νὰ μὴν ἀνακατώνησι ἱκεῖ ποῦ δὲν πρέπ' δὲ μ' ἄκουης. «Θὰ πάου θὰ πάου 'γῶ νὰ τοῦ σκουτώσου τοῦ ἀγορίμ'». Νὰ τοῦ σκότουςης τώρα ἀνάπουδα!.

Ἰκεῖ ποῦ ἔλιγι αὐτὰ πατέραχτο' κι οἱ δγυὸ γοι τᾶκουαν μὶ συλλογή νὰ ἔρχιτι κι ἔμ μικρὸς γιὸς τ' κι λέει:

— Πατέρα, τί τὰ μαλλῶνσ' τᾶδέροφια μ' κι στέκουντι ἔτσ' συλλουγισμένα; Τί σοι ἔκαμαν; Γλέπου αὐτίς τῆς μέρης ὄλις ἤστι λυπημένις κι 'γῶ δὲν ξέρου τίπουτα. Πέτι μοι κι μένα νὰ ξέρου. "Ἄν ἔχτι καμιά σταναχώρια μπουρῶ γῶ νὰ θρω τὴν εὐκούλια.

— "Αἰ νὰ πᾶς νὰ χαθῆς κι σύ, λέει πατέρας, τώρα ὄλις κι' ὄλις ἔκαμαν ὄ,τ' ἦταν γιὰ νὰ κάμουν τώρα σὺ ἀπόμνης νὰ τὰ ἱσιῆς ὅλα.

— "Ὁχ! πατέρα, δὲ θέλου ἔτσ' νὰ μοι καταφρονῶς γιατί εἶμι μικρὸς. Σοι παρακαλῶ νὰ μοι πῆς κι μένα τί σταναχώρια ἔχς νὰ ξέρου κι 'γῶ.

— "Ἐ! "Ἄς σοι πῶ. "Ἄμ τί οὐφιλεῖ νὰ τὰ λέμι ἀποῦ δὲν μπουροῦμι νὰ θροῦμι τοῦ γιαιτρικῶ τ'. Ξέρς ποῦ ἔχουμι μιὰ καλὴ μηλιά μέσα στοῦ μπαχτζέ ποῦ κάμ' τέτοια καλὰ μῆλα. Αὐτὰ τὰ μῆλα ἔρχιτι κι τὰ τρώει ἓνα φουθιρὸ ἀγορίμ' ποῦ ἔχ' ἱφτὰ κιουφᾶλια κι κανένας δὲν μπουρεῖ νὰ σταθῆ ἀντίκτρα τ, νὲ μπαχτσουβάνς, νὲ τὰ στρατεύματα μ', νὲ κανένας ἄλλους. Ἰφὲ κι προυπέ πᾶν κι ταδέροφια σ' τὰ προκουμιμένα γιὰ νὰ τοῦ σκουτώσουν κι' ἄμα ἄξαν τὴν φουνή τ' 'δῶ πᾶν οἱ γιάλλ', πῆραν τὰ λίγαις τὰ πουλλὰ κ' ἔφκαν ἀπ' τοῦ φόβου τσ' κι τώρα στέκουντι ἰδῶ σὰν συλλουσιμέν'. Ποῦ πᾶν τὰ τρανὰ τσ' τὰ λόγια;

— Ἰγῶ, πατέρα, νὰ σοι πῶ ἓναν λόου; Δὲν ἀγαπῶ τὰ τρανὰ τὰ λόια κι σοι παρακαλῶ μόν' νὰ μὴ δώης τὴν ἄδγεια σ' νὰ πάου κι γῶ νὰ δγιῶ τὴν τύχη μ'.

— Πηδί μ', «μὴ φυτρώς ἱκεῖ ποῦ δὲ σοι σπέρουνς» δὲ σοι χρειάζιτι νὰ παένς σεῖ τέτοια φόβγια μέργια «πλάκουνι τ' αὐγά σ'» κι δὲ σοι χρειάζιτι πιρσοαῖς πημισὲς κι μεγάλα πχιασίματα. Πᾶν τὰ τρανήτιρα σ' τ' ἀδέροφια κι δὲν ἔκαμαν τίπουτα κι σὺ τώρα σοι τσιτσικῶθι νὰ πᾶ νὰ κάμς τὰ «τάσα πάσα».

— Πατέρα, σοι παρακαλῶ, νὰ μὴ μοι καταφρονῶς ἔτσ' γιατί εἶμι μ-

κρός. Κάμι κι τοῦ δικό μ' τοῦ θέλημα κ' ἔχ' ὁ Θεός, δὲν θὰ βγῆς γιαλασμένους.

— Ἄ νὰ πᾶς στὴν οὐργὴ τοῦ Θεοῦ μπρὲ χαμένοι, ὄ,τ' θέλς κάμει δὲν ἀνακατόνωμι! τὸς ὥρα ἰδῶ μοι πουνουκιουφαλᾶς.

Ἄμα εἶπι αὐτὰ πατέρας δὲ χὰν κηρὸ οὐ μικρὸς γυιὸς κι παὲν ἀφωτῶνιτι κι πάει ἀπὸ κὰτ' στὴν μηλιά κι κάρησι στὰ ξηρὰ τὰ χῶματα κι φύλαει νὰ ἔρτ' τοῦ ἀγρόμι. Ἰκεῖ ποῦ καρτιροῦσι νά! ἔρχιτι τοῦ ἀγρόμι μὴ τῆς φουναῖς. Τότι τοῦ πηδὶ τοιμάσκι κι τοιτώθκι καλὰ γιὰ ν' ἀκούσ' ἀπὸ ποῦ ἔρχιτι τοῦ ἀγρομινοῦ ἢ φουνή. Ἰκεῖ ποῦ ἀφικροῦνταν τοῦ πηδὶ γλέπ' ἀπ' ἀντίκτρα τοῦ ἀγρόμι ποῦ ἔρχουνταν μὴ τὰ ἱφτὰ τὰ κιοφάλια τ'.

Ἄμα ἦρτι κουντὰ στὴ μηλιά τοῦ πηδὶ ἰκεῖ ποῦ στέκουνταν κρυμμένου μέσ' τὰ κλαδιὰ τῆς μηλιάς τραβάει μιὰ τοῦ σπαθὶ τ' κι λέει «ἔλα τοῦ μπαμπά μ' ἠδὴ» κι ἠδὴς πῆρι σεὶ μιὰ φουρὰ τὰ ἔξ κιοφάλια τοῦ ἀγρομινοῦ. Τοῦ ἀγρόμι εὐδὴς τότε πῆρι τὰ λίγα τ' τὰ πουλλὰ κι ματουμένου ἀρχιφι νὰ φεύχ' κι δὲ γύρσι νὰ δγῆ ποῖος ἦταν κείνους ποῦ τᾶκουφι τὰ κιοφάλια τ'.

Τότι τοῦ πηδὶ δγιαλίξι τὰ καλλίτιρα τὰ μῆλα κι τὰ πάει τὸν πατέρα τ' μὴ μιὰ χαρά.

Ἄμα ἴδγι πατέρας αὐτὰ τὰ μῆλα θάμαξι κι ἀρχιφι νὰ ρουτᾶη τοῦ πηδὶ τ' πῶς τὰ κατὰφιρι.

Τότι τοῦ πηδὶ τ' ἀρχιφι νὰ λὲη πῶς ἦρτι τ' ἀγρόμι κι πῶς ἄμα ἔφτασι στὴ μηλιά ποῦ τᾶκουφι τὰ ἔξ τὰ κιοφάλια τ'. Τότι πατέρας τ' χάρι κι προσὸ κι δὲν εἶχι τόπου νὰ τοῦ βάν' τοῦ πηδὶ τ'. Κατόπ' φώναξι κι τοῖς ἄλλοις τοῖς γοῖ τ' κι ἀρχιφιαν πατέρας κι γυιὸς νὰ τὰ λὲν μὴ τῆ χαρὰ τς. Οἱ ἄλλ' οἱ γοῖ ἄμα τᾶξαν αὐτὰ ἀρχιφιαν νὰ ζουλεύουν κι τοῖς πῆρι ἕνας φθόνους στὴν καρδιά τς κι ὅσου ἄκουαν τοῦ μικρότιρου τ' ἀδέρφι τς ποῦ ἔκαμι τέτοια δουλειὰ φεῖδγια ξηροῦσαν κι δὲν μπορούσαν νὰ τοῦ φτουρέσουν.

Κατόπ' τὰ τρία τ' ἀδέρφια σηκώθηκαν κι πᾶν νὰ δγιοῦν τ' ἀγρομινοῦ τὰ κιοφάλια ποῦ ἀπόμικαν ἀπὸ κὰτ' στὴ μηλιά. Ἄμα πᾶν ἰκεῖ τί νὰ δγιοῦν; Κυττάζουν ἔξ τρανὲς κιοφαλούκλις ποῦ γκιλιοῦνταν μέσ' τὰ γαίματα κι θάμαξαν. Ἰκεῖ ποῦ τὰ κύτταζαν τὰ κιοφάλια γλέπουν τῆς σιαλαματχὲς τὰ γαίματα ποῦ ἔκαμναν ἕναν ἴσιον δρόμου.

— Ἄ! εἶπαν, φαίνιτι τοῦ ἀγρόμι αὐτόναν τὸν δρόμου πῆρι. Ἄ! νὰ πᾶμι κ' ἡμεῖς νὰ δγιοῦμι ποῦ εἶνι φουλιά τ' νὰ τοῦ βροῦμι.

Τότι πῆραν τὸν δρόμου αὐτὰ τὰ τρία τᾶδέρφια κ' ἀρχιφιαν νὰ πααίνουν ὅπου ἔγλιπαν τὰ γαίματα. Πᾶν πᾶν κάμπουση ὥρα κι στὰ ἕστιονὰ ἔφτασαν σεὶ ἕνα πηγᾶθ' ποῦ χῶθκι μέσα τοῦ ἀγρόμι. Σκύφτουν μέσα τὰ πηδιὰ κι τί νὰ δγιοῦν; Βαθὺ! καὶ σκουτεινὸ πάρα πουλύ. Ἀρχιφιαν τότε νὰ συλλουγιῶντι πῶς νὰ κάμουν γιὰ νὰ σειβοῦν μέσα στοῦ πηγᾶθ'. Γυρεῦκαν κατὰ ὄω κατὰ κεί κι ἠῶσαν ἕνα μακρὸ σκοινί.

— Ἄ, λέει τοῦ τρανὸ τοῦ ἀδέρφ', κατιβάσι μοι μέσα στοῦ πηγᾶθ' νὰ δγιοῦμι θὰ μπορούσου νὰ βαστάξω; Τότι τᾶλλα τὰ δυὸ τᾶδέρφια τ' τοῦ

πῆραν κι τοῦ ἔδισαν μι τοῦ σκοινι κι ἀρχίνησαν νὰ τοῦ κατιβάζουν. Ἄμα πρὶν νὰ τοῦ κατιβάσουν τὰ εἶπι. «Ὅταν σᾶς λέου δὲν κάρικα νὰ ἀπουλνάτι τοῦ σκοινι κι ἄμα σᾶς πῶ κάρικα τότε νὰ μοι τραβίξει ἀπάν'».

Τότε τὰδέρφια τ' ἀπὸν λίγου λίγου ἀπουλοῦσαν τοῦ σκοινι κι τρανὸς ἀδιρφότ' ἔλιγι «δὲν κάρικα, δὲν κάρικα» κι ὅσου ἔλιγι ἔτο' τὰδέρφια τ' ἀπουλοῦσαν. Εὐθὺς κατόπ' ἀκοῦν μιὰ φωνή ποῦ φωνάζ' ἀπὸν μέσα «κάρικα» κι τὰ πηδιά ἀρχίνησαν νὰ τραβοῦν ἀπάν' τοῦ σκοινι κι ἔβγαλαν τὸν ἀδιρφό τσ'. Ἐκατσι ὕστια κείνους κι τοῖς εἶπι πῶς φουβήθη ἀπ' τὴν πιρσὴ τὴ σκουτίδα κι δὲν μπόρσι νὰ βαστάξ' κι γι' αὐτὸ φώναξι νὰ τὸν βγάνουν.

Κατόπ' λέει μισιὸς ἀδιρφός: Κατιβάστι κι μένα νὰ δγιοῦμι θὰ μπουρέσου νὰ βαστάξου.

Τότε τὸν ἔρχιασαν κι κείνουν κι ἀρχησαν νὰ τὸν κατιβάζουν ἀπὸν γάλια γάλια κι κείνους τὰ ἴδια ἔλιγι στήν ἀρχή. «Δὲν κάρικα, δὲν κάρικα, δὲν κάρικα, ὅσου ἔλιγι ἔτο' ἀπουλοῦσαν τοῦ σκοινι κι ἄμα εἶπι κάρικα» εὐθὺς ἀρχησαν νὰ τὸν τραβοῦν ἀπάν' κι τὸν ἔβγαναν. Ἐτσιρα ἔκατσι κι κείνους κι εἶπι τὰ ἴδγια σὰν τὸν τρανὸν τὸν ἀδιρφό τ'.

Τότε λέει ἔμ οὐ μικρός. Κατιβάστι κι μένα νὰ δγιοῦμι ὡς ποῦ θὰ μπουρέσου νὰ βαστάξου. Ἄμα θὰ σᾶς πῶ, λέει, μένα νὰ μοι κατιβάστι ὅταν λέου κάρικα, κι ἄμα πῶ δὲν κάρικα τότε ηὐθὺς νὰ μοι τραβίξει ἀπάν'.

— Καλό, εἶπαν, τὰδέρφια τ' κι τὸν ἔδισαν κι πῆραν ἀπὸν γάλια γάλια νὰ τὸν κατιβάζουν. Κι ὅσου τὸν κατέβαζαν κείνους ἔλιγι κάρικα, κάρικα, κι ὅσου ἔλιγι ἔτο' τὸν κατέβαζαν. Τὸν κατέβασαν, τὸν κατέβασαν, τὸν κατέβασαν κι κείνους ὄλου ἔλιγ κάρικα. Στὰ ὕστιονά ἔφτασι στοὺν πάτου κι πάτσι κάρ' κι ἔλσι τοῦ σκοινι κι γλέπ' σὲ ἕναν ἄλλον κόσμου ποῦ ἔφτασι, κι ἀρχησι νὰ πουρπατάει μέσα γιὰ νὰ δγῆ τί μέρους εἶνι αὐτό; Νὰ δγιοῦμι θὰ μπουρέσ' νὰ μάρθ' πηλι βασιλειου εἶνι; Τὰ πηδιά ἀπὸν πάν' ἀπ' τοῦ πηγάδ' φύλαξαν, φύλαξαν κι ὅταν εἶδγαν ποῦ ἀλάφρουν τοῦ σκοινι τοῦ τραβίξαν ἀπάν' κι θάρρησαν τ' ἀδέρφι τσ' ποῦ τῶφαγι τ' ἀγρῖμι, κι ἄλλου λυπημένα κι ἄλλου χαρούμινα τραβίξαν κι πᾶν στοῦ βασιλικὸ τοῦ παλάτι κι εἶπαν τὰ πάθγια τσ' τὸν βασιλέα.

Τότε βασιλέας τὰ μάλουσι γιὰ τὸν κατέβασαν τ' ἀδέρφι τσ' τόσου βαθειὰ κι τῶφαγι τ' ἀγρῖμι'.

Κείνου τοῦ πηδι ποῦ κατέφκι κάρ' στοῦ πηγάδ' ἀρχησι νὰ πουρπατάη κι γύρσι γύρσι πιρσὰ μέργια κι στὰ ὕστιονά ἔφτασι σὲ ἕνα σπὶτ' ποῦ εἶχι πιρσαῖς οὐτάδγς. Πααίν' ἀκούει τὸν πρῶτον τὸν οὐτᾶ κι τί νὰ δγῆ; Ἐνα κουρίτ' κάθουνταν μέσα κι εἶχι ἕναν μάγκανου μπρουστά τ' κι μάγκανους κιντοῦσι. Τοῦ εἶδγι τοῦ εἶδγι καμπόσου αὐτὸ τοῦ πρᾶμα κι ὕστια βγῆκι ὄξου ἀπ' τὸν οὐτᾶ κι σφάλσι τὴν πόρτα. Κατόπ' πααίν' στήν ἄλλ' τὴν πόρτα κι ἄμα ἀνοιξι γλέπ' μέσα ἕνα κουρίτ' κάθουνταν κι εἶχι ἕνα ταρῖ μ'μπρουστά τ' κι μέσα στοῦ ταρῖ μιὰ ἀσημένια ταξὴ κνηγοῦσι ἕναν ἀσημένιουν λαῶ κι δὲν πουροῦσι νὰ τὸν φτάσ'. Στάθκι καμπόσου κι εἶδγι αὐτὸ

τοῦ προῶμα κι κατόπ' βγῆκι ὄξου κι σφάλσι τὴν πόρτα. Κατόπ' πααίν' στοὺν ἄλλου τὸν οὐτᾶ κι γλέπ' πάλι ἓνα ἄλλου κουρίτσ' ποῦ κάθουνταν κι εἶχι μπρουστά τ' ἓνα ἀσημένιου ταπι κι μέσα στοῦ ταπι μιὰ κλώσσα ἀσημένια ἀσημένια μι τὰ κλουσουπούλια τ' ἔτρουαν κριθάρ' κι κιχρί. Ἀμὰ κείνου τοῦ κριθάρ' κι τοῦ κιχρί δὲν ἦταν ἀληθινὸ μόν' ἦταν μαργατάρ'. Τοῦ εἶδγι τοῦ εἶδγι κι' αὐτὸ τὸ προῶμα κι κατόπ' βγῆκι ὄξου κι σφάλσι τὴν πόρτα κι πααίν' κόμα στοὺν παρακείθι τὸν οὐτᾶ. Ἀμα ἀνοιξι τὴν πόρτα γλέπ' μιὰ μπάμπου κι τοῦ λέει.

— Καλοῦς οὐρίστι, πηδι μ! Πῶς ἤρτις ιδῶ σ' αὐτὸν τὸν ἀχαμνὸν τὸν τόπου; Ἀχ δὲν ξέρς τι μέρους εἶνι αὐτό! Ἰγὼ ἔχου ἓνα φουβιδὸ πηδι ποῦ τοῦ λὲν ἀγρίμ. Κείνου τρώει ἀνθρῶπ', κι τῶρα ἄμα ἔρτ' ιδῶ κι σοὶ δγῆ θὰ σοὶ φάη. Ἄς εἶνι ποῦ τ' ἀπόμνι ἓνα κιουφάλι. Μόν' γιὰ νὰ σοὶ γλυτώσου ἄς μὴν πχιάνουμιστι στὰ λόγια ἔλα νὰ σοὶ κρύψου μέσα σ' αὐτὸ τοῦ μπουχαρί, νὰ μὴ σοὶ νοιώσ' ὅταν θὰ ἔρτ'.

Τότι ἀνοιξι ἡ μπάμπου ἓνα μπουχαρὶ κι χῶθκι μέσα τοῦ πηδι κι σημαζῶθκι κι ἕκατσι ἱκεὶ ζαρουμένου.

Πιρνάει καμπόσ' ὦρα κι ἔρχιτι τοῦ ἀγρίμ' μι τὰ μπουκρίσματα.

— Μάνι! ἀνθρουπέλις μοὶ μυρίζουν! ποιὸς εἶνι ιδῶ κρυμμένους; βγάλου τὸν φάου!..

— Ἄ μπρὲ κι σὺ! ἀνθρουπέλις σοὶ μυρίζουν. Τί ξέρς πόσις ἀνθρῶπ' ἔφαῖς ἔσκασις σήμερα κι τῶρα τὰ δόντια σ' μυρίζουν ἀπ' τὰ κριάτα.

— Μάνι! σοὶ λέου ιδῶ ἀνθρουπέλις μοὶ μυρίζουν! πχιόναν τὰ πουλᾶς αὐτά; Ἰγὼ δὲν τὰ πέρονου! Ποῦ τὸν ἔχς αὐτόναν τὸν ἀνθρουπου κρυμμένου; Δεῖξι μοι τὸν νὰ τὸν φάου!

— Νὰ μπρὲ σκυλλί, σκασμός, πάρι αὐτὴν τὴν σκίτζα κι σκάσι τὰ δόντια σ' νὰ δγῆς πόσα ἀνθρουπίσια κουμιάτια θὰ βγάλς ἀποῦ μέσα.

Πῆρι τότε τὴν σκίτζα τοῦ ἀγρίμ' κι ἄρχιμι νὰ σκαλᾶη τὰ δόντια τ'. Τὰ σκάσι τὰ σκάσι καμπόσου κι ἔβγανι ἓνα ἀνθρουπίσιου πουδάρ'. Πέρασι καμπόσ' ὦρα κι πάλι σκάσι τὰ δόντια τ' κι ἔβγανι ἓνα ἀνθρουπίσιου χέρ'. Κατόπ' ἔβγανι ἓνα κιουφάλι κι ὕστια ἄλλα μικρότερα κουκαλούδια.

Εἶδγις, λέει μάνα τ', δὲ σοὶ ἔλιγα ἰγὼ ποῦ μυρίζουν τὰ δόντια σ' κι σὺ ἔλιγις ποῦ ἔχου ἀνθρῶπ' κρυμμένοις!..

Τότι ἠσύχασι τοῦ ἀγρίμ' κι πλάγιασι κι ὄλην τὴν νύχτα κουμῆθκι χάρ χουρὸ ὡς τοῦ προῦ. Ἀμα ξημέρουσι βγῆκι ὄξου κι πάει νὰ φάη ἀνθρῶπ'. Τότι ἀνοιξι τοῦ μπουχουρὶ ἡ μπάμπου κι βγῆκι ὄξου τοῦ πηδι κι θέλσι νὰ βγῆ νὰ γυρίσ' στὴν πουλιτεία. Φόρσι τοῦ σπαθί τ' κι ἄρχιμι νὰ πουρπατᾶη στοῦ δρόμου. Ἰκεὶ ποῦ πουρπατοῦσι κι κῦτταζι ὄλα τὰ μέρια, γλέπ' σ' ἓνα μέρους κάμπουσου πλήθους ποῦ ἦταν μαζουμέν' κι κᾶτ λαλήματα πῶπιζαν. Παέν κουντὰ κι ρουτάει τί εἶνι κείνα τὰ λαλήματα. Τότι τὸν λέν:

— Ἀχ! παλληκάρι μ', τί ἦταν κι ἤρτις κι σὺ σ' αὐτὸν τὸν κόσμου! Ἰδῶ δὲν ξέρς μεῖς τι ὑπουφέρνουμι ἀπ' αὐτὸ τοῦ ἀγρίμ... κᾶθι μέρα τῶχουμι

μαθημένον νὰ τοῦ δίνουμι ἀπὸ ἕνα κουρίτς νὰ τρώῃ. Κι' ἕνα δὲν τοῦ δώ-
σοῦμι θυμὸν κ' ἰὼν κάμ' ἄνου κάτ' τὸν κόσμου. Νὰ σήμερα πάλι τοῦ τοίμα-
σαμι ἕνα κουρίτς ποῦ γλέπς ἰκεῖ σὲ κείν' τὴν πέτρα ἀπ' ἀπ' στούλιουμένου
σάν τὴ νύφ' κ' φυλάουμι νὰ ἔστ' τοῦ ἀγρίμ' κ' νὰ πάῃ νὰ τοῦ φάῃ... Τοῦ
ἔντυσαμι τοῦ καϊμένου τοῦ κουρίτς' σάν τὴν νύφ' κ' τοῦ στόλσαμι καλά γιὰ
αὐτὴ εἶναι ἡ ὑστρινὴ τ' μέρα.

Τότι γυρνάει κ' λέει τοῦ πηδὶ τοῖς ἀνθρώπ' κείνοις.

— Αὐτὸ τοῦ ἀγρίμ' μόν' κουρίτσια τρώει; δὲν τρώει κ' παλληκάρια;

— Πῶς δὲν τρώει. Τρώει!.. Νὰ μὴ θέλς κ' σὺ νὰ σοὶ φάῃ;

— Ναι τέτοιου ἕνα προῶμα συλλογιοῦμι, λέει τοῦ παλληκάρ', θὰ σὰς
παρακαλοῦσα νὰ πᾶτι νὰ μοὶ θάντι ἰκεῖ κοντὰ στοῦ κουρίτς ἀπ' ἀπ' σὲ κεί-
ναν τὴν πέτρα, νὰ μοὶ φάῃ κ' μένα τοῦ ἀγρίμ'.

— Γιατί ἰσὺ ἀπουφάσις τὸν ἑαυτὸ σ' κ' θέλς νὰ σοὶ φάῃ τοῦ ἀγρίμ';
ρουτᾶει ἕνας.

— Ἔ!.. Ἔτσ' θέλου, εἶπαι τοῦ πηδὶ.

Τότι τοῦ πᾶν κ' τοῦ ἔβαναν ἰκεῖ κοντὰ στοῦ κουρίτς' ἀπ' ἀπ' σὲ κεί-
ναν τὴν πέτρα κ' ὄλ' οἱ ἀνθρώποι κύνταζαν ἀπὸ μακρὰ πῶς θὰ ἔστ' ὕ-
στιρα ἀπὸ καμπὸς ὥρα τ' ἀγρίμ' κ' θὰ φάῃ κ' τοῦ κουρίτς' κ' τοῦ παλ-
ληκάρ'.

Ἄρχιμι ὕστιρα τοῦ πηδὶ νὰ τοιμάζιτι κ' μὴ τρόπου ἔβγαν τοῦ σπαθὶ τ'
γιὰ νὰ κόψ' τοῦ ἀγριμοῦ τοῦ κιοφᾶλ' κ' παληγοροῦσι τοῦ κουρίτς' κ' τοῦ
ἔλιγι νὰ μὴ φουδάτι γιὰτι θὰ τοῦ γλυτῶσ' ἀπ' τοῦ κακό. Τοῦ καϊμένου τοῦ
κουρίτς' δὲν πίστημι κ' ὄλου ἔκλι.

Πέρασι καμπὸς ὥρα νὰ τοῦ ἀγρίμ' ἀκούσκι φουγὴ τ' κ' ὕστιρα φάνκι
ἀπ' ἀντίκρα. Τότι τοῦ κουρίτς' τοῦ πῆρι φόβους κ' ἄρχιμι νὰ τσιρουμα-
χάη κ' νὰ κλαίῃ πῶς θὰ χαθῆ. Ἄμα εἶδγι τοῦ ἀγρίμ' ἀπ' ἀντίκρα ποῦ εἶναι
ἀντὶ ἕνα, δυὸ κουριμὰ γιὰ νὰ φάῃ χαμουγέλασι κ' εἶπαι μὴ τοῦ νοῦν τ': «Ἄ!
ἀπόφι μοὶ τοίμασαν κ' μοὶ ἤφιραν δυὸ κουριμὰ νὰ φάου. Ἔ, κόμα καλά.
Νὰ χουράσου καλά». Κι' ἀρχίνιμι νὰ ἀκουνάη τὰ δόντια τ' κ' νὰ τοιμά-
ζιτι. Κι' ἕνα πάει κοντὰ κ' ἔκαμι νὰ ἀνοίξ' τοῦ στόμαρου τ' γιὰ νὰ χάψ'
τοῦ κουρίτς' τοῦ πηδὶ τραβάει τοῦ σπαθὶ τ' κ' χάρτ'! κόφτ' σὲ μὴ φουρὰ
κείναν τὴν κιοφαλοῦκλα τ' ἀγριμοῦ.

Τοῦ κουρίτς' ἅμα ἴδγι αὐτὸ τοῦ θᾶμα ἄρχιμι νὰ γιολάη κ' χαροῦμινο
πῆρι νὰ φουναῖς τῆς ἀνθρώποι τ' νὰ ἔστουν νὰ τοῦ κατιβάσουν ἀπὸ κεί-
ναν τὴν ἀψηλὴ τὴν πέτρα.

Εὐθὺς πλάλιξαν πολὺς κόσμους κ' κατέβασαν τοῦ κουρίτς'. Τοῦ παλ-
ληκάρ' ἀπήδηξι μουνάχου τ' κ' ἄρχιμιαν ὄλους κόσμους νὰ τοῦ χαίρουντι κ'
νὰ τοῦ πηνοῦν πῶς κατάφιρι τέτοια μὴ ἀνδραγαθία. Κατόπ' ἦσαν πατέρας
κ' μητέρα τοῦ κουριτοῦ κ' προυσκάλιασαν τοῦ πηδὶ νὰ ἔστ' στοῦ σπῆτι τς
νὰ τοῦ κάμουν ἕνα τραπέζ' γιὰ νὰ τοῦ εὐχαριστήσουν τέτοιου καλὸ ποῦ
τοῦς ἔκαμι.

Τότι τοῦ πηδί σκόθῃ κι πάει στοῦ σπήτ' νὰ γειτουνέψ' γιὰ νὰ τοῦ κάμουν τῆ' φιλιά. Ἴκει ποῦ πήγηναν στοῦ δρόμου ἔρχῃ κι τοῖς ἀντικρύς ἕνα τρανὸ τρανὸ πουλί (αὐτὸ ἦταν μιὰ τρανὴ καρακάξα) κι τοῦ λέει τοῦ πηδί.

— Ὡρα καλή! παλληκαράκι μ' ὁ Θεὸς σοὶ φώτισι κι ἤριτις στοῦ δικό μας τοῦ βασίλειου κι κατάφιρις αὐτὸ τοῦ φουβιρὸ τ' ἀγρίμ'. Ἄχ! δὲν ξέρς τι ἔπαθα γὼ ἀπ' αὐτὸ τώρα τόσα χρόνια. Κάθι χρόνου γινοῦσα καρακαξούδια κι τὰ εἶχα στῆ φουλιά μ' σ' ἕνα ἀψηλὸ δένδρου, κι ἅμα καμπόσου ξιπινάζουνταν κι ἔπιρναν ἀπάνου τσ' νὰ ἔρχουνταν αὐτὸ τοῦ διαβουλιμένου τ' ἀγρίμ' κι τᾶτρουνι ὄλα. Τώρα πχιά γλύτουσα κι γὼ κι τὰ πηδιγιά μ' ἀπ' αὐτὴν τὴν φουβέρα κι ἀποὺ σένα τοῦ ξέρου αὐτὸ τοῦ καλό. Ζήτιξι ὄ,τ' θέλς νὰ σοὶ κάμου. Ὅπου θέλς μπουρῶ νὰ σοὶ πααίνου. Ἀνέβα ἀπάν' στῆ ράχη μ' κι μὴ φουβάσι. Μόν' κῦτταξι νὰ μοὶ θρέψς, γιὰτι ἅμα πεινάσου, κόφτουμι κι σοὶ ρίχνου κᾶτ'.

Τότι τοῦ πηδί γυρνάει κι λέει.

«Ἰγὼ ἀποὺ σένα ἄλλ' καλουσύν' δὲ θέλου μόν' θέλου ἀποὺ κείνου τοῦ πηγᾶθ' νὰ μοὶ βγάνς ἀπάν'. Τί θέλς νὰ σοὶ ταγήσου; πόσου φοιμι κι πόσου κριάς σοὶ χρειάζιτι γιὰ νὰ μοὶ βγάνς ὅσου κεὶ ἀπάν'».

— «Σαράντα φοιμιά, κι σαράντα τουλούμια νιαρὸ κι σαράντα ἀρνιά μοὶ φτάνουν».

— Καλά, εἶπι τοῦ πηδί, ὡς αὔριου τοῦ πουρνὸ θὰ συλλουίσῃ κι σοὶ λέου τι θὰ κάμου. Ἔλα αὔριου στοῦ σπήτ' αὐτοῦ τοῦ κουρτσιοῦ κι κεὶ χουρατεύουμι πάλι.

Τότι τοῦ πουλί πέταξι κι τοῦ πηδί μὶ τοῦ κουρίτσ' μαζῆ κι μὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀνθρώπ' τράβιξαν κι πᾶν ἴσια στοῦ σπίτ'. Ἴκει τότε ἔκατσαν κι ἔφρασαν καλὰ κι χόριμαν κι τραβοῦθσαν κ' ἔπιξαν κι ἠῆχαριστήθηκαν καλὰ καλὰ. Τοῦ πρωὶ γυρνάει κι λέει τοῦ κουρτσιοῦ πατέρας στοῦ πηδί. «Ἐ! πηδί μ', τώρα ἰσὺ μᾶς γλύτουςις τοῦ κουρίτσι μας κι μᾶς ἔκαμς τόσ' κι τόσ' καλουσύν'. Πέ νὰ δγιοῦμι τώρα κι σὲ τί καλὸ θέλς νὰ σοὶ κάμουμι; Πέ, κι' ὄ,τ' θιλίης θὰ τοῦ κάμουμι. Τὸν λόου σ' δυὸ δὲ θὰ τὸν κάμουμι.

Τότι γυρνάει κι λέει κι τοῦ πηδί.

— «Ἄχ! τί νὰ σᾶς πῶ; Ἰγὼ τόσου πουλὺ ἠῆχαριστήθκα ἀποὺ τὸν τόπου σας κι ὄλου ἤθιλα νὰ εἶμι ἰδῶ, κι μπουροῦσι στὰ ὄστιρνὰ νὰ κάμουμι κι καμιά συμπιθιριά. Ἄμ τί νὰ κάμου ποῦ ἔχου στοὺν ἄλλου τὸν κόσμου κι πατέρα κι μητέρα κι ἀδέρφια κι συγγινεῖς. Γιὰ αὐτὸ θὰ σᾶς παρακαλέσου νὰ μοὶ βοηθήσι νὰ πληρώσου αὐτὴναν τὴν καρακάξα ποῦ μὶ χουράτιφι ἴχτες στοῦ δρόμου κι νὰ πάου στὴν πατρίδα μ'».

— Ὡ! αὐτὸ ποῦ θέλς εἶνι μικρὸ πρῶμα. Τὰ φοιμιά κι τὰ ἀρνιά κι τὰ τουλούμια τοῦ νιαρὸ τώρα μπουροῦμι νὰ σ' τὰ προουφάσουμι. Μόν' μεῖς σταναχοργιοῦμιστι ποῦ δὲ θὰ μπουρέσουμι νὰ σοὶ εὐχαριστήσουμι γιὰ τὴν καλουσύν' ποῦ ἔκαμς σεὶ ὄλου τοῦ βασίλειου μας. Σοὶ παρακαλοῦμι ζήτιξι τι ἄλλου θέλς νὰ σοὶ δώσουμι γιὰ νὰ μᾶς θυμᾶσι. Δὲν θὰ σ' ἀφηνάμι νὰ ξι-

μακρόνς ἀπ' τοῦ βασιλείου μας ἂν δὲν μᾶς ἔλιγεις ποῦ ἔχς στοὺν ἄλλον τοὺν κόσμου πατέρα κι μητέρα κι' ἀδέρφια κι' συγγινεῖς. Ἄμὰ ἅμα εἶπες πῶς ἔχς ἀνθρώπ' ποῦ λαχταρίζουν γιὰ σένα πρέπ' νὰ πᾶς κι' μεῖς δὲ σοὶ ἀμπούδιζοιμι, κι' σὺ νὰ πῆς νὰ κἀτς ἰδῶ, μεῖς δὲ σοὶ κρατοῦμι».

Αὐτὰ εἶπε πατέρας τοῦ κουρτσιοῦ κι' τοῦ πηδὶ γυρνάει κι' λέει:

«Σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴν στανουχοργέστι γιὰ μένα καθόλ'. Ἰγὼ καθὼς σᾶς εἶπα εἶμι πολὺν ἠγάριστιμένους ἀπὸν σᾶς κι' φτάνουν τόσης τιμαῖς ποῦ μ' ἔκαμιτι. Τώρα θέλου νὰ μοὶ κάμιτι κι' τοῦ ὕστιονό σας καλὸ κι' ἰγὼ καμμιὰ φουρὰ δὲ θὰ σᾶς ἀστουχήσου».

— Τίπουτα, τίπουτα, λέει πατέρας τοῦ κουρτσιοῦ, κείνα ποῦ θέλ' ἡ καρακάξα εἶνι ὅλα ἔτοιμα. Μόν' τώρα εἶνι μιὰ ἄλλ' δουλειά. Δὲν ξέροισι ἂν δὲ θὰ σοὶ δώσοιμι βάρους. Ἐχοιμι ἰδῶ στοὺν τόπου μας τρία καλὰ κουρίτσια, βασιλονκόριτσα, ποῦ τὰ ἄρπαξι κείνου τοῦ καταραμένου τοῦ ἀγρίμ' ἀπ' τοὺν ἄλλον τοὺν κόσμου κι' τᾶφιρι ἰδῶ κι' τὰ εἶχι κλειδοιμένα μέσα σὲ τρεῖς οὐντάδες κι' τᾶδουσι κι' ἀπὸν μιὰ δουλειά γιὰ νὰ μὴ στανουχοριοῦντι. Τώρα αὐτὰ τὰ καῖμένα τὰ κουρίτσια θέλουν κι' αὐτὰ νὰ πᾶν ἀπάν' στοὺν ἄλλον τοὺν κόσμου κι' συλλουγιόμι μὲ ἡτία τῆ δικῆ σ' νὰ τὰ πάρ' αὐτῆ ἡ καρακάξα κι' νὰ τὰ βγάν' ἀπάν'. Τί νὰ σοὶ πῶ, αὐτὰ τὰ κουρίτσια ξέρου ποῦ εἶνι οὐρφανὰ κι' ἂν τὰ κρατήσοιμι ἰδῶ δὲν πειράζ'. Μποροῦμι γὰ τὰ δώσοιμι κι' ἀπὸν κανέναν ἄντρα ἅμὰ τὰ δικὰ μας τὰ παλληκάρια εἶνι κομματᾶκ' ἄπραχα κι' δὲ θέλου νὰ ντρουπχαστοῦμι.

«Ἀφοῦ εἶνι ἔτο' εἶπε τοῦ πηδὶ, πααίντι ἕνας σας νὰ πῆτι τὰ κουρίτσια νὰ τοιμαστοῦν κι' νὰ ἔρουν ἰδῶ κι' ἰγὼ κάμινου τὰ γνώμια τῆς καρακάξας κι' τὰ παίρ' ἀπάν' στῆ ράχη τσ. Τί θὰ ἔν ἀπὸν τόσου πρῶμα;».

Τότι πᾶν κι' τὰ εἶπαν τὰ κουρίτσια νὰ τοιμαστοῦν κι' ὕστιρα ἀπὸν κάμπόσ' ὄρα ἦσαν τὰ καῖμένα μὲ τὰ πρῶματα τσ' στὰ χέρια. Τοῦ πρώτου εἶχι τοὺν μάγκανου ποῦ κιντοῦσι μοναχός. Τοῦ δεύτιρου εἶχι τοῦ ταφι μὲ τὴν ἀσημένια τὴν ταζῆ κι' μὲ τοὺν ἀσημένιον τοὺν λαῶ, ποῦ κυνηγιόυνταν κι' δὲ φτάνουνταν. Κι' τοῦ τρίτου εἶχι τοῦ ἀσημένιου τοῦ ταφι μὲ τὴν ἀσημένια τὴν κλῶσσα κι' τὰ κλουσουπούλια. τᾶσημένα, πῶτρουγαν μαργατάρ'.

Ἄμα τοιμάσκαν τὰ κουρίτσια κι' ἦταν ἔτοιμα νὲ τὰ ψουμιὰ κι' τὰ ἀρνιὰ κι' τὰ τουλούμια τοῦ νιαρὸ ἦρετι κι' καρακάξα κι' λέει.

«Ἐ! τί ἔκαμεις πηδὶ μ'; συλλουίσκις; εἶσι ἔτοιμοις νὰ πᾶμι ἀπάν' ἢ θὰ κάτσο' ἀκόμο. ἰδῶ;». «Θὰ πᾶμι, θὰ πᾶμι τώρα! Ὅλα εἶνι τοιμασμένα. Μόν' θὰ σοὶ παρακαλέσου κι' αὐτὰ τὰ τρία τὰ καῖμένα τὰ κουρίτσια νὰ τὰ πάρς κι' νὰ τὰ ἀνηθάης ἀπάν'».

— Καλὸ, καλὸ, λέει καρακάξα. Ἰγὼ παρακάλια δὲ θέλου γιὰ τέτοια πρῶματα. Ὅταν μοὶ παρακαλέσουν τότε θυμῶνου.

Κατόπ' ἤφιραν ἀπ' τοῦ φούρνου τὰ ψουμιὰ κι' τὰ φόρτουσαν ἀπάν' στῆ ράχ' τῆς καρακάξας, ὕστιρα ἤφιραν κι' τὰ σαράντα τὰ ἀρνιὰ κι' ὅλα τὰ φόρτουσαν ἀπάν' στῆν κατακάξα. Τότι πῆρι τοῦ πηδὶ ἀπ' τὰ κουρίτσια κείνα

τάσημένα τὰ πράματα κὶ μὴ τοῦ κλειδί τ' τοῦ κάθι ἕνα τοῦ ξέστησι κὶ τῶ-
βανι μέσ' τοὺν κόρφου τ' κὶ κατόπ' ἀνέφικαν τὰ κουρίτσια ἀπάν' στῆς κα-
ρακάξας τὴν ράχ'. Ὅστιρα τοῦ πηδὶ χηρέτσι ὄλις τοῖς φίλοι τ' κὶ ἀφοῦ
χιριτίσι τοιμάσι ν' ἀνηβῆ στῆς καρακάξας τὴν ράχ'. Τότι γυρνάει κὶ τοῦ
λέει καρακάξα.

— Ἄκουσι καλὰ πηδί, τί θὰ σοὶ πῶ. Ἰγὼ εἰμι καμπόσου κακότρουπη
κὶ ἅμα πεινάσου δὲν μποροῦν νὰ βαστάξου μισὴ στιγμὴ. Κύτταξι καλὰ νὰ
μοὶ θρέψς γιατί ὕστιρα ἰσὺ τοῦ ξέρος. Εὐθὺς κόφτουντι τὰ ἥπατα μ' κὶ σᾶς
ρίχνου κατ' ὄλιτσκις μαζή. Ἄμα λέου κρὰ νὰ ξέρος ποῦ θέλου φοῦμι κὶ ἠθὺς
νὰ μοὶ θουκόνς μιὰ σοιμοῦνα, ἅμα λέου κρὶ νὰ μοὶ δίνας ἵνα ἀρνὶ κὶ ὅταν
φουνάξου κροῦ νὰ μοὶ δίνας ἕνα τουλοῦμ' νιαρό. Κύτταξι καλὰ νὰ μὴν πέσ'
κανένα ἀρνὶ γιὰ κανένα φοῦμι γιὰ κανένα τουλοῦμ' νιαρὸ γιατί ὕστιρα ἰσὺ
τοῦ ξέρος, σᾶς ρίχνου κατ' κὶ δὲν ἀνακατόνομι, δική σ' θὰ εἶνι ἀμαρτία».

«Καλὸ καλὸ, εἶπι τοῦ πηδί, ὅσου γι' αὐτὸ μὴ σοὶ μέλ', ἰγὼ θὰ τὰ φιλιάνο
ὄλα καλὰ κὶ ἅμα θὰ φουνάης θὰ σοὶ προφταίνου ὄ,τ' γυρέψ'».

«Ἄτι νὰ σοὶ δγιῶ! εἶπι καρακάξα, ἀνέβα τώρα νὰ δγιοῦμι νὰ μὴ χά-
νομι στὰ ἄδικα τοὺν κηρὸ μας. Τὰ πουλλὰ λόγια φέρουνν φτώχεια».

Τότι τοῦ πηδὶ ἀνέφικ ἀπάν' στῆς καρακάξας τὴ ράχ' κὶ ἄρχιμι νὰ
πιτᾶη αἰ μιὰ δύναμι ποῦ δὲν τὴν ἔφτανι κανένας. Ἀπέταξι ἀπέταξι καμπό-
σου κὶ ἄρχιμι νὰ φουνάξ' κρὰ! κρὰ! Εὐθὺς τότε τοῦ πηδὶ παίρ' ἕνα φοῦμι
κὶ τοῦ χών' στῆς καρακάξας τὴ γκάγκα. Πέραση καμπόση ὥρα καρακάξα
πάλι ἄρχιμι νὰ φουνάξ' κροῦ, κροῦ! Τότι τοῦ πηδὶ πῆρι ἕνα τουλοῦμ' νιαρὸ
κὶ τὴν ἔδουσι νὰ πηῆ. Κατόπ' πάλι πέρασι καμπόσ' ὥρα κὶ ἄρχιμι νὰ φου-
νάξ' κρὶ! κρὶ! κὶ τότε τοῦ πηδὶ τὴν ἔδουσι ἕνα ἀρνὶ.

Ἔτσ' ἔτσ' κάθι καμπόσ' ὥρα ἢ καρακάξα φώναξι κὶ τοῦ πηδὶ τὴν ἔ-
δουσι ἀποὺ κάτι τι ὄ,τ' τὴν γύρημι. Ὅταν ἔφτασαν ὡς κοντιὰ στοῦ λημὸ
τοῦ πηγαδιοῦ ἕνα ἀρνὶ δὲν ξέρου πῶς ἔκαμι κὶ γλύστριξι κάτ' κὶ ἔπισι. Τῶτι
ἢ καρακάξα πέρασι καμπόσου κὶ φουνάξ' κρὶ! κρὶ! τοῦ πηδὶ τί νὰ κάμ' συλ-
λουέτι συλλουέτι κὶ λέει μὴ τοῦ νοῦ τ' «τώρα ἀντήναν τὴν διαστραγμέν' τὴν
καρακάξα ἅμα δὲν τὴν κάμου τοῦ θέλημα τσ' θὰ μᾶς ρίξι κάτ' κὶ θὰ χα-
θοῦμι κὶ δὲ μοὶ μέλ' τόσου γιὰ τοὺν ἱαντόχ μ' ὅσου γι' αὐτὰ τὰ γέσμα τὰ
κουρτσάκια!». Τότι δὲ χάν' κηρὸ κὶ εὐθὺς βγάξ' τοῦ σπαθὶ τ' κὶ κόφτ' ἀπ'
τοῦ ποδάρι τ' τὴν μὴν τὴν ἄντσα κὶ τὴν δίν' τὴν καρακάξα σεὶ ἀρνὶ τόπου.
Καρακάξα τότε ἔκαμι ποῦ δὲν ἔννιουσι τίπουτα κὶ βάσταξι μέσ' τὴ γκάγκα
τσ' τοῦ κομάτι τοῦ πουδαργιοῦ κὶ ὕστιρα βαστάχι λίγου κὶ ἀποὺ γάλια
γάλια βγῆρι ὄξου.

Τότι τὰ κουρίτσια ἠθὺς ἀπήδαξαν ἀπ' τὴ ράχ' τῆς καρακάξας κὶ ἄρ-
χιψαν νὰ πουρπατοῦν. Κατόπ' κατέφικ κὶ τοῦ πηδὶ κὶ ἄρχιμι νὰ πουρπατᾶη
κουτσένοντας. Γυρνάει καρακάξα κὶ τοῦ λέει: «Πουρπάτα νὰ διοῦμι γιατί
ἔτσ' πουρπατᾶς κουτσός! τί ἔπαθς;».

— Ἄφσι μοι, λέει τοῦ πηδὶ, δὲν ἔχου τίπουτα μόν' κάτσι κάτσι μούδ-

γιασι τοῦ πουδάρι μ' κι γιαυτὸ κουτσαίνου κουματὰκ'.

— Σει πχιόναν τὰ πουλάς αὐτά; λέει καρακάξα. Δὲν ξέρου 'γὼ ποῦ ἔκουρις τοῦ πουδάρι σ' κι μοι τῶδουσις νὰ τοῦ φάου; Γιατί δὲν ἀνοιγίς τὰ μάτια σ' νὰ κυττάς' καλὰ νὰ μὴν πέσ' κανένα ἀρνί; "Αμ ἂν σᾶς ἔριχνα κάτ' τί θὰ ἐκάμιτι; Καλὰ ποῦ βαστάχκα κι σᾶς ἔβγανα ὄξου. Πάρι 'δῶ νὰ δγιοῦμι τοῦ πουδάρι σ' κι ἀκόλοι του ἱκεὶ πέρα κι ἄλλ' φουρὰ σει τέτχις δουλὲς νὰ κυττάης ν' ἀνοίης τὰ μάτια σ' τέσσιρα».

Τότι τοῦ πηδι πῆρι τὴν ἄντσα τ' κι πὼς ἦταν βρομέν' μι τὰ σάλια τῆς καρακάξας τὴν ἀκόλοι ἀπάν' στοῦ πουδάρι τ' κι σει μιὰ φουρὰ πῆρι νὰ πουρπατᾶη καλὰ. Κατόπ' καρακάξα χῶθκι μέσα στοῦ πηγὰδ' κι ἀπέταξε κάτ'. "Τσιρα τοῦ πηδι γυρνάει κι λέει τὰ κουρίτσια. «Ἰσεὶς πάρι αὐτόναν τοῦ δρόμου κι τραβίξει ἴσια κι θὰ βγῆτι ἴσια στοῦ βασιλιὰ τοῦ παλάτ' μπρουστά. Ἰκεὶ ἄμα σᾶς δγιοῦν οἱ δοῦλ' τοῦ βασιλιὰ θὰ σᾶς πάρουν κι θὰ σᾶς πᾶν μέσα στὴν βασιλιάδινα κι κείν' θὰ σᾶς διχτῆ κι θὰ σᾶς ἔχ' σὺν θυγατέριχ τς'. Ἰγὼ θὰ πάου ἀπ' αὐτόναν τὸν δρόμου ὡς οὐδῶ σ' ἕνα μέρους κι κατόπ' θὰ ἔριτου κίγῶ στοῦ παλάτ' κ' ἱκεὶ πάλι θὰ κυτταχοῦμι».

— Καλό, εἶπαν τὰ καϊμένα τὰ κουρίτσια κι πῆραν τὸν δρόμου τσ' κι πᾶν ὅπους τὸ εἶπι τοῦ πηδι κι ἦραν τοῦ παλάτ' κι τὰ πῆραν μέσα κι τὰ δέχκι ἢ βασιλιάδινα κι καταστήθηκαν ἱκεὶ ὅσου νὰ δγιοῦμι τί θὰ ἔνον.

Τοῦ πηδι πῆρι τοῦ δρόμου κι τραβίξει ἴσια στὴν πολυτεία κι πρὶν νὰ πάη μέσα ἀντίρισι ἕναν ἀνθρουπου ποῦ πουλοῦσι φούσκις κι ἀγόρασι μιὰ φούσκα κι τσᾶη κατὰ κείθι κι τὸν μπουρλιασι στοῦ κουφάλι τ' κι ἴγκι σὺν ἕνας σουστὸς κασιδιάς.

"Τσιρα τραβίξει κι πάη στοῖς κουμτσιδὶς κι πάει σει ἕναν κουμτσι κι τὸν λέει μι παράπουνο: «Μάστουρι, δὲ μοι πέρο' στ' ἀργαστήρι σ' νὰ ἔνου δούλους. Ἰγὼ μπουρῶ νὰ κουβανῶ νιαρὸ νὰ ρίχνου τὸ μπουκλούκια, νὰ σκουπίξου νὰ κουβανῶ τῆς κουκῶνας τοῦ πηδι. Γιὰ ἕνα κουμάτ' ψομι θὰ σᾶς δουλεύου σὺν σκυλί. Πάρι μοι, μὴ μοι ἀπουρίξο'. Δὲν εἶμι χαμνὸς ἀνθρουπους. Μὴν κυττάσι ποῦ δὲν ἔχου καλὰ ροῦχα. "Όσου γιὰ προκουπή μὴ ρουτᾶς».

— "Α! νὰ πᾶ νὰ γαρμιστῆς ἀπὸ δῶ παληουζήτουλα, τὸν λέει κουμτσιδῆς. Δὲ σοὶ φτάν' τοῦ χάλι σ' κι ἦριτις νὰ ἔνς σει κουμτσιδῆ δούλους. Μι τέτχια κουλόπανα ποῦ φουρᾶς θ.λ.ς κι τοῦ πηδι μ' νὰ σοὶ δίνου νὰ τοῦ κουβανᾶς νὰ τοῦ γιουμιόης λέρις. (Προυτήτιρα ἀστῶισα νὰ σᾶς πῶ αὐτὸς ὅταν φῶσι τὴν φούσκα ἔπχιασι φῶσι ἀνάπουδα τὰ ροῦχα τ', τὰ κουμάτχιασι κι ἴγκι σουστὸς κασιδίλους).

Κατόπ' καϊμένους πααίν σει ἄλλον κουμτσιδῆ κι κείνουν τὸν παρακάσι κι κείνους τὴν ἴδια τὴν ἀπάντησι τὸν ἔδουσι. "Όπου πῆιμι παντοῦ τὸν ἔδγιοιχναν κι τὸν καταφρουνοῦσαν. Στὰ ὕστιρνὰ πααίν' κι στοῦν πρῶτον τὸν καϊμτσιδῆ κι ἄρχιμι κι κείνουν μι χίλια παρακάλια νὰ τὸν παρακαλᾶη νὰ τὸν πάρ' κι νὰ μὴν τὸν ἀπουρίξ' ὅπους τὸν ἀπόρριξαν γιὰλλ'

μαστόρ'. Τότι προτουμάστουρις τὸν λυπήθη ποῦ τὸν εἶδγι σεὶ τέτχια κα-
τάστασι κι τὸν λέει. «Ἄδι ἔλα νὰ δγιοῦμι κι σὺ κασιδγιάρ' μέσα κι πᾶνι
ἱκεὶ στὰ καρθούνια κουντά. Τρώϊ ἓνα κουμιμάτ' φουμί! Ἄμα δίκηου μὴ γυ-
ρεύς. Ὅσου νιαρὸ πχῆς κι ὅσου ξύλου θὰ φᾶς ἀπὸ μένα κι ἀπ' τοῖς καλ-
φάδις κείνου θὰ ἦνι τοῦ δίκηου σ'».

Τότι κασιδγιάρς πάει στρουμπώθη σεὶ μιὰ κόχ' κουντά στὰ καρθούνια
κι ζάρουσι ἱκεὶ πέρα σὰν πουντίξ'. Ὁ,τ' τὸν ἔλιγαν οἱ καλφάδις κι τ' ἀφιν-
τικό τ' κείνου ἔκαμνι. Καμμιὰ φουρά κανένας δὲν μπόρσι νὰ τὸν βρῆ ἓνα
σφάλμα κι νὰ τὸν μαλόσ' γιὰ νὰ τὸν χτυπήσ'. Τόσου προκουμένους ἦταν
κι ὄλ' θαμάζουνταν μιτ' αὐτόναν πῶς τοῖς κατάφιρον τόσις δουλαιῖς. Μόν'
κανένας νὰ μὴν τὸν κύτταξι τ' ἀπανατχιό τ', γιὰτὶ ἦταν σὰν τ' ἀνάθημα ἀπ'
τοῖς μουντζουρις κι ἀπ' τὰ καρθούνια. Τί μουχάνια δὲν τραβοῦσι; Τί νιαρὰ
δὲν κουβανοῦσι; Τί καρθούνια δὲν κουσκίνιζι; Κι πόσις ἄλλις δουλαιῖς δὲν ἔ-
καμνι. Ὅλα ἀπ' τοῦ χέρι τ' θὰ πιρνοῦσαν κι κόμα θέλουμι νὰ εἶνι πα-
στρωκόσ';

Πέρασι καμπόσους κηρὸς κι βασιλέας θέλσι νὰ παντρέψ' τὸν τρανὸν
τὸν γυιό τ' μὴ τοῦ τρανήτιρο ἀπὸ κείνα τὰ κουρίτσια ποῦ ἦσαν στοῦ πα-
λάτι τ'. Τότι τοῦ κουρίτσ' κείνου τὸν εἶπι τὸν βασιλιά. «Ἰγὼ τὸν γυιό σ'
τὸν παίρνον ἅμα σοὶ παρακαλῶ νὰ μοὶ παραγγείλς στοῖς κουμιτζίδις νὰ μὴ
κᾶμουν ἓναν ἀσημένιον μάγκανου κι ἅμα τὸν στήν' κανένας νὰ κιντάη μου-
ναχός».

— Πουλὺ καλό, εἶπι βασιλέας, αὐτὸ εἶνι εὔκολο πρᾶμα, φουναῖζου τὸν
πρωῖτον τὸν κουμιτζῆ κι τὸν παραγγέλνου κι σ' τοῦ κάμ'.

Φάναξι τότε βασιλιάς τὸν κουμιτζῆ τὸν προτουμάστουρη κείνουσ ποῖ
εἶχι τὸν κασιδγιάρ' σ' τάργαστήρι τ' κι τὸν λέει.

— Θέλου νὰ μοὶ κάμς ἓναν ἀσημένιον μάγκανου νὰ τὸν στήνουν
κι νὰ κιντάη μουνάχουσ τ'! Θὰ παντρέψου τὸν γυιόν μ' κι ἠῆρα μιὰ καλὴ
νύφ' κι κείν' θέλ' αὐτὸ τοῦ πρᾶμα ἀπὸ μένα!

— Βασιλέα μ', πουλυχρουνημέν', λέει κουμιτζῆς, αὐτὸ τοῦ πρᾶμα πῶς
νὰ κάμου; Ἰγὼ σεὶ αὐτήναν τὴν ἠλικία ἦστα κι ὡς τὰ τώρα ἀκόμα δὲν ἄξα
τέτχιου πρᾶμα κανένας νὰ παραγγείλ'.

— Κύτταξι νὰ τοῦ κάμς κι πιρσὰ λόια δὲ θέλου! Νὰ σένα σαράντα μέ-
ρις διουρία κι κύτταξι φάναξι ὄλις τῆς μαστόρ' κι συλλουῖστῆτι τι θὰ κάμτι!
Ἄ δὲν τοῦ κάμς σεὶ σαράντα μέρις θὰ σοὶ πάρου τοῦ κουφάρις!

Ἄμα εἶπι αὐτὰ βασιλιάς καῦμένους κουμιτζῆς δὲν ἀτόμνει ἄλλουιν λόου
νὰ πῆ κι σκώθη κι πάει μαρομένους σιάργαστήρι τ' κι ἔσιλι κι φάναξι στὴ
λόντσα ὄλις τῆς μαστόρ' κι τοῖς καλφάδις νὰ συλλουῖστοῦν τί θὰ κάμουν. Ἐ-
κατσαν συλλουῖσκαν συλλουῖσκαν κι κανένας δὲν μπόρσι νὰ συγκατηβάσ' τί-
πουτα πῶς θὰ μπουρέσουν νὰ τοῦ καταφέρουν αὐτὸ τοῦ πρᾶμα ποῦ ἦθιλι βα-
σιλέας.

Πάει τότε καῦμένους ἀρχμάστουρησ στοῦ κουμιτζιδῆκου τ' κι ἔκατσι μὴ

σκυφτό κιουφάλ' κι συλλουγιούνταν όταν θά ξετ' ἡ διουρία τί λόου θά δώσ' στούν βασιλέα...

Πιρνοῦσαν ἔτο' ἡ μέρης κι καῦμένους ἀρχιμάστουρης ἔτο' πιχίζονταν κι ἔλιονι ἀπ' τῆ λύπη τ' κι πσου κύτταξι ποῦ πιρνοῦν ἡ μέρης καρδιά τ' ἔτρομι κι δὲν ἔννουι προῦ θρίσκουνταν.

Τὴν ὕστιονῆ τὴν ἡμέρα πριν νὰ φτάσ' ἀκόμα κείν' ἡ μέρα ποῦ θά γύρῃ βασιλέας ἀπ' τὸν ἀρχιμάστουρη τὸν μάγκανου ἰκεῖ ποῦ κάθουνταν τοῦ προῦ ἀρχιμάστουρης κι ἔπινι τὸν καφέ τ' μὴ τὴν πιχισιά τ' παὲν 'μπρουστά τ' κείνους κασιδιγάς κι τὸν λέει.

— Θὰ σοὶ ρουτήσου, μάστουρη, γιατί εἶσι ἔτο' λυπημένους; δὲ μοὶ λὲς τὴν ἡτία, μπορεῖ νὰ ξέρου γὰ τίπουτα κι σοὶ πῶ κανέναν λόου νὰ παληγουρηθῆς;

— Οὔφ! μὴ μοὶ πειράξῃς, λέει προτουμάστουρης. "Ολοὶς κι' ὄλοισ κι τώρα κι σὺ θὰ μοὶ παληγουρηθῆς! Τί νὰ σοὶ πῶ, ἄ κασιδιγά. Βασιλέας θέλ' νὰ παντρέψ' τὸν τρανὸν τὸν γυιό τ' κι παῖο' μιὰ νύφ' καταραμέν' ποῦ σκώθκι κι θέλ' ἄρατα κι θίματα. Γυρεῦ' ἕναν ἀσημένιουν μάγγανου, νὰ τὸν στήνουν κι νὰ κιντᾶ μουνάχους. Κι' τώρα φάναξι μένα κι μοὶ παραγγεῖλι σεὶ σαράντα μέρις μοὶ εἶπι νὰ φκιάσου ἰγὼ ἕναν τέτχιουν ἕναν μάγκανου κι' ἄ δὲν μπορεῖσου νὰ τὸν κάμου θὰ μοὶ πάο' τοῦ κιουφάλι μ'. Τώρα πέρασαν ἡ τριάντα ἰννιά μέρις κι' αὔριου εἶνι σαράντα κι τίπουτα δὲν μπόρσα νὰ κάμου κι εἶμι λυπημένους πῶς θὰ μοὶ χάσουν τὰ πηδάκια μ' κι ἡ γυναῖκα μ' κ' ἔτο' θὰ πάου ἄδρια γιὰ ἕναν θυμὸ τοῦ βασιλέα.

— Μὴ φουβάσι, ἀφιντικὸ, λέει κασιδιγάς, ἰγὼ χουρις νὰ πηρηθῶ μπουρῶ ὡς αὔριον τοῦ πουρνὸ νὰ σοὶ τὸν κάμου τὸν μάγκανου κι μὴν ἔχῃ ἀνάγκ.

— Μπρέ, πῶς θὰ τὸν κάμῃς' ἰσὺ τὸν μάγκανου αὐτόναν ἀφοῦ κόμα τοῦ μουχάν' δὲν ἔμαθες νὰ φουσᾶς; Μεῖς τόσ' κι τόσ' μαστόρ' μαζώθκαμι κι τόσουν κηρὸ συλλουιούμασταν κι δὲν μπόρσαμι τίπουτα νὰ κάμουμι κι τώρα ἰσὺ σεὶ μιὰ νύχτα θὰ τὸν κάμῃς;

— Μὴ σοὶ μέλ', ἰγὼ τόσου μάν' σοὶ λέου ποῦ μπουρῶ σεὶ μιὰ νύχτα ἀνὰ τὸν κάμου. Μόν' ἰσὺ κύτταξι ἀγόρασι μοὶ ἀπόμι ἕνα λαήν' μπουζᾶ κι' ἕνα κοιλὸ καρούδγια κι δυὸ λαμπάδισ κι' αὔριον τοῦ πουρνὸ τὸν μάγκανου θὰ τὸν θρῆς ἔτοιμου.

Συλλουίσκι τότε προτουμάστουρης κι εἶπι μὴ τοῦ νοῦ τ'. «Αὐτὸ τοῦ γαῖδουρ' κυττάξ' νὰ μοὶ γιαλάσ' νὰ τοῦ πάρου μπουζᾶ κι καρούδγια νὰ σκάσ' νὰ φάῃ ὅλη νύχτα κ' ὕστιρα νὰ μοὶ πιργιαλάῃ. 'Α μὰ ἄντι, ἄς τοῦ πάρου νὰ ἔν τοῦ θέλημα τ' κι ἄς μοὶ θυμιᾶτι κανέναν κηρὸ νὰ μοὶ σχουρνᾶῃ». Τότε ἀγόρασι ἕνα λαήνι μπουζᾶ τοῦ πῆρι κι ἕνα κοιλὸ καρούδγια κι δυὸ λαμπάδισ κι τᾶδουσι.

Τοῦ θράδ' ἄμα σφάλσαν τ' ἀργαστήρ' ὄλ' οἱ καλφάδισ πᾶν στὰ σπήτια τσ' κι μόν' κασιδιγάς ἀπόμι στάργαστήρ' γιατί κείνους κοιμοῦνταν ἰκεῖ

ἀπάν' στὰ καρβούνια. Τότι κείνους ἀναψι τῆς λαμπάδης, πῆρι κὶ ἓνα σιδηρικό κὶ ἄρχιμι νὰ τσακίσ' καρύργια κὶ νὰ πίν' μπουζᾶ. Ἔπινα ἓνα κανκὶ μπουζᾶ τσάκιζι κ' ἓνα καρύθ', τῶτρονγι. Ὅλη νύχτα αὐτὴ ἴταν δουλειά τ' κὶ τίπουτα ἄλλου δὲν τὸν ἔμιλι. Τὰ μισάνυχτα σηκώνιτι τ' ἀφιντικό τ' κὶ λέει μὶ τοῦ νοῦ τ'. «Ἄ! νὰ πάου στάργαστήρ' νὰ δγιῶ ἀποῦ καμμιά τρύπα τί κάμ' αὐτὸς κασιδιγιάρς. Νὰ δγιοῦμι ἔχ' καμμιά μαστουργιά ἢ ἔτο' τοῦ κάκου θὰ φάη τὰ καρύδγια κὶ θὰ πῆλ' τοῦ μπουζᾶ κὶ ὕστισα θὰ χαχλανέτι μὶ μένα ποῦ μὶ γέλασι;

Πααίν τότι τ' ἀφιντικό τ' κὶ κυττάζ' ἀποῦ μιὰ τρυπούδα κὶ τί νὰ δγιῆ; Αὐτὸς ἓνα κανκὶ μπουζᾶ κὶ τρώει δυὸ τρία καρύδγια. «Τὰ πρόκουφами, εἴπι τ' ἀφιντικό τ', αὐτὸς μᾶς γέλασι κὶ μᾶς καλουγέλασι κὶ τίπουτα γιὰ προουκουπη μὴν τὸν λές! Ἄ μὰ ἄς κάμου ὑπουμονή ὡς αὔριου τοῦ πουρνὸ ἴσους καταφέρῃ τίπουτα».

Πάει τότι τ' ἀφιντικό τ' πάλι κὶ ἔκατσι στοῦ σπίτι τ' ὅσου ποῦ ξημέρουσι! Ἄμα ξημέρουσι σηκώνιτι κὶ πααίν στάργαστήρ' γιὰ νὰ δγιῆ τί προουκουπη ἔκαμι κασιδιγιάρς. Κείνους ὅμους τότι προουμὶ νὰ ξημυρώσ' καλὰ καλὰ τὴν χαραὴ κουντὰ ἔβγανι ἀπ' τοὺν κόρφου τ' τοὺν μάγκανου κὶ τοὺν ἔστησι μὶ τοῦ κλειδὶ κὶ ἄρχιμι νὰ δουλεύ', κὶ τοὺν ἔβανι μέσα στοῦ ντουλάπ'. Ἐρχιτι κατόπ' τ' ἀφιντικό τ' κὶ μὶ ἓναν θυμὸ τοὺν λέει. «Ἐ! κασιδιγιάρ, τί προουκουπη ἔκαμεις ὄλη νύχτα; Ἐφαγεις ἔσκασις τὰ καρύδγια; Ἰτχίς κὶ τοὺν μπουζᾶ; Ἐκαμεις τοὺν μάγκανου νὰ δγιοῦμι, ποῦ πηγιούσαν τόσου πολύ;

— Τοὺν ἔκαμα, ἀφιντικό, λέει κασιδιγιάρς, στέκα νὰ σ' τοὺν φέρου.

Εὐθὺς τάτι πααίν στοῦ ντουλάπ', ἀνοίει κὶ φέρ' μπρουστά στοὺν προουτουμάστουρη τοὺν μάγκανου στημένουν ποῦ κιντοῦσι. Ἄμα τοὺν ἴδιγι κουῖμιτζῆς ἀπ' τὴν χαρά τ' θὰ πιτοῦσι κὶ δὲν ἔχασι κηρὸ μόν' πῆρι τοῦ μάγκανου μὶ μιὰ λαχτάρα ἀπάν' στοῦ κιοφάλι τ' κὶ μὶ μιὰ χαρὰ τράβιξι ἴσια στοῦ βασιλέα τοῦ παλάτ'. Ἄπ' τὴν λαχτάρα τ' καϊμένους δὲ στάθμι νὲ νὰ ρουτήσ' κασιδιγιάρ' πῶς τοὺν ἔκαμι τοῦ μάγκανου νὲ νὰ τοὺν πῆ ἓνα εὐχαριστῶ.

Ἄμα πάει στοὺν βασιλέα, βασιλέας πῆρι τοῦ μάγκανου κὶ φώναξε τὴν νύφη τ' νὰ δγιοῦμι θὰ τοὺν ἀρέσ'. Ἄμα ἤρι κείν' τοὺν εἴδιγι κὶ ἠύχαριστήθκι. Κατόπ' ἔδουσι τοὺν κουῖμιτζῆ ἓνα σινίξ' φλουργιά κὶ τοὺν εἴπι πῶς αὔριου τοὺν ἔχ' ἀλιασμένουν στὴν χαρὰ. Σηκώθκι τότι κουῖμιτζῆς κὶ πάει χαρούμινους στοῦ ἀργαστήρι τ' κὶ ἀπ' τὴν χαρὰ τ' ἀστόϊσι ὄλους διόλου τοὺν κασιδιγιάρ' κὶ δὲ γύρσι νὰ τοὺν δγιῆ. Μόν' τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα ὅταν ἄρχιμι ἢ χαρὰ κὶ ἀρχίνισαν σεί ὄλ' τὴν πολυτεία νὰ λαλοῦν τὰ νταούλια κὶ νὰ παίξουν τὰ βασιλικά τὰ πιχνίδια τότι τοιμάσκι προουτουμάστουρης νὰ πάη στὴν χαρὰ κὶ πῆρι κὶ ὄλις τοῖς καλφάδης τ'. Τότι γυρνάει κὶ λέει τοὺν κασιδιγιάρ'. «Ἄ δι κὶ σύ, κασιδιγιάρ', τιναχτήης κουμματάκ' νὰ σοὶ πάρουμι νὰ πᾶμι στὴ βασιλικὴ τὴν χαρά».

«Ἄ! δὲ θέλου γώ, ἀφιντικό, χαράϊς! Τὶ μοὶ χρειάζιτι; Καλὰ εἴμι ἰδῶ μέσα στὰ καρβούνια!

— "Ε! ὄπους θέλς, εἶπι τ' ἀφαντικό τ', κι τράβιξαν κι πὰν ἴσια στοῦ παλάτ' τοῦ βασιλικό. Ἰκεῖ ἴγκι μιὰ χαρὰ ποῦ δὲν μποροῦν νὰ σᾶς τὴν πῶ. Τί πιχνίδια; τί τραβοῦδγια; τί δὲ θέλς; Χαρτί κι καλαμάρ' νὰ πάρ' κανένας κι νὰ τὰ γράφ' ὅλα δὲν σώνουντι πάλι.

Τὰ μισάνυχτα κουντὰ κείνους κασιδιγιάρς ἄγλυφι ἓνα δαχτυλίδ' ποῦ τοῦ εἶχι ἀπ' τοὺν πατέρα τ' κι ἠθὺς ἦσαν μπρουστά τ' σαράντα ἀράπιδς κι σταύρουσαν ἀ χίργια τσ' κι φύλααν τί θὰ τοῖς παραγγεῖλ'.

— Γλήγουρα νὰ πάτι, λέει, νὰ μοι φέρτι ἓνα ἄλουγου ἄσπρου τοῦ καλλιπτερου ἀποῦ ὅλα κι νὰ τοῦ θάντι τὴν καλὴ τὴν σέλλα. Νὰ μοι φέρτι κι μιὰ φουρισιὰ ροῦχα χρυσά!

Δὲν πέρασι καμπόσ' ὥρα κι οἱ ἀράπιδς ὅλα τὰ ἤφιραν. Κατόπ' ντύθηκ τοῦ πηδὶ κι ἀνέφκι στ' ἄλλογο κι πάει ἴσια στὴ βασιλικὴ τὴ χαρὰ. "Ἄμα πάει μέσα ἄρχαφι νὰ πλαλάη μέσ' στὴν αὐλὴ ἄνου κάτ' κι ὄλουν τοὺν κόσμον τοῖς παραζάλοσι κι δὲν ἄφσι κανέναν ἤσυχον. Βασιλέας θάμαξι πὶς ἦταν αὐτὸς παλλήκαρους ποῦ τὰ κάμ' αὐτὰ κι' ὅσου νὰ παραγγεῖλ' νὰ τοὺν πριάσουν κείνους ἴγκι ἀφαντους. Χάθηκ. Κι ὕστισρα ἄμα πάει στοῦ ἀργαστήρ' ἄγλυφι πάλι τοῦ δαχτυλίδ' κι ἦσαν οἱ σαράντα ἀράπιδς κι πῆραν τ' ἄλουγου. πῆσαν κι τὰ χρυσὰ τὰ ροῦχα κι χάθηκαν ἀποῦ μπρουστά τ', γιατί ἔτο' τοῖς παραγγεῖλι νὰ κάμουν, κι κείνους ἔκατσι πάλι στὰ καρβούνα.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πάει κουῖμτζῆς στ' ἀργαστήρι τ' κι' ἄμα εἶδγι τοὺν κασιδιγιάρ' χουμένουν μέσ' τὰ καρβούνια τοὺν λέει. «Καλὰ εἴκαμς, κασιδιγιάρ' κι δὲν ἦρτις κι σὺ στὴ χαρὰ, γιατί ἂν ἔρχουσαν ἦταν δὲν ἦταν θὰ τσαλαπατοῦσι τ' ἄλουγου κείν νου τοῦ παλληκαρῶ ποῦ ἦρτι ἰπὲς στὴν χαρὰ κι μᾶς τρώμαξι ὄλοις!».

— "Ἄμ δὲν ξέρου γὼ τί θὰ ἔν σοι τέτοια μέρια; Χαζὸς εἶμι νὰ σηκουθῶ νὰ πάου στὴ χαρὰ νὰ μοι ζουπιξουν πουθινὰ νὰ μοι βγάνουν κι τὰ τίπρα μ';

— Καλὰ καλὰ ἔκαμς. Τί σοι χροιάζιτι σένα σεῖ τέτοια μέργια νὰ παένσ; Κάτσι ἰκεῖ κι κῦτταζι τὴ δουλειά σ'!

Πέρασι δὲν πέρασι κανένας μῆνας στέλ' κι φουνάζ' βασιλέας τοὺν προτουμάστουρη. Σηκῶντι προτουμάστουρης κι πααίν' στοῦ βασιλιὰ τὰ παλάτια, γιὰ νὰ δγῆ νὰ δγιούμι τί τοὺν φάναξαν βασιλέας.

"Ἄμα τοὺν εἶδγι βασιλέας τοὺν λέει.

— Αἰ, προτουμάστουρη, ἰγὼ ἔκαμα ἀπόφασι νὰ παντρέψου κι τοὺν ἄλλου τοὺν γυιόν μ' κι θὰ τοὺν δώσου γυναῖκα κείνου τοῦ δεύτερου τοῦ κουρίτσ' ποῦ ἦσαν ἀπ' τοῦ ξένου τοῦ βασιλειου. Μόν' φάναξα τοῦ κουρίτσ' κι τοῦ εἶπα τοῦ σκουπό μ' κι κείνου μοι εἶπι παῦ δέχτι νὰ πάρ' ἄντρα τοὺν δεύτερου τοὺν φυιόν μ' μόν' θέλ' ἓνα πουλὸ θανμαστὸ προῦμα ποῦ δὲ βρισκιτι στοὺν τόπου μας. Τότι ἰγὼ συλλοῦίσκα σεῖ πχίοναν νὰ τοῦ παραγγεῖλου κι ὕστισρα θυμήθηκα σένα, γιατί ἰσὸ εἶσι καλὸς μᾶστουρης κι τέτοια προῦματα τὰ καταφέρες.

— Κι τί πρῶμα εἶνι αὐτὸ πάλι βασιλέα μ; λέει κουϊμτζῆς.

— Νὰ θέλ' αὐτὴ ἢ νύφη μ' ἕνα ταφι κι μέσα σει κείνου τοῦ ταφι νὰ εἶνι φκιασμένα μὰ ταζῆ ἀσημένια κι ἕνας λαὼς ἀσημένιους κι νὰ κυνηγοῦντι κι νὰ μὴν μπορούν νὰ φταστοῦν.

— Αὐτὸ τοῦ πρῶμα, βασιλέα μ' δὲν ξέρομι μεῖς πῶς ἔντι. Πῶς νὰ τοῦ κάμου;

— Πῶς νὰ τοῦ κάμς κι πῶς νὰ τοῦ ξικάμς μένα μὴ μοι ρουτᾶς. Νὰ σένα σαράντα μέρις διουρία κι πᾶνι συλλουϊστῆς κι κύτταξι νὰ μοι τοῦ προουφτάης, γιατί ὕστιαρα δὲν ἀνακατώνουμι σοι πέρονου τοῦ κιουφάλ' σ'!

Βγῆκι καυμένους κουϊμτζῆς τότε παραπονημένους κι πάει στοῦ ἀργαστῆρι τ' κι φώναξι ὄλοις τοῖς μαστόρ' κι ἕκατσι κι τοῖς εἶπι πάλι τί πρῶμα θέλ' βασιλέας. Ἐκατσαν τότε ὄλ' οἱ κουϊμτζῆδης κι οἱ καλλίτιροι καλλίτιροι καλφάδης νὰ συλλουγοῦντι κι κανένας δὲν τὸν ἔφτανι νοῦς τ' νὰ βρῆ κανέναν τρόπου κι εἶπαν ὄλ' πῶς αὐτὸ τοῦ πρῶμα δὲν εἶνι πρῶμα γιὰ νὰ ἔν.

Πέρασι κάμπουσις μέρις κι ἄρχηρι νὰ κουντεῦ' ἢ διουρία κι προουφτάης καμμιὰ τέχν' δὲν μπόρσι νὰ βρῆ κι κάθουντιαν συλλουϊσμένους κι λυποῦντιαν ποῦ θ' ἀφήσ' τὰ πηδιά τ' οὐρφανά. Πααίν' τότε κουντά τ' κασιδιγᾶρς κι τὸν λέει.

— Γιατί, μάστουρη, εἶσι πάλι πιχισμένους; τί ἔχς πάλι; Νὰ μὴ θέλ' βασιλέας πάλι κανέναν μάγκανου;

— Κόμα χειρότερου πρῶμα θέλι τώρα, εἶπι μάστουρης. Τί κακὸ ἦταν ποῦ μ' ἦρι στοῦ κιουφάλι μ'! Νὰ μὴν ἔφταναν κι νὰ μὴν ἔσουναν κείνα τὰ παληονκόριτσα κι μ' ἦσαν ἰδῶ σ' αὐτὸ τοῦ βασιλείου κι τὸν μάϊφταν τὸν βασιλέα μας κι' ὄ,τ' τὸν ὑρέφουν τῆς τοῦ κάμ'! Τώρα πάλι δὲν ξέρς τί γύριμι ἢ δεύτηρη γιὰ νὰ πάρ' ἄντρα τὸν δεύτηρου γιου τοῦ βασιλέα; Θέλ' νὰ τὴν κάμου ἕνα ταφι κι μέσα στοῦ ταφι νὰ εἶνι μὰ ταζῆ κι ἕνας λαὼς κι ταζῆ νὰ κυνηγᾶ τὸν λαὼ κι νὰ μὴν μπορούῆ νὰ τὸν πχιάσ'. Εὐθύς βασιλέας φώναξι μένα κι μοι παράγγειλι νὰ τοῦ κάμου αὐτὸ τοῦ πρῶμα σει σαράντα μέρις κι μοι εἶπι ἅμα πιάσ' διουρία κι δὲν τοῦ προουφτάσου θὰ μοι πάρ' τοῦ κιουφάλι μ'. Τώρα ἕκατσα κι συλλουγοῦμι πῶς αὔριου μιθαύριου θὰ φτάσ' διουρία κι θὰ μοι κόψ' βασιλέας κι θ' ἀφήσου τὰ πηδάκια μ' οὐρφανά.

— Μὴ λυπᾶσι, μάστουρη, εἶπι κασιδιγᾶρς, ἰγὼ αὐτὸ τοῦ ταφι σ' τοῦ προουφταίνου. Ἰσὸ πάριμι ἕνα σινίκ' μπαντέμνια κ' ἕνα σινίκ' φουντούκια κ' ἕνα λαήν' μουζᾶ κι δυὸ λαμπάδης κι μὴ σοι μέλλ'.

— Ἄντι κι σὺ κασιδιγᾶρ, ἄφσι αὐτὰ τὰ λόια. Πῶς θὰ μουρέης νὰ κάμς τέτοιου ἕνα πρῶμα. Αὐτὸ μὲ τὰ φουντούκια κι μὲ τὰ μπαντέμνια κι μὲ τοῦ μουζᾶ γέντι;

— Κείνου εἶνι δική μ' δουλειά. Ἰγὼ κείνου ποῦ σοι λέου κάμι μοι κι μὲ μοι χουρατεῦσ' πρὸς λόια!

— Ἐ, καλὰ στήν οὐργῆ τοῦ Θεοῦ, ἄς σοι τὰ πάρου αὐτά. Κύτταξι καλὰ

νά μή μοι γιαλάησ' γιατί ύστισα σὺ τοῦ ξέρος! σοὶ πέρονου τοῦ πιτσι σ' ἀπὸ πάνου σ'.

— Μὴ φουβάσι, μὴ φουβάσι, ἀφιντικό, ἰγὼ ξέρου τὶ χουρατεύου. Κεῖνου ποῦ μ' ἔρχιτι ἀποῦ χέρ' γιά νά κάμου κείνου λέου ποῦ τοῦ κάμινου, κείνου ποῦ δὲν μπουρὸν νά κάμου καθόλ' δὲ σ' τοῦ λέου. Πάει τότε προντουμάστουρης κι' ἀγόρασι ἕνα σινίξ' μπαντέμα, ἕνα σινίξ' φουντούκια, ἕνα τρανὸ λαήν' μουζᾶ, κι' δυὸ τρανὲς λαμπάδισ κι' τοῖς πάει κι' τοῖς ἔδουκι τὸν κασιδιάρ'. Κασοδιγιάρς τὰ πῆρι ὄλα κι' τάβανι σ' ἕνα πλάι ὅσου ποῦ θράδουασι κι' ἄμα σφάλοσι τ' ἀργαστήρ' κι' πᾶν ὄλ' στά σπίτχια τς ἄναφι αὐτὸς τῆς λαμπάδισ κι' πῆρι μπρουστά τ' τὰ μπαντέμα κι' τὰ φουντούκια κι' τὸν μουζᾶ κι' τσάκιζι ἕνα μπαντέμ' τῶτροῦϊ, ἔπινι κ' ἕνα κανκι μουζᾶ, κατόπ' πάλι τσάκιζει ἕνα φουντούκ', τῶτροῦϊ κι' ἔπινι ἕνα κανκι μουζᾶ. Κ' ἔτο' ἔτσι ὡς τοῦ προῦ πιρνοῦσι τὸν κηρό τ'. Τὰ μισάνυχτα κουντὰ σηκώθκι πάλι τἀφιντικό κι' πάει νά δγγῆ ἀποῦ καμμιά τρύπα νά δγιοῦμι τί πουλιμάει νά κάμ' κασιδιγιάρς τίπουτα δὲν τὸν ἔμιλλι. Τσάκιζι μπαντέμα, τσάκιζι φουντούκια ἔπινι μουζᾶ κι' δὲν τὸν ἔμιλλι γιά τίπουτα. Τἀφιντικό τ' λυπημένου λυπημένου, πάει πάλι στοῦ σπίτι τ' κι' δὲν ἤξιρνι τί νά κάμ' ἀπ' τοῦ κακό τ'. Πέρασι καμπὸς ὦρα κι' ἄμα ἄρχιρι νά ξημιρών', τότε σηκώθκι κασιδιγιάρς κι' ἔβγανι ἀπ' τὸν κόρφου τ' κείνου τοῦ ταψι ποῦ εἶχι διπλουμένου κι' τοῦ ἔστησι. Ἄμα τοῦ ἔστησι ἀρχίγιφι ἡ ἀσημένια ταζῆ νά κυνηγάη τὸν ἀσημένιουν τὸν λαὸ κι' ἄνοιξι πάλι τοῦ ντουλάπ' κι' τῶβανι μέσα αὐτὸ τοῦ ταψι.

Κατόπ' πάει τ' ἀφιντικό τ' στἀργαστήρ' κι' κατσουφιασμένους κατσουφιασμένους φουνάξ' τὸν κασιδιάρ' κι' τὸν λέει:

— Αἴ! κασιδιάρ', τί ἔκαμς ἀπόφι; ἔφαῖς τὰ φουντούκια κι' τὰ μπαντίμνια; ἦρχις κι' τὸν μουζᾶ;

— Ὅλα τὰ κατἀφισα, ἀφιντικό, λέει κασιδιγιάρς, κι' τὸν μουζᾶ τὸν ἦρχια κι' τὰ φουντούκια τἀφισα κι' τὰ μπαντίμνια τὰ λουπάνσα.

— Ἔ, τοῦ ταψι τί ἀπούκαμι;

— Κι' κείνου εἶμι ἔτοιμου, ἀφιντικό, λέει κασιδιγιάρς.

Κι' εὐθὺς σηκώθκι κι' πάει κι' ἄνοιξι τοῦ ντουλάπ' κ' ἔφιρι τοῦ ταψι ποῦ εἶχι μέσα τὸν ἀσημένιου τοῦ λαὸ ποῦ τὸν κυνηγοῦσι ἡ ἀσημένια ταζῆ.

Ἄμα τοῦ εἶδγι αὐτὸ τοῦ θάμα μἀστουρης εὐθὺς δὲν ἔχασι κηρό μόν' τοῦ πῆρι κι' τῶβανι ἀπᾶν' στοῦ κιουφάλο τ' κι' τραβίξι ἴσια στοῦ βασιλέα τοῦ παλάτ'. Τότε πααῖν στοῦν βασιλέα τὸν προσκυνάει κι' τὸν λέει: «Οὐρίστι βασιλέα μ' πουλυχρουνημέν', ὅπους τοῦ ἠθλις τοῦ ταψι ἔτο' τῶκαμα».

— «Καλά, καλά, εἶμι βασιλέας, κι' ἠῶχαριστήθκι πολὺν κι' τοῦ πῆρι τοῦ ταψι κι' τῶδειξι τὴν δεύτερη τῆ νύφη τ' νά δγιοῦμι θὰ τ' ἀρέσ'».

Τότε τοῦ κουρίτο' ἄμα τοῦδγι χάρις κι' εἶπι. «Νὰ τέτχιου ἦθιλα κίγῶ». Τότε βασιλέας παράγγειλι τοῖς δοῦλοι τ' κι' ἔδουκαν τὸν κουμίτζῆ ἕνα σινίξ' φλουργιά κι' τὸν εὔχαρίστησι καλὰ κι' ὅταν θὰ πῆγισκι τὸν εἶπι νά

πάρ' αὐριοι τὴ γυναῖκα τ' κὶ τὰ πηδιά τ' κὶ ὅλοι τοῖς καρφάδισ τ' κὶ τοῖς δοῦλοι τ' κὶ νὰ ἔρτουν στὴ χαρὰ.

— Πουλὸ καλὸ, εἶπι κουμπιτζῆς, ὅπουσ προουστάης, βασιλέα μ' ἔτσ' θὰ κάμου. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πῆρι νὰ τομαίζιτι κουμπιτζῆς γιὰ νὰ πάη στὴ χαρὰ τὴ βασιλική. Τότι ἀφοῦ εἶπι ὅλοις τοῖς δοῦλοι τ' τοῖς εἶπι νὰ τομαστοῦν γυρνάει κὶ λέει κὶ τὸν κασιδιγάρ'.

— Ἄ νὰ δγιοῦμι κὶ σὺ κασιδιγάρ' πάνι καμπόσου νὰ νιφτῆς κὶ νὰ ξιτιναχτῆς γιὰτὶ θὰ πᾶμι στὴ βασιλικὴ τὴ χαρὰ.

— Ἄ, ἰγὼ σεὶ τέτοια μέργια δὲ μοι χρειάζιτι νὰ πααίνου. Καλλίτερα ἰδῶ στὴν κουχοῦδά μ' νὰ ζαρώνου. Τί μοὶ χρειάζιτι; Νὰ βγῆ πάλι κανένας μὲ τᾶλουγου κὶ νὰ μοὶ τζαλαπατήσ'! Δὲ θέλου δὲ θέλου ἰγῶ...

— Αἶ, καλὰ, ἀφοῦ δὲ θὰ πᾶς στὴ χαρὰ κῦτταζι καλὰ τὰργαστῆρ'.

— Καλὸ, καλὸ, ἀφιντικό, μὴ σοὶ νιάζ' γι' αὐτό. Ἐέρου γὼ τὴ δουλειά μ'.

Τότι σκώθκι κουμπιτζῆς μαζῆ μὲ τὰ πηδιά τ' κὶ μὲ τὴ γυναῖκα τ' κὶ μὲ τοῖς δοῦλοι τ' κὶ πάει στὴ χαρὰ τὴ βασιλική.

Ἰκεῖ στοῦ παλάτ' ὅλους κόσμους χόρημαν, τραβουδοῦσαν, χαίρουταν, ἔτρουαν, ἔπιναν ἀπ' τὰ βασιλικά τὰ φαιὰ κὶ κανέναν δὲν τὸν ἔμιλι γιὰ τίπουτα. Πάλι ἕμα ἦσαν τὰ μισάνυχτα κασιδιγάρς ἀγλυφι τοῦ δαχτυλίδι τ' κὶ εὐθὺς ἦσαν μπρουστά τ' οἱ σαράντα ἀράπιδισ κὶ στάθξαν σταυρομέν'. Τότι τοῖς πρόσταξι κασιδιγάρς νὰ πᾶ νὰ τὸν φέρουν τὰ καλλίτερα τὰ χρυσᾶ τὰ ροῦχα τ' κ' ἕνα ἄλαγου κόκκινου. Ἄμα τὰ ἦφιραν κὶ τὸν ἔντυσαν εὐθὺς ἀνέφκι ἀπάν' στ' ἄλαγου τ' κὶ τραβιξε ἴσια στοῦ βασιλικὸ τοῦ παλάτ' κὶ ἄρχαφι πάλι νὰ πλαλάη ἀπάν' κάτ' κὶ νὰ τρουμάσ' τὸν κόσμου.

Στὰ ὑστρινὰ ἰκεῖ ποῦ ἔκαμι νὰ βγῆ ἀπ' τῆς μεγάλης τῆς πόρτης κὶ νὰ φύγχ' τὸν τσακόνουν τρία τέσσερα παλληκάρια κὶ τὸν πχιάνουν κὶ τὸν πααίνου στοῦ βασιλέα διμένουν.

Ἄμα τὸν πᾶν μπρουστά στοῦ βασιλέα αὐτὸς ἔπισι κὶ προουκύνσι τοῦ βασιλέα κὶ πάει γύρηφι τοῦ χέρι τ' νὰ τοῦ φιλήσ' κὶ νὰ γυρέψ' σχιορσ'. Τότι βασιλέας εὐχαριστήθκι ἀπ' τοῦ φέρισμου τ' κὶ ἄρχαφι μὲ καλὸν τρόπον νὰ τὸν ρουτάει πχιὸς εἶνι. Τότι κείνους μὲ τὰ πουλλὰ ἔδειξε τοῦ δαχτυλίδ' κὶ εἶπι.

— Τοῦ γνουρί'ς αὐτὸ τοῦ δαχτυλίδ' πχιουννοῦ εἶνι;

— Ναί, λέει Βασιλέας. Εἶνι τοῦ μικρότιρου τοῦ γυιόμ' ποῦ κατέφκι στοῦ πηγάθ' κὶ τὸν ἔφαί τ' ἀγρίμ'.

— Δὲν τὸν ἔφαί τ' ἀγρίμ, λέει, κείνους ἔφαί τ' ἀγρίμ! Ἰγὼ εἶμι, πατέρα οὐ μικρότιρους γυιός. Ἰγὼ ἦφιρα αὐτὰ τὰ τρία τὰ κουρίτσια ἀπὸ κείνου τοῦ μακρονὸ τοῦ μέρους. Ἰγὼ εἶχα στοὺν κόρφου μ' κὶ κείνα τὰ ἀσημένια τὰ σύναργατς ποῦ σοὶ γύρηψαν κὶ σὺ τὰ παράγγειλς στοὺν πρώτου τὸν κουμπιτζῆ κὶ ἰγὼ τᾶδουσα κείνους κὶ κείνους σοὶ τᾶφιοι κὶ πηιοῦνταν ποῦ τᾶκαμι μουνάχους. Νὰ πατέρα κὶ τοῦ τρίτου τοῦ κουρτσιοῦ τοῦ σύναρ-

γου. (Εὐθύς τότε ἔβγαν ἀπ' τὸν κόρφου τ' τοῦ ταψι μὴ τὴν κλώσσα τῶστησι κ' ἄρχισιν νὰ δουλεύω).

“Τοῦτοια ἔκασι τοῦ πηδι κὶ εἶπε ὅλα τὰ πάθια τ' ἕνα προῦς ἕνα κὶ ὄλ' ὄσ' τάκουαν θάμαξαν. Καυμένους κουμπιζῆς μαρμαρωῶθι ἀπ' τὴ ντροπή τ' ποῦ πχιάσι στὰ ψέματα κὶ δὲν ἤξιονι τί θὰ τὸν ἔκαμιν. Βασιλέας γιαυτό.

Ἄφοῦ ἔσουσι τοῦ πηδι τὴν οὐμλία τ' γυρνάει κὶ τοῦ λέει βασιλέας μπρουστά σεὶ ὄλων τὸν κόσμου.

— Ἰγὼ, πηδι μ' σένα σοὶ εἶχα χαμένουν κὶ σὺ τώρα πάλι βρέθεις. Εὐχαριστῶ τοῦ Θεῶ γι' αὐτὸ τοῦ πρῶμα κὶ ὄπχιους ἔκαμιν σφάλματα ὄλις πρέπ' νὰ τῆς σχουρέσουμι. Κὶ τ' ἀδέρφια σ' κὶ τὸν κουμπιζῆ κὶ ὄλις. Τώρα θέλου ἰγὼ νὰ σοὶ παντρέψω κὶ νὰ σοὶ δώσω γυναῖκα κείνου τοῦ τρίτου τοῦ κουρίτσ' ποῦ εἶχε τὴν ἀσημένα τὴν κλώσσα. Τί λὲς τοῦ δέχισι;

— Τοῦ δέχουμι, εἶπε τοῦ πηδι.

— Ἔ! ἀφοῦ εἶνι ἔτσ' ἀποῦ βδομάδα ἔχουμι χαρὰ. Ἄξιτι ὄλοι σας. Σᾶς ἔχου καλεσμέν' στοῦ τρίτου τοῦ γιου μ' τὴ χαρὰ. Νὰ ἔρτιτι ὄλ' στὰ παλάτια μ' κὶ νὰ φάτι νὰ πχῆτι κὶ νὰ μὴ σᾶς μέλλ' γιὰ τίπουτα. Θέλου μικροὶ μεγάλ' νὰ εἶσι ἰδῶ κὶ κανέννας νὰ μὴ λείψ'. Ἄμα εἶπε αὐτὰ πῆρι νὰ σκουρπάη κόσμους κὶ ὄλ' πᾶν στὰ σπήτχια τς νὰ ἡσυχάσουν κὶ νὰ τοιμαστοῦν γιὰ τὴν ἄλλ' τὴ χαρὰ.

Ἄμα ἔφτασι κηρὸς ἄρχισιν τοιμασίης. Πρόσταξι Βασιλέας κὶ φώναξαν τὰ καλλιτέρα τὰ πχινίδια. Ἦφιραν ἀπ' τὰ καλλιτέρα τὰ φαῖα κὶ ἔστησαν τὰ τραπέζια. Κατόπ' πῆσαν ἀποῦ λίγου λίγου νὰ μαζόνουντι κὶ ἀνθρώπ' κὶ γιόμισαν τὰ παλάτχια. Κὶ ἀφοῦ σπιφάνουσαν τὸν μικρότερου γιου τοῦ βασιλέα μὴτ' ἰκείνου τοῦ τρίτου τοῦ κουρίτσ' τοῦ ἔμουρφου ἄρχισιν τοῦ χουρὸ κὶ τὰ τραβοῦδια κὶ τὰ λαλήματα. Ὅλου ἔτρουαν κ' ἔπιναν κὶ τίπουτα δὲν τοῖς ἔμιλλν. Μιὰ βδομάδα βάσταξι ἡ χαρὰ κὶ ὄλους κόσμους ἦταν χαρούμινοι. Κὶ ὅταν σῶθι πχιά ἡ χαρὰ ἔδουσαν τὸν κάθι ἕναν ἀποῦ ἕνα πχιάτου πιλάφ' κὶ ἕνα χαρτι κουφέτα νὰ πάη τὰ πηδιά τ' στοῦ σπῆτ' νὰ φᾶν κὶ κείνα κὶ νὰ ἡῦκηστοῦν τὸν γαμπρὸ κὶ τὴ νύφ'.

Ἦμαν κινῶ στὴ χαρὰ κὶ μέδουσαν ἕνα πχιάτου πιλάφ' κὶ ἕνα χαρτι σεκέργια γιὰ νὰ σᾶς τὰ φέρου νὰ φᾶτι. Ἐρχόντας στοῦ δρόμου πᾶς ἦταν σκοτιίδα πᾶσσα ἕναν βάθρακου κὶ φώναξι βράκ. Ἰγὼ θάριμα ποῦ ἦταν κανέννας Τούρκους κὶ εἶπε μπράκ κὶ ἄψα κάτ' τοῦ πιλάφ', κὶ ἄρχισιν νὰ πλαλῶ. Ἄμα γύρσα τὴν κόχ' κὶ ἔλιγα «Δόξα σοὶ ὁ Θεός, θὰ πάου στὰ πηδιγιά μ' τοῦ ἐλάχιστου νὰ φᾶν σικέργια κὶ νὰ ἡῦκηστοῦν τοῦ γαμπρὸ κὶ τὴν νύφ'». Ἰκεῖ ποῦ συλλουγιούμαν αὐτὰ κὶ ἔρχουμαν ἀνιαστους βγήξαν τοῦ γείτουνα τὰ σκυλιὰ κὶ ἄρχισιν γκάβ, γκάβ, νὰ φουναῖζον. Ἰγὼ τότε ἄρχισιν ἀπ' τοῦ φόβου μ' νὰ πλαλῶ κὶ ἄψα μέσ' στὴ μέσ' τοῦ δρόμου τὰ σεκέργια κὶ δὲν πρόφτασα νὰ ριχτῶ μέσ' τοῦ σπῆτ' γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπ' τὰ σκυλιὰ κὶ ἔτσ' ἦρα μὴ ἄδεια χέρια!

Τελείουσι τοῦ παραμῦθ'....

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

«Τοῦ ἀγρίμ' τοῦ παραμύθ'».

Ἄγριμ' = τέρας ἀνθρωποφάγον.

Σεί. Ἡ πρόθεσις εἰς κατὰ μετάθεσιν τῶν γραμμάτων σεί.

Ἐμουρφη = Ἐμμορφος, ώραία.

Διάλιζι = Ἐξέλεγε. Ὁ ἐνεστώσ διαλέζου, ἀόρ. διάλιζα. Ρημ. διάλιγμα = ἐκλογή. Ἀπουδιαλίδ' σημαίνει τὸ μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἀπομένον ἀχρηστον καὶ περιττόν. Ἐπάρχει καὶ ἡ φράσις «Ὀπχιους διαλέζ' πέρ' τ' ἀπουδιαλιδια». Λέγεται δὲ τοῦτο εἰς ἐκλέγοντας μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ ἐπὶ τέλους ἀπατωμένους ἐν τῇ ἐκλογῇ. Ἰδίως λέγεται ἐπὶ νέων, οἵτινες ἐν τῇ ἐκλογῇ συζύγου ἐν ᾧ ἦσαν λίαν προσεκτικοὶ ἐπὶ τέλους ἐξηπατήθησαν.

Ἐτρουῖ = Ἐτρογγε. Ἐνεστώσ Τρώου. Παρτ. ἔτροουα, Μ. θὰ φράου Ἄορ. ἔφραα.

Λαχτάριζι. Ἐπεθύμει σφόδρα. Ἐν. λαχταρίζου. Π. λαχτάριζα. Μ. λαχταρίζου. Ἄορ. λαχτάριζα. Μετοχ. Παθ. Πρκ. λαχταρισμένους. Λέγεται ἐπὶ μονογενῶν καὶ πολυφιλῆτων τέκνων ἀώρως μεταστάντων.

Ἄμα = Ἀλλά, πλήν. Προφέρεται τοιουτοτρόπως ὥστε δὲν διακρίνεται ποσῶς ποία εἶναι ἡ τονιζομένη συλλαβή.

Λαχανιασμένους = Λίαν πεφοβησμένους. Ἐν. λαχανιάζου = τρομάζω ἐξ ἀπροόπτου τινὸς συμβεβηγότητος καὶ καθίσταμαι πελιδνός. Π. λαχάνιαζα. Μ. θὰ λαχανιάσου. Ἄορ. λαχάνιασα.

Πουλυχρουνημέν' = Μεγαλειότητα. Ἴσως ἐκ. τοῦ ψαλλομένου πρὸς τοὺς βασιλεῖς πολυχρονισμού. Συγγενῆς αὕτη εἶναι καὶ ἡ λέξις «πουλύχρονους!» λεγομένην Λακωνικῇ τις ὡς εὐχή κατὰ τὰς προπόσεις ἑορτάζοιός τινος τὴν ὀνομαστικὴν αὐτοῦ ἑορτήν.

Τᾶξι = Τὰ ἤκουσε κατὰ κράσιν καὶ συνίτησιν συμφώνων. Ἐν. Ἄκουου. Παρ. ἄκουα. Μ. θ' ἀκούσου. Ἄορ. Ἄξα. Σημ. Ὅταν τις δὲν ἀκούσῃ τι παρ' ἄλλων λεχθέν καὶ ζητήσῃ πληροφορίας διὰ τοῦ βλακώδους ἐρωτήματος ἄ;! λαμβάνεις ὡς ἀπάντησιν τὴν χυδαίαν φράσιν ἄξινοὺς κι' ἀπόξινοὺς» ἢ τις θεωρεῖται προσβλητικῇ τις ἐπίπληξις.

Ἄρχιψι = Ἦρχισε, ὁ ἀόρ. τοῦ ρήμ. ἀρχινέου ἢ ἀρχεού. Π. ἀρχίνηνα ἢ ἀρχηνα. Μ. θ' ἀρχινέφου ἢ θ' ἀρχέφου. Ἄορ. ἀρχίνηψι ἢ ἀρχηψι. Ἐπίορ. Παρχίτηρα = Προηγοιμένως.

Νὰ συλλουέτι = Ἀντὶ νὰ συλλογίζηται. Ἐν. συλλουοῦμι. Π. συλλουοῦμαν Μ. θὰ συλλουίστῶ. Ἄορ. συλλουίτσα. Σημ. Τῆς χυδαιοφώνου προφορᾶς τοῦ ρήματος τούτου δυσκόλως δύναται νὰ γίνῃ καταληπτός ὁ τρόπος γραπτῶς. Ἡ σύμπτωσις φωνηέντων καὶ διεφθόγγων ἐν τῷ Ἐνεστώτι καὶ Παρατατικῷ καὶ ἡ τῆς καταλήξεως σκα προφορὰ τοῦ Ἄορ. ἔχουσι τι τὸ ἰδιάζον καὶ παράδοξον.

Χουρέσ' = Χωρήση. Ἡ φράσις «δὲ μοὶ χουράει τόπους ἢ δὲ μοὶ χουροῦν τὰ ροῦχά μ'» ἐκφράζει μεγίστην στενοχωρίαν καὶ λύπην.

Πιχισιὰ = Θλίψις. Τὸ ρῆμα Πιχίζουμι. Χουρατεῦου.

Αὐτήναν = Αὐτήν. Ἡ κατάληξις αν προσκολλᾶται ἐν εἰδει προσηματισμοῦ τινὸς εἰς τὴν Αἰτ. τῶν ὀριστικῶν ἀντωνυμιῶν. ὡς αὐτόναν αὐτήναν.

Ἐνατσκου = Ἐν. Ἐποκοριστικῶς τρόπον τινὰ ἐκφερόμενον. Ἐπίσης καὶ τὰ ἔνατσκουσ, μνιάτσκ' κ.ἄ.

Νοῦς μου δὲν τοῦ χουράη = Ἐνεκα τῆς κατεχούσης με θλίψεως δὲν δύναμαι κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἐπινοήσω ἀποφυγὴν τινὰ τοῦ κακοῦ.

Κακὸ ποῦ μᾶς ἠῦρι = Ἀντὶ κακὸν μᾶς ἦλθε.

Κάμπουσου = Ἀρκετόν.

Πλαλίξουν = Ὁρμήσωσι, τρέξωσι. Πλαλῶ = τρέχω. Μ. θὰ πλαλίξου. Ἀόρ. πλάλιξα. Ἐπίρρ. πλαλιχτώντας = δρομαίως.

Χαντακώσουν = Ἀφανίσωσιν. Ἐν. χαντακῶνου. Μ. θὰ χαντακώσου. Ἀόρ. χαντάκουσα. Ρημ. Χαντακουμὸς = δεινὴ καταστροφή.

Θαρρεῖς = Νομίξεις. Ἐν. θαρρῶ. Π. θαρροῦσα. Μ. θὰ θαρρέψω. Ἀόρ. θάρραφα.

Ἐβανα = Προσδιώρισα. Ἐν. βάζου. Π. ἔβαζα. Μ. θὰ βάνου. Ἀόρ. ἔβανα.

Φυλάξ' = Φυλάξη. Ἐν. φυλάου. Π. φύλαα. Μ. θὰ φυλάξου, Ἀόρ. φύλαξα.

Ἄμα ἔρη' = Ὡς ἔλθῃ.

Γλυτουμὸ = σωτηρίαν. Τὸ ρημ. Γλυτώνου = σώζομαι.

Τὴν ἠῦκή σ' = Τὴν εὐχὴν σου. Τὸ ρῆμα ἠῦκοῦμι = εὔχομαι.

Θὰ πάου = θὰ υπάγω. Ἐν. πααίνου καὶ παέζου. Παρτ. πῆινα καὶ πῆιζα, καὶ πῆιζα. Μ. θὰ πααίνου καὶ θὰ παίζου. Ἀόρ. πῆγα καὶ πάισα. Ρηματ. παῖμός, παῖσμου.

Μόν' κὶ μουνάχους = Κατάμονος, ἄνευ τῆς βοηθείας ἄλλου.

Τέτχιου = Τοιοῦτον.

Κάμ τὰ καλά σ' = Ἠσύχασον, συνέλθε ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ σου.

Δὲν εἶνι προᾶμα γιὰ νὰ ἔν = (νὰ ἔν = νὰ γίνῃ) εἶναι τι ἀκατόρθωτον.

Νὰ δγιοῦμι = Νὰ ἴδωμεν. Ὁ Ἐν. γλέπου. Π. ἔγλιπα. Μ. θὰ δγιῶ. Ἀόρ. εἶδγια.

Ἄφσι μοι = Ἄφες με. Ὁ Ἐν. ἀφίνου. Παρτ. ἄφίνα. Μ. θ' ἀφίσου κὶ θ' ἀφίκου. Ἀόρ. Ἄφσα κὶ ἄφκα. Ρηματ. Ἄφιγμα, ἀφιγμός.

Ἄρματα = Ὅπλα.

Τῶθανις στοῦ νοῦ σ' = Τὸ ἀπεφάσισας.

Πιστιόφ' = Πιστόλιον.

Ντύθκι = Ἐνεδύθη. Ὁ Ἐν. ντύνουμι. Παρτ. ντύνουμαν. Μ. θὰ

ντυθῶ. Ἀόρ. ντύθκα. Ρηματ. ντύσιμου.

Χαλί = Τάπησ.

Ξαπλώθκι = Ἐξηπλώθη. Ὁ Ἐν. ξαπλώνουμι. Παρτ. ξαπλώνουμαν. Μ. θὰ ξαπλουθῶ. Ἀόρ. ξαπλώθκα. Ρηματ. ξάπλουμα, ξαπλουμός καὶ ξαπλαρουμός, ὅπερ σημαίνει ὅταν τις ἐξαπλώνηται ἀπρεπῶς πρὸ τῶν ἄλλων. Συνώνυμος ταύτης εἶναι καὶ ἡ λέξις χαπλαρουμός ἐκ τοῦ ρημ. χαπλαρόνουμι = ἐξαπλώνουμαι ἀπρεπῶς καὶ μετ' ἀδιαφορίας.

Ἀποὺ π'άν' = Ἄνωθεν.

Σισὲ = Φιάλη.

Νὰ σουρουπχιάσ' = Νὰ δὴ ὁ ἥλιος. Εἶναι ρῆμα ἀπρόσωπον καὶ ἔλλειπτικόν. Ὁ Ἀόρ. σουρούπχιασι = ἔδυσεν ὁ ἥλιος. Ρηματ. σουρούπχιασμα = δύσις τοῦ ἡλίου. Ἡ λέξις ἰδίως σημαίνει τὴν πρῶτον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου σκότος καθ' ἀνάπτονται τὰ φῶτα. Ἰσοδύναμος τῇ φράσει «περὶ λύχνων ἀφάσ».

Φάνκι = Ἐφάνη.

Νὰ φουνάσ' = Νὰ φωνάζη.

Νὰ μουγκρίζ' = Νὰ μυκᾶται ἢ βρυχᾶται.

Γυιδὸς = Τίος. Διετηρήθη ἢ δασίτης τῆς προφορᾶς τοῦ πνεύματος.

Φουδῆθκι = Ἐφοδήθη.

Τὰ λίγα τ' τὰ πουλλὰ = Περιεσταλμένος ὑπεχώρησεν.

Τῶδουσι δρόμου = Ὠχετο ἀπιών. Τοῦ δίνου δρόμου σημαίνει κυρίως δρομαίως φεύγω ἀπαρατήρητος.

Τοὺ καρτιροῦσαν = Ἐκαίροφυλάκτου.

Ἀνέφκι = Ἀνέθη. Ὁ Ἐν. ἀνιένου. Παρτ. ἀνέβινα. Μ. θ' ἀνιθῶ. Ἀόρ. Ἀνέφκα. Ρημ. ἀνέβασμα, ἀνιθασμός.

Στὰ ὑστιρνά = Ἐπὶ τέλους.

Σκουληκουφασυμένα = Σκοληκόβρωτα.

Πιριπαίξ' = Ἐμπαίξει.

Κατσουφχιασμένους = Κατηφής. Ὁ Ἐν. τοῦ ρημ. κατσουφχιάζου.

Στόμας τ' δὲν ἄνοιϊ = Δὲν ἠδύνατο ν' ἀρθρώσῃ λέξιν. (Στόμας, ἐκφέρεται πάντοτε ἀρσενικῶς).

Πῶς σοὶ πάη = Πῶς σοὶ ἐφάνη.

Ἀπώμνις μὴ τὰ λόγια σ' = Αἱ ἐλπίδες σου ἐματαιώθησαν καὶ αἱ μεγάλα ὑποσχέσεις σου σὲ κατήσχυαν.

Γύρσις = Ἐπέστρεψας. Ἐν. γυρνῶ. Παρτ. γυρνοῦσα. Μ. θὰ γυρίσου. Ἀόρ. γύρσα. Ρημ. γύρισμα, γυρισμός. Ἡ λέξις γύρισμα σημαίνει ὡς τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξωμότας ὄθεν καὶ ρουμνουγύρισμα καὶ οὐβρουγύρισμα σημαίνουσαι χριστιανὸν ἢ Ἑβραῖον ἐξισλαμισθέντα.

Ἄνακατόνισι = Ἄναμγνύσαι. Ὁ Ἐν. ἀνακατόνουμι. Παρτ. ἀνακατόνουμαν. Μ. θ' ἀνακατουθῶ. Ἀόρ. ἀνακατώθκα. Ρημ. Ἀνακάτουμα =

διαβολή. Ἀνακατουμός = σύγχυσις. Ἀνακατουτούρος (ἀρσ.) καὶ ἀνακατουτούρου (θηλ.) = διαβολεῖς. Ἀνακατούσιᾶ = ἀνωμαλία πολιτικῶν ἰδίως ἔχουσα χαρακτῆρα.

Δουλειᾶ, ποῦ δὲν τὴν τρών' τὰ σκυλιὰ = Ἡ φράσις αὕτη παρουσιάζει καὶ τινὰ ὁμοιοκαταληξίαν καὶ σημαίνει προᾶξιν τινὰ ὅλως ἄτοπον καὶ ἀνόητος διεξαχθεῖσαν.

Τί μοι χρειάζονται; (νὰ κάμω τοῦτο ἢ ἄλλο). Διερωτᾶται τις καθ' ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀνόητον ἐπιχείρησίν του, ἧς ἡ ἔκβασις ἀπέτυχεν οὐκτροῦς.

Ἐφκα = Ἐφυγον, ἰδίως λαθραίως διέφυγον τὸν κίνδυνον. Ὁ Ἐν. φεύγου. Παρτ. ἔφηνγα. Ἀόρ. Ἐφκα. Ρημ. Φηγιό = φυγή ἐν σπουδῇ ἠττηθέντος. Τὸ δὲ ρημ. φηυγατίζου σημαίνει φυγαδεύω τινὰ δολίως.

Ἰκει ποῦ ἔλιγαν = Ἐνῶ ἔλεγον.

Ζαλίης (Ζαλίεις) = Ἐνοχλεῖς. Ὁ Ἐν. Ζαλίζου. Παρτ. ζάλιζα. Μ. θὰ ζάλισου. Ἀόρ. ζάλσα. Ρημ. ζάλισμα, ζαλίδ' κτλ.

Ἄδιρφό μ' = Ἀδελφόν μου. Ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ λ τίθεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ρ. Ἀδέρφ, ἀδιρφοῦγια κτλ.

Τί μαθαίνεις = Ποίαν εὐχαρίστησιν αἰσθάνεσαι ἀποκρῦπτων τὴν θλιβίην σου.

Μαζών' = Συνάγει. Ἐν. μαζώνου. Παρτ. μάζουνα. Μ. θὰ μαζώξου. Ἀόρ. μάζουξα. Ρημ. μάζουμα, μαζουμός, μαζουλήκα = θησαύρισις χρημάτων.

Γινομένα = Ὄριμα.

Καταφέρνου = Καταρρίπτω. Παρτ. κατάφιρνα. Ἀόρ. κατάφιρα.

Πιτχέσι = Ὁ Ἐν. πιτχιόμι σημαίνει ἀνθορμητῶς καὶ αὐθαδῶς τρόπον τινὰ προσφέρομαι ὑποσχόμενος ὅτι θὰ φέρω εἰς πέρας δυσκατόρθωτόν τινα προᾶξιν.

Μαῖμένους. Παθ. παρακ. τοῦ ρημ. Μασέου ἐκ τοῦ οὖσ. Μάνα. Σημαίνει δὲ τοῦτο ἐνεργείας τινὰς γόητων καὶ μάντεων οἵτινες κατορθώνουσιν, ὡς ὁ λαὸς δεισιδαιμόνως παραδέχεται, νὰ καταστήσωσι τινὰ διὰ τῶν μαγιῶν των βοτάνων σύννον καὶ σκεπτικὸν εἰς τὰ κελεύσματα αὐτῶν μόνον ὑπεύκοντα καὶ ἔχοντα ἀείποτε σχέσεις μετὰ δαιμόνων καὶ τεράτων. Ἡ δεισιδαιμονία αὕτη τοσοῦτον εἶναι διαδεδομένη παρὰ τῷ λαῷ, ὥστε ὁσάκις τις κατέχεται ὑπὸ μελαγχολίας οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἀναγκάζονται νὰ καταφεύγωσιν εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος μάντις καὶ γόητας — ἀπαγγέλονται δὲ τοῦτο ὡς τὸ πλεῖστον πονηρὰ τινὰ γραῖδια — ἵνα ζητήσωσι παρ' αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν δεινῶν.

Ἄῶ πὰν οἱ γιάλλοι = (Ἐδῶ ἐπῆγον οἱ ἄλλοι) ἦτοι ἔφυγον πρὸς τοῦτο τὸ μέρος οἱ θρασυδέηλοι. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ τὸ ἀστειώτερον εἰς τοὺς οἰηματίας ἐκείνους ὅσοι κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν ἢ καὶ πρὸ ταύτης λιποτακτοῦσιν ἀναισχύντως.

Λόου = Λόγον.

Δέν τὰ πέρνου γιά πένπι παράδης = Οὐδαμῶς παραδέχομαι ταῦτα.

Καρτιρέξου. Ὁ Ἐν. Καρτιῶ σημαίνει ἰδίως περιμένο τινά, ἢ καιροφυλακτῶ. Ἴσως ἐκ τῆς λέξεως καρτερία.

Φουβιτσιάρς = Δειλός.

Ἐχασικίτ' αὐγά κι τοῦ καλάθ. Φράσις λεγομένη ἐπὶ τῶν δειλῶν, οἵτινες ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ πτοοῦνται καὶ δὲν δύνανται οὐδὲ μίαν ν' ἀρθρώσωσι λέξιν.

Φόριξι. Ὁ Ἐν. φουρῶ = φορῶ, ἐνδύομαι, ὀπλίζομαι. Παρτ. φουρούσα. Ἀορ. φόριξα ἢ φόρσα.

Κιλίμ = Τάπης (λέξις Τουρκική).

Τσιτόφκι = Ἠκροάσθη μετὰ προσοχῆς. Τσιτόνομι ἐν γένει σημαίνει ἐντεινῶ τὰς σωματικὰς μου δυνάμεις προπαρασκευαζόμενος ὡς εἰς πάλην.

Δέν τοὺν κράτσι = Δέν ἠδυνήθη νὰ ὑπομένη. Ὁ Ἐν. τοῦ ρημ. κρατῶ. Παρτ. κρατούσα. Ἀορ. κράτσα κατὰ συγκοπὴν τοῦ ἐγκλιτικοῦ φωνήεντος η (ἐκράτησα = κράτσα).

Κόντιπι = Ἐπλησίασεν. Ὁ Ἐν. κουντεύου. Παρτ. κόντημα. Μ. θὰ κουντέψου. Ἀορ. κόντιπα. Ρημ. κόντημα, κουντακηνός = ὁ πλησίον κατοικῶν γείτων ἢ μᾶλλον ὁ συγγενής.

Πῆρι τὰ μπάρμπαλατ' = Ἐφυγε δρομαίως καὶ ἐν συστολῇ.

Ἀποὺ γαλιούτσκα = Κατ' ὀλίγον ἦτοι ἀνευ θορύβου.

Λιμπίζουμι = Ἐκ τῆς λαϊμαργίας καταλαμβάνομαι ἀπὸ εἰδός τι κίσεως. Παρτ. λιμπίζουμαν. Μ. θὰ λιμπιστῶ. Ἀορ. λιπίσκα. Ρημ. λιμπισμα. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακῶν συνεπειῶν τοῦ λιπίσματος, ὅπερ μάλιστα διὰ τὰς ἐγκύους εἶναι ἐπιβλαβέστατον προκαλοῦν ἐνίοτε καὶ ἐκτρώσεις, θεωροῦσι παρ' ἡμῖν οἱ γυναῖκες καθήκον ἀπαραίτητον νὰ κρύπτωσιν ἐπιμελῶς τὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν οἰκίαν τῶν μεταφερόμενα ὀψώνια. Ἐὰν δὲ συμβῇ τὸ φαγητὸν νὰ εἶναι νοστιμώτατον καὶ ἐκτέμνη εὐωδίαν φροντίζουσι νὰ στέλλωσιν ἀμέσως εἰς τὰς ἐγκύους γείτονάς των μέρος ἐξ αὐτῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι τούτο γίνεται εἰς τὰς φίλας καὶ τὰς ἐχθράς, διότι μεγαλείτερον τούτου ἀμάρτημα δὲν δύναται κατ' αὐτὰς νὰ διαπραχθῇ.

Ἀνέφκι = Ἀνέθη. Ὁ Ἐν. ἀνηβαίνου. Παρτ. ἀνέθηξα. Μ. θ' ἀνηβῶ. Ἀορ. ἀνέφκα. Ρημ. ἀνηβασμός, ἀνέβασμα.

Παένουντας = Ἐνῶ ἐπήγαυε.

Ἀνάμισ' = Ἐν καὶ ἡμῶν.

Τοῦ ἦρι νὰ λιγουθυμήσ'. Ἦτοι δὲν ἐπιποθύμησε μὲν ἀλλ' ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθῃ τοῦτο. Ἐπίσης λέγομεν τοὺν ἦρι νὰ κλάψ' δηλ. παρ' ὀλίγον καὶ θὰ ἔκλαιε.

Κίνσι νὰ πάη = Προχωρήσας μετέβαινε.

Δέ = δέν.

Μπουρέης = Ἐμπορέσης, δυνηθῆς. Ὁ Ἐν. τοῦ ρημ. μπουρῶ. Πρτ. μπουρούσα. Μ. μπουρέσου. Ἄορ. μπόρσα. Οὐσ. ἀνήμυρους = ἀδιάθετος. Ἄνημυργιά = ἀδιαθεσία.

Μοὶ ἤρτις, Μοὶ πήης, Μοὶ ἔκαμῖς. Λέγονται αἱ φράσεις αὗται σκωπτικῶς ἐπὶ ἐκείνων οἵτινες ὑποσχόμενοι κατ' ἀρχὰς μεγάλα ἀκολούθως ἐπιστρέφουσι μὲ κενὰς τὰς χεῖρας.

Πατέρα 'χτις = Ὁ πατήρ των. (ὁ πατήρ της). Ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς τινὰς συγγενεῖς ταύτη περιπτώσεις, παρασιωπᾶται μὲν τὸ ἄρθρον, ἀλλ' ὑπεννοεῖται πάντοτε. Ἐξ ἄλλου ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ βαρβαρόφωνος προφορὰ τῆς ἀντωνυμίας (των, της), ἣτις τοσοῦτον εἶναι περιπελεγμένη μετὰ τοῦ ὀνόματος, ὥστε εἰς τὸν ἀκούοντα πρώτην φορὰν τοῦτο φαίνεται ὡς τι ἀκατανόητον. Εὐρῆται δὲ ἡ περιπλοκὴ αὕτη καὶ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας λέξεις: ἀντραχ τς, γυιόχ' τς, παπάχ' τς, μπαμπάχ' τς, κτλ.

Σταναχώρια = Στενοχωρία.

Ἀπόμνης = Ἐναπελείφθης.

Ἰσιάης = Διορθώσης. Ὁ Ἐν. ἰσιάζον. Πρτ. ἰσιαζα. Μ. ἰσιάσου. Ἄορ. ἰσιασα. Ρ. ἰσιασμα.

Ὁ ὄφιλω = Ὁφελῶ. Π. οὐφιλοῦσα. Ἄορ. Οὐφέλσα.

Λέμι = Λέγομεν.

Πῆραν τὰ λίγα τς τὰ πουλλὰ κ' ἔφκαν = Περιεστάλησαν καὶ ἔφυγον δρομαίως.

Ποῦ πᾶν' τὰ τρανά τς τὰ λόγια; = Εἰς τί κατέληξαν αἱ καυχσιολογίαι των;

Μὴ φυτρῶνς ἰκεῖ ποῦ δὲ σοὶ σπέρνονν. Φράσις λεγομένη παραινετικῶς πρὸς τοὺς νέους ἐκείνους, οἵτινες προπετῶς εἰσπηδῶσιν εἰς ζητήματα ἀλλότρια τοῦ κύκλου των καὶ ἄρχονται ὑποσχόμενοι πράξεις πολὺ ἀνωτέρας τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως.

Φόβγια μέργια = Μέρη ἐπίφοβα, ἐπικίνδυνα.

Πλάκουνι τ' αὐγά σ' = Ἡσύχει ἐν τῇ θέσει σου καὶ μὴ ἀναλαμβάνε μερίμνας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεών σου.

Πιρσαῖς πηνισαῖς, — μεγάλα πχιασίματα = Πολλὰ καυχῆσεις, — κομπορημοσύναι.

Σοὶ τζιτζικῶθκι = Ἐγαργαλίσθης ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ δρέψης στεφάνους νίκης. Ἐν. τζιτζικόνουμι. Πρτ. τζιτζικόνουμαν. Μ. θὰ τζιτζικουθῶ. Ἄορ. τζιτζικῶθκα. Ρημ. τζιτζικουμὸς = περιβολὴ ἐνδυμασίας ἀπρεποῦς καὶ ἐν γένει συμπεριφορὰ ἄτοπος καὶ ἀκόλαστος.

Κάμνα τὰ τάσα πάσα = Κατορθῶναι τι ὅλως ἀσήμενον ἢ ἐν κάλλιον νομίζω καὶ λέγω ὅτι κάτι κατώρθωσα ἐν ᾧ οὐσιωδῶς οὐδὲν ἔπραξα. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκωπτικῶς εἰς ἐκείνους ὅσοι καυχῶνται ὅτι θέλουσι κατορθῶσαι τι ἐν ᾧ εἶναι ὅλως ἀνίκανοι πρὸς τοῦτο.

Γιαλασμένους = Ἡπατημένους.

Νὰ πᾶς στὴν οὐργὴ τοῦ Θεοῦ, χαμένι = Ἐπελθε εἰς τὴν ἀράν τοῦ Θεοῦ, ἀναίσχυντε!

Πουνουκιουφαλᾶς = Μὲ ἐνοχλεῖς ματαίως.

Τσιτώθκι = Ἐνέτεινε τὰ μέλη τοῦ σώματος του προετοιμαζόμενος εἰς τὸν μετὰ τοῦ θηρίου ἀγῶνα. Τσιτώνουμι σημαίνει ἄλλως καὶ τὴν ἔντασιν τῆς προσοχῆς ἰδίως δὲ τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀκοῆς.

Ἄφικριοῦνταν = Ἦκουε μετὰ προσοχῆς, πολλάκις δὲ καὶ ὠτακουστῶς. Ἐν. ἀφικριοῦμι. Πρτ. ἀφικριοῦμαν. Μ. θ' ἀφικριστάμι. Ἀορ. ἀφίκρισκα. Ρημ. ἀφίκρισμα = ὑπακοή.

Θάμαζι = Ἐθαύμασε. Ὁ Ἐν. θαμάζου. Πρτ. θάμαζα. Ἀορ. θάμαξα. Τὸ παθ. θαμάζουμι σημαίνει ἀπορῶ, ἐξίσταμαι. Παρατ. θαμάζουμαν Ἀορ. θαμάσκα.

Χάροκι = Ἐχάρη. Ἐν. χairoυμι. Πρτ. χairoυμαν. Μ. θὰ χαρῶ. Ἀορ. χάρκα. Μετ. Παρακ. χαρούμινους. Χαρὰ = γάμος.

«Φείδια ξιρνοῦσαν». Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ τῶν ἄγαν ζηλοτυπόντων καὶ μὴ δυναμένων εἰπεῖν τι ἕνεκα τοῦ θριάμβου τῶν ἄλλων.

Ἄν μπουροῦ νὰ τοῦ φτουρέσου. Ἐπιτάσσεται ἡ φράσις αὕτη τῇ ἀνωτέρᾳ πρὸς πλειότεραν ἔμφασιν τοῦ τῆς ζηλοτυπίας πάθους. Σημαίνει δὲ καθ' ἑαυτὴν τὴν δύσκολον θέσιν εἰς ἣν περιέροχεται τις ἐκ λύπης, ἢ προσβολῆς ἢ ζηλοτυπίας καὶ δὲν δύναται νὰ παρηγορηθῇ. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἔνταῦθα ἡ προφορὰ τῶν λέξεων δὲν μπουρου, αἵτινες τοσοῦτον σφικτὰ προφέρονται ὥστε δὲν δύναται τις νὰ διακρίνη τὸν τόνον τῆς δευτέρας.

Ἄπώμκαν = Ἀπέμεινον. Ὁ Ἐν. ἀπομινείσκου. Πρτ. ἀπώμνεισκα. Μ. θ' ἀπομινεῖνου. Ἀορ. ἀπώμκα.

Κιουφαλούκλις = Μεγάλαι κεφαλαί. Ἡ κατάληξις αὕτη προσκολλᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς λέξεις τὰς δηλούσας μέρη τοῦ σώματος καὶ ἐκφέρεται ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, ὅσον πουδαροῦκλα, χειροῦκλα, στοιμούκλα κτλ.

Γκυλιοῦνταν = Ἐκυλίετο. Ἐν. γκυλιοῦμι. Παρατ. γκυλιοῦμαν. Μ. θὰ γκυλιῶ. Ἀορ. γκυλίθκα.

Γαίματα = Αἵματα. Διτηρήθη ἡ δασεῖα προφορὰ ὡς καὶ ἐν ταῖς λέξεσι γύνους, γυῖος κ.ά.

Σταλαματχῆς = Σταγόνες.

Πηγάθ' = Πηγάδιον, φρέαρ.

Σειβοῦν = Νὰ ἔμβωσιν. Ἐν. σειβαίνου. Πρτ. σέθηνα. Μ. θὰ σειβῶ. Ἀορ. Σέθκα. Ρημ. σέβασμα.

Ἀπουλνᾶτι = Ἀπολύετε. Ἐν. ἀπουλνῶ. Πρτ. ἀπουλνοῦσα. Μ. θ' ἀπουλῖκου. Ἀορ. ἀπώλκα.

Μισιδός = Μεσαῖος.

Κατιβάζου = Καταβιβάζω. Παρατ. κατέβαζα. Μ. θὰ κατιβάσου. Ἀορ. κατέβασα. Ρημ. κατιβασμός, κατέβασμα.

Πάτσι = Ἐπάτης.

Ἄλλου λυπημένα κι' ἄλλου χαρούμινα = μέρος μὲν κατεχόμενα ὑπὸ λύτης μέρος δὲ ὑπὸ χαρᾶς ἕνεκα τῆς ἔξοντώσεως τοῦ ἀδελφοῦ των.

Πάθχια τς = Παθήματά των.

Καμᾶρις = Δωμάτια.

Ταζή = Κυνηγετικός κύων (τουρμισί).

Λαῶ = Λαγόν.

Παρακείθι. Ἐπίρρημα τοπικὸν σημαῖνον τὸ ὀλίγον τι ἀπωτέρω κείμενον πράγμα.

Καλους οὐρίστι = Καλῶς ὤρισες. Καὶ ἐν ταῖς λέξεσι ταύταις παρατηρεῖται ἡ φοικτὸς περιεργος προφορὰ ὡς ἐκ τῆς μὴ τονιζομένης πρώτης λέξεως.

Ἀχαμνὸς = Κακός.

Μπουχουρι = Ἐρμάριον τι μικρὸν κείμενον κάτωθεν τῶν συνήθων ἔρμαριὸν δουλαπίων) ἐν ᾧ ἐναποτίθενται πράγματα μικρᾶς ἀξίας καὶ σπανίως χρήσιμα.

Σημαζώθκι = Περιεστάλη. Ἐν. σημαζώνουμι. Πρτ. σημαζώνουμαν. Μ. θὰ σημαζουχτῶ. Ἄορ. ζημαζώθκα.

Ζαρουμένου = Συνεσταλμένον. Τὸ ρῆμα ζαρώνου καὶ παθ. ζαρώνουμι σημαίνει συστέλλομαι ἐκ φόβου καὶ κρύπτομαι εἰς τι μέρος ἀπόκρυφον.

Ἀνθρουπέλις = Ὁσμὴ ἀνθρώπου.

Ἐφαῖς, ἔσκασις = Ἐφαγες καθ' ὑπερβολήν.

Κριάτα = Κρέατα.

Πχιόναν = Ποῖον. Ἐνταῦθα προστίθεται ὁ προσχηματισμὸς αν ὡς ἐν τῇ ὀριστικῇ ἀντωνιμίᾳ αὐτόν, αὐτόναν κτλ.

Πχιόναν τὰ πουλᾶς; = Ποῖον λέγει τὰ ψεύδη; ταῦτα.

Σκασμός! = Κατὰρα βάροβαρος ἀπειλητικῶς ἐκφερομένη ἐπὶ τῶν ἀνθαδιαζόντων.

Σκίζα = Τεμάχιον ξύλου ἐσχισμένον ἐκ παχέως τινος κορμοῦ. Παράγεται ἡ λέξις ἐκ τοῦ ρημ. σχίζω.

Λαλήματα = Μουσικὰ ὄργανα ὅθεν καὶ λαλῶ = παίζω μουσικὸν τι ὄργανον.

Πῶπιζαν = Ὅπου ἔπαιζον.

Γλέπς = Βλέπεις.

Βάντι = Βάλλετε, τοποθετήσατε.

Ἀποφασίζου τοὺν ἑαυτό μ'. Σημαίνει ἐν γένει ἀπελπισίαν καὶ προσδοκίαν τοῦ θανάτου πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν κατατροχόντων με δεινῶν.

Παληγουροῦσι = ἐπαρηγόρει.

Δέν πίστηνι = Δέν ἐπίστευεν.

Ἀκούσκι = Ἠκούσθη.

Τσιρουμαχάη = Κλαίη γοερῶς. Ἐν. τσιρουμαχῶ. Πρτ. τσιρουμαχοῦσα. Μ. τσιρουμαχίζου, Ἀόρ. τσιρουμαχίζα.

Ἀκουνῶ τὰ δόντγια μ' σημαίνει προετοιμάζομαι ὅπως γευθῶ νόστιμόν τι φαγητόν.

Στόμαρους = Μέγα στόμα. Ἐπίσης λέγομεν χεϊλαρους, μάταρους κ.τ.λ.

Ἀπήδηξι = Ἐπήδησεν.

Πηνοῦν = Ἐπαινοῦν.

Γειτουνέψ' = Ἐπισκεφθῆ. Ὁ Ἐν. γειτουνεύου. Πρτ. γειτόνημα. Ἀόρ. γειτόνημα. ρημ. γειτόνημα.

Φιλιά = Συμπόσιον, ἐστίασις. Φιλέου ἐστιῶ.

Κατάφιρις = Κατώρθωσες ἢ μᾶλλον ἐνταῦθα κατετρόπωσας. Ἐν. καταφέρου. Πρτ. κατάφιρινα. Μ. θὰ καταφέρου. Ἀόρ. κατάφιρινα. Τὸ ρῆμα τοῦτο ἔχει καὶ τὴν σημ. τοῦ καταπεῖθειν.

Ξιτινάζουσαν = Ἀνεπτύσσοντα. Ἐν. ξιτινάζουμι = ἀναπτύσσομαι σωματικῶς. Πρτ. ξιτινάζουμαν. Μ. θὰ ξιτινεχτώ. Ἀόρ. ξιτινάχα. Ρημ. ξιτιναγμα = ἀνάπτυξις σωματικῆ.

Πέρονου ἀπάνου μ' = Ἐκ τῆς ἐπαρκοῦς καὶ θρεπτικῆς τροφῆς ἀναλαμβάνω δυνάμεις, καὶ αὐξάνω σωματικῶς.

Φουβέρα = Ἀπειλή.

Ἀποὺ σένα τοῦ ξέρου αὐτὸ τοῦ καλὸ (ἢ αὐτὸ τοῦ κακὸ) σημαίνει γνωρίζω τὴν χάριν ταύτην προερχομένην ἐκ μέρους σου.

Θιλίης = Θελήσης.

Τοὺν λόου σ' δυὸ δὲν τοὺν κάμνου = Ἐκπληρῶ τὴν ἐπιθυμίαν σου μετὰ μεγίστης προθυμίας, ὥστε δὲν σὲ ἀναγκάζω ποτὲ νὰ ἐπαναλάβῃς τὴν αἰτησίαν σου. Ἡ φράσις αὕτη ἐν γένει ἐκδηλοῖ τρυφεράν τινα περιποίησιν.

Συμπιθιργιά = Συγγένεια.

Ξιμακρένης = Ἀπομακρύνεσαι. Ὁ Ἐν. ξιμακραίνου. Μ. θὰ ξιμακραίνου. Ἀόρ. ξιμάκρινα. Ρημ. ξιμακρομὸς. ξιμάκρουσμα.

Ἀμπουδίξουμι = Ἐμποδίζομεν. Ἐν. Ἀμπουδίξου. Πρτ. ἀμπόδιζα. Μ. ἀμπουδίσου. Ἀόρ. ἀμπόδισα.

Ἡτία = αἰτία.

Ἀπραχα = ἄνευ καλῆς ἀγωγῆς, βάρβαροι.

Κάμνου τὰ γνώμια = Καταπεῖθο.

Ξέστησι = Ἐχάλάρωσε τὰς χορδὰς των.

Τῶθ' βανι = Τὸ ἔβαλεν.

Χηρέτσι = Ἐχαίροτῆσεν.

Κατότρουπη = Ἰδιότροπος.

Κόπκαν τὰ ἥπατα μ' = Ἀπηύδησα.

Ὀλιτσκις = Ὀλους.

Βουκόνας = Νὰ ὠθῆς τεμάχιον τροφῆς ἐντὸς τοῦ στόματός μου. Ὁ Ἐν. βουκόνου σημαίνει καὶ τρώγω τι μετὰ τινος λαιμαργίας καὶ βίας ὅπως προφθάσω εἰς τινὰ κατεπείγουσαν ἐργασίαν.

Σουμοῦνα = Μέγαν ὀλόκληρον ἄρτον.

Ἴσὺ τοῦ ξέρου. Ἀπειλὴ δι' ἧς ἐπιρροίπει τις τὴν εὐθύνην εἰς ἄλλους.

Τὰ πουλλὰ λόγια φέρουν φτώχεια = Φράσις λεγομένη ἐπὶ πολυλογίᾳ.

Γκάγκα = Ράμφος.

Δγιαστραγμένη = Διεστραμμένη.

Γέμμα = Ἔρημα. Γέμμα κι' ἄκουρα, φράσις δι' ἧς ἐκφράζει τις συμπάθειαν πρὸς πτωχὸν καὶ ἀπροστατεύτου ὄρφανου.

Βαστάχκι = Ἐκρατήθη.

Κουτσένουντας = Ἐβάδιζε χολαίνων.

Θὰ σὰς διχτηῆ = Θέλει σὰς δεχθῆ.

Θυγατέριχ' τς = Ὡς θυγατέρας της.

Καταστήθκαν = Ἀπεκατεστάθησαν.

Φοῦσκις = Κύστεις βοῶν ἢ προβάτων.

Μπούρλιασι = Ἐφόρεσε μετὰ σπουδῆς. Ἐν. μπουρλιάζον. Πρτ. μπούρλιαζα. Μ. θὰ μπουρλιάσον. Ἀορ. μπούρλιασα. Ρημ. μπούρλιασμα.

Κουϊμτσιδισ = Χρυσόχοι.

Ἀπουρίχς = Ἀποροίπτεις. Ὁ Ἐν. ἀπουρίχνου. Πρτ. ἀπώριχνα. Μ. θ' ἀπουρίξου. Ἀόρ. ἀπώριξα. Ρημ. ἀπουριξίμ' = ἀποροίπτέον.

Γκρημιστῆς! = Φύγε! Ὁ Ἐν. τοῦ ρῆμ. γκρημίζουμι. Πρτ. γκρημίζουμαν. Μ. θὰ γκρημιστῶ. Ἀόρ. γκρημίσκα.

Στρομπώθκι = Περιεμαζεύθη ἐν συστῶλῃ. Ὁ Ἐν. στρομπόνομι = κρύπτομαι ἔντρομος ἵνα μὴ παρατηρῶμαι ὑπὸ τῶν ἄλλων. Πρτ. στρομπόνομαν. Μ. θὰ στρομπουθῶ. Ἀόρ. στρομπώθκα. Ρημ. στρούμπουμα καὶ στρομπουμός.

Ἀπανατχιό τ' = Ἐνδυμασία του.

Μουχάνια = Φυσητήρες.

Διουρία = Προθεσμία.

Ἄ = ἄν.

Θὰ σοὶ πάρου τοῦ κιουφάλι σ' = Θέλω διατάξει ὅπως σὲ κατατομήσωσι.

Λόντσια = Συνέλευσις.

Πιχίζουνταν = Ἐθλίβετο. Ἐν. πιχίζουμι. Πρτ. πιχίζουνταν. Μ. θὰ πιχιστῶ. Ἀόρ. πιχίσκα. ρ. πιχισιά.

Μαζώθκαμι = Συνήχθησαν. Ἐν. μαζώνουμι. Πρτ. μαζώνουμαν. Μ. θὰ μαζουχτῶ. Ἀορ. μαζώθκα ἢ μαζώχκα. Ρημ. μάζουμα, μαζουμός κτλ.

Πιργιαλάη = Περιγελά, περιπαίξη. Ἐν. πιργιαλῶ. Πρτ. πιργια-

λοῦσα. Μ. πιργιαλάσου. Ἄορ. πιργέλασα. Ρημ. πιργέλασμα, πιργιαλαστούρος, τὸ θηλ. πιργιαλαστύρου τὸ οὐδ. πιργιαλαστύρουκου. Σημαίνουνσι δὲ τὰ τρία τελευταῖα ἐπίθετα τοὺς σκόπτας.

Νὰ μοὶ σχουρνάη = Μακαρούζη. Ἐν. σχουρνῶ = μακαρίζω. Πρτ. σχουρνοῦσα. Ἄορ. σχώρσα. Ρημ. σχουρημός, σχώργιου.

Σιδηρικὸ = Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ σημαίνει τὸ σφυρίον. Σιδηρικὸν ὅμως ἐν γένει καλεῖται πᾶν σιδηροῦν ἐργαλεῖον τῶν τεχνητῶν καὶ ἰδίως τῶν τεκτόνων.

Καυκὶ = Ποτήριον.

Χαχλανιοῦμι = Καγγάζω. Πρτ. χαχλανιοῦμαν. Ἄορ. χαχλανίσα. Ρημ. χαχλανισμός, χαχλανιχιό.

Τρυπούδα = Μικρὰ δὴ.

Προυμι = Πρὶν ἤ.

Χαράη = Ἀδύγη.

Καλιασμένουν = Προσκεκλημένον. Ἐν. καλνῶ. Πρτ. καλνοῦσα. Μ. θὰ καλέσω. Ἄορ. κάλιασα. Ρημ. κάλιασμα = πρόσκλησις.

Ἄστοῖσι = Ἐλησιμόνησε. Ἐν. Ἄστουχῶ. Πρτ. ἀστουχοῦσα. Μ. θ' ἀστοιγήσου. Ἄορ. Ἄστοῖσα. Ρημ. ἀστοιχιμός = λήθη.

Χαρτὶ κὶ καλαμάρ' νὰ πάρ' κανένας κὶ νὰ τὰ γράψ' πάλι δὲν σώνουντι ὄλα. Ἦτοι εἰσὶ ταῦτα ἀνεκδιήγητα.

Φουρσιὰ = Στολή, ἐνδυμασία.

Πλαλάη = Νὰ τρέχη. Ἐν. πλαλῶ. Πρτ. πλαλοῦσα. Μ. θὰ πλαλήξου. Ἄορ. πλάληξα. Ρημ. πλάληγμα, ἐπιρρ. πλαλιχτὰ ἢ πλαλιχιόντας = δραμαίως.

Τσαλαπατῶ = Λακπατῶ. Ὁ ἄορ. τσαλαπάτσα. Τσαλαπάτση ἀσθένεια προερχομένη ἐκ τῆς ἐπιρρείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Ζουπίξουν = Συμπέσωσιν ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ. Ἐν. ζουπῶ. Πρτ. ζουποῦσα. Μ. θὰ ζουπίξου. Ἄορ. ζούπιξα. Ρημ. ζούπιγμα, ζουπιγμός ἐπιρρ. ζουπιχτὰ.

Βγῆκαν τὰ τσίπρα μ' = Ἐκ τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ ἐκθλίβονται τὰ ἐντόσθιά μου.

Πέρασι δὲν πέρσασι κανένας μῆνας. — Μόλις παρῆλθε μῆν. Οὔτω λέγομεν ἴγκι δὲν ἴγκι μόλις ἔγεινε, φάνκι δὲ φάνκι = μόλις ἐφάνη κτλ.

Γιὰ νὰ δγῆ νὰ δγιοῦμι = Ἄξιον παρατηρήσεως ὁ περιέργος οὗτος τρόπος ἐκφράσεως δι' οὗ ἐξεγείρεται ἐπιτηδεῖως ἢ περιέργεια τῶν ἀκροατῶν.

Φκισμένα = Κατασκευασμένα. Ἐν. φκιάνου. Πρτ. φκיאνα. Μ. θὰ φκιάσου. Ἄορ. ἔφκιασα. Ρημ. φκιάσιμου = κατασκευὴ φκιασίδ' δὲ λέγεται τὸ ψιμμύδιον ὅπερ παρασκευάζουσιν αἱ γυναῖκες καὶ τὸ ὅποιον συνίσταται ἀπὸ δηλητηριώδεις οὐσίας οἷον ἀρσενικὸν καὶ ἄλλας.

Φταστοῦν = Νὰ καταφθάσῃ τὸ ἐν τοῦ ἄλλου. Ἐν. φτιάνου. Πρτ.

ἔφτανα. Μ. θὰ φτάσου. Ἄορ. ἔφτασα. Τὸ ρῆμα τοῦτο σημαίνει καὶ ἔξαρκῶ.

Δὲν εἶνι πρᾶμα γιὰ νὰ ἔν = Δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ κατορθωθῆ.

Νὰ μὴν ἔφταναν κὶ νὰ μὴν ἔσουναν. Κατὰρα φοβερά, δι' ἧς καταρώμεθά τινα νὰ ἐξολοθρευθῆ.

Ἀῦριου μὶθαύριου = Μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας.

Σοὶ παίρνου τοῦ πιτσι σ' ἀπὸν πάνου σ'. Ἄπειλή φοβερά.

Λουπάνσα = Κατεβρόχθισα μετὰ λαιμαργίας. Ἐν. λουπανίζου. Πρτ. λουπάνιζα. Μ. θὰ λουπανίσου. Ἄορ. λουπάνσα. Ρημ. λουπάνισμα, λουπανιστούς.

Νὰ φύφχ' = Νὰ φύγη.

Σχιόρσ = Συγχώρησιν, συγγνώμην.

Φέρσιμου = τρόπος.

Μὶ τὰ πουλλὰ = Μετὰ τινὰς διαταγμῶς.

Μαρμαρώθκι = Ἐμμεῖνεν ὡς ἀπολελιθωμένος ἐκ τοῦ πολλοῦ φόβου του. Ἐν. μαρμαρώνομι. Πρτ. μαρμαρώνομαν. Ἄορ. μαρμαρώθκα.

Ἄπὸν ἔδουμάδα = Τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα.

Πῆρι νὰ σκουπάη = Ἦρχισε νὰ διαλύηται.

Τοιμασίης = Προπαρασκευαί.

Ἄνιαστους = Ἀμέρμιμος καὶ ἀπροφύλακτος.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΠΑΝ. ΚΟΥΛΕΡΗ

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΑΜΦΙΑ
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΡΟΔΟΠΗΣ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἡ ὀλιγόχρονος ὕπηρεσία μου στὸ χωριὸ Ἄμφια, μὲ ἔφερε ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς μου — ὡς διδασκάλου — κοντὰ στοὺς ἐργατικούς καὶ φιλοτίμους κατοίκους του. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἀντελήφθηκα, ὅτι τὸ παραδοσιακὸ στοιχεῖο, σὲ πολλοὺς τομεῖς καὶ ἐκδηλώσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς των, ἦτο ἔντονο καὶ ἀναλλοίωτο. Ἡ ἀπλότητα τοῦ τρόπου συμπεριφορᾶς των, μὲ τὴν γνησιότητα καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, μοῦ ἐπέστησε τὴν προσοχή, γιὰ μιὰ διεξοδική ἔρευνα τοῦ παραδοσιακοῦ στοιχείου των. Καὶ ἐνῶ προέβαινα στὴν μελέτη καὶ περιγραφή τοῦ ἐνός, ἄλλο ἀνεφύετο, σπουδαιότερον καὶ χαρακτηριστικώτερον. Καὶ εἶναι αὐτὰ τόσα πολλά, ποῦ μερικὴ μόνον μνεῖα τούτων γίνεται, στὸ παρὸν πόνημα.

Πρόσφυγες ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης, ξερριζωμένοι ἀπὸ τὴν γενέθλια γῆ τους, ἔφεραν μαζὺ μὲ τὴν πίκρα τοῦ ξερριζωμοῦ καὶ ὄλον τὸν θησαυρὸν τῆς ψυχῆς των, ἦτοι τὶς θρησκευτικὰ παραδόσεις καὶ τοὺς λαϊκοὺς τρόπους λατρείας, μαζὺ μὲ τὸ ὑπέροχο ἐθνικὸ φρόνημά τους. Ἡ μακροαίωνα σκλαβιά τους, κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, δὲν στάθηνεν ἐκὰνὴ νὰ ἐξαλείψῃ «τὴν πίστη στὴν θρησκεία τοῦ Χριστοῦ» καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα. Διετήρησαν ἀναλλοίωτα καὶ μὲ τὸ συναίσθημα τῆς βαριάς κληρονομιάς, ὅλες τὶς δοξασίαις καὶ τὶς δεισιδαιμονίαις, ἔστω, τοῦ παρελθόντος, ἄσχετα ἂν πρὸς στιγμὴν στερήθησαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ, πὼς καὶ σήμερα ὑπάρχουν κάτοικοι — οἱ γέροι — ποῦ ὁμιλοῦν ὡς μητρικὴ τὴν Τουρκικὴν. Μὰ τοῦτο ἦτο μιὰ διέξοδος στὴν καταπίεση, καὶ τὸν ἀφελθηνισμό. Διότι ὅταν κάποτε ἐρωτήθησαν οἱ παλαιότεροι, τί προτιμοῦσαν νὰ χάσουν, τὴν θρησκεία ἢ τὴν γλῶσσα τους; αὐτοὶ μὲ ξέχειλο τὸ συναίσθημα τῆς θρησκείας, ἀπήντησαν: Τὴν γλῶσσα μας χάνουμε, μὰ ὄχι καὶ τὴν θρησκεία μας. Καὶ ἔκτοτε στήριξαν τὶς ἐλπίδες τους, στὴν θρησκεία. Βαθεῖα ριζωμένη στὶς ψυχὰς τους, ξαπλώθηκε καὶ ἀγκάλιασε καὶ συνεδέθηκε μὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς τους.

Τὸ ἀπὸ Θεοῦ «ἄρχεσθε» εἶχε πλήρη ἐφαρμογή. Ἔτσι ἡ βαθεῖα θρησκευτικότητα, μαζὺ μὲ τὸ εἰδωλολατρικὸ στοιχεῖο ποῦ εὗρισκετο στὶς ψυχὰς τους, ἀπὸ ἀρχαιοτάτους χρόνους, μᾶς παρουσιάζει σήμερα τὸ «ἕτερογενὲς κρᾶμα τῶν χριστιανικῶν καὶ εἰδωλολατρικῶν δοξασιῶν καὶ παραδόσεων» ὡς ἀναφέρει ὁ Γ. Μέγας.

Καὶ ἐνῶ σήμερα ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία, μὲ τὴν Θεόπνευστη διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος, κατήγγησε τὶς δεισιδαιμονίες, τὶς πρωτόγονες λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις, τὶς προλήψεις καὶ τὰ φετίχ, οἱ κάτοικοι ἐξακολουθοῦν νὰ τηροῦν μὲ εὐλάβεια, ὅ,τι ἡ παράδοση ἄρρησε σ' αὐτούς, σὰν ἱερὴ παρακαταθήκη.

'Απὸ τὴν θέση αὐτῆ, θεωρῶ ὑποχρέωση νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου, πρὸς τὴν κ. Λαζαρίδου Ἀρχοντοῦλαν, καὶ τὴν κόρην αὐτῆς Λαμπρινήν, διότι ὄλως προθύμως μοῦ ἐξιστόρησαν τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου των.

'Αριστοφάνης Κουλερῆς

Κομοτηνὴ 1968

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ἱστορικὰ στοιχεῖα τοῦ Χωριοῦ.

Αἱ πραγματοποιηθεῖσαι ἀνταλλαγῆαι πληθυσμῶν, μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας κατὰ τὸ ἔτος 1922, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν νέων χωριῶν στὴν Ἑλλάδα, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν οἱ ἐκ Τουρκίας ἀφιχθέντες ὁμογενεῖς. Πολλὰ χωριά, ἀμιγῆ καὶ μὴ, ἰδρύθησαν στὴν περιοχὴ τῆς Δυτ. Θράκης. Στὴν παρούσα συλλογὴ μας, ἐθεωρήσαμε σκόπιμον νὰ συμπεριλάβουμε καὶ ὀλίγα τινὰ ἱστορικὰ δεδομένα τοῦ χωριοῦ Ἄμφια, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ὁποίου καὶ περιγράφουμε.

Οἱ κάτοικοι τούτου, κατάγονται ἀπὸ τὸ Χάσκιωϊ (Καθάριον) τῆς Ἀνατ. Θράκης.

Τὸ χωρίον εἶναι κτισμένον στὸ πρᾶνές τοῦ λόφου Κᾶν - Τεπέ σὲ ὑψόμετρο 40μ. Εὐρίσκεται δὲ ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Κομοτηνῆς, καὶ σὲ ἀπόστασιν 20 χιλ. Συνδέεται δὲ μετ' αὐτῆς, δι' ἀσφαλτοστρώτου δρόμου, καὶ ἔχει τακτικὴν συγκοινωνίαν, τρεῖς τῆς ἡμέρας. Οἱ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 850 (ἀπογραφή 1961) καὶ εἶναι κατὰ τὸ μέγιστον ποσοστὸν Ἕλληνες Θραῖκες καὶ ὑπόλοιποι Τούρκοι. παλαιότεροι κάτοικοι τῆς περιοχῆς.

Ἄπαντες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, τῶν δημητριακῶν καὶ ἔχουν σχετικὴν κτηνοτροφίαν. Ἡ οἰκονομικὴ των κατάστασις ποικίλλει κατὰ οἰκογένειαν καὶ ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ μετρία. Καὶ τοῦτο διότι ὁ μικρὸς κλῆρος των, δὲν εὐρίσκεται σὲ σημεῖα γόνιμα, ὡς συμβαίνει μὲ τὰ κτήματα τῶν Τούρκων.

Διοικητικῶς ἀνήκουν στὸ παραπλήσιο χωρίον Ἀρίσθη, ὅπου καὶ εὐρίσκεται τὸ Κοινοτικὸν Κατάστημα.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι, φέροντες στὴν ψυχὴν τους ριζωμένη τὴν πίστη στὰ ἰδανικὰ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας, εἶχον ὡς πρῶτο μέλημά των, τὴν ἀνέγερσιν Ἐκκλησίας καὶ Σχολείου.

Ἡ μακροχρόνιος σκλαβιά, τοὺς εἶχε ἀποστερήσει τῆς δυνατότητος χρησιμοποίησεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ἴδρυσις ὡς ἐκ τούτου ἐνὸς Σχολείου, ἐνὸς κέντρου Ἑλληνικῆς μορφώσεως, ἐπεβάλλετο ἐκ τῶν πραγμάτων.

Κατόπιν ενεργειών τῆς τότε Σχολικῆς Ἐφορείας, ιδρύεται τὸ 1923 τὸ Μονοθέσιον Δημοτικὸν Σχολεῖον Ἀμφίων. Ἐλλείπει ὁμως Διδακτηρίου, λειτουργεῖ τὸ πρῶτον ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὸ τζαμί τῶν Τούρκων, ὅπου ὑπῆρχε σχετικὸν οἶκημα. Μετὰ δὲ πάροδον τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς του ἀνεγείρεται τὸ ἰδιόκτητον κτίριον αὐτοῦ, διὰ Κρατικῆς χορηγίας καὶ με συνδρομὰς τῶν κατοίκων. Τοῦτο εὑρίσκειται εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωριου, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν αἰθουσαν διδασκαλίας, μικρὸν διάδρομον καὶ γραφεῖον. Ὁ αἴλειος χώρος, εἶναι περιμανθρωμένον διὰ λιθοδομῆς καὶ ἔχει τμήματα δενδροκῆπου, λαχανοκήπου καὶ ἀνθοκήπου.

Κατὰ τὸ 1932, ἐπισυμβάντος ἰσχυροῦ σεισμοῦ, τὸ κτίριον ὑπέστη καθΐζησιν καὶ ἀνοικοδομήθη, ἐκ νέου.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπελθοῦσαν Βουλγαρικὴν κατοχὴν, τὸ Σχολεῖον διακόπτει τὴν λειτουργίαν του. Οἱ Βοῦλγαροι καῖνε ἅπαντα τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία καὶ τὴν ἐπίπλωσὴ του. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Σχολείου, θὰ παραθέσουμε χάριν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καὶ εἰς ἔνδειξιν τιμῆς πρὸς τοὺς διδασκάλους, τὰ ὀνόματα τούτων ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς του μέχρι σήμερον:

Ὡς πρῶτος ὑπηρετήσας φέρεται ὁ
 Παπαδόπουλος Μιχαὴλ καὶ ἀκολουθοῦν
 Γουρνᾶς Νικόλαος
 Μακρυνικόλας Νικόλαος
 Λαζαρίδου Μαρία
 Καλκιάδης Μιχάλης
 Παπαδόπουλος Χριστόδουλος
 Βαφειάδης Δημήτριος
 Ζεφτερίδης Πολυχρόνης
 Παχυγιαννάκης Νικόλαος
 Τσίρος Ἀνδρέας
 Παπαντωνίου Αἰκατερίνη
 Γιαντσίδης Πασχάλης
 Στυλιανάκης
 Παπαδόπουλος Κωνσταντῖνος
 Λίτσα Ζαφειρία
 Κουλερῆς Ἀριστοφάνης

Τὰ *Αμφια ἔχουν θεὰ ἀμφιθεατρικὴ. Σπίτια μονώροφα, κτισμένα με πλίνθους, σὲ ρυμοτομικὸ σχέδιο, δίδουν γραφικότητα στὸ ὅλο τοπεῖο, με φόντο τὴν συστάδα ποὺ σχηματίζουν στὸ βόρειο τμήμα, τὰ πεῦκα, στὸ κέντρον τῶν ὁποίων ὀρθώνεται σὰν φύλακας *Ἄγγελος, ὁ ναὸς τοῦ Πολιοῦχου τοῦ χωριου Ἀγίου Δημητρίου.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τῶν προσφύγων, ὁ ἐποικισμὸς προσέφερε τὰ οἰκοδομικὰ ἔλκᾶ, γὰ τὴν στέγασή των. Λόγω τοῦ ψυχροῦ χειμῶνος, στὴν περιοχὴ αὐτῆ, τὰ σπίτια ἀπαιτοῦν «κιδιόρρυθμο σχέδιο» προκειμένου νὰ γίνῃ ὑποφερτὸ τὸ κρύο

καὶ γλυκύτερος ὁ χειμῶνας. Γιὰ τοῦτο τὰ σπίτια κατασκευάζονται τὸ πλεῖστον μονώροφα, πλατυμέτωπα, μὲ ἀνατολικὸ προσανατολισμό. Στὸ ἐμπρόσθιο μέρος ἔχουν τὸ «σατσαίακ», στὸ ὁποῖο γίνεται ἡ συμπληρωματικὴ ἀποξήρανση καὶ συγχρόνως ἡ προσωρινὴ ἀποθήκευση τῶν ὀρμαθῶν τοῦ καπνοῦ, μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτη φάση τῆς ἀποξήρανσης ποὺ γίνεται σὲ εἰδικὰ τελλάρια, τίς «λιάστρες». Πρὸς τὸ σατσαίακ, ἀνοίγουν δύο πόρτες, ποὺ ὀδηγοῦν στὰ δύο δωμάτια τοῦ κυρίως σπιτιοῦ, ἓνα τῶν ὁποίων φέρει στὴν κουζίνα ποὺ βρῖσκεται στὸ βάθος τοῦ ὀπισθίου μέρους. Τὸ πάτωμα ὅλων τῶν δωματίων κλύπτεται ἀπὸ μίαν μᾶζαν χρώματος καὶ σβουνιαῖς. Ἐπ' αὐτοῦ τοποθετεῖται ἡ «ψάθα» καὶ στρώνονται τὰ βαριά μάλλινα ὑφαντὰ χαλιά. Ὁ χωρισμὸς τῶν δωματίων γίνεται μὲ πλίνθους, καὶ ἡ σκεπὴ φέρει κεράμους. Ἡ ὀροφή εἶναι πάντοτε «μπαγταντί».

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ κάτωθι ἔθιμον, ποὺ γίνεται σὲ ἀνεγειρομένην οἰκοδομήν. Ὅταν τελειώσῃ ἡ πλινθοδομή καὶ μποῦν τὰ πρῶτα ξύλα, δοκοὶ κλπ. στὸ ὑψηλότερο σημεῖο στήνεται σταυρός. Ἐνας τότε ἀπὸ τοὺς τεχνίτες, ὁ πιὸ θρονιάδης στὴν φωνή, «διαλαλεῖ» ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς στέγης τὴν νέαν οἰκοδομήν καὶ καλεῖ τοὺς γειτόνους νὰ «φέρουν δῶρα» γιὰ τοὺς κατασκευαστάς. Τὰ λεγόμενα ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῆς «λογοτεχνικῆς ἱκανότητος» τοῦ διαλαλητοῦ. Συνήθως ὁμως λέγουν τὰ κάτωθι:

«Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, κτίριο κτίζεται διὰ τὸν τάδε. Ἐφερε τὸ δῶρο τῶν μαστόρων (ὁ νοικοκύρης πηγαίνει πρῶτος δῶρο) καὶ μᾶς καλοκάρισε. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς νὰ καλοκαρδίση ὅλη τὴν οἰκογένειάν του. Χαρὰ καὶ εὐτυχία νὰ τοῦ χαρίζῃ. Τίμια νὰ ἐργασθῇ. Πολλὰ χρήματα ν' ἀποκτήσῃ. Μὲ τὸ καλὸ στοὺς Ἁγίους Τόπους νὰ πάῃ καὶ μὲ τὸ καλὸ νὰ γυρίσῃ. Ἡ δουλειὰ ποὺ κάνουμε γερὰ νὰ εἶναι. Τὰ καρφιά τὴν σκεπὴν γερά νὰ κρατοῦν. Ὁ τοῦχοι νὰ μὴν γέρονουν. Οἱ νοικοκυραῖοι χρόνια πολλὰ νὰ ζήσουν».

Στοὺς γειτόνους ποὺ τιμοῦν τὸν νοικοκύρη καὶ φέρουν δῶρα στοὺς μαστόρους, λέγουν: Ὁ κ. Τάδε, ἐτίμησε τὸν νοικοκύρη καὶ ἔφερε τὸ δῶρο στοὺς μαστόρους. Τὰ πρόβατά του πολλὰ νὰ γίνουν. Τὸ ἄροτρό του τὴν γῆν βαθεῖα νὰ σκάβῃ κλπ.

Ἡ αὐτὴ τῶν σπιτιῶν ἀρκετὰ μεγάλη, μένει στὸ ὀπίσθιο μέρος τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς βοηθητικούς χώρους, τοῦ γεωργικοῦ σπιτιοῦ. Κατασκευάζονται λοιπὸν ἐντὸς αὐτῆς, ὁ στάβλος, ὁ ἀχυρῶνας, ὁ ὀρνιθῶνας, καὶ ἀποτελοῦν ὅλα αὐτὰ μιὰ συνοικία, μέσα στὴν ὁποία ζῆ, ἀναπτύσσεται καὶ προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του, ὅλος ὁ βοηθητικὸς κόσμος τοῦ γεωργοῦ.

Γενικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἐνδυμασία κατοίκων.

Τὸ σῶμα τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἔχει σχετικὴν ὠραιότητα καὶ κοσμεῖται ἐξωτερικῶς μὲ ὠραίας καὶ γραφικὰς ἐνδυμασίας. Αὐτὴ ποὺ σήμερα

φυλάσσεται στὸ «σεντούκι», θὰ ἔλθῃ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας μόνον κατὰ τὶς ἐπίσημες ἐθνικὲς ἐορτές.

Ἀγαλλίαση καὶ ἐνθουσιασμό σκορπίζει στὸν θεατὴ, ἢ κατὰ καιροὺς ἐμφάνις τῶν κοριτσιῶν καὶ ἀγοριῶν, μὲ τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς στολῆς, ὅταν ἕνα σημαντικὸ γεγονός ἢ ἐθνικὴ ἐορτὴ ἐορτάζεται στὸ χωριό. Εὐσταλεῖς οἱ νέοι «σύρουνη» σὲ τοπικοὺς χοροὺς, στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, τὶς ὡραῖες νέες, στολισμένες μὲ τὰ λιὸ πολύτιμα ψιμύθια ποὺ ἢ μητέρα ἢ ἢ γιαγιά, τὶς ἔχει κληροδοτήση.

Τὸ χάμπυ κάθε γυναίκα, εἶναι ἡ ἀπογοη ἐμφάνισή της, ποὺ ἐπιτυγχάνεται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὴν ἀριότητα καὶ κομψότητα τῆς ἐνδυμασίας καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἀπὸ τὰ μπιζοῦ καὶ ψιμύθια ἀληθινὰ ἢ ψεύτικα μὲ τὰ ὁποῖα «ἀρματώνονται». Ἡ φιλαρέσκεια — φύσει ἐνδόμυχη διάθεση κάθε κοπέλλας— τὴν ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ εὖρη τρόπους καὶ συνδυασμοὺς χρωμάτων, γιὰ νὰ σηματούσῃ τὴν μόδα, αὐτὴ ποὺ θὰ τὴν ἐμφάνισῃ ὁμορφότερη ἀπὸ τὶς ἄλλες φίλες της. Αὐτὴ ἢ «εὐρεσιτεχνία» μόδας, ἀπὸ κάθε κοπέλλα ἢ ἀπὸ κοπέλλες τῆς περιοχῆς, ἐδημιούργησαν, ἀπὸ τὰ παλιὰ ἀκόμη χρόνια τὴν ἀποκαλούμενη σήμερα, «τοπικὴ ἐνδυμασία». Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γενικεύεται καὶ καθιεροῦται σὰν ἢ ἀντιπροσωπευτικὴ ἐνδυμασία τῆς περιοχῆς. Οἱ ἐνδυμασίες πολλῶν περιοχῶν ἔχουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα, μὰ διατηροῦν καὶ βασικὰς διαφορὰς ποὺ τὶς ξεχωρίζουν ἔτσι σὲ «τοπικὰς».

Ἡ Ἀμφιώτικη κοπέλλα, ὅταν ἤρχετο ἢ Κυριακὴ ἢ ἄλλη σημαίνουσα ἐορτὴ, ἐμφανίζετο μὲ φούστα τισὸρ μεσάτη, μακρὰ ὡς τὸν ἀστράγαλο. Ἦτο πλισσὲ ψιλὸ καὶ στὸν ποδόγυρο γαρνιρισμένη μὲ μαῦρο βελούδο. Στὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ἔφερε μπλουζα χρωματιστὴ μὲ λαϊμόκοψη τετραγώνη, γαρνιρισμένη στὸ ἄκρον μὲ βελουδένιο σειρήτι. Αὐτὴ ἐράβετο σὲ μόδα στιλ. Κατέληγε σὲ γλωσσάκια ποὺ σκέπαζαν τὴν φούστα. Στὸ ὀπίσθιο μέρος ἔφερε ζωνάκι. Τὸ μανίκι της, ἦτο μακρὸ, κεντημένο ἢ μὲ χρυσὰ κουμπάκια.

Τὸ ἐμπρόσθιο μέρος τῆς φούστας ἐκαλύπτετο ἀπὸ ποδιά. Κατεσκευάζετο δὲ αὐτὴ ἀπὸ μαῦρο σατέν, μὲ σειρήτι ἄσπρο στὸ κάτω μέρος καὶ μὲ σχετικὸ φραμπαλά.

Στὸ κεφάλι ἔφεραν τσιμπέρι (γκιρὲπ) μονόχρωμο μὲ μαύρη κορδελίτσα στὸν γύρο. Τὸ τσιμπέρι ἐστόλιζε ἔτοιμο ἀνθάκι (τσιτσὲκ τιτιρέκ). Αὐτὸ ἦτο ἐκ πάστας, μὲ χρυσὰ ἀνθάκια ποὺ ἐκινούνητο. Στὸ λαμὸ ἐκρέμετο κολλιὲ καὶ ὀπωσδήποτε χρυσαφικό. Στὸ χέρι φοροῦσαν βραχιόλια γυάλινα. Καὶ τοῦτο λόγῳ ἐλλείψεως χρυσῶν τοιοῦτων, διότι ἢ ἀγορὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν διέθετε χρυσαφικὰ πρὸς καλλωπισμό.

Ψιμύθια γυναικῶν.

Ἀποτριχώση:

Τὸ τριχωτὸ πρόσωπο σὲ μέρος αὐτοῦ ἢ στὴν δλότητά του, καθὼς καὶ στὰ

ἄκρα τοῦ σώματος, εἶναι φαινόμενο ἀντισταθμητικό, πού στενοχωρεῖ ιδιαίτερα τὸ γυναικεῖο φύλο. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ παλαιότατους χρόνους ἐρευνᾶται ὁ τρόπος τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν τριχῶν. Πολλὰ ἐπιστημονικὰ φάρμακα χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὶς νεώτερες σήμερα Ἀτθίδες. Οἱ παλαιότερες ὅμως στερούμενες τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπιστήμης, προέβαιναν σὲ αὐτοσχέδιες συνθέσεις φαρμάκων.

Βασικὴ ὕλη ἦτο ἡ ζάχαρις. Αὐτὴ ἐγίνετο σιρόπι, καὶ ἀπλώνετο στὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια μιᾶς στάμνας γιὰ νὰ πήξη. Ἐδουλεύετο μετὰ μὲ τὰ χέρια ἕως ὅτου γίνῃ μιὰ μαλακὴ μάζα—ζύμη καὶ ἐπικολᾶτο στὸ τριχωτὸ μέρος τοῦ σώματος. Ἐκεῖ ἔμεινε μέχρι πού νὰ ξηραθῇ. Ἀπεκολλᾶτο μετὰ καὶ παρέσυρε συγχρόνως τὶς τρίχες, ξεριζώνοντας αὐτές. Τὸ πρόσωπο ἐπλένετο ἐν συνεχείᾳ μὲ βρεμμένο πίτουρο. Ἐφυλάσσετο δὲ σκεπασμένο ἐπὶ λίγο χρόνο, ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀέρα.

Γ α λ ἄ κ τ ω μ α :

Βασικὸ συστατικὸ γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ γαλακτώματος ἦτο τὸ οὔζο ἢ τὸ ξύδι καὶ τὸ «ζιβᾶ», εἶδος δηλητηρίου. Τὸ μείγμα τοῦτο «ἐδουλεύετο» καλὰ καὶ διηθεῖτο σὲ μπουκάλι. Πρὸ ἢ μετὰ τὸν ὕπνο γίνεται μὲ τὴν βοήθεια βάμβακος, ἐπάληφης τοῦ προσώπου καὶ ἐπιτυγχάνετο ἔτσι ὁ καθαρισμὸς τῆς ἐπιδερμίδος ἀπὸ τὰ πάσης φύσεως ἀντισταθμητικὰ «σώματα».

Λ ι π α ρ ἄ κ ρ ἔ μ α :

Τούτῃ ἐγίνετο μὲ φρέσκο βούτυρο, ἀσπράδι αἰγοῦ καὶ μὲ δηλητήριο ζιβᾶ. Τὸ μείγμα ἔπρεπε νὰ δουλευτῇ καλὰ καὶ διηθεῖτο σὲ γυάλινο βάζο. Μετὰ τὴν ἀποτρίχωση ἢ τὸ γαλάκτωμα, συνεπλήρωνε τὸ μακιγιάρισμα τῆς νέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

'Ανθολόγησι ἀπὸ τὸ «μενοῦ» τῆς Ἀμφιότικης νοικοκυρᾶς.

'Ἡ χωρικὴ κουζίνα εἶναι ἀπλῆ. Ὁ ὀγκώδης τόμος τοῦ Τσελεμεντέ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ στεγασθῇ κάτω ἀπὸ τὴν χωριάτικη στέγη. Καὶ τοῦτο διότι δὲν ὑπάρχει πλούσια «πρώτη ὕλη». Δὲν ἔπεται ὅμως ὅτι τὸ «τζάκι» δὲν καπνίζει. Ὑπάρχουν καὶ ἐδῶ πρῶτες ὕλες — ἴσως οἱ βασικώτερες — καὶ ἀπὸ αὐτὲς οἱ «αὐτόκλητοι» Τσελεμεντέδες, βρῆκαν τρόπους καὶ συνδυασμοὺς γιὰ νὰ παρασκευάσουν ὑγιεινὰ καὶ θρεπτικὰ φαγητὰ καὶ γλυκὰ. Θὰ παρατηρήσωμε ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ὅλα τὰ φαγητὰ ἔχουν ὡς βάση, τὰ παραγόμενα προϊόντα τοῦ χωριοῦ. Σήμερα ὅμως ἡ ἐξάπλωσις τοῦ πολιτισμοῦ, ἔφερε καὶ στὸν τομέα αὐτὸν τὴν «ἐπαναστάσῃ» του, στὸ χωριό. Ἔτσι τὰ ἀναφερόμενα φαγητὰ πού μὲ πείσμα θέλουν νὰ διαιωρίζουν οἱ παλαιότερες, ἄρχισαν νὰ παραχωροῦν τὴν θέσιν τους, στὰ καλομαγειρευμένα καὶ θρεπτικὰ τοιαῦτα πού μὲ ἐπιδεξιότητα μαγειρεύουν τῶρα οἱ νεώτερες.

1. Ἀκίτ - μᾶ.

Ἔθικα: Ἀλεύρι
 Ἀυγά
 Σόδα

Ἐκτέλεση: Κατασκευάζεται μιὰ παχύρρευστη μᾶζα, ἀπὸ τὸ ἀνακάτωμα τοῦ ἀλεύρου, τῆς σόδας καὶ τῶν αυγῶν, ἢ ὁποῖα καὶ χτυπιέται ἀρκετά. Τὸ μείγμα ψήνεται σὲ πέτρινη πλάκα, ποὺ βρίσκεται στὴν φωτιά. Ρίπτεται δὲ μὲ τὸ κουτάλι λίγο-λίγο καὶ σχηματίζονται διάτρητες πίπτες. Μετὰ τὸ ψήσιμο, ἀλείφονται μὲ φρέσκο βούτυρο καὶ τρώγονται ζεστές.

Τὴν ἄνω ἐπιφάνεια τῆς πλάκας, πρὶν ἀπὸ τὸ ψήσιμο, τὴν ἀλείφουν μὲ τὸ κροκάδι θρασμένου αυγοῦ, ἀντὶ γιὰ λάδι.

2. Ἐσμερι

Ἔθικα: Ξυρισμένο τυρὶ
 Ζάχαρη

Ἐκτέλεση: Ὄταν τὸ τυρὶ γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο ξυρίσῃ, τότε τὸ θάζουν σὲ μιὰ «τσαντήλα» καὶ ἐπάνω τὸ πιέζουν μὲ μιὰ πέτρα, γιὰ νὰ στραγγίσῃ. Ὄταν τῶρα στραγγίσῃ καλά, τὸ ἀνακατώνουν μὲ ζάχαρη. Τὸ θάζουν μετὰ στὴν φωτιά καὶ τὸ ἀνακατώνουν συνεχῶς μέχρι ποὺ νὰ θγῆ τὸ λίπος. Τὸ τοποθετοῦν μετὰ σὲ ἓνα ταψὶ καὶ τὸ κόβουν σὲ λουκούμα.

3. Καπούσκα

Ἔθικα: Λάχανο τουρσί
 Λάδι
 Ρύζι

Ἐκτέλεση: Κόβουν φιλό-φιλό τὸ τουρσί, καὶ τὸ καθουρδίζουν στὸ τηγάνι. Συγχρόνως τὸ πασπαλίζουν μὲ κόκκινο πιπέρι. Μετὰ τὸ θράζουν σὲ χύτρα, μὲ ἀνάλογο ρύζι, καὶ γίνεται τὸ «Ξυνὸ λαχανόρυζο».

4. Κατσαμάκι

Ἔθικα: Ἀλεύρι
 Ἀλάτι ὀλίγο
 Βούτυρο
 Ὀλίγο λάδι.

Ἐκτέλεση: Βράζεται τὸ νερό, ἀφοῦ ἔχει ριχτῆ καὶ λίγο ἀλάτι μέσα. Ὄταν τὸ νερὸ ἀρχίσει νὰ βράζῃ, ρίπτεται λίγο-λίγο τὸ ἀλεύρι καὶ ἀνακατεύεται καλά μὲ τὸν πλάστη. Ὄταν μὲ τὸ πολὺ βράσιμο, πήξῃ, ρίπτεται στὸ ταψί. Καίγεται βούτυρο φρέσκο καὶ περιχύνεται. Μὲ ἓνα κουτάλι τῆς σούπας,

στρώνεται ἢ ἐπιφάνειά του. Κόβεται σὲ τεμάχια καὶ τρώγεται μὲ τυρὶ ἢ μὲ πετιμέζι ἢ μὲ ζάχαρη.

5. Μαμαλίγα

'Υλικά: Μιά ποσότητα λάπατα

Λίγο πιπέρι καὶ ἀλάτι

'Εκτέλεση: Τὸ φαγητὸ τοῦτο εἶναι διὰ τὴν περίοδο τῆς νηστείας. Πολλὰ φύλλα ἀπὸ λάπατα, τοποθετοῦνται τὸ ἓνα πάνω στὸ ἄλλο. 'Επάνω σὲ κάθε στρώση, πασπαλίζεται πιπέρι καὶ λίγο ἀλάτι καὶ περιτυλίσσονται σὲ ρόλο. Ψήνονται ἐντὸς τῆς στάχτης. Μετὰ τὸ ψήσιμο, ἀφαιρεῖται τὸ ἐξωτερικὸ φύλλο καὶ τρώγεται τὸ ἐσωτερικὸ μέρος.

6. Μανδηλάκια

'Υλικά: Ζύμη γιὰ φύλλο

Μυζήθρα

'Εκτέλεση: 'Ανοίγεται ἡ ζύμη σὲ φύλλα μικρὰ καὶ στρογγυλά. 'Εντὸς ἐκάστου βάζουν λίγη μυζήθρα καὶ διπλώνεται σὲ σχῆμα «τετράγωνο» (μανδηλάκι). Ψήνονται σὲ ζεστὴ πέτρα ἢ καὶ τηγανίζονται μὲ λάδι. 'Αλείφουν μετὰ αὐτὰ μὲ φρέσκο βούτυρο.

7. Μυζήθρα μὲ αὐγὸ

'Υλικά: Μυζήθρα

Αὐγά

Κόκκινο πιπέρι

Φρέσκο βούτυρο

'Εκτέλεση: Ψήνονται τὰ αὐγά μέσα στὸ νερὸ ποῦ βράζει. Μὲ τὸ νερὸ δὲ τῶν αὐγῶν, ζεστὸ, διαλύεται ἡ μυζήθρα. Τοποθετοῦνται τὰ αὐγά μετὰ σὲ πιάτα, καὶ γαρνίρονται μὲ τὴν μυζήθρα. Πασπαλίζουν λίγο κόκκινο πιπέρι καὶ τὰ περιχύνουν μὲ φρέσκο βούτυρο.

8. Παπρικὰς

'Υλικά: Φρέσκα πιπέρια

Λάδι

Μυζήθρα.

'Εκτέλεση: Κόβονται τὰ πιπέρια ψιλά-ψιλά καὶ καθουρίζονται μὲ λάδι στὸ τηγάνι. 'Ανακατεύονται μετὰ μὲ μυζήθρα. Σεβίρονται καὶ τρώγονται ζεστά.

9. Σουίτ

Υλικά: Γάλα

Κόκκινο πιπέρι

Ἀλεύρι

Φρέσκο βούτυρο

Ἐκτέλεση: Βράζεται τὸ γάλα καὶ ρίπτεται λίγο-λίγο τὸ ἀλεύρι μέχρι νὰ πηκτώσῃ καὶ νὰ γίνῃ κρέμα. Σερβίρεται στὰ πιάτα πασπαλίζεται μὲ κόκκινο πιπέρι καὶ τρώγεται ζεστό, ἀφοῦ κατῆ μὲ φρέσκο βούτυρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἀπὸ τὶς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Καπνοκολλιέργεια.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ — ἓνα ἀπὸ τὰ βασικά προϊόντα τῆς Πατριδος μας — δίδει τὰ οικονομικά μέσα, γιὰ ὑποφερτὴ διαβίωση τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου. Σὲ αὐτὴ ἐπιδίδονται ὅλες σχεδὸν οἱ οἰκογένειες, καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο καὶ ἰσχυρὸ σκέλος τῆς οἰκονομίας των, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Ἡ τοποθεσία εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται χτισμένο τὸ χωριό, προσφέρεται θαυμασία, διὰ τὴν καλὴ ἀποξήρανση τῶν φύλλων καὶ τὴν διαφύλαξιν σὲ ἀποθήκες, λόγῳ τοῦ ἀρχετοῦ ὑψομέτρου — 40 μ., — καὶ τῆς ἐλλείψεως ὑγρασίας. Παράλληλα ἡ καταλληλότητα τῶν καπναγρῶν — φυτεύουν στὸ προανὲς τῶν λόφων — ἐγγυῶνται τὴν ἐξαιρετικὴν ποιότητα τοῦ καπνοῦ.

Ὁ ἀγῶνας ὅμως — καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἡ λέξις αὐτὴ ὑπερβολή — εἶναι μεγάλος καὶ συνεχής. Μόνον ὅσοι ζοῦν πλησίον τῶν καπνοκαλλιεργητῶν ἠμποροῦν νὰ ἐκτιμήσουν τὸ ὕψος τῆς προσφερομένης ἐργασίας των, προκειμένου οὗτοι νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ μέσα τῆς συντήρησός τους καὶ νὰ βοηθήσουν παράλληλα στὴν οἰκονομικὴ ἀνοδο τῆς χώρας μας. Γιὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται δπως ἡ ἐργασία του, ἐκτιμηθῆ «δεόντως» καὶ τοῦ ἀποδοθῆ ἰκανοποιητικὴ τιμὴ στὸ προϊόν του. Καὶ ὁ ἀγῶνας ἀρχίζει:

α) Προετοιμασία τῶν καπνοφύτων.

Στὰ μέσα τοῦ Μαρτίου, σὲ μέρη ἐπίπεδα, κονιά στὸ χωριό ἢ καὶ μέσα στὴν ἀλὴ τοῦ σπιτιοῦ, θὰ ἐτοιμαστοῦν τὰ καπνοσπορεῖα (χασαλαμάδες). Τούτα εἶναι παράλληλες βραγιές, ὕψους 30 ἑκατ. τοῦ μέτρου. Στὴν ἐπίπεδην ἐπιφάνειά τους, θὰ στρωθῆ κατ' ἀρχὴν ἓνα στρώμα ψιλῆς ἄμμιοι (ποταμίσιαι). Ἐπάνω σὲ αὐτὴ θὰ ρίξουν μιὰ μικρὴ στρώση κοπριάς ζῶων, καλὰ χωνεμένη, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἔχουν περάσει ἀπὸ κόσκινο. Ἐπάνω σὲ

αὐτὴ τώρα, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν πατήσουν καλά, μὲ μιὰ σανίδα, θὰ ρίξουν τὸν σπόρο. Ὁ σπόρος ἔχει ἐτοιμαστῆ ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἡμέρα. Συγκεκριμένα τὸν δάξουν σὲ μιὰ «τσαντήλα» (πανί) καὶ τὸν βρέχουν ὥστε νὰ προβλαστήσῃ. Τοῦτον, τὴν ὥρα τῆς σπορᾶς, τὸν ἀνακατεύουν μὲ στάχτι ἢ ψιλὴ ἄμμο, ὥστε ρίχοντάς τον, νὰ πέσῃ συμμετρικῶς σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῆς βραγιᾶς. Πασπαλίζουν πάνω ἀπ' αὐτὸν λίγη κοπριά καὶ πάλιν, καὶ ποτίζεται ἀμέσως. Τὰ ποτίσματα θὰ συνεχιστοῦν καθημερινῶς — τὶς πρωινὲς κυρίως ὥρες — ἐπὶ 70 ἡμέρες, ἕως ὅτου τὰ καπνόφυτα «φ θ ἄ σ ο υ ν» γιὰ μεταφύτευση στὸν καπναγρό. Ἐν ὄσῳ ἀκόμη θὰ θοίσκωνται στὶς βραγιᾶς πολλὲς φορὲς θὰ βοτανιστοῦν καὶ θὰ ραντιστοῦν μὲ φάρμακο — Ζινέπ, — ὡς προληπτικὸν κατὰ τῆς ἀσθενείας τοῦ καπνοφύτου, ἀπὸ τοῦ περονόσπορου.

β) Κ α π ν ο φ υ τ ε ῖ α — κ α π ν ο σ υ λ λ ο γ ῆ .

Τούτη γίνεται περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἢ τὶς ἀρχὲς Ἰουνίου, στὸν ἀγρὸ ποὺ ἔχει ἐτοιμαστῆ μὲ πολλὰ ὀργώματα. Οἱ γυναῖκες θὰ σηκωθοῦν πρωὶ καὶ θὰ ἐτοιμάσουν τὰ φυτά. Θὰ πᾶνε στὶς βραγιᾶς, καὶ θὰ πάρουν τὰ ψηλότερα φυτά, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦν σὲ μεγάλες κόφες. Ὁ ἄνδρας θὰ γεμίσῃ τὰ μεταλλικὰ βαρέλια μὲ νερό, θὰ ἐτοιμάσῃ τὸ ἀμάξι καὶ περὶ τὴν 10ην π.μ. ὅλοι θὰ ξεκινήσουν γιὰ τὸν καπναγρό. Τὸ χωράφι θὰ καλλιεργηθῆ καὶ πάλιν καὶ θὰ χωριστῆ σὲ τ α χ τ ᾶ δ ε ς (σανίδια). Μὲ σκαπάνη ἀνοίγονται παράλληλες γραμμὲς (καρίκια), μὲ ἀπόσταση 30 ἑκατοστά. Οἱ γυναῖκες φυτεύουν τῆ βοηθεία τῶν φυτευτηρίων. Ἀμέσως μὲ τὸ ποτιστήρι, γίνεται τὸ πότισμα. Μετὰ τὸ ρίζωμα καὶ τὸ μεγάλωμα τῶν φυτῶν, θὰ γίνουν μερικὰ τσαπίσματα καὶ ραντίσματα μὲ φάρμακο ζινέπ. Εὐνοϊκὸς καιρὸς γιὰ τὴν μὴ ἀνάπτυξη τῆς ἀσθενείας θεωρεῖται ἡ ξηρασία.

Ἀφοῦ τώρα τὰ φυτὰ μεγαλώσουν, ἀρχίζει τὸ «σ π ἄ σ ι μ ο ν» τῶν φύλλων, ἡ συλλογὴ. Ἡ φάση τούτη τῆς καπνοκαλλιέργειας εἶναι ἴσως, ἡ πιὸ δύσκολη. Καὶ τοῦτο διότι ὁ γεωργὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ «θυσιάσῃ» πολὺ ἵπνο, γιὰ νὰ μεταβῆ ἀπὸ τὶς πρωινὲς κιάλας ὥρες στὸν καπναγρό, καὶ νὰ πάρῃ ἓνα χέρι, πρῶτο, δεύτερο, κλπ., μὲ τὴν βοήθεια τῆς «λυχνίας θυέλλης». Στάει τρία - τέσσαρα φύλλα ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς ρίζης τοῦ φυτοῦ καὶ τὰ ταποθετεῖ σὲ μεγάλες κόφες. Ἡ ἐργασία τούτη πρέπει νὰ γίνῃ τὴν νύχτα, διότι τὰ φύλλα εἶναι τότε δροσερὰ καὶ σπᾶνε εὐκόλα, ἐνῶ μὲ τὸν ἥλιο μαραίνονται καὶ δὲν σπᾶνε.

Οἱ κόφες μεταφέρονται στὸ σπίτι καὶ ἐκεῖ ἀρχίζει ἀπὸ μέρος μικρῶν καὶ μεγάλων τὸ «μ π ο ὑ ρ λ ι α σ μ α» (πέραςμα τῶν φύλλων) ἓνα - ἓνα σὲ κλωστή, καὶ ἡ τοποθέτησή τους σὲ παραλληλόγραμμα τελλάρια (λιάστρες). Οἱ λιάστρες θὰ κρατηθοῦν δυὸ μέρες στὸν ἴσκιο καὶ μετὰ θὰ ἐκτεθοῦν στὸν ἥλιο ἐπὶ 20 ἡμέρες, γιὰ νὰ λάβουν τὸ χρυσαφὶ χροῶμα. Πρόχειρα τώρα τὰ κρεμοῦν στὸ «σ α γ ι ᾶ» τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ τὰ «π α σ τ λ ι ᾶ σ ο υ ν» κατὰ τὴν

περίοδο τοῦ χειμῶνα, ὡς περιγράφοιμε στὸ κεφάλαιο τῶν χασλαμάδων.

Οἱ ποικιλίες ποὺ καλλιεργοῦνται εἶναι δύο εἰδῶν. Τὸ Καμπὰ - Κουλάκ (ἀφράτο αὐτί), μὲ μεγάλο φύλλο, χαμηλῆς ποιοτικῆς ἀξίας καὶ ὁ Μπασμάς (πατημένος, στιβαγμένος) μὲ μεγάλη ποιοτικὴ ἀξία, ἔνεκα τοῦ μικροῦ φύλλου. Εἰς τὴν ποικιλία αὐτὴ γίνεται τὸ παστάλι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Τελετὲς καὶ Μυστήρια, ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Λεχώνα

1. Ἱεροτελεστία στὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ.

Σωστὴ ἱεροτελεστία γίνεται κατὰ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ, στὴν περιοχὴ τῆς Θράκης καὶ περισσότερο στὸ χωριὸ Ἄμφια. Χαρισμένη ἢ ὑποδοχὴ τῆς γεννήσεως τῆς «νέας ζωῆς». Ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας στιγμή, ποὺ ἡ ἐπίτοκος θὰ νοιώσῃ τοὺς πρώτους πόνους, μπαίνει σὲ ἐφαρμογὴ καὶ κίνηση ὀλόκληρος «μηχανισμὸς» τῶν ἐθίμων, γιὰ νὰ γιορτασθῇ μεγαλόπρεπα καὶ «γούρικα» τὸ νεογέννητο.

Κάθε τόπος φυσικὰ ἔχει διάφορο τρόπο «ὑποδοχῆς», ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἀκολουθεῖται στὸ χωριὸ Ἄμφια, τοῦ Νομοῦ Ροδότης εἶναι ἀληθινὰ μεγαλόπρεπος. Τὸ συνηθίζουν ὁπωσδήποτε καὶ σήμερα σὰν ἱερὰ παρακαταθήκη τῶν προγόνων των, ποὺ ἔφθασε καὶ αὐτός, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα ὠραῖα καὶ διασκεδαστικὰ ἔθμα ἀπ' τὴν Ἄν. Θράκη.

Ὅταν ἡ ὑποψηφία μητέρα αισθανθῇ τοὺς πρώτους πόνους, καλεῖται στὸ σπίτι, ἡ μαμμή, — μιὰ πεπειραμένη γριὰ — ἡ ὁποία θὰ φροντίσῃ νὰ φθάσῃ στὸν προορισμὸ τῆς, κρυφὰ ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ κόσμου, διότι τὸ ἔργο τῆς γίνεται τότε δύσκολο καὶ τὸ παιδί θὰ γεννηθῇ μὲ πόνους φορικτούς. Μαζύ τῆς φέρει ἓνα ξερὸ λουλούδι, δεμένο μὲ κόκκινη κορδέλλα. Τοῦτο τὸ βάζει σὲ ἓνα ποτήρι νερὸ καὶ ἀπέναντι τοποθετεῖ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Ὅταν τὸ λουλούδι ἀνοιξῇ ἀμέσως, τότε τὸ παιδί θὰ γεννηθῇ εὐκολὰ, ἂν δὲν ἀνοιξῇ τότε τὸ παιδί θὰ τοὺς δυσκολέψῃ.

Ἡ Παναγία βοήθησε καὶ τὸ παιδί «ἔφθασε στὸ κόσμον» γερό. Δὲν θὰ φανοῦν ἐπιλήσμονες τῆς βοηθείας αὐτῆς. Τὴν ἐπαύριο κιόλας τῆς γεννήσεως καί, κυρίως τὸ πρωί, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῆς λεχώνας, γίνεται ἡ μικρὴ πίττα, ἡ «πίττα τῆς Παναγίας», ὅπως ὀνομάζεται. Διότι πρὸς χάριν Τῆς, «γιὰ νὰ μὴν παραξηγηθῇ» ζυμώνεται, μιὰ καὶ βοήθησε νὰ γεννηθῇ εὐκολὰ καὶ ζωντανὸ τὸ παιδί.

Ἡ γυναίκα ποὺ θὰ ἀναλάβῃ τὴν ζύμωση, πρέπει νὰ προσέξῃ μερικὲς λεπτομέρειες. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι: Ὅταν ζυμώνει καὶ τὰ χέρια τῆς εἶναι μὲ

ζυμάρι, πρέπει μὲ τὰ δύο τῆς δάκτυλα νὰ πιάσῃ τὰ μάγουλα τοῦ νεογέννητου, γιὰ νὰ κάνουν «β ο ὕ λ ε ς» ὥστε ὅταν γελᾷ νὰ φαίνεται ὁμορφο, ἀφοῦ κατὰ μίαν ἑλληνικὴ παροιμία, «τῆς ὁμορφῆς τὰ μάγουλα, ὅταν γελᾷ βουλώνουν».

Στὸ μικρὸ τραπέζι ποῦ μεταφέρεται αὐτὴ μετὰ τὸ ψήσιμο, τοποθετοῦνται καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη φαγητῶν, ὅπως ἐλιές, ζάχαρη, γλυκό, ἀλάτι καὶ ἀπαραιτήτως ἓνα κρεμμύδι, διότι αὐτὸ φέρει «μ π ὀ λ ι κ ο γ ἄ λ α» στὴν λεχώνα. Ὁμοτράπεζοι εἶναι ἡ μαμμὴ καὶ μερικὲς ἄλλες γειτόνισσες ὅλες παντρεμμένες. Ἡ πίττα πρέπει νὰ καταλωθῇ ὅλη, ἐκείνη τὴν στιγμὴ καὶ νὰ μὴ βγῆ κανένα κομμάτι ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο τῆς λεχώνας. Ἡ μαμμὴ ἔχουσα τὸ «γενικὸ πρόσταγμα», ἐπιμελεῖται καὶ μερικῶν ἄλλων λεπτομερειῶν, ὅπως: τοποθετεῖ τὴν λεχώνα στὸ κρεβάτι καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό της, κρεμάει ἓνα δρεπάνι, ἓνα κρεμμύδι, καὶ μερικὰ μιττάρια (ἐξαρτήματα ἀργαλειοῦ), καὶ ραντίζει τὸ κρεβάτι μὲ ρῦζι ἢ κεχρί. Ἀνάλογη πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐνδυμασία τῆς λεχώνας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ καθιερωμένο νυχτικὸ, πρέπει νὰ φέρῃ στὸ κεφάλι κορδέλλα γαλάζια μὲν, ἂν τὸ παιδί εἶναι ἀγόρι, ροῦ δέ, ἂν τὸ παιδί εἶναι κορίτσι, γαρνιρισμένη μὲ γαλάζια χάντρα, ἢ φλουρὶ ἢ τὴν θέρα της.

Ἐνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ καθήκοντα τῆς μαμμῆς εἶναι νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Νονὰ τοῦ παιδιοῦ, νὰ τῆς γνωρίσῃ τὸ χαρμόσυνο γεγονός καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ καρομέλες καὶ οὔζο. Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὴν πρώτη ἡμέρα ποῦ θὰ γεννηθῇ τὸ παιδί ἀλατίζεται. Ἐπακολουθεῖ ἡ εὐχὴ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰ συνηθισμένα. Ἀπὸ τὴν εὐχὴ αὐτὴ (ἁγιασμός) ραντίζεται κάθε βράδυ τὸ δωμάτιο τῆς λεχώνας καὶ τὸ κρεβάτι της καὶ ὁσάκις τὸ παιδί λούζεται, ρίχνουν ἓνα μέρος αὐτοῦ στὸ νερό.

Τὴν τρίτῃ μέρα ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ γίνεται νέα συγγέντρωση στὸ δωμάτιο τοῦ νεογεννηθέντος. Παρευρίσκονται πάλι ἡ μαμμὴ καὶ οἱ γειτόνισσες γιὰ νὰ γίνῃ τὸ λούσιμο τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ τὸ «ξ α λ α τ ῖ σ ο υ ν». Στὸ νερὸ ποῦ εἶναι ἔτοιμο ἀπὸ πρὶν, βάζουν ἓνα καρφί, λίγο ἁγιασμό, τρία κάρθουνα, τρία πούπουλα, γιὰ τὴν βασκανία καὶ μερικὰ κέρματα, δῶρο τῆς μαμμῆς. Παράλληλα ἡ πεθερὰ ἔχει ἐτοιμάσῃ πάλι μιὰ πίττα, τὴν «μεγάλῃ πίττα». Ἡ μαμμὴ χαράζει σταυροειδῶς τρεῖς φορὲς τὴν πίττα καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν τοποθετεῖ στὸ κεφάλι της. Ἀναπηδᾷ τρεῖς φορὲς μὲ δυνατὰ γέλια καὶ τελικὰ τὴν μεταβάλλει σὲ κομμάτια. Πρὶν γίνῃ τὸ σπάσιμο — ἐπ' αὐτῆς ἰσχύει ἀναμμένο κερί — καλεῖται νὰ τὸ σθῆσῃ μὲ τὰ δάκτυλά της μιὰ παντρεμμένη γυναίκα ποῦ δὲν τεκνοποιεῖ. Μετὰ φέρει τὰ δάκτυλά της στὴν μύτη καὶ παίρνει βαθεῖες εἰσπνοές, προκειμένου ν' ἀποκτήσῃ τὴν «γονιμότητα». Τὰ μικρὰ τεμάχια τῆς πίττας οἱ παριστάμενες, τὰ βουτοῦν στὴν ζάχαρη, στὸ κρεμμύδι, καὶ συνοδεύοντάς τα μὲ ἐλιές, τρῶνε τρεῖς «μποῦνες». Ἐπακολουθεῖ φαγητό. Στὸ τραπέζι, ὑπάρχει ποτήρι νεροῦ καὶ εἰς αὐτὸ ρίχνουν πάλι μερικὰ κέρματα, ἀπὸ τὸ προϊόν δὲ αὐτό, ἡ λεχώνα θὰ πάρῃ κάτι στὸ μωρό. Ἀπὸ κρασί ποῦ περιέχει τὸ ποτήρι, δίνουν καὶ στὴν λεχώνα νὰ πιῇ, ἢ ὅποια

μέχρι ἐκείνης τῆς στιγμῆς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φάγη ἢ νὰ πιῇ. Ὄταν τώρα τελειώσῃ τὸ φαγητὸ καὶ πρὶν τιναχθῆ τὸ τραπεζομάνηλο, μέσα στὰ ψυχιά βάζουν τὸ παιδί καὶ τὸ κυλοῦν, γιὰ νὰ κάνει σῶμα «λυγερόκομο» (γκερτοῖκ) ἢ κατ' ἄλλους, ἂν εἶναι ἀγόρι ν' ἀποκτήσῃ πολλὰ χόηματα ὅσα καὶ τὰ ψίχουλα, ἂν εἶναι δὲ κορίτσι νὰ γίνῃ ἄσπρο σὰν τὴν ψίχα τοῦ ψωμοῦ. Ἄπὸ τὰ ψίχουλα αὐτὰ δίνουν νὰ φάῃ καὶ ἡ λεχώνα, τρεῖς φορές.

Ἡ λεχώνα κατὰ τὴν διάρκειά της τελετῆς, εὐρίσκειται σκεπασμένη μὲ ἓνα σεντόνι καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κοιτάξῃ. Ἡ γιορτὴ τελειώσῃ. Οἱ γειτόνισσες ἀποχωροῦν. Δὲν ξεχοῦν νὰ ἀφήσουν φεύγοντας μερικῆς «κλωστὲς» ἀπὸ τὸ φόρεμά τους διὰ νὰ ἔχει τὸ μωρὸ ἡσυχὸ ὕπνο.

Ἡ ἔξοδος τῆς λεχώνας ἐπιτρέπεται μόνο μετὰ τὸν σαραντισμὸ. Προσέχει ὅμως νὰ μὴν συναντήσῃ ἄλλη λεχώνα, διότι τότε τὸ δικὸ της παιδί, θ' ἀρρωστήσῃ θανάσιμα. Σὰν ἀντίδοτο πρέπει νὰ φέρῃ πάντοτε ἐπάνω της ἓνα κομμάτι σίδηρο. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐπίσης νὰ καθρεπτίζεται. Περιοριστικὰ μέτρα ἐφαρμόζονται καὶ στὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐπιστρέφῃ χωρὶς στὸ σπίτι, πρὶν νυχθώσῃ. Διότι μετὰ τὴν 8ην ὥραν τῆς νυκτός, τὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ θὰ κλείσῃ καὶ κατὰ κανένα τρόπο δὲν πρέπει νὰ ἀνοίξῃ πιά.

Ἡ ἀνάπτυξη, τὸ μέγαλωμα τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα ἔργα τῆς γυναίκας. Ὁ ἀγαπημένος μας τύραννος μὲ τίς ποικίλες ιδιοτροπίες καὶ τίς ἀμπολλες μικροαδιαθεσίαι του γίνεται ἡ αἰτία τῆς στέρησης τοῦ ὕπνου τῶν γονιῶν του. Οἱ φρονίδες τῆς μητέρας εἶναι ἀνυπολόγιστες, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ. Πόσες ἀλήθεια φορές δὲν γίνεται τραγουδίστρια, γιὰ ν' ἀπαλίνῃ τὸν πόνο του; Ὅχι σπάνια γίνεται καὶ ποιήτρια, γιὰ νὰ αὐτοσχεδιάσῃ νανουρίσματα, καὶ νὰ χαρίσῃ «ὕπνο στὰ γλῆκὰ ματάκια του».

Ἄναφέρω μερικὰ, πού τραγουδιστὰ μοῦ τὰ προσέφερε μὰ γριούλα στὸ χωριό:

Κοιμήσου χαϊδεμένο μου, καὶ μοσχοαναθρεμμένο.
 Κοιμήσου σὺ παιδάκι μου, κ' ἡ μοίρα σου δουλεύει,
 καὶ τὸ καλὸ σου ριζικό, σὲ κουβαλᾷ, σὲ φέρνει.
 Κοιμοῦνταν καὶ παρήγγεϊλα, νὰ κάμουν τὰ προικιά του
 στὴν Πόλη καὶ στὴν Βενετιά, νὰ ράφουν τὰ ρουχικά του.
 Ἐλα ὕπνε πᾶρε το, καὶ πάντο σὲ περιβόλια
 καὶ γέμισε τοὺς κόρφους του, τριαντάφυλλα καὶ ρόδα.
 Τὰ ρόδα νᾶν τῆς μάνας του, τὰ μῆλα τοῦ κυριοῦ του,
 καὶ τᾶσπρα τριαντάφυλλα, ἄς εἶναι τοῦ νουνοῦ του.
 Νάνι του, νανάκια του,
 ὕπνος στὰ ματάκια του.
 Ἡ μάνα πῶχει τὸν ὕγιὸ
 τὸν ἔκανε μονάχο
 τὸν λούζει, τὸν ἐχτένιζε.
 καὶ στὸ σχολειὸ τὸν στέλνει.

2. Σαραντισμός.

Σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ, ἡ λεχώνα πρέπει νὰ πᾶν εἰς τὴν ἐκκλησία, γιὰ «σαραντισμό». Κατὰ τὴν διαδρομὴν, τὸ μωρὸ τὸ κρατεῖ εἰς τὴν ἀγκαλιά της ἢ μαμμῆ, ἐνῶ ἡ μητέρα φέρει εἰς τὸ χεῖρ της μιὰ κανάτα νερό.

Μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ σαραντισμοῦ, τὸ παιδί δὲν πρέπει νὰ ὀδηγηθῆ ἄμεσως εἰς τὸ σπίτι τῆς μητέρας, ἀλλὰ σὲ τρία γειτονικὰ σπίτια, διαδοχικὰ. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ μὴν ἔχη τὸ παιδί συγχουρία. Ἡ κάθε νοικοκυρὰ πού θὰ ἐπισκεφθοῦν, κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ παιδιοῦ θὰ βάλῃ εἰς τὸν «κόρφο» του ἕνα κομμάτι ψωμί ἄλλοιμονο μὲ ζάχαρη, ὥστε τὸ μωρὸ νὰ ἔχη «γλυκεῖα ζωὴ» (εὐτυχισμένη). Ἐάν τύχῃ ἡ μητέρα καὶ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπίτι, δηλ. μετὰ ἀπὸ τὴν δύση τοῦ ἡλίου, ἡ νοικοκυρὰ φροντίζει τὸ ψωμί ἐκεῖνο νὰ τὸ περάσῃ τρεῖς φορὲς ἐπάνω ἀπὸ τὴν λάμπα καὶ τὸ τοποθετῆ κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλῃ του. Θεωρεῖται τότε φύλακας καὶ κακοῦ, κατὰ τὴν διαδρομὴν. Ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ σπίτι, τοῦτο θὰ τὸ ρίξῃ εἰς τὸν σκύλο. Ἐπίσης ἡ νοικοκυρὰ δίδει ἕνα ἀγόδι καὶ μὲ ἀλεύρι ἀσπριζεῖ τὰ μάγουλα τοῦ μικροῦ, εὐχομένη «νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀσπρίσῃ» (γεράσῃ).

Τὸ νερὸ πού φέρει ἡ λεχώνα — ἁγιασμὸν — ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, θὰ τὸ ρίξῃ εἰς ὅλα τὰ μέρη, πού πάτησε ἔξω εἰς τὴν αὐλήν, κατὰ τὴν περίοδον τῆς λεχωρίας. Πιστεύεται πὸς ἐκεῖ πού πατάει ἡ λεχώνα δὲν φυτρώνει τίποτε. Γιὰ τοῦτο καὶ ρίπτεται τὸ νερὸ.

3. Τὰ πρῶτα βήματα.

Ἡ περπατόπιττα

Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ στάδια, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ πού προξενεῖ χαρὰς συναισθήματα, καὶ ξεκουράζει τὴν μωρομάνα, εἶναι τὰ «πρῶτα βήματα». Τὸ εὐχάριστο τοῦτο γεγονός ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια τὸ γιορτάζει ποικιλοτρόπως, μὲ διάφορα ἔθιμα.

Τὸ πρῶτον μέλημα τῆς μητέρας, μόλις τὸ παιδί ἀρχίσῃ νὰ περπατῆ καλά, εἶναι νὰ φτιάξῃ μιὰ γλυκεῖαν πίτταν, τὴν «περπατόπιτταν» καὶ νὰ τὴν ἀποβάσῃ εἰς τὸ χωριό, ὥστε πολλὰς νὰ εἶναι οἱ εὐχὰς πού θὰ μαζέψῃ τὸ παιδί.

Τὸ μωρομάνα συνήθως γίνεται ἀπὸ μιὰ κοπέλλα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ μητέρα ἐπιτατῆ τὴν προσοχὴν της, — νὰ προσέχῃ, νὰ βαδίξῃ ἴσια εἰς τὸ δρόμον καὶ μὴν πέσῃ κάτω, γιὰ τὸ παιδί μου θὰ σκορντάφῃ σὲ ὅλην τὴν πόλιν. Ἡ κοπέλλα περιέρχεται τότε ὅλον τὸ χωριὸν καὶ μοιράζει ἀπὸ τὸ σπίτι ἕνα κομμάτι. Ἀνάλογον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πίττας, εἶναι καὶ ἡ ἀποβάσις τῶν σιδερένιων πόδιων τὸ παιδί.

2. Σαραντισμός.

Σαραντα ἡμέρες μετὰ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ, ἡ λεχώνα πρέπει νὰ πάη στὴν ἐκκλησία, γιὰ «σαραντισμό». Κατὰ τὴν διαδρομὴ, τὸ μωρὸ τὸ κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά της ἡ μαμμή, ἐνῶ ἡ μητέρα φέρει στὸ χέρι της μιὰ κανάτα νερό.

Μετὰ τὴν τελετὴ τοῦ σαραντισμοῦ, τὸ παιδί δὲν πρέπει νὰ ὀδηγηθῆ ἀμέσως στὸ σπίτι τῆς μητέρας, ἀλλὰ σὲ τρία γειτονικά σπίτια, διαδοχικά. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ μὴν ἔχη τὸ παιδί συχνουρία. Ἡ κάθε νοικοκυρὰ πού θὰ ἐπισκεφθοῦν, κατὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ παιδιοῦ θὰ βάλῃ στὸν «κόρφο» του ἓνα κομμάτι ψωμί ἀλλομένο μὲ ζάχαρη, ὥστε τὸ μωρὸ νὰ ἔχη «γλυκειὰ ζωὴ» (εὐτυχισμένη). Ἄν τύχη ἡ μητέρα καὶ φύγῃ ἀργὰ ἀπὸ τὸ σπίτι, δηλ. μετὰ ἀπὸ τὴν δύση τοῦ ἡλίου, ἡ νοικοκυρὰ φροντίζει τὸ ψωμί ἐκεῖνο νὰ τὸ περάσῃ τρεῖς φορὲς ἐπάνω ἀπὸ τὴν λάμπα καὶ τὸ τοποθετῆ κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλη του. Θεωρεῖται τότε φύλακας κάθε κακοῦ, κατὰ τὴν διαδρομὴ. Ὅταν φθάσουν στὸ σπίτι, τοῦτο θὰ τὸ ρίξουν στὸν σκύλο. Ἐπίσης ἡ νοικοκυρὰ δίδει ἓνα αὐγὸ καὶ μὲ ἀλεύρι ἀσπρίζει τὰ μάγουλα τοῦ μικροῦ, εὐχομένη «νὰ ζήση καὶ ν' ἀσπρίσῃ» (γεράση).

Τὸ νερὸ πού φέρει ἡ λεχώνα — ἁγιασμὸ — ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, θὰ τὸ ρίξῃ σὲ ὅλα τὰ μέρη, πού πάτησε ἔξω στὴν αὐλή, κατὰ τὴν περίοδο τῆς λεχωνίας. Πιστεύεται πὼς ἐκεῖ πού πατάει ἡ λεχώνα δὲν φυτρώνει τίποτε. Γιὰ τοῦτο καὶ ρίπτεται τὸ νερό.

3. Τὰ πρῶτα βήματα.

Ἡ περπατόπιττα

Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ στάδια, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ πού προξενεῖ χαρᾶς συναισθήματα, καὶ ξεκουράζει τὴν μωρομάνα, εἶναι τὰ «πρῶτα βήματα». Τὸ εὐχάριστο τοῦτο γεγονός ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια τὸ γιορτάζει ποικιλοτρόπως, μὲ διάφορα ἔθιμα.

Τὸ πρῶτο μέλημα τῆς μητέρας, μόλις τὸ παιδί ἀρχίσῃ νὰ περπατῆ καλά, εἶναι νὰ φτιάξῃ μιὰ γλυκειὰ πίττα, τὴν «περπατόπιττα» καὶ νὰ τὴν μοιράσῃ στὸ χωριό, ὥστε πολλὲς νὰ εἶναι οἱ εὐχὲς πού θὰ μαζέψῃ τὸ παιδί της.

Τὸ μοίρασμα συνήθως γίνεται ἀπὸ μιὰ κοπέλλα, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἡ μητέρα ἐπιστήνῃ τὴν προσοχὴν της, — νὰ προσέχῃ, νὰ βαδίξῃ ἴσια στὸ δρόμο, νὰ μὴν πέσῃ κάτω, γιὰ τὸ παιδί μου θὰ σκουντάφῃ σὲ ὅλη του τὴν ζωὴ. — Ἡ κοπέλλα περιέρχεται τότε ὅλο τὸ χωριὸ καὶ μοιράζει ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἓνα κομμάτι. Ἀνάλογη πρὸς τὸν σκοπὸ τῆς πίττας, εἶναι καὶ ἡ εὐχή: Νάχῃ σιδερένια πόδια τὸ παιδί.

Μιά ἄλλη ἐπίσης γλυκειὰ πίττα ἔχει ἐτοιμάσει ἡ μητέρα γιὰ τὴν τελετὴ πού θὰ γίνῃ στὸ σπίτι, μὲ τὴν παρουσία ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Στὸ κέντρον τοῦ δωματίου, ἐπάνω σὲ ἓνα χαμηλὸ τραπέζι, εἶναι τοποθετημένα διάφορα ἀντικείμενα, ὡς ὑνί, μολύβι, τετράδιο, ψαλίδι, κ.ἄ. ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα καὶ ἀντικείμενα τῶν ἐπαγγελματιῶν. Στὸ κέντρον δὲ ὄλων αὐτῶν εὐρίσκεται τοποθετημένη ἡ πίττα, γαρνιρισμένη μὲ πολλὰ ἄνθη.

Ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ στέκεται τότε στὴν πόρτα τοῦ δωματίου, κρατῶντας τὸ παιδί κάπως ὑψηλά. Δίπλα τῆς ἡ πεθερὰ κρατεῖ στὸ ἓνα χέρι ψαλίδι, καὶ ὑποκρίνεται πὼς κόβει. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη ἡ μητέρα ἐρωτᾷ τρεῖς: Μητέρα τί κόβεις; Ἡ πεθερὰ δίνει ἰσάριθμες ἀπαντήσεις, λέγοντας: Κόβω τὸν δρόμο ἢ κόβω τὰ ἐμπόδια νὰ περάσῃ τὸ παιδί. Ἀφήνεται τότε ἐλεύθερο καὶ ἐκεῖνο κατευθύνεται πρὸς τὸ στολισμένο τραπέζι. Τὸ παιδί πού πάντα ἔχει τὴν τάση νὰ πιάνῃ τὰ διάφορα ἀντικείμενα, «ἐπιτίθεται» καὶ παίρνει κάτι στὸ χέρι. Τοῦτο θὰ εἶναι καὶ ἡ ἔνδειξη τῆς μελλοντικῆς του σταδιοδρομίας. Ἄν πιάσῃ π.χ. ψαλίδι θὰ γίνῃ ράπτῃς, ἂν πιάσῃ μολύβι θὰ γίνῃ «γραμματιζούμενος».

Στὴ Νονὰ τοῦ παιδιοῦ, θὰ σταλῇ ξέχωρη, δλόκληρη πίττα. Τοῦτο ἴσως εἶναι τὸ δέλεαρ, ἀλλὰ καὶ ἡ προειδοποίησις περὶ τῶν ὑποχρεώσεών τῆς. Συγκεκριμένα ἡ Νονὰ πρέπει νὰ προσφέρῃ στὸ παιδί, τὰ πρῶτα παπουτσάκια.

4. Π ρ ο ξ ε ν ι ὀ .

Ἡ αὐστηρότητα τῶν ἡθῶν τῆς παλιᾶς ἐποχῆς, καὶ περισσότερο ὁ περιορισμὸς τῶν χοριτσιῶν, δὲν εὐνοοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἔρωτα. Ὁ Θεὸς ἔρωσ μὲ τίς καυτερὲς σαίτες του, δὲν μπορούσε νὰ βοῇ θηράματα. Αὐτὰ ἦσαν ἐπιτυχίες μόνον τῶν «προξενητάδων». Γι' αὐτοὺς οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν πού διέθεταν νέες καὶ νέους στὴν «ῶρυμη» ἡλικία, ἦσαν ἀνοιχτές. Ἡ προικοθηρία δὲν ἦτο γνωστή. Ἐὰν σήμερα ἡ κοπέλλα πρέπει νὰ διαθέτῃ ἀρκετὰ «κίνητα» καὶ «ἀκίνητα» διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸν Νυμφίον, τούτῃ στὴν παλιὰ ἐποχὴ ἀποτελοῦσε τὸ «λοχυρὸ φύλον» καὶ ζητοῦσε ἀνταλλάγματα ἀπὸ τὸν γαμπρό.

Ἡ πρώτη «ζρούση» στὸ σπίτι τῆς κοπέλλας, γινόταν ἀπὸ μιὰ γυναῖκα προξενήτρα. Αὐτὴ ἐρχομένη στὸ σπίτι τῆς ὑπομφίας, ἔφερε τὰ «χαιρετίσματα», τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμπροῦ, λέγοντας συγκεκριμένα: Ἐρχομαι ἀπὸ τὸν Τάδε καὶ σὰς φέρνω τὰ χαιρετίσματά του. Ἐπειδὴ εἴσαστε καλοὶ νοικοκυραῖοι (δέλεαρ), θέλει νὰ παντρευτῇ τὴν κόρη σας. Καὶ ἀφοῦ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιον τοῦ νέου, δίνει πίστωση χρόνου μᾶς ἑβδομάδος διὰ νὰ σκεφτοῦν καὶ ἀποφασίσουν. Συνήθως ἡ ἡμέρα τῆς προξενιάς ἦτο ἡ Τετάρτη ἢ τὸ Σάββατον. Μιὰ λοιπὸν ἀπὸ τίς δυὸ αὐτὲς ἡμέρες τῆς ἐπομένης ἑβδομάδος, ἐρχόταν νὰ πάρῃ τὴν ἀπάντησιν. Ἐὰν αὐτὴ ἦτο θετικὴ, ἄρχιζε ἡ διαδικασία γιὰ τὴν ἐπίσημη τῆς ἐπίσημης πιά προξενιάς, πού γινόταν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἄνδρες.

Τρεῖς ἄνδρες ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ὑποψηφίου γαμπροῦ κρατώντας ὁ πρῶτος ἓνα μπουνάλι κρασί, ὁ ἄλλος μιὰ πετσέτα, μέσα στὴν ὁποίαν εὐρίσκονται τὰ σημάδια, τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι: "Ἐνα μαντήλι κόκκινο ἢ ἄλλου χροῦματος, κεντημένο μὲ χρυσὸ τέλι, μιὰ κόκκινη κορδέλλα, ἓνα κλαδί βασιλικό, καὶ ἀπαραιτήτως ἓνα χρυσαφικό, λίρα ἢ φλουρί. Ὁ τρίτος ἀπλῶς συνοδεύει.

Μετὰ ἀπὸ τὰ καλωσορίσματα, τὸν λόγο παίρνουν οἱ προξενητάδες λέγοντας: Ἐμᾶς μᾶς ἔστειλαν ἐδῶ, γιὰ νὰ σᾶς φέρομε μερικά πράγματα. Ἐὰν θέλετε ἐλάτε νὰ τὰ δῆτε. Ἀνοίγουν τότε τὴν πετσέτα καὶ γίνεται ἐγκωμιαστικὴ κρίση τούτων, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶρα τῆς νύφης.

Πρὶν ἀπὸ τὸ ἀνοίγμα τῆς πετσέτας ἢ μετὰ, γίνεται καὶ ἡ συμφωνία τῆς προίκας. Τί δηλ. ἀπαιτήσεις ἔχει ἡ νύφη. Συνήθως οἱ γονεῖς τῆς νύφης ζητοῦν τὰ ἑξῆς: 2 πεντόλιρα, 2—3 κιλά φελλεμένη (ὑφάδι βαμβάκερό), μερικά κιλά μαλλί, 2—3 τοῦμπλες (ἀσημικὰ μικροτέρας ἀξίας ἀπὸ τὸ πεντόλιρο).

Οἱ ἀπαιτήσεις αὐτὲς πρέπει νὰ «ἐγκριθοῦν» ἀπὸ τὸν γαμπρό, ὁ ὁποῖος πιθανὸν καὶ νὰ μὴ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων αὐτὲς. Γιὰ τοῦτο ὁ τρίτος τῶν προξενητῶν, ζητᾷ πίστωση χρόνου προκειμένου νὰ μεταβῆ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ νὰ ρωτήσῃ, «γιατὶ ἐμᾶς δὲν μᾶς ἔδωσαν τέτοια ἐντολή». Τοῦτο τίς περισσότερες φορὲς εἶναι ὅλως τυπικό. Σὲ λίγο ἐπανέρχεται ὁ προξενητῆς φέροντας τὴν ἔγκριση. Μετὰ τὴν συμφωνία ὁ προξενητῆς δίδει στὸν πατέρα κρασί νὰ πιῇ. Ἐὰν τὸ δεχτῆ, τότε «ἐπικυρώνει τὴν συμφωνία», καὶ γιὰ νὰ πληροφορηθῆ ὁ γαμπρὸς τὸ γεγονός, ρίπτονται τρεῖς τουφεκιές, ἐνῶ εὐχαρίστως ἀπαντᾷ καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ σπίτι του, μὲ ἰσάριθμες τουφεκιές.

Σὲ διαπλανὸ δωματίο, ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ γίνεται ἡ συμφωνία περιμένει ἡ νύφη, ἡ ὁποία θγαίνει νὰ παραλάβῃ τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ καὶ νὰ προσφέρῃ μὲ τὴν σειρὰ τῆς, τὰ δικά τῆς. Αὐτὰ εἶναι: "Ἐνα μαντήλι κεντημένο μὲ χρυσὸ τέλι, ἓνα ζεῦγος κάλτσες μάλλινες, καὶ ἓνα καρρὲ - νισιὰν γυαλιοῦ (τὸ μαντήλι τοῦ λόγου).

Παραλλήλως δίδεται στοὺς προξενητάδες ἀπὸ μιὰ ὑφαντὴ πετσέτα, κεντημένη μὲ ἐπιμέλεια ἀπὸ τὴν κοπέλλα. Ἐν συνεχείᾳ ἡ νύφη, κερνάει τοὺς πάντας γιὰ νὰ δεχθῆ τίς εὐχὲς των. Τὴν στιγμή δὲ αὐτὴ ὀρίζεται καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἐπίσημου ἀρραβῶνος.

5. Ὁ ἐπίσημος ἀρραβῶνας.

Λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν τελετὴ τοῦ ἀρραβῶνος, οἱ γονεῖς γαμπροῦ καὶ νύφης ἀπὸ κοινοῦ θὰ κατεβοῦν στὴν Πόλη, γιὰ νὰ κάνουν τίς ἀπαραίτητες ἐτοιμασίαις καὶ τὴν ἀγορὰ τῶν δῶρων ποῦ θ' ἀνταλλαγοῦν.

Ὁ ἀρραβῶνας θὰ γίνῃ φυσικὰ στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὁ γαμπρὸς θὰ ἔλθῃ φέροντας πολλὰ δῶρα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐτοιμασίαις στὸ σπίτι δίνουν καὶ

παίρνουν. Σφάζει ἓνα ἀρνί καὶ τὸ κάνει γεμιστό, γιὰ νὰ τὸ μεταφέρει δλόκληρο στὸ σπίτι τῆς καλῆς του. Τὸ βάζει σ' ἓνα μεγάλο ταψί, καὶ τὸ σκεπάζει μὲ ἓνα κόκκινο μάλλινο κροσσάτο μαντήλι. Ἄλλο ταψί (σοφρά) γεμίζει μὲ πολλὰ καὶ διάφορα καραμέλλες. Ἐνα πιάτο μαστίχα μέσα στὴν ὁποία ἔχει κρύφη ἓνα χρυσὸ νόμισμα, κρυφὸ δῶρο του στὴν νύφη. Καὶ ἓνας ἄλλος σοφράς γεμάτος μὲ δῶρα τῆς νύφης, ἦτοι κάλτσες, παπούτσια, καλλυντικά κλπ.

Ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ ἐτοιμαστοῦν, θὰ σχηματισθῆ μιὰ πομπὴ ἀπὸ τὸ σόι τοῦ γαμπροῦ, στὴν ὁποία προηγεῖται ἡ πεθερὰ. Ἄς σημειωθῆ ὅτι ἡ πομπὴ ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ γυναῖκες, μηδὲ τοῦ γαμπροῦ ἐπιτρεπομένου νὰ ἀκολουθῆ τὴν παρέα. Τὰ δῶρα κρατοῦν τρεῖς κοπέλλες. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης, εἰδοποιημένοι ἀπὸ πρὶν, περιμένουν στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ πόρτα τους εἶναι κλειστὴ μὲ τσαλιὰ (ἀγκάθια) διὰ νὰ παρουσιάσουν ἐμπόδια στοὺς ἐπισκέπτας καὶ φαιδρύνουν οὕτω τὸ γεγονός. Οἱ ἐπισκέπτες γιὰ νὰ πετύχουν τὸ «ἄνοιγμα» τῆς πόρτας, ἐγκωμιάζουν τὸν γαμπρὸ καὶ τὴν οἰκογένειά του. Μετὰ ἀπὸ μίαν στιχομυθίαν ἐγκωμίων καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἡ πόρτα ἀνοίγει. Τότε μιὰ συγγενὴς τοῦ γαμπροῦ πέφτει λιπόθυμη, ζητώντας τὴν νύφη νὰ τῆς φέρῃ νερὸ καὶ νὰ ἐπιληφθῆ τῆς περιποιησέως της. Ἡ νύφη ὅμως κατ' οὐδένα λόγῳ ἐμφανίζεται καὶ παραμένει σὲ κρυφὸ σημεῖο. Ἄλλὰ τὸ σόι τοῦ γαμπροῦ ἐπιμένει. Τότε παραπλανητικὰ καὶ γιὰ νὰ «διασκεδάσουν» τὴν τελετὴν, ἐμφανίζουν μιὰν ἄλλην, καὶ δευτέραν καὶ τρίτην. Φυσικὰ ἡ πλευρὰ τοῦ γαμπροῦ πού γνωρίζει τὴν νύφη, ἀποκρούει τὴν ἐμφάνισιν τῶν ψεύτικων νυφῶν, ἕως ὅτου ἐμφανίζεται ἡμορφοστολισμένη, μὲ ὅτι ὠραῖο καὶ πολύτιμο σὲ ἐνδυμασίαν καὶ ἀσημικὰ ἔχει καὶ κατευθύνεται στὴν πεθερὰ, ἐμπρὸς στὴν ὁποίαν καὶ γονατίζει. Ἡ πεθερὰ φιλεῖ αὐτὴν καὶ τὴν στολίζει μὲ τὰ χρυσαφικὰ πού ἔχει φέρει, δῶρο τοῦ γαμπροῦ πρὸς αὐτήν. Ἐν συνεχείᾳ καλωσορίζει διὰ χειροφιλήματος ὅλους — ὅλες τὶς ἐπισκέπτριες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκτὸς τῆς εὐχῆς, δέχεται καὶ ὡς δῶρον μερικὰ κέρματα. Καὶ ἐνῶ διαρκεῖ ἡ διαδικασία αὐτὴ, οἱ ἐπισκέπται κατὰ σπαρτιατικὸν τρόπον, φροντίζουν νὰ κλέβουν μερικὰ ἀντικείμενα ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης.

Ἐπακολοθεῖ τώρα τραπέζι φαγητοῦ μὲ πρῶτο φαγητὸ τὸ ἀρνί τοῦ γαμπροῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ σεοβίρεται ὅ,τι ἔχει ἐτοιμάσει ἡ νύφη.

Ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως τῆς πεθερᾶς, τότε θὰ προσφέρῃ καὶ ἡ νύφη τὰ δῶρα πού ἔχει ἀγοράσει — ἐτοιμάσει γιὰ τὸν γαμπρὸ. Καὶ εἶναι τοῦτα τὰ ἑξῆς: Ἐνα γλύκισμα ταινοῦ (μπακλαβᾶς), μιὰ κότα ψητῆ, ὑποκάμισο, μαντήλι, καὶ ἓνα πορτοφόλι.

Ἡ παρέα ἀποχειρετᾶ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ ἀπέρχεται. Τὴν στιγμὴν πού κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπισκέπτριες περάσῃ τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ, ἀποκαλύπτει τὸ «κλοπιμαῖον», ἐνῶ οἱ συγγενεῖς τρέχουν νὰ τὸ πάρουν. Δημιουργεῖται τοιοῦτοτρόπως κάποια ψυχαγωγικὴ καὶ διασκεδαστικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἡ παρέα ἔφτασε στὸ σπίτι τῆς πεθερᾶς. Αὐτὴ τώρα εἰς ἀντάλλαγμα τῆς

συντροφιάς πού τῆς προσέφεραν οἱ συγγενεῖς τῆς, θὰ τῆς δώσῃ ἀπὸ ἓνα κομμάτι μπαλαβᾶ, λίγη κότα καὶ ἀπὸ ἓνα χρυσὸ λουλούδι.

Ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος ὁ πατέρας τῆς νύφης, θὰ στείλῃ ἓνα συγγενικό του πρόσωπο μὲ ἓνα μπουκάλι οὔζο καὶ θὰ καλέσῃ τὸν γαμπρὸ στὸ σπίτι γιὰ γνωριμία καὶ φαγητό. Ὁ γαμπρὸς πού μὲ ἀδημονία περιμένει τὴν στιγμή αὐτή, δέχεται φυσικὰ εὐχαρίστως καὶ ἐπισκέπτεται τὴν νύφη συνοδευόμενος ἀπαραίτητα ἀπὸ ἓνα φίλο του ἢ ἀπὸ μέλος τῆς οἰκογενείας του. Στὸ σπίτι του ὁ πεθερὸς θὰ ὑποδεχθῇ τὸν γαμπρὸ καὶ θὰ δεχθῇ ἓνα ποτηράκι μέντα πού ἐπὶ τοῦτο ἔφερε αὐτὸς μαζί του, ἐνῶ συγχρόνως φιλεῖ καὶ τὸ χέρι τοῦ «πατέρα» πλέον. Ἡ εὐχαρίστηση τοῦ πεθεροῦ θὰ ἐκδηλωθῇ διὰ τῆς προσφορᾶς πρὸς τὸν γαμπρὸ ἑνὸς δακτυλιδίου. Καὶ μὲ τὴν σειρά τῆς τώρα ἡ νύφη, ἐμφανίζεται νὰ καλωσορίσῃ τὸν γαμπρὸ, τὸν ὁποῖο πολλὲς φορὲς βλέπει γιὰ πρώτη φορὰ. Ἐκεῖνος δὲ τῆς προσφέρει καὶ πάλιν κάποιον χρυσαφικό.

Τοῦτη ἡ συνάντηση εἶναι ἡ πρώτη καὶ τελευταία μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου των. Καμία ἀπολύτως ἄλλη συνάντησις ἢ ἐπίσκεψις ἐπιτρέπεται ἐν τῷ μεταξῷ. Στους χορούς, στὰ πανηγύρια, ἴσως ἰδωθοῦν μὰ πάντοτε ἀπὸ μακροῦ, ἀνταλλάσσοντας «γλυκειὰς ματιὰς» μόνον.

Ἐπίσης ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ θέλοντας νὰ δῇ τὴν νύφη καὶ νὰ τὴν καμαρώσῃ, θὰ κατεβῇ στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, ὅταν γιορτάζεται στὸ χωριό, ἓνα χαρούμενο γεγονός, γάμος ἢ πανηγύρις. Ἡ νύφη ὅταν ἀντιληφθῇ τὴν πεθερά τῆς, πηγαίνει, τῆς φιλεῖ τὸ χέρι καὶ δέχεται μικρὸ φιλοδώρημα, ἀπὸ χρῆματα.

6. Ἡ χαρὰ (γάμος).

Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου ἢ τῆς χαρᾶς ὅπως πολὺ εὐφρῶς θέλουν νὰ τὴν ὀνομάζουν στὸ χωριό, ἦτο καὶ εἶναι μιὰ πολυήμερη διαδικασία, πού ἀπασχολεῖ μεγάλες ομάδες κοριτσιῶν καὶ ἀγοριῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν ὅλη προετοιμασία του. Οἱ οἰκογένειες καὶ τῶν δύο πλευρῶν τῶν μελλονύμφων, εὐρίσκονται σὲ πυρετώδη κατάστασι, ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας πρὶν, προκειμένου νὰ ἐτοιμάσουν ὅλα τὰ χρειώδη τῆς χαρᾶς.

Ἡ διάρκεια τοῦ γάμου εἶναι μιὰ δλόκληρη ἑβδομάδα. Γι' αὐτὸ καὶ ἀργεῖ ἀπὸ τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας μὲ τὸν ἔρχομό στὸ σπίτι τῆς νύφης. τῶν φίλων τῆς, οἱ ὁποῖες καὶ θὰ εἶναι ἐπιφορτισμένες μὲ ὅλην τὴν προετοιμασία αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγο τοῦτον λαμβάνουν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ «ἀρχιτροικλίνου».

Ἐρχόμενες τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας στὸ σπίτι τῆς νύφης, ὅλες οἱ κατέλλες, φέρουν μαζί τους, κεραμῖδια σπασμένα καὶ κάρθουνα μὲ τὰ ὁποῖα καὶ θὰ ἐπιδοθοῦν στὸ ζωγράφισμα διαφόρων σχημάτων ἐπάνω στους τοίχους τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ ἔνδειξις στὸν διερχόμενο ἐπισκέπτη, ὅτι «στὸ σπίτι αὐτὸ, πρόκειται νὰ γίνῃ χαρά».

Οἱ συμπεθεροὶ ὅλοι μαζί, τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας, θὰ ξεκινήσουν γιὰ

τὴν Πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς, προκειμένου νὰ ἀγοράσουν τὰ νυφικὰ κουστούμια καὶ τὰ ἄλλα δῶρα ποὺ θ' ἀνταλλάξουν μεταξύ των. Ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ, θὰ ἔχει ἐτοιμάσει ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἡμέρα φρέσκο ψωμί, τοῦ ταηλιοῦ, ἐνῶ ὁ πατέρας του, θὰ ἐτοιμάσῃ στὴν πόλη ποὺ θὰ πᾶνε, ψητὸ ἄρνι γιὰ νὰ κἀνῃ τὸ τραπέζι στοὺς γονεῖς τῆς νύφης, ἐπάνω στὴν βοϊδάμιαξα.

Ἔτσι οἱ μαζὺ μετὰ θὰ ἐπισκεφτοῦν τὰ καταστήματα καὶ θὰ κἀνουν τὴν ἀγορὰ τῶν δῶρων, ἐνῶ «προεξάρχει» στὴν ἐκλογή ἢ μητέρα τοῦ γαμπροῦ. Τὰ δῶρα δὲ ποὺ ἀγοράζουν εἶναι:

Ἐνα νυφικό, ὄχι ὅμως ἄσπρο σὰν τὸ σημερινό, ἀλλὰ ὑφασμα ἀπὸ ἀτλάζι, ἢ «μὸ δ α» ὅπως λένε, ὑφασμα δηλ. τόσχα σὲ χρῶμα λαδί ποὺ φοριέται ἐπάνω ἀπὸ τὸ νυφικό, σὰν μαντῶ. Τούτη εἶναι ραμμένη στὴν ἀκμή, καὶ φέρει ἐμπρὸς γοῦνα στὸ ἀνοιγμα ἀπὸ τὸν λαιμὸ μέχρι τὸν ποδόφυρο. Ἡ μόδα ἔμεινε στὴν μαδίστρα τῆς Πόλεως, ἐνῶ τὸ νυφικό (ἄσπρο) τὸ ἔφεραν στὸ χωριὸ γιὰ νὰ ραφῇ ἀπὸ τὶς φιλενάδες τῆς νύφης. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιστροφή λόγῳ τῶν πρωτογόνων μέσων συγκοινωνίας, ἐγένετο τὴν Τρίτη, γι' αὐτὸ ἡ κοπὴ καὶ ραφὴ αὐτοῦ ἀπὸ τὶς κοπέλλες, ἤρχισε τὴν Τετάρτη. Τὴν Τρίτη δὲ ἐγένετο τὸ «χρίσιμο» (ἀσθέστωμα) τοῦ ζωγραφισμένου σπιτιοῦ.

Τὴν Τετάρτη τὸ ἀπόγευμα κἀνουν τὴν «ζύμη», τὴν μαγιά καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ ζύωμα τῶν κολουριῶν, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ προσκαλέσουν, τὸν κόσμον, ἀντὶ τῶν σημερινῶν προσκλητηρίων. Πρὸς τούτοις ντύνουν μιὰ μικρὴ κοπελίτσα, καὶ τὴν φοροῦν στὸ κεφάλι της μιὰ κορδελίτσα κόκκινη ἢ ἕνα μαντήλι. Στέκεται αὐτὴ ἐμπρὸς στὴν σκάφη, μὲ σκοπὸ νὰ ζυμώσῃ. Τὸ ἀλεύρι κοσκινίζεται ἀπὸ τρεῖς κοπέλλες, ὄχι ὅμως ὄρφανεές, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Ἡ κἀθε μιὰ κοσκινίζει στὸ κόσκινο τῆς ἄλλης καὶ ἡ τελευταία στὴν σκάφη. Ἡ μικρὴ μετὰ ἀρχίζει νὰ ζυμῶνῃ. Τριγύρω θοίσκονται νέες καὶ νέοι, καὶ καιροφυλακτοῦν τὴν ὥρα ποὺ θὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ ζύωμα, γιὰ νὰ πετάξῃ ὁ κἀθεὶς μέσα σ' αὐτὸ ἕνα ἀντικείμενον ἢτοι δαχτυλίδι, σταυρὸ, καρφίτσα κλπ. Τὴν μᾶζα αὐτὴ τὴν παίρνουν μετὰ οἱ ἠλικιωμένους γυναικες στὸ σπίτι — δεδομένου ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία γίνεται ἕως ἐδῶ στὴν ἴπαιθρο — γιὰ νὰ ζυμώσουν πλέον τὰ κολουρία — προσκλήσεις. Τότε γίνεται καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἀντικειμένων. Οἱ κοπέλλες τρέχουν καὶ ἡ κἀθε μιὰ προσπαθεῖ νὰ πάρῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦ νέου ποὺ ἀγαπᾷ.

Στὴν αὐτὴ ὁ χορὸς ἔχει ἀνάψει. Πιορτάζουν τὸ «ζύωμα» τῶν κολουριῶν. Αὐτὰ πρέπει τὸ πρωὶ τῆς Πέμπτης νὰ εἶναι ἔτοιμα. Θὰ ἀλοιφθοῦν μὲ μέλι ἢ πετιμέζι. Τὰ κορίτσια θὰ πάρουν ἀπὸ ἕνα κολουριὸ, ἐπάνω στὸ ὁποῖο θὰ βάλλουν τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἀγαπητικοῦ των. Μαζὺ μὲ ἕνα λουλούδι θὰ τὸ προσφέρουν σ' αὐτόν. Ἐὰν ὁ ἀγαπημένος της, ἀνταποκρίνεται στὸν ἔρωτά της τότε τὸ λουλούδι τὸ διατηρεῖ στὸ αὐτὶ του ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἐὰν ὄχι, θὰ τὸ μαδίσῃ ἐμπρὸς στὰ μάτια της ἐπιδεικτικῶς, εἰς ἔνδειξιν ὅτι δὲν εἶναι ἀγαπᾷ.

Οἱ ἀρχιτοίχινες μέσα στοὺς «μπουχτοῦδες» (λευκὰ πανιά) ἔχοντας τὰ

κουλούρια, περιέρονται ὅλο τὸ χωριό, προσφέροντας σὲ ὅλους ἀπὸ ἕνα, προσκαλώντας οὕτω αὐτοὺς στὴν χαρά.

Τὴν Πέμπτη οἱ ἀρχιτροίλινες, ἐτοιμάζουν τὰ προικιά. Σιδερώνουν καὶ γεμίζουν τὰ μαξιλάρια. Τὴν Παρασκευὴ γίνεται τὸ στρώσιμο τῆς προίκας καὶ ἐκτίθεται σὲ κοινὴ θέα.

Τὸ Σάββατο γίνεται τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ. Τοῦτο γίνεται μὲ τὴν συνοδεία τῆς γκαίντας. Στὸ χέρι τοῦ κουρέα δένεται ἕνα μαντήλι γεμάτο χορήματα (ἀμοιβή του). Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν γαμπρὸ εὐρίσκονται τέσσαρα παιδιὰ, κρατώντας ἀνοιχτὸ ἕνα μαντήλι στὸ ὁποῖο κάθε φίλος πού ἔρχεται, ρίπτει μερικὰ κέρματα, δῶρο τῶν μικρῶν. Μὲ τὸ τέλος τοῦ κουρέματος, ἡ γκαίντα φεύγει γιὰ νὰ συνοδεύσῃ τὴν νύφη, πού θὰ ὀδηγηθῆ σὲ συγγενικὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, προκειμένου νὰ κἀνῃ μπάνιο. Καὶ θὰ διερωτηθῆ κανεῖς, διατί δὲν παίρνει τὸ μπάνιο τῆς στὸ ἰδικό της σπίτι ἢ σὲ σπίτι συγγενοῦς τῆς; Ὄδηγεῖται σὲ σπίτι συγγενικὸ τοῦ γαμπροῦ, διὰ νὰ διαπιστωθῆ ἐκ μέρους αὐτῶν, ἡ ἀριτιμέλεια τοῦ σώματός της. Στὸ ἴδιο νερὸ πού θὰ λουστῆ ἡ νύφη, λούζονται καὶ ἄλλες τρεῖς φίλες τῆς, προφανῶς διὰ νὰ λάβουν καὶ ἐκεῖνες σειρὰ γάμου. Στὸ τέλος τοῦ λουσίματος οἱ φίλες τῆς θὰ τῆς πλέξουν ὀπωσδήποτε τὰ μαλλιά πλεξοῦδες. Τὴν ἴδια στιγμὴ θὰ εἰδοποιηθῆ ὁ γαμπρὸς ὅτι τὸ λούσιμο ἔχει τελειώσει. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος του πρὸς τίς βοηθήσαντες τὴν νύφη, μὲ τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς πλήρους γεύματος. Καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο τελειώσῃ, ἡ νύφη κατεβαίνει στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ προκειμένου νὰ συναντηθῆ μὲ τὸ γαμπρό, τὸν ὁποῖον συνοδεύει ἡ γκαίντα.

Στὴν διαδρομὴ αὐτῇ, θὰ προηγεῖται μιὰ γυναίκα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ γαμπροῦ, ἡ ὁποία δταν φθάσῃ πλησίον τῆς νύφης, θὰ καλύψῃ τὸ πρόσωπο αὐτῆς μὲ ἕνα κόκκινο μαντήλι, ἢ συνηθέστερον μὲ ἕνα τούλι. Φθάνοντας τώρα ὁ γαμπρὸς, θὰ τὴν πλησιάσῃ, θὰ τῆς προσφέρῃ τὸ χέρι του, καὶ αὐτὴ θὰ τὸ φιλήσῃ. Καὶ ἐνῶ κατειθύνεται πρὸς αὐτὴν, κόσμος πολὺς, τὴν τριγυρίζει γιὰ νὰ μαζέψῃ καρναμέλλες πού ἀφειδῶς σκορπάει κατὰ τὴν διαδρομὴ. Μετὰ τὸ χειροφιλημα ὁ γαμπρὸς ἐπιστρέφει ἀμέσως στὸ σπίτι, καὶ ρίπτονται τρεῖς πυροβολισμοί. Τὸ ἴδιο κἀνει καὶ ἡ νύφη. Ἐπιστρέφοντας καὶ ἐκεῖνη στὸ σπίτι τῆς, σκορπᾷ χειροφιλήματα σὲ κάθε μεγαλύτερῃ τῆς πού θὰ συναντήσῃ στὸ δρόμο τῆς. Τὸ ἴδιο θράδν ὁ γαμπρὸς θὰ συνοδευθῆ καὶ πάλιν στὸ σπίτι τῆς νύφης, γιὰ νὰ παραστῆ στὸ «σπάσιμο» τῆς κουλούρας καὶ στὸν χορὸ τοῦ «κ ν ᾶ».

Ἐὰς σημειωθῆ ὅτι ἐρχόμενος ὁ γαμπρὸς στὸ σπίτι τῆ συνοδεία τῆς κουμπάρας, θὰ κρουφθῆ σὲ ἕνα δωμάτιο καὶ θὰ μείνῃ ἀθέατος.

Στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ, θὰ βγάλουν μιὰ «ψάθα» καινούργια καὶ ἕνα κάθισμα. Σὲ αὐτὸ θὰ καθῆσῃ ἡ νύφη, κρατώντας στὸ χέρι τῆς ἕνα πιάτο, εὐρισκόμενο ἐπάνω σὲ ἕνα καθρέπτη. Στὸ πιάτο μέσα ἔχουν τοποθετήσῃ ἀλεύρι καὶ σιτάρι. Ἡ νύφη τινάζει αὐτὰ διαδοχικά, ἀριστερά - δεξιά τὸ σιτάρι μὲν γιὰ νὰ ριζώσῃ, τὸ ἀλεύρι δέ, γιὰ ν' ἀσπρίσῃ - γεράσῃ. Στὸ ση-

μεῖο αὐτὸ ἐμφανίζεται μιὰ γυναίκα, κρατώντας μιὰ κουλούρα, μεγάλη καὶ τὴν τοποθετεῖ ἐπάνω στὸ κεφάλι τῆς νύφης. Τρεῖς κοπέλλες πλησιάζουν τότε τὴν κουλούρα καὶ μὲ τὰ τρία δάκτυλά τους, σπᾶνε ἕνα κομμάτι, τὸ ὁποῖον μεταβάλλουν σὲ μικρότερα κομμάτια, καὶ τὸ μοιράζουν στὸ πλῆθος. Αὐτὸ οἱ νέοι καὶ νέες, θὰ τὸ βάλλουν ὅταν πᾶνε νὰ κοιμηθοῦν στὸ μαξηλάρι τους, γιὰ νὰ δοῦν τὸν νέο ἢ νέα πού θὰ πάρουν. Καὶ ἐνῶ γίνεται τὸ σπᾶσιμο τῆς κουλούρας, ἡ κουμπάρα ἐτοιμάζει τὸν κνᾶ. Τοῦτος εἶναι ἕνα εἶδος κρέμας, πού γίνεται μὲ χρῶμα καφέ καὶ κρασί. Ἡ κατασκευή του, τὸ ζύμαμά του δηλ. συνοδεύεται μὲ τὸ παρακάτω τραγούδι, μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι διάχυτη ἡ λύπη τῆς νύφης γιὰ τὸν ἀποχωρισμό, ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι.

Ἄπ' τὸ βουνὸ κόβουν τὸν μεσέ,
 πὺ εἶναι τῆς νύφης τὸ στρώμα.
 Κόβω ἀπὸ τὸ βουνὸ τὸ φουντούκι
 πὺ εἶναι τῆς νύφης τὸ σεντούκι.
 Βάλε τῆς νύφης τὸν κνᾶ
 νὰ κλαῖη ἢ καῦμένη ἢ μάννα της.
 Πήδησε, πέρασε τὸ κατόφλι
 στὸ τραπέζι ἔμεινε τὸ κουτάλι της.

Ὅταν τοῦτος ἐτοιμαστῆ, τοποθετεῖται σὲ ἕνα πιάτο καὶ στερεώνουν τρία κερὰ - σπαρματσέττα. Ἡ κουμπάρα κρατώντας πρώτη τὸν χορὸ καὶ τὸν κνᾶ, χορεύει αὐτὸν καὶ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὶς ἀρχιτρικλινες. Ἀκολουθοῦν οἱ συγγενεῖς καὶ ὁ λοιπὸς κόσμος, ἐνῶ συγχρόνως ὑποχρεοῦνται νὰ «ἀσημψοῦν» τὸν κνᾶ, ρίπτοντας ὁ καθεὶς μερικὰ κέρματα στὸ πιάτο. Μὲ τὸ τέλος τοῦ χοροῦ, ἡ κουμπάρα βάζει στὴν νύφη πρῶτα τὸν κνᾶ. Τὴν ζύμη δηλ. αὐτὴ τὴν βάζει στὸν ἄκρον τοῦ δακτύλου καὶ τὴν στερεώνει μὲ ἕνα ἐπίδεσμο. Ἡ παραμονὴ τῆς ζύμης ὅλη τὴν νύκτα στὸ χέρι, δίδει τὸ χαρακτηριστικὸ ἀνεξίτηλο χρῶμα στὸ δέσμα. Τὸ ἴδιο κάνουν ὅλες οἱ κοπέλλες καὶ ἐπανέρχονται ὅλες στὸ σπίτι τους, ἀφοῦ ἤδη ἡ νύχτα ἔχει προχωρήσει πολὺ. Ὅμοίως φεύγει καὶ ὁ γαμπρός, συνοδευόμενος καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν κουμπάρα.

Κυριακὴ ἡμέρα τῆς χαρᾶς. Τὸ πολὺ πρὸς τῆς ἡμέρας ἐκείνης στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, θὰ ἐτοιμαστῆ μαγειρίτσα, καὶ θὰ σταλῆ στὸν κουμπάρο. Τὴν ὠρισμένη ὥρα, οἱ «ἀλιακτοῦδες» (φίλοι - βοηθοὶ) τοῦ γαμπροῦ, θὰ ἐπιληφθοῦν τοῦ ντυσίματός του. Καὶ ἡ διαδικασία εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἐντυπωσιακὴ. Σὲ μεγάλο ταψί, βάζουν στραγάλια, ρύζι, καὶ ἕνα στεφάνι ἀπὸ κληματόβεργα (ἀκ - ἀσμά) ἄσπρο κλῆμα. Ἐντὸς δὲ τοῦ ταψιοῦ μπαίνει ὁ γαμπρός. Οἱ ἀλιακτοῦδες σηκώνουν τώρα αὐτὸν μὲ τὸ ταψί στὸν ἀέρα καὶ κάθε φορὰ πὺ τὸν κατεβάζουν, τὸν φοροῦν καὶ ἀπὸ ἕνα ροῦχο. Στὸ τέλος τὸν περνοῦν ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς βέργας, τὴν ὁποῖαν καὶ σπᾶνε, ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, εἰς ἔνδειξη τῆς συμπληρώσεως τοῦ στολισμοῦ. Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ στολισμοῦ ὑπάρχει παραπλεύρως μιὰ κεραιίδα, μὲσ ἀστὴν ὁποῖαν καίει «κουστουλιά» καὶ κατράμι. Στὶς ἀναθυμιάσεις δὲ αὐτῶν, «θυ-

μια τί ζουν» τὰ ρούχα τοῦ γαμπροῦ, πρὶν τοῦ τὰ φορέσουν. Ὁ στολισμὸς του, γίνεται ἀπὸ ὑποκάμισο ὑφαντὸ ἄσπρο, μὲ πιετάρια ἔμπρός. Ἄλλο μάλ-
λινο σαγιάκι πού λέγεται «φέ ρ με ν η». Ἐπάνω δὲ ἀπὸ αὐτὸ βάζουν γιλέκο.
Στὴν μέση φέρει ζωνάρι, ἐννέα μέτρων, ὑφαντὸ, χρώματος κοκκίνου. Τὸ παν-
τελόσι εἶναι καὶ ἐκεῖνο ὑφαντὸ (ποτούρι). Κάλτσα πλεχτὴ τσουράπι, μὲ ἰδιαί-
τερη ἐπιμέλεια πλεγμένη ἀπὸ τὴν νύφη, καὶ παπούτσι «γε με ν ι» συρτὸ παν-
τοφλέ, ἀνοιχτὸ στὸ ὀπίσθιο μέρος. Στὸ κεφάλι φέρει τραγιάσκα πάνινη. Τὴν
ἴδια ὥρα γίνεται καὶ τὸ ντύσιμο τῆς νύφης στὸ σπίτι της.

Ἡ γαϊντα μὲ τοὺς ἀλιακτοῆδες, ἐπισκέπτονται τὴν κουμπάρα, ἡ ὁποία
μὲ τὴν συνοδεία αὐτῆ θὰ φθάσῃ στὸν γαμπρὸ καὶ ὄλοι μαζύ, χορεύοντας ἔμ-
πρὸς ἀπὸ τὴν πομπὴ τῶν ἀλιακτοῆδων, φθάνουν στὴν νύφη. Ἐκεῖ τοὺς ἀνα-
μένουν στὴν θύρα οἱ ἀλιακτοῆδες τῆς νύφης, γιὰ νὰ τοὺς κερᾶσουν. Ἀμέ-
σως μετὰ, στὴν αὐτὴ βάζουν μιὰ ψάθα, καὶ ἔπάνω σὲ αὐτὴ ξαπλώνουν τὴν
προίκα τῆς νύφης. Ἐνῶ οἱ νέοι καὶ νέες ἔχουν στήσει χορὸ, γύρω ἀπὸ αὐτὴ,
δύο συγγενεῖς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, κάνουν τὸ «πούλημα» τῆς προίκας μὲ
«εἰκονικὴ δημοπρασία». Κάποιος ἀπὸ τοὺς προσκλημένους φροντίζει νὰ κλέψῃ
ἓνα μαξιλάρι καὶ νὰ τρέξῃ στὸ σπίτι τῆς πεθερᾶς, γιὰ νὰ πάρῃ δῶρο (μπαξίς).

Ἡ κουμπάρα ἐν τῷ μεταξὺ ἔχει περάσει στὸ κεφάλι τῆς νύφης τὸ πέπλο
πού ἔφερε μαζύ της, ἐνῶ ὁ γαμπρὸς προσφέρει ἀντὶ ἀνθοδέσμης, τὸ πορτο-
φόλι γεμάτο μὲ χοήματα. Εἶναι τὸ πορτοφόλι πού ἔλαβε δῶρο ἀπ' αὐτὴ κατὸ
τὸν ἀρραβῶνα. Πρὶν δὲ ἡ νύφη ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ σπίτι της, μετὰ ἀπὸ τὸν
συγκινητικὸ χαριετισμὸ τῶν οἰκείων καὶ φίλων, καὶ τῶν σχετικῶν εὐχῶν, ἡ
μητέρα της βρέχει μὲ ἄφθονο νερὸ τὴν γῆ, τρεῖς φορές, στὸ ξεκίνημά της
καὶ σπάει ἓνα πιάτο, «γιὰ νὰ σπάσῃ τὸ κακὸ».

Μερικὲς φίλες τῆς νύφης, ἔχουν γράφει κάτω ἀπὸ τὰ καινούργια πα-
πούτσια της, τὸ ὄνομά τους. Ὅταν δὲ ἡ νύφη ἀναχωρήσῃ, σέρνει τὰ παπού-
τσια, καὶ ὁποῖο ὄνομα σβυστῆ πρῶτο τότε ἐκεῖνη ἔχει σειρὰ νὰ παντρευτῆ.
Ἐνῶ τώρα οἱ ἀλιακτοῆδες χορεύουν καὶ ἡ γαϊντα σκορπίζει χαρούμενες με-
λωδίες, κατευθύνονται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄς σημειωθῆ ὅτι μετὰ τὴν δημοπρασίαν τῆς προίκας, ἓνα ἀμάξι μπαί-
νει στὴν αὐτὴ τοῦ σπιτιοῦ τῆς νύφης καὶ παραλαμβάνει τὴν προίκα, προκει-
μένου νὰ τὴν φέρῃ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὸ ζυγὸ τοῦ ἀμαξιοῦ καὶ στὰ
κέρατα τῶν ζώων, δένονται μαντήλια καὶ ἓνα ὑποκάμισο, δῶρο τοῦ ἀγωγιάτη.

Ἡ τελετὴ τῆς στέψης στὴν ἐκκλησίαν ἐτελείωσε. Ἡ πομπὴ τώρα κατ-
ευθύνεται στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ, ἔχει τοποθετηθῆ
ἓνα σίδηρο, πού πρέπει νὰ πηδήσῃ τὸ ἀντρώγυνο γιὰ νὰ εἶναι σιδερένια ἡ
ζωὴ του. Ἡ πεθερὰ στέκεται στὴν εἴσοδο καὶ ἡ κουμπάρα τὴν προσκαλεῖ νὰ
«τὰ ἔ η» γιὰ νὰ τῆς παραδώσῃ τὴν νύφη. Μετὰ τὸ τάξιμο, εἰσέρχεται ἡ νύ-
φη στὴν μελλοντικὴ της κατοικία, φέρουσα στὰ χέρια της ἓνα ψωμί, γιὰ νὰ
«φέρῃ μπερεκετί στὸ σπιτικό». Ὅταν δὲ καθῆσῃ, φέρουν καὶ κυλοῦν στὰ
γόνατά της ἓνα μικρὸ ἀγόρι ἢ χορίτσι, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπιθυμία της, γιὰτι

τέτοιο θὰ εἶναι καὶ τὸ πρῶτο παιδί πού θὰ φέρη στὸν κόσμο.

Στὴν αὐλή ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ. Σὰν προχωρήσῃ δὲ πολὺ ἡ νύχτα, ἀναχωροῦν ὅλοι γιὰ νὰ ἀφήσουν ἦσυχο πρὸς τὸ παρὸν τὸ νέο ζευγάρι. Καὶ λέω ἦσυχο, διότι ὁ γάμος ἀκόμη δὲν τελείωσε, ἀλλὰ ἔπεται συνέχεια τὴν Δευτέρα.

Ἡ Δευτέρα εἶναι ἡμέρα τοῦ κοιμπάρου. Ὁ γαμπρὸς ἔχοντας ὡς συνοδοὺς τοὺς ἀλιακτοῆδες καὶ μὲ προπομπὴ τὴν γκαίντα, θ' ἀναχωρήσουν γιὰ τὸ σπίτι τοῦ κοιμπάρου. Ἐκεῖ θὰ διασκεδάσουν ὅλη τὴν ἡμέρα. Ὁ κοιμπάρου θ' ἀξιῶσῃ ἀπὸ τοὺς ἀλιακτοῆδες νὰ ἐκτελέσουν διάφορα νοῦμερα χορευτικά. Ὅπως: νὰ χορεύουν φορτωμένοι τὴν πέτρα τοῦ χειρομύλου, ἢ φορτωμένοι μὲ ἀρμάδες σκόρδα, ἢ νὰ ἀναιβοῦν ψηλὰ στὴν κοπριά καὶ νὰ μιμηθοῦν τὴν φωνὴ διαφόρων ζώων. Ἀργὰ δὲ τὸ βράδυ θὰ ἐπιστρέψουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ὅπου ἡ νύφη ντυμένη καὶ πάλιν στὸ νυφικό της, θὰ περιμένῃ τοὺς «σὺν τεκνῶσις», γιὰ νὰ τοὺς παραθέσῃ δεῖπνον. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ φαγητοῦ ἡ νύφη κρατώντας λεκάνη καὶ νερό, ὁ δὲ γαμπρὸς πετσέτα, θὰ περιποιηθοῦν τοὺς σύντεκνους, νὰ πλυθοῦν. Στὸ σημεῖο αὐτό, εἶναι διασκεδαστικὸ τὸ θέαμα διὰ τοὺς παρακολουθοῦντας, Γολγοθᾶς ὅμως γιὰ τὸ ἀνθρώγυνο. Ἐνῶ ὁ σύντεκνος θὰ πλένεται, θὰ φευγατίσῃ τεχνηέντως τὸ σαποῦνι καὶ τὸ ἀνθρώγυνο πρέπει νὰ τρέξῃ νὰ τὸ βρῇ καὶ τὸ δώσῃ πάλι. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται πάμπολες φορὲς. Καὶ ἐνῶ γίνονται ὅλα αὐτά, οἱ ἀλιακτοῆδες θὰ φροντίσουν νὰ ἔχουν γεμίσει τίς τσέπες τοὺς μὲ σκόνη (στάχτη), μὲ τὴν ὁποῖαν λερώνουν συνεχῶς τὰ χέρια τῶν κοιμπάρων καὶ πάλι ὥστε νὰ συνεχιστῇ τὸ πλύσιμο τῶν χειρῶν, ταλαιπωρώντας τὸ ἀνθρώγυνο. Οἱ ἀλιακτοῆδες μετὰ θὰ «κυλιστοῦν» ἐπάνω σὲ ἀγκάθια (κολιτοῆδες). Τοῦτες σκαλώνουν ἐπάνω στὰ μάλλινα πανταλόνια. Καλοῦνται ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς νὰ τοὺς τὰ ἀφαιρέσουν ἕνα-ἕνα. Συγχρόνως ἄλλοι τὰ ξανακολλοῦν καὶ τὸ μαρτύριο συνεχίζεται. Μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ, τοῦ μαρτυρίου, ὅλοι φεύγουν καὶ ἡ τόσο κοπιαστικὴ διαδικασίᾳ τοῦ γάμου λαμβάνει τέλος.

7. Τὸ βρεξίμο τῶν νεονύμφων.

Πόσο διασκεδαστικὸ στ' ἀλήθεια εἶναι καὶ τοῦτο τὸ ἔθιμο τοῦ βρεξίματος τῶν νεονύμφων. Ἡ λαϊκὴ σοφία δὲν ἄφησε νὰ περάσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ στάδια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου πού νὰ μὴν τὸ συνοδεύσῃ μὲ ἕνα θερησκευτικὸ γεγονός. Ἡ πολυπόδητη ὑγεία τοῦ ἀτόμου, καὶ ἡ παράτασις τῆς ζωῆς του, ὅσα γίνεται πῶς πολὺ, ὀδηγεῖ τὸν λαϊκὸ Νομοθέτη, στὸ νὰ καθιερώσῃ σὰν ἀπαραίτητο τὸ βρεξίμο τῶν νεονύμφων, τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀγιάζονται τὰ νερά. Διὰ τοῦ βαπτίσματος ἡ ἐκκλησία δίδει φώτιση καὶ ὑγεία στὸ βαπτιζόμενον παιδάκι. Ὑγεία, ὁμόνοια καὶ εὐτυχία, εὐχεται ἡ κοιμπάρα τοῦ ζευγαριοῦ μὲ τὸ ἔθιμο τοῦτο.

Πρῶτῃ-πρῶτῃ αὐτῇ, ζεσταίνει νερὸ στὸ σπίτι της, προσκαλεῖ τίς φίλες της καί, κρατώντας τὸ ζεστὸ νερὸ καὶ ἕνα ματσάκι βασιλικῶ, ξεκινοῦν γιὰ

τὸ σπίτι τοῦ νεόνυμφου ζευγαριοῦ, τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ.

Ἔτομη ἀπὸ πρὶν ἢ νύφη, περιμένει τὴν κουμπάρα στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της, ἔχοντας τοποθετήσῃ ἓνα κάθισμα ἔξω στὴν αὐλή, γιὰ νὰ καθῆσῃ. Μὲ τὴν ἐμφάνισή της κουμπάρας ἡ νύφη πλησιάζει καὶ στέκεται ἐμπρὸς της. Ἡ κουμπάρα τότε τὴν ραντίζει τρεῖς φορές καὶ τὴν εὐχεται νὰ εἶναι «στερεωμένη», ὑγιής καὶ εὐτυχισμένη. Μετὰ ραντίζει καὶ ὅλες τὶς ἄλλες παριστάμενες καὶ τὸ νερὸ ποὺ περισεύει τὸ «ἀναποδογυρίζει» στὸ κεφάλι τῆς νύφης.

Ἡ πεθερὰ συμβάλλει καὶ ἐκείνη στὸ χαρούμενο γεγονός μετὰ τὸ «κέρασμα» ποὺ ἔχει ἐτοιμάσει. Ἀπαραίτητο θεωρεῖται τὸ οὔζο καὶ ἔδω, γιὰ νὰ σηκώσουν ὅλες τότε μαζὺ τὸ ποτήρι καὶ νὰ δώσουν τὶς παραπάνω εὐχὲς στὴν «ἀγιασμένη» πιά νύφη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Λαϊκὴ λατρεία καὶ τρόπος ἑορτασμοῦ τῶν κυριωτέρων ἑορτῶν τοῦ ἔτους.

1. Ἡ Βασιλόπιττα.

Ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἔθιμα, ποὺ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐξέλιξις δὲν στάθηκαν ἱκανὰ νὰ ἐξαλείψουν, εἶναι ἡ Βασιλόπιττα. Ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα σὲ ὅλους τοὺς τόπους τῆς Πατρίδος μας, στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά, νὰ παίξῃ τὸν ποτεύοντα ρόλο στὴν ὅλη ἑορταστικὴ διαδικασία τῆς πρώτης τοῦ χρόνου. Εἶναι τὸ ἀπαραίτητο στολίδι τῆς πρωτοχρονιάτικης τράπεζας καὶ ἀποτελεῖ τὴν Πυθία, ποὺ μετὰ τὸν ἀλάθητο χρησμό της, θὰ ρυθμίσῃ τὰ περρωμένα τῆς οἰκογενείας.

Ἄν γιὰ τὶς μεγαλοπόλεις ἀποτελεῖ τούτῃ μιὰ εὐχαρίστησις τῆς στιγμῆς — χαρίζοντας τὸ νόμισμα στὸν τυχερὸ τῆς ἡμέρας — γιὰ τὸν γεωργὸ εἶναι τὸ «φρετίχ» ποὺ μέσα του κρύβει σημαντικὰ μυστικά.

Νὰ γιὰτὶ ἡ ἀγρότισσα, μετὰ τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν θρησκευτικὴν εὐλάβεια, θὰ καταπιαστῆ, ὅταν ἔλθῃ ἡ παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς, νὰ φτιάξῃ τὴν πίττα τοῦ Ἁγίου. Τόση «ἑρότητα» ἀναγνωρίζεται στὴν βασιλόπιττα, ὥστε ἡ ἀγρότισσα δὲν θὰ περιοριστῆ στὸ ἀπλὸ καὶ πρόχειρο «τσουρέκι» μετὰ μόνον περιεχόμενο τὸ ἀληθινὸ ἢ ψεύτικον νόμισμα.

Ἡ κατασκευὴ της στὸ χωριὸ ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερη φροντίδα. Κατ' ἀρχὴν θὰ ζυμωθῇ τὸ ἀλεύρι μετὰ διάφορα «μυρωδικὰ» καὶ μετὰ θὰ ἀνοιγῆ σὲ φύλλα μετὰ ἓνα ὄργανον ποὺ ὀνομάζεται «δκλάτσ» (πλάστης). Ἀκολουθεῖ τὸ στρώσιμο στὸ ταμί. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καρύδια ἢ ἀμύγδαλα καὶ ὅ,τι σχετικόν, θὰ τοποθετήσουν ἀνάμεσα στὶς στρώσεις τῶν φύλλων τὰ «μαντικά» ἀντικείμενα. Καὶ εἶναι αὐτὰ πάρα πολλά. Διότι ἡ κοινωνία τῆς γεωργικῆς αἰλῆς εἶναι πλούσια

σὲ πληθυσμὸ καὶ μάλιστα ποικίλο. Ὅλοι θὰ πρέπει νὰ ἔχουν κατὰ δημοκρατικὸ σύστημα τὴν ἀνάλογη μερίδα στὴν πίττα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Τοποθετοῦν λοιπὸν τὰ λεγόμενα «σουρβάκια» ποὺ προέρχονται ἀπὸ κλώνους κραινιάς ἢ ἄλλου δένδρου. Ἔτσι βάζουν γιὰ μὲν τὶς κόττες ἕνα σουρβάκι δίχαλο. Γιὰ τὸ ἀμπέλι ἕνα σουρβάκι πολύκλωνο, διότι ἔχει πολλοὺς κλώνους. Ἐνα μονόκλωνο θὰ συμβολίζει τὰ χωράφια. Γιὰ τὸ σπίτι καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὴν τύχη τοῦ σπιτιοῦ, βάζουν ἕνα κομμάτι ψωμί. Ἡ πίττα μὲ τὰ σουρβάκια ἐτελείωσε.

Τὸ ὄργανο ποὺ τὴν κατασκεύασε, ἀπέκτησε καὶ ἐκεῖνο «δημιουργικὲς» ἱκανότητες, γι' αὐτὸ τοποθετεῖται στὶς φωλιές τῶν ὀρνίθων καὶ θὰ βοηθήσῃ, μὲ τὴν παρομονή του ἐκεῖ ὅλη τὴν ἡμέρα τῆς πρωτοχρονιάς, στὴν γονιμότητα, στὴν πλούσια αὐγοπααραγωγή.

Τὸ ἀγιοβασιλιάτικο τραπέζι ἔχει στρωθῆ καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μὲ ἀνυπομονησία περιμένουν τὴν τύχη τους. Καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ τοὺς δίδονται εἶναι πάρα πολλὰ καὶ σημαντικά. Πρὶν ὅμως γίνῃ τὸ κόρημο, προηγεῖται τὸ θύμασμα. Σὰν θυματῆρι χρησιμοποιεῖται τὸ ὑνί, κύριος φορέας τῶν ἀγαθῶν τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ νοικοκύρης ἀφοῦ θυματίσῃ τὴν πίττα, μετὰ θυματίζει ὅλη τὴν πολιτεία τῆς αὐλῆς. Ἦτοι τὸν ὀρνιθῶνα, τὸν σταῖλο, τὸ ἀμπάρι, ἀχυρώνα κλπ. Ἐπανερχεται στὸ τραπέζι καὶ ἀφοῦ σταυρώσῃ τρεῖς φορὲς τὴν πίττα βγάζει τὸ κομμάτι τοῦ Ἁγίου, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, καὶ μοιράζει τὰ ὑπόλοιπα στὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του.

Καὶ μιλῆσαμε περὶ δικαιωμάτων. Αὐτὸς ποὺ θὰ βρῆ τὸ δίκλωνο σουρβάκι, ἀναλαμβάνει κατ' ἀποκλειστικότητα τὴν περιποίηση τῶν ὀρνίθων καὶ καὶ φυσικὰ τὴν εἰσπράξη τῶν αὐγῶν ὅλο τὸ χρόνον. Ὅποιος βρεῖ τὸ μονόκλωνο, θ' ἀναλάβῃ τὴν διαχείριση τῆς κτηματικῆς περιουσίας, διατηρώντας τὸ δικαίωμα νὰ «διώξῃ» καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἂν ἤθελε, ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκεῖνη τὴν χρονιά. Ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι ἕνας καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, ὃ ὁποῖος σπάνια ἐφαρμόζεται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, διότι ἦτο ἀδύνατον ἢ Πυθία νὰ «μοιράσῃ» δίκαια.

2. Ἡ Γιορτῆ τῆς Μπάμπως ἢ Μαμμῆς.

Πολλὲς παραλλαγὲς ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὸν τρόπο ἐορτασμοῦ τῶν ἐθίμων, τῶν ἰδίων πολλὲς φορὲς, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου.

Γνωστὴ πιά ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐορταστικὴ ἐκδήλωση τῆς Μονοεκκλησιασῆς Σερραῶν. Ἡμέρα τῆς «Γυναικοκρατίας» ὀνομάζεται, ἀλλὰ περισσότερον θὰ ἔπρεπε νὰ λέγεται «ἡμέρα τῆς Μπάμπως», ἀφοῦ σ' αὐτὴν ἀνήκουν οἱ τιμές. Γιὰ νὰ χαρῆ καὶ διώξῃ τὶς ἔγνοιες τῆς ζωῆς, ποὺ πολλὲς τῆς ἔχουν φορτώσει οἱ τόσοι χρόνοι της, οἱ κάτοικοι ἐπιμῶντας τὸ ἔργο της, τὴν προσφέρουν σὰν εὐγνωμοσύνη τὴν τιμητικὴ τούτη γιορτῆ. Καὶ κείνη παρὰ τὰ γεράματά της, «ξανοίγεται» γιὰ νὰ μᾶς πῆ, πῶς «ἂν ἡ σάρκα γέρασε, ἡ καρδιά παραμένει πάντα νέα καὶ ὀρεξάτη».

Σὲ ὀρισμένα χωριά ὁμως τῆς Θράκης παίρνει διαφορετικὸ χαρακτήρα. Ἀπὸ τὴν Ἄν. Θράκη, μαζὺ μὲ τοὺς πρόσφυγας ἦρθε καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος, ποὺ γίνεται στὸ χωριὸ Ἄμφια. Σήμερα ὁμως ὅσο ὁ πολιτισμὸς ξαπλώνει τὰ πλοκάμια του καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς μέθοδοι τῆς γυναικολογίας, βρῖσκονται, χάρις στὸν θεσμὸ τοῦ Κοινοτικοῦ Ἰατρείου, κοντὰ στὴν ἀγρότισα, ἀχρηστεύοντας οὕτω τὴν παλιὰ μαμμή, ἄρχισε νὰ ξεφτάη σιγά-σιγά, καὶ νὰ γίνεται θρύλος πιά γιὰ τὶς νεότερες.

Ὅλο τὸν χρόνον ἡ πρακτικὴ μαμμή, κείνης τῆς ἐποχῆς, ἦταν τὸ πῶς χρειαζόμενον καὶ σεβαστὸ πρόσωπο τοῦ χωριοῦ. Ἰερὴ ἢ ἀποστολὴ τῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ἔπρεπε νὰ ἀφιερωθῆ μιά ἡμέρα σ' αὐτὴν μέσα στὸν χρόνον, σὰν τιμητικὴ. Καὶ σὰν τέτοια εἶχαν διαλέξει τὴν ἐπομένην τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαλτιστῆ. Πρῶι-πρῶι ὅλες οἱ γυναῖκες ποὺ εἶχαν ἐξυπηρετηθῆ ἀπ' αὐτὴν, ἐτοιμάζονται νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Μαμμή στὸ σπίτι τῆς. Ἀνάλογα δὲ μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάστασίν τῆς κάθε μία ἐτοιμάζει καὶ τὸ δῶρο ποὺ θὰ προσφέρῃ στὴν Μπάμπω. Καὶ εἶναι αὐτὰ συνήθως: Ἐνα μαντήλι, μιά πλάκα σαποῦνι, λίγα κέρματα καὶ ἀπαραίτητα ἓνα μπουκάλι οὔζο. Μὲ τὸ σαποῦνι ἡ Μαμμή πλένει τὰ χέρια τῆς ὅλο τὸν χρόνον. Ἀπὸ ἡμέρες ἐκείνη φρεσκάρει τὸ σπιτικό τῆς, τὸ στρώνει μὲ τὰ πῶς βαρειά καὶ καθαρὰ στρωσίδια, καὶ περιμένει τὶς ἐπισκέψεις.

Κάθε γυναῖκα σηκώνεται πολὺ πρῶι, προσέχοντας νὰ μὴν τὴν δῆ «ἄντρα μάτι», καὶ ἀφοῦ φέρει στὸ χέρι τῆς μιά κανάτα ζεστὸ νερό, φθάνει στὸ σπιτικό τῆς Μπάμπως. Στὴν πόρτα τῆς, ἀπὸ πολὺ πρῶι, περιμένει καὶ ἡ Μαμμή. Φθάνοντας κάθε μία τῆς χύνει ζεστὸ νερό νὰ πλένει τὰ χέρια τῆς. Αὐτὸ ἐπιναλαμβάνεται σὲ σειρά ἐτῶν μέχρι νὰ «ξεπαιδιάσῃ».

Σὲ περίπτωση ποὺ θὰ σταματήσῃ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑποχρέωσος αὐτῆς, θὰ πληρώσῃ πολὺ ἀκριβὰ τὴν ὀλιγωρίαν τῆς, διότι στὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ θὰ βρῖσκονται σ' ὅλη του τὴν ζωὴ οἱ ἀκαθαρσίες τῆς Μαμμῆς.

Προσφέροντας καὶ τὰ ὑπόλοιπα δῶρα, μπαίνει μέσα στὸ σπίτι. Σὲ λίγο θὰ ἔχουν ἔλθει ἐκεῖ ὅλες οἱ «ἐξυπηρετηθεῖσες». Μὲ τὴν σειρά τῆς ἡ Μαμμή πρέπει νὰ εὐχαριστήσῃ, γιὰ τὴν ἐπίσκεψη - τιμὴ ποὺ τῆς ἔγινε. Στὸ τραπέζι τοποθετεῖ διάφορα γλυκὰ καὶ ἀπαραίτητα λίγο οὔζο. Οἱ ἐπισκέπτριες προσφωνοῦν τὴν Μαμμή μὲ διάφορες εὐχές, σχετικὰς πρὸς τὸ ἔργο τῆς: Χρόνια πολλὰ Μαμμή μας. Νὰ μᾶς ζήσης. Καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν καιρὸ τῆς, κάθε μία λέγει: Ἀρσενικά πάντα νὰ φέρνῃς στὴν ζωὴ, ἢ θηλυκὰ πάντα νὰ ξεγεννᾷς. Ἀκολουθεῖ χορὸς ποὺ τὴν ἀρχὴ τὴν σέρνει ἡ Μαμμή.

Σὲ μερικὰ ἄλλα χωριά λέγεται ὅτι ἐπικρατοῦσε καὶ τὸ ἐξῆς ἔθνος. Ὅταν ἐγίνετο ὁ πρῶτος χορὸς, ὑποχρέωναν τὴν Μαμμή νὰ ἐμφανισθῆ στὸ κέντρον τοῦ χοροῦ, «ἐν Ἀδαμαίᾳ περιβολῇ» διότι καὶ ἐκείνη ἔτσι τὶς «συμπεριέφεροτο» κατὰ τὴν γέννα.

Τούτῃ ἡ πρῶτὴ ἐπίσκεψη ἀποτελεῖ τὴν πρῶτη φάση τῆς ὅλης ἐορταστικῆς ἐκδήλωσης πρὸς χάριν τῆς Μπάμπως. Οἱ γυναῖκες φεύγουν στὸ σπίτι

τους, γιὰ νὰ ἐπαναλάβουν στὴν «ἔξοδο τῆς Μπάμπως» τὴν ἐπίσκεψή τους, ποὺ θὰ γίνη τὸ ἀπόγευμα.

Τὸ ἀπόγευμα ὅλες πάλι οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ, καθὼς καὶ κόσμος πολὺς, μαζεύονται στὸ σπίτι τῆς Μπάμπως, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν «ἔξοδο». Ἐν τῷ μεταξύ, ἔχει κατάλληλα ἐτοιμαστῆ ἓνα δίτροχο ἀμάξι καὶ ἐπάνω τοποθετεῖται ἡ Μπάμπω. Τὸν ζυγὸ φέρουν στοὺς ὤμους των δυὸ γερῆς γυναῖκες καὶ σέρνοντάς το, κατευθύνονται πρὸς τὸ ποτάμι ἢ σὲ ἄλλη πηγὴ, μὲ τὶς θεριμὲς καὶ εὐχάριστες ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους. Ἐκεῖ θὰ «βαπτίσουν» τὴν Μαιμὴ, ρίχνοντάς τὴν στὸ ποτάμι. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ ἀγιαστῆ στὰ «φωτισμένα νερά» ἡ Μπάμπω καὶ ἔτσι ἐξαγνισμένη, νὰ ἐπιδοθῆ καὶ πάλι στὸ θεάρεστο ἔργο της. Στὸ σημεῖο αὐτὸ κλείνει ὁ κύκλος τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων πρὸς χάριν τῆς Μπάμπως.

3. Ἡ Ἀποκριά.

Θὰ ἦταν κοινολόγησι, ἀσχολούμενος μὲ τὸ θέμα τῶν Ἀπόκρεω νὰ ἐξιστορήσω τὴν ἐτυμολογία καὶ τὴν προέλευσή της, διότι πλέον πεπειραμένοι συγγραφεῖς σὲ θέματα λαογραφίας, ἔχουν ἐκτενῶς περιγράψει. Γιὰ τοῦτο θὰ περιοριστῶ, στὴν περιγραφή τῆς ὅλης τελετῆς ποὺ γίνεται στὸ χωριό, κατὰ τὴν δεύτερη ἡμέρα τῆς Ἀποκριᾶς.

Γενικὰ οἱ ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων, ἂν καὶ παρουσιάζουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα, μὲ τὶς τῶν ἄλλων περιοχῶν, ἐν τούτοις διαφέρουν σὲ ὄρισμένους τύπους, ποὺ παλαιότερα μὲ μεγαλοπρέπεια ἐτελοῦντο στὸ Χάσμοι τῆς Ἀνατ. Θράκης, ἀπ' ὅπου καὶ κατάγονται οἱ σημερινοὶ πρόσφυγες τοῦ χωριοῦ.

Ὁ ἐορτασμὸς τῶν Ἀπόκρεω, συμπίπτει πάντοτε μὲ τὴν περίοδο τῆς ἀνοιξέως. Τότε ποὺ κάθε πλάσμα τοῦ Θεοῦ, μὲ ἀνείπωτη χαρὰ, δέχεται τὸν ἐρχομὸ της, ἀποχαιρετώντας τὸν κουραστικὸ χειμῶνα. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, σχετικῆς τελετῆς — εἶδος καρναβάλου — ἐγένοντο σὰν ὑποδοχὴ τῆς ἀνοιξέως. Ἀντιγραφή δὲ ἐκείνων, εἶναι οἱ σημερινῆς ἐκδηλώσεις τοῦ Καρναβαλιοῦ. Ὁ Διόνυσος π.χ. ἐθεωρεῖτο Θεὸς τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ ἡ ἀνοιξὴ εἶναι τὸ «μεγαλεῖο» τῆς φύσης, γι' αὐτὸ τούτῃ τὴν ἐποχὴ ἐγένοντο Διονυσιακαὶ τελεταὶ μετεμφιεσμένων, γιὰ νὰ χαροῦν τὴν ἀλλαγὴν τῆς φύσεως καὶ τὴν γονιμότητά της. Ἡ προσωπιδοφορία λοιπόν, σήμερα σημαίνει τὴν ἀλλαγὴ τῆς ὄψης τῆς φύσεως καὶ ἡ χαρὰ ποὺ προκαλεῖ, ἀποκαλύπτει τὰ συναισθήματα ἀγάπης ποὺ δείχνουν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν ἀνοιξὴ. Οἱ ἐκδηλώσεις δὲ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν δεύτερη ἡμέρα τῆς Κρεατινῆς, εἶναι μιὰ λιτανεῖα στὴν γονιμότητά της.

Τὰ πρόσωπα ποὺ ἀποτελοῦν τὸν θίασο τῆς ὅλης ἐορτῆς εἶναι τὰ ἐξῆς: Ὁ Μπέης (Βασιλιάς), τέσσαρα ζευγάρια, ἓνας ἱππέας, ἓνας κολόγηρος, μιὰ γύφτισσα καὶ ἓνας χῆρος. Ὁ ὄμιλος τοῦτος πλὴν τοῦ Βασιλιά, τὸ θρόαδν τῆς Κρεατινῆς, θὰ περιέλθῃ ὅλο τὸ χωριὸ καί, κτυπώντας κουδούνια, θὰ εἶδο-

ποίησιν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὅτι τὴν ἐπαύριο θὰ γίνῃ ἡ ἑορτὴ τοῦ Καρναβάλου. Ἡ εἰδοποίησις εἶναι ἀπαραίτητη, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ γίνῃ ἡ σχετικὴ ἐτοιμασία, ὡς θὰ δοῦμε παρακάτω, ἐκ μέρους τῶν γυναικῶν ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴ τῶν «ἀδιαφόρων» κατοίκων, ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ μεταβοῦν στοὺς ἀγροὺς γιὰ ἐργασία, πὼς θὰ πληρῶσουν πολὺ ἀκριβὰ καὶ θὰ εἶναι ἐπικίνδυνη ἢ ἔξοδός τους. Ἄν κάποιος δὲν συμμορφωθῇ καὶ συλληφθῇ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν, θὰ τοῦ ἀφαιρέσουν ὅλα τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ ἐκποιήσουν μετὰ τὴν πώλῃ ποὺ θὰ γίνῃ στὸ τέλος τῆς τελετῆς.

Τὸ πρῶτὸ τῆς Δευτέρας, ὅλα τὰ μέλη, ἀφοῦ φορέσουν τὴν ἀνάλογη ἐνδυμασία, θὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Μπέη στὸ σπίτι του, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ τοὺς κερᾶσιν θὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἄδεια νὰ ἀρχίσουν τὴν περιφορὰ τους, ἀνὰ τὸ χωριό. Ὁ Μπέης θὰ παραμείνῃ στὸ σπίτι καὶ θὰ ἐξέλθῃ τις ἀπογευματινὲς μόνον ὥρες, ἐπάνω σὲ ἀμάξι.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν καρναβαλιῶν εἶναι ἡ ἑξῆς: Οἱ κοπέλλες φοροῦν ἄσπρες φοῦστες, μὲ κέντημα στὸν ποδόγυρο, μπλοῦζα κεντητὴ ἢ πλεχτὴ, καὶ στὸ κεφάλι μανδήλα ἄσπρη, μὲ λουλούδι στὸ αὐτί. Οἱ σύζυγοι - ἀράπηδες, φοροῦν μαῦρο πανταλόνι, ἐπανωφόρι ἀνάποδο, μὲ σχετικὴ καμπούρα. Στὸ λαιμὸ κρεμασμένο κολλιέ, στὴν μέση πολλὰ κουδούνια καὶ στὸ κεφάλι κωνικὸ καπέλο ἀπὸ δέρμα προβάτου, στὴν κορυφὴ τοῦ ὁποῖου κρέμονται, σκόρδα, κρεμμύδια, πιπεριές, κλπ. Ἡ γύφτισσα φορεῖ σχισμένα ροῦχα, ἕνα ταγάρι, στὸ λαιμὸ καὶ μιὰ κούκλα στὴν ἀγκαλιὰ γιὰ μαρμό. Ὁ καλόγηρος φέρει σχετικὴ ἐνδυμασία, μὲ θυμιατὸ στὸ χέρι.

Ἀπὸ τις πρῶτῶν ὥρες τὰ ζευγάρια μεμονωμένα ἢ καὶ πολλὲς φορὲς μαζύ, περιέρχονται τοὺς δρόμους καὶ τὰ σπίτια, πειραζόντες τοὺς κατοίκους ποὺ τοὺς ἐνοχλοῦν, μὲ σκοπὸ νὰ δεχθοῦν ἐπίθεσιν καὶ νὰ μαζέψουν πολλὲς ξυλιές. Κύριος σκοπὸς τῶν κατοίκων εἶναι νὰ κλέψουν τὴν «σούζυγο» τοῦ καρναβάλου, ὁπότεν ἐξερεθίζεται ὁ ἀράτης καὶ ἀρχίζει τὸ κνηγητὸ γιὰ νὰ ἐπαναφέρει κοντὰ του, τὴν σύντροφό του. Συγχρόνως τὰ ζευγάρια, ἐπισκέπτονται τὰ σπίτια γιὰ νὰ δεχθοῦν φιλοδομημάτων καὶ νὰ εἰδοποιήσουν καὶ πάλιν τὴν νοικοκυρὰ γιὰ τὰ δῶρα ποὺ πρέπει νὰ ἐτοιμάσῃ καὶ προσφέρει κατὰ τὸ πέρασμα τοῦ Μπέη. Φεύγοντας, ἂν βροῦν στὴν αὐλή, γεωργικὰ ἐργαλεῖα ἢ καὶ μαγειρικὰ σκεύη, ὡς χύτρα κλπ. τὰ «κλέβουν». Ἄν τὸ ἀντιληφθῇ ὁ νοικοκύρης, θὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψουν, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς δώσῃ ὅ,τι τοῦ ζητήσουν, χρήματα ἢ τι ἄλλο.

Ἡ γύφτισσα γυρνᾷ χωριστὰ ἀπὸ τὰ ζευγάρια καὶ ἐπιδίδεται στὴν «κατσιβελιά», στὸ γύρεμα. Συνήθως ζητᾷ ἀλεύρι, γιὰ νὰ κἀνῃ φαγητὸ στὸ μαρμό της καὶ αὐγὰ βραστά. Τοῦτα τὰ μασάει καὶ τὰ ἐκσφενδονίζει σὲ ὄσους τὴν πειραζόντων.

Ἡ περιφορὰ ἐτελείωσε. Ὅλοι τώρα εἶναι μαζεμμένοι στὸ σπίτι τοῦ Μπέη, καὶ γίνεται ἡ ἐτοιμασία τοῦ ἀμαξιοῦ. Ζεύοντας τὰ ζῶα καὶ τὰ ἡνία κρατᾷ ὁ Μπέης. Αὐτὸς φορεῖ στὸ κεφάλι του καπέλο - καλάθι τρύπιον γιὰ

κορώνα, γαρνιρισμένο με φτερά. Στο στόμα του, έχει τσιμπούκι - λουλά, από σουσάκι (κρατούνα) γεμάτο με άχυρα τὰ ὅποια καπνίζουν. Σύντροφοι, ἀκόλουθοι τοῦ Βασιλιᾶ ἐπάνω στο ἄμάξι εὐρίσκονται δυὸ γέροι, οἱ ὅποιοι φροντίζουν γιὰ τὴν εἰσπραξη τῶν δώρων. Ἔχουν κιοῦπια - λαήνες γιὰ κρασί, καλάθια γιὰ τὰ ὑπόλοιπα δῶρα καὶ ἓνα εἶδος φαλάγγι, γιὰ τὴν τιμωρία τῶν κατοίκων ἐκείνων, πού θὰ τολμήσουν νὰ πειράξουν τὸν Μπέη.

Οἱ ἀραπάδες μεταφέρουν στο ἄμάξι, τὰ δῶρα τῆς νοικοκυρᾶς τὰ ὅποια συνήθως εἶναι: Λίγο σιτάρι, αὐγά, κρασί, ψωμί, καὶ μανδηλάκια — εἶδος πίττας — ἀπὸ τὰ ὅποια ἡ νοικοκυρὰ προσφέρει καὶ στὸν κόσμο πὸν ἀκολουθεῖ. Οἱ γέροι παίρνοντας τὰ δῶρα, ἀπευθύνουν ἀνάλογες εὐχές στὸν νοικοκύρη, ὡς «καλή σοδειά», νὰ «νὰ τυφλωθοῦν τὰ ποντίκια σας» κλπ.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἀκολουθοῦν τὸ ἄμάξι καὶ προβαίνουν σὲ διαφορες ἐκδηλώσεις. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πειράζουν τὸν Μπέη, καὶ τότε σπεύδουν οἱ ἀραπάδες, τοὺς συλλαμβάνουν καὶ τοὺς «φαλαγγώνουν» στὰ πόδια. Θὰ φάνε δὲ τόσες ξυλιές, ὅσες ὀρίσει ὁ Μπέης. Μετὰ ἀφήνονται ἐλεύθεροὶ.

Ἐὰν τὸ ἄμάξι περάσει ἀπὸ σπίτι νιόπαντρης, σπεύδει αὐτὴ νὰ προσφέρει ἀπὸ τὰ προικιά της, μανδηλία καὶ πετσέτες, πὸν ἔχει ὑφάνει ἡ ἴδια στὸν ἀργαλειό, ὅταν ἦταν κοπέλλα, καὶ τὰ κρεμάει στὸν ζυγὸ τῶν ζῶων. Τοῦτα θὰ προσφερθοῦν στὸν νικητὴ κατὰ τὴν πάλη πὸν θὰ γίνῃ ἀργότερα, στὴν αὐλὴ τοῦ Μπέη.

Μετὰ τὴν περιφορὰ καὶ τὴν εἰσπραξη τῶν δώρων, τὸ ἄμάξι κατευθύνεται στο σπίτι τοῦ Μπέη. Ἐκεῖ θὰ ἔχη φθάσει καὶ ὅλο τὸ χωριό, γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὴν ἀροτρίαση, τὴν σπορὰ καὶ τὴν πάλη.

Σὲ ἓναν ζυγὸ πὸν πίσω του ἔχει καὶ τὸ ἄροτρο, θὰ «ζευθοῦν», ὅλοι με τὴν σειρά καὶ με ζευγολάτη τὸν Μπέη θὰ ὀργώσουν εἰκονικά καὶ θὰ σπείρουν τὸ σιτάρι πὸν μάζευσαν ἀπὸ τὰ σπίτια. Ὁ Μπέης εἶναι δεμένος ἀπὸ τὸ ἓνα πόδι, με μακρὸ σχοινὶ καὶ ἐνῶ ὀργώνει, κατὰ καιροῦς, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀραπάδες τραβάει τὸ σχοινὶ καὶ ὁ Μπέης πέφτει κάτω, πρὸς γενικὴν ἀγαλλίασιν. Ἀκολουθεῖ τὸ ρίξιμο τοῦ σπόρου. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη τρέχουν οἱ γυναῖκες, νὰ συλλέξουν σπόρους, προκειμένου νὰ ταΐσουν με αὐτοὺς τὶς κόττες των, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν πλούσια αὐγοπααραγωγή.

Καὶ ἔρχεται τώρα ἡ ὥρα τῆς πάλης. Δύο ἀπὸ τοὺς ἄνδρες παλαίουν, ἐνῶ οἱ μητέρες των σπεύδουν στὸν τόπο τῆς πάλης καὶ ἡ κάθε μία ἀναποδογυρίζει τὸ παπούτσι της καὶ τὸ πατεῖ εὐχομένη: «ἔτσι νὰ σὲ ἀναποδογυρίσει καὶ ὁ γιός μου».

Ὁ νικητὴς θὰ πάρῃ σὰν δῶρο, ὅ,τι προσέφερε σὰν δῶρο ἡ νιόπαντρη γυναῖκα. Τὰ δῶρα αὐτὰ ὁ Μπέης τὰ ἔχει κρεμάσει σὲ ἓνα κλαδί, καὶ τὰ κρατᾶ στο κέντρο τῆς αὐλῆς, καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς πάλης. Με τὴν λήξη τῆς πάλης γίνεται καὶ ἡ δημοπρασία τῶν «κλεμένων» ἀντικειμένων. Αὐτὰ εἶναι διάφορα γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ μαγειρικὰ σκεῦη, πὸν πῆραν κατὰ τὴν περιφορὰ τους, ἀπὸ τὰ σπίτια ἢ εἶδη ρουχισμοῦ, πὸν ἀπὸ ἄγνοια κάποια χωρική

ἄπλωσε νὰ στεγνώσῃ τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς δημοπρασίας, ἐμφανίζεται ὁ κάτοχος τοῦ ἀντικειμένου καὶ πλειοδοτῶντας παίρνει αὐτό. Τὰ καρναβάλια ἀφαιροῦν τώρα τὶς ἐνδυμασίες τους καὶ κάθονται στὸ τραπέζι ποὺ ἔχει ἐτοιμάσει ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Μπέησσα. Στὸ μέσον τοῦ τραπέζιου ἔχει στρωθεῖ μιὰ κουλούρα ποὺ ἔχει μέσα ἓνα φλουρί. Τὸ ὅλον τραπέζι δὲ εἶναι κατὰμεστο ἀπὸ παντὸς εἶδους φαγητὰ ποὺ ἔχουν μαζέψει καὶ ποὺ ἔχει ἐτοιμάσει ἡ Μπέησσα. Στους παρευρισκομένους θὰ μοιράσουν ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν πίττα, ποὺ θὰ κοπῆ πρὶν ἀπὸ τὸ φαγητό. Σὲ αὐτὸν ποὺ θὰ πῆσῃ τὸ νόμισμα θὰ πάσῃ τὸν τίτλο τοῦ Μπέη γιὰ τὴν ἐπόμενη χρονιά. Τοῦτον θὰ βάλλουν μέσα στὸ ταψί, μὲ πολλὰ φαγητὰ, θὰ τὸν σηκώσουν στοὺς ὤμους των, τὰ παλληκάρια καὶ μὲ τὴν συνοδεία τῆς γκαίντας τὸν φέρουν στὸ σπίτι του. Τὰ φαγητὰ δὲ ποὺ τὸν συνοδεύουν, συμβολίζουν τὸ μπερεκέτι ποὺ φέρνει ὁ νέος Βασιλιάς.

4. Τὰ συγχωρέματα.

«Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος».

Ἡ ἐπιταγὴ τοῦ Εὐαγγελίου, ριζωμένη βαθειὰ στὶς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν, ἐφαρμόζεται πιστὰ στὸ χωριό, κατὰ τὴν παραμονὴ τῆς τεσσαρακοστῆς. Ὁ χριστιανὸς χωρικός, συναισθανόμενος τὴν ἁμαρτωλὴ ζωὴ τὴν ἡμέρα αὐτὴ, τῆς συγχωρήσεως τῶν παραπτωμάτων, ζητᾷ «ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους, γιὰ νὰ μπῆ «ἐξέλασμένος», «καθαρόψυχος» στὴν νησιόσημη περίοδο, καὶ νὰ δεχθῆ τὴν μεταλαβιά τοῦ Πάσχα.

Τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς, μετὰ τὶς ἀμφιέσεις καὶ τὸ δολοήμερο γλέντι, τὸ βράδυ σὲ κάθε σπίτι θὰ στηθῆ πλούσιο τραπέζι. Γύρω του δὲν θὰ καθίσουν μόνο τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ ὅλο τὸ σόι. Συνήθως τὰ παντρεμένα παιδιά θὰ πάνε στὸ σπίτι τῶν γερόντων γονέων των καὶ ἐκεῖ θὰ γίνῃ «συνεστίασις» μετὰ τὴν ὁποῖαν θ' ἀκολουθήσουν τὰ «χειροφιλήματα», συνοδευόμενα μὲ τὴν λέξη «συγχωρεμένα».

Ἐτσι ἀπηλλαγμένοι θὰ ἐπιστρέψουν στὸ σπίτι. Τὸ πρωὶ ἡ νοικοκυρὰ θὰ πραγματοποιήσῃ γενικὴ καθαριότητα τῆς κουζίνας ὥστε νὰ φύγῃ κάθε ἔχθος «ἀρτύσιμου» ἀπὸ τὰ μαγειρικά σκεύη.

Μερικοὶ δὲ θὰ κρατήσουν καὶ τριήμερο. Ἀπόλυτη μυστικότητα κρατοῦν γι' αὐτό, ὥστε νὰ πιάσῃ. Ἀφοῦ καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Εὐαγγελίου, μᾶς ζητᾷ ὁπως: «Ὅταν νηστεύητε μὴ γίνεσθε. . . . καὶ ὁ πατὴρ ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσῃ σοι ἐν τῷ φανερῷ».

Δύο μορφὲς τριήμερου ὑπάρχουν. Ἡ μία εἶναι αὐτὴ κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ χριστιανός, θὰ νηστεύῃ μέχρι τῆς Τετάρτης τὸ βράδυ, ὁπότεν θὰ «χαλάσῃ» μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας. Τὴν ἐπαύριο θὰ τὴν συνεχίσῃ ἕως τὸ Σάββατο τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ὁπότεν καὶ θὰ κοινωνήσῃ.

Κατὰ τὴν ἄλλη, ὁ χριστιανός, νηστεύει ὅλη τὴν ἡμέρα, (μὴ βάζοντας ἀπολύτως τίποτε στὸ στόμα) καὶ τὸ βράδυ μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας, τρώει. Τὴν δὲ Τετάρτη τὸ βράδυ θὰ «χαλάσῃ» τὴν νηστεία (μικρὸ τρίήμερο) καὶ θὰ προσκαλέσῃ στὸ σπίτι, τρεῖς γειτόνους, στοὺς ὁποίους θὰ παραθέσῃ «δειπνον». Τοῦτοι καλοῦνται γιὰ νὰ παραστοῦν ὡς μάρτυρες του κατὰ τὴν κ ρ ί σ η τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ἔμπρὸς στὸν Οὐράνιο Κριτῆ, «ὄτι πράγματι κράτησε τρίήμερο».

5. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μαρτίου.

Ὁ Μάρτιος εἶναι ὁ πρῶτος μῆνας τῆς ἀνοίξεως. Τὰ κρύα τοῦ χειμῶνα, ποὺ κούρασαν τοὺς ἀνθρώπους, ἔρχεται νὰ διώξῃ ἡ παρουσία τοῦ Μαρτίου. Ὅχι ὅμως σπάνια φέρνει ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἐπιδεινώνοντας τὴν κακοκαιρία. Οἱ προμήθειες τῶν καυσοξύλων τελείωσαν καὶ οἱ κάτοικοι στὴν ἀνεχειά τους, χαλοῦν τοὺς φράχτες, γιὰ «νὰ κάψουν τὰ παλόνικια». Πολὺν δὲ προσφυῶς ἀναφέρεται ἡ παροιμία «μὰ κι ἂν τύχη καὶ θυμώση, μέσ' στὸ χιόνι θὰ μᾶς χάσῃ», διότι ἡ ἀστράθειά του εἶναι συχνή. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ πῶς θὰ μᾶς ἐμφανιστῇ, οἱ κάτοικοι τὸν ὑποδέχονται σὰν τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοίξεως, πιστεύοντας πῶς θὰ δώσῃ ζωὴ στὸ φυτικὸ καὶ ζωικὸ Βασίλειο. Ἰδίως ξυπνοῦν τὰ ζωῶφια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ λογῆς - λογῆς ἐνοχλητικὰ ἔντομα. Ὁ γεωργὸς πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτά. Καὶ σὰν φάρμακο θεωρεῖ τὸ «κάψιμο τῶν ἀχύρων», τὸ πρῶν τῆς πρώτης τοῦ Μαρτίου. Σηκῶνεται λοιπὸν «στὸ ποδάρι» πρὶν βγῆ ὁ ἥλιος, ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ γεωργοῦ καὶ πηδάνε ἐπάνω ἀπὸ τὸν σωρὸ τὰ ἄχυρα ποὺ καίνε στὴν αὐλή τους, λέγοντας:

Ψύλλοι ἔξω

Μάρτης μέσα.

Παλαιότερα κτυποῦσαν τὴν ἴδια ὥρα γύρω - γύρω στὸ σπίτι τενεκέδες γιὰ νὰ διώξουν τὰ ποντίκια. Ὁ ἥλιος τοῦ Μαρτίου ἀρχίζει νὰ καίη περισσότερο καὶ νὰ μαυρίζῃ τὸ τρυφερὸ δέρμα ποὺ χάρισε ὁ σπιτικὸς χειμῶνας. Γιὰ νὰ μὴν μαυρίσῃ τὸ σῶμα τους, συνηθίζουν νὰ βάζουν στὰ παιδιά ἰδίως, γύρω στὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ καὶ τοῦ δακτύλου, μιὰ ἀσπροκόκκινη στριφτὴ κλωστή. Τοῦτη θὰ τὴν βγάλουν μόλις δοῦν τὸν πρῶτο πελαργό. Συγκεκριμένα ἀφαιροῦν τὴν κλωστή τοῦ καρποῦ, τὴν ὁποίαν καὶ τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ μιὰ πέτρα. Ὁ πελαργὸς θὰ φέρῃ εἰς ἀντάλλαγμα, παπουτσάκια, φουστανάκια, κλπ. δηλ. τὰ Πασχαλινὰ δῶρα τῶν παιδιῶν. Τὴν κλωστή τοῦ δακτύλου θὰ τὴν ἀφαιρέσουν μόλις δοῦν τὸ πρῶτο χελιδόνι. Τὸ χελιδόνι, ὅταν ἔλθῃ ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπίτι, μὲ τὸ χελιδόνισμά του, ρωτᾷ τὴν νοικοκυρά:

Τί δούλεψες, τόσο καιρὸ ποὺ ἔλειπα;

Τί ἔφανε; Φέροτο νὰ σοῦ τὸ κόψω.

Ὅταν τοῦτο φεύγοντας ἐκβάλλει τὸ χαρακτηριστικὸ κρρρρ, πιστεύουν ὅτι

κόβει τὸ ὑφαντό. Ἐκείνη τὴν στιγμή ἢ μητέρα κόβει τὴν κλωστή τοῦ δακτύλου καὶ τὴν κρεμάει στὴν τριανταφυλλιά.

Ἀπαραίτητο θεωροῦν κατὰ τὴν πρώτη τοῦ Μαρτίου καὶ τὸν περίπατο στὰ χωράφια, κάνοντας ἔτσι «ποδαρικό» στὶς ἀνοιξιὰτικες ἐργασίες καὶ κυρίως γιὰ νὰ μὴν τοὺς πιάνη ἡ τεμπελιά.

*

**

Μέσα στὶς τόσες φροντίδες τοῦ νοικοκύρη, γύρω ἀπὸ τὶς πρώτες ἀνοιξιὰτικες ἐργασίες, εἶναι καὶ ἡ κατασκευή τοῦ Πύργου - φωλιά, τῶν πελαργῶν. Στὶς ἀρχές τοῦ Μαρτίου, θὰ τοὺς ἐπισκεφθῆ καὶ πρέπει νὰ βρῆ ἔτοιμη τὴν κατοικία του. Ἐννοεῖται ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, φτιάχνουν τὶς φωλιές τους, σὲ κούτσουρα δένδρων ἢ στοὺς «μπατσάδες» (καπνοδόχους) τῶν σπιτιῶν. Ὁρισμένοι ὁμως τῶν κατοίκων, κατασκευάζουν ἐπὶ τοῦτο φωλιά μὲ τέσσαρα κατακόρυφα ὑψηλὰ ξύλα καὶ στὸ ἐπάνω μέρος τοποθετοῦν ἓνα βάθρο ἀπὸ κλαδιά. Τὸ λελέκι, κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ ἐρχομοῦ του, θὰ κάνει μιὰ θεαματικὴ πτήση ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπίτι, εἰδοποιῶντας οὕτω τοὺς νοικοκυραίους, ὅτι ἦλθε καὶ θὰ φύγη γιὰ λίγες ἡμέρες στὸν κάμπο, διανυκτερεύοντας στὰ βάτα. Στὶς ἀρχές τοῦ Ἀπριλίου θὰ ἐπανέλθῃ στὴν φωλιά, θὰ κουβαλήσῃ πούπουλα καὶ ἄλλα χόρτα στὴν φωλιά του καὶ θὰ καθήσῃ νὰ γεννήσῃ τὰ αὐγά. Συνήθως γεννᾷ 5 αὐγά καὶ τὰ κλωσσᾷ ὅλα. Ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι ἡ ἀφιέρωση τοῦ ἐνὸς τῶν τέκνων του, κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Λέγεται ὅτι καὶ ὁ πελαργός, ἀφιερώνει στὸν Θεὸ «τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά του», κάνοντας τὸ «ADAMIS» δηλ. ἀφιέρωμα. Τὸ πιάνει μὲ τὴν μύτη του, τὸ ρίπτει κάτω ἀπὸ τὴν φωλιά καὶ τὸ σοτώνει.

Στὴν φωλιά ἐπανέρχεται τοῦ χρόνου, ἓνα ἀπὸ τὰ νέα ζευγάρια διότι σύμφωνα μὲ μιὰν Τουρκικὴ ἱστορία, οἱ πελαργοὶ ζοῦν ἓνα μόνον χρόνο. Ἀναφέρεται πρὸς τοῦτοίς τὸ ἀκόλουθο ἀνέκδοτο:

— Ὅταν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἐμπνεχο κόσμον, τοὺς ἐκάλεσε ὅλους ἐμπρὸς Του, τοὺς ἔβαλε στὴν σειρά καὶ ρώτησε τὸν κάθε ἓνα πόσα χρόνια θέλει νὰ ζήσῃ. Ἦρθε καὶ ἡ σειρά τοῦ πελαργοῦ. Ἐκεῖνος τότε ἀπήντησε: «Μπὴν σενέ», δηλ. χίλια χρόνια. Ὁ Θεὸς ὁμως κατάλαβε «μπὴρ σενέ», δηλ. ἓνα χρόνο, καὶ γι' αὐτὸ τοῦ χάρισε ζωὴ ἐνὸς ἔτους.

Ἡ ἐμφάνιση τῶν πελαργῶν στὸ χωριό, εἶναι φυσικὸ νὰ προκαλεῖ χαρὰ στοὺς κατοίκους, ἀφοῦ «καταδικάζει» πιά τὸν χειμῶνα καὶ προμηνεῖ τὴν ἀνοιξή. Μεγαλύτερη ὁμως χαρὰ φέρουν στοὺς μικροὺς οἱ ὁποῖοι τὶς πρώτες μέρες τῆς ἐμφανισεῶς του τραγουδοῦν ὡς κάτωθι:

Λέλεκα παντέλεκα, ρίξε τὴν ποδάρα σου
νὰ τὴν κάνω γκάιντα, γκάιντα καὶ φλογέρα
νὰ λαλῶ τὴν Κυριακή, μὲ τὸ κόκκινο βρακί.

6. Ἁγιοὶ Θεόδωροι.

Ἡ ἑορτὴ τούτη εὐρίσκεται πάντοτε μέσα στὴν Σαρακοστή. Σὲ περίοδο πού ἐκδήλωση χαρᾶς καὶ διασπείρασης, εἶναι ἀπηγορευμένη. Παρὰ ταῦτα ὅμως, δὲν εἶναι δεσμευτικὴ ὄρισμένων ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων, οὔτε καὶ αὐτῆς τῆς ὄνειρομαντικῆς.

Τὸ πολὺ πρῶτὴ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ πρὶν ἀκόμη βγῆ ὁ ἥλιος, οἱ κάτοικοι πού ἔχουν γαϊδούρια, θὰ τὰ κουβαλήσουν καὶ θὰ τὰ τρέξουν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ διώξουν τὴν ψώρα τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν.

Περισσότερο ὅμως τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους, τοὺς καρτεροὺν οἱ ἀνὺπαντρες κοπέλλες, γιὰ νὰ τὶς φανερώσῃ τὸν καλὸ τους. Στὴν ἰδιαίτερη πατριδα μου Λῆμμον, τὸ μαντικὸ ὄνειρο τὸ προκαλοῦν μὲ σπυριά σιταριοῦ, ἀπὸ τὰ κόλλυβα πού γίνονται τὸ βράδυ τοῦ Ἀ΄ Χαιρετισμοῦ. Ἐδῶ ὅμως τὸ μαντικὸ ἀντικείμενο θὰ εἶναι ἡ κουλούρα, ἡ ὁποία μάλιστα θὰ εἶναι ἀρμυρῆ. Τούτῃ γίνεται ἀπὸ ἀλεύρι πού πῆραν ἀπὸ τρία σπίτια, πού δὲν ἔχουν «πι-κ ρ α θ ῆ» ἀπὸ χάρο. Μέσα σὲ αὐτὴ θάζουν πολὺ ἀλάτι καὶ συνεπῶς ἡ κουλούρα γίνεται πολὺ ἀρμυρῆ. Τὰ κορίτσια θὰ φᾶνε ἀπὸ ἓνα κομμάτι, χωρὶς νὰ πιοῦνε νερὸ καὶ θὰ πέσουν νὰ κοιμηθοῦν. Τὴν νύχτα στὸν ὕπνο τους, ὅταν διαψάσουν θὰ τοὺς «ἐπισκεφθῆ» μὲ ἓνα ποτήρι νερὸ ἓνας νέος, θὰ τὶς δώσῃ νερὸ νὰ πιοῦν καὶ θὰ «ξεδιψάσουν». Ὁ νέος αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ «καλὸς τους».

7. Ἁγιὸς Γεώργιος.

Ὁ Ἁγιὸς Γεώργιος, ὁ «Μέγας ἀντιλήπτορ τῆς ἐκκλησίας» καὶ ὁ «ἐν θαύμασι εὐκλεής», κατέχει ξεχωριστὴ θέση στὶς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν, ἰδίως σὲ ὄρισμένες περιοχὰς τῆς χώρας μας.

Τόση εἶναι ἡ «δημοτικότης» του, ὥστε στὴν περιοχὴ τῆς Δυτ. Θράκης, νὰ ἑορτάζεται καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ διαβιούντων Μουσουλμάνων ἀκόμη, μὲ ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις, ὡς κούνιες κλπ.

Ἐνα πλούσιο καὶ διασκεδαστικὸ συνάμα καὶ βαθειὰ θρησκευτικὸ πρόγραμμα, χωρὶς θέβαια νὰ παραλείπονται οἱ δεισιδαιμονικὰς δοξασίαι, ἀκολουθεῖται καὶ σήμερα μὲ κάποια «κάμψη» τοῦ ἐθίμου στὸ χωριό.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, σὰν κινητὴ, ματαιώνει πολλὰς φορὰς τὴν λαμπρότητα τῆς ὅλης τελετῆς, ὅταν συμπίπτει ὁ Ἁγιὸς Γεώργιος πρὸ αὐτοῦ, ὁπότεν λόγω τῆς Σαρακοστῆς δὲν ἐπιτρέπεται κατάλυση κρεάτος καὶ ἐκδήλωση χαρᾶς. Ἀντίθετα ἀπάλι, γιὰ νὰ δείξουν τὴν μεγάλη λατρεία τους, πρὸς τὸν Ἁγιο, δὲν σφάζουν ἀρνὶ τὸ Πάσχα, ἀν συμπέσῃ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου, μετὰ ἀπ' αὐτό. Ἀλλὰ ἀναμένουν τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου γιὰ νὰ προσφέρουν τὸ «κουρμπάνι». Φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ἔχοντες καὶ μὴ ἔχοντες οικονομικὰς δυνατότητες, τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ἔχουν ἐξασφάλιση ὁπωσδήποτε ἓνα ἀρνί. Τὸ πρῶτὴ τῆς ἰδίας ἡμέρας τοῦτο ἀροῦ γεμισθὴ ὀλόκληρο μὲ διάφορα, γαρνίρεται μὲ δίσμο καὶ πῆνεται στὸ φούρνο. Τρεῖς - τέσσαρες γειτόνισσες μαζὺ

«καΐνε» τὸν φούρνο, γιὰ τὸ συναυτερικὸ ψήσιμο. Μετὰ τὸ φούρνιασμα τοῦ ἀρνιοῦ οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ εἶναι ἐλεύθερες νὰ πᾶνε στὸν «κλήδονα», τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς λαϊκῆς μαντείας, ποῦ γίνεται ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλες περιοχῆς τῆς χώρας μας (π.χ. στὴν Λῆμνο γίνεται τὴν 24ην Ἰουνίου) τὴν ἡμέρα αὐτὴ γιὰ νὰ μάθουν τὴν τύχη τους, ποῦ θὰ τίς φανερώσῃ ὁ Ἅγιος. Ὁ κλήδονος ἔχει ἑτοίμαστῆ ἀπὸ τὸ προηγούμενο βράδυ. Τοῦτος ἑτοιμάζεται συνήθως στὸ σπίτι μιᾶς ὄρφανῆς κοπέλλας, ποῦ συμπύπτει νὰ ἔχει στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ της πηγᾶδι, ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιὰ τὴν κμαντειοσκοπίαν». Οἱ κοπέλλες ἔχουν φέρεϊ ἢ κάθε μία ἀπὸ ἕνα ἀντικείμενο καὶ τὸ βάζουν σὲ ἕνα τσουκάλι τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα δένεται μὲ ἕνα κόκκινο πανί. Τοποθετεῖται δὲ κάτω ἀπὸ μιὰ κόκκινη τριανταφυλλιά βελουδένια.

Τὸ πρωὶ λοιπὸν, ὡς ἀναφέρεται παραπάνω, μετὰ τὸ φούρνιασμα τοῦ ἀρνιοῦ, θὰ συναχθοῦν οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ καὶ θὰ γίνῃ τὸ ἄνοιγμα. Εἶναι γνωστὸν καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχῆς ὅτι κάθε ἀντικείμενο ποῦ βγαίνει τὸ συνοδεύει καὶ μιὰ στροφή τραγουδιοῦ, ἐρωτικῆς κυρίως ἀποχρώσεως. Παρακάτω παρατίθενται μερικὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια ποῦ συνηθίζονται στὸ χωριό, στὰ ὁποῖα ὁμως λείπει ἢ ὁμοιοκαταληξία. Καὶ τοῦτο διότι ἀρχικῶς ἐλέγοντο εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἐπειδὴ κάνω πιστὴ μετάφραση τούτων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμε ὁμοιοκαταληξίαν. Ἐν προκειμένῳ ὁμως μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης.

Στίχοι κλήδονα.

1. Μαῦρο - μαῦρο σὰν τὸ δάχτυλο χοντροῦ
αὐτὴν ποῦ ἀγαπῶ, εἶναι σὰν καϊμάκι λευκό.
Εἶχα μιὰ ἀγαπητικιά,
στὸ μπουκάλι σὰν τὸ κονιάκ νὰ τὴν πιῶ.
2. Στὸν μπαχτσὲ ἀρνὶ εἶδα,
τὴν τρίχα κόκκινη τὴν εἶδα,
αὐτὸ τὸ πρωὶ, τί χαρούμενο πρωὶ;
Τὴν κοπέλλα ποῦ ἀγαποῦσα εἶδα.
3. Μαλαματένια θέρα, στενὸ δάχτυλο
στὴν ιδέα μου, ἐσένα νὰ τυλίξω
στὸν πιὸ γλυκὸ μου ὕπνο, ἐγὼ τὸν Θεὸ παρακαλῶ.
4. Τριαντάφυλλο ἤμουν καὶ μοῦκαψες
κι' ὁ Θεὸς ἐσένα νὰ κάψῃ
τριὸ μερὸ νύφη.
5. Ἀριάνι ἦπια ἀπὸ μπακίρι
κοπέλλα ἀγάπησα ἀπὸ κοντὰ
κι' ἂν δὲν μὲ πάρης
ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἐκδικηθῆ.

6. Σήμερα τὸ πρωί, ὁ καιρὸς δροσερὸς
μὴν μπαίνει στὸ νερό, εἶναι βαθὺ
ὄλες οἱ ὄμορφες μοιράστηκαν.
ἢ μαυρομάτα εἶν' ἢ δική μου.

Ὁ κλῆδονας ἐτελείωσε. Ἡ Πυθία φανέρωσε μὲ τὸν χορημὸ τῆς τῆν μοῖρα κάθε κόρης. Δὲν λησιμονοῦν φεύγοντας τὸ τραγουδάκι τους, διότι μὲ αὐτὸ θὰ συνοδεύσουν τὸ «κούνιμα» τοῦ καλοῦ των, τὸ ἀπογευμα στὴν ἐξοχή, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Μεσημέρι πιά καὶ οἱ κοπέλλες ἐπιστρέφουν στὸ σπίτι, ὅπου τὸ ἀρνὶ ἤδη ἔχει ψηθῆ. Ἀπὸ τὸν φούρο μεταφέρεται στὸ σπίτι καὶ τοποθετεῖται στὸ τραπέζι, πού εἶναι πλούσια στρωμένο στὴν μεγάλη σάλα. Μὲ ἄφθονα ἄλλα φαγητὰ καὶ γλυκὰ καὶ τὸ ἀρνὶ στὴν μέση, εὐρίσκεται στὴν διάθεση τῶν καλοφαγάδων ὅλη τὴν ἡμέρα. Κάτι δηλ. πού γίνεται καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς πατρίδος μας, ὡς συμβαίνει στὴν Λῆιμο κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιάς, ὅπου ἐπισκέπτονται τὰ σπίτια οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν σειρά «γιά τὸ καλὸ τοῦ χρόνου» νὰ κάνουν τὸ «ποδαρικὸ» ὅπως λέγεται.

Πρὶν ἀρχίσουν τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τὸ φαγοπότι — πού ἕως τὴν στιγμή ἐκείνη πρέπει νὰ εἶναι ὅλοι νηστικοὶ — καλεῖται ὁ Παππᾶς στὸ σπίτι γιὰ νὰ εὐλογήσῃ τὴν τράπεζα. Θεωρεῖται δὲ εὐλογία Θεοῦ γιὰ τὴν οἰκογένεια, ὅταν, ἀπὸ τὸ εὐλογημένο πιά τραπέζι, προσφέρει δύο - τρεῖς μερίδες ἀρνὶ στὴν γειτονιά. Ἐπακολουθεῖ τὸ φαγοπότι καὶ καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως «ξ ε κ ο κ α λ ῖ σ ο υ ν» ὅλο τὸ ἀρνὶ, διότι πρέπει μέχρι τὸ βράδυ νὰ ἔχει τελειώσῃ.

Οἱ κοπέλλες ὅμως ἐνδιαφέρονται περισσότερο γιὰ τὴν ἔξοδο στὴν «ἐξοχή» παρὰ γιὰ τὸ πλούσιο γεῦμα τῆς ἡμέρας. Σὲ μιὰ τοποθεσία τῆς περιοχῆς, ὅπου ὑπάρχουν ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια πλατάνια, μὲ κάποια ἐλευθερία σήμερα, καταργουμένων τῶν αὐστηρῶν ἐθίμων, οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ ἔχουν ἐτοιμάσει μὲ τίς τοιχῆς (σχοινιά) κούνιες καὶ περμένουν τίς κοπέλλες τους, γιὰ νὰ τίς κουνήσουν. Χαρᾶς εὐαγγέλια, καὶ ἀγαλλίασις σκορπίζεται στὰ πρόσωπα τῶν νέων, ὅταν ἀντικρούζουν τίς κοπέλλες νὰ κατεβαίνουν παρέες - παρέες, μὲ ὅλα τὰ στολίδια τους, καὶ μὲ τὸ λουλούδι στὸ αὐτὶ — πού θὰ προσφέρουν στὸν ἀγαπητικὸ τους — κατευθύνονται πρὸς τίς κούνιες.

Ὁ καλὸς τους, κρατώντας τὸ σχοινί, κουνάει τὴν Ἀφροδίτη του, καὶ ἐκείνη τὸν συνοδεύει μὲ τὰ τραγουδάκια τοῦ κλῆδονα. Τούτη ἢ πανήγυρις θὰ κρατήσῃ μέχρι τίς ἀπογευματινῆς ὥρες. Διότι μετὰ ὅλοι πρέπει νὰ βρίσκονται στὸ χωριό, στὸν χώρο τῆς πλατείας. Ἐκεῖ μαζεύονται κοῦλλοι οὐ κόσμοις κι πιάνουντι στοῦ χορὸ πού γίνιτ' ποῦλλα κάτια». Συνήθως ὅμως ὁ χορὸς καὶ τὸ τραγούδι λαμβάνει τὴν μορφήν διαλόγου μεταξὺ ὁμάδων κοριτσιῶν καὶ ἀγοριῶν. Παραθέτω χαρακτηριστικὰ τραγούδια ὑπὸ μορφήν διαλόγου.

Ἡ Θοδώρα

- Ἀγόρια: Μ' ἔκαφες Θοδώρα, μ' ἔκαφες
 ὅπως καίει ἡ πάχνη τὸν βασιλικό,
 ἔτσι μ' ἔκαφες κι ἐμένα.
 Σήκω τὸ μαντίλι σ' Ἐοδώρα μ'
 νὰ δῶ τὸν ἄσπρο σου λαϊμό.
- Κορίτσια: Ἄχ, Ἀναστάση μ' λεβέντη
 τὸ πρόσωπό μου, εἶναι ἄσπρο σὰν βαμβάκι.
- Ἀγόρια: Σήκω τὸ μαντίλι σου
 νὰ δῶ τὸ μαῦρο φρούδι σου.
- Κορίτσια: Λεβέντη Ἀναστάση
 στὸ παζάρι δὲν πῆγες;
 Μαῦρο γαϊτάνι ἂν θὰ δῆς,
 καὶ τὸ φρούδι μου
 ὅμοιο τὸ μοιάζει.
 Στὸ παζάρι δὲν πῆγες;
 τέτοιο πράγμα δὲν εἶδες;
 Καὶ τὰ μάτια μ' σὲ κείνον μοιάζουν.
- Ἀγόρια: Μ' ἔκαφες Θοδώρα μ' ἔκαφες
 ὅπως καίει ἡ πάχνη τὸν βασιλικό
 ἔτσι μ' ἔκαφες κι ἐμένα.
 Σήκω τὸ μαντίλι σου Θοδώρα μ'
 νὰ δῶ τὸν ἄσπρο σου λαϊμό.

Ἐπάρχει καὶ ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἀγίου. Ἡ ἡμέρα θεωρεῖται ὡς ἡ καταλληλοτέρα γιὰ νὰ θέσῃ σὲ ἐφαρμογὴ τὰ «δαμονικά του», ὁ κακὸς γείτονας, μὲ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ στερῆσῃ τὴν γονιμότητα ἢ τὴν παραγωγικότητα τῶν ζώων — κυρίως τῶν γαλακτοφόρων — καὶ νὰ ἐνισχύσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τὴν παραγωγὴ τῶν ἰδικῶν του. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ λοιπὸν τούτῃ — κάθε μὴ δαμονικά σκεπτόμενος νοικοκύρης — λαμβάνει ὀρισμένα προστατευτικὰ μέτρα. Ἀπὸ θραδὺς ἢ οἰκοδέσποινα «σκορπᾶ γύρω - γύρω ἀπὸ τὸ στάβλο τῶν ζώων κεχρί» λέγοντας: «ὅποιος μπορέσῃ καὶ μετρήσῃ τὸ κεχρί, ἄς πάρῃ τὰ μπερεζέτια μας». Συνήθως ὅμως δὲν ἐπαφίεται σ' αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ τὴν νύχτα «στήνει καρτέρι» στὸ στάβλο ὁ νοικοκύρης. Ἐκεῖ κρύπτεται σὲ ἄγνωστο μέρος καὶ περιμένει ὅλη τὴν νύχτα τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ πονηροῦ γείτονα. Ποιὲς ὅμως εἶναι οἱ μαντικὲς ἰκανότητές του; Τί μηχανεύεται ὁ πονηρὸς γείτονας καὶ καθίσταται ἀόρατος; Κανεὶς δὲν ξέρει. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ νοικοκύρης ποτὲ δὲν ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του. Μόνο τὸ πρωί, μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας θὰ θρῆ στὸν στάβλο μιὰ κεραμιῦδα, δυὸ κερῖα, λίγα κάρβουνα. Πότε ἔγιναν ὅλα

αὐτά, ἀφοῦ ὁ νοικοκύρης ἦτο «σκοπός»; Λέγεται ὅτι ὁ πονηρὸς γείτονας τὸν ἀπεκοίμησε.

Ἔτσι ὁ σκοπὸς τοῦ «πονηροῦ» ἐπιτυγχάνεται καὶ τὰ ζῶα, «στερεοῦν». Ἡ παραγωγή μεταφέρεται στὸν δαμονικὸ γείτονα. Τοῦτο ἀντιλαμβάνεται ὁ παθὼν ἀπὸ τὰ ἐξῆς σημεῖα: Ποτὲ ἡ νοικοκυρὰ τοῦ δαμονικοῦ γείτονα δὲν ἀπλώνει ἔκτοτε τὴν «τσαντήλα» στὸ σῶμα νὰ στεγνώσῃ, ὡς ἔπραττε μέχρις ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ πάντοτε τὴν στεγνώνει μέσα στὸ σπῆτι. Τὰ δὲ προϊόντα, εἶναι πάντοτε χαρακτηριστικῶς ὑπόξινα.

8. Ἡ Πεντηκοστὴ καὶ τὰ καρυδοφύλλα.

Τὰ προσφιλῆ μας πρόσωπα, συγγενεῖς καὶ φίλοι, ποὺ ἔχουν φύγει ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό, κάνουν αἰσθητὴ στὴν μνήμη μας, τὴν αἴτλη παρουσία τους πολλὰς φορὲς τὸν χρόνον, χάρις στὰ διάφορα θρησκευτικὰ ἔθιμα. Ἡ θρησκεία μας γιὰ νὰ κρατήσῃ ζωερὴ στοὺς ἐπιζῶντας τὴν μνήμη τους, ἔχει ἀφιερῶσει πολλὰ Σάββατα στὴν ἀπότιση φόρου τιμῆς, πρὸς τὶς ψυχὰς τῶν πεθαιμένων. Συνδετικὸς δὲ κρίκος γιὰ τοὺς ἐπιζῶντας μετὰ τῶν ἀποθανόντων εἶναι οἱ κατὰ τόπους ἐκδηλώσεις, ἄλλοτε μὲ κόλλυθα καὶ ἄλλοτε μὲ μιὰ σειρά ἀπὸ φαγητά. Ἡ ἀπόδοση ἀγάπης καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἐνθύμησης, καθὼς καὶ τὸ συγκινησιακὸ συναίσθημα, εἶναι ἐξάρτηση τῆς ὅλης σειράς τῶν ἐκδηλώσεων ἀπὸ κάθε οἰκογένεια. Τὸ δὲ παραδοσιακὸ στοιχεῖο μᾶς ἔχει κληρονομήσει πολλὰς ἀπ' αὐτές. Ὁ σκοπὸς φυσικὰ παραμένει ὁ ἴδιος, ἀσχετα ἂν οἱ ἐκδηλώσεις διαφέρουν.

Μὲ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ψυχὰς τῶν νεκρῶν «ἠγέρθησαν ἐκ τοῦ Τάφου» καὶ ἐλεύθερες πᾶς φτερουγίζουν γύρω μας. Σκορπίζονται στὴν φύση καὶ προτιμοῦν σὰν προσωρινὴ κατοικία τους, τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων. Ἐπιβάθηνται σὰν δροσοσταλίδα ἐπάνω στὰ φύλλα καὶ περιμένουν τὴν Ἀναλήψη τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ ἐπιστρέφουν στὴν μόνιμη κατοικία τους. Ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἱερότητα τῆς ψυχῆς καὶ διὰ νὰ μὴν ταραχθῆ ἡ ὀλιγοήμερη παραμονή τους, ἐπάνω στὴν γῆ, οἱ ἐπιζῶντες ἐφαρμόζουν ἕνα πλούσιον πρόγραμμα, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὸ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς.

Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Ἑσπερινοῦ, οἱ γυναῖκες τῶν Ἀμφίων ἔχουν ἔτοιμον ἕναν δίσκον μὲ κόλλυθα. Σὲ αὐτὸν τοποθετοῦν ἀκόμη, φραντσολάκια, ντουлмаδάκια, φρέσκα κουκιά, κεράσια, τυρὶ καὶ ἕνα μπουκάλι κρασί — ἕνα πλήρες γεῦμα δηλ. διὰ τὶς ψυχὰς — καὶ ἐπισκέπτονται τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ τὸ νεκροταφεῖον. Ἐκεῖ μετὰ τὸ μοιρολόγι, ἡ κάθε μία δίνει ἀπὸ τὰ δικὰ της στὴν ἄλλη καὶ μετὰ ἀπέρχονται.

Τὸ πρωὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ἀντικρύζει κανεὶς, ὅλους τοὺς κατοικοὺς τοῦ χωριοῦ μικροὺς καὶ μεγάλους, νὰ κρατοῦν στὰ χέρια τους ἀπὸ ἕνα κλαδί καρυδιᾶς καὶ νὰ ἐπισκέπτονται τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ γυναῖκες ἐπὶ πλεόν, φέρουν μαζί τους, ἕνα μπουκάλι μὲ νερὸ καὶ ἕνα κερί. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ φαι-

νόμενο τῶν παλαιότερων γυναικῶν, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν τὶς μακρονὲς πλεξοῦδες ποὺ φθάνουν πολλὲς φορὲς μέχρι τοὺς μηρούς. Δὲν θὰ τὶς βλέπατε ὅμως σήμερα, τὴν στιγμή ποὺ κατευθύνονται στὴν ἐκκλησία, νὰ στολίζουν τοὺς ὤμους των. Διότι οἱ ψυχὲς ποὺ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερες, «θὰ ἀρπαχθοῦν ἀπὸ τὰ μαλλιά τους». Γι' αὐτὸ φροντίζουν νὰ τὶς μαζέψουν μέσα στὸ «τσιμπερί».

Στὴν ἐκκλησία ὅταν ὁ Παπᾶς γονατίζει, ὅλοι τότε ἀπλώνουν τὰ φύλλα τῆς καρυδιᾶς καὶ γονατίζουν ἐπάνω. Οἱ γυναῖκες ἀνάβουν τὸ κερί καὶ τὸ βάζουν ἐπάνω στὸ μπουκάλι. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορὲς καὶ μετὰ χύνοντας λίγο νερὸ ἀπὸ τὸ μπουκάλι σβήνουν τὸ κερί. Τὴν στιγμή αὕτῃ οἱ ψυχὲς ἀναβαίνουν στοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπανέρχονται στὴν πρώτη τους κατοικία.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας, οἱ γυναῖκες καὶ πάλιν ἐπισκέπτονται τὸ νεκροταφεῖο, γιὰ νὰ ρίξουν τὸ ὑπόλοιπο νερὸ στοὺς τάφους τῶν νεκρῶν. Τὰ μαλλιά τους τώρα, κρέμονται ἐλεύθερα ἀπὸ τοὺς ὤμους, διότι οἱ ψυχὲς ἤδη ἔχουν ἀναληφθῆ.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφεροῦν καὶ οἱ ἐπιφιλάξεις τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Πεντηκοστῆς. Συγκεκριμένα, δὲν μαζεύουν ἀμπελόφυλλα γιὰ νὰ μὴν ταράξουν τὴν ἡσυχία τῶν ψυχῶν. Στὶς κουκιὲς εὐρίσκονται ἐπίσης ψυχὲς. Γι' αὐτὸ δὲν μαζεύουν κουκιά, διότι «μαζεύοντας ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ πέρφτουν οἱ ψυχὲς».

9. Ἡ «Β α ρ β ἄ ρ α» τῆς Ἁγίας Β α ρ β ἄ ρ ας.

Ὁ ἄνθρωπος αἰσθανόμενος τὴν μικρότητά του, ἔναντι τῶν Θεῶν καὶ Ἁγίων, προσπάθησε ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μὲ διάφορες τελετὲς καὶ θυσίαις νὰ τοὺς ἐξευμενίσῃ, ὥστε νὰ τύχῃ τῆς βοηθείας Τῶν σὲ στιγμὲς ἀνάγκης. Τὸ φαινόμενο τῶν θυσιῶν καὶ ἡ προσφορὰ διαφορῶν ἀντικειμένων, εἶναι γνώρισμα ὄχι μόνον τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ κυρίως τῶν παλαιότερων χρόνων. Οἱ σημερινὲς τελετὲς τῆς Θρησκείας μας, διατηροῦν ἀναλλοίωτες τὶς ἀρχὲς τῆς καὶ συμφωνοῦν αὐστηρὰ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ δόγματός μας. Παράλληλα ὅμως πρὸς αὐτὲς δὲν ἐξέλειπαν ἀπὸ τὰ χωριὰ οἱ σχετικὲς πρὸς κάθε θρησκευτικὴ γιορτὴ, τελετὲς λαϊκῆς λατρείας, κληρονομία τῶν προγόνων καὶ τοῦτες.

Τὴν Ἁγία Βαρβάρα τὴν θεωροῦν ὡς θεραπεύτρια τῆς πιὸ βασανιστικῆς καὶ σκληρῆς ἀρρώστιας, τῆς εὐλογιάς. Τὸ βλογοσκομὲνο πρόσωπο εἶναι πάντοτε ἀντιαισθητικό. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ γονεῖς μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια ἀρμόζουσα στὴν θεραπεύτρια Ἁγία Βαρβάρα τῆς προσφέρουν ἓνα εἶδος «κολλυβόζωμου» τὴν «β α ρ β ἄ ρ α» ὅπως λέγεται ἐκ τοῦ ὀνόματός της.

Κατὰ τὴν παραμονὴ τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας ὅλες οἱ νοικοκυρὲς ἔχουν ἐτοιμάσει στὸ σπίτι τους τὰ προβλεπόμενα ὑλικά ποὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ νὰ γίνῃ τὸ εἶδος αὐτό.

Αὐτὰ κυρίως εἶναι σιτάρι μισοκοπανισμένο σὲ χειρόμυλο, κομμάτια ἀπὸ μῆλο, λίγες σταφίδες, κουκιὰ, δομάσκηνα καὶ ἀπαραιτήτως ζάχαρη. Ὅλα αὐτὰ θὰ βραστοῦν καλὰ καὶ θὰ τοποθετηθοῦν στὸ τραπέζι γιὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ θύμισμα. Παλαιότερα ὡς ἀναφέρεται καὶ στὸ βιβλίον «Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ» τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Μέγα, τὸ τραπέζι ἐτοποθετεῖτο στὸ σταυροδρόμι καὶ ἐγένετο κοινὴ προσφορά ἐξ ὅλων τῶν γειτονισσῶν. Σήμερον γίνεται μόνον στὸ σπίτι καὶ θυμιατίζεται ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποινα, μὲ λιβάνι τοποθετημένο σὲ ὑνί, διότι ἐκεῖνο ὠργωσε τὴν γῆ καὶ ἔγινε τὸ σιτάρι, ποῦ ἀποτελεῖ βάση τῆς «βαρβάρας».

Τὸ ὄλον μείγμα εἶναι πιητὸ καὶ ἀφήνεται στὸ τραπέζι. Τὸ πρωὶ σχηματίζεται στὴν ἐπιφάνειά του, μὲ κρέμα, τὴν ὁποίαν ἀφαιροῦν καὶ τὴν δίνουν στὰ ζῶα γιὰ νὰ ἔχουν πολλὰ μπρεκέτια. Τὸ ὑπόλοιπον μείγμα ἀραιώνεται μὲ νερὸ ζεστὸ καὶ μοιράζεται σὲ κύπελα. Ἀποῦ δὲ λιβανιστῆ καὶ πάλιν, μοιράζεται στὴν γειτονιά ὅσο τὸ δυνατόν πρὸς πρωί. Τὴν πρώτη «βαρβάρα» ποῦ θὰ δεχθῆ ἢ νοικοκυρὰ δὲν τὴν βάζει μέσα στὸ σπίτι, ἀλλὰ τὴν ρίχνει στὶς κότες γιὰ νὰ γεννοῦν πολλὰ αὐγά. Τὸ κύπελλον μετὰ ἀπὸ τὸ ἄδειασμα τῆς «βαρβάρας» δὲν πλένεται ἀλλὰ ἐπιστρέφεται ἅπλυτον. Σὰν πρώτη ποῦ πρέπει νὰ ἐπισκεφθῆ ἢ καθε νοικοκυρὰ καὶ νὰ προσφέρῃ «βαρβάρα» εἶναι ἡ κουμπάρρα τῆς οἰκογενείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Π ρ ο λ ή ψ ε ι ς

Στοὺς κατοίκους τῆς υπαίθρου, εἶναι βαθιὰ ριζωμένη ἀκόμη ἡ «πρόληψις» παρὰ τὴν πολεμικὴ καὶ τὶς συστάσεις τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ γίνεται ἡ ἐξήγησις τῶν διαφόρων φυσικῶν φαινομένων, μὲ βάση τὴν «οἰωνοσκοπίαν». Ἡ τέχνη τῆς οἰωνοσκοπίας, γνώρισμα τῆς ἀρχαιότητος εἶχε καταστῆ ἐπιστῆμη κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ὑπῆρχαν εἰδικοί μάντιες, οἱ λεγόμενοι «οἰωνοσκοποὶ», ποῦ ἔδιδαν ἐξηγήσεις σὲ φυσικὰ φαινόμενα, καὶ προδίδαν τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸ «καλὸ σημάδι» ἢ τὸ «κακὸ σημάδι». Κατάλοιπα δὲ τῆς εἰδωλολατρίας αὐτῆς συναντᾶμε καὶ στοὺς χρόνους τῶν κλεφτῶν, οἱ ὅποιοι ἐξαροῦσαν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μάχης ἀπὸ τὸ πέταγμα τῶν ποιλιῶν, τὰ κρουξίματα τῶν ἀγρίων ζῶων καὶ τὰ κόκκαλα τῶν ψημένων ἀρνιῶν. Καὶ σήμερον εἶναι τόσο ἀρεστὴ ἡ ἐξήγησις τῶν φαινομένων αὐτῶν ἀπὸ τὶς γερόντισσες ὥστε νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ πολλοὺς, μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

— Οἱ νέοι ποτέ τους δὲν φυτεύουν καρυδιά. Πιστεύουν πῶς, ὅταν τὸ δέντρο σχηματίσῃ κορμὸν χοντρὸν σὰν τὸν λαμῖόν τους, αὐτοὶ θὰ πεθάνουν.

— Τὰ βατράχια ποῦ βρίσκονται στὸ νερό, κατὰ τὶς πρωινὰς καὶ θραδυνὰς ὥρες, μὲ τὶς φωνὰς τους, προμηνύουν ἀλλαγὴ καιροῦ καὶ μάλιστα κα-

λοκαιρία. Ὄταν δὲ αὐτὰ φωνάζουν γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἀνοιξη, σπεύδουν ὅσοι ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν μέση τους, νὰ κάνουν «τοῦμπες» καὶ «βαρελάκια» γιὰ νὰ τοὺς περάσῃ.

— Ὑπάρχουν ὁμως καὶ βατράγια ποὺ διαβιοῦν κάτω ἀπὸ τὶς πέτρες. Λοῦτὰ βγάζουν μιὰ χαρακτηριστικὴ φωνὴ «κρού - κρού», καὶ τότε προμηνύουν βροχὴ.

— Ὅσακις ὑπάρχει ἀνομβρία, καὶ οἱ κάτοικοι ἐπιθυμοῦν βροχὴ, τότε ἀναποδογυρίζουν μιὰ χελώνα ἢ ὁποία «ζητᾶ νερὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ». Ἄν καὶ ἡ χελώνα εἶναι κατηραμένη, κατὰ τὸν γνωστὸ μῦθο, ἐν τούτοις ὁ Θεὸς τὴν συμποᾶ στὴν περίοδο τῆς ἀνομβρίας, ἕνεκα τῆς ὁποίας κατεβαίνει ἀπὸ τὸ βουνὸ στὸν κάμπο γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ νερὸ. Ἐπειδὴ ἡ μετάβασίς της, αὐτὴ θ' ἀργήσῃ καὶ ἡ ἀνομβρία θὰ παραταθῇ ἐπιζίνδυνα, οἱ κάτοικοι τὴν ἀναποδογυρίζουν γιὰ νὰ ἐπισπεύσουν τὴν βροχὴ, μιὰ καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὴν εὐσπλαχνιστῇ.

— Ἄλλος τρόπος, εἶδος λιτανείας, προκειμένου νὰ βρέξῃ, εἶναι ἡ «Λαζαρίνα» ἢ «Ντόντολα». Οἱ κάτοικοι ντύνουν μιὰ ὁμορφὴ κοπέλλα, κατὰ προτίμησιν ὄσφρανή, σὰν νύφη καὶ τὴν γυρίζουν στὸ χωριό. Ἡ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ θὰ ἐπισκεφθοῦν θὰ ρίξῃ μιὰ κανάτα νερὸ στὸ κεφάλι τῆς Λαζαρίνας, θὰ σηκώσῃ τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ καὶ θὰ πῇ: Στείλε, Θεέ μου, στείλε βροχὴ, γιὰ νὰ γίνουν τὰ καλαμπόκια, σὰν τὸ χέρι, τὸ στάρι σὰν καλάμι, καὶ τὸ στάχυ σὰν σπιθαμὴ, κτλ.

— Ὄταν βρέχει καὶ ρίχνει χαλάζι, τὰ παιδιὰ τρέχουν ἔξω γιὰ νὰ πάρουν μερικὸς κόκκους. Τούτους τοὺς καταπίνουν γιὰ νὰ μὴ φοβοῦνται ἀπὸ τὶς βροντὲς καὶ ἀστραπές.

— Ὄταν πάλι πέφτει πολὺ χαλάζι καὶ φέρνει καταστροφές στὰ σπαρτά, οἱ νοικοκυραῖοι γιὰ νὰ σταματήσῃ, βγάζουν ἔξω στὴν αὐλὴ καὶ ἀναποδογυρίζουν τὴν πυροστιὰ, στὸ κέντρο τῆς ὁποίας τοποθετοῦν τὸ κόκκινο ἀγὸν τῆς Παναγίας, ποὺ φυλᾶνε στὰ εἰκονίσματα ἀπὸ τὴν Ἀνάστασι.

— Στους ἀγρούς τῆς Θράκης φυτρώνει ἕνα λουλούδι ποὺ μοιάζει τὴν μαργαρίτα. Ἡ στεφάνη του εἶναι δόλοεικη καὶ στὸ κέντρο ὑπάρχει μαύρη ἀπόχρωση. Σήμερα ἡ μαύρη ἀπόχρωση ἔχει περιοριστῆ στὸ ἐλάχιστο. Διὰ τὸ φυτὸ αὐτὸ, ποὺ τὸ ὀνομάζουν «ντροπὴ» πιστεύουν τὸ ἔξῃς: Παλαιότερα μεταξὺ τῶν κατοίκων ὑπῆρχε ὁμόνοια, καλοκαγαθία καὶ τὰ ἦθη ἦσαν αὐστηρά. Ὑπῆρχε δὲ μεγάλη «ντροπὴ» στὶς σχέσεις τῶν ἀντρῶν καὶ γυναικῶν. Τότε λοιπὸν καὶ τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶχε μεγάλη μαύρη ἀπόχρωση. Μὲ τὴν σημερινὴ ἐλστικότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὸ «σήκωμα» τῆς ντροπῆς ἀπὸ τὴν κοινωνία, τὸ μαῦρο χρῶμα τοῦ λουλουδιοῦ ἔφθασε στὸ ἐλάχιστο γιὰ νὰ ἐξαφανιστῇ τελείως ὅταν ἡ ντροπὴ πάψῃ νὰ ὑπάρχει στὴν κοινωνία.

— Ἡ μητέρα ποὺ ἔχει κοντὰ της παιδί, ὅταν συμπέσῃ νὰ συναντήσουν λύκο, δὲν τὸ ἐπιτρέπει νὰ μιλήσῃ διότι ὁ λύκος «θὰ τοῦ πάρῃ τὴν λαλιά».

— Ὄταν οἱ γονεῖς θέλουν τὰ παιδιὰ τους νὰ τρέχουν πολὺ γρήγορα,

σάν λαγοί, τὰ δίνουν νὰ «καταπιοῦν» ἓνα - δύο τεμάχια ἀπὸ τὴν κοπιὰ τοῦ λαγοῦ.

— Ἡ κουκουβάγια δταν φωνάζη καὶ λέγει «κουκουβά» τότε θὰ κἀνῃ καλὸ καιρὸ. Ὅταν ὁμως φωνάζη «σούουκ» τότε θὰ κἀνῃ κρύο, διότι σούουκ στὴν τουρκικὴ σημαίνει κρύο.

— Πολλὲς φορὲς ἡ κόττα κρούζει σάν τὸν πετεινὸ. Τότε θεωρεῖται ὡς σημαδιακὰ γιὰ τὴν τύχη τῆς οἰκογενείας. Καὶ προκειμένου νὰ ἀπομακρύνουν τὸ κακὸ, τὴν πωλοῦν, ἄλλοι δὲ τὴν σφάζουν. Αὐτὸ ὁμως κατὰ τὸν ἀκόλουθο μῦθο ἀπαγορεύεται. Ὁ μῦθος ἀναφέρει ὅτι κάποια νοικοκυρὰ ἔσφαξε τὴν κλῶσσα τῆς διότι αὐτὴ ἔκρουξε. Τὴν νύχτα ἡ ψυχὴ τῆς κλῶσσας τὴν ἐπισκέπτεται καὶ τὴν ἐρωτᾷ: Τί θὰ γίνουν τώρα τὰ κλωσσόπουλά μου; Θέλεις καὶ ἐσὺ νὰ σοῦ σφάξουν καὶ νὰ μείνουν τὰ παιδιὰ σου στοὺς πέντε δρόμους; Ἐκτοτε δὲν τὴν σφάζουν, ἀλλὰ τὴν πωλοῦν γιὰ νὰ φύγη τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκεῖνο. Τὰ δὲ χρήματα ποὺ θὰ εἰσπράξουν, θὰ τὰ δωρίσουν στὴν Ἐκκλησία.

Ἄλλοτε πάλιν τὴν βάζουν μέσα σὲ ἓνα τσουβάλι καὶ τὴν πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεραμιῖδια στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ. Ἄν αὐτὴ φοφήση, τότε τὸ κακὸ ἔφυγε. Ἄν δὲν φοφήση, τὸ κακὸ θὰ παραμείνῃ στὸ σπίτι.

— Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀντρὸς καὶ ἡ ἐκτίμησή του ἀπὸ μέρους τῶν γυναικῶν, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν παρακάτω τακτικὴ τῶν. Ἡ γυναῖκα μικρὴ ἢ μεγάλῃ ποτὲ δὲν «κὶ ὀ β ε ι» τὸν δρόμο τῶν ἀντρῶν. Θὰ περιμένουν νὰ «προσπεράσῃ» ὁ ἀντρας, σὲ περίπτωσιν ποὺ θὰ γίνῃ συνάντησι σὲ σταυροδρόμῳ καὶ μετὰ θὰ συνεχίσῃ αὐτὴ τὸν δρόμο τῆς. Ἀκόμη θεωρεῖται ἀμάρτημα στὴν γυναῖκα καὶ στὸν ἀντρα, νὰ «κόψουν» τὸν δρόμο τῆς βοιδάμαξας. Ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι τὸ μέσον παραγωγῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν γεωργικῶν προϊόντων, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τῆς κόψουν τὸν δρόμο.

— Οἱ μητέρες ποὺ ἔχουν κοπέλλες καὶ οἱ ὁποῖες θὰ πάρουν αὔριο στὰ χέρια τῶν τὴν σκετᾶ τῆς νοικοκυρᾶς, πρέπει νὰ γνωρίζουν καλὰ τὴν τέχνη τῆς κατασκευῆς τοῦ ψωμοῦ. Γιὰ νὰ πετύχουν τὸ γρήγορο «φ ο ὄ σ κ ω μ α» τοῦ ψωμοῦ, φροντίζουν ἀπὸ μικρὲς ἀκόμη νὰ τὶς ἀνεβάσουν πολλὲς φορὲς στὸ γαῖδούρι. Ἔτσι παραλληλίζεται τὸ «ἀνέβασμα» στὸ γαῖδούρι, μὲ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ψωμοῦ.

— Οἱ αὐλὲς τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ, χωρίζονται μὲ ψευδοφράχτη ἀπὸ «τσαλιὰ» ἢ σύματα. Ἡ γειτόνισσα ποὺ ἔχει μικρὸ παιδί, δὲν τὸ δίνει στὴν ἄλλη γειτόνισσα νὰ τὸ «ἀγαπήσῃ» πάνω ἀπὸ τὸν φράχτη. Διότι δταν μεγάλωσι θὰ πηδήσῃ τὸν φράχτη καὶ θὰ φύγη ἀπὸ τὸ σπίτι, δηλ. θὰ παντρευθῆ μὲ ἀπαγωγή.

— Στὰ νυχτέρια ὡς ἀναφέρω σὲ ἄλλο κεφάλαιο, γίνεται συχνὴ χρῆσι τοῦ «σκασιμένου» καλαμποκιοῦ, τὰ «πατλάκια». Αὐτὰ κατασκευάζονται ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς ὅλη τὴν χειμωνακτικὴν περίοδο μέχρι τὴν ἡμέρα (περίοδο ἀνοιξῆς) ποὺ θὰ γίνῃ ἡ σπορὰ τοῦ καλαμποκιοῦ. Ἐκτοτε σταματοῦν τὸ «σκάσιμο» γιὰ

νά μὴν «σκᾶνε» καὶ τὰ σπυριὰ ἐπάνω στὸ κοτσάνι τῆς νέας σοδειᾶς, ἐφ' ὅσον βρίσκονται ἀκόμη στὸ χωράφι.

— Οἱ κότες πολλὰς φορὰς γεννοῦν μικρὸ αὐγὸ. Αὐτὸ θεωρεῖται σημαδιακὸ γιὰ τὴν τύχη τῆς οἰκογενείας. Παίρνουν λοιπὸν τὸ αὐγὸ, πηγαίνουν σὲ ἕνα σταυροδρόμι καὶ τὸ πετοῦν πρὸς τὰ νῶτα τους. Ἔτσι τὸ κακὸ ἀπομακρύνεται.

— Τὴν ἡμέρα πού ὁ γεωργὸς θὰ βγῆ γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σπείρη, ἀποφεύγουν νὰ δώσουν δανεικὸ σιτάρι, κριθάρι, γενικῶς σπυρὶ, διότι φεύγει ἡ σοδειὰ ἀπ' αὐτούς. Ἀκόμη δὲν ἀνάβουν φωτιά στὸ σπῖτι πρὶν πέση τὸ πρῶτο σπυρὶ στὴν γῆ.

— Ἡ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἀποφεύγει νὰ δανείσῃ αὐτὰ στὴν γειτόνισσα γιὰ κλώσσα, ἂν δὲν «πατήσῃ» πρῶτα ἢ διζή τῆς.

— Σὲ ὠρισμένα ἀντρώγωνα παρατηρεῖται τὸ λυπηρὸ φαινόμενο νὰ μὴν ζοῦν τὰ παιδιά τους. Γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατο τοῦ νεογέννητου, ἢ μῆτέρα μόλις γεννηθῆ τὸ βάζει σὲ ἕνα κιβώτιο τὸ κλειδώνει τυπικὰ καὶ τὸ ἀφήνει σὲ ἕνα σταυροδρόμι. Ὅποιος περάσει καὶ τὸ βρῆθ' ἔκλειδώσῃ τὸ κιβώτιο καὶ γίνεταί ἀνάδοχος. Τὸ παιδί αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ἄλλα πού θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτούς, θὰ ζήσουν.

— Ἄλλοτε πάλι κάποια φίλη τῆς γυναίκας αὐτῆς, ἢ κάποια ἄλλη ἢ ὁποία ὅμως πρέπει νὰ ἔχη ἕνα μόνον παιδί, θέλοντας νὰ βοηθήσῃ τὴν «δύστηχη», ἐτοιμάζει ἕνα κουστουμάκι τὸ δίνει στὴν μαμμὴ καὶ τὸ φορεῖ στὸ νεογέννητο, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς μητέρας. Τότε τὸ παιδί θὰ ζήσῃ.

— Ὅταν διάττων ἀστέρας πέφτει, τότε πιστεύεται ὅτι κάποια ἀνθρώπινη ψυχὴ πεθαίνει.

— Τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ ὅταν γίνεται μετὰ στραμμένη τὴν κεφαλὴ του, πρὸς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, τότε ἀναμένεται στὸ σπῖτι μουσαφίρης (ἐπισκέπτης).

— Ὅταν τὸ σκυλὶ οὐρλιάζῃ, τότε στὸ σπῖτι ἀναμένεται κακὸ νὰ συμβῆθ' (θάνατος κλπ.).

— Ὅταν πολλὰ κοράκια φωνάζουν καὶ ἀνακατεύονται στὸν ἀέρα τότε προμηνύουν βροχὴ.

— Ὅταν τὸ μάτι παίξει (ξεπετάει), δὲν κάνει νὰ τὸ λέμε, διότι τὸ μάτι παραπονεῖται λέγοντας: Ἐγὼ τόσα βλέπω καὶ δὲν τὰ λέω, πῶς ἐσὺ ἕνα πού εἶδες τὸ λές;

— Ὅταν τὸ πρόσωπο τοῦ νεκροῦ εἶναι γελαστό, τότε προμηνύει καὶ τὸν θάνατο ἑτέρου προσώπου τοῦ χωριοῦ πολὺ σύντομα.

— Ὅταν ἄνθρωπος ἔχει κίτρινο μαλλὶ στὸ κεφάλι καὶ γυριστὴ μύτη, θεωρεῖται κακός.

— Ὅταν ἄνθρωπος ἔχει ἀραιὰ δόντια, θεωρεῖται πλούσιος.

— Ὅταν ἄνθρωπος ἔχει στὸ σῶμα του πολλὰς ἐλιές, πιστεύεται ὅτι θὰ γίνῃ φτωχός.

— Ὄταν στὸ ὄνειρό σου παρουσιασθῇ πεθαμένος καὶ σοῦ προτείνει τὸ χέρι γιὰ χειραφία, τότε θὰ πεθάνῃς γρήγορα.

— Ὄταν ἄνθρωπος ἔχει μικρὴ ἢ μεγάλη μύτη, δὲν πρέπει νὰ τὸν κατηγοροῦμε, διότι τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔγινε γιὰ τὴν ἐξῆς αἰτία: Ὄταν ἔφτιαξε ὁ Θεὸς τὰ μάτια κοντὰ - κοντὰ ἄρχισαν νὰ μαλάνουν καὶ γιὰ νὰ στοματήσουν τὴν φασαρία, ἔβαλε τὴν μύτη ἀνάμεσα ὅπως ὅπως.

— Ὄταν τὸ φεγγάρι ἔχει τὴν νύχτα νεφέλαμα γύρω του, ὑπάρχει ἓνα σημεῖο πού εἶναι κενό. Πιστεύουν ὅτι ἀπὸ τὴν διεύθυνση ἐκεῖνη θὰ φουσήσῃ τὴν ἐπαύριο ὁ ἀέρας.

— Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐπιζήμια διὰ τὴν ἐργασία βροχὴ ὁ κεραμοποιός, παλαιότερα ἐλέγετο ὅτι ἀνοίγε μεγάλο λάκκο καὶ ἔθαπτε ζωντανὸ γάιδαρο. Καὶ ἦτο τοῦτο ἀντίθετο μὲ τὴν γενικὴ ἐπιθυμία τῶν κατοίκων, πού ἀνέμενον τὴν βροχὴν ἐναγωνίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες.

Σχετικὰ μὲ τὴν «ἀσυνενοησία» πού ὑφίσταται μεταξὺ νύφης καὶ πεθερῶς, ἀναφέρουν τὸν κάτωθι μῦθο.

— Ἡ νύφη εἶναι κατὰ τὴν πεθερὰ πάντοτε πολὺ ἐνοχλητικὴ καὶ βαρεῖα στὴν ζωὴ της. Ὅσο δὲ εἶναι ἀντιπαθητικὴ καὶ ἐνοχλητικὴ ὥστε κάποτε ἡ νύφη ἔγινε βαμβάκι καὶ ἔπεσε στὸ κεφάλι τῆς πεθερῶς. Ἐν τούτοις πάλι τῆς φάνηκε βαρεῖα.

— Ἄλλος δὲ μῦθος μᾶς δίδει τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀσυμφωνίας αὐτῆς.

Ἢ Θεὸς ἔγραψε κάποτε τὶς τύχες τοῦ ζωικοῦ βασιλείου του. Ἐφθασε καὶ στὴν πεθερὰ - νύφη. Στὸ σημεῖο ὅμως ἐκεῖνο ἔσπασε τὸ κοντύλι καὶ δὲν μπόρεσε νὰ «ἀποφανθῇ» γιὰ τὶς σχέσεις καὶ τὴν ζωὴ τους. Ἔτσι ἔμεινε κάποια ἐκκρεμότης στὸ θέμα πεθερῶς καὶ νύφης, καὶ τούτη διαιωνίζεται ἔκτοτε.

Σχετικὸ πρὸς τὸν ὡς ἄνω μῦθο εἶναι καὶ τὸ κάτωθι ἀνέκδοτο: Ὄταν ὁ Θεὸς ἔγραψε τὶς τύχες τῶν ἀνθρώπων «ἔγραψε» καὶ τὴν τύχη τοῦ γιοῦ τῆς γῆρας. Ἡ μητέρα του ὅμως ἔτυχε νὰ ἀκούσῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἔλεγε: ὅτι θὰ πνιγῇ σὲ πηγᾶδι στὰ δεκαοχτώ του χρόνια. Ἐκτοτε ἡ μητέρα μὲ τὸ φίλτρο τῆς ἀγάπης, δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸ παιδί της καὶ τὸ φύλαγε μὴν καὶ πάθει κανένα κακό. Ὄταν ὅμως ἔγινε 18 χρονῶν, πῆγε στὸ διπλανὸ χωριὸ νὰ γλεντήσῃ. Ἡ μητέρα τὸν ἀκολούθησε καὶ γιὰ νὰ εἶναι βέβαιη ὅτι δὲν θὰ τῆς πνιγῇ ὁ γιός της, δίνει ὅλα τὰ πηγᾶδια τοῦ χωριοῦ μὲ κόκκινο πανί. Ὄταν ὁ γιός της διαφασμένος μὲ τὰ ἄλλα παλληκάρια ἔρχεται νὰ πιῇ νερὸ στὸ πηγᾶδι, σκουιντάφτη ἐπάνω στὸ πηγᾶδι, καὶ σκοτώνεται.

— Ἡ ἀρκούδα παλαιότερα ἦτο γυναῖκα καὶ εἶχε μὴ κακιὰ πεθερὰ. Γιὰ νὰ τὴν βασανίσῃ ἡ πεθερὰ, τὴν ἔστειλε στὸ ποτάμι νὰ πλένῃ ἄσπρο μαλλί. Τῆς δίδει δὲ παραγγελία νὰ πλένῃ πολὺ τὸ μαλλί, ὥστε νὰ μεταβληθῇ αὐτὸ σὲ μαῦρο. Τοῦτο βέβαια ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον. Στὴν ἀπελπισία της ἐπάνω, ἡ νύφη παρεκάλεσε τὸν Θεὸ νὰ τὴν μεταβάλλῃ σὲ ἓνα ζῶο πού νὰ δύναται νὰ ξεσπίσῃ μὲ τὰ χέρια του τὴν πεθερὰ της. Ὁ Θεὸς ἄκουσε τὴν δίκαιη παράκλησιν τῆς νύφης καὶ τὴν μετέβαλλε σὲ ἀρκούδα μὲ τὸ μαλλί στὴν πλάτη.

Ἡ Νυφίτσα.

Τὸ περίεργο αὐτὸ ζῶακι, μὲ τὸν παράξενο τρόπο ζωῆς, ἔχει συνδέσει τὸ ὄνομά του μὲ πολλές παραδόσεις καὶ ἐδημιούργησε πάμπολλες δεισιδαιμονίες στὸ λαὸ καὶ ἰδιαίτερα στὴν περιοχή τῆς Θράκης.

Τὴν βλέπουμε νὰ φτιάνη τὴν φωλιά της στὴν ἀλλή τοῦ σπιτιοῦ, μέσα σὲ καυσόξυλα, στὸν ἀχυρώνα καὶ σὲ ἄλλα ἀπίθανα μέρη. Κυρία ἀποστολή της ὅμως, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ ζωολογία εἶναι τὸ κυνήγι τῶν ποντικῶν. Γι' αὐτὸ ὅταν περνᾷ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὴν ἀντιληφθῆ ἢ νοικοκυρὰ τὴν προσκαλεῖ λέγοντας: «Ἐλα νυφίτσα καὶ στὸ σπίτι μας, ἔχουν τὰ ποντικία γάμο». Ἐὰν ὅμως περιορίζετο μέχρι ἐδῶ, ὅλα θὰ πῆγαιναν καλά. Ἡ καταστροφή ὅμως τῶν μικρῶν κοττοπουλιῶν τὴν κατέστησε μισητὴ στὴν σπιτονοικοκυρὰ. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ παλαιότερες τοποθετοῦν κοντὰ στὴν φωλιά της μιὰ «ρόκα», ὥστε νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸ γνέσιμο — ποὺ ἰδιαίτερος ἀγαπᾷ — καὶ νὰ μὴν πειράζει τὰ κλωσσόπουλα.

Ἀπὸ τίς «ἐπιθέσεις» της, δὲν ἐξαιρεῖ οὔτε τὰ μεγάλα ζῶα, στὰ ὁποῖα καὶ προξενεῖ ζημιές. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν ποὺ γνωρίζουν τοὺς σκοπούς της, τὴν καταδιώκουν μὲ σκοπὸ νὰ τὴν σκοτώσουν καὶ μάλιστα μὲ τὸ πρῶτο, διότι ἂν ἀστοχίσουν, τότε θὰ «ἔλθῃ τὸ θράδν στὸ σπίτι καὶ θὰ κόψῃ τίς κοστίδες τῶν κοριτσιῶν».

Οἱ νοικοκυρὲς πάλι ἀποφεύγουν νὰ τὴν θαυμάσουν, διότι τότε στὸ σπίτι ἔρχεται κακό.

Ἀπὸ τὸ κρέας τῆς σκοτωμένης νυφίτσας — ἂν καὶ τὸ σκότωμα θεωρεῖται ἁμαρτία — φτιάχνουν φάρμακο ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ γυναῖκες ἐκεῖνες ποὺ δὲν μποροῦν νὰ συκρατήσουν τὰ παιδιὰ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Οἱ ἀρρώστεις καὶ ἡ πρακτικὴ θεραπεία τους.

Ἡ σημερινὴ ἱατρικὴ ἐπιστῆμη ἔχει ἐπιτελέσει θαύματα. Ἡ διάγνωση καὶ θεραπεία τῶν περισσοτέρων ἀσθενειῶν, εἶναι γι' αὐτὴ μιὰ ἀπλὴ υπόθεσις. Μὲ τὴν ἴδρυσή δὲ τῶν Κοινοτικῶν Ἰατρειῶν, εὐρίσκεται σήμερον κοντὰ στὸν χωρικό καὶ τοῦ παρέχει γιαντρεία διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν μέσων καὶ φαρμάκων.

Ἐὰν ὅμως ἔλθουμε λίγα χρόνια πρὶν στὸ χωριό, θὰ συναντήσωμε μιὰ διαφορετικὴ κατάστασι, ἀπὸ ἀπόψεως θεραπείας τῶν ἀσθενειῶν. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ μὲ δεισιδαιμονικὰς μεθόδους καὶ πρόχειρα κατασκευάσματα ἀπὸ τὸν «φραγκογιατρὸ» τοῦ χωριοῦ, «ἔσωζαν» τὸν ἀσθενῆ.

Μερικὲς μέθοδοι καὶ σήμερον, παρὰ τίς ἀντίθετες συστάσεις τῶν ἐπιστημόνων γιαντρῶν, ἐφαρμόζονται ἀπὸ τίς γριεὲς ἰδίως, σὲ παιδικὰς κυρίως ἀρ-

ρώστιες. Εἶναι τόση δὲ ἡ πεποιθήσῃ των διὰ τὴν θεραπευτικὴ τους, ὥστε νὰ καταγοῦν και αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην ἀκόμη.

Ἀναφέρω κατωτέρω μιὰ σειρά ἀπὸ ἀρρώστιες και τὴν ἀνάλογη θεραπευτικὴ ἀγωγή, πὸ μὲ σχολαστικότητα και τώρα ἐφαρμόζεται στὸ χωριό.

Ἀδενοπάθεια.

Τὸ ἄτομο πὸ ὑποφέρει ἀπὸ ἀδενοπάθεια, εἶναι χλωμὸ και κύριο χαρακτηριστικὸ του εἶναι τὸ κτρινάδι τοῦ προσώπου. Ἡ θεραπεία του γίνεται ἀπὸ ἓνα σκουλήκι, πὸ δημιουργεῖται στὸ ἀλεύρι ἢ στὰ σκουπίδια και πὸ τὸ ὀνομάζουν «κοῦρπα». Τοῦτο τοποθετεῖται μέσα στὴν μύτη τοῦ ἀρρώστου δυὸ-τρῆς φορὲς και ροφῶντας, δίνει τὴν γιατρίαν στὸ ἄτομο.

Βραδυγλωσσία.

Σὲ παιδιὰ πὸ ἔχουν βραδυγλωσσία, τὰ δίνουν νὰ πιοῦν νερὸ μέσα στὸ σπασμένο αὐγὸ χελιδονιοῦ. Τοῦτο διότι τὸ χελιδόνι «λαλεῖ» πολλὰ. Ἔτσι και τὸ παιδί θ' ἀρχίσῃ νὰ «λαλεῖ» σὰν τὸ χελιδόνι. Δὲν τὸ ἀφήνουν ὅμως νὰ πιάσῃ τὸ αὐγὸ διότι θὰ βγάλῃ στὸ πρόσωπο πιτσιλίες ὅπως εἶναι και ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια αὐτοῦ, πιτσιλιάρικη.

Ἰλαρά — Λουλουδάκια.

Ἡ παιδικὴ τούτη, κατ' ἐξοχὴν, ἀρρώστια ἔχει προσωποποιηθῆ μὲ μιὰ γοιὰ πὸ τὴν ὀνομάζουν «Μπάμπω - τσιτσέκ». Δηλ. Λουλουδένια γοιὰ. Αὐτὴ ἐμφανίζεται κατὰ διαστήματα στὸ χωριὸ και ἐπισκέπτεται τὰ σπίτια φέροντας τὰ «λουλουδάκια» στὰ παιδιὰ. Οἱ γονεῖς ἀνησχοῦν. Ἡ μητέρα διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἐπικίνδυνον ἐξέλιξη τῆς Ἰλαρᾶς — ὅταν τὸ παιδί της προσβληθῆ φτιάχνει μιὰ γλυκειὰ πίττα και τὴν μοιράζει στὸ χωριό. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι ὅπως οἱ γειτόνισσες πὸ θὰ πάρουν τὸ κομμάτι τῆς πίττας νὰ εὐχηθοῦν, τὰ λουλούδια νὰ περάσουν γρήγορα και μὲ τὸ γλυκὸ. Παράλληλα φτιάχνει τρία κουλούρια τὰ ὁποῖα κρεμάει στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, στὸ ἔξω μέρος, ὥστε περνώντας ἡ γοιὰ νὰ «βοῆ νὰ φάῃ και μέσα νὰ μὴν μπῆ». Σὰν προφυλακτικὸ μέσο θεωρεῖται και τὸ μὴ ἀναμμα τῆς λάμπας τὴν νύχτα. Διότι ἐπειδὴ ἡ γοιὰ κυκλοφορεῖ περισσότερο τὴν νύχτα νὰ μὴν βλέπει φῶς και μπαίνει μέσα.

Ἡ μὴ τήρηση ὀρισμένων «δεισιδαμονικῶν διατάξεων» κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρρώστιας, ἔχει σὰν συνέπεια τὴν ἐπιδείκνωση τῆς καταστάσεως τοῦ ἀρρώστου. Μιὰ σειρά ἀπὸ «ἀπαγορεύεται» τίθενται σὲ ἐφαρμογὴ μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια. Κατ' ἀρχὰς ὅλα τὰ φαγητὰ τῆς οἰκογενείας πρέπει νὰ εἶναι βραστά. Τὸ τηγάνισμα ἀπαγορεύεται γενικῶς. Δὲν γνέθουν. Δὲν τρῶνε κρέας.

Ούτε βράζονται τὰ ρούχα. Καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν παλαιότερα ἐποχὴ ὁ καθαρισμὸς τῶν ρούχων ἐγένετο διὰ βρασμοῦ. Γενικῶς πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀπόλυτη καθαριότητα καὶ περισσότερο μεταξύ τῶν γονέων, πού ἀπαγορεύεται κάθε ἐπαφή.

Κήλη.

Πολλές φορές ἡ κήλη παρουσιάζεται στὰ μικρὰ παιδιά. Γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν γρήγορη καὶ θετική θεραπεία της, δὲν ἐφαρμόζουν τὸν κηλεπίδεσμο ἀλλὰ ἓνα κομμάτι ἀπὸ τοὺς «ὄρχεις» ἐνὸς ζώου ἀμφιβίου, πού ὀνομάζουν «κοντούς» δηλ. νερόσκυλο. Εἶναι τοῦτο ἓνα παράξενο ζῶο πού εὐρίσκεται στὶς ἀκροποταμιές καὶ στὶς λίμνες. Τὸ κυνήγι του εἶναι δύσκολο ἀλλὰ καρποφόρο γιὰ τὸν κηληγό. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ σώματός του, — εἶναι ἀρκετὰ ἀκριβὸ — ἔχει ἐπίσης μεγάλη ζήτησι καὶ τὸ δέσμα του, πού χρησιμοποιεῖται γιὰ γοῦνες.

Ἡ θεραπευτικὴ του ἱκανότης ἔχει φαίνεται ἀναγνωριστῆ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ζῶο, γι' αὐτὸ ὡς λέγεται τοῦτο ὅταν κτυπηθῆ προσπαθεῖ νὰ ἐξαφανίσῃ τοῦτα, τρώγοντάς τα.

Κοκκύτης.

Οἱ παιδικές ἀρρώστιες εἶναι βασανιστικές ὄχι μόνον διὰ τὰ παιδιά ἀλλὰ καὶ διὰ τίς μητέρες. Ὁ κοκκύτης εἶναι μιὰ παιδικὴ ἀρρώστια ἢ ὁποῖα ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἐπισκεφθῆ τὸ παιδί μας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ μητέρες θέλοντας νὰ μειριάσουν τὴν ἔντασή της, ἢ ν' ἀπομακρύνουν τελείως ἀπὸ τὸ παιδί τὴν ἀρρώστια, «φουρνιάζουν» κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα τὰ παιδιά πού δὲν ἔχουν φουρνιαστῆ. Τὸ φούρνισμα γίνεται κυρίως σὲ νεόκτιστο φούρνο ἢ σὲ φούρνο πού δὲν ἔχει ψηθῆ καμμιὰ φορὰ κρέας καὶ ἰδίως ἀρνί.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ παιδιά μικρῆς ἢ μεγαλύτερης ἡλικίας εἰσάγονται σὲ μὴ καμμένο φούρνο. Τὴν ὅλη δὲ ἐργασία ἀναλαμβάνει μιὰ γυναῖκα πού ἔχει γεννήσῃ δίδυμα. Ἡ ἐν λόγῳ γυναῖκα ὅταν τὰ παιδιά θρῖσκονται στὸν φούρνο, στὴν εἰσοδὸ του καίει ἄχυρα, ὥσπου νὰ γεμίσῃ τὸ ἐσωτερικὸ του μὲ καπνὸ. Μετὰ θγάζει ἓνα - ἓνα τὰ παιδιά, τὰ τυλίγει στὸ λαμὸ ἓνα σχοινί (βραζοζώνην) τῆς ἰδίας γυναίκας, τὰ τινάσσει τρεῖς φορές στὸν ἀέρα καὶ τὰ λέει:

Στὸν πόνο τῶν διδύμων βαστᾶς

ἢ στὸν κοκκύτη;

Ἐν συνεχείᾳ τὰ ποτίζει γάλα ἀπὸ γαῖδάρα. Συγχρόνως στὸ λαμὸ τους δένει μιὰ κλωστή πού φέρουν ἐπὶ σαράντα ἡμέρες. Ἡ κλωστή αὕτη εἶναι ἔργον τῆς γυναίκας πού ἀναλαμβάνει τὴν ἐργασίαν καὶ γίνεται ὡς ἐξῆς: Ἐάν κάποτε στὸ χωριὸ ἔρθῃ λύκος καὶ πάρῃ κανένα ἀρνί ἢ πρόβατο τότε καιροφυλακτεῖ πού θὰ τὸ φάει, γιὰ νὰ προμηθευτῆ λίγα ἀπομεινάκια ἀπὸ

τὰ μαλλιά πού συνήθως ἀφήνει. Τὰ παίρνει τότε καὶ τὰ κλώθει ἀνάποδα. Τὰ κρατεῖ στοῦ σπίτι της, εἰδικὰ γι' αὐτὴ τὴν ἡμέρα. Τὰ παιδιά μετὰ δύο-τρεῖς ἡμέρες πρέπει νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ δίδυμο δέντρο, πλατάνι καὶ ἔτσι ὀλοκληρώνεται ὁ κύκλος τῆς πρόληψης τῆς ἀσθενείας.

Μάτια γμα.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλῶν ἀτόμων ἢ ματιὰ μπορεῖ νὰ προξενήσῃ κάποια βλάβη σὲ ἄνθρωπο ἢ ζῶο, θέλοντας ἢ μὴ θέλοντας. Ὁ χωρικός προφυλάσσεται πολὺ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πού ἔχει τὴν ιδιότητα αὐτή. Καὶ δυστυχῶς ὑπάρχουν πολλοὶ στοῦ χωριῖο. Ἄν ὅμως παρὰ τίς προφυλάξεις ὑποστῇ τὸ «μάτιαγμα» τότε ἔχει σχετικὸ ἀντίδοτο, μὲ τὸ ὁποῖο ἀπαλλάσσεται τῶν κακῶν συνεπειῶν. Τὴν ἐργασίαν ἀναλαμβάνει μιὰ γυναῖκα πού γνωρίζει σχετικὴν εὐχή, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἐξῆς μέθοδο;

Παίρνει μὲ ἓνα φλυτσάνι τοῦ καφέ στάχτη καὶ ἐπάνω σὲ αὐτὴ τρίβει ἓνα μαχαῖρι. Τοῦτο τὸ ἀδειάζει καὶ τὸ γεμίζει ἐν συνόλῳ τρεῖς φορές. Στὸ σωρὸ πού σχηματίζεται τοποθετεῖται τὸ σφυντήλι (τὸ στρογγυλὸ ἀντίβαρο τοῦ ἀδραχτιοῦ). Μὲ τὴν ὀπή του σχηματίζεται ἓνας μικρὸς σωρὸς στάχτης, τὸν ὁποῖον λαμβάνει μὲ μαχαῖρι τρεῖς φορές. Τὴν διαλύει μετὰ στοῦ νεροῦ καὶ τὴν δίνει στοῦ ματιαγμένο ἄτομο νὰ τὴν πιῇ.

Παραμαγούλα.

Παραμαγούλα λέγεται στοῦ χωριῖο ἡ παιδικὴ ἀρρώστια παρωτίτιδα. Αὐτὴ προσβάλλει τὸ μικρὸ παιδί προκαλῶντας τὸ «φούσκωμα» τῆς κάτω γνάθου. Ἡ μαμμὴ τοῦ χωριοῦ ἢ κάποια ἄλλη γριά, ὀδηγεῖ τὸ παιδί στοῦν φούρνο. Παίρνοντας φουῖμο (κάπνα) ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ φούρνου, σχηματίζει στοῦ σημεῖο τῆς παραμαγούλας τὸ γράμμα — Θ — τρεῖς φορές, ἐνῶ συγχρόνως σιωπηρὰ ἀπαγγέλει μερικὲς εὐχές, οἱ ὁποῖες δὲν κοινολογοῦνται διότι ὡς πιστεύουν ἢ «γιατρίσσα» χάνει τὴν ἰκανότητα τοῦ θεραπεύειν. Μετὰ τοῦτο, ἡ ἀσθένεια ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ.

Φόβος.

Τόσο στοὺς μεγάλους ὅσο καὶ στοὺς μικροὺς τὸ «ξάφνιασμα» ἢ ἡ παρουσία ζῶου ἢ ἄλλη αἰτία ἔχει σὰν συνέπεια τὴν δημιουργία τοῦ φόβου. Καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ λαϊκὴ φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη ἔχει ἀνακαλύψει τὸ ἀνάλογο ἀντίδοτο. Ὅδηγοῦν τὸ ἄτομο στοῦ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ καὶ μὲ τὸ μαχαῖρι πετοῦν τρεῖς φορές ἀλεύρι στοῦ βάθος αὐτοῦ. Ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο πού θὰ σχηματιστῇ — καὶ τοῦτο λέγεται ὅτι εἶναι αὐτὸ πού προκαλεσε τὸν φόβο — παίρνουν τρεῖς φορές μὲ τὸ μαχαῖρι ἀλεύρι, τὸ διαλύουν στοῦ νεροῦ

καὶ τὸ δύνουν νὰ τὸ πιῇ ὁ πάσχων. Ὁ φόβος ἐξαφανίζεται μὴ ἀφήνοντας κακὰ ἐπακόλουθα ὡς συμβαίνει πολλὰς φορὰς.

Χ α σ λ α μ ἄ δ ε ς (σπυριὰ τοῦ προσώπου).

Ἡ ἀρρώστια αὕτη παρουσιάζεται στὰ παιδιά. Εἶναι ἓνα εἶδος σπυριῶν ἥβης. Ὡς μόνη θεραπεία θεωρεῖται ἡ ἐξῆς:

Ὁ ἀσθενὴς ἢ κάποιο ἄλλο μέλος τοῦ σπιτιοῦ, τὴν νύχτα θὰ «κλέψῃ» ἀπὸ τὸν πλύστη τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ τὸ πανί, μὲ τὸ ὁποῖο ἡ νοικοκυρὰ πλένει τὰ πιάτα. Καὶ εἶναι τοῦτο εὔκολο διότι ὁ πλύστης εὐρίσκεται σὲ μιὰ ἄκρη τῆς αὐτῆς, ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓνα εἶδος μονίμου τραπεζιοῦ. Στὸ σπίτι ἡ μητέρα ἀφοῦ τὸ βρέξει μὲ νερὸ θὰ τὸ θουτύξῃ σὲ καντὴ στάχτη. Θὰ βάλλει μετὰ τὸ πανί στὸ πάσχον μέρος τοῦ προσώπου καὶ τὰ σπυριὰ θὰ ὑποχωρήσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Ἡ ψυχαγωγία τῶν χωρικῶν.

1. Μ α χ α λ ἄ δ ε ς.

Τὸ σημερινὸ ἄτομο τῆς ὑπαίθρου, ποὺ παλαίει μὲ τὴν σκληράδα τῆς γεωργικῆς ἐργασίας, γνωρίζει πιά πὼς πέρα ἀπ' αὕτη εἶναι ἀνάγκη νὰ προσφέρῃ στὴν κουρασμένη ψυχὴ του καὶ λίγη ψυχαγωγία. Τὰ ἐροτιανὰ κύματα, τὸ κρατοῦν συντροφιά μερικὲς ὥρες τὴν ἡμέρα — μιὰ ποὺ τὸ ραδιόφωνο εὐρίσκεται καὶ στὴν πιδ φτωχικὴ καλύβα — καὶ τοῦ συμπληρώνουν τὴν ἔλλειψη τῶν ἄλλων παντοειδῶν μέσων ψυχαγωγίας, (σινεμά, θέατρο κλπ.) ποὺ ἔχει στὴν διάθεσή του ὁ ἀστός.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ τὶς σποραδικὰς ἐμφανίσεις μερικῶν κινητῶν συνεργειῶν κινηματογράφου στὸ χωριό, συνηθίζεται καὶ σήμερα, ἡ νυχτερινὴ ἐπίσκεψη, μετὰ τὸν γειτόνων ἢ μὴ, ποὺ λαμβάνει τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν «μ α χ α λ ἄ ε ς».

Προϋπόθεση θέβαια τῶν μαχαλάδων εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ὁμόνοιας μετὰ τῶν κατοίκων. Καὶ τὸ φαινόμενο τοῦτο εὐρίσκεται σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμό. Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια, στὶς πάμπολλες ἐργασίας τοῦ ἀγρότη, ἐπαληθεύοντας τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ:

Ὅλοι μας γνωρίζομαστε ἀπὸ ἀνήλικα παιδιά
μὲ τὸ μικρὸ του ὄνομα ἓνας τὸν ἄλλον κοῦζει,

.....
ἔτσι τὶς μοιραζόμαστε καὶ λύπη καὶ χαρὰ
γιὰ βρέχει σ' ὄλο τὸ χωριό, γιὰ σ' ὄλο εἶναι λιπαράδα.

Τοῦτο μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσῃ ὁ ξένος ἐπισκέπτης σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις καὶ σ' ὅλα τὰ εἶδη ἐργασίας τῶν χωρικῶν.

Ὁ μαχαλᾶς πραγματοποιεῖται μετὰ ἀπὸ τὴν στερεότυπη πρόσκληση τῆς γειτόνισσας, «ἐ λ ᾶ τ ε ἀ π ὄ ψ ε σ ἐ μ ᾶ ς» καὶ χωρὶς προηγουμένη πρόσκληση πολλές φορές, κάτι ποῦ φανερώνει τὸν βαθμὸ οἰκειότητος καὶ τὴν κατάργηση τῆς «τυπικότητος». Γίνονται περισσότερο κατὰ τὴν περίοδο τοῦ χειμῶνα καὶ κυρίως μετὰ τὸν Ἄϊ - Δημήτρη, ὁπότε ἀρχίζει καὶ τὸ πασιτάλιασμα τοῦ καπνοῦ, ἐργασία μονότονη καὶ ἀνιαρῆ. Οἱ γειτόνοι κρατώντας ὁ καθεὶς ἀπὸ ἓνα πανεράκι κενὸ καὶ ἓνα «σ α ν δ ᾶ λ ι» (ὄρμαθὸ) φύλλων καπνοῦ φθάνουν στὸ γειτονικὸ σπίτι. Καθισμένοι στὸ δάπεδο ἀρχίζουν τὴν διαλογὴ τῶν φύλλων ἓνα-ἓνα καὶ τὴν ταξινομήση τῶν καθαρῶν σὲ μικρὰ δεματάκια (τ σ ι λ ἔ δ ε ς). Τούτῃ εἶναι ἡ πρώτη «φάση» τῆς χωρικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ καπνοῦ γιὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ μετὰ τὸ δέμα κλπ.

Ἡ μονότονη ὁμως ἐργασία τούτῃ, ἀπαιτεῖ ἔνταση τῆς προσοχῆς καὶ φέρνει τὸ γρήγορο «νύσταγμα». Εἰς τοῦτο βοηθεῖ καὶ ἡ διαπεραστικὴ «κνίσα» τοῦ καπνοῦ. Γιὰ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἀνεπιθύμητη νύστα, ἀρχίζει ἡ νοικοκυρὰ νὰ φτιάχνῃ στὴν «μιασίνα» — εἶδος θερμίστρας καὶ φούρνου — γαρούφαλλα καλαμποκιοῦ ποῦ ὀνομάζουν «πατλάκια».

Τὸ χαρακτηριστικὸ σκᾶσιμὸ τοῦ καλαμποκιοῦ ξυπνᾷ τὴν παρέα, ἡ ὁποία καταβροχθίζει τῶρα τὰ νόστιμα καὶ ζεστὰ γαρούφαλλα.

Πιὸ παλιὰ ὁμως συνήθεια, ὅχι μόνον μετὰ τῶν μικρῶν παιδιῶν ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων, εἶναι τὰ «ὑ ρ ῆ μ α τ α» (αἰνίγματα).

Ἐπειδὴ αὐτὰ ἀπαιτοῦν σκέψη καὶ χρόνον γίνονται ἡ αἰτία νὰ διώχνουν τὸν ὕπνον. Παραδέτεω μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ποῦ λόγο τῆς μεταφράσεώς τους ἀπὸ τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, στεροῦνται ὁμοιοκαταληξίας.

2. Εὐ ρ ῆ μ α τ α.

— Ἀπὸ χαμηλὸ σπίτι, χιόνι πέφτει.	(κόκκινο)
— Πίσω στὸ σπίτι, κουσκοῦσι βράζει.	(ἡ μυρμηγκοφωλιά)
— Κοντὸ ἀνάστημα, βελουδένιο βρακί.	(ἡ μελιτσάνα)
— Κάτω στῆ γῆ τοῦ παπτοῦ μου τὸ μουστάκι.	(τὸ πράσσο)
— Σειρὰ - σειρὰ καμήλες, ἡ μιὰ τὴν ἄλλη σέρνει.	(Τὰ κρεμμύδια)
— Ἔχω μιὰ κοτούλα, ἀπὸ τὴν αὐλή μου πετάει
στὴν γειτονιά γεννάει.	(Ἡ κολοκυνθιά)
— Ἄσπρο εἶμαι, τυρὶ δὲν εἶμαι,
οὐρὰ ἔχω ποντίκι δὲν εἶμαι
στὴν γῆ ζῶ, σκοιλήκι δὲν εἶμαι.	(Τὸ ρεπάνι)
— Πέντε ἀδελφία, πηγάδι ἀνοίγουν.	(πλέξ. κάλτσας)
— Πράσινος Πύργος, κόκκινα τζαμάκια
μέσα χορεύουν μαῦρα ἀραπάκια.	(καρπούζι)

- Τί χαρὰ σὸ μπουσποτί
μὰ κοιλίτσα φουντωτῆ
ἀνεβαίνει, κατεβαίνει
τί χαρὰ σὸν μπουσποτί. (ἀδραχτι)
- Ἔχω ἓνα γαϊδουράκι
κι ἂν δὲν τὸ φτύσω σὸν πισινὸ
σὸ στάβλο δὲν μπαίνει. (ἀντίβαρο τοῦ ἀδραχτιοῦ)
- Ἔχω ἓνα βαρελάκι, κι ἔχει δυὸ λογιῶ τουρσακι. (αὐγὸ)
- Πολλὰ πολλὰ στρώματα, ὅποιος δὲν
τὸ ξέρει, κουτὸς φαίνεται. (λάχανο)
- Ἔνα τάγμα εὐζωνάκια
ἅλα φοροῦν τὰ ἴδια σκουφάκια. (σπίρτα)

Μὰ καὶ τὰ τραγούδια τῶν γερόντων, καὶ τὰ παραμῦθια καὶ οἱ γλωσσόδετες δημιουργοῦν μιὰ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα, καθαρὴ, γνήσια, πού μέσα της κρύβει τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν καλωσύνη τῶν χωρικῶν.

Παραθέτω μερικά παραμῦθια καὶ τραγούδια ἀπὸ τὰ πρὸ συνηθισμένα σὸ χωριό.

3. Παραμῦθι

α) Τὸ σπυρὶ τοῦ ροδιοῦ.

Ἡ ἔλλειψη παιδιῶν σὸ ἀντρώγυνο, ἀπὸ τοὺς παλαιούς ἀκόμη χρόνους, — αὐτὸ ἄλλωστε ἀναφέρει καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη — ἐθεωρεῖτο ἀμάρτημα. Σήμερα ἡ ἔλλειψη αὐτῆ φέρνει λύπη καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ πολλές φορὲς δὲν εἶναι ἀρμονικὴ.

Στὸ παραμῦθι μας ἓνα ἀντρώγυνο ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἔλλειψη παιδιοῦ, μαζί τους δὲ καὶ ἡ στείρα ἀγελάδα. Οἱ παρακλήσεις τῆς γυναίκας σὸ Θεὸ εἶναι πολλές, ὅσπου σὸ τέλος ὁ Θεὸς συγκινεῖται καὶ σὸ ὄνειρό της ἡ γυναῖκα δέχεται τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Ἀγγέλου πού τῆς προσφέρει ἓνα μῆλο. Παραγγέλει νὰ φάη ἐκείνη τὸ μισὸ καὶ τὸ ὑπόλοιπο νὰ τὸ προσφέρῃ στὴν στείρα ἀγελάδα. Χαρούμενη τρώει τὸ μισὸ καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ δίνει στὴν ἀγελάδα, προκειμένου καὶ ἐκείνη νὰ φέρῃ σὸν κόσμον ἓνα μοσχαράκι. Καὶ ὁ τοῦ θαύματος! Σὲ λίγο καιρὸ ἡ γυναῖκα γέννησε ἓνα μικρὸ κοριτσάκι πολὺ χαριτωμένο καὶ τὸ ὀνόμασαν, «τὸ σπυρὶ τοῦ ροδιοῦ».

Οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ ἦσαν πολὺ πλούσιοι καὶ τὸ σπιτικό τους ἦτο ἀρχοντικό. Εἶχε 40 δωμάτια καὶ σὲ αὐτὰ τὸ κοριτσάκι κυκλοφοροῦσε ἐλεύθερα, πλὴν ἑνός, σὸ ὁποῖο οἱ γονεῖς του δὲν τὸ ἐπέτρεπαν νὰ μπαίνει. Εἶχε ὅμως στὰ χέρια του ἅλα τὰ κλειδιά τῶν δωματίων. Ὅταν κάποτε οἱ γονεῖς του ἔλειπαν ἀπὸ τὸ σπίτι, ἡ περιέργειά του, τὸ ὠδήγησε σὸ «ἀπηγορευμένο δωμάτιο». Ἄνοιξε καὶ σὸ κέντρο αὐτοῦ βλέπει ἓνα πηγάδι σκεπασμένο μὲ ἓνα

πανί. Σηκώνει τὸ πανί καὶ στὸ βάθος τοῦ πηγαδιοῦ βλέπει μιὰ ἀραπίνα.. Στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ κοριτσιοῦ ἢ ἀραπίνα λέει: «Κι ἀπὸ τὸν ἥλιο κι ἀπὸ τὸ φεγγάρι εἶσαι ὁμορφότερη». Ἡ μικρούλα φοβισμένη, σκεπάζει τὸ πηγάδι καὶ κλειδώνοντας ὅπως καὶ πρὶν τὸ δωμάτιο, φεύγει.

Ἡ μητέρα τῆς μικρῆς εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ ἐπισκέπτεται κάθε πρωὶ τὴν ἀραπίνα καὶ νὰ δέχεται τὸ φιλοφρόνημά της. «Κυρὰ μου εἶσαι ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὸ φεγγάρι ὁμορφότερη». Στὴν συνηθισμένη ὥρα ἐπισκέπτεται τὴν ἀραπίνα ἢ ὅποια τούτη τὴν φορὰ ἀλλάζει τὸ φιλοφρόνημα καὶ τῆς λέει: Ἐπὶ τὸν ἥλιο κι' ἀπὸ τὸ φεγγάρι εἶσαι ὁμορφότερη, ἀλλὰ σὰν τὸ «στυρί τοῦ ροδιοῦ» δὲν ἔχω ξαναδεῖ ὁμορφότερη γυναῖκα.

Ἡ μητέρα ὀργισθῆκε κατὰ τῆς κόρης της, διότι παρέθηκε τὴν ἐντολή της καὶ μέχρι τώρα ἢ ἀγάπη της, μεταβάλλεται σὲ μεγάλο μῖσος. Ἡ μόνη της σκέψη τώρα εἶναι πῶς νὰ διώξῃ γρηγορότερα τὴν ἀμαυλὴ κόρη της ἀπὸ τὸ σπίτι. Δὲν συμφωνεῖ ὅμως καὶ ὁ ἄντρας της, πού λατρεῖ τὴν μονακριβὴ κόρη του. Μπροστὰ ὅμως στὸ πείσμα καὶ στοὺς καθημερινούς καυγάδες τῆς γυναίκας του, ὑποχωρεῖ καὶ ἀποφασίζει νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ σπίτι τὴν κορούλα του. Τὴν παίρνει ἕνα πρωὶ καὶ φεύγει, δῆθεν γιὰ τὸ βουνό, πραγματοποιοῦντας μιὰ ἐκδρομὴ. Ἐμείναν ἐκεῖ ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ἀργὰ τὸ βράδυ τὸ κοριτσάκι ἀποκοιμήθηκε. Εὐκαιρία λοιπὸν γιὰ τὸν πατέρα νὰ τὴν ἀφήσῃ καὶ νὰ φύγῃ.

Ὁ πατέρας τὴν ἀφήνει καὶ ἐπιστρέφει στὸ χωριό. Ἀργὰ τὴν νύχτα ἢ μικρούλα ξυπνᾷ καὶ ἀνατριχιάζει βλέποντας ὅτι εἶναι μόνη καὶ ἔρημη μέσα στὸ βουνίσιο ἐκεῖνο περιβάλλον. Ψάχνοντας μὲ τὰ μῦτια της μέσα στὸ σκοτάδι, βλέπει ἕνα μικρὸ φῶς, πού τῆς δίνει χαρὰ κι ἐλπίδα. Χαρούμενη τρέχει πρὸς τὸ σημεῖο ἐκεῖνο καὶ βρίσκειται μπροστὰ σὲ μιὰ φτωχικὴ καλύβα. Ἐκεῖ ζοῦσαν τρία ἀδελφία πού γυρνοῦσαν ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ κυνήγι. Ἐφρευγαν ἀπὸ τὴν καλύβα πρὶν ξημερώσει καὶ ἐπέστρεφαν πάλι τὴν νύχτα. Τὸ κορίτσι βρίσκει τὴν καλύβα μοναχὴ μπαίνει μέσα καὶ ἀρχίζει νὰ τὴν νοικοκυρεῖ. Σκούπισε, μαγεύρησε καὶ μετὰ κρύφθηκε μέσα σὲ μιὰ βαρέλα. Μεγάλῃ ἦταν ἡ ἐκπληξὴ τῶν παλληκαριῶν ὅταν εἶδαν κατὰ τὴν ἐπιστροφή τους τὸ σπιτικό τους νοικοκυρεῖμένο. Πῶς ὅμως ἔγιναν ὅλα αὐτά; Ποιὸς τὰ εἶχε τακτοποιήσῃ ἔτσι ὁμορφα; «Ἄν εἶσαι κοπέλλα θὰ σὲ κάνουμε ἀδελφὴ μας, ἂν εἶσαι γοιὰ μητέρα μας» ἔλεγαν τὰ παλληκάρια. Ἡ κοπέλλα ὅμως δὲν ἔβγαυε καὶ αὐτὴ ἢ τακτικὴ κράτησε πολλὰς ἡμέρας, ὥσπου ἕνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια ἔμεινε κάπου κρυμμένο στὸ σπίτι καὶ φύλαξε. Τὴν ὥρα πού ἔβγαυε ἀπὸ τὸ βαρέλι ἢ κόρη, παρουσιάζεται μπροστὰ της, τὸ παλληκάρρι καὶ ἀπὸ τότε τὴν εἶχαν σὰν ἀδελφὴ τους στὸ σπίτι. Χαρούμενα πολὺ εἶναι τὰ παλληκάρια πού εἶχαν μιὰ τέτοια ἀδελφὴ. Μὰ καὶ ἡ κοπέλλα εἶναι ἐπίσης χαρούμενη, γιὰτὶ κοντὰ της σὰν προστάτες καὶ φύλακές της, εἶχε τόσοσους ἀδελφούς. Προσπαθοῦσε δὲ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ ὅσο μπορούσε πῶς πολὺ μὲ τὸ νοικοκυριό της.

Στὴν συνηθισμένη ὥρα ἡ μητέρα τοῦ κοριτσιοῦ, ἐπισκέπτεται καὶ πάλι τὴν ἀραπίνα στὸ πηγάδι, γιὰ νὰ δεχθῆ τὸ φιλοφρόνημά της. «Εἶσαι ὁμορφότερη ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὸ φεγγάρι, μὰ τὴν καρδιά μου τὴν ἔχει πάρει τὸ «σπυρὶ τοῦ ροδιοῦ» ποὺ βρίσκεται στὴν καλύβα τοῦ βουνοῦ.

Ὅταν μαθαίνει ἡ μητέρα, πὼς ἡ κόρη της ζῆ ἀκόμη, φωνάζει μὴ γύφτισσα καὶ ἀφοῦ τῆς δίνει πολλὰ φλουριά, τὴν παραγγέλει νὰ πάη στὸ βουνὸ καὶ νὰ σκοτώσῃ μὲ κάθε τρόπο τὴν κοπέλλα ποὺ βρίσκεται στὴν καλύβα. Μὲ δόλιο τρόπο ἡ γύφτισσα μπαίνει στὴν καλύβα καὶ βρίσκει μόνη τὴν ὥρα ἐκείνη τὴν κοπέλλα. Ζήτησε νὰ τὴν ζεστάνῃ, νὰ τὴν δώσῃ νὰ φάῃ, καὶ προθυμοποιεῖται νὰ τὴν «ξεφειρίσῃ» σὰν ἀντάλλαγμα, μὰ ποὺ τόσο καιρὸ λείπει ἀπὸ τὸ σπίτι της. Σκύβει ἡ κοπέλλα καὶ ἡ γύφτισσα τῆς χώνει τότε στὸν λαιμὸ πίσω ἀπὸ τὸ αὐτὶ μὴ σκουριασμένη καρφίτσα. Ἀμέσως ἡ κοπέλλα πέφτει κάτω νεκρή. Ἡ γύφτισσα γρήγορα - γρήγορα, φεύγει. Τὰ παλληκάρια ὅταν ἐπέστρεψαν στὸ καλύβι τους καὶ βρῆκαν τὴν ἀδελφοῦλα τους πεθαμένη, λυπήθηκαν πάρα πολύ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κοπέλλα ἦταν πολὺ ὁμορφη, δὲν ἤθελαν νὰ τὴν θάλλουν στὸ χῶμα μέσα καὶ νὰ χαθῆ τὸ λυγερό της καὶ νεανικὸ κορμί. Γι' αὐτὸ τὴν ἔβαλαν σὲ ἓνα χρυσὸ μπαούλο καὶ τὴν κορέμασαν κάτω ἀπὸ ἓνα πλάτανο ποὺ ἦταν κοντὰ σὲ μὴ λίμνη. Συχνὰ ἐρχόταν ἐκεῖ καὶ μέσα ἀπὸ τὸ διάφανο μπαούλο, καμάρωναν τὴν ὁμορφιά τῆς νεκρῆς ἀδελφῆς. Στὸ σημεῖο ἐκεῖνο τῆς λίμνης ἐρχόταν κάπου κάπου τὸ Βασιλόπουλο, νὰ ποτίσῃ τὸ ἄλογο σκιαχτήρικε καθὼς ἔσκυψε νὰ πιῆ νερό, ἀπὸ τὸ ἀντιφέγγισμα τοῦ χρυσοῦ μπαούλου. Γυρίζει τὰ μάτια του στὸν πλάτανο καὶ βλέπει τὸ περιεργὸ τοῦτο θέαμα. Διατάζει τοὺς ὑπηρέτες του νὰ τὸ ξεκορέμασουν καὶ νὰ τὸ μεταφέρουν στὸ παλάτι. Τὸ ἀνοίγουν καὶ ὄλοι τους μένουν ἐκπληκτοὶ ἀπὸ τὴν σπάνια ὁμορφιά τῆς νεκρῆς κόρης. Ὁ Βασιλιάς σὰν ἀντίκρισε καὶ ἐκεῖνος τὴν ὁμορφη κόρη διατάζει νὰ τὴν βγάλουν ἀπὸ τὸ μπαούλο καὶ νὰ τὴν περιποιηθοῦν καλύτερα. Νὰ τὴν λούσουν, ξανά, νὰ τὴν χτενίσουν καὶ ἔτσι περιποιημένη νὰ τὴν τοποθετήσουν καὶ πάλι στὸ μπαούλο. Μὴ ἀπὸ τίς ὑπηρετίους ποὺ εἶχαν ἀναλάβει τὸ λούσιμο, ὅταν τὴν χτενίζαν, βρίσκει κάτω ἀπὸ τὸ αὐτὶ, τὴν σκουριασμένη καρφίτσα. Τὴν βγάζει ἀπὸ τὴν θέση της καὶ ἡ νεκρὴ ἀμέσως ζωντανεύει. Ἡ χαρὰ τώρα τοῦ Βασιλόπουλου εἶναι μεγάλη. Ἀποφασίζει ἀμέσως νὰ τὴν παντρευτῆ. Μεγάλῃ τότε ζήλεια παρουσιάζεται στίς ὑπηρετίους τοῦ Παλατιοῦ, διότι κάθε μὴ ἀπὸ αὐτὲς ὄνειρευόταν νὰ παντρευτῆ τὸ Βασιλόπουλο. Καὶ ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη ἔστρωσαν τὰ σχέδια, πὼς νὰ διώξουν τὴν μέλλουσα Βασιλοπούλα. Καὶ ὁ τρόπος βρέθηκε. Ἡ Βασίλισσα ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ στὸν κόσμον παιδάκι. Ὅταν γεννήθηκε τὸ παιδί ἡ πονηρότερη ἀπὸ τίς ὑπηρετίους, ἀπομακρύνῃ τὸ κοριτσάκι ἀπὸ τὴν μητέρα του καὶ τοποθετεῖ στὴν λεχῶνα κοντὰ ἓνα σκυλάκι. Συγχρόνως κατηγορεῖ στὸν Βασιλιά τὴν λεχῶνα καὶ τὸ προτρέπει νὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ Παλάτι τὴν «σημαδιακά» Βασίλισσα.

Ὁ Βασιλιάς πιστεύει σ' αὐτὰ ποὺ τοῦ ψευδομαρτυροῦν καὶ ἀποφασίζει

νά διώξη τὴν γυναῖκα του. Μὰ ἡ γύφτισσα ὑπερέτρια ἐπιμένει νὰ σκοτωθῆ ἡ Βασίλισσα καὶ ὄχι νὰ ἀπομακρυνθῆ. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀναλαμβάνει ἡ ἴδια. Σὰν δὲ τελείωσε τὸ μακάθριο ἔργο της, πέφτει στὸ κρεβάτι καὶ παίρνει κοντὰ της τὸ χαριτωμένο κοριτσάκι τῆς σκοτωμένης πιά Βασίλισσας. Βλέποντας δὲ ὁ Βασιλιάς ὅτι μόνον αὐτὴ γέννησε ὁμορφο καὶ ζωηρὸ παιδί τὴν κάνει γυναῖκα του.

"Ἄς ἔλθουμε τώρα στὴν σκοτωμένη Βασίλισσα. Σὰν τὴν σκότωσε ἡ γύφτισσα, ἡ ψυχὴ της ἔγινε περιστέρει καὶ κάθε πρωὶ ἐρχόταν στὸν κῆπο τοῦ Παλατιοῦ, καθόταν πάνω σὲ μιὰ τριανταφυλλιά καὶ κελαδοῦσε:

Τὸ Βασιλόπουλο κοιμᾶται;

"Ἄς κοιμηθῆ, νὰ μεγαλώση.

Κι ἐπάνω του τριαντάφυλλο νὰ φυτρώση.

Καὶ τὸ κεντρί, τῆς γύφτισσας τὰ μάτια νὰ κεντρώση.

Τοῦτο γινόταν τακτικὰ ὥσπου θύμωσε ἡ γύφτισσα καὶ ἀποφασίζει νὰ σκοτώσῃ τὸ πουλί. Ἄλείφει τὰ φύλλα τῆς τριανταφυλλιάς μὲ κόλλα καὶ τὸ πουλί πού ἦρθε τὸ ἄλλο πρωί, κόλλησαν τὰ φτερά του ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιά. Τὸ πιάνει ἡ κακιὰ γύφτισσα καὶ τὸ σκοτώνει. Ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ περιστεριοῦ φύτρωσε μιὰ ὠραία μηλιά μὲ πολλὰ μῆλα. Τὸ παιδάκι πού ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μεγαλώσῃ, ὅταν ἤρχετο στὴν μηλιά νὰ κόψῃ μῆλα, ἡ μηλιά χαμήλωνε τὰ κλαδιά της καὶ τὸ κοριτσάκι γέμιζε τὴν ἀγκαλιά του. "Ὅταν ὅμως πήγαινε, ἡ γύφτισσα τὰ τραβοῦσε ἐπάνω. Νέος πάλι θυμὸς πιάνει τὴν γύφτισσα. Καὶ ἀποφασίζει νὰ κόψῃ τὴν μηλιά. "Ἐβαλε τὸν κηπουρὸ τοῦ Παλατιοῦ καὶ τὴν ἔκανε κομμάτια. Μιὰ γειτόνισσα γοιὰ, πήγε τότε καὶ μάζεψε πολλὰ πελεκουδία. "Ἐνα ὅμως μύριζε πολὺ ὁμορφα, καὶ τὸ κράτησε βάζοντάς το στὴν κουταλοθήκη. "Ὅταν ὅμως ἡ γοιὰ πήγαινε γιὰ ἐπαιτεία τὸ πελεκουδί ἐκεῖνο γινόταν μιὰ ὁμορφη κοπέλλα καὶ ἔφτιαχνε ὅλες τὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ σὰν ἡ γοιὰ ἐπέστρεφε στὸ σπίτι καὶ ἔβλεπε ὅλα αὐτὰ πολὺ παραξενεύοταν. Φύλαξε λοιπὸν μιὰ ἡμέρα καὶ τὴν εἶδε ὅταν πήγαινε νὰ ξαναμιτῆ στὴν κουταλοθήκη, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ τελείωσε τὶς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ γοιὰ τὴν δέχτηκε μὲ καλωσύνη καὶ τὴν ἔκανε κόρη της. Σὰν χάσῃ ἡ κοπέλλα ζήτησε ἀπὸ τὴν γοιὰ νὰ μὴν φανερώσῃ ὅτι ζῆ καὶ νὰ κἀνῃ γύρω-γύρω στὸ σπίτι τους μεγάλους τοίχους, γιὰ νὰ μὴν τὴν βλέπει κανεὶς.

Κάποια ἡμέρα εἶχε μπουγάδα καὶ ἄπλωνε τὰ σεντόνια. Τὴν ὥρα ἐκεῖνη περνοῦσε τὸ Βασιλόπουλο μὲ τὸ ἄλογό του, τὸ ὁποῖο ὅπως καὶ τὴν πρώτη φορά, μὲ τὸ τίναγμα τῶν σεντονιῶν, τινάχτηκε. Γυρίζει τότε τὸ Βασιλόπουλο καὶ βλέπει τὴν ὁμορφη κόρη.

Τὸ Βασιλόπουλο σὲ λίγες ἡμέρες μετὰ καλεῖ στὸ Παλάτι, ὅλες τὶς ὁμορφες κοπέλλες τῆς χώρας καὶ δίνει χορὸ. Ἡ κοπέλλα τῆς γοιᾶς ἀρνεῖται νὰ πάη, μὰ στὴν ἐπιμονὴ τῆς μητέρας της ὑποχωρεῖ καὶ φθάνει στὸ Παλάτι. Μεγάλῃ ἦτο ἡ ἐντύπωση πού προκάλεσε ἡ κοπέλλα. Ὁ Βασιλιάς διατάζει τότε τὶς κοπέλλες νὰ ποῦν τὴν ἱστορία τους, ὅλες μὲ τὴν σειρά. Καὶ φθάνει

ἡ σειρὰ τῆς ὁμορφῆς κοπέλλας. Ἡ κόρη ἄρχισε νὰ διηγῆται μὲ λεπτομέρεια ὅσα πέρασε στὴν ζωὴ, ὁπότεν ἡ Βασίλισσα γύφτισα σὲ μιὰ στιγμή τῆς ὁμιλίας ζήτησε νὰ βγῆ ἔξω, ἐπειδὴ τάχα ἀρρώστησε. Ὁ Βασιλεὺς ὅμως δὲν τὴν ἐπιτρέπει καὶ ἡ κόρη ἐξακολουθεῖ νὰ διηγῆται καὶ φθάνει στὸ σημεῖο πού: «μὰ κακὰ γύφτισσα πῆρε τὸ παιδί μου καὶ στὴν θέση του ἔβαλε ἓνα σκαλί, γιὰ νὰ μὲ συκοφαντήσῃ στὸν Βασιλιά - ἄντρα μου καὶ νὰ τὸν πάρῃ ἐκεῖνη». Ἡ γύφτισσα δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῆ ἄλλο καὶ πέφτει λυπόθυμη. Ὁ Βασιλεὺς κατάλαβε τότε τί εἶχε συμβεῖ καὶ διώχνει τὴν γύφτισσα - γυναῖκα του ἀπὸ τὸ Παλάτι. Πῆρε πάλι γιὰ γυναῖκα του τὴν ὁμορφὴ κόρη καὶ ἔζησαν τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ τους εὐτυχισμένοι καὶ χαρούμενοι.

β) Ἡ Πεντάμορφη Γιορδάνα.

Ὁ Γιάννης ἦταν παντρεμένος μὲ μιὰ ὁμορφὴ κοπέλλα, τὴν ὠραιότερην τῆς περιοχῆς. Εἶχαν ἀποκτήσῃ καὶ ἓνα πεντάμορφο κοριτσάκι. Ἐνα θράδυ πού βγῆκε στὸ καφενεῖο, διαβάζει σὲ τοιχοκόλλημα, ὅτι αὐτοὶ πού δὲν πῆγαν στὸ στρατό, πρέπει νὰ πληρώσουν γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν. Ποῦ ὅμως τὰ χρήματα στὸ φτωχὸ Γιάννη; Ἐπιστρέφει λυπημένος στὸ σπίτι. Ἡ γυναῖκα του ἀντιλαμβάνεται τὴν στενοχώρια του καὶ τὸν ἐρωτᾷ.

— Γιατί Γιάννη εἶσαι λυπημένος;

— Πρέπει, γυναῖκα, νὰ βροῦμε χρήματα γιὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὸ στρατό.

Καὶ ἡ γυναῖκα θέλοντας νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄντρα της νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τὸν συνιστᾷ νὰ πουλήσουν τὸ κοριτσάκι τους. Τὸ παιδί ὅμως δὲν θὰ ἔφερε τόσα χρήματα ὅσα τοὺς ἐχρειάζονταν. Τότε ἀποφασίζει νὰ βγῆ ἡ ἴδια στὸ παζάρι καὶ νὰ φέρῃ τόσα χρήματα πού χρειάζονται καὶ νὰ περισέψουν μάλιστα καὶ λίγα γιὰ τὴν ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ τους.

Στὸ παζάρι ἐμφανίζεται ἀγοραστής ἓνας ἀράτης ἄσχημος καὶ προσφέρει τὸ ποσὸ τῶν 300 λιρῶν καὶ 300 γροσίων.

Ἡ γυναῖκα πού ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή δὲν ἄρεσε τὸν ἀγοραστή της, προσεύχεται κρυφὰ νὰ μὴν «κλείσουν» συμφωνία. Δὲν ἔφτασαν εὐτυχῶς τὰ χρήματα καὶ ἡ Γιορδάνα γλύτωσε ἀπὸ τὸν ἄσχημο ἀράτη.

Τὸ ἀντρογόυνο προχώρησε σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ παζαριοῦ. Ἐκεῖ ἐμφανίζεται ὡς ἀγοραστής ἓνας Νάνος. Ἡ Γιορδάνα λυπᾶται καὶ πάλι γιὰ τὴν κακὴ της τύχη, ἀλλὰ μπροστὰ στὸν ἱερὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἐπωλεῖτο, μὲ σφυγμένη καρδιὰ δέχεται νὰ γίνῃ «χτήμα» τοῦ Νάνου. Μὲ συγκίνηση καὶ ἄφθονα δάκρυα ἀποχωρίζεται τὸν ἄντρα της καὶ τὸ ἀγαπημένο κοριτσάκι τους καὶ ξεκινᾷ στὸ ἄγνωστο μὲ κάποιον πού δὲν γνωρίζει καὶ πού δὲν συμπιπᾷ. Πόσο μεγάλη λοιπὸν εἶναι ἡ θυσία τῆς μάνας, γιὰ νὰ μὴν στερήσῃ τὴν ἀγκαλιά τοῦ Πατέρα ἀπὸ τὸ παιδί της. Ὁ δυστυχισμένος Γιάννης ἐπιστρέφει στὸ σπίτι καὶ σκιμμένος πάνω στοῦ παιδιοῦ τὴν κούνια, συντετριμμένος μέχρι τὰ μύχια, τὸ νανοῦρίζει, τραγουδώντας τὸ δροῦμα τῆς οἰκογενείας του.

Στὸ χτήμα του ποὺ τὴν ὠδήγησε ὁ πλούσιος Νάνος τὴν Γιορδάνα ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ὑπηρέτες νὰ ἐτοιμάσουν ὅσο πιὸ μεγαλόπρεπα ἤμπορούσαν τὸ γάμο του, μὲ τὴν πεντάμορφη γυναῖκα. Μὰ παρὰ τὴν χλιδὴ, παρὰ τὴν πολυτέλεια ποὺ ὑπῆρχε γύρω της, στὸ πρόσωπό τῆς Γιορδάνας δὲν ἀντιζε τὸ χαμόγελο καὶ ἡ λάμψη τῶν ματιῶν της, δὲν φώτιζε τὸ ἀποπνιχτικὸ περιβάλλον τοῦ Νάνου. Μιὰ μελαγχολία καὶ μιὰ ἀπέραντη πικράδα στὴν ἔκφρασή της ἀλλοίωσαν τὴν σπάνια ὁμορφάδα της. Συλλογισμένη καὶ πικραμένη, ἔστελνε τὸν λογισμό της στὰ ἀγαπημένα της πρόσωπα ποὺ γιὰ μερικὰ χρήματα, εἶχε ἀποχωριστῆ.

Ὁ Γάμος ἔγινε μὲ μεγαλοπρέπεια. Μὰ δὲν τὸν φαίδρυνε, δὲν τὸν μόρφινε ὁ ἦλιος τῆς Γιορδάνας, ἀν καὶ σὰν δούλη ἔπρεπε νὰ προφασιστῆ τὴν χαρούμενη. Καὶ σὰν ἡ νύχτα τὴν ὠδήγησε στὴν νυφικὴ παστίδα, τρομακτικὰ καὶ ἀνεξήγητα ὄνειρα τῆς στέρησαν τὴν ἡδονικότητα τοῦ ὕπνου. Τὸ ξημέρωμα ὁ ἄντρας της θέλοντας νὰ τῆς διώξῃ τὴν θλίψη, τὴν ἐρωτᾷ ἀν εἶναι εὐχαριστημένη. Ἐκείνη τότε τὸν περιγράφει τὸ τρομακτικὸ ὄνειρο ποὺ τὴν στέρησε τὸν ὕπνο.

— Εἶδα λέει τίς σκεπὲς ὅλων τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ νὰ εἶναι σκεπασμένες μὲ πάχνη, ἐνῶ στὴν δική μας σκεπὴ εἶχε πέσει αἷμα!

Ποίος νὰ δώσῃ ἐξήγησι στὸ τρομακτικὸ ὄνειρο;

Τί σήμαιναν ὅλα αὐτὰ;

Γιὰ νὰ βροῦν τὴν λύση, νὰ βροῦν κάποια ἐξήγησι, λέει ὁ καθένας τὴν ἱστορία του, τὴν καταγωγή του. Καὶ πρώτη ἡ Γιορδάνα:

— Ἀπὸ πολὺ μικρῆ ὄρφανειρα ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα. Καὶ ὁ μόνος σύντροφός μου ὁ ἀγαπημένος μου ἀδελφός, χάθηκε στὰ ξένα ποὺ πῆγε νὰ ἐργασθῆ καὶ ἔμεινα παντέρμη στὸν κόσμον, παλεύοντας μὲ τὴν σκληρόδα τῆς ζωῆς. Καὶ διηγῶντας τα, κεντὰ δάκρυα αὐλακώνουν τὸ ροζακὶ πρόσωπό της.

— Τί μυστικὰ γνωρίσματα εἶχε ὁ ἀδελφός σου; ἐρωτᾷ ὁ ἄντρας της.

— Μιὰ μαύρη ἐλιά στὴν μασχάλη του.

.....

Μὲ λυγμοὺς τὴν ἀγκαλιάζει τώρα καὶ τὴν φιλᾷ, ὄχι πιὰ σὰν ἄντρας της, μὰ σὰν ἀδελφός της. Διότι ἦτο ὁ ἀδελφός της!

Πόση χαρὰ δοκίμασαν καὶ οἱ δύο τους! Καὶ τούτη τὴν χαρὰ ἔπρεπε γρήγορα νὰ τὴν μεταφέρουν στὸν πονεμένο πατέρα καὶ στὸ ὄρφανεμένο κοριτσάκι. Ὅταν γύρισαν στὸ σπίτι, βρῆκαν τὸν ἄντρα της σκυμμένο πάνω στὴν κούνια τοῦ παιδιοῦ καὶ μὲ βορβορωμένα μάτια νὰ τὸ νανουρίζει. Μὰ ἀμέσως ἡ χαρὰ ἦλθε νὰ διώξῃ τὸν πόνο, ὅταν μαθαίνη τὸ εὐχάριστο γεγονός. Ὁ πλούσιος Νάνος ἐπιστρέφει στὸν ἄντρα της τὴν ἀδελφή του καὶ τοῦ χαρίζει τὰ χρήματα τῆς ἀγορᾶς της, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ πληρώσῃ τὸ στρατιωτικὸ καὶ θὰ μείνη κοντὰ στὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα στὸ λατρευτὸ του μαρὸ καὶ στὸν εὐεργέτη τους ἀδελφός.

4. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

α) Ἐπιστράτευση.

Ὁ πόλεμος ὅταν ἄνοιξε,
 ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, φαντάρους πήρανε.
 Κι' ἡ σειρά ἦρθε, στὰ παιδιά τοῦ Χάσκιοῦ νὰ πάνε.
 Ἄπ' ὄλους πὸ μπροστά, Χρῆστος πήγε.
 Στὴν μάχη τῆς Ἄγκυρας, ὁ Χρῆστος βρέθηκε.
 Στὴν μάχη, πρῶτος ὁ Χρῆστος τραυματίστηκε.
 Τὸν φίλο Κωνσταντὴ σὺν συνάντησε,
 τὸ ἄσπρο τὸ μαντήλι, τοῦ ἐζήτησε.
 Ἄν μ' ἀγαπᾶς ἀρκαντάση, δός μου τὸ μαντήλι σου
 τὸ μαῦρο αἷμα νὰ σκοπίσω.
 Καὶ παραγγελία τοῦ δίνει.
 Τώρα ποὺ θὰ φύγῃς
 καὶ στὸ χωριὸ θὰ ἔρθῃς
 τὴν μάνα μου ἂν θέλῃς,
 νὰ βοῆς καὶ νὰ τῆς πῆς:
 Ὁ Κώστας ὅταν ἦλθε τὴν μάνα συναντᾷ
 καὶ τὰ χαιρετίσματα μὲ κόπο τῆς μηνᾷ.
 Ἔσὺ εἶσαι τοῦ Χρήστου ἡ Μαμά;
 Τὸν Χρῆστο ἀρραβωνιάσαμε στὴν Ἄγκυρα ἐκεῖ
 μὲ ἄμορφο κορίτσι καὶ μὲ κανόνια μαζύ.

β) Ὁ Ξενιτεμένος.

Ἄσπρο περιστέρι ἀπὸ τὸν τόπο μου
 μαῦρο χελιδόνι ἀπὸ τὴν ἀραπιά (δὶς)
 ἔχω νὰ σοῦ γράψω μιὰ λιανὴ γραφοῦλα.
 Στὴν μάνα μου καὶ στ' ἀδέλφια μου
 στὴν πρώτη τὴν ἀγάπη νὰ τῆς πῆτε (δὶς)
 νὰ παντρευτῆ, νὰ μὴν μὲ καρτεροῦ.
 Ἐγὼ ἐδῶ ἀρραβωνιάστικα, ἐδῶ θὰ παντρευτῶ
 σὲ μιὰ Φραγκοπούλα τῆς Μαγίστρας θυγατέρα (δὶς)
 ποὺ μαγεύει τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι.
 Μάγεψε καὶ μένα καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἔλθω.
 Σὰν πῶ γιὰ νὰ ἔρθω χιόνια καὶ βροχάδες (δὶς)
 Σὰν πῶ γιὰ νὰ πομείνω, ἥλιος, καλοκαίρι.
 Νὰ τῆς πῆτε νὰ παντρευτῆ, νὰ μὴ μὲ καρτεροῦ
 Χριστιανὸ νὰ πάρη,
 Νὰ μὴν πάρη Τοῦρκο καὶ κομματίζεται.
 Ἐγὼ ἐδῶ ἀρραβωνιάστικα, ἐδῶ θὰ παντρευτῶ.

γ) Τὰ ἐννιά παλληκάρια.

Τὰ τέσσερα, τὰ πέντε, τὰ ἐννιά ἀδελφία
 τὰ δεκαοχτῶ ξαδέλφια
 Τοὺς ἦρθε τὸ φιομάνι ἀπὸ τὸ Βασιλιά
 νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν.
 Δώδεκα χρόνια πηγαίνουν μέσ' τὴν ἐρημιὰ
 πέντε μέρες δίχως τὸ νερό
 κι ἄλλες σαράντα πέντε δίχως τὸ ψωμί.
 Βρίσκουν ἓνα πηγάδι μέσ' τὴν ἐρημιὰ
 σαράντα ὄργιες στὸ φάρδος, καὶ ἑκατὸ βαθύ.
 Λαχανιάζουν, ξεκαχινιάζουν, ποιὸς νὰ κατεβῆ;
 Πέφτει λαχνιά στὸν Κώστα, στὸν μικρότερο.
 Τὸν δένουν, τὸν σφιχτοδένουν, τὸν κατέβασαν.
 Κατέβηκε ὁ Κώστας μὰ δὲ βρῆκε νερό.
 Τραβῆξτε με ἀδελφία, δὲν βρῆκα νερό.
 Ἐμεῖς τραβοῦμε Κώστα, μὰ δὲν ἔρχεσαι,
 Ἄφῃστε με ἀδελφία, πᾶντε στὸ καλό.
 Κι ἂν σᾶς ρωτᾷ ἡ μανούλαμ' τί ἔγινα;
 Μὴ πῆτε πὼς πνιγῆκα ἢ πὼς πέθανα.
 Νὰ πῆτε πὼς ἀρραβωνιάστηκα καὶ παντρεύτηκα
 καὶ πῆρα γιὰ γυναῖκα, κόρη Βασιλιά.

δ) Ἡ Παναγιώτα.

Τί κλαῖς καλὲ Παναγιώτα,
 τί κλαῖς καὶ δέρονεσαι,
 καὶ μένα τὸν μπαμπά σου
 γιατί δὲν μοῦ τὸ λές;
 Τί νὰ σοῦ πῶ πατέρα
 τί νὰ σοῦ διηγηθῶ;
 Τὸν πρῶτο ξάδελφό μου
 πολὺ τὸν ἀγαπῶ.
 Καλύτερα παιδί μου
 τὸ αἷμα σου νὰ πιῶ,
 παρὰ τὸν ἀνηπιό μου
 γαμπρὸ νὰ τὸν εἰπῶ.
 Κοίμα καλὲ Παναγιώτα
 κοίμα τὴν τρέλλα σου
 ἔκανες ρεζίλι
 καὶ τὸν πατέρα σου.

Ὅλα τὰ κοριτσάκια
 φοροῦνε πράσινα
 καυμένη Παναγιώτα
 μέσα στὰ βάσανα.
 Τὴν πήραν καὶ τὴν πήγαν στὸ πιὸ ψηλὸ βουνό
 Τρεῖς μαχαιριές τὴν δῶσαν στὸν ἄσπρο τῆς λαϊμό.
 Ἐλάτε κοριτσάκια
 νὰ τὴν ἐκλάψατε,
 καὶ σεῖς παλληκαράκια
 νὰ τὴν ἐθάψετε.
 Κρίμα καλὲ Παναγιώτα
 κρίμα τὸ μπῶί σου,
 ἔκανες ρεζίλι
 ὄλο τὸ σῶί σου.

Ἡ ὥρα ἔχει περάσει. Ἡ νύχτα προχώρησε πολὺ. Τὰ σανδάλια τελειώσαν. Τὸ σῶμα, τὸ ταλαιπωρημένο σῶμα τοῦ ἀγρότη, ζητᾷ ἐπίμονα λίγη ξεκούραση. Ἔτσι δίνεται τέλος στὴν φιλικὴ συντροφιὰ. Οἱ νοικοκυραῖοι, «περνοῦν» (κατευδώνουν) τοὺς ἐπισκέπτες μέχρι ἔξω τῆς μεγάλης ἀυλῆς τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοὺς ἀπευθύνουν τὸ καληνύχτισμα, ἐνῶ ἀκούγεται ἡ ἀκόλουθη στιχομυθία:

- Πάλι νὰ ρθῆτε.
- Πάλι θὰ ρθοῦμε.
- Καὶ σεῖς νὰ ρθῆτε.
- Καὶ μεῖς θὰ ρθοῦμε.

5. Ἀπὸ τὰ παιχνίδια ποὺ παίζουν τὰ παιδιὰ τῶν Ἀμφίων.

Ἡ Μαύρη κοττούλα.

Στὴν γῆ ἀνοίγονται δυὸ σειρὲς λακκάκια παράλληλα. Τῆς μιᾶς εἶναι μικρὰ καὶ τῆς ἄλλης μεγάλα. Οἱ παῖκτες τοῦ παιχνιδιοῦ θὰ εἶναι ὅσα καὶ τὰ λακκάκια. Στὰ μεγάλα λακκάκια τοποθετοῦν βότσαλα, συνήθως ἑννέα. Ὁρίζεται μιὰ μάνα τοῦ παιχνιδιοῦ, ποὺ θὰ κυλάει ἀπὸ μία ἀφρηθρία ἓνα τόπι στὰ λακκάκια. Ἡ ἀφρηθρία εὐρίσκεται σὲ ἀπόσταση 8 μέτρων, στὴν κάθετη προέκταση τῶν λακκακιῶν. Κάθε παιδί ἔχει διαλέξει ἓνα ἀπὸ τὰ λακκάκια καὶ βρῖσκεται κοντὰ του. Ἡ μάνα κυλάει τὸ τόπι καὶ ἐκεῖνο σταματᾷ σ' ἓνα ἀπὸ αὐτά. Τὸ παιδί ποὺ ἔχει τὸν λάκκο αὐτό, σπεύδει νὰ ἀρπάξῃ τὸ τόπι καὶ νὰ κτυπήσῃ τὰ ἄλλα παιδιὰ ποὺ ἤδη ἔχουν ἀπομακρυνθῆ. Ἐάν κτυπήσῃ κάποιον, τότε τοποθετεῖται ἓνα βότσαλο στὸ ἀντίστιχο μικρὸ λακκάκι, ἐκεῖνον ποὺ κτυπήθηκε.

Ἐὰν ὄχι, τότε σὲ ἐκείνου ποῦ ἀρχικῶς πῆγε τὸ τόπι. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται μέχρις ὅτου σὲ κάποιου παίχτου τὸ λακκάκι νὰ μεταφερθοῦν ὅλα τὰ βότσαλα ἀπὸ τὸ μεγάλο. Τότε κρύβουν τὸ τόπι σὲ κρυφὸ μέρος καὶ καλεῖται ὁ «χαμένος» νὰ τὸ βρῇ. Συγχρόνως οἱ παίχτες τὸν περιγελοῦν λέγοντας:

Κλούβιο ἀγὸ μὲς' στὴν φωλιά σου
ἄχ μαύρη κοτούλα μου.

Τὸ τραγούδι αὐτὸ τὸ συνοδεύουν καὶ μὲ τὸ κτύπημα μιᾶς πέτρας. Ὅταν τὸ παιδί τὸ βρῇ, τὸ παιχνίδι ἐπαναλαμβάνεται.

Κουβαρίστρες.

Ἐνας ἀριθμὸς παικτῶν, κάθονται κάτω στὴν γῆ, σὲ σχῆμα κύκλου. Στὸ κέντρο θρίσκεται μιὰ μάνα, κρατώντας μιὰ βέργα. Στὸ ἔξωτερικό μέρος θρίσκεται ἕνας παίκτης ὁ ὁποῖος καὶ περιφέρεται γύρω ἀπὸ τοὺς καθημένους παίχτες. Ἡ μάνα τὸν ρωτᾷ:

- Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;
- Ἀπὸ τὴν Πόλη.
- Στὸ δρόμο τί βρῆρες;
- Ἐνα χιλιάριο.
- Τί ψώνισες μ' αὐτό;
- Δαντέλλα καὶ κουβαρίστρες.
- Σὲ ποιὸν τίς χάρισες;

Ἀναφέρει τὸ ὄνομα ἑνὸς παίχτου, ὁ ὁποῖος σηκώνεται καὶ τρέχει νὰ τὸν πιάσῃ. Ἐκεῖνος ὁμως προλαμβάνει καὶ κάθεται στὴν θέση αὐτοῦ ποῦ τὸν κυνηγᾷ καὶ τότε τὸ παιχνίδι συνεχίζεται μὲ μάνα τὸν «χαμένο παίκτη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Χιουμοριστικὰ γεγονότα καὶ ἀνέκδοτα χαρακτηριστικῶν τύπων τοῦ χωριοῦ.

1. Χιουμοριστικὰ γεγονότα.

α) Τὸ μάλιστα.

Οἱ παλαιότεροι τῶν κατοίκων, ὡς ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας μας, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ τουρκόφωνη περιοχὴ τῆς Ἄν. Θράκης, δὲν γνωρίζουν καλὰ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες μεμονωμένες λέξεις, τίς ὁποῖες καὶ προσφέρουν κάπως παρηλλαγμένες.

Ἐνας λοιπὸν ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ὁ μακαρίτης πιά Θ., ταξίδευε ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην πρὸς τὴν Κομοτηνὴν, ἔχοντας συνεπιβάτη στὸ τραῖνο κάποιον λίαν ὀμιλητικὸ Κύριον. Ἄρχισε λοιπὸν ὁ κύριος νὰ τοῦ διηγῆται ἱστορίας

καὶ γεγονότα ἀπὸ τὴν ζωὴ του, προκειμένου νὰ περάσῃ ἡ ὥρα, στὶς ὁποῖες ἐλάμβανε στερεότυπα τὴν ἀπάντησιν — τὴν μόνην φυσικὰ πού ἤξερε — ἀπὸ τὸν μακαρίτη Θ. «μάλιστα». Τὸ τραῖνο ἔφτασε στὴν Κομοτηνὴ καὶ ἄλλη λέξι δὲν πῆρε. Πρὶν χωριστοῦν, ὁ ὁμιλητικὸς κύριος, ρωτᾷ καὶ πάλιν τὸν Θ.

— Μὲ κατάλαβες τί σοῦ ἔλεγα τόσες ὥρες;

— «Μάλιστα» ἀπαντᾷ ἐκεῖνος.

— Μήπως δὲν γνωρίζεις Ἑλληνικά;

— «Μάλιστα» ἀπαντᾷ πάλι ἐκεῖνος.

— Μὰ ἀφοῦ δὲν ξέρεις ἑλληνικά, πῶς μὲ κατάλαβες τί σοῦ ἔλεγα;

— «Μάλιστα» ἀπαντᾷ πάλι ὁ μακαρίτης.

Τότε μόνον κατάλαβε τὴν γκάφα πού εἶχε πέσει. Ἐγκατέλειψε θυμωμένος τὸν συνεπιβάτη του, διότι λυπήθηκε τὴν φαιά του οὐσία, πού ἐπὶ τόσες ὥρες ξόδευε.

β) Τὸ προζύμι.

Σὲ πολλὰ χωριά τῆς Θράκης, ἕνεκα τῶν ψυχρῶν καιρικῶν συνθηκῶν, γίνεται χρῆσις τοῦ οἰνοπνεύματος. Τοῦτο φέρει κέρρι, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς μᾶς μεταβάλλει σὲ Ναπολέοντα ἢ Ἀννίβα.

Μιά παρέα λοιπόν, διεσκέδαζε μέχρι ἀργὰ τὴν νύχτα καὶ κατηνάλωσε πολλοὺς μεζέδες καὶ μεγάλη ποσότητα οὔζου. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ μεζέδες δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ χορέσουν τὴν πείνα τοῦ Α. Διότι ἀργὰ τὴν νύχτα ὅταν ἐπέστρεψε στὸ σπίτι του, συνέχισε τὸ φαγητό.

Τί ἔφαγε ὁμως;

Ἡ γυναῖκα του, ετοίμασε τὴν μαγιά (προζύμι) γιὰ νὰ φτιάξῃ τὸ πρωὶ ψωμί. Τὸ ἔβαλε σὲ ἓνα δοχεῖο καὶ ἀφοῦ τὸ τοποθέτησε κοντὰ στὴν φωτιά τοῦ τζακιοῦ, γιὰ νὰ φουσκώσῃ, ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ.

Ὅταν ἔφτασε πεινασμένος τὴν νύχτα ὁ κύριος τῆς, ἐνόμισε πὼς ἦταν φαγητό καὶ τὸ κατεβρόχθησε δλόκληρο.

Μάταια τὸ πρωὶ ἡ γυναῖκα ἔφαχνε νὰ βρῇ τὸ προζύμι γιὰ νὰ φτιάξῃ ψωμί.

γ) Τὸ ἀρμυρόνερο.

Ὁ Γ. κηπουρὸς στὸ χωριό, γιὰ νὰ ἔχῃ κατανάλωσι τῶν προϊόντων του, δὲν ἔδινε φυτὰ στοὺς κατοίκους πού τοῦ ζήτησαν. Μὰ καὶ ἂν σὲ φίλον ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δώσῃ, φρόντιζε νὰ βουτίξῃ τίς ρίζες τῶν φυτῶν, προσηγουμένως στὸ ἀριωρὸ νερό. Καὶ φυσικὰ τὰ φυτὰ δὲν ρίζωναν.

Δὲν μπόρεσε ὁμως νὰ τὸ «χωνέψῃ» τὸ πάθημά του καὶ ὁ Σ.Α.

Γι' αὐτὸ φρόντισε τὸν ἐπόμενον χρόνον, νωρὶς - νωρὶς νὰ προμηθευτῇ σπόρους καὶ νὰ δημιουργήσῃ φυτώριον. Ὅταν τὰ φυτὰ μεγάλωσαν γύρισε ἀπὸ

σπίτι σὲ σπίτι, μοιράζοντάς τα δωρεάν. Οἱ ἀδελῆς γέμισαν λαχανικά καὶ κἀνεις δὲν προτιμοῦσε τὸ περιβόλι τοῦ Γ. Τότε κατάλαβε τὸ σφάλμα του, μὴ ἦταν ἀργά. Τὰ λαχανικά του ἐκείνη τὴν χρονιά τὰ ἔκανε ὅλα τουρσί.

δ) Σανδ—τώρα.

Ὁ Σ.Α. ὅταν ὑπηρετοῦσε τὴν θητεία του στὸν Στρατό, ἔτυχε τὶς ἡμέρες ἐκείνες πού πῆγε, ὁ Δ)τῆς του, νὰ πόση προαγωγή καὶ νὰ γίνη ταγματάρχης. Ὅλοι στὴν μονάδα, ἤρχοντο στὸν Δ)τῆ «καὶ σ' ἀνώτερα». Ὁ Σ.Α. προερχόμενος ἀπὸ τὴν Ἄν. Θράκη καὶ μὴ γνωρίζοντας καλὰ ἑλληνικά, ἔσπευσε νὰ εὐχηθῆ καὶ ἐκεῖνος ὡς οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ... μὲ μιὰ διαφορὰ. Εἶπε λοιπόν: «κύρ Δ)τὰ σανδ—τώρα». Καὶ θὰ τὸν τιμωροῦσε ὁ Δ)τῆς ἂν δὲν ἤξευρε τὴν προέλευσή του καὶ δὲν ἦτο χαρούμενος ἀπὸ τὴν πρόσφατη προαγωγή του.

ε) Τὸ πάθημα.

Ὁ Θ. εἶναι καλὸς νοικοκύρης, καὶ σὰν γεωργὸς φροντίζει νὰ ἔχη ὅλα τὰ γεωργικά σῦνεργα. Ἡ ἀρχὴ του ὅμως εἶναι νὰ μὴν δίδει ἀπ' αὐτὰ δανεικά, ἴσως γιὰ νὰ κἀνῃ καὶ τοὺς γειτόνους νοικοκυρταίους. Μιὰ φορὰ τὸν ἐπισκέπτεται ὁ γείτονάς του Π. καὶ τοῦ ζητᾷ μιὰ σκαπάνη γιὰ νὰ τσαπίση τὸ μπουστάνι του.

Καὶ ὁ Θ. τὸν ἀπαντᾷ:

— Γείτονα, ἔχω σκαπάνη, καὶ θὰ σοῦ τὴν ἔδωκα εὐχαρίστως, ἀλλὰ μόλις γύρισα καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ χωράφι καὶ ἡ σκαπάνη εἶναι πολὺ «κουρασμένη» τώρα.

Αὐτὸ ἦταν. Ὁ Π. στὸ θυμὸ του, ἐπάνω γιὰ τὴν ἀνεπάντεχη κερροῖδια τοῦ γειτόνου, ἐπερπάτησε ἐκείνη τὴν ἡμέρα 40 χιλ. καὶ πῆγε στὴν Κομοτηνὴ, προκειμένου ν' ἀγοράσῃ σκαπάνη, ἐπειδὴ τότε λεωφορεῖα δὲν ὑπῆρχαν. Ἐγίνε ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀπὸ τότε νοικοκύρης μὲ τὸ πάθημά του αὐτό.

στ) Φάρσες.

Ὁ Σ. εἶναι τρελλὰ ἐρωτευμένος μὲ μιὰ ὁμορφη κοπέλλα στὸ χωριό. Διαμένει δὲ σὲ ἄλλο χωριό, γειτονικὸ καὶ σὲ ἀπόσταση 3 χιλ. Μόλις τὸ σούροπο ρίξῃ τὰ προφυλακτικά του πέπλα, πραγματοποιεῖ τὶς ἐπισκέψεις του γιὰ νὰ χαρῆ — πλατωνικά πάντοτε — τὸν ἔρωτά του. Μὰ οἱ γαβριάδες τοῦ χωριοῦ, τὸν ἔχουν ἀντιληφθῆ καὶ στέκονται ἐμπόδιο στὰ σχέδιά του. Καὶ τὰ τεχνάσματα εἶναι πολλὰ.

1) Ἡ χελώνα. Ἀπὸ νωρὶς φροντίζουν καὶ βρίσκουν μιὰ χελώνα. Ἐπάνω της, στερεώνουν ἓνα μεγάλο κερί. Καιροφυλακοῦν στὸ πέρασμά του: καὶ τὴν ὥρα πού καταφθάνει ἀνάβουν τὸ κερί καὶ τὴν ἀφήνουν στὸν δρόμο.

Ἡ χελώνα κινεῖται ἀκανόνιστα μέσα στήν νύχτα. Ὁ ἐρωτῆλος μας, ὅταν τήν ἀντικρούζει, πανικοβάλλεται καί σπεύδει νά ἐπιστρέψῃ κατατρομαγμένος, πρὸς γενική εὐχαρίστηση τῶν γαβριάδων.

2) Ἡ νεκροκεφαλή. Ἄλλῃ πάλι φορὰ τοῦ κάνουν κάτι τρομακτικότερο. Προμηθεύονται μιὰ νεκροκεφαλή, καί τήν στήνουν σέ ἓνα παλόνι, ἠλεκτροφωτίζοντάς τήν μέ ἠλεκτρική στήλη. Στὸ ἀντίκρουσμά της μέσα στήν νύχτα, ὁ τρόμος τοῦ «Ρωμαίου» κορυφώνεται. Οἱ ἐπισκέψεις ὁμῶς συνεχίζονται παρὰ τίς ἀντιξοότητες, διότι «ἔξωρς ἀνήκατε μάχαν».

ζ) Ὁ καυτὸς τραχανᾶς.

Λόγῳ τῆς πατροπαράδοτης συνεργασίας τῶν κατοίκων, ὁ Θ. προσκάλεσε φίλους γιὰ νά σκάρουν τὸ ἀμπέλι του. Ἦρθε τὸ μεσημέρι καὶ ἡ γυναῖκα του ἡ Ἀγγέλω ἔφερε ζεστό - καυτό τραχανᾶ νά φάνε. Στρώνει τραπέζι, σερβίρει τὸν τραχανᾶ, καί πρῶτος ὁ κύριος της σπεύδει νά δοκιμάσῃ μὰ ζεματίζεται. Θέλησε δὲ τὸ πάθημά του αὐτὸ νά τὸ μεταβιβάσῃ καί στοὺς φίλους του καὶ λέγει:

— Βρὲ Ἀγγέλω χίλιες φορὲς σὲ εἶπα τὸ φαγητὸ νά τὸ φέρης ζεστό. Σήμερα πάλι «μπούζι» τὸ ἔφερες.

Οἱ φίλοι πεινασμένοι, ὥρμησαν χωρὶς προφύλαξη νά καταβροχθήσουν τὸν πατροπαράδοτο τραχανᾶ, μὰ... τινάχτηκαν σάν ἐλατήρια, φεύγοντας γιὰ τὸ χωριό. Ὁ Θ. γέλασε βέβαια μὲ τὴν καρδιά του, μὰ ἔχασε τοὺς βοηθοὺς στὸ ἔργο του.

2. Ἀνέκδοτα.

α) Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἄντρα.

Γιὰ νά ἀποδείξουν τὴν δύναμη καὶ τὴν ὑπολογίσιμη ὑπεροχὴ τοῦ ἄντρα στήν Θράκη, διηγοῦνται τὸν ἀκόλουθο μῦθο:

Στὴ στράτα βρισκόταν μιὰ μητέρα νέα μὲ μικρὸ παιδί στήν ἀγκαλιά της. Διαβάτης πού τὴν συναντᾶ, σκέπτεται κακόβουλα γι' αὐτή. Μὰ σταματᾶ γιὰ μιὰ στιγμή καὶ ἐρωτᾶ, τί γένος εἶναι τὸ παιδί; Ἀγόρι ἢ κορίτσι; Ἀγόρι ἄπαντᾶ ἢ γυναῖκα. Καί τότε παραιτεῖται τῶν «σχεδίων» του, φοβούμενος μήπως κάποτε ὁ μικρὸς ἐκεῖνος ἀνταποδώσῃ τὰ ἴσα, στήν ἰδική του γενιά.

β) Πὼς πῆρε τὸ ὄνομά του τὸ καρπούζι.

Δυὸ διαβάτες βρῖσκουν στήν στράτα ἓνα καρπούζι. Τὸ περιεργάζονται καὶ τελικὰ τὸ κόβουν στήν μέση. Μένουν ἐκθαμβοὶ ἀπὸ τὸ ὁμορφο χρῶμα καὶ τὴν κρῦα γεύση του.

— Ὁ ἕνας τότε λέγει: Τοῦτο τὸ πράγμα μοιάζει σὺν «κάρ», πὺ σημαίνει τουρκικὰ, χιόνι.

— Ὁ ἄλλος συμπληρώνει: Εἶναι καὶ πολὺ κρύο, σὺν «μπούζ», πὺ σημαίνει τουρκικὰ κρύο.

Ἔτσι ἔνωσαν τοὺς χαρακτηρισμοὺς των καὶ τὸ ὄνομασαν «κάρ-πούζι». Ἐπειδὴ δὲ οἱ διαβάτες ἔφαγαν καὶ δροσίστηκαν γι' αὐτὸ σήμερον συνηθίζεται στὸ χωριὸ νὰ δίνουν ἀπὸ τὸ πρῶτο τρύγημα τοῦ μπουστάνου, καρπούζια, ὥστε νὰ δροσίζονται ὅλοι ὅπως καὶ οἱ διαβάτες.

γ) Ὁ ἐγωϊσμοὺς τῆς γυναῖκας.

Ὁ Θεὸς — διαβάτης, συνάντησε κάποτε ἕναν ἀγρότη πὺ καλλιερгоῦσε τὸ χωράφι του, κατὰ τὴν αὐτὴ φορὰ πάντοτε. Μόλις δηλαδὴ τελείωνε ἢ αὐλακιά «ξέξενε» τὰ ζῶα, φορτωνόταν τὸ ἄλεκτρο στὸν ὤμο καὶ πήγαινε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὁ ἀγνωστος ἄνθρωπος — Θεὸς, τὸν συμβουλεύει νὰ ἐπιστρέφῃ. Ὁ γεωργὸς ἀσπάσθηκε τὴν γνώμη τοῦ ἀγνώστου καὶ εἶδε τὴν δουλειὰ νὰ τελειώῃ πὺ γρηγόρα. Γι' αὐτὸ καὶ εὐχαρίστησε τὸν ξένο.

Ὁ ἴδιος ἄνθρωπος προχωρῶντας ἦλθε στὸ χωριὸ καὶ θρῖσκει μιὰ γυναῖκα νὰ ὑφαίνῃ. Πετοῦσε καὶ αὐτὴ τὴν σαῖτα ὅλο ἀπὸ τὴν ἴδια μεριά, καὶ ἔκοβε στὸ τέλος τὸ ὑφάδι.

Ὁ ξένος τὴν συνέστησε νὰ ἐπιστρέφῃ τὴν σαῖτα. Πλὴν ὅμως ἡ γυναῖκα δὲν δέχεται καὶ ἐπιμένει στὴν ἰδικὴ τῆς ἄποψη. Ὅταν ὅμως ὁ ξένος ἀπομακρύνεται, δοκιμάζει καὶ θρῖσκει τὴν γνώμη του σωστή.

Στὸ πέρασμα κάποιου νέου διαβάτη, ὁ ἀγρότης ὁμολογεῖ ὅτι κάποιος ξένος τὸν διευκόλυνε μὲ τὸν τρόπο πὺ τοῦ ὑπέδειξε. Ἡ γυναῖκα ὅμως ἐπιμένει ὅτι «ἔτσι ὑφαίνει ἐκείνη πάντα». Ὁ Θεὸς τότε ἀποκαλύπτεται καὶ εὐλογεῖ μὲν τὸν ἄντρα καὶ τὸ ἔργο του, τῆς δὲ γυναῖκας ὄχι. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργον τῆς γυναῖκας ὑπολείπεται πάντοτε τοῦ ἀντρός.

δ) Τὸ κρύψιμο τῶν χρυσαφικῶν.

Μεταξὺ τῶν συζύγων, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀρμονικὴ συμβίωση, ἀπαραίτητη τυγχάνει καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴν διαχείριση τῶν ἀγαθῶν καὶ χρημάτων. Ἡ ἀπόκρυψη τῶν χρημάτων πολλὰ φορὰς ὀδηγεῖ σὲ ἀτυχήματα καὶ δι' αὐτὸ διηγοῦνται τὸν ἀκόλουθο μῦθο:

Ὁ ἄντρας ἀπέκτησε πολλὰ χρήματα ἀπὸ κάποιο «ἔθρημα» καὶ ἐθεώρησε καλὸ νὰ τὸ κρατήσῃ μυστικὸ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Γιὰ νὰ μὴν τὰ βρῇ ἡ γυναῖκα του, τὰ ἔβαλε μέσα σὲ ἕνα κουρούπι καὶ ἐπάνω ἔθριξε φακὲς γιὰ νὰ τὰ σκεπάσῃ. Ἀργότερα γιὰ στρατιωτικὸς λόγους, κλείστηκε στὴν φιλακή. Φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπῖτι, παραγγέλει στὴν γυναῖκα του νὰ μὴν «ἀφήνῃ» ποτὲ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μόνῃ της.

Κάποτε πέρασε ἕνας κανατᾶς ἀπὸ τὸ σπῖτι τῆς γυναῖκας καὶ θέλησε αὐτὴ ν' ἀγοράσῃ μιὰ κανάτα, μὰ δὲν εἶχε καθόλου χρήματα. Ὁ κανατᾶς δέχεται

νά τοῦ δώση ὅ,τι εἶχε. Σκέφθηκε ἐκείνη, ὅτι σὲ ἕνα κουρούπι ἔχει φακέξ. Τρέχει τὸ φέρονει καὶ τὸ ἀδειάζει ὄλο ὅπως ἦτο στὸ σακκί, τοῦ κανατᾶ.

Ἐκεῖνος τὸ ἀντελήφθηκε τὸ περιεχόμενο τοῦ κουρουπιου καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰ του, δίνει ὄλο τὸ φόρτωμα στὴν γυναῖκα. Χαρούμενη ἐκείνη τὸ μεταφέρει στὸ σπιτικό της καὶ μετὰ ἐπισκέπτεται τὸν ἄντρα της στὴν φυλακή, φορτωμένη στὴν πλάτη της τὴν πόρτα. Ὁ ἄντρας της τὴν μάλωσε καὶ τῆς εἶπε πὼς μὲ αὐτὸ πὸν τῆς εἶχε συστήση ἐννοοῦσε νὰ φιλήη ὄλο τὸ σπίτι. Ἡ γυναῖκα ἐν συνεχείᾳ τοῦ διηγείται τὴν «ἐπιτυχία» της, μὲ τίς φακέξ καὶ τὸν κανατᾶ. Ὁ ἄντρας της τότε τῆς ἀποκαλύπτει τὸ μυστικό, στενοχωρημένος. Καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ ἀπαντᾶ: Ἐσὺ ἔχεις τὸ φταιξίμο, διότι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ κάνης κρυφὰ τίς δουλειές σου ἀπὸ τὴν γυναῖκα σου.

ε) Ὅ,τι κάνεις, τὸν ἑαυτὸ σο τὸ κάνεις.

Φτωχὴ γριουλά τοῦ χωριοῦ μένει μόνη ἐπὶ σειρά ἐτῶν τώρα διότι ἀφοῦ ἔχασε τὸν ἄντρα της στὸν πόλεμο, στερήθηκε καὶ τὴν συντροφιά τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της, πὸν ἔφυγε στὴν ξηντειά, χωρὶς νὰ δίδει σημεῖα ζωῆς.

Τακτικὴ συντροφιά εἶχε μόνον ἕναν φτωχὸ ζητιάνο, πὸν τακτικὰ τὴν ἐπισκέπτετο καὶ ἐλάμβανε ἀπὸ αὐτὴν ὅ,τι εἶχε τὸ φτωχικό της σπιτάκι. Ἀπαραιτήτη ἦτο ἡ ζεστὴ πίττα πὸν τοῦ προσέφερε κάθε Σάββατο. Εἶχε ὅμως ἀπηυδία ἀπὸ τίς συχνές ἐπισκέψεις του καὶ ἀποφάσισε νὰ θέση τέρμα σὲ αὐτές, δίνοντάς τον πίττα δηλητηριασμένη ἀντιγράφοντας οὕτω τὸ «χριστόψωμο» τῆς κακιάς πεθεράς τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ὁ γύφτος — ζητιάνος, ὁσάκις ἐλάμβανε ἀπὸ τὴν γριά κάτι ἀντηύχето στερεότυπα ὡς ἐξῆς: Ὅ,τι κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου τὸ κάνεις.

Ἀφοῦ ἐτοίμασε τὸ δηλητηριασμένο ψωμί - πίττα, τὸ προσέφερε στὸν ζητιάνο κατὰ τὴν νέα του ἐπίσκεψη, βέβαιη ὅτι θ' ἀπαλλαγῆ μὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸν ἐνοχλητικὸ ἐπισκέπτη. Ὁ γύφτος λαμβάνει τὴν πίττα καὶ ἀφοῦ ἀπειθύνει τὴν σχετικὴ εὐχή, φεύγει. Στὴν στροφή συναντᾶει ἕναν διαβάτη, πεινασμένο πὸν τοῦ ζητεῖ νὰ τοῦ προσφέρει κάτι γιὰ φαγητό. Πονόψυχος ὁ ζητιάνος, προσφέρει τὴν ζεστὴ καὶ καλοφτιαγμένη πίττα τῆς γριάς καὶ συνεχίζει τὸν δρόμο του.

Σὲ λίγο ὁ διαβάτης καὶ ἐνῶ πλησιάζει στὸ σπιτικό του, πὸν δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς γριάς — ἦτο ὁ ξηντενιμένος γιὸς της — αἰσθάνεται φοβεροὺς πόνους καὶ πίπτει στὸ κρεβάτι. Στὶς ἐρωτήσεις τῆς μητέρας του, τί τοῦ συμβαίνει ἐκεῖνος τῆς διηγείται τὴν συνάντησή του μὲ τὸν ζητιάνο καὶ τὴν πίττα πὸν ἔλαβε ἀπ' αὐτόν. Καὶ σὲ λίγο ξεψυχᾶ...

Τότε ἡ γριά ἐνόησε τὰ λόγια τοῦ ζητιάνου: ὅ,τι κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου τὸ κάνεις.

Διότι ἔγινε ἡ φόνισσα τοῦ χαμένου ἐπὶ χρόνια παιδιοῦ της, τὴν στιγμή πὸν θὰ τῆς ἔφερνε τὴν χαρὰ στὸ σπίτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Τοπωνυμικά.

Ἄν παλαιότερα λόγῳ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας στήν περιοχή αὐτή, ἡ ὀνοματολογία ὠρισμένων περιοχῶν, διὰ τουρκικῶν λέξεων ἦτο ἐπιβεβλημένη, σήμερα διὰ τὸν ἴδιον λόγο, ἐπιβάλλεται — ἀντιστρόφως τώρα — ὅπως διὰ τὴν «ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν» ἐξαλειφθοῦν πολλὰ ἀπομεινάρια τῆς τουρκικῆς διάβασης ἀπὸ τὸν ἑλληνικώτατο τοῦτο χωρο. Ξενίζεται κανεῖς, ἀκούοντας νὰ φέρουν τουρκικὴν ὀνομασίαν, χωροὶ ἑλληνικοί. Μήπως στερεῖται ἀντιστίχου ἔστω ὀνοματολογίας ἢ πλουσιωιάτη καὶ διαυγεστάτη καὶ μουσικωιάτη ἑλληνικὴ γλῶσσα; Εἶναι μειωτικὸ διὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ φιλοτιμία, ἢ διαιώνισιν μιᾶς τέτοιας καταστάσεως. Δὲν παραγνωρίζω τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ὀρολογία, δανεῖζεται πολλὰς λέξεις ξενικὰς, τῶν ὁποίων γίνεται εὐρυτάτη χρῆσις στήν πατρίδα μας. Παράλληλα καὶ ἡμεῖς ἔχομε δανείσει στήν διεθνή ὀρολογία, πάμπολλες λέξεις — κυρίως τῆς ἀρχαιότητος. Νὰ δεχόμεθα ὅμως μοιρολατρικά καὶ ραγιαδίστικα, τὴν γλῶσσαν ποῦ ὑπῆρξε τὸ «ἀφίονισ» διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς δικῆς μας, εἶναι ἀνεπίτρεπτον. Εἶναι βαρὺ σφάλμα νὰ δεχόμεθα σὰν ἀναντικατάστατες, λέξεις τῆς τουρκικῆς διαλέκτου.

Σήμερα σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Δυτ. Θράκης, οἱ τοποθεσίαι δὲν φέρουν ἑλληνικὰς ὀνομασίας. Βουνά, ποταμοὶ καὶ περιοχῆς, ἐξακολουθοῦν νὰ ὀνομάζονται μὲ τουρκικὰς λέξεις. Ἐξαίρεσις ἀποτελοῦν τὰ χωριά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀρχικῶς ἀκόμη ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων, μετωνομάσθησαν καὶ ἔλαβον παραπλησίαν ὀνομασίαν πρὸς τὴν τουρκικὴν.

Τὸ χωριὸν Ἄμφια (λέξις σχέσιν ἔχουσα μὲ τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἱερέως) ἐλέγετο Χατζημουσταφάκιοι ἦτοι εἶναι σχετικὴ πρὸς τὴν τουρκικὴν. Διότι Χατζημουσταφάκιοι, σημαίνει τὸ χωριὸν τοῦ Χατζῆ-Μουσταφᾶ (ἱερέως).

Τὸ παραπλησίον χωριὸν Μύστακας, ἐλέγετο Μπουγιοκλούκιον. Ἦτοι χωριὸν τοῦ «μύστακος».

Ἐξακολουθοῦν ὅμως οἱ κάτοικοι νὰ διατηροῦν μὲ τουρκικὴν ὀνομασίαν, τὶς ἀγροτικὰς περιοχῆς, διὰ τὶς ὁποῖαι πρέπει νὰ δωθῆ καὶ σὲ αὐτὰς ἑλληνικὴ ὀνομασία.

1. Λόφος Κὰν — τεπε (ματωμένος λόφος).

Τοῦ χωρίου δεσπόζει γήλοφος, ποῦ καλύπτεται κατὰ τὸ 1)3 καὶ κυρίως πρὸς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευράν, μὲ πανόψηλα πεῦκα, ποῦ δίδουν ὀμορφάδα καὶ ζωὴν στὸ χωριὸν. Στὸ κέντρο τοῦ λόφου ὑπάρχει σήμερα Ἐκκλησίαι Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἀφιερωμένη στήν μνήμην τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Σὲ ἀπόστασιν πενήτηκοντα μέτρων ἀνατολικά, εἶναι κατασκευασμένο μικρὸ προσκυνητάρι, εἰς μνήμην τῶν Ἁγίων Κωνσταντίου καὶ Ἐλένης.

Διὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ γήλοφου εἰς «ματωμένον λόφον» (Κὰν—τεπε) ὑπάρχουν αἱ ἐξῆς ἐκδοχαί:

α) Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Βουλγαρικῆς κατοχῆς πρὸ τοῦ 1922, τὸ χωριὸ ἐκατοικεῖτο ἀπὸ Τούρκους μονίμους κατοίκους καὶ Βουλγάρους κατακτητάς. Ὁ λόφος ἦτο ἄδενδρος καὶ στὸ κέντρο αὐτοῦ ὑπῆρχε μεγάλο ἄλωνι, διὰ τὸν ἄλωνισμό τῶν γεννημάτων. Μέσα σὲ αὐτὸ συνεκεντρῶνοντο ἅπαντες οἱ Βούλγαροι κάτοικοι κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Κων)ντίνου καὶ Ἑλένης τὴν 21ην Μαΐου, πού ἰδιαιτέως ἐτιμοῦσαν καὶ ἐώρταζον αὐτὴν μὲ μεγαλοπρέπειαν. Ἀφιέρωναν δὲ ὡς «*κοορμπάνια*», 5 ἀρνιά.

Αὐτὰ ἐσφαγίαζαν ἐπάνω στὸν λόφο καὶ κοντὰ στὸ ὑπέροχον σήμερον προσκυνητάρι. Ἐπειδὴ τὸ αἷμα ἔτρεχε ἄφθονο ἀπὸ τὰ πέντε ἀρνιά, ὁ λόφος αἱματώνετο, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὄνομασία «*Ματωμένος λόφος*». Τὰ ἀρνιά τὰ ἔθραζαν μέσα σὲ πέντε χύτρες καὶ τὰ ἐμοίραζον μετὰ σὲ ὅλες τὶς παρῆες πού ἐσχηματίζοντο μέσα στὸ πέτρινο ἄλωνι, ὅπου ἐπακολουθοῦσε γλέντι ὅλη τὴν ἡμέρα.

β) Νεώτεροι ἀναφέρουν ὅτι, κατὰ τὸν πρόσφατο πόλεμο μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, συνήφθη μεγάλη μάχη ἐκεῖ καὶ χύθηκε ἄφθονο αἷμα. Ἐκτοτε ὠνομάζετο ματωμένος λόφος.

2. Ἀσμαλικ.

Ἀνατολικά καὶ συνέχεια τοῦ χωριοῦ, ὑπάρχει ἡ περιοχή Ἀσμαλικ. Ἡ ὄνομασία προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ — παλαιότερα — στὴν περιοχή αὐτὴ πολλῶν αὐτοφυῶν κτημάτων. Ἀσμά, σημαίνει κλήμα. Ὑπῆρχαν δὲ πάρα πολλά ὥστε ἀναρριχόμενα τοῦτα ἐπὶ τῶν ἐπίσης αὐτοφυῶν ἀγριοδένδρων, ἀπετέλουν μίαν ἀτέραντη κληματαριά (Ἀσμαλικ).

3. Γκιόλγκελικ.

Ἡ νότια περιοχή — κυρίως πεδινὴ — ὀνομάζεται Γκιόλγκελικ. Ὑπῆρχαν ἐδῶ παλαιότερα πολλά αὐτοφυῆ ἀγριόδενδρα τὰ ὁποῖα καὶ ἐσχηματίζαν «*μόνιμη σκιά*», (γκιολγκε). Λόγω δὲ τῆς διαρκοῦς σκιάς, ἡ περιοχή ἦτο ἀκατάλληλος διὰ πᾶσαν καλλιέργεια.

Τὸ ὑψόμετρον τῆς περιοχῆς εἶναι πολὺ χαμηλόν, καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χειμῶνα, συγκεντροῦνται πολλὰ νερά, σχηματίζοντα ἓν εἶδος τεχνιτῆς λίμνης.

Διὰ τὴν περιοχὴν αὐτὴν πιστεύουν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἐκατοικεῖτο. Ὡς πιθανὴ δὲ πόλις, πού ὑπῆρχε, ἐθεωρεῖτο ἡ Τραϊανούπολις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμαρτύρησε ἡ Ἁγία Γλυκερία. Νέος τοῦ χωριοῦ, πρὶν ὀλίγα χρόνια, εὐρισκόμενος στὸν στρατὸ ὠραματίσθη τὴν Ἁγίαν, ἡ ὁποία καὶ τοῦ ὑπέδειξε σημεῖον τῆς περιοχῆς ὅπου καὶ τῆς ἀνήγειρε εἰκονοστάσι.

Ἄλλο στοιχεῖο πού πεῖθει περὶ τῆς ὑπαρξέως πόλεως, εἶναι ἡ κατὰ τὴν περίοδον τῆς βροχῆς ἀνεύρεσις ὑπὸ τῶν τσοπάνηδων χρυσῶν νομισμάτων, ὡς Κωνσταντινάτα κλπ. Γενομένων προσφάτως ἀνασκαφῶν διὰ τὴν διάνοιξιν νέας

κοίτης τοῦ ποταμοῦ Φίλιουρί, τὸ 1966, εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια ἀρχαίων ἀγγείων. Ἐπίσης σὲ ἀπόσταση 700 μέτρων, διήρχετο ἡ Ἐγνατία ὁδός, τῆς ὁποίας τμήμα γεφύρας, σώζεται μέχρι σήμερον.

4. Ἄλ — καμπᾶ.

Στὴν βόρεια πλευρὰ τοῦ χωρίου καὶ πλησίον τοῦ Νεκροταφείου ὑπάρχει ἡ περιοχὴ Ἄλ—καμπᾶ, (ἀφράτο μανδρί). Καὶ διερωτήθη κάποιος ἂν τὸ μανδρὶ εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀφράτο.

Διὰ τὴν τοποθεσίαν ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐξήγησις.

Ἡ περιοχὴ εἶναι γήλοφος καὶ καταλήγει νοτίως πρὸς ρεματιά. Στὴν μεγάλη πλευρὰ τοῦ γηλόφου, ὑπῆρχαν κατασκευασμένα ἀχυροκάλυβα, ὅπου διέμειναν κοπάδια προβάτων, μὲ τοὺς τσοπάνηδες.

Οἱ κάτοικοι λόγῳ τῶν πολλῶν προβάτων, εἶχαν δημιουργήσῃ μιὰ «συνουκία» κοπαδιῶν στὴν περιοχὴ, διατηρῶντας ἔτσι καθαρὸ τὸ χωριὸ ἀπὸ τὶς ἀκαθαρσίες. Καὶ ἦσαν αὐτὰ πάρα πολλά. Ἀργότερα ἐπωλήθησαν καὶ ἡ περιοχὴ ἔχασε τὴν παλιὰ ζωὴ τῆς. Τὰ κτήματα ἀπεδόθησαν στὴν καλλιέργεια καὶ μάλιστα ἐδημοουργήθησαν ἀμπελώνες. Ἡ μακροχρόνιος παραμονὴ τῶν προβάτων, εἶχε λιπάνει ἀρκετὰ τὸ ἔδαφος καὶ τὸ χῶμα ἔγινε «ἀφράτο». Μὲ τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται γνωστὴ ἡ περιοχὴ μέχρι σήμερον, πὺ ἐξέλειπαν καὶ οἱ ἀμπελώνες λόγῳ τῆς φυλλοξήρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

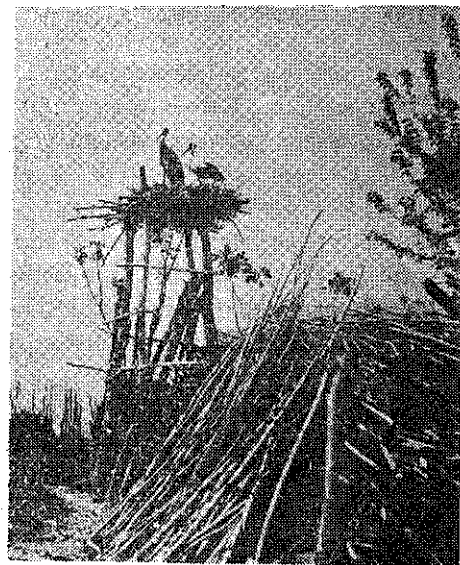
1. ΜΕΓΑ Γ. : Λαϊκαὶ ἑορταί.
2. ΠΛΟΥΤΜΑΚΗ Γ. : Λαογραφικὰ σημειώματα Κρήτης τόμος Α'.
3. ΣΠΤΡΙΔΑΚΗ Γ. : Ὅδηγίαι πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης.

Γυναῖκες τῶν Ἄμφιων, ἀσχολούμενες μὲ τὸ βοτάνισμα τῶν «χασολαϊμάδων» (καπνοσπορεῖα).

Χαρακτηριστική ένδυμασία νεάνιδος τῆς καλιᾶς
ἐποχῆς.

Ὁ Πύργος - φωλιὰ τῶν πελαργῶν, πὸς μὲ ἐπι-
μέλεια κατασκευάζουν οἱ κάτοικοι, γιὰ τὴν
διαμονὴ τῶν ἄκακων πουλιῶν.

Γυναῖκες τῶν Ἀμφίων μὲ κόλλυβα κατὰ τὴν ὄρα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑ ΤΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 38 ΑΘΗΝΑΙ

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Υ Π Ο
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΨΑΘΑ
Κ Α Ι
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΗΤΡΑΚΛΗ-ΨΑΘΑ

ΑΘΗΝΑΙ
1970

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θεσμὴ εἶναι ἡ εὐχαριστία μας πρὸς τὸν Θεὸν ὡς καὶ πρὸς τὴν «Ἐταιρίαν Θρακικῶν Μελετῶν», διότι ἤδη ἐφθάσαμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἐκδοθῇ ἡ λαογραφικὴ μας μελέτη «Ὁ Σκοπὸς Ἀνατολικῆς Θράκης», ἡ ὁποία ὑπῆρξε καρπὸς τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὴν γενέτειρα τῶν γονέων μας.

Εἰς τὴν προσπάθειάν μας πρὸς συγγραφὴν τῆς μελέτης αὐτῆς συναντήσαμε φαινομενικῶς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, ἡ ἐνατένισις ὅμως πρὸς τὸν τεθέντα σκοπὸν μᾶς ἐγινάντωσε τὴν ὑπομονὴν, τὴν καρτερίαν καὶ ἐγεύθημεν ἤδη τοὺς πρώτους καρποὺς τῆς ἐργασίας μας οἱ ὁποῖοι εἶναι δύο οἱ ἐξῆς: 1) ἡ τιμὴ μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλε ἡ ἐπιτροπὴ βραβεύσεως τῆς Κοινότητος Νέου Σκοποῦ Σερρών τὸ βιβλίον τοῦτο καὶ 2) ὁ ἔπαινος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἦδη εὐγενῶς προσφέρεται «ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν» νὰ ἐκδώσῃ τὴν μελέτην μας περιβάλλουσα μὲ τὴν ἰδικὴν της τιμὴν καὶ ἐκφράζομεν καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς τὰς εὐχαριστίας μας.

Ἐπὶ πλέον χρέος μας εἶναι νὰ εὐχαριστήσωμεν θερμῶς καὶ ἅπαντας τοὺς Σκοπιανούς καὶ τοὺς ἄλλους Θράκας οἱ ὁποῖοι προθύμως μᾶς παρέσχον κάθε πληροφορίαν.

Ἐν Νέῳ Σκοπῷ τῇ 1ῃ Μαρτίου 1970

Οἱ συγγραφεῖς
Ἀπόστολος Δημοσθένους Ψαθάς
καὶ
Βασιλικὴ Μητρακλῆ — Ψαθά

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Αριθμ. Πρωτ. 87634

Αθήναι, 29 Φεβρουαρίου 1968

Π ρ ό ς
τόν κ. Αποστολον Παθάν, διδάσκαλον
καί τήν κ. Βασιλικήν Μητρακλή Παθάν, διδασκάλισσαν.
Τριγλίνα 28
εις Σέρρες

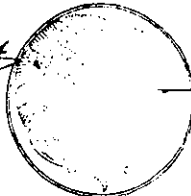
"Εχομεν τήν τιμήν νά γνωρίσωμεν ὑμῖν, ὅτι ἡ Σύγκλητος λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν, κατὰ τήν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 22 Δεκεμβρίου 1967, τήν σχετικήν ἀναφοράν τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἀπεφάσισε τήν ἀπονομήν εἰς ὑμᾶς τρίτου ἐπαίνου μετὰ χρηματικῆς ἀμοιβῆς ἐκ δρχ. χιλίων πεντακοσίων (1.500), διὰ τήν ὑφ' ἡμῶν ὑποβληθεῖσαν εἰς τό ἀνωτέρω Κέντρον συλλογήν "Ὁ σκοπός Ἀνατολικῆς Θρακῆς".

Ὁ Πρόεδρος

ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΚΑΚΙΣ

Ὁ Γενικός Γραμματεὺς

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΕΟΥ ΣΚΟΠΟΥ
ΣΕΡΡΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑ ΒΡΑΒΕΥΣΕΩΣ
Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΒΡΑΒΕΥΣΕΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΝΕΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΣΕΡΡΩΝ
Α Π Ο Ν Ε Μ Ε Ι
Β! Β Ρ Α Β Ε Ι Ο Ν

Είς τόν *Απόστολον Παθόν* του *Δημοσθένους*
διά τὸ δοκίμιον αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: *Ἱστορία Σκοπῶν Ἀν. Οὐράνης.*

Ἐν Ν. Σκοπῶ τῇ 27 Φεβρουαρίου 1966

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

[Handwritten signatures]

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΥΤΑΝΤΖΗΣ
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΑΝΘΟΠΙΔΗΣ
ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΒΑΛΙΟΥΔΗΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

[Handwritten signature]

ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ

Ὁ Σκοπὸς Ἀνατολικῆς Θράκης εὐρίσκεται βορειοανατολικά τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων περίπου ἀπ' αὐτήν. Εἶναι κτισμένος ἐπάνω εἰς δύο λόφους ποῦ κεῖνται ἀμφιθεατρικά. Διαρρέεται ἀπὸ ἕναν χείμαρρον ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Στράντζας καὶ χύνεται εἰς τὸ μεγάλο ρέμμα τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, παραπόταμον τοῦ Ἐργίνη (Κοιν. Ἐργίνας).

Κυκλικά τοῦ Σκοποῦ εἶναι φυτευμένα τ' ἀμπέλια τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων περίπου, κατάφυτα δὲ καὶ ἀπὸ ποικίλα ὀπωροφόρα δένδρα, προσφέρουν μαγευτικὴν θέαν εἰς τὸν θεατὴν κατὰ τὴν ἀνοιξιν καὶ τὸ καλοκαίρι.

Βορείως τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς τρίωρον ἀπόστασιν, θρῖσκεται τὸ ὄρος Μικρὸς Αἴμος ἢ Στράντζα. Ἡ ὄροσειρὰ τοῦ Μικροῦ Αἴμου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Βουλγαρία καὶ τελειώνει στὸ ἀνοιγμα τοῦ Βοσπόρου, πρὸς τὴν Μαύρη Θάλασσα. Τουρκικὰ ὀνομάζεται «Κιουτσούκ - Μπαλιάν» καὶ ἔχει τὴν ἴδια σημασία μὲ τὰ Ἑλληνικά.

Ἡ ὄροσειρὰ αὐτὴ ἔχει πολλὰ ἐπὶ μέρους βουνὰ καὶ κάθε βουνὸ πάλι τὶς δικές του κορυφές.

Σπίτια

Τὰ σπίτια τοῦ Σκοποῦ εἶναι εὐρύχωρα καὶ τὰ πιὸ πολλὰ διώροφα. Ἐσωτερικὰ εἶναι στολισμένα μὲ περισσεῖα φιλοκαλία, ἰδίως μὲ ἔργα ἐγχωρίου κατασκευῆς.

Οἱ Σκοπιανὲς ἦσαν ξακουστὲς γιὰ τὴν δεξιοτεχνία τους σὲ ὅλους τὶς γυναικειῖες ἐργασίαι καὶ ἰδίως τοῦ «λάκου»⁽¹⁾, τὰ «συρτὰ»⁽²⁾ καὶ τὰ «σκουλωτὰ»⁽³⁾ τὰ ἔστρωναν ἐπάνω στὰ «σέτια»⁽⁴⁾ τὸν χειμῶνα, ἐνῶ κάτω στὸ πάτωμα ἦταν στρωμένα παχιά «κιλίμια» μὲ διάφορα σχέδια σὲ τεχνικώτατο συνδυασμὸ χρωμάτων. Τὸ δημιουργικὸ καὶ ἐφευρετικὸ πνεῦμα τῶν γυναικῶν τοῦ Σκοποῦ ζητώντας διαρκῶς καινούργια τέχνη στὸν ἀργαλεῖο, τελειοποίησε

1. Λάκος = Ἀργαλεῖος.

2. Συρτὰ = Ὑφαντὰ μάλλινα σέτα βαμμένα κόκκινα σκοῦρα.

3. Σκουλωτὰ = Ὑφαντὰ μάλλινα μὲ τὴν καλὴ ἐπιφάνεια σκουρωτὴ ποῦ ὅταν ἦταν βαμμένα κόκκινα ἢ πράσινα ἔμοιαζαν σὲν βελουδο.

4. Σέτια = Καναπέδες κτιστὸς κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου. Σὲ μερικὰ δωμάτια εἶχαν σέτια καὶ στοῦς δύο τοίχους καὶ σὲ ἄλλα καὶ στοῦς τρεῖς.

τὰ «κίλιμα»⁽¹⁾ ἀπὸ τὰ «λουρωτά»⁽²⁾ ποὺ ὑφαίναν τὰ πρῶτα χρόνια ἐφθασαν στὰ «ξεφραδιαστά»⁽³⁾. Ὅταν πλησίαζε τὸ Πάσχα ὅλα τὰ «χειμωνιάτικα» σηκώνονταν, τινάζονταν, πλύνονταν στὸν ποταμὸ καὶ φυλάγονταν στὰ «σεντούκια»⁽⁴⁾ καὶ τὸ σπῆτι ντυνότανε στὰ «καλοκαιριάτικα». Τώρα τὰ σέτια στολίζονταν μὲ τὰ «γιολίδ'κα»⁽⁵⁾ ἢ τὰ «ταρακλίδ'κα»⁽⁶⁾. Τὰ τελευταῖα ἦταν πιὸ ἐπίσημα καὶ τὰ ἔστρωναν στὰ σέτια τῆς σάλας. Πάνω ἀπ' αὐτὰ μόνον ἐκεῖ ποὺ κάθονταν, ἔβαζαν τὰ «σκεπάσματα» στενὰ φύλλα ἀπὸ «χασέ» μὲ δαντέλλα στὴν ἄκρη. Τὰ ἔστρωναν αὐτὰ γιὰ νὰ μὴν λερώσουν τὰ ὑφαντά.

Ὅλα τὰ στρωσίδια τῶν σετιῶν, τόσο τὰ μάλλινα ὅσο καὶ τὰ βαμβακερά, κατέβαιναν ὡς κάτω στὸ πάτωμα καὶ τελείωναν σὲ πλούσια λευκὰ κρόσια, ἔργα καὶ αὐτὰ τῶν γυναικείων χειρῶν. Ἀνάλογα μὲ τὸν πλούσιο στολισμὸ τῶν δωματίων ἀπὸ εἶδη ὑφαντὰ ἦταν καὶ τὰ στρωσίδια (τὰ στρώματα καὶ σκεπάσματα) τοῦ ὕπνου.

Οἱ «μουσάντρες»⁽⁷⁾ ἦταν γεμάτες ἀπὸ χρώμα (κάπες σκουλωτές) σεντόνια μάλλινα γιὰ τὸν χειμῶνα καὶ βαμβακερά γιὰ τὸ καλοκαίρι. Μέσα σὲ ὅλα αὐτὰ εἶχαν τὴ θέση τους σὲ ἰδιαίτερο δωμάτιο — τὸ σεντουκ-οντασι καὶ τὰ σεντούκια ποὺ φύλαγαν τὴν προῖκα τῶν κοριτσιῶν. Ἐκεῖ μέσα τόπια - τόπια φύλαγαν λογιῆς - λογιῆς ὑφάσματα τοῦ ἀργαλειοῦ: Τὸ «πισιμί»⁽¹⁾ ποὺ μὲ αὐτὸ θὰ γίνονταν τὰ πουκάμισα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν συμπεθερῶν, ποὺ θὰ τ' ἄστελνε ἢ νύφη στὰ πανέρια, μὲ τὶς μπιμπίλες στὸ γιαζᾶ καὶ τὰ μανίκια. Τὸ «τιρικλικένιο»⁽²⁾ κι αὐτὸ γιὰ τὰ καθημερινὰ πουκάμισα. Τὰ μασουρωτά, τὰ δίμιτα, τὰ πελιτὰ γιὰ σεντόνια καὶ λοιπὰ χροϊώδη. Καὶ τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα τὸ «ψηφωτὸ»⁽³⁾ γιὰ τὰ καλὰ τραπεζομάντηλα. Τὶς πετσέτες τοῦ φα-

1. Κίλιμα = τάπητες.

2. Λουρωτά = λωρίδες, τὰ χρώματα, οἰγωπά.

3. Ξεφραδιαστά = κεντητά. Τὰ ξεφραδιαστά τὰ κετνοῦσαν τὴν ὥραν ποὺ τὰ ὑφαίναν ἀκόμη. Σχέδια ἐπαιρναν ἀπὸ βιβλία σχεδίων καμβὰ. Πολλὲς φορὲς οἱ ἐξυπνότερες ἔκαναν σχέδια «πὲ τὸ νοῦ τους». Γλάστρες μὲ λουλούδια, πουλιὰ κλπ., ἐστόλιζαν τὰ ξεφραδιαστά κίλιμα καὶ τοὺς σιτζαντέδες.

4. Σεντούκια = λέξεις τουρκικῆ, μπαούλα.

5. Γιολίδ'κα = (δροματά, ραβδωτά, οἰγωτά, ὑφαντά, βαμβακερά στρωσίδια πάνω στὰ σέτια ἄσπρα μὲ μπλε γραμμὲς (γιολίδ'κα = ἀπὸ τὴν τουρκικὴ λέξι γιὸλ = δρόμος).

6. Σαρακλίδ'κα = τὰ ἐπίσημα στρωσίδια τῶν σετιῶν ἄσπρα μὲ μπλε σχέδια.

7. Μουσάντρες = ντουλάπες κτιστὲς μέσα στὸν τοῖχο, ὅπου φύλαγαν τὰ στρώματα καὶ τὰ παπλώματα.

1. Πισιμί = Ὑφαντὸ λεπτὸ μὲ μετὰξι καὶ φελεμένι.

2. Τιρικλικένιο = μὲ πολλὴ λεπτὴ κλωστή βαμβακερῆ.

3. Ψηφωτὸ = ἄσπρο ὑφαντὸ μὲ μικρὰ τετραγωνίδια, πάλι ἀπὸ τὴν ἴδια κλωστή ποὺ γινόταν στὸ φάσιμο. Καὶ τὰ μασουρωτά, τὰ δίμιτα καὶ τὰ πελιτὰ καὶ αὐτὰ ὑφαντά ποὺ διέφεραν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο στὸ φάσιμο.

γητοῦ καὶ τὶς «πατσαβρουδες»⁽⁴⁾. Θὰ εἶχαν καὶ τὰ «σαντρατσωντά»⁽⁵⁾ καὶ τὰ κίτριλωτά, ἄσπρα μὲ κόκκινες γραμμὲς σταυρωτὲς ἢ ἄσπρα μὲ μπλε γραμμὲς, γιὰ τὰ τροπεζομάντηλα καὶ τὶς πετσέτες καθημερινῆς χρήσεως. Καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλα «φραντά»⁽⁶⁾ γιὰ μαξιλάρια, στρώματα κλπ.

Συνοικίες

Ὁ Σκοπὸς εἶχε τέσσαρες συνοικίες, πὺν τὶς ἐχώριζε ἀνὰ δύο ἕνας χείμαρρος πὺν τουρκικὰ ὀνομαζόταν «Ὀσκιονπ - Ντερέ» (Σκοποῦ ποτάμι).

Ἀνατολικά τοῦ ποταμοῦ ἦσαν οἱ συνοικίες «Κυριακὸ» καὶ «Παλατίνι» καὶ Δυτικά τὸ «Σακιζλή» καὶ τὸ «Ἀλεμόνι».

Ἐπῆρχαν τρεῖς γέφυρες στὸ ποτάμι καὶ ἦταν εὐχερῆς ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν συνοικιῶν.

Ἐπειδὴ προσέρχονταν οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ ἀπὸ διαφορετικὰ χωριά διὰ τοῦτο ὑπῆρχε κάποια διαφορὰ στὴν ὄμιλία, στὰ ἔθιμα, στὴν περιβολὴ ὡς καὶ κάποια ἀντιζηλία μεταξὺ τους.

Χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς ἀντιζηλίας εἶναι καὶ τὸ παρακάτω δίστιχο:

«Στὸ Κυριακὸ» οἱ ὄμορφες, στὸ Παλατίν οἱ ἄσπρες
στὸ Σακιζλή καὶ στ' Ἀλεμόν' γαρούφαλλα μὲ γλάστρες.

Ὁ πληθυσμὸς μέχρι τὸ 1950 ἦταν περίπου 3.000 κάτοικοι. Ἀπὸ τὸ 1950 ὅταν ἔγινε ὁ ἐπαναπατρισμὸς ἔφτασε στὶς 6.000 κατοίκους.

Βρύσες

Ὁ Σκοπὸς τὰ πρῶτα χρόνια ὑδροῦετο ἀπὸ πηγὰδια, ἀργότερα ὅμως μετὰ τὸ 1860 ἀπὸ βρύσες (τσεσμέδες). Ἐπῆρχαν δύο ἕως τρεῖς βρύσες σὲ κάθε συνοικία. Μέχρις ὅτου ἔγινε ὁ ἐκπατρισμὸς τὸ 1922 ἐσώζοντο τρεῖς βρύσες, μιὰ «στὸ Τουρκικὸ τζαμί», μιὰ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Δημητρου τοῦ Δουναβίδη καὶ μιὰ στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπαρκοῦσε τὸ νερὸ, ἰδίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἀνῶρουξαν ἕνα καινούργιο πηγάδι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι περὶ τὰ δέκα λεπτὰ καὶ πρὸς βορρῶν αὐτῆς. Τὸ νερὸ πὺν θυῆκε ἦταν πόσιμο, καθαρὸ, δροσερὸ, καὶ τόσο ἄφθονο, ὥστε πελων (11ος—12ος αἰὼν μ.Χ.). «Τῆ Μαγκλαβιτ τὸ πηγάδ». Καὶ τὸ πηγάδι αὐτὸ. Πῆρε τὴν ὀνομασίᾳ «τῆ Σηφρόνιο τὸ πηγάδ» διότι ἀνοίχτηκε μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἱεροδιακόνου καὶ πρακτικοῦ Ἱατροῦ ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς μικρᾶς Ἀσίας Σωφρονίου ὁ ὁποῖος διηύθυνε καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Σχολὴ Σκοποῦ ἐπὶ εἰκοσι χρόνια (1860—1880).

4. Πατσαβρουδες = μικρὰ πετσέτακια πὺν σκούπιζαν τὰ χέρια στὸ τροπέξι μ' αὐτά, ἐνῶ τῆ μεγάλη πετσέτα τὴν ἔπλωναν στὴ ποδιά.

5. Σαντρατσωτά = μὲ γραμμὲς πὺν διασταύρωναν.

6. Φαδα = Ἐφραντά.

Πηγάδια ὑπῆρχαν πολλὰ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Ἀναφέρομε μερικὰ: «Τῆ Γιαννάκ τὰ πηγὰδια», «τῆ Λιαλοῦρ τὸ πηγὰδ'». Τὸ νερὸ τοῦ πηγαιδοῦ αὐτοῦ ἐχρησίμευε περισσότερο γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴν βοσκὴ (τὴν ἀγέλη). «Τῆ Βρανᾶ τὸ πηγὰδ'». Πολὺ παλαιὸ πηγὰδι μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι, εὐρίσκετο πάνω στὸ δρόμο ποὺ πήγαιναν εἰς τὰ «Κεραμιδαριά». Ἡ ὀνομασία του μάς ὑπενθυμίζει τὴν οἰκογένεια Βρανᾶ, οἰκογένεια γαιοκτημόνων τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων (1105—1205 αἰών) μ.Χ. «Τῆ Μαγκλαβίτ τὸ πηγὰδ'». Καὶ τὸ πηγὰδι αὐτὸ ἦταν πολὺ παλαιόν. Βρισκόταν βορειότερον τοῦ προηγουμένου. Τὸ ὄνομά του ἴσως νὰ ἀφείλεται εἰς ἱστορικὴν Βυζαντινὴν οἰκογένειαν τῶν τελευταίων χρόνων.

Μαγκλαβίται ὀνομάζονταν οἱ σωματοφύλακες τοῦ Βασιλέως. Πῆραν τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ τὸ μαστίγιον ποὺ ἔφεραν κρεμασμένον ἀπὸ τὴ μέση τους, καὶ λεγόταν μαγκλάβιον. Ποτὲ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔβγαινε χωρὶς τὴν συνοδεία τῶν Μαγκλαβιτῶν.

Μέσα στὴν πόλι καὶ πρὸς νότον πλησίον τῆς τρίτης γεφύρας τοῦ ποταμοῦ «τὸ κάτ' τὸ γεφύρ» ὑπῆρχε τὸ «βαροῦλι». Ὅποιος ξένος ἔπινε ἀπὸ τὸ νερὸ αὐτὸ καὶ ἦταν ἀνύπανδρος ἔλεγαν ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν Σκοπὸ, διότι θὰ παντρευόταν ὅπωςδήποτε μὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὠραῖα κορίτσια τῆς πόλεως. Γι' αὐτὸ ἔμεινε ἡ φράσι «Ἦπτε νερὸ πὲ τὸ βαροῦλι».

Ἐξοχὲς — Βουνὰ — Δάση — Ποταμοί.

Ὁ Σκοπὸς εὐρισκόμενος τρεῖς μόνον ὄρες μακρὰ ἀπὸ τὴν ὄροσειρὰ τῆς Στραντζας, εἶχε ἰδίως πρὸς βορρᾶν πλῆθος ἀπὸ ὠραιότατες τοποθεσίες, δασώδεις βουνοκορφές καὶ βουνοπλαγιές ὅπου σχεδὸν ὅλο τὸ χρόνον πλὴν τὸν χειμῶνα, τίς γιορτές οἱ Σκοπιανοὶ ἔβγαιναν γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὴν μαγεία τῶν τοπίων, τὰ γάργαρα καὶ δροσερὰ νερὰ καὶ νὰ ἀναπνεύσουν τὸν ζωογόνο καὶ υἰρωμένον ἀέρα τῶν δασωμένων βουνῶν. Στὰ πυνηγύρια τους ποὺ τὰ ἔκαναν ἐκεῖ ψηλὰ γλεντοῦσαν ὅλοι μὲ πολὺ κέφι καὶ χαρὰ γιὰτὶ ἀνοίγε τὴν ψυχὴ τους ἡ πανέμορφη φύσι.

Ὁ Ἀγιολῆās (Προφήτης Ἡλίας).

Ὁ Προφήτης Ἡλίας ἦταν ἓνα ἕψωμα δασωμένο περὶ τὴν μίαν ὥραν πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ. Ἐκεῖ ἦταν κτισμένο καὶ ἓνα ἐκκλησάκι χωμένο μέσα εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τοῦ δάσους, ἀφιερωμένο εἰς τὸν Προφήτη Ἡλία τὸν κατ' ἐξοχὴν προστάτην τῆς κτηνοτροφίας. Οἱ θαλασιδιῆς καὶ οἱ δῆνῆς προσέδιδαν πολλὴ ὁμορφίαν εἰς τὴν περιοχὴν καὶ καθὼς ἀνυψωνόταν τὸ ἔδαφος πρὸς βορρᾶν διέκριναν τίς κορυφές αὐτῶν τῶν δένδρων ἀπὸ πολὺ μακρὰ οἱ ἐπανερχόμενοι ξινητεμένοι Σκοπιανοὶ ἀπὸ τὸν Νότο. Ἐγέμιζε ἡ ψυχὴ τους

ἀπὸ χαρὰ καὶ τὰ μάτια τους ἀπὸ δάκρυα μὲ τὴν ἐνατένισι τῶν τόπων ὅπου ἐπέρασαν τὰ παιδικὰ τους χρόνια ξένοιαστοὶ μὲ τὶς τρέλλες τους καὶ τὰ παιγνίδια τους.

Ὁ Ἅγι - Θεόδωρος (Ἅγιος Θεόδωρος).

Ἔτσι ὠνομαζόταν μιὰ χαράδρα κατάφυτη ἀπὸ δρύες (βελανιδιές), ὅπου ὑπῆρχε ἓνα μικρὸ ἐκκλησάκι μὲ ἁγίασμα ἀφιερωμένο στὸν στρατηλάτη Ἅγιο Θεόδωρο. Ἐγινόταν πανηγυρὶς τὴν Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου (Ἑορτὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς).

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη, λόγῳ ἐξάψεως τῶν ἑορταστῶν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν οἰνοποσίαν, ἐγινόταν παρεξηγήσεις καὶ χυνόταν αἷμα. Γι' αὐτὸ πῆρε τὴν ὄνομασίαν «Κανλῆ Πανηγύρ» (πανηγύρι αἵματος). Ἐσυνήθιζαν οἱ ἑορτασταὶ μέσα εἰς τὸ ὠραῖο τοπίο νὰ συναγωνίζονται ποῖδς θὰ εἶχε τὸ ὠραιότερο καὶ τὸ πιὸ στολισμένο ἄλλο. Ἀκόμη συναγωνίζοταν ποῖδς ἀπὸ τοὺς ἀναβάτες θὰ ἔβγαινε πρῶτος εἰς δρόμον ταχύτητος κατὰ τὴν ἐπιστροφήν.

Ἡ Πετροπούβα, ἡ Μαλλιαρότουβα καὶ ἡ Πυρπούτουβα (παυροτούβα).

Εἶναι τρεῖς λόφοι μικροὶ ποὺ ἔχουν διάμετρον 50—100 μέτρα καὶ ὕψος 25—50 μέτρα. Εὐρίσκονται πρὸς βορρᾶν καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο ὠρῶν τοῦ Σκοποῦ ἐπάνω εἰς τὸν ἀμαξιτὸν δρόμον ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὸ Εὐκάρουν καὶ τὰ Σάζαρα. Εἶναι μᾶλλον τεχνητοὶ παρὰ φυσικοὶ λόφοι καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι δημιουργήματα χρόνων Βυζαντινῶν καὶ ὑπῆρξαν τεχνητὰ χωρογραφικὰ σύνορα. Ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν τριῶν ἄλλων ποὺ εὐρίσκονται νοτιοδυτικὰ τοῦ Σκοποῦ πρὸς τὸ μέρος τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Ὁ πρῶτος ὠνομάσθηκε «Πετροπούβα», διότι στὴν κορυφὴν του εἶχε ἐπανωτῆς πελώρις πέτρες, ὁ δεῦτερος «Μαλλιαρότουβα» διότι εἶχε πυκνὴ θλάστρη ἀπὸ χαμόκλαδα καὶ ἐφάνταζε ἀπὸ μακρὰ σὰν νὰ ἦταν ντυμένος μὲ δασύτριχο (μαλλιαρὸ) περιβολὴν καὶ ὁ τρίτος «Πυρπούτουβα» διότι ἐφύτρωναν ἐπάνω του θάμνοι σὰν καλάμια (παπύρια ὠνομαζόμενα εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σκοπιανῶν) καὶ ἀντὶ παυροπούβα ἐπεκράτησε ἢ μὲ ἀναγραμματισμὸν σχηματισθεῖσα λέξις «Πυρπούτουβα».

Ἡ Ἁγία Τριάδα.

Ἔτσι ὠνομαζόταν μιὰ πλαγιὰ τῆς ὄρειοσειρᾶς τοῦ Μικροῦ Αἵμου (ὄρειοσειρὰ τῆς Στρονίτζας) τρεῖς ὥρες βάσεια τοῦ Σκοποῦ. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ ἐκκλησίαν ποὺ εἰσοδὸς τῆς ἐσώζετο δεξιαμενὴ μὲ ἁγίασμα. Ἐκτὸς τὴν θαυμασίαν αὐτὴν βουνοπλαγιάν κάτω ἀπὸ τὴν σκιάν τῶν πανύψηλων δένδρων

ἐγινόταν ἡ μεγαλύτερη πανηγύρις τῶν Σκοπιανῶν στὴν ὁποία συμμετείχαν ξένοι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά.

Ὅλοι οἱ ἑορτασταὶ προχωροῦσαν δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας βορειότερα γιὰ νὰ πιοῦν τὸ παγωμένο νερὸ τῆς Κρασάβος.

Κ ρ α σ ά β ο κ αὶ Κ ρ α σ σ ά β α.

Κρασάββο ὠνόμαζαν μιὰ κοιλάδα ὅπου ὑπῆρχε πολὺ νερὸ (μίνα τοῦ νεροῦ). Ἔβγαινε ἀπὸ τὰ ριζώματα ἑνὸς πελωρίου δένδρου καὶ ἦταν τόσο κρύο πὸ ἐπάγωνε τὰ χέρια καὶ ἔσπαζε τὰ ποτήρια.

Ἐκεῖ ἐπήγαιναν οἱ Σκοπιανοὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τοπίου, νὰ φᾶνε, νὰ πιοῦνε καὶ νὰ σκορπίσουν τὴν χαρὰ τους μὲ τὰ τραγούδια τους πὸ τὰ συνώδευαν τὰ βιολιά καὶ τὰ λαγούτα.

Τὸ Μεγάλο ρέμμα ἢ ὁ Μεγάλος ποταμός.

Ἔτσι ὀνομάζεται ὁ ποταμὸς πὸ πηγάζει ἀπὸ τὰ τελευταῖα βουνὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μικροῦ Αἴμου. Χωρίζει σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν διαδρομὴ του τὶς περιοχὰς Σκοποῦ, καὶ Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ χύνεται ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ποταμοὶ τῆς περιφερείας Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν Ἐργίνην (κοινῶς Ἔργινα). Ἐπῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ μεγάλο πλάτος πὸ ἔχει (50—200 μέτρα) καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνο πὸ ἔφερνε ὅταν ἐπλημμύριζε. Στὴν ἀνατολική του ὄχθη ὑπῆρχαν νερόμυλοι οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρετοῦσαν τὶς ἀνάγκες τῶν γύρω χωριῶν. Τέτοιοι μύλοι ἦσαν «Γῆ Πασάκαλου» «Γῆ Χατίπ» «Γῆ Κωσταφόβλου» «Γῆ Κομνηνοῦ» «Γῆ Γανίτ» «Γῆ Χαριτᾶ» κ.ἄ.

Ὁ Ἄ ρ κ ο υ λ ᾶ ς. Ἀρκουλᾶς ὀνομάζεται μιὰ τοποθεσία πὸ εὑρίσκεται ἀνατολικά τῆς Ἀγίας Τριάδος εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας περίπου. Πιθανὸν νὰ ἐπῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἐρείπια ἀριδωτῆς καμάρας (ARGUS λατ. = τόξον, ἀψίδα). Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ πηγὴ μὲ ἀφθονο καὶ καλὸ νερὸ.

«Τὰ παιδόπλα». Ἡ τοποθεσία αὐτὴ εὑρίσκεται 1½ ὥρα βορειο-ανατολικά τοῦ Σκοποῦ ἐπάνω εἰς τὸν δρόμο πὸ δὴγεί γιὰ τὸ Σκεπαστὸ - Σαμάκοβο. Ἐπῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὶς δύο μυτερὰς πέτρες πὸ θοίσκονται εἰς τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἢ μιὰ ἀπέναντι στὴν ἄλλην καὶ καθὼς εἶναι ἴδιες καὶ ἀπαράλλακτες ὀμοιάζουν μὲ ἀδέλφια «παιδόπλα» πὸ συνμιλοῦν.

Τὸ Κ ά σ τ ρ ο (Τουρκικὰ Καλές = τὸ τεῖχος). Τὸ Κάστρο ἦταν ἓνα Βυζαντινὸ φρούριο κτισμένο ἐπάνω σὲ ἓνα πελώριο βράχο ὕψους 150 μέτρων. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ σπηλιὰ (Σκοπιανὴ σπλοῦχα) ὅπου σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσι ἐσώζετο θησαυρὸς (μαφραγούνα) πὸ ἐφυλασσόταν ἀπὸ τὸ «στοιχειό».

Εἰς τὸ ἀγίασμα πὸ ὑπῆρχε ἐγινόταν πανηγύρι στὶς 6 Αὐγούστου (Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος—Χριστοῦ).

Ἀπὸ τὰ ἐρείπια σπιτιῶν ποῦ ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ μερικά ἐπώνυμα Σκοπιανῶν (Καστρινός, Δούκογλου) συμπεραίνουμε ὅτι ἦταν παλαιὸ Ἑλληνικὸ χωριὸ τοῦ ὁποῖου οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸν φόβον τῶν λυμαινομένων τὴν περιοχὴν ληστῶν, μετώκησαν ὁμαδικὰ εἰς τὸν Σκοπόν.

Τὸ Κουρὶ (Δάσος). Ἦταν μιὰ δασωμένη τοποθεσία μιὰ ὥρα πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ. Τὴν ὠραιότητα τοῦ τοπίου, συμπλήρωνε καὶ τὸ κρυστάλλινο καὶ ἀφθονο νερὸ τῆς πηγῆς. Στὸ ρομαντικὸ αὐτὸ τοπίο ἐσυνέχιζαν τὸν χορὸ καὶ τὸ γλέντι οἱ Σκοπιανοὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφή τους ἀπὸ τὴν μεγάλη πανηγυρὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἡ τοποθεσία ἦταν γνωστὴ μὲ τὴν ὄνομασία «Λέκα Τσεσμεσι» ἀπὸ τὸ ὄνομα «Λέκα» τοῦ κατασκευαστοῦ τῆς βρύσης (τσεσμές).

Λόφος Πανηγύρεως (Πανεγύρ' Τεπέ).

Ὁ λόφος πανηγύρεως βρίσκεται βορειοανατολικά τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας. Ἀπὸ τὴν θῆσιν αὐτὴν φαίνεται πρὸς Νότον ὁ ἀπεραντος κάμπος πρὸς Λουλέ - Μπουργάζ καὶ Ραιδεστόν. Ἐγίνονταν πανηγυρὶς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ «στὶς ὀχτὼ τῆς Πασκαλιάς».

Ἐδαφος: Πρὸς βορρᾶν ἦταν ὄρεινὸ, τὸ ὑπόλοιπον πεδινὸ καὶ πολὺ εὐφορον.

Κλίμα: Εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν. Κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ψῆχος εἶναι ἀρκετὰ δριμύ.

Ὁ Σκοπὸς ἦταν τόπος παραθερισμοῦ λόγῳ τῶν δασῶν ποῦ ὑπῆρχαν πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ. Ἀπὸ τὰ πέντε ἑκατομμύρια στρέμματα δασῶν ποῦ ὑπῆρχαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην τὰ τρία ἑκατομμύρια ἀνήκαν εἰς τὴν περιοχὴν Σκοποῦ — Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Προϊόντα: Παράγει σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι καὶ τὴν περίφημη σίκαλη. Μὲ σίκαλη ἀναμιγνύσταν τὰ ἄλλα δημητριακὰ γιὰ νὰ γίνεταὶ τὸ ψωμὶ μαλακὸ καὶ νόστιμο. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ κόψιμο τοῦ ψωμοῦ κολλᾷ τὸ μαχαῖρι ἔμεινε ἡ Σκοπιανὴ παροιμία: «Πὲ ποῦ εἶσαι; Πὲ τὸ Σκοπό». «Βγάλ' τὴ μελίδα σ' (μαχαῖρι ποῦ κλείνει) νὰ τὴν διῶ».

Ἡ θέα τῶν κολλημένων ὑπολειμμάτων εἰς τὸ μαχαῖρι τοῦ σικαλένιου ψωμοῦ ἦταν τρανὴ ἀπόδειξις ὅτι ὁ κάτοχος τῆς «μελίδας» ἦταν Σκοπιανός.

Ἀμπελοργία.

Ἀπὸ παντοῦ περικυκλώνουν τὴν πόλιν τ' ἀμπέλια, ἐκτεινόμενα εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων περίπου, κατάφυτα δὲ καὶ ἀπὸ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα, προσφέρουν ἐπιπροσθέτως μαγευτικὸν θέαμα. Πλὴν τῆς ὠραιότητος ποῦ προσέδιδον εἰς τὴν περιοχὴν, τ' ἀμπέλια ἦσαν μιὰ ἀπὸ τὶς κυριώτερες πηγὲς πλούτου. Ὁ Σκοπὸς παρήγαγε περίπου 4.000.000 κιλά κρασί κάθε

χρόνο. Παρασκευάζαν διάφορα εἶδη κρασιῶν (μπογιαμᾶ, πελίνο, ρακί - μπά-
τα). Ἀπὸ τὸ γλεῖκος (μούστος) παρεσκευάζαν πετιμέζια, ρετσήλια, πελτέδες,
μουστολαμπάδες καὶ ἄλλα. Τὸ τουρκικὸ μονοπώλιον κάνει μνείαν τῶν κρα-
σιῶν τοῦ Σκοποῦ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματά του.

Ὁ περίφημος Ἄγγλος περιηγητής, ἀρχαιολόγος καὶ ὀρυκτολόγος ἐπι-
σκεφθεὶς τὸ ἔτος 1799 τὴν περιοχὴν Σαράντα Ἐκκλησιῶν — Σκοποῦ γρά-
φει τὰ ἑξῆς διὰ τὸ κρασί τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

«Ἐνταῦθα κατασκευάζουσιν ἐκ τοῦ χυμοῦ τῶν σταφυλῶν, συμπετυκνω-
μένον διὰ θράσεως, σουτζούκια (μουστολαμπάδες) μετὰ καρύων ὅσοι δὲ ἀγα-
ποῦν τὰ γλυκὰ, μεγάλως εὐχαριστοῦνται ἐκ τούτων ἢ δὲ γεῦσις αὐτῶν ὁμοι-
άζει πρὸς τὴν τῶν σταφίδων, ἐσθιομένων μετ' ἀμυγδάλων. Ὅλον δὲ τὸ ἐμπό-
ριον τῆς περιοχῆς ταύτης συνίσταται εἰς τὴν πώλησιν τοῦ οἴνου τῶν σουτζου-
κιῶν (μουστολαμπάδων) τούτων καὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ὁ οἶνος τοῦ
τόπου τούτου εἶναι λαμπρὸς, χρυσοχρόους, τέρπων τὴν ὄρασιν καὶ ἔχων γεῦ-
σιν καμπανίτου, ἀλλ' ὢν δυνατώτερος. Ἐὰν κατεσκευάζετο ὡς ἔπρεπε, ἠδύ-
νατο νὰ εἶναι ὁ ἐκλεκτώτερος οἶνος σύμπαντος τοῦ κόσμου».

Κτηνοτροφία.

Μέσα στὰ κατάφυτα βουνὰ τοῦ Μικροῦ Αἵμου πλούσια σὲ βλάστησι ἐβο-
σκοῦσαν 20.000 περίπου αἰγοπρόβατα, πού ἀνήκαν στοὺς Σκοπιανούς. Ἐπι-
πλέον οἱ Σκοπιανοὶ εἶχεν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ζῶα ἐργασίας (βόδια - βουβάλια) καὶ
ζῶα πού τὰ ἔστελναν στὴν βοσκή (ἀγέλη) γιὰ νὰ πάρουν τὸ γάλα τους καὶ
νὰ παρασκευάσουν βούτυρο, τυρὶ, μυζήθρα καὶ τὸ ὠραιότατο γλύκισμα «χο-
σμερι» (Ἀνάλατο φρέσκο τυρὶ ἀναμειγμένον με ζάχαρι).

Ἐμπόριον — Βιοτεχνία.

Τὸ γενικὸν ἐμπόριον κυρίως ὑφάσματα καὶ ἀποικιακὰ προερχόταν ἀπὸ
τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Ραιδεστόν. Εἰς τὸν Σκοπὸν ὑπῆρχε ἐμπόριον μαλ-
λιῶν καὶ δερμάτων πού ἐστελλόντο εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς κατεργασίαν.

Ἐπίσης ἐπολοῦσαν οἱ Σκοπιανοὶ κάρβουνα καὶ ξύλα μόνον πρὸς ἐξυπη-
ρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Κοινότητός των καὶ τῆς πώλεως τῶν Σαράντα Ἐκ-
κλησιῶν. Οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι ἦσαν τεχνίτες, κτίσται, βαρελοποιοί, ἀμα-
ξοποιοὶ καὶ κερανοποιοί. Δὲν περιοριζόταν μόνον εἰς τὸν Σκοπὸν ἀλλὰ περιέ-
τρεχαν ὅλην σχεδὸν τὴν Θράκην καὶ ἰδίως μετέβαιναν εἰς τὴν γείτονα Βουλ-
γαρίαν καὶ Ρουμανίαν. Ἡ ἐπίσκεψις ξένων τόπων καὶ κρατῶν ἐβοήθησε πολὺ
νὰ προοδεύσουν οἱ Σκοπιανοὶ περισσότερο ἀπὸ πολλὰς ἄλλας πόλεις καὶ χω-
ρία ἰδίως εἰς τὰ γράμματα. Ἰδρύθηκε Σχολὴ Σκοποῦ (1810) ἐνωρίτερον καὶ
ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1833).

Διοικήσεις.

Ἡ Κοινότης Σκοποῦ ὑπαγόταν εἰς τὸν Νομὸν Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Νομὸς εἶχε τὶς ἐξῆς διοικήσεις: 1) Ἀδριανουπόλεως, 2) Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 3) Γκιουμουλτζίνας (Κομοτηνῆς), 4) Καλλιπόλεως, 5) Ραιδεστοῦ καὶ 6) Δεδὲ - Ἀγάτο (Ἀλεξανδρουπόλεως). Εἰς τὴν Διοίκησιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ὑπάγονταν αἱ ὑποδιοικήσεις: 1) Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 2) Λουλέ Μπουργάζ, 3) Βαθά - Ἐσκῆ, 4) Βιζύης, 5) Τυρνόβου, 6) Ἀγαθουπόλεως καὶ 7) Μηδείας.

Εἰς τὰ παλαιὰ χρόνια ὁ Σκοπὸς διοικετο μὲ τὸ σύστημα τῶν Τσορπατζήδων (Κοτζαμπάσηδων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος) καὶ μὲ τὴν Δημογεροντίαν καὶ Σχολικὴν Ἐφοροεπιτροπὴν, μὲ Πρόεδρον τὸν Ἐξαρχον ἀντιπρόσωπον τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἕναν ἐκ τῶν 5 ἱερέων, ὁ ὁποῖος ἔφερεν τὸν τίτλον τοῦ Οἰκονόμου.

Ἡ Δημογεροντία ἦταν τὸ ἀνώτατον τῆς Κοινότητος Σωματεῖον. Ἡ Δημογεροντία καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τοῦ τμήματος Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐδίκαζε καὶ ἐξέδιδε ἀποφάσεις διὰ κάθε ὑπόθεσιν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἀρμοδιότητός της, ποῦ ἀφοροῦσε τοὺς Ὀρθοδόξους κατοίκους τοῦ τμήματος τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἴτοι τῶν 1) Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 2) τοῦ Σκοποῦ, 3) τῆς Γέννας, 4) τοῦ Βουνάρ - Χισάρ, 5) τοῦ Γιαντζικλάρ, 6) τοῦ Κουρούδερ, 7) τοῦ Εὐκαρού, 8) τοῦ Σκεπαστοῦ, 9) τῆς Πέτρας καὶ Σκοπέλου (ἄρθρον 19 τοῦ κανονισμοῦ).

Ἡ Κοινότης Σκοποῦ δικαστικῶς ὑπαγόταν εἰς Βουνάρ - Χισάρ (μέχρι τοῦ 1880).

Ἀρχαῖα Μνημεῖα — Φρούρια.

Ὅπως ἤδη ἐκάναμεν λόγον πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 3)4 τῆς ὥρας περίπου εἰς τὴν θέσιν «Κάστρο» ὅπου σώζονται διάφορα βυζαντινὰ μνημεῖα, ὑπῆρχε μικρὸ χωριὸ τὸ ὁποῖον κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Γκιριτζαλήδες. Ἀνατολικῶς τῆς πόλεως καὶ περὶ μίαν ὥραν περίπου κοντὰ εἰς τὸ χωριὸ Χατζῆ - Φακλῆ σώζεται ἀρχαῖον φρούριον καὶ πύργος αὐτοῦ. Νοτιοανατολικὰ τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν μᾶς ὥρας περίπου ὑπῆρχε φρέαρ καὶ μεγάλη ἀρχαῖα λεκάνη (λάρνακα). Ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς λάρνακος ἐπῆρε ἡ περιοχὴ τὴν ὀνομασίαν «Λαρνάκι» καθὼς καὶ τὸ χωριὸ ποῦ ὑπῆρχε παλαιότερα (1750 μ.Χ.). Μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἐσώζοντο ἀκόμη ἀρκετὰ ἐρεῖπια, σπιτιῶν καὶ ἄλλα δειγμάτων τοῦ παλαιότερου συνοικισμοῦ. Τὸ χωριὸ «Λαρνάκι» κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Κιριτζαλήδες.

Ἐκκλησίες — Νεκροταφεῖα.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ὕψω-

νόταν κάτασπρη καὶ ἐπιβλητικὴ μὲ τὰ δύο καμπαναριά καὶ τὸν ἀσημένιο τροῦλλο τῆς ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Πρὶν ὅμως μιλήσουμε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου πού ὑπῆρχαν ἕνα σωρὸ παροδόσεις γιὰ τὸ χτίσιμό τῆς καὶ πού ἔκρυβε ὅλες τὶς χάρες καὶ τοὺς πόθους ὡς καὶ τοὺς καιμῶν καὶ τοὺς κατατρεγμοὺς τῶν καταδιωγμένων Χριστιανῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε, γιὰ τὰ ἐρεῖπια τῆς ἐκκλησίας πού ὑπῆρχαν στὴν ἀντίπερη ὄχθη τοῦ ποταμοῦ μόλις 200 μέτρα μακρὰ ἀπ' αὐτήν.

Ἐκεῖ παλαιότερα ὑπῆρχε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου πού κατέστρεψε ἡ μανία τῶν ντελημπάσηδων καὶ τὸ μῖσος τοῦ ἀρχηγοῦ των Καρᾶ Φεῖζῆ. Ἡ πυρπόλησις τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἐγινε περὶ τὸ 1750 μ.Χ. Ἀπὸ τότε καὶ μετὰ ὁ περίβολος τοῦ Ναοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς Νεκροταφεῖον.

Προέκυψε λοιπὸν ἡ ἀνάγκη ἀνεγέρσεως ναοῦ. Ἐκτίστηκε ναὸς πολὺ γρήγορα, πλὴν ὅμως δὲν γνωρίζομεν πότε ἀκριβῶς. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ ἔβλεπον ἐπάνω σὲ μιὰ μαρμαρίνη πλάκα ὑπῆρχε ἐπιγραφή πού ὠμιλοῦσε γιὰ ἀνακαινίσαι καὶ ὄχι γιὰ ἀνέγερον.

«Ἀνεκαινίσθη» ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος οὗτος ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου φιλοτίμῳ δαπάνῃ κλπ., ἐν ἔτει 1832».

Ἡ παλαιὰ ἐκκλησία ἀσχετὰ εὐρύχωρη, ἐθεωρήθη ἐπαρκὴς ἐπὶ 50 περίπου χρόνια. Ἀπὸ τοῦ 1880 μ.Χ. ὅμως καὶ ἔπειτα λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (4.000 Ἕλληνες) ἐγινε φανερὴ πλέον ἡ ἀνεπάρκεια τῆς παλαιᾶς καὶ ὁ πόθος καθὼς καὶ προσπάθεια πρὸς ἀνέγερον νέας ἐκκλησίας. Διάφορα ὅμως ἐμπόδια, ὅπως ἡ ἐκδοσις φιομανίου (ἀδείας) καὶ οἰκονομικὲς δυσκολίες καθυστέρησαν τὴν ἀνέγερον ἐπὶ εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη.

Τὸ κτίσιμον τῆς Ἐκκλησίας.

Κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας κατεδάφισαν τὴν παλαιὰν Ἐκκλησίαν (τὸ ἔτος 1902) καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀνήγειραν μεγάλην καὶ καλλιπρεπεστάτην ἐκκλησίαν (1902—1905) ἡ ὁποία ἐστοίχισε 5.000 χρυσὲς λίρες, ἐκτὸς τῆς ἐπιπλώσεως καὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας.

“Ὅλοι οἱ κάτοικοι, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ κάθε ἀπόγευμα μὲ τὸ χαρμόσυνο κτύπημα τῆς καμπάνας ἔτρεχαν πρόθυμα ὅλοι, ἄλλοι μὲ κουβάδες καὶ ἄλλοι μὲ φτυάρια καὶ ἄλλα ἐργατικὰ ἐργαλεῖα νὰ προσφέρουν μὲ ἐνθουσιασμό τὴν προσωπικὴν τὸν ἐργασίαν γιὰ χάριν τοῦ «Ἀη - Δημήτρη». Ἡ ἐργασία συνεχίζοταν καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Φανάρια τοποθετημένα εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἕως τὸ ποτάμι ἐφώτιζαν τοὺς ἐργαζομένους. Ἄλλοι κουβαλοῦσαν ἄμμο ἀπὸ τὸ ποτάμι, ἄλλοι ἀπεμάκρυναν τὰ χώματα ἀπὸ τὶς ἐκσκαφές, ἄλλοι ἔσπαναν μάρμαρο γιὰ μωσαϊκὸ ἄλλοι ἀπασχολοῦνταν σὲ ἄλλες ἐργασίες. Πέτρα κατάλληλη βρέθηκε πολὺ τυχαία στὰ ἀλώνια τοῦ «Παλατίν». Μιὰ μέρα κάποιος, ἐκεῖ πού ἔσκαβαν ἀνεκάλυψαν πέτρα κατάλληλη γιὰ χτίσιμο. Ἐνοιξαν «νταμάρ» (λατομεῖο) καὶ ἐκεῖνοι πού διέθεταν ἀμάξια

τὴν κουβάλησαν δωρεὰν εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐκκλησίας. Ἦταν μιὰ πέτρα ἄσπρη «γαλόπετρα» ὀνομαζομένη, ἡ ὁποία ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ λατομεῖον ἦταν μαλακὴ καὶ ἐπεξεργαζόταν εὐκόλα. Ὅταν τὴν κτυποῦσε ὁ ἀέρας ἐσκληρύνετο καὶ ἀποκτοῦσε μεγαλύτερη ἀντοχὴ. Τῆς πέτρας αὐτῆς τῆς ἐπεξεργαζόταν εἰδικοὶ τεχνῖται ποὺ ἐκλήθησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὲ σμιλάρια καὶ χαρακῆς.

Τὸν ἀσβέστη ἔπρεπε νὰ τὸν μεταφέρουν ἀπὸ τὸ Κρούνερο, ἓνα χωριὸ ἀρκετὰ μακρὰ στὸ δρόμο Βουνάρ — Χισάρ — Βιζύης. Ἐνα τυχαῖο ὄμιος περιστατικὸ ποὺ τὸ ἀπέδωσαν σὲ θαῦμα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοὺς ἀπῆλαξε ἀπὸ πολλὰ ἔξοδα.

Μιὰ μέρα ἓνας βοσκὸς ποὺ ἔβουσκε τὰ πρόβατά του κοντὰ εἰς τὸ δάσος «Λέκα - Τσεσμεσί» παρουσιάσθηκε εἰς τοὺς Δημογέροντας κρατώντας μιὰ ἀσβεστόπετρα. Ἦθελε, λέει νὰ θράση γάλα. Ἐναψε φωτιά, ἔβαλε δυὸ πέτρας καὶ ἔστησε πάνω σ' αὐτῆς τὴ χύτρα του. Οἱ πέτρας ζεστάθηκαν μὲ τὴ φωτιά καὶ ὅταν ἀπὸ ἀπροσεξία ἐχύθηκε τὸ γάλα εἶδε πὼς ἔσκασαν. Τοὺς εἶπε ἀόμιη πὼς τέτοιες πέτρας εἶχε πολλῆς ἐκεῖ. Ἔστειλαν ἀνθρώπους καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθηκαν πὼς εἶναι ἀσβέστη ἔκαναν καμίνι ἐκεῖ καὶ ὅπως ἡ πέτρα ἔτσι καὶ ὁ ἀσβέστης μετεφέρθηκε εἰς τὸν τόπον τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τὴν ἐκπόνησι τοῦ σχεδίου ἐκάλεσαν τὸν ἀρχιτέκτονα Σταῦρο Ἐμμανουηλίδη ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ διενήργησε ἔργον μεταξὺ τῶν κατοίκων ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γύρω περιοχὴν μεταξὺ τῶν εὐποροῦντων.

Τὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ ἐξέλεξε ὁ λαὸς εἰς γενικὴν συνέλευσιν καὶ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ ἐξῆς: 1) Ἐμμ. Ἀνδρεάδης, 2) Βασ. Ἀνδρεάδης, 3) Εὐδοκ. Κ. Χατζηανέστης καὶ 4) Πολυχρ. Γκιουγκῆς. Ὁ τελευταῖος ἀντικατέστησε τὸν παραιτηθέντα λόγῳ γήρατος Ἀθ. Λίμπων. Ἐκτελεστής τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ πραγματικὸς Ἐπιστάτης ὤρισθη ὁ Μιχ. Κ. Κωνσταντιόπουλος.

Οἱ ξενητεμένοι Σκοπιανοὶ ἔστειλαν πλούσια τὴν συνδρομὴν τους. Οἱ καμπάνες τῆς ἐκκλησίας, ἱερὰ σκεύη, εἰκόνες, ἐξαπτέρυγα, πολυέλαιοι, ἱερὰ ἄμφια, ἦσαν ὅλα δωρεῆς τῶν Σκοπιανῶν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ὀλόκληρος ὁ Ναὸς κατεσκευάστηκε μὲ πέτρα πελεκητὴ καὶ κολῶνες σκαλιστῆς, πρωτοφανοῦς ὠραιότητος. Τέτοια ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν σὲ ὀλόκληρον τὴν Θράκην. Καὶ ὅταν ἔβγαλαν τῆς σκαλωσιῆς, ἐπρόβαλε στὰ μάτια τοῦ ἄσπρη, κάτασπρη μὲ τὰ δυὸ τῆς καμπαναριᾶ καὶ τὸν μολυβένιο τροῦλλο τῆς — τὸν κουμπέ τῆς — ἐπιβλητικὴ καὶ μεγαλόπρεπη.

Οἱ κληρικοὶ τοῦ Σκοποῦ.

Πολὴ μεγάλη εἶναι ἡ ὑπηρεσία τῶν κληρικῶν τοῦ Σκοποῦ κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκικῆς σκλαβιάς. Διπλῆ ἢ προσφορὰ τους, στὴν θρησκεία καὶ

τὴν Πατρίδα. Πρωτοπόροι πάντοτε εἰς τοὺς ἀγῶνες διὰ τὴν διάσωσιν τῆς πίστεως μέσα στὶς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν. Πρῶτοι ἐπίσης εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Πρῶτος ἀπὸ τοὺς Σκοπιανοὺς κληρικοὺς ποὺ προσέφερε τὸ αἷμα θυσιά στὸν βωμὸ τῆς πολυπόθητης ἐλευθερίας ἦταν ὁ Παπᾶ - Ἀνδρέας.

Εἰς τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν τοῦ 1821 καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ προσέφεραν τὶς ὑπηρεσίας τους διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Γύρω στοὺς 15 Σκοπιανοὺς τιμωροῦνται μὲ ἀπαγχονισμό ὡς πρωτοαἰτιοὶ τῆς ἐξέγερσεως τῶν κατοίκων Σκοποῦ. Ἀπαγχονίζεται ὕστερα ἀπὸ φρικτὰ βασανιστήρια ποὺ ἐπενόησε ἡ βάρβαρη ψυχὴ τῶν Τούρκων ὁ Παπᾶ - Ἀνδρέας. Τὸ σῶμα του κρεμάστηκε ἀπὸ ἓνα κλωνάρι πελέας (καραγάτσ) μέσα στὸν περίβολο τοῦ Ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου γιὰ νὰ τὸ ἴδουν οἱ χριστιανοὶ καὶ νὰ τρομοκρατηθοῦν. Ἀντίθετα ὁ θάνατός του ἐπροκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Σκοπιανῶν καὶ ἐχαλύθδωσε τὴν ἀπόφασίν τους ν' ἀγωνισθοῦν μέχρι θανάτου διὰ τὴν ἐλευθερίαν τους.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ἐθνομάρτυρος Παπα - Ἀνδρέα ἀκολουθοῦν ὁ ἱερομόναχος Παπα - Κυριάκος Κωνσταντόπουλος καὶ ὁ Παπα - Ἰωακεῖμ Ἰωακεμίδης. Ὁ παπα - Ἰωακεῖμ Ἰωακεμίδης παλαιὸς ἀγωνιστὴς τῆς τελευταίας Κρητικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1896 μετὰ πολλὰ βασανιστήρια ποὺ ὑπέστη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους (1915 εἰς Ἀνατ. Μακεδονίαν) λογχίζεται ἄγρια καὶ ἀποθνήσκει διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀθανασία ὡς ἐθνομάρτυς καὶ ἱερομάρτυς μαζί.

Ὁ παπα - Κυριάκος Κωνσταντόπουλος λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο ἐκπατρισμό τῶν Σκοπιανῶν (1915) συλλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ φυλακίζεται μέσα σὲ σκοτεινὴ καὶ ὑγρὴ φυλακὴ (μπουντρούμι). Ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρες δέρεται καὶ ὑφίσταται τὰ πάνδεινα διὰ νὰ τοὺς μαρτυρήσῃ δῆθεν τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου. Ὁ παπα - Κυριάκος δέχεται καρτερικὰ τὰ βασανιστήρια. Ἀλλὰ τόση εἶναι ἡ μανία καὶ ἡ θρησιωδία τοῦ Τούρκου Ἀξιοματικοῦ Γιουσούφ ποὺ ζωντανὸς θάπτεται μέσα σ' ἓνα φρέαρ διὰ νὰ δεχθῇ ὡς ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος ὀγκῶδεις λίθους καὶ νὰ παραδώσῃ σὰν ἱερομάρτυς πλέον ἀγνή τὴν ψυχὴν του εἰς τὸν Θεόν.

Κατὰ τὰ ἦσανα πάλι χρόνια οἱ κληρικοὶ τοῦ Σκοποῦ ἀφοσιώνονται σὲ πνευματικὰ ἔργα. Ἔτσι βλέπουμε τὸν Ἱεροδιάκονο Σωφρόνιο μετὰ τοῦ Οἰκονόμου Παπασταυρῆ νὰ διευθύνουν καὶ νὰ κατευθύνουν γιὰ τὸ καλὸ τῆς Κοινότητος τὰ κοινὰ (1860—1880). Τότε ἀνεγέρθησαν τὰ δύο Σχολεῖα Ἀρρένων, ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ Σκοποῦ καὶ τὸ Ἀλληλοδιδακτικόν.

Τότε ἐγίνε τὸ Παρθεναγωγεῖον. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τους ἰδρύθηκε ὁ παλαιὸς Σύλλογος ΟΡΦΕΥΣ (1872) καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Αὐτοὶ ἐπροωστᾶτησαν νὰ μεταφερθῇ νερὸ ἀπὸ μακρὰ καὶ νὰ γεμίσῃ ὁ Σκοπὸς ἀπὸ θρύσες (τσεσμέδες) δύο καὶ τρεῖς σὲ κάθε συνοικία. Τότε

ἀνοίχτηκε ὅπως ἤδη ἐγράψαμεν εἰς ἄλλην θέσιν «τῆ Σωφρόνιο τὸ πηγᾶδ» ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔπαιρνε νερό, κατὰ τὸ καλοκαίρι ἰδίως, ὁ περισσότερος πληθυσμὸς τοῦ Σκοποῦ.

Συνεχίζουσαν τὴν κοινωφελῆ τους δρασί (1880 καὶ ἔπειτα) ὁ παπα - Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Παπαστέργιος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου (1892) ἀκολουθεῖ ὁ παπα - Ἰωάννης μὲ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν τοῦ Οἰκονόμου. Εἶναι ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς ἀνεγέρσεως τῆς νέας Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (1902—1905). Τὸν περιστοιχίζουσαν ἄλλοι τέσσαρες ἱερεῖς, ὁ Σακελλάριος, Παπαναστάσιος, ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Παπαχαράλαμπος, Δοξόγλους, ὁ μουσικὸς καὶ καλλίφωνος Παπαδημήτρης Τσιλθελῆς, ὁ ὅποιος κατὰ τὸ 1901 ἔφυγε ἀπὸ τὸν Σκοπὸν καὶ ἐγκατεστάθηκε οἰκογενειακῶς εἰς Φιλιππούπολιν. Αὐτὸν διαδέχθηκε ὁ Παπακωστάκης Παπανδρεάδης, πολὺ καλὸς ἐπίσης μουσικὸς. Μαζί του ἱερουργεῖ καὶ ὁ Παπαῖωακεῖμ Ἰωακειμίδης, γιὰ τὸν ὅποιον ὀμιλήσαμε προηγουμένως.

Κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς προσετίθετο καὶ ὁ Προηγούμενος τοῦ Μετοχίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀρχιμανδρίτης Γεννάδιος. Τὸ Μετόχιον αὐτὸ ποὺ ἀνῆκε εἰς τὴν Μονὴν Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἦταν πρὸς βορρᾶν καὶ εἰς ἀπόστασιν μιῆς ὥρας ἀπὸ τὸν Σκοπὸν. Ὀλόκληρη ἡ περιοχὴ τοῦ Μετοχίου ἀγοράστηκε πρὶν ἀπὸ 100 χρόνια περίπου ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Σκοποῦ καὶ μετετράπη σὲ ὠραίας ἀμπελοφυτεῖες. Ἐκράτησε ἡ περιοχὴ τὸ ὄνομα «Καλογερόκ ἢ Καλογερόκ».

Σήμαντρα — Καμπάνες.

Οἱ Σκοπιανοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τους μέχρι τοῦ 1889 δὲν εἶχαν καμπάνες, ἀλλὰ σήμαντρα. Τὰ σήμαντρα ἦσαν δύο εἰδῶν: τὸ ξύλινο ἢ «ξυλένιο σήμαντρο» γιὰ τὶς καθημερινὰς καὶ γενικὰ γιὰ τοὺς ἑσπερινοὺς καὶ τὸ σιδερένιο σήμαντρο γιὰ τὶς Κυριακὰς καὶ ἐορτὰς.

Ἐἶχαν μῆκος ἓνα μέτρο, πλάτος 10—15 πόντους καὶ πᾶχος 2 πόντους περίπου τὸ σιδερένιο καὶ 5 πόντους περίπου τὸ ξύλινο. Ἐπάνω στὸ σήμαντρο ἐκτυποῦσε ὁ κανδηλανάπτης μ' ἓνα ξύλινο ἢ σιδερένιο σφυρὶ τὸ τοκμάκι λεγόμενο. Γιὰ τὸ σιδερένιο σήμαντρο εἶχε δύο τοκμάκια.

Ὁ νεωκόρος τῆς Ἐκκλησίας «Χατζηδασκηνὸς» παλαιὸς καλόγηρος τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ προσκυνητῆς τῶν Ἁγίων τόπων ἐκτυποῦσε ἐπὶ 40 περίπου χρόνια μὲ θαυμαστὴ δεξιότητι καὶ εἰδικὸν ρυθμὸν τὸ τοκμάκι, ἐπάνω εἰς τὸ σήμαντρο. Ὁ κ. Νικ. Κωνσταντόπουλος μᾶς δίδει τὸ ἑξῆς ἠχητικὸν σχῆμα ποὺ ἐδημιουργεῖτο κατὰ τὴν κοῦσιν.

Τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀ-δάμ τὸν — Ἀ-μὴν — Ἀμὴν — Ἀ-δάμ ἦτοι
 υῦ —|υῦ —|υῦ υῦ—

Ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ σταματήσῃ τὸ κτύπημα, ἐπιταχυνόταν ὁ ρυθμὸς

καὶ τότε μὲ τρία ἰσχυρὰ καὶ ἀραιὰ κτυπήματα μόνον μὲ τὸ σφυρὶ τοῦ δεξιοῦ χειροῦ ἐτεσματιζόταν ἢ κρούσις. Φαίνεται ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς ρυθμικῆς κρούσεως προερχόταν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εἶναι πιθανώτατα βυζαντινόν.

Τὸ ξύλινο σήμαντρο ποὺ παραχρητικὰ ἐλεγόταν καὶ «Τάγκος» (ό), εἶχε τὸ δικὸ του ρυθμὸ κρούσεως, ὁ ὁποῖος μορεῖ ν' ἀποτυπωθῆ εἰς τὸ ἐξῆς ρυθμικὸν σχῆμα: ύύύ | ύύύ || ύύύ | ύύύ

ύύύ | ύύύ |

ἀκούοταν δηλαδὴ σὰν νὰ ἔλεγε:

Τά-γκο -Τάγκο, τί-τα-γκώ-νεις, Τ-άγκο-Τά-γκο, τί τα-γκώ-νεις

τι-τα-γκώ-νεις, τι-τα-γκώ-νεις.

Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σήμαντρο ἐκτυποῦσε ὁ καλόγηρος στὴν ἀρχὴ μὲ δύο - τρία ἀραιὰ κτυπήματα καὶ ἔπειτα ἀκολουθοῦσε τὸ κτύπημα σύμφωνα μὲ τὸ παραπάνω ρυθμικὸ σχῆμα. Ὄταν ἐπλησίαζε πρὸς τὸ τέμα ἐπετάχυνε τὸν ρυθμὸ καὶ κατόπιν μὲ τρία δυνατὰ καὶ ἀραιὰ κτυπήματα ἐτεσματιζε τὴν κρούσι.

Στὶς μεγάλες ἐορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα ἐκτυποῦσε τὸ βαρὺ σήμαντρο τὸ ὁποῖον ἦταν κρεμασμένο στὸ δένδρο (καραγάτσι) ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρέμασαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821 τὸν Προεστὸ καὶ Ἐξαρχο τοῦ Σκοποῦ Παπᾶ - Ἀνδρέα.

Τὸ βαρὺ σήμαντρο ἦταν κατασκευασμένο ἀπὸ σίδηρο καὶ εἶχε σχῆμα Τραπεζίου. Δὲν ἦταν συμπαγές, ἀλλὰ εἶχε ὀπὲς ἴσως γιὰ νὰ ἀκούγεται περισσότερο.

Μὲ καμπάνες συγχρόνου ἐποχῆς καὶ μεγαλοπρεπὲς κωδωνοστάσιον ἐπροίκισε τὴν Κοινότητα Σκοποῦ τὸ ἔτος 1889 ὁ συμπολίτης Ἰωσήφ Δ. Γεννάδης ὁ ὁποῖος εἶχε ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ Βακοῦ τῆς Ρωσίας ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Εἶχε φύγει πολὺ νέος ἀπὸ τὴν γενέτειρά του, τὸν Σκοπὸν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορέσῃ νὰ πλουτίσῃ εἰς τὰ ξένα ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι Σκοπιανοί. Πράγματι, μετὰ πολυετῆ ἐργασία καὶ μόχθους πολλοὺς, ἀπέκτησε σημαντικὴν περιουσίαν καὶ ἔδειξεν τὴν ἀγάπην του καὶ τὴ στοργὴν του μὲ μεγάλες δωρεὰς πρὸς τὸ χωριὸ ποὺ γεννήθηκε. Ἐδώρησε δύο καμπάνες «τὴ μεγάλη» καὶ «τὴν μικρὴ» ποὺ ὅταν ἐκτύπησαν γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὸν ἐσπερινὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἔνοιωσε ἀνείπωτη χαρὰ ὅλος ὁ κόσμος τοῦ Σκοποῦ. Προσέφερε πολλὰ χρήματα διὰ τὴν ἀνέγερσιν κωδωνοστασίου καὶ ἀργότερον διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς νέας Ἐκκλησίας. Εἶχε ἀνακηρυχθῆ Μέγας Ἐυεργέτης τῆς Κοινότητος καὶ παντοιοτρόπως ἐδηλωθήκε ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς αὐτόν.

Ἄλλος Σκοπιανὸς Ἰωάννης Χρήστου ὀνομαζόμενος ποὺ μετενάστευσε εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐδώρησε στὴ γενέτειρά του μίαν καμπάνα μὲ πρωτοφανεῖς διαστάσεις (ῦψος 1,25 μ. περίπου καὶ διάμετρος κατὰ τὴν στεφάνην ὑπὲρ τὸ 1 μέτρον). Ἐξύγιζε μαζὶ μὲ τὴν συσκευὴ καὶ τὰ ἐξαρτήματά της περίπου 1.000 κιλά καὶ ἀκούοταν ἀπὸ ἀπόστασι δύο ὥρων τὴν νύκτα. Εἶναι δὲ πολὺ

συγκινητικὴ ἢ ἀφιέρωσις τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ὑπαγόρευσε καὶ ἐχαράχτηκε ἐπάνω στὴν Καμπάνα, ἀνορθόγραφα καὶ μὲ κεφαλαῖα γράμματα σὲ δύο σειρὰς κυκλικὰ καὶ σὲ ἀπλῆ γλῶσσα. Περίπου ἔλεγε: «Τὴν καμπάνα τὴ στέλνω δῶρο στὸ χωριό μου τὸ Σκοπὸ ποὺ εἶναι κοντὰ στὶς Σαραντακκλησιᾶς καὶ κάτω στὴν Τουρκιά, ἐγὼ ὁ Γιάννης Χρήστου ποὺ ἔφυγα μικρὸς καὶ δὲν ξαναγύρισα. Χάρισμα στὴν ἐκκλησιά στὸν Ἁγιοδημήτριον, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ μακαρίτη τοῦ πατέρα μου καὶ τῆς μάννας μου τῆς σχωρεμένης, ἐγὼ ποὺ δωπέρα ὀνομάζομαι JOHN CHRIST, DATTON KENTUCKY 1894».

Ὁ Ἰωάννης Χρήστου ἐγεννήθηκε στὸ Σκοπὸ τὸ 1838. Ἐφυγε μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1854—56) εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἀπὸ προηγουμένως ὡς μαθητευόμενος τεχνίτης ἐκέντησε ἐπάνω σὲ βελούδο χρώματος βυσινὶ μὲ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ σύρμα ἔφιππον τὸν Ἅγιον Δημήτριον. Τὸ χειροτέχνημα αὐτὸ ἀνηρημένον σὲ ἓνα κοντάρι μὲ σταυρὸ ἐχρησίμευσε ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα, ὡς τὸ ἱερόν λαβάρον τῆς Κοινότητος. Διαφυλάσσεται μέχρι σήμερον ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Νέου Σκοποῦ Σερρών παρ' ὅλες τὶς περιπέτειες (σφαγές, διωγμοί, ἐκτοπισμοί, βουλγαρικὴ κατοχὴ) τῶν τελευταίων χρόνων (1900—1950).

Ὁ Ἰωάννης Χρήστου ἐγκατεστάθηκε εἰς τὸ DATTON KENTUCKY τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐπαγγελλόταν τὸν σιδηροτροχὸν καὶ ἔλαβε δίπλωμα εὐρεσιτεχνίας, διότι ἐπενόησε μηχανικὴν ἐφεύρεσιν σχετικὴν μὲ τὴν σύμπτυξιν τῶν καπνοδόχων τῶν πλοίων ὅταν διέρχονται κάτω ἀπὸ γέφυρες. Τοῦ παρεχωρήθηκε ἰσοβίως τὸ προνόμιον τῆς εὐρεσιτεχνίας του.

Ἐλαβεν μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον χωριστικὸν πόλεμον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν (1861—1865) πολεμήσας ὑπὲρ τῶν βορείων καὶ διακριθεὶς κυρίως εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως Τσάρλεστον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Τζέιμπαρ (1865). Διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀνδρείαν του ἐτιμῆθηκε μὲ μετὰλλιο ἀνδρείας καὶ ἰσόβιον σύνταξιν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1913 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ἐπεχείρησε νὰ κἀνὴ τὸν γῦρον τοῦ κόσμου. Ἐπεσκέφθηκε καὶ τὴν γενέτειρά του, τὸν Σκοπὸν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914, ὕστερα ἀπὸ ἀπουσίαν 60 ἐτῶν περίπου. Παρ' ὀλίγον νὰ πάθῃ συγκοπή καρδίας ὅταν ἄκουσε τὴν καμπάνα του νὰ κτυπᾷ χαρμόσυνα διὰ τὸν ἐρχομὸν του. Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ θαυμάσιο σεβασμὸ ὅλοι οἱ συμπατριῶται του. Ὁ Ἰωάννης Χρήστου συγκινημένος ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε κανέναν πιά, ἔκλαιγε συνεχῶς. Ἀνεγνώρισε τὸ πατρικὸν τοῦ σπίτι, παρηλλαγμένο καὶ αὐτὸ, καὶ τὸ λάβαρον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸ ὁποῖον ἀνηρημένον μεγαλοπρεπέστατα ἐπάνω σὲ ὑψηλὸ κοντό, ἀπέναντι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου, ἐστόλιζε τὴν κατὰλευκὴ νεόκτιστη ἐκκλησία. Ἐμεινε μερικὲς ἑβδομάδες εἰς τὸ πατρικὸν τοῦ σπίτι τὸ ὁποῖον θρυσκόταν στὴν δεξιὰ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ καὶ κοντὰ στὴν κάτω γέφυρα ὅπου κατοικοῦσε τότε ὁ Γεώργιος Ταλιαδουρίδης μὲ τὴν σύζυγόν

του Φωτεινῆ. Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀμερικὴ ἀπέθανε στὴν πόλι DAYTON KENTUCKY ὅπου καὶ ἐτάφη.

Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὸν Σκοπὸν.

Ἀπὸ τὶς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνα ἀρχισαν νὰ ἰδρύνονται ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν Δημόσια Σχολεῖα. Τὸ 1810 ἰδρύθηκε καὶ ἐλειτούργησε ἡ πρώτη «Ἑλληνικὴ Σχολή» Σκοποῦ (τὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο ὅπως τὸ ἔλεγαν. Παράλληλα διωξ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Σκοποῦ ἐλειτούργησε καὶ τὸ Κοινὸν Σχολεῖον.

Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι τὰ Σχολεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1453—1821) ἐχωρίζοντο σὲ σχολεῖα κοινὰ ἢ λαϊκὰ καὶ σὲ σχολεῖα ἀνωτέρας ἐκπαίδευσως, μὲ τὸ ὄνομα Ἀκαδημία, Λύκειο, Μουσεῖο, καὶ μεταγενέστερα μὲ τὸ ὄνομα Σχολεῖο, Σχολή, Γυμνάσιο, Φροντιστήριον.

Τὸ «Κοινὸ Σχολεῖον».

Τὸ «Κοινὸ Σχολεῖον» τοῦ Σκοποῦ ἐλειτούργησε μέσα σ' ἓνα ἰσόγειο μεγάλο δωμάτιο τὸ λεγόμενον «μιλλέτ - ὄντασῆ» δηλαδὴ Ἑθνικὴ Αἴθουσα, ὅπου κατὰ τὶς Κυριακὰς συνεδρίαζε καὶ τὸ Κοινοτικὸν ἢ Ἑθνικὸν Συμβούλιον, ἀπ' ὅπου καὶ τὸ ὄνομα τῆς αἰθούσης (μιλλέτ: Λέξις Τουρκικὴ = φυλῆ).

Στὸ κοινὸ Σχολεῖο ἐμάθαιναν τὰ παιδιὰ ἀνάγνωσι (ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία), λογαριασμοὺς (ἀρίθμησι) καὶ γραφή.

«Ἑλληνικὴ Σχολὴ Σκοποῦ» (Ἑλληνικὸ Σχολεῖο).

Ὅπως ἤδη ἐκάναμε λόγον τὸ ἔτος 1810 μ.Χ. ἰδρύθηκε καὶ ἐλειτούργησε ἡ πρώτη «Ἑλληνικὴ Σχολή» τοῦ Σκοποῦ.

Διὰ τὰ ἔξοδα τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς ἦσαν ὑπεύθυνοι οἱ Πρωεστοὶ (Τσορμπατζῆδες) τοῦ Σκοποῦ μαζί μὲ τὸν Ἐξαρχον τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Μητροπόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Αὐτοὶ ἐφρόντιζαν νὰ συγκεντρῶνουν χρήματα ἀπὸ τοὺς δίσκους καὶ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ εἰσφορὰς μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος, ἀπὸ δωρεὰς καὶ εὐεργεσίας τῶν πλουσίων Σκοπιανῶν ποὺ ἀγαποῦσαν τὰ γράμματα, ἀπὸ ἐκαπιδευτικοὺς συλλόγους ποὺ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἰδρύθηκαν.

Εἰς τὴν Σχολὴ αὐτὴ τοῦ Σκοποῦ ἐφοιτοῦσαν ὄχι μόνον τὰ παιδιὰ τῆς Κοινότητος ἀλλὰ καὶ τῶν γύρω Κοινοτήτων καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν γειτονικὴ καὶ πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν Σκοπὸν πόλι, τὴν Σαράντα Ἐκκλησίας ὅπου μόλις τὸ ἔτος 1833 ἰδρύθηκε ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ Σχολή.

Οἱ Σκοπιανοὶ ἄνθρωποι προοδευτικοὶ καθὼς ἦταν, ἐφιλοδοχοῦσαν νὰ ἀποκτήσουν τοὺς καλύτερους διδασκάλους γιὰ τὴν μόρφωσι τῶν παιδιῶν τους.

Ἔτσι σὴν Ἑλληνικῇ Σχολῇ ἐδίδαξαν δασκάλοι διαλεκτοί, μορφωμένοι καὶ συγχρονημένοι.

Ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Σκοποῦ ποὺ ἐσωζόταν μέχρι τοῦ ἔτους 1915 μαθαίνομε ὅτι ἐδίδαξαν οἱ ἐξῆς διδάσκαλοι:

- 1) Συμεὼν Ἰμβριος 1810 καὶ μετὰ.
- 2) Ὁ Κύρ - Κωνσταντῖνος ἀγνώστου ἐπωνύμου.
- 3) Ὁ κύρ - Ἰωάννης ἀγνώστου ἐπωνύμου μέχρι τοῦ ἔτους 1818.
- 4) Ὁ Παπᾶ - Ἀνδρέας 1818—1821.
- 5) Ὁ Βασίλειος ἐξ Ἀθηνῶν.
- 6) Ὁ Ἀργυράκης Κοντιδῆς. Μετὰ ἀρκετὰ χρόνια κατὰ τὰ ὁποῖα

παρουσιάζεται χάσμα διότι δὲν ἀναφέρεται κανένας διδάσκαλος, ἐδίδαξαν οἱ ἐξῆς:

- 2) Κωνσταντῖνος Κ. Κόγκινος ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν 1856 — 1857.
- 2) Ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας 1857—1858.
- 3) Γεώργιος Μπαλάνος ἐξ Ἀθηνῶν 1858—1862.
- 4) Ὁ Μιχαῖλ Κωνσταντινίδης 1861—1869.

Ὁ Μιχαῖλ Κωνσταντινίδης ἐπειδὴ πολλὰ προσέφερε εἰς τὴν Κοινότητα Σκοποῦ μὲ τὴν εὐμέθοδο διδασκαλίαν του διὰ τοῦτο θὰ σημειώσωμεν μερικὰ περὶ αὐτοῦ.

Κατήγετο ἀπὸ τὴν Πάνορμο τῆς Κυζίκου. Ἐσπούδασε εἰς τὸ Φανάριον, Μελίτην (Μάλταν) Ἀθήνας καὶ Λονδῖνον. Ἡ διδασκαλία του εὐρῆκε γόνιμον ἔδαφος εἰς τὸν Σκοπὸν καὶ ἔφερον πλουσίους τοὺς καρποὺς διὰ τὴν ἐξέλιξιν ὅχι μόνον τοῦ Σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ σημαντικοῦ μέρους τῆς ὅλης περιοχῆς Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τῶν χωριῶν καὶ τῶν πόλεων ἀπ' ὅπου ἔφθαναν πολλοὶ μαθηταὶ νὰ ἀκούσουν τὸν νεοφανῆ διδάσκαλον, τὸν ἀφηγητὴν περιέργων ἱστοριῶν, τὸν θαυματοποιὸν τῆς χημείας, τὸν βίσηγητὴν καινούργιων συνηθειῶν καὶ δοξασιῶν.

Ὁ Κωνσταντινίδης ἔμεινε καὶ ἐδίδαξε ὡς Διευθυντῆς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Σκοποῦ ἐπὶ μίαν ἑπταετίαν. Ἐπειτα ἐπῆγε εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπου διετέλεσε καθηγητῆς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων εἰς τὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸν Λύκειον καὶ εἰς τὸ Βασιλικὸν Κολλέγιον (KINGS COLLEGE) ἐπὶ 22 ἔτη. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη νὰ διδάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν νεαρὰν τότε πριγκίπισσαν τῆς Πρωσσίας Σοφίαν ἢ ὁποῖα διέμενε στὸ Λονδῖνον κοντὰ στὴ μίμη τῆς Βασίλισσα Βικτωρία. Ὡς γνωστὸν ἡ Πριγκίπισσα Σοφία μετὰ τὴν μνηστεία της (1889) μὲ τὸν τότε διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνον ἔγινε Βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος (1913). Ὁ Μιχαῖλ Κωνσταντινίδης ὕστερα ἀπὸ ἀπουσίαν 30 ἔτῶν ἐπισκέπτεται τὸν Σκοπὸν. Αἰσθάνεται βαθεῖα ἱκανοποίησι γιὰ τοὺς κόπους ποὺ κατέβαλε νὰ μορφώσῃ τοὺς Σκοπιανοὺς σὺν ἀκούει τίς καμπάνες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου νὰ χτυποῦν χαρμόσυνα γιὰ τὸν ἐρχομὸν του καὶ νὰ περιμένῃ σύσσωμος ὁ Σκοπὸς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν νὰ τὸν

προϋπαντήση (1898).

Δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν συγκίνησί του καὶ κλαίει σὰν παιδί μόλις βλέπει νὰ τοῦ φιλοῦν τὰ χέρια του οἱ πρόκριτοι, οἱ Ἐφοροὶ τῶν Σχολείων, οἱ ἱερεῖς, οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἀπλοῖ χωρικοὶ καὶ ὅλος ὁ κόσμος τοῦ Σκοποῦ. Ἦσαν ὅλοι μαθηταὶ του. Μετὰ παραμονὴν ὀλίγων ἡμερῶν ἀποχαιρετᾷ τοὺς μαθητὰς του γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἰδῇ πιά εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1916 εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν.

Μετὰ τὸν μεγάλον διδάσκαλον Μιχαὴλ Κωνσταντινίδην διετέλεσαν Διευθυνταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Σκοποῦ οἱ ἑξῆς:

- 1) Γεώργιος Πετρίδης ἐξ Ἠπείρου (1869—1871)
- 2) Ι. Ἰωαννίδης ἐκ Σάμου (1871—1872)
- 3) Ι. Βοτοσιάδης ἐκ Βυζαντίου (1872—1873)
- 4) Γεώργ. Ἰορδανίδης ἐκ Καισαρείας (1873—1874)
- 5) Ἀθαν. Χ. Χρησιτίδης ἐκ Σκοποῦ (1874—1875)
- 6) Ἀδαμάντιος Ψελλιάδης Βυζάντιος (1875—1876)
- 7) Ἰωάννης Ἀγακίδης ἐκ Σιατίστης (1876—1877)
- 8) Ἀλέξανδρος Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1877—1879)
- 9) Ἰωάννης Ἀγακίδης τὸ β' ἐκ Σιατίστης (1879—1881)
- 10) Βασίλειος Δ. Σταυρόπουλος ἢ Σακαζῆς ἐκ Σκοποῦ (1881—1883)
- 11) Ἀλέξανδρος Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1883—1884)
- 12) Ἀπόστολος Πλακίδης ἐκ Κων)πόλεως (1884—1885)
- 13) Ἀλέξανδρος Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1885—1893)

Ὡς ἄλλοτε ὁ Μ. Κωνσταντινίδης ὁ ὁποῖος πολλὰ εἶχε προσφέρει εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῆς Κοινότητος ἔτσι καὶ ὁ Ἀλ. Σ. Ἀλεξιάδης ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ διδασκάλου του.

Τελειώνει μεταξὺ τῶν πρώτων τὴν Μεγάλην Σχολὴν τοῦ Γένους (1877) στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ μὲ τὴν πλουσίαν του φιλολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν συγκρότησιν προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του ὡς διδάσκαλος εἰς τὰ Σχολεῖα Σκοποῦ, Βιζύης, Λουλέ - Μπουργάζ (Ἀρκαδιουπόλεως) καὶ Σαμακοβίου. Παραμένει τελικὰ εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ ἀφιερώνεται εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν πρόοδον τῆς Κοινότητος (1885—1898).

«Τὸ Ἀλληλοδιδασκτικὸν Σχολεῖον» Σκοποῦ.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐπρόβαλε ἓνα πελώριον κτίριον ποὺ εἶχε 20 μέτρα μῆκος καὶ πλάτος 15 μέτρα. Ἦταν τὸ κτίριον τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου. Ἀνηγέρθη περὶ τὸ 1870 μὲ πρωτοβουλία τοῦ πολὺ μορφωμένου καὶ προοδευτικοῦ Ἱεροδιακόνου Σωφρονίου. Μία αἴθουσα τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ ἐχρησίμευε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν θεατρικῶν παραστάσεων.

Τὸ κτίριον ἐσωτερικὰ ἦταν διακοσμημένο πάνω ἀπὸ τὰ πανύψηλα παράθυρά του μὲ τὰ πελώρια 24 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου γραμμένα ἀπὸ τὸν ἀρι-

στο καλλιγράφο διδάσκαλο Γεωργακῆ Ἀναστασιάδη, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὰ εἰκονιζόμενη γνωστὴ Βυζαντινὴν καρικουρικὴν ἐπιγραφὴν:

«Νῦρον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν».

Κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα, ἦταν κολλημένη ἐπάνω στὸν τοῖχο ἀπὸ μίαν ἐντυπος πινακίδα μὲ σχετικὸν ἀνάγνωσμα διὰ τὰ μαθητικὰ ἡμικύκλια τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου (προωτόσκολος, εὐταξίας κλπ.).

Τὰ σπουδαιότερα μαθήματα ποὺ διδάσκονταν στὸ Ἀλληλοδιδασκτικὸ Σχολεῖο ἦσαν ἀνάγνωσι, ἀριθμητικὴ, κατήχησι, ἠθικὴ, γεωγραφία, γραμματικὴ καὶ γυμναστικὴ.

Τὰ μαθήματα κρατοῦσαν τρεῖς ὥρες τὸ πρωὶ καὶ τρεῖς ὥρες τὸ ἀπόγευμα.

Στὸ τέλος τῶν μαθημάτων ὁ προῶτος στὴν ἀνάγνωσι καὶ στὴ γραφὴ ἔπαιρνε «ἐγκώμιον». Ἐπειτα ἔκαναν προσευχὴ, ἔμπαιναν στὴ γραμμὴ καὶ δύο δύο μὲ βῆμα ἐπέστρεφαν στὰ σπίτια τους.

Εἰς τὰ δύο Σχολεῖα τοῦ Σκοποῦ «Ἑλληνικὸν» καὶ «Ἀλληλοδιδασκτικὸν» ὑπῆρχε μίαν εὐγενῆς ἀμίλλα ποιὸ θὰ ἔχη τοὺς καλυτέρους διδασκάλους, εὐπρεπέστερο κτίριο, ποιὸ θὰ εἶναι προοδευτικώτερο. Ὅμως τὸ σύστημα τῆς διπλῆς διευθύνσεως τῶν Σχολείων ἐπέφερε μεγάλες δυσχέρειες διοικητικά. Δι' αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1892 τὰ δύο Σχολεῖα συγχωνεύθησαν εἰς ἓνα μὲ τὸ ὄνομα «Ἐπιτάξιον Ἀστικῆ Σχολῆ Σκοποῦ» (καὶ μαζί μὲ τὴν νῆπιαν ὀκτώ).

Τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων ποὺ ἐδίδαξαν εἰς τὸ Ἀλληλοδιδασκτικὸν Σχολεῖον ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς του μέχρι τοῦ 1890 δὲν εἶναι γνωστὸ παρὰ μόνον τοῦ διδασκάλου Χατζηπαναγιώτου ποὺ ἐδίδασκε καὶ εἰς τὰ δύο Σχολεῖα ὡς καὶ τοῦ διδασκάλου Ζαφειρ. Συμεωνίδου (1871—1873).

Ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἐδίδαξε καὶ ὁ Γ. Ἀναστασιάδης. Διευθυνταὶ τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου διετέλεσαν οἱ διδάσκαλοι:

- 1) Ἀθαν. Μιχαήλδος ἐκ Κων)πόλεως (1880—1881)
- 2) Ι. Ἀνθόπουλος ἐκ Μαδύτου (1881) 1884)
- 3) Εὐθύμιος Ζωγράφος ἐκ Θεσ)νίκης (1884—1886)
- 4) Ι. Γεωργιάδης ἐκ Κων)πόλεως (1886—1888) καὶ
- 5) Χρῖστος Ἀθ. Κροκιδᾶς ἐκ Σκοποῦ (1888—1890).

Μετὰ τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο Σχολείων εἰς μίαν Σχολὴν «τὴν Ἐπιτάξιον Ἀστικὴν Σχολὴν» Διευθυνταὶ διετέλεσαν οἱ διδάσκαλοι:

- 1) Εὐστράτιος Ραλλίδης ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1891—1894)
- 2) Ἀθανάσιος Χηρόπουλος ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1894—1895)
- 3) Ἀλ. Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1895—1898)
- 4) Ἀριστόδ. Κ. Κωνσταντόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1898—1900)
- 5) Χρ. Δ. Καρατζᾶς ἐκ Γέννας (1900—1901)
- 6) Ἀρ. Κ. Κωνσταντόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1901—1904)
- 7) Θωμᾶς Γ. Τουλουτιάδης ἐκ Σκοποῦ (1904—1907)
- 8) Νικ. Κ. Κωνσταντόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1907—1909)

9) Σίμος Σ. Σιμόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1909—1915).

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τοῦ πρώτου διωγμοῦ (1919—1922)

1) Ἀλ. Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1919—1921)

2) Χ. Δ. Καρατζᾶς ἐκ Γέννας. Καθηγητὴς καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἡμιγυμνασίου (1921—1922).

Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος (1921—1922) ὁ Ἀλ. Ἀλεξιάδης περιορίσθηκε μόνον εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ μικτοῦ ἑξάταξιου Δημοτικοῦ Σχολείου.

Εἰς τὸ Ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ εἰς τὴν κατοπιν Ἀστικὴν Σχολὴν ἐδίδασξαν ὡς δευτερεύοντες διδάσκαλοι ἢ βοηθοὶ χωρὶς νὰ ἔχουν πτυχίον ἀνωτέρας Σχολῆς καὶ οἱ ἑξῆς:

1) Γεώργιος ἢ Γεωργακῆς Α. Ἀναστασιάδης (1870—1891)

Ἐδίδαξε εἴκοσι ἔνα χρόνια εἰς τὸν Σκοπὸν καὶ κατοπιν ἔγινε ἱερεὺς. Ἦταν ἀριστος μουσικός, καὶ διετέλεσε πρωθιερεὺς Σκοποῦ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1929—1932).

2) Ἰωακείμ Παπανδρεάδης (1882—1883). Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιμανδρίτου.

3) Ι. Μπογιαρίδης ἐκ Σαμακοβίου (1883—1885)

Ἦταν ψάλτης καὶ καλὸς μουσικός.

4) Μιχ. Μ. Κανελλίδης ἢ Κανελλόπουλος (πρὶν ἀπὸ τὸ 1885)

Ἐχορημάτισε ἀργότερον πρωτοψάλτης τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀδριανουπόλεως.

5) Βασίλ. Ἀπ. Κωνσταντινίδης ἢ Βαλιούλης (1889—1890)

6) Ἀνέστης Σ. Σταματιάδης (ἀπὸ τοῦ 1888 μέχρι καὶ πέραν τοῦ 1893).

Ἦταν ἀριστος ψάλτης. Ἐπειτα ἐχειροτονήθη ἱερεὺς.

7) Δημ. Ε. Ἐλευθεριάδης ἐκ Σκοποῦ περὶ τὸ 1900.

8) Κων. Χρ. Βαλιούλης ἐκ Σκοποῦ περὶ τὸ 1900.

9) Μιχ. Συναδινὸς ἐκ Σκοποῦ περὶ τὸ 1900.

10) Ἀλεξ. Ἀφεντούλης ἐξ Ἀδριανουπόλεως τὸ 1900.

Τὸ Ἡμιγυμνάσιον Σκοποῦ.

Ἡ προαγωγή τοῦ ἑξάταξιου Δημοτικοῦ Σχολείου εἰς Ἡμιγυμνάσιον ὀφείλεται εἰς τὸν ἀξιότιμον συμπολίτην μας Κύριον Νικόλαον Κ. Κωνσταντόπουλον πού διαμένει σήμερον εἰς Ἀθήνας.

Ὁ κ. Νικ. Κωνσταντόπουλος πού τιμᾷ τὸν Σκοπὸν μὲ τὴν ἐκλογὴν του ὡς βουλευτοῦ, παλαιότερα Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ μεταγενέστερα Σεροῶν καὶ Ἀθηῶν, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν πλουσίαν πνευματικὴν, κοινωνικὴν καὶ πατριωτικὴν του δρασίαν εἰς Παλαιὸν Σκοπὸν, σημειώνει εἰς τὴν ἐξαίρετον συγγραφὴν του «Ἐκπαιδευτικὰ καὶ Κοινωνικὰ Σκοποῦ Θράκης» ὅτι τὸ πρῶτον μέλημά του μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ὡς βουλευτοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1 Νοεμ-

βρίου 1920) ἦταν ἡ προαγωγή τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου εἰς Ἑμγιμνάσιον καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῆς γενέτειράς του.

Εἰς τὸ Ἑμγιμνάσιον φοιτοῦν μαθηταὶ καὶ μαθήτριά, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Σκοπὸν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς γειτονικὰς Κοινότητες.

Διευθύνει τὸ Ἑμγιμνάσιον ὁ λαμπρὸς φιλόλογος καὶ ἄριστος Παιδαγωγὸς καθηγητὴς Χρῆστος Δ. Καρατζᾶς ἀπὸ τὴν Γέννα. Τὸν βοηθεῖ εἰς τὸ ἔργον του ὁ νεαρὸς καθηγητὴς τῶν Φυσικομαθηματικῶν Ραπτᾶκης Ἰωαννίδης ἀπὸ τὴν Σκιάθον.

Ἔτσι μέσα σ' ἓνα χρόνον ἐλεύθερης ζωῆς ὁ Σκοπὸς γίνεται καὶ πάλιν τὸ φυτώριον λαϊκῆς μορφώσεως διὰ τὴν νεότητα τῆς τοπικῆς περιοχῆς.

Ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Θηλέων.

Διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν κοριτσιῶν ὑπῆρχαν κατ' ἀρχὴν ἰδιωτικὰ Σχολεῖα τὰ ὁποῖα ἐλειτούργησαν πολὺ ἀργότερα ἀπ' ὅτι τὰ σχολεῖα τῶν ἀγοριῶν. Ἡ μόρφωσις τῶν κοριτσιῶν ἀρχισε μετὰ τὸ 1870. Ἐσυστηματοποιήθηκε μετὰ τὴν ἀνεγερσιν τοῦ Παρθεναναγωγείου (1878).

Ὡς ἰδιωτικαὶ ἐδίδαξαν αἱ διδασκάλισσες:

1) Ἡ Σοφία Χηνοπούλου ἢ Χήνατζη ἐκ Σκοποῦ. Ἐδίδαξε πιθανὸν κατ' οἶκον.

2) Ἀσπασία Θωμώγλου ἐκ Σκοποῦ. Αὐτὴ ἴδρυσε συστηματικὸ οἰκιακὸ σχολεῖο ὅπου ἐφοιτοῦσαν ἀγόρια καὶ κορίτσια (πιθανὸν κατὰ τὰ ἔτη 1873—1877).

3) Βασιλικὴ Α. Χριστίδου, τὸ γένος Ἀπ. Ἀρβανιτίδου ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Ἡ Β. Χριστίδου (γνωστὴ μετὰ τὸ ὄνομα «κυρία Ντουντου» συνέστησε κατ' ἀρχὴν οἰκιακὸν Σχολεῖον Θηλέων (1875) τὸ ὁποῖον ἐλειτούργησε πολὺ καλὰ καὶ ἔφερε εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν κοριτσιῶν. Γι' αὐτὸ ἡ Κοινότης παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν τὸ κοινοτικὸν σχολεῖον ἢ κοινοτ. αἴθουσαν ὅπου ἐδίδαξε ὡς κοινοτικὴ πλέον διδασκάλισσα ἑσώστου ἀνηγέρθη τὸ Παρθεναναγωγεῖον καὶ ἐν συνεχείᾳ μέχρι σχεδὸν τοῦ 1880.

Εἰς τὸ ἀνεγερθὲν τὸ 1878 «Ἑλληνικὸν Παρθεναναγωγεῖον ἐδίδαξαν οἱ διδασκάλισσες:

1) Μαριώρα ἐκ Μαρμαρᾶ τῆς Προποντίδος (1879—1880)

2) Εὐανθία Ζυγομαλά (1880—1881)

3) Ἀθηνάδωρα Σταυροπούλου ἐκ Μαδύτου (1881—1883)

4) Ἀρτεμισία Ἀνθοπούλου ἐκ Κων)λεως (Νηπιαγωγὸς 1881—1884).

Ἔχεν σταλῆ ἀπὸ τὸν Ἑλλήν. Φιλεκπαίδ. Σύλλογον Κων)πόλεως νὰ διευθύνῃ τὸ συσταθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Νηπιαγωγείου τὸ ὁποῖον ἐστεγαζόταν μέσα στὸ Παρθεναναγωγεῖον.

5) Χρυσάνθη Γεωργίου ἐκ Κων)πόλεως, Νηπιαγωγὸς (1883—1885)

6) Ἀνδρομάχη Ζωγράφου (1884—1886)

- 7) Ἀθηνᾶ ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1886—1889)
- 8) Σοφία Ἀχιλλέως ἐκ Κων)πόλεως (1886—1889)
- 9) Σουλτάνα Ἀστεριάδου ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1889—1891)
- 10) Ἑλένη Μαυρουδῆ ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1891—1898).

Ἐδίδαξε περὶ τὰ ἑπτὰ χρόνια μὲ βοηθοὺς τὶς Σκοπιανὲς Βάσω Ἀρχοντῆ καὶ Ἀφροδίτη Δ. Βαλιούλη.

- 11) Χρυσῆ καὶ Εἰρήνη Τριανταφυλλίδου ἐξ Ἀδρ)λεως (1890—1902)
- 12) Θελεξιόπη Ι. Κωφοπούλου ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1902—1907)
- 13) Ἀγλαΐα Παπαγεωργίου ἢ Ἀναστασιάδου ἐκ Σκοποῦ (1907—1908)
- 14) Χρυσῆ Χαραλάμπους ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1908—1911)
- 15) Εὐανθία Χατζημιχαήλ ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1911—1912)
- 16) Ἑλπινίκη Α. Ἀλεξιάδου ἐκ Σκοποῦ (1912—1914)
- 17) Χρυσῆ Ι. Παπανδρέου ἐκ Σκοποῦ (1914—1915).

Τὶς δύο ἀδελφές Χρυσῆ καὶ Μαριάνθη Ι. Παπανδρέου ἐκ Σκοποῦ τὶς βοηθοῦσαν ἐπὶ μίαν ἐξαετίαν (1900—1906) οἱ ἀπόφοιτες Σχολαρχείου Σκοποῦ, ἡ Καλλιόπη Φ. Φανίδου, ἡ Οὐρανία Γ. Χαρτᾶ καὶ ἡ Παυλίνα Ἀλμπάνη. Πολλές ἀπόφοιτες τοῦ Ἀνωτ. Ζαπλείου Παρθ)γείου Ἀδρ)πόλεως ἐκ Σκοποῦ καταγόμενες προσέφεραν τὶς ὑπηρεσίαις τους διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν κοριτσιῶν. Αὐτὲς ἦταν ἡ Ἀλεξάνδρα Φ. Φανίδου, Ἀλεξάνδρα Φιλ. Βαλιούλη, ἡ Ἑλπινίκη Κ. Ταυρίδου, Ὁλγα καὶ Ἑλλη Χρ. Χαντζεργῆ, Ἑλένη Ι. Ἡλιόγλου, Κλειῶ καὶ Ἑλένη Μιλτ. Οἰκονομίδου, Εὐανθία Ν. Λαδάκη Ἀντιγόνη Κ. Καραγιαννίδου, Βαρσαμέλλη Κωνσταντινίδου, Μερόπη Παπανδρέα. Φερενίκη Ζ. Σιμεωνίδου, Θεόκλεια Α. Ἀστρεϊνίδου, Ἀναστασία Μουσαλίδου (ἡ δασκαλοῦδα ὅπως τὴν ὠνόμαζαν) καὶ οἱ ἀδελφές Εὐανθία καὶ Βικτωρία Χατζημιχαήλ.

Οἱ τρεῖς τελευταῖες κατάγονταν ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη.

Κατὰ τὰ διαλείμματα τὰ χρόνια αὐτά, ἐλειτούργησε καὶ Ἰδιωτικὸν Σχολεῖον Νηπίων. Ἐδίδασκε ἡ Σκοπιανὴ διδασκάλισσα Πελαγία Πολυμένου. Μετὰ τὴν Βουλγαρικὴν κατοχὴν (1945 καὶ ἔπειτα) ἡ κυρία Πελαγία (ἡ κυρία Τουρλούδα ὅπως τὴν ὠνόμαζαν) ἐδίδαξε καὶ εἰς τὸν Νέον Σκοπὸν Σεργῶν. Πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἦλθε γορᾶ πλέον εἰς τὸν Νέον Σκοπὸν γιὰ νὰ ἰδῆ τοὺς πατριῶτες καὶ τοὺς μαθητὰς τῆς. Μόλις μὲ συνάντησε καὶ τῆς εἶπα ποιὸς εἶμαι ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ μὲ φιλῆ πολὺ συγκινημένη. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τοὺς ἄλλους μαθητὰς τῆς.

Ὅλα τὰ ἔσοδα γιὰ τὶς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκαις τῆς Κοινότητος προέρχονταν ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν θεατρικῶν παραστάσεων καὶ ἀπὸ μικρὰ διδάττρα.

Σχεδὸν ὁλόκληρος ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Ἐκκλησ. Κοινότητος Σκοποῦ διατίθεται ἀποκλειστικὰ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἡ μεγάλη πρόοδος τῆς μορφώσεως τῶν νέων τοῦ Σκοποῦ φαίνεται μέσα σὲ 30 χρόνια καθαρὰ ἀπὸ τὸν παρακάτω πίνακα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς

στατιστικῆς τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Μελισσινοῦ Χριστοδοῦλου καὶ τῆς Μητροπό-
λεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1880

	Μαθηταὶ	Διδάσκαλοι	Δαπάναι
Ἑλληνικὴ Σχολή	20	1	55
Ἀλληλοδιδασκτικὴ	200	2	90
Παρθεναγωγεῖον	80	1	50
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	300	4	195 χρυσῆς λίρες Τουρκίας

Ἐπὶ Ἑλλήν. πληθυσμοῦ 3.800: Ἦτοι ἀναλογία 8%.

Κατὰ τὸ ἔτος 1895

Ἀστικὴ Σχολή	400	4	160
Νηπιοπαρθεναγωγεῖον	150	2	70
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	550	6	

(260 μετὰ τῶν παιδονόμων, καυσίμου ὕλης κλπ.).

Ἑλλήν. πληθυσμ. 5.000 ἀναλογ. 11%.

Κατὰ τὸ ἔτος 1900

Ἀστικὴ Σχολή	480	5	200
(μετὰ τῆς Νηπ. τάξεως)			
Νηπιοπαρθεναγωγεῖον	210	3	100
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	690	8	300 ἐν ὄλῳ 350

Κατὰ τὸ ἔτος 1920

Ἀστικὴ Σχολή	560	8	
Νηπιοπαρθεναγωγεῖον (5 ταξ.)	400	4	
	<hr/>	<hr/>	
	860	12	ἐκ τῶν ὁποίων 2 βοηθοὶ

(χρυσῆς λίρες 500 μετὰ τῶν παιδονόμων κλπ. 540)

Ἑλλήν. Πληθυσμ. 6.200 ἀναλογία 14%.

Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ο Ν Ε Σ

Οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει καὶ σήμερον ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἀνησυχία πρὸς πρόοδον, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ καθυστερήσουν εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Ἐθεράπευον τὶς τέχνες σχεδὸν ὅλοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἰδίως μετὰ τὸ ἔτος 1900 πολλοὶ διέπρεψαν ὡς ἰατροί, φαρμακοποιοί, δικηγόροι, φιλόλογοι, θεολόγοι, διδάσκαλοι κλπ.

Παραλείπομεν τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων, διότι ἐκάναμε λόγον δι' αὐτοὺς εἰς ἄλλο κεφάλαιον.

Ἴατροί.

1) Ἀθανάσιος Χ. Χρησιτίδης. Διετέλεσεν κατ' ἀρχὰς ὡς Δ)ντῆς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς κατὰ τὸ Σχολικὸν ἔτος 1874—1875 καὶ μετὰ ἐσπούδασε ἰατρός. Ἐνωρὶς ἔφυγε ἀπὸ τὴν γενέτειρά του καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Διέπρεψε ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς καλὸς πατριώτης. Ἀπέθανε τὸ ἔτος 1911.

2) Θεόδωρος Ἀσκληπιάδης. Ἐσπούδασε ἰατρικὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Δὲν ἤσκησε ὅμως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ εἰς Σκοπὸν διότι διαφωνήσας μὲ τοὺς προύχοντας τῆς Κοινότητος ἀπεμακρύνθη εἰς Κομοτηνὴν, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1898). Ἀνεκζητήθη διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ διεκρίθη ὡς ἰατρός καὶ ὡς συγγραφεύς. Ἀπὸ τὸ ἐκδοθὲν πατριωτικὸν βιβλίον του «Τὰ διὰ τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ Ἀνατολῇ τεκταινόμενα» (1872) φαίνεται ὅτι διέβλεψεν ἀπὸ τότε τὴν μελλοντικὴν λόγῳ τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐξέλιξιν τῶν τυχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπισημάνῃ τὸν κίνδυνον διαφωτίζοντας τοὺς ἰθύνοντας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κων)πόλεως γιὰ τὰ κατάλληλα μέτρα ποὺ πρέπει νὰ λάβουν γιὰ νὰ δώσουν στὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν. Ὁ Θεόδ. Ἀσκληπιάδης πρωτοστάτησε γιὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ «Θρακικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν» ὁ ἴδιος δὲ ἴδρυσεν τὸν Σύλλογον «ΟΡΦΕΑ» τοῦ Σκοποῦ.

3) Δημ. Μικρόπουλος ἢ Χατζηκώστας. Πρακτικὸς Ἴατρός καὶ Φαρμακοποιὸς (σπετσάρης). Ἐχρημάτισε Ἐφορός τοῦ Παρθεναγωγείου ἐπὶ σειρὰν ἔτων (μεταξὺ τοῦ 1870 καὶ 1885). Ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1890.

4) Δημ. Α. Τζοῦρος. Ἐχρημάτισε Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Σκοποῦ. Κατὰ τὴν περίοδον 1900—1915 ὁ ἱατρός Δ. Τζοῦρος ὁ Ἄριστ. Κ. Κωνσταντόπουλος καὶ ὁ Σμ. Σ. Σμιόπουλος εἶναι οἱ κύριοι ἐκπρόσωποι εἰς ὅλες τὶς κοινωνικὰς, ἐκπαιδευτικὰς καὶ πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις.

5) Δημ. Ἀθαν. Βαλιούλης (Παν. Ἀθηνῶν).

6) Βασίλειος Ι. Οἰκονομίδης (Παν. Ἀθηνῶν).

7) Τηλ. Β. Βαλιούλης (Παν. Ἀθηνῶν).

- 8) Συμ. Φλ. Ζαφειριάδης.
- 9) Ἄνδρ. Ι. Παπανδρεάδης (Παν. Κων)πόλεως).
- 10) Ἄθων. Δ. Βαξεβάνης (Παν. Σικάγου).
- 11) Στ. Γ. Νικολαΐδης ἢ Μαλλοπόδης Ὀδοντίατρος (Παν. Ν. Ὑόρκης).
- 12) Πολυμένης Ν. Θεοφιλίδης. Ἐσπούδασε εἰς MONTPELLIER καὶ Παρισίους ὅπου καὶ ἀσχοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ἱατροῦ.

Φαρμακοποιοί.

- 1) Ι. Ἀναστασιάδης
- 2) Φλ. Γουναρίδης (πρακτικὸς)
- 3) Δημ. Μικρόπουλος (Ἡμιπρακτικὸς)
- 4) Δημ. Σπετσάρης ἢ Γρηγορόπουλος (Ἡμιπρακτικὸς)
- 5) Χρ. Τ. Τριανταφυλλίδης (Παν. Κων)πόλεως)
- 6) Κων. Ἐμμ. Κομνηνὸς (Παν. Κων)πόλεως)
- 7) Ζαφ. Φλ. Ζαφειριάδης (Παν. Κων)πόλεως)
- 8) Γρηγ. Δ. Γρηγοριάδης (Παν. Κων)πόλεως)
- 9) Ἐμμ. Α. Ἀστρεϊνίδης (Παν. Ἀθηνῶν).

Νομικοὶ ἢ Δικηγόροι.

1) Γ. Ζαφειρόπουλος (Παν. Κων)πόλεως). Διετέλεσε ὑπάλληλος εἰς Τουρκικὴν Ὑπηρεσίαν. Ἐφθάσε μέχρι τοῦ βαθμοῦ βοηθοῦ Διοικητοῦ δηλαδὴ μουναβίνη κατὰ τὸ ἔτος 1919 καὶ μετὰ τοῦ Ἐπαρχοῦ ἢ Καϊμυκάμη.

- 2) Ἄν. Α. Ἀστρεϊνίδης Ἡμιπρακτικὸς Δικηγόρος (Δικολάβος)
- 3) Δ. Χρ. Μοσχόπουλος ἢ Μόσκογλους (Παν. Κων)πόλεως). Ἐδικηγοροῦσε εἰς τὴν Πόλιν.
- 4) Ἀναστ. Δ. Κόκκινος.
- 5) Ἄντ. Π. Παυλίτης.

Οἱ δύο τελευταῖοι διετέλεσαν ὑπάλληλοι εἰς τὴν ἀνωτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ Δημ. Ὀθωμανικοῦ Χρέους (DETTE PUBLIQUE OTTOMANE). Ἦσαν δὲ ἄριστοι γινώσκται τῆς Τουρκικῆς γλώσσης. Ἐπίσης ὡς δικολάβοι γιὰ κοινὰς ὑποθέσεις εἰς τὰ Τουρκικὰ Δικαστήρια καὶ ἰδίως εἰς Μπουναρ-Χισάρ ὅπου δικαστικῶς ὑπαγόταν μέχρι τὸ 1880 ὁ Σκοπὸς ἐργάστηκαν οἱ ἄριστοι Τουρκομαθεῖς (πρὸ τοῦ 1880).

6) Δημ. Σταυρόπουλος ἢ Σακαλῆς καὶ 7) ὁ Χατζησταυρῆς Χ. Χρησιδης ἐκ Σκοποῦ καταγόμενοι.

8) Ἀριστοκλῆς Ἐμμ. Ἀνδρεάδης, Διδάκτωρ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου COLUMBIA τῆς Νέας Ὑόρκης ὅπου καὶ ἀσχεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου λίαν ἐπιτυχῶς.

Θεολόγοι.

1) Βασίλειος Μαγκριώτης. Ἐγεννήθη εἰς Εὐκάφουον ἀπὸ μητέρα Σκοπιανή. Ἐμεγάλωσε εἰς Σκοπὸν. Ἐσπούδασε εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἀνῆλθε εἰς τὸν ἀνώτατον Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Σήμερα εἶναι Μητροπολίτης Σιδηροκάστρου.

Πρὸ ἐτῶν καὶ συγκεκριμένα τὸ ἔτος 1956 ἐπεσκέφθηκα τὸν ταπεινὸν καὶ σεβάσμιον ἱεράρχην. Ἡ ταπεινότης του, ἡ πλουσία του μόρφωσης καὶ πρὸ πάντων ἡ μεγάλη του χριστιανὴ καρδιά μὲ ἐγοήτευσαν κυριολεκτικῶς. Ἡ δρᾶσις του, ὡς Μητροπολίτου εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς ἀποτελεῖ φωτεινὸν παράδειγμα δι' ὅλους.

2) Κων. Ἀπ. Βαλιούλης. Κατ' ἀρχὴν ἦταν Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας μετὰ δὲ μέχρι τοῦ θανάτου του Μητροπολίτης Πισιδείας (1911).

3) Παν. Χρ. Βαλιούλης. Διετέλεσε Καθηγητῆς. Σήμερα ἐργάζεται ὡς Καθηγητῆς εἰς Ἴδιωτικὸν Γυμνάσιον Ἀθηνῶν.

Φιλόλογοι.

1) Νικ. Κ. Κωνσταντόπουλος: Ἐσπούδασε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Διετέλεσε Διευθυντῆς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Σκοποῦ κατὰ τὰ ἔτη 1907—1909. Ἐξελέγη πρῶτος Βουλευτῆς τῆς ἐλευθέρως Θράκης (1 Νοεμβρίου 1920) εἰς τὴν περιφέρειαν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ μεταγενέστερα βουλευτῆς Σερρών καὶ Ἀθηνῶν.

Ἔχει πλουσίαν κοινωνικὴν καὶ πατριωτικὴν δρᾶσιν. Ὡς πληροφοροῦμεθα παρεσημοφορήθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου διὰ πατριωτικὴν δρᾶσιν.

Θεωρεῖται ἀριστος χειριστῆς τοῦ λόγου καὶ ἐξαιρετος συγγραφεύς. Διαμένει μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Ἀθήνας.

2) Ἀναστ. Ι. Παπαστεργ. Οἰκονομίδης. Καθηγητῆς Γαλλικῶν.

Ἀξιωματικοί.

2) Συμεὼν Β. Μαλαμῆς. Ἐπεσε μαχόμενος εἰς τὸ Μπιζάνι τῆς Ἠπείρου τὸ ἔτος 1913. Πρὸς τιμὴν του μία αἶθουσα τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων Ἀθηνῶν φέρει τὴν ὀνομασίαν «Αἶθουσα Μαλαμῆ».

2) Κων. Ἐμμ. Ἀνδρεάδης

3) Θεόδ. Σ. Δημητριάδης

4) Ἀν. Κ. Πολυμενόπουλος

5) Στ. Α. Ἀστρεϊνίδης.

Μηχανικοὶ — Γεωπόνοι.

1) Θαλῆς Β. Ἀνδρεάδης. Μετέβη εἰς Γαλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ εἰδικεύθη εἰς τὴν οἰνοποιίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ καπνοῦ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς

πρώτους παράγοντας τῆς ιδρύσεως καὶ Διευθύνσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Καπνοῦ.

2) Καλλίας Α. Χατζανέστης. Ἐσπούδασε ὡς Μηχανικός — Ἡλεκτρολόγος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Λιέγης τοῦ Βελγίου.

3) Μιλτιάδης Α. Χατζανέστης. Ἐσπούδασε Πολιτικός Μηχανικός εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γάνδης τοῦ Βελγίου. Διέπρεψε εἰς τὰ μηχανικὰ ἔργα τοῦ Ἀξιοῦ (Ἐταιρ. Φαουντέσιον).

4) Νικόλαος Δ. Ἀναδολῆς. Ἐσπούδασε γεωπόνος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Στὰ μαῦρα χρόνια τῆς κατοχῆς σὰν φοιτητής, ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτό του ὀλόκληρο στὸ ἔργον τῆς διασώσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων ποὺ ἐπεινοῦσαν καὶ ἀπέθαιναν στὰ πεζοδρόμια. Ἦταν Διευθυντής στὴν ἀμισθὴ ἐθελοντικὴ δουλειὰ τῶν συσσιτίων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἀρχηγὸς στὶς κατασκηνώσεις τῶν ἀσθενικῶν παιδιῶν καὶ Α΄ Γραμματεὺς τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως (Χ.Φ.Ε.). Ὑπηρετήσε ὡς Ἐφεδρὸς Ἀνθυπολοχαγὸς Πυροβολικοῦ. Μὲ τὸν ἀσυγκράτητο ζῆλο του, ἔμεινε τὸ ἐκπληκτικὸ ἀπροσπέλαστο σύμβολο τοῦ τολμηροῦ πολεμιστοῦ τοῦ συνειδητοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ ἠγέτου τοῦ ἐμπνευστοῦ κάθε ἡρωικῆς ἀποφάσεως. Ἦταν ὁ πρόθυμος ἐκτελεστὴς κάθε ριψοκίνδυνης ἐνεργείας, ἀποστολῆς καὶ θυσίας. Ἐμιλοῦσε πάντα στοὺς ἄνδρας του γιὰ ἰδανικά, γιὰ ὑψηλοὺς σκοποὺς, γιὰ ἱερὰ ἀποστολὰς ἀνατέρας ποιότητος τῶν γιγνῶν πραγμάτων. Οἱ στρατιῶται του κατάπληκτοι καὶ ἠλεκτρισμένοι ἀπὸ τὰ λόγια του τὸν ἔνοιωθαν μεγάλο, ἀνώτερο ἀδελφὸ τους, ὅταν ἐπανελάμβανε συχνά: «Ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ παντοτεινὴ αὐτοθυσία κι' ἀτέλειωτη προσφορὰ στὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ δὲν διαφέρει ἀπ' αὐτή».

Ἔτσι μπορούμε νὰ νοιώσουμε σ' ὅλο τους τὸ βάθος καὶ τὰ τελευταῖα ἐπιγραμματικά λόγια του ποὺ ξεψυχώντας ἔγραψε τὸ ἄξιο παλληκάρι μὲ τὸ αἷμα του στὸ ἱερὸ χῶμα τῆς Ναούσης: «Πῆτε στὴ μάνα μου νὰ μὴν κλάψῃ γιατί πεθαίνω γιὰ τὴν Ἑλλάδα».

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ξεψύχησε στὰ χέρια ἑνὸς τραυματισμένου παλληκαριοῦ του (16 Ἰανουαρίου 1949).

Περνώντας στὴν αἰωνιότητα σὰν θρόλος, ἄφησε στὴ νέα γενεὰ τὸν τύπο τοῦ νέου Σπαρτιάτη ποὺ πεθαίνει ἀγέρωχος καὶ ἀλύγιστος μὲ τὸν πῖο ἱερὸ καὶ βαθὺ σεβασμὸ πρὸς τὴ Μάνα του καὶ τὴν Πατρίδα του. Ἡ Πατρίδα γιὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνη της πρὸς τὸν συμπολίτη μας Νικόλαον Ἀναδολῆν ἐτιμολόγησε τὴν 168 Μοῖρα Πυροβολικοῦ «Στρατόπεδον Ν. Ἀναδολῆ», ἡ δὲ πόλις τῆς Ναούσης τιμῶσα τὸ φωτεινὸ καὶ λαμπρὸ παράδειγμά του, ὠνόμασε ἕναν ἀπὸ τοὺς ματαμένους δρόμους τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς ὁδὸν «Νικολάου Ἀναδολῆ», καθὼς καὶ ἡ Κοινότης τοῦ Ν. Σκοποῦ (ὅπου ἐμεγάλωσε) τὸν δρόμον τοῦ πατρικοῦ του σπιτιοῦ.

Σωματεία.

Στὸ Σκοπὸ ὑπῆρχαν πολλὰ Σωματεία. Κάθε ἐπαγγελματικὴ τάξι εἶχε τὸ Σωματεῖον τῆς, τὴν συντεχνία του (τὸ ἐσνάφι του ὅπως ἔλεγαν παλαιότερα).

Τέτοιες ἐπαγγελματικὲς συντεχνίες ἦσαν: 1) τῶν Κεραμοποιῶν, 2) τῶν κτιστῶν, 3) τῶν γεωργῶν, 4) τῶν ἀμαξοποιῶν, 5) τῶν βαρελοποιῶν, 6) τῶν παντοπωλῶν, 7) τῶν ραπτῶν, 8) τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ 9) τῶν ὑφασματοπωλῶν.

Τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐκλέγονται σὲ γενικὴ συνέλευση μὲ δικαίωμα ψήφου ὅλων τῶν πολιτῶν καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν ποὺ γινόταν παλαιότερα (πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος 1890).

Ὅλες οἱ συντεχνίες ἀμιλλῶνται ποιά θὰ προσφέρῃ τὰ περισσότερα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόρων μαθητῶν τῆς Κοινότητος ὥστε καὶ οἱ πτωχότερες λαϊκὲς τάξεις νὰ μορφωθοῦν. Ἐπίσης βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς νέας Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ὅλοι οἱ Σκοπιανοὶ ἐνωμένοι σὲ σωματεία προσπαθοῦν καὶ γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν του καλλιτέρευσιν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν πρόοδο τοῦ τόπου.

Πάνω ἀπ' ὅλες τὶς συντεχνίες θρῖσκειται ὁ Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ».

Ὁ Σύλλογος Σκοποῦ «ΟΡΦΕΥΣ».

Ὁ Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ» ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1872. Ὅμοιος Σύλλογος εἶχε ἰδρυθῆ δύο χρόνια πρὶν (τὸ ἔτος 1870) ἀπὸ τοὺς Θραῖκες στὴν Ἀθήνα μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «Σύλλογος Θρακικὸς ΟΡΦΕΥΣ».

Ἐνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ «Θρακικοῦ Συλλόγου» Ἀθηναίων ἦταν καὶ ἡ ἴδρυσις παρομοίων Συλλόγων εἰς τὴν ἀλύτρωτον Θράκην γιὰ ν' ἀντιμετωπισθῆ ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας καὶ τῆς δράσεως τοῦ κομμάτου μετὰ τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα (1870).

Πρῶτος λοιπὸν τέτοιος μερικὸς Θρακικὸς Σύλλογος ἐπήρξε ὁ «ΟΡΦΕΥΣ» τοῦ Σκοποῦ, ἔργον κυρίως τοῦ Σκοπιανοῦ Ἱατροῦ Θεοδώρου Ἀσκληπιάδη καὶ τοῦ Χατζησταυρῆ Κοντρᾶ συνεργάτου καὶ ἀργότερον γαμβροῦ ἐπ' ἀνεπιᾶ τοῦ Ἀσκληπιάδη.

Ἡ ὠθησις τὴν ὅποιαν ἔδωσεν ὁ Σύλλογος αὐτὸς εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Σκοποῦ εἶναι ἀφάνταστη καὶ ἀπὸ τότε χρονολογεῖται ἡ ἀνωτέρα θέσις τὴν ὅποιαν κατέλαβεν ὁ Σκοπὸς μετὰ τῶν ἄλλων Κοινοτήτων τῆς περιφερείας Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Τότε ἰδρύθηκε ἡ βιβλιοθήκη, τότε ἀνηγέρθη τὸ Ἀλληλοδιδασκατικὸν Σχολεῖον. Τὸ τρίτον μέρος τοῦ κτιρίου τοῦ Ἀλληλοδιδασκατικοῦ Σχολείου πρὸς τὴν δυτικὴν του πλευρὰν κατεσκευάσθηκε ὑψηλότερον μὲ σκοπὸν νὰ χρησιμεύῃ συγχρόνως καὶ ὡς θεατρικὴ σκηνὴ διὰ τὴν ὅποιαν

ἀγοράστηκαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ ἔξοδα τοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα (σκηνές, στολές, αὐλαῖες, παρασκήνια, τροχαλίες κλπ.) ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις οἰουδήποτε θεατρικοῦ ἔργου.

Ἀναγνωστήριον Σκοποῦ Θράκης «ΟΡΦΕΥΣ».

Συνέχεια τοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» εἶναι τὸ ἰδρυθέν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1906 Ἀναγνωστήριον «ΟΡΦΕΥΣ».

Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀναγνωστηρίου ἦταν πολυσχιδῆς: πατριωτικῆ, θρησκευτικῆ, κοινωνικῆ, ἐκπαιδευτικῆ. Περιέκλειε τὰ πάντα. Πρὸ πάντων ἐπέτυχε ἐκεῖνο πὸ ἐπεδίωξε χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτύχη εἰς τὸ ἀκέραιον ὁ Θρακικὸς Σύλλογος μὲ τοὺς ἐπὶ μέρους εἰς τὴν Θράκην ἰδρυθέντας Συλλόγους. Ἐπέτυχε ἐκεῖνο πὸ προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχη ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως δηλαδὴ τὴν διάσωσιν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Διὰ τὴν ἀναζωπύρωσιν τῆς Μεγάλης ἰδέας, ἰδρύθησαν εἰς ὁλόκληρον τὴν Θράκην τὰ Ἀναγνωστήρια. Ὁ Σκοπὸς πρωτοπόρος καὶ εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἀναγνωστηρίου εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἂν ὄχι εἰς ὅλην τὴν Θράκην δικαιωματικὰ καυχᾶται, διότι ἀπετέλεσε παράδειγμα καὶ διὰ τίς ἄλλες Ἑλληνικῆς Κοινοτήτες.

Πρόεδρος τοῦ Ἀναγνωστηρίου ἐξελέγη ὁ Ἀριστόδημος Κ. Κωνσταντόπουλος καὶ Ἀντιπρόεδρος ὁ πρωτεξάδελφός του Σίμος Σ. Σιμόπουλος. Εἰς τὸ ἔθνικὸν ἔργον τοὺς βοηθοῦν ὁ διδάσκαλος Πελοπ. Α. Βαβατζανίδης, ὁ Ζαφ. Φλ. Ζαφειριάδης, φαρμακοποιός, ὁ Συμ. Φλ. Ζαφειριάδης, ὁ Βασίλ. Ι. Οἰκονομίδης, ὁ Τηλ. Β. Βαλιούλης, ὁ Βασίλ. Μαλαμῆς, ὁ Γ. Ἀστρεϊνίδης, ὁ Ἀρχμ. Ι. Οἰκονομίδης, ὁ Ἡρ. Α. Βαλιούλης, ἀργότερον ὁ διδάσκαλος Σωκρ. Α. Βαλιούλης, ὁ διδάσκαλος Συμ. Ζ. Σιμειωνίδης, οἱ ἀδελφοὶ Μαργαρ. καὶ Βασίλ. Μαργαριτόπουλος, ὁ Εὐδ. Χ. Παπαδόπουλος, ὁ Παντ. Χατζηανδρεάδης, ὁ Μαυρ. Δ. Μιχαηλίδης, ὁ Ἀν. Ι. Τενεκετζῆς καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Εἰς τὸ Ἀναγνωστήριον ἐφιλοξενήθηκε κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1908 δύο μῆνες πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ὁ τότε Λοχαγὸς Στυλιανὸς Γονατᾶς καὶ κατόπιν Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος (1922—1923) ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Προξενείων Θράκης καὶ ὤρκεισεν ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὴν πρώτην τοπικὴν Ἐπιτροπὴν ἀγώνος τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν ὁ Δημ. Τζούρος, ὁ Ἀρ. Κωνσταντόπουλος καὶ ὁ Σίμος Σιμόπουλος. Αὐτοὶ πάλιν μὲ τὴν σειρά τούς ἐμύησαν ἀργότερον ἄλλους, «ἀδελφούς».

Κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίοδον διεξαγόταν «ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν» (1904—1908) καὶ προπαρασκευαζόταν ὁ Θρακικὸς Ἀγὼν.

Εἰς τὴν περιοχὴν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καθιερώθη τὸ πρῶτον ἀνταρ-

τικὸν σῶμα με ἀρχηγὸν τὸν Λοχίαν Γεώργιον Κονδύλην ἀργότερον Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος (1926 — καὶ 1935). Διῆλθεν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστήριον καὶ ἐξήτησε τὴν συμπαράστασιν τῶν Σκοπιανῶν στὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα. Πρόθυμα ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος τοῦ Σκοποῦ τοῦ ἐδήλωσε ὅπως καὶ τὸ ἀπέδειξε ἀργότερον, ὅτι θὰ βοηθήσῃ με ὅλα τὰ μέσα τὴν πρώτην Ἑλληνικὴν ἀνταρτικὴν ὁμάδα ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

Εἰς τὸ Ἀναγνωστήριον ἔλαβον χώραν οἱ πολυήμερες καὶ ἀγωνιώδεις συζητήσεις τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων τῆς περιφερείας Σκοποῦ πρὸς ὑπόδειξιν τῶν τριῶν ἐκλεκτόρων τοῦ Δήμου Σκοποῦ διὰ τὴς βουλευτικῆς ἐκλογῆς τοῦ Νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν μετὰ τὴν ἀνακήρυσιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος (8 Ἰουλίου 1908).

Ἐπροτάθησαν οἱ Δημ. Τζοῦρος, ὁ Ἄρ. Κωνσταντόπουλος καὶ Σίμος Σιμόπουλος τοὺς ὁποίους ὁμόφωνα ἐπεκύρωσε καὶ ἡ ἐπίσημος ψηφοφορία τοῦ λαοῦ (πρωτοβάθμιοι ἐκλογαί) παρὰ τὴν ἀντίθετον ψήφον μεγάλου μέρους τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς ἄλλοθεν καθοδηγούμενου.

Τὴν νίκην ἐώρτασε ὁ λαὸς τοῦ Σκοποῦ με διάφορες ἐκδηλώσεις χαρᾶς, πρῶτες ἐλεύθερες ἑλληνικῆς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τότε πού ὑποδουλώθηκε εἰς τοὺς Τούρκους. Δυστυχῶς ὅμως ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ ἐκράτησε μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου γιὰ νὰ ξυπνήσῃ τὴν νύκτα καὶ νὰ ἰδῇ τὸ Ἀναγνωστήριόν του πού περιέκλειε ὅλους τοὺς δραματισμοὺς καὶ τοὺς πόθους του νὰ παραδίδεται εἰς τὴς φλόγες.

Ἔτοτε ἀπὸ ὀλονύκτιον προσπάθειαν ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Κοινοῦτος κατορθώθηκε νὰ περισωθῇ.

Ἀπὸ πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως τὸ Ἀναγνωστήριον προσέφερε τὰ πάντα.

Εἰς τοὺς 1.000 τόμους τῶν διαφόρων βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀναγνωστηρίου εὑρισκαν οἱ μορφωμένοι Σκοπιανοὶ τὴν σοφίαν τῶν προγόνων καὶ ἀπέβαιναν καὶ αὐτοὶ με τὴν σειρά τους οἱ φορεῖς τῆς προόδου.

Ὁ Σύλλογος τοῦ Ἀναγνωστηρίου μαζί με τὸν Σύλλογον «Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων Ἡ ΕΛΠΙΣ» ἀσκοῦσαν ἔργον φιλανθρωπίας. Δίενεμαν ἄλευρα καὶ ἄλλα εἶδη τροφίμων εἰς τὰς πτωχὰς οἰκογενεῖας τοῦ Σκοποῦ κατὰ τὴς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα. Περιέβαλλον τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰ ὄρφανὰ παρέχοντες δωρεὰν φάρμακα καὶ ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν. Τὸ Ἀναγνωστήριον ὠργάνωσε καὶ ἐυστηματοποίησε τὴς λαϊκῆς ἐορτῆς καὶ πανηγύρεις (παλαιστρες, καρναβάλια, κίλανδα κ.ἄ.). Καθιέρωσε τὰ νυκτερινὰ μαθήματα διὰ τοὺς ἀναλφαβήτους. Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μορφωμένοι τοῦ Συλλόγου πρόθυμα κατήρτιζαν τοὺς ἀγραμμάτους συμπολίτας τους.

Με τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἀναγνωστηρίου συγχρονίστηκε καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς. Τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς γιὰ πρώτη φορὰ θεωρήθηκε ἰσάξιον με τὰ ἄλλα μαθήματα.

Ἡ φοίτησις τῶν παιδιῶν (ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν) ἔγινε οὐσιαστικά (ὄχι ὅμως τυπικά) ὑποχρεωτική. Ἀπηλλάγησαν ἀπὸ κάθε οικονομικὴν ἐπιβάρυνσιν οἱ ἄποροι μαθηταὶ καὶ τὸ σύστημα τῶν διδασκτῶν σχεδὸν καταργήθηκε.

Ἀποτέλεσμα ὄλων αὐτῶν τῶν εὐεργετημάτων διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν διῶν ἦταν νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν κατὰ τὸ 1915 εἰς χιλίους (1.000) ἐπὶ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ 6.000 κατοίκων (δηλ. ἀναλογία 17% περίπου). Ὁ Σύλλογος τοῦ Ἀναγνωστηρίου ἀνῆρπωσε τὸ θέατρον τόσον ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ περὶχωρα ἐρχόταν νὰ παρακολοθησοῦν τὶς θεατρικὰς παραστάσεις πού ἔδιδε ἡ ὀργανωμένη νεολαία τοῦ Σκοποῦ νὰ διδασκῶν, νὰ μιμηθῶν καὶ νὰ τὴν χειροκροτήσουν.

Τὸ Ἀναγνωστήριον λοιπὸν ἀποτελοῦσε τὸν ἱερὸν χῶρον ὅπου εὗρισκε τὴν πραγματοποίησίν της κάθε πατριωτικῆ, θρησκευτικῆ καὶ πνευματικῆ ἰδέα.

Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων Η ΕΛΠΙΣ.

Ὁ Σύλλογος αὐτὸς ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1908 μὲ πρωτοβουλία τοῦ κ. Νικολάου Κ. Κωνσταντοπούλου. Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ἦταν ἡ ἐκάστοτε Διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου.

Ἐβοήθησε διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν πανηγύρεων. Καθιέρωσε νυκτερινὰ μαθήματα διὰ τῆς παροχῆς εἰδῶν διατροφῆς εἰς τὶς πτωχότερες οἰκογένειαι τοῦ Σκοποῦ. Ἐνίσχυε, μὲ τὰ ἔσοδα πού εἶχε ἀπὸ τὶς θεατρικὰς παραστάσεις, τὰ Σχολεῖα διὰ νὰ ἀγοράσουν βιβλία, γραφικὴ ὕλη εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητάς. Γενικὰ συμπαρίστατο εἰς τὸ πολυσχεδὸς ἔργον τοῦ Συλλόγου τοῦ Ἀναγνωστηρίου «ΟΡΦΕΥΣ».

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Οἱ Σκοπιανοὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χειμῶνα ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλαις διασκεδάσεις εἶχαν καὶ τὸ θέατρό τους. Ὁ Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ» ἀπὸ τὸ ἔτος 1875 ἄρχισε νὰ δίδῃ θεατρικὰς παραστάσεις διὰ τὶς ὁποῖαι εἶχε προπαγανδίσαι ὁ Δ)ντῆς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Σκοποῦ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης. Αὐτὸς ἔδωκε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν Σκοπὸν θεατρικὰς παραστάσεις μὲ τοὺς μαθητάς του καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Ἀγγλικῶν Κολλεγίων (Λουκιανοῦ «Νεκρικοὶ Διάλογοι» κλπ.). Τὶς παραστάσεις ἔδιδαν εἰς τὸ κτίριον τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου ὅπου πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτοῦ κατασκευάσθηκε τὸ δάπεδον ὑψηλότερον γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸν.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ (1902—1905) τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ κτίριον τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου ἐχορησίμευε ὡς ναός. Τότε τὶς θεατρικὰς παραστάσεις ἔδιδε ὁ Σύλλογος εἰς τὸ κτίριον τοῦ Παρθεναγωγείου διὰ τῆς δημιουργίας ἰδιαίτερας αἰθούσης - σκηνῆς εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη παράστασις ἐδόθη γύρω στὰ 1875 μὲ τὴν «Μερόπην» τοῦ Βερναρδάκη ὅπου τὸν πρωτεύοντα ρόλον τοῦ Πολυφόντου εἶχε ὑποδυθῆ ὁ Χατζησταυροῦς Χαντροῦς ἢ Χανδρόιτης, ὁ ὁποῖος ἄφησε ἐποχὴν μὲ τὴν στομφοῦδην ἀπαγγελίαν του.

Τὰ πρῶτα χρόνια στὶς παραστάσεις ἐλάμβανον μέρος μόνον ἄνδρες. Αὐτὸ τὸ ὑπαγόρευε ἡ αὐστηρότητα τῶν ἡθῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἔργα ποῦ ἐπαίχθησαν ἦσαν: 1) Ἡ Κασσιανή, 2) ἡ Γαλάτεια, τοῦ Βασιλειάδου πολλές φορές, 3) Οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται, 4) ἡ νύμφη τῆς Μεσσήνης τοῦ Σίλλερ, 5) ὁ Ἀρχιλιστής Φλώρος, 6) ἡ Γενοβέφα (μετάφρασις Δημ. Χατζη-παρασκευᾶ (1893), 7) ἡ Γκόλφω, 8) ἡ Ἔσμέ, 9) Ἡ Σκλάβά, 10) ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου καὶ ἄλλα. Τὰ τέσσαρα τελευταῖα δράματα εἶναι ὡς γνωστὸν τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα Περραιῶδου Σπυριδῶνα (1864—1918).

Μετὰ τὸ δράμα ἀκολουθοῦσε μία κωμῶδια. Ἀργότερα μετὰ τὸ 1900 ἐδέχθησαν νὰ παρουσιασθοῦν στὴ σκηνὴ πρῶτα οἱ διδασκάλισσες καὶ ἔπειτα οἱ ἀδελφές τῶν νέων ποῦ εἶχαν ρόλους. Ἡ ἐπιτυχία τῶν παραστάσεων τώρα μὲ τὴν ἐμφάνισι τῶν γυναικῶν στὴ σκηνὴ ἦταν μεγάλη. Ἡ δρᾶσις αὐτῆ τοῦ Συλλόγου τῶν νέων σὲ ἔργα εὐγενικὰ καὶ κοινωνικὰ ἔδωσε τὴν ὠθησι καὶ στὶς κυρίες καὶ δεσποινίδες τοῦ Σκοποῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦν. Ἔτσι ὅπως ἤδη ἀναφέραμε ἰδρῦθηκε ὁ Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων «ΕΛΠΙΣ» ὁ ὁποῖος σὲ πολὺ μικρὸ χρονικὸ διάστημα κατήρτισε μανδολινάτα μὲ τὴν Διεύθυνσιν τῆς Προέδρου τοῦ Συνδέσμου καὶ Διευθυντρίας τοῦ Παρθεναγωγείου Ἑλληνικῆς Ἀλεξιάδου καὶ ἔδωσε τὴν πρώτη θεατρικὴ παράστασι μὲ τὸ ἔργο «Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος».

Τοὺς ρόλους ὅλων ἀνδρῶν - γυναικῶν, τοὺς ὑπεδύθησαν οἱ μορφωμένες Δεσποινίδες ἐνῶ κατὰ τὰ διαλείμματα ἢ μανδολινάτα ἐκτελοῦσε διάφορα μουσικὰ κομμάτια, τὰ περισσότερα πατριωτικά.

Τὸ κοινὸ ἀσυνήθιστο σὲ τέτοιου εἶδους ψυχαγωγία, ἐνθουσιάστηκε τόσο μὲ τὸ πατριωτικὸν περιεχόμενον τῆς ὅλης θεατρικῆς ἐορτῆς, ποῦ εἰς τὸ τέλος τῆς παραστάσεως ἐξέσπασε σὲ παταγώδη χειροκροτήματα.

Ἀυστηρῶς ὅμως τὴν πνευματικὴ αὐτὴ κίνησι τοῦ Σκοποῦ καὶ τὴν προοδευτικὴν προσπάθειά τῆς νεολαίας ἤρθε καὶ διέκοψε ὁ σκληρὸς διωγμὸς τοῦ 1915.

Οἱ Σύλλογοι τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Μεγάλῃ τιμῇ ἀνήκει εἰς τοὺς ξηνητεμένους Σκοπιανούς διότι ὅλοι πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἐβοήθησαν μὲ χρήματα τὸ Ἀναγνωστήριον Σκοποῦ γιὰ νὰ ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ του.

Ἀπὸ τὴν Ἀντιζάνην τοῦ Ρωσικοῦ Τουρκεστάν, οἱ μεγαλοβιομήχανοι ἀδελφοὶ Κωνστ. καὶ Στυλιανὸς Δ. Βαλιούλη, προσφέρουν σεβαστὸν χρηματικὸν ποσὸν διὰ ν' ἀγοραστοῦν ὅλα τὰ βιβλία ποῦ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν

λειτουργίαν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀναγνωστηρίου.

Ἀπὸ τὴν Ἀθησοῦνίαν ὁ Βασιλάκης τοῦ Χατζηγιώργη, ἀπὸ τὸν Καύκασον ὁ Ἰωσήφ Γεννάδης, ἀπὸ τὸ Μεξικὸ ἢ Λεμονίτσα Δημ. Κούντρον, ἀπὸ τὸ Καζάν τῆς Ρωσίας ὁ Ἀναστ. Τριανταφυλλίδης καὶ ὁ Ἰωάννης Δ. Βαβατζανίδης, ἀγάλλεται ἡ ψυχὴ τους μὲ τὴν πληροφορία ὅτι ἰδρύθηκε τὸ μεγάλο αὐτὸ πνευματικὸ κέντρον γιὰ τὴν ἀπολύτρωσι τῶν ὑποδούλων συμπατριωτῶν τους καὶ ἀποστέλλουν γενναϊόδωρες προσφορές.

Οἱ ὀλίγοι Σκοπιανοὶ τῆς Ἀμερικῆς στέλλουν χρήματα καὶ ἰδρύνουν καὶ αὐτοὶ Σωματεῖα μιμούμενοι τοὺς συμπατριώτας τους.

Ἔτσι ἰδρύθηκε μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ καλοῦ συμπατριώτου Ι. Ἀλμπάνη ὁ Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ» τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ὁ Σύλλογος «ΛΕΩΝΙΔΑΣ» τοῦ Σικάγου.

Οἱ Σύλλογοι Σκοπιανῶν τοῦ Σικάγου.

Ὁ Σύλλογος Σκοπιανῶν τοῦ Σικάγου ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1912 μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «ΛΕΩΝΙΔΑΣ». Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ Συλλόγου διατηρήθηκε μέχρι τοῦ ἔτους 1926 ὅποτε ὁ Σύλλογος ἀναδιοργανώθηκε καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα «Νέος Σκοπὸς» εἰς ἔνδειξιν τοῦ δεσμοῦ πρὸς τὴν νέαν Πατρίδα «Νέον Σκοπὸν Σεργῶν», ὅπου ἐγκατεστάθησαν οἱ ἐκπατρισθέντες συμπατριῶται.

Κατὰ τὴν περίοδον 1926—1927 ὁ Σύλλογος συνέδραμε διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ νέου σχολικοῦ κτιρίου εἰς Νέον Σκοπὸν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1933 ἦλθεν ἀρωγὸς εἰς τὸ κτίσιμο τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν νέαν Πατρίδα. Ἀργότερα ἐνίσχυσε καὶ τὸν «Ποδοσφαιρικὸν Ὅμιλον» τοῦ νέου Σκοποῦ τοῦ ὁποίου Πρόεδρος ἦταν ὁ Θεολόγος Ἀνδρονίδης, καὶ ἰδρυτικὰ μέλη ὁ διδάσκαλός μου Ἐλευθέριος Σιμόπουλος, ὁ κ. Στέργιος Βαλιούλης, κ. Δημήτριος Οἰκονομίδης καὶ ὁ κ. Θεόδωρος Πασχαλίδης. Ἀργότερα μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἦσαν οἱ κ.κ. Φλῶρος Παυλίδης, Φ. Φωτιάδης καὶ ἄλλοι.

Ὁ Σύλλογος «Νέος Σκοπὸς» τοῦ Σικάγου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1940—1944) ἀπέστειλε δέματα πρὸς τοὺς συμπατριώτας ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸν Ἀμερικανικὸ Στρατὸ ὡς καὶ χρηματικὰς προσφορὰς πρὸς τὸν Ἀμερικανὸν Ἐρυθρὸν Σταυρὸν.

Τὸ ἔτος 1947 ἀπέστειλε διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σχολείου Νέου Σκοποῦ 700 ζεύγη ὑποδημάτων, κάλτσες ὡς καὶ πολλὰ σχολικὰ εἶδη.

Τὸ ἔτος 1948 ἀπέστειλε 4.000 δολλάρια διὰ τὴν ἐκ νέου ἀνοικοδόμησιν τοῦ Σχολικοῦ Κτιρίου Νέου Σκοποῦ ποὺ εἶχε πυρποληθῆ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὴν κατοχὴν.

Τὸ ἔτος 1954 ἀπέστειλε 1.500 δολλάρια εἰς τὴν Κοινότητα Νέου Σκοποῦ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν δικτύου ὑδρεύσεως.

Διὰ τὴν χρηματικὴν αὐτὴν προσφορὰν ὁ Σύλλογος ἐτιμῆθη μὲ τὸ ΜΕ-

ΤΑΛΛΙΟΝ ΕΥΣΗΜΟΝ τὸ ὁποῖον ἐπεδόθηκε ἀπὸ τὸν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς τὸν Μάρτιον τοῦ 1959 εἰς τὸν τότε Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου κ. Δημήτριον Μισιρλῆν.

Τὸ ἔτος 1958 προσέφερεν 1.000 δολλάρια ὑπὲρ τοῦ Γηροκομείου.

Τὸ ἔτος 1960 προσέφερε 1.000 δολλάρια δι' ἐπέκτασιν τοῦ νέου κτιρίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Σικάγου.

Κατὰ τὰ ἔτη 1961, 1962, 1963 ἀπέστειλε οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὸν «Σύλλογον Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων» Νέου Σκοποῦ, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἀπόρους τῆς Κοινότητος κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ Πάσχα.

Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων «Η ΕΛΠΙΣ» τοῦ Σικάγου.

Ὁ Σύλλογος αὐτὸς τῶν Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1923 καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα «ΕΛΠΙΣ» ὅπως καὶ εἰς τὸν Σκοπὸν τῆς Θράκης.

Ὁ σκοπὸς τοῦ Συλλόγου «ΕΛΠΙΣ» ὅπως καὶ τοῦ Συλλόγου «Νέος Σκοπὸς» εἶναι πατριωτικὸς καὶ φιλανθρωπικὸς.

Προσπαθεῖ νὰ κρατῇ τοὺς πατριώτας ἐνωμένους καὶ ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς τὰ μέλη πού ἔχουν ἀνάγκην συμπαράστασως ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς.

Ἐπίσης βοηθεῖ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα, συλλόγους, σχολεῖα, ἐκκλησίες καθὼς καὶ μεμονωμένα άτομα. Οἱ πόροι εἶναι οἱ συνδρομῆς τῶν μελῶν του καὶ οἱ εἰσπράξεις δι' ὀργανωμένους διασκεδάσεις πού δίδει εἰς τὰ μέλη του καὶ τὸ εὐρύτερον κοινόν.

Ὁ Σύλλογος κυριῶν καὶ δεσποινίδων ΕΛΠΙΣ τὸ ἔτος 1949 ἀπέστειλε καινουργῆ ἱερὰ ἄμφια διὰ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸν Νέον Σκοπόν.

Τὸ 1954 ἔστειλε 1.000 δολλάρια εἰς τὴν Κοινότητα Νέου Σκοποῦ δι' ἐγκατάστασιν δικτύου ὑδρεύσεως.

Τὸ 1960, 200 δολλάρια ἔδωσε δι' ἐπέκτασιν τοῦ κτιρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Σικάγου. Ἀπέστειλε καὶ ἄλλα χρηματικὰ ποσὰ εἰς Ἑλλάδα εἰς διαφόρους φιλανθρωπικοὺς Συλλόγους πρὸς ἀνακούφισιν πασχόντων (πτωχῶν, χηρῶν, ὀρφανῶν).

Μέχρι τοῦ 1962 οἱ δύο Σύλλογοι τοῦ Σικάγου ἐργάστηκαν ἀνεξαρτήτως, συνεργαζόμενοι ὁμῶς διὰ τὴν ἐπίτευξιν κοινῶν σκοπῶν καὶ τὴν ὀργάνωσιν διαφόρων ἐκδηλώσεων (γεύματα, χοροί, συγκεντρώσεις Πικ - Νίκ, Πρωτοχρονιάτικη βραδυνὰ κλπ.).

Παλαιότερα ὑπῆρχε στὸ Σικάγο καὶ Σύλλογος νέων καὶ νεανίδων ὁ ὁποῖος διετηρήθηκε περίπου 10 χρόνια (1950—1960).

Οἱ δύο Σύλλογοι τοῦ Σικάγου ἀπὸ τὸ ἔτος 1962 συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα μὲ τὴν ἐπωνυμίαν Φιλανθρωπικὸς Σύλλογος Σκοπιανῶν Νέου Σκοποῦ ἢ «ΕΛΠΙΣ».

Ἡ τελευταία μεγάλη τους προσφορὰ πρὸς τὴν γενέτειρά τους (Νέον Σκοπὸν) εἶναι ἡ χορήγησις 9.000 δολλαρίων μετὰ τοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» τῆς Νέας Ἰόρκης διὰ τὴν ἀνέγερσιν Ἀναγνωστηρίου καὶ εἰς τὸν Νέον Σκοπὸν. Ὁ νέος Σύλλογος τοῦ Σικάγου ἀριθμεῖ περὶ τὰ 110 μέλη (ἄνδρες — γυναῖκες).

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ «Φιλανθρωπικοῦ Συλλόγου Σκοπιανῶν Νέος Σκοπὸς — Ἑλπίς» ἀποτελοῦσαν κατὰ τὸ ἔτος 1964 οἱ παρακάτω:

- 1) Κυριᾶκος Μιχαηλίδης Πρόεδρος.
- 2) Χρυσούλα Χαμάλη Πρώτη Ἀντιπρόεδρος.
- 3) Ἀριστοτέλης Πετμεζᾶς Δεύτερος Ἀντιπρόεδρος.
- 4) Μιχαὴλ Χαμάλης Πρώτος Γραμματεὺς.
- 5) Μαρία Ἀλμπάνη Βοηθὸς Γραμματέως.
- 6) Σοφοκλῆς Χαμάλης Ταμίας.
- 7) Ἑλένη Στανίτσα Βοηθὸς Ταμίου.
- 8) Σύμβουλοι:
 - α) Σθενέλαος Στανίτσας
 - β) Δημήτριος Μισσιολῆς
 - γ) MAIRT STATHIS
 - δ) Πασχάλης Μαγκριώτης
 - ε) Εἰρήνη Πετμεζᾶ.

Ἡ νέα Διοίκησις ἀπὸ 1.1.1965:

- 1) Κυριᾶκος Μιχαηλίδης Πρόεδρος.
- 2) Σθενέλαος Στανίτσας Πρώτος Ἀντιπρόεδρος.
- 3) Ἀριστοτέλης Πετμεζᾶς Δεύτερος Ἀντιπρόεδρος.
- 4) Φλωρὸς Φλωριδῆς Πρώτος Γραμματεὺς.
- 5) Μαρία Ἀλμπάνη Βοηθὸς Γραμματέως.
- 6) Σοφοκλῆς Χαμάλης Ταμίας.

Σύμβουλοι:

- α) Χρυσούλα Χαμάλη
- β) Μιχαὴλ Χαμάλης
- γ) Ἡλίας Σπυρίδων
- δ) Δέσποινα Σερέτη
- ε) Ἀθηνᾶ Μαγκριώτη.

Οἱ Σκοπιανοὶ τοῦ Σικάγου ἐκκλησιάζονται εἰς Ἁγιον Γεώργιον καὶ Ἁγιον Δημήτριον.

Γραφεῖα καὶ Σχολεῖα Σκοπιανῶν δὲν ὑπάρχουν.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

Ὅταν γράφεται ἡ ἱστορία ἐνὸς τόπου οἱ πρώτες σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ τόπου αὐτοῦ, εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὴν προϊστορίαν του. Σπάνια περιπτώσεις

στὴν ἱστορία ἑνὸς τόπου νὰ μὴ ὑπάρχη προϊστορία. Ἐνα τεῖχος, μιὰ ἐπιγραφὴ, ἕνας τάφος, θὰ μᾶς δείχνῃ κάτι ἀπ' τὴν προϊστορικὴν του ὑπαρξίαν. Ἔτσι καὶ ἡ καμόπολις τοῦ Σκοποῦ ἔχει τὴν προϊστορίαν της.

Ἀπὸ τὰ γύρω κάστρα καὶ τὰ ἐρειπωμένα σπίτια ποὺ ὑπάρχουν, φαίνεται ὅτι ὁ Σκοπὸς ἔγινε χωριὸν στὶς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνα. Τὰ κατεστραμμένα δὲ μὲν σπίτια ἐκεῖ κοντὰ στὸ Σκοπὸ φανερώθουν ὅτι ὑπῆρχε ζωὴ ἀπὸ πρὶν, ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ποὺ ἐδημιούργησαν μὲ τὴν ἐργασία του ἕναν ἀξιόλογον πολιτισμὸν.

Τὰ παλαιὰ ἀντικείμενα ποὺ ἔμειναν δὲν ἀντιπροσωπεύουν μιὰ μόνον ἐποχὴ ἀλλὰ πολλές. Ἔτσι ἡ προϊστορία τοῦ Σκοποῦ εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν μιᾶς μεγαλυτέρας ἐκτάσεως, μιᾶς πρὸ μεγάλης περιοχῆς, τῆς Θρακίης.

Ὁ Σκοπὸς ὡς ἕνα μέρος τῆς Θρακίης, ἀκολούθησε τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ὁλοκλήρου τῆς Θρακίης, ὅπως τὸ εἶδος ἀκολουθεῖ τὸ γένος.

Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφισβήτησις ὅτι τὰ ἐρεῖπια ποὺ ὑπάρχουν σὲ ὅλη τὴν Θρακίαν κρύβουν πολλὰ μυστικά, κρατοῦν ἱστορίες ποὺ μποροῦν νὰ λύσουν πολλὰ προβλήματα. Ὅμως μόνον ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου μπορεῖ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν τέφρα ποὺ ὁ χρόνος ἔρριξε καὶ ἐσκέπασε.

Δὲν ἔγιναν τόσες ἀρχαιολογικῆς ἐργασίαι, ὅσες θὰ ἦσαν ἀρκετὲς γιὰ νὰ ξεδιαλύνουν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ποὺ μένουν τόσο σκοτεινὰ μ' ἕνα σωρὸν ὑποθέσεις.

Θ Ρ Α Κ Η

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΘΡΑΚΗΣ

Θέσις καὶ σύνορα αὐτῆς.

Ἡ Θρακία γεωγραφικῶς ἀποτελοῦσε ἀναπόσπαστον μέρος τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀπὸ ὅλους δὲ τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος ὀνομάζεται Βόρειος Ἑλλάς.

Ἡ σημερινὴ Θρακία εἶναι πολὺ περιορισμένη. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲ μὲν καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, ἡ Θρακία εἶχε διάφορον ἔκτασιν καὶ τὰ σύνορά της ἦσαν πολὺ μεγαλύτερα τῶν σημερινῶν.

Ὡς Θρακία ἐθεωροῦσαν τὴν χώραν ποὺ εὗρισκόταν πρὸς βορρᾶν τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ τῆς Θεσσαλίας, ποὺ τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά σύνορά της δὲν ἦσαν γνωστά. Περιελάμβανε δηλαδὴ κάπως γενικὰ καὶ ἀόριστα ὅλες τὶς χώρας ποὺ βρισκόταν βόρεια τῆς Θεσσαλίας.

Καταγωγὴ τῶν Θρακῶν.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως τῶν διαφόρων Ἐθνῶν εἶναι πολὺ σκοτεινὴ, ἀρ-

χίζει δὲ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἄγρια και νομαδικὴ ζωὴ εἰσῆλθε εἰς τὴν κοινωνικὴν. Ἀλλὰ πῶς και πότε ἐγινε αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ;

Ἡ ἀπάντησι δὲν εἶναι εὐκόλη. Ἐπίσης ὅσον ἀφορᾷ τὰ Θρακικὰ φύλα τὰ ὁποῖα κατώκησαν τὴν Θράκην κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν, τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα δὲν εἶναι σαφῆ και καθωρισμένα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀνθρωπολογικὰ διαίρεται σὲ τρεῖς κυρίως φυλές. 1) Τὴν Λευκὴν ἢ Καυκασίαν, 2) τὴν Κιτρινὴν ἢ Μογγολικὴν και 3) τὴν Μαύρην ἢ Αἰθιοπικὴν και τὶς δύο μεγάλες παραφυάδες: τὴν Ἀμερικανικὴν ἢ Χαλκόχρουον και τὴν Μαλαϊκὴν.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος σύμφωνα μὲ ὅλα τὰ ἀνθρωπολογικὰ και ἱστορικὰ δεδομένα ἀνήκει εἰς τὴν Λευκὴν Φυλὴν. Ὑπάρχει δὲ πολὺ μεγάλη πιθανότης ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς ἀρχαίας Θράκης, ἀνήκον εἰς τὶς μεγάλες οἰκογένειες τῶν λεγομένων Ἰνδοευρωπαϊκῶν ἢ Ἰνδογερμανικῶν ἢ Ἀρίων φυλῶν.

Οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ και γλωσσολόγοι ἔδωσαν τὶς ὀνομασίες αὐτές. Οἱ ὄροι ὅμως αὐτοὶ φαίνονται πλημμελεῖς, διότι δὲν περιλαμβάνουν ὅλους τοὺς λαοὺς πού ἀνήκον εἰς τὸ ἀρχικὸν Ἔθνος. Πρωτιμώτερος θὰ ἦτο ὁ προταθεὶς ὄρος «Ἰαπετικοὶ Λαοί».

Ἐπειδὴ ὅμως ἐπεκράτησαν οἱ παλαιοὶ ὄροι και ἐμεῖς οἱ νεώτεροι διὰ τὴν ἡμποροῦμεν νὰ συννενοηθῶμεν μεταχειριζόμεσθε αὐτοὺς χωρὶς διάκρισιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν λέξιν «Ἀρία» εἶναι ἡ Ἀρχαία Ἰνδική, και σημαίνει εὐγενῆς, ἀριστοκρατικῆς.

Π ὡ ς π ῆ ρ ε τ ὸ ὄ ν ο μ α ἡ Θ ρ ᾶ κ η .

Γιὰ τὴν ὀνομασία τῆς Θράκης ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ἐκδοχές.

1) Κατὰ τὴν προχριστιανικὴν ἐποχὴ ἡ λέξις Θράκη και Θραῖκες ἦσαν συνώνυμα τῆς λέξεως Θρησκος και Θρησκεία, πού ἔχουν τὴν ἴδια ρίζα μὲ τὴν λέξιν τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου Θρήκη και Θρητική, ὅχι ὅμως μὲ τὴν σημασίαν πού δίδομε σήμερον εἰς τὴν λέξιν Θρησκεία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ, μὲ ὕμνους, θυσίας και τελετές. Εἶναι πολὺ πιθανὸν λοιπὸν τὸ ὄνομα Θράκη — Θραῖκες νὰ δόθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας σὲ διάφορα ἔθνη πού εἶχαν ξεχωριστὰ ὀνόματα και ἀργότερον τὸ ὄνομα Θράκη — Θραῖκες ἀπὸ τὴν ἠθικὴν του ἔννοιαν μετέπεσε σὲ φιλετικόν.

2) Κατὰ τὸν Ἰώσηπον Φλάβιον, ἱστορικὸν τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνα, τὸ ὄνομα «Θράκη» προῆλθεν ἀπὸ τὸ ὄνομα Θεῖρα. Ὁ Θεῖρας ἦταν υἱὸς τοῦ Ἰάφεθ και ἕγγονος τοῦ Νῶε (Γενέσεως κεφάλ. 10 παρ.). Λέγει δὲ χαρακτηριστικὰ ὁ Ἰώσηπος. «Θεῖρας δὲ Θεῖρας ἐκάλεσεν ὧν ἦρκεν, Ἕλληνες δὲ αὐτοὺς Θράκας ὀνόμασαν».

3) Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ὀνομάσθηκε Θράκη ἀπὸ τὸ ὄνομα κάποιου μυθικοῦ βασιλεῖα πού λεγόταν Θραῖς και ἦταν υἱὸς τοῦ Ἄρεως.

4) Ἡ ἄλλη γνώμη εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ λέξις «Θρακῆ» παρέρχεται ἀπὸ τὴν σημιτικὴν λέξι (THRAGH) ποὺ σημαίνει πόρος. Πόρος σημαίνει τὴν χώραν ποὺ θρῖσκεται κοντὰ στὸ πέραςμα δηλαδὴ στὸν Βόσπορον.

5) Κατὰ τὸν FABRE D' OLIVET, τὸν σοφὸν ἐκδότιν τῶν «Χρυσῶν Ἐπιγράμτων» τοῦ Πυθαγόρα, ἡ λέξις «Θρακῆ» εἶναι φοινικικῆς καταγωγῆς ἀπὸ τὸ φοινικικὸν «Ρακχιβά» ποὺ σημαίνει: ὁ αἰθέριος χῶρος, ἢ τὸ στερέωμα.

6) Διὰ τοὺς ποιητὰς ὅμως καὶ μεμνημένους τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὁ Πίνδαρος, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Πλάτων καὶ ἄλλοι τὸ ὄνομα «Θρακῆ» εἶχε συμβολικὴν ἔννοιαν καὶ ἐσημαίνει: τὴν χώραν τῆς ἀγνῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἱερᾶς ποιήσεως, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπ' αὐτὴν.

Καμμιά ἀπὸ τὴν παραπάνω γνώμη δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ μόνη της. Ὅλες ἔχουν τὰ ἀδύνατά τους σημεῖα. Πάντως ἡ σημασία τῆς λέξεως «Θρακῆ» ἔχει σχέσιν μὲ ὅλες τὶς παραπάνω ὑποθέσεις.

Γ λ ῶ σ σ α Θ ρ α κ ῶ ν.

Οἱ Θρακῆες ὠμιλοῦσαν γλῶσσαν ἀκατανόητον στοὺς Ἑλληνας. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς γεγονός. Ὁ Ξενοφῶν ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸ 400 π.Χ. ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Θρακῆ καὶ συνεννοήθηκε μὲ τὸν Βασίλεα τῆς Θρακῆς Σεῦθον τὸν Β' διὰ διερμηνέως. «Παρθὴν δέ, λέγει ὁ Ξενοφῶν, καὶ Σεῦθης βουλόμενος... καὶ ἐν ἐπηκόῳ εἰστήκει, ἔχων διερμηνέα. (Κύρου Ἀνάβασις VII).

Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως οἱ Θρακῆες ἐξελληνίσθησαν καὶ κατὰ τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα δὲν ἔμειναν ἀπὸ τὴν Θρακικὴν γλῶσσαν παρὰ μόνον μερικὰ ὀνόματα πόλεων, ποταμῶν καὶ προσώπων ποὺ ἦσαν καθαρῶς Θρακικὰ ὅπως «Οὐσκουδάμα» (ἡ σημερινὴ Ἀδριανούπολις) «Δορίσκο» «Ἐβρος» «Κετρίπολις» «Κότυς» καὶ ἄλλα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γραφὴν, οἱ ἀρχαῖοι Θρακῆες οὐδέποτε ἔγραφαν τὴν μητρικὴν τους γλῶσσαν. Μέχρι σήμερον δὲν ἀνεκαλύφθηκε κανένα μνημεῖο ποὺ νὰ φέρῃ θρακικὴ ἐπιγραφή, μολοντί ἡ Θρακῆ ἔγινε ἀποικία τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα.

Ὅλες οἱ ἐπιγραφές ποὺ ἀνεκαλύφθησαν στὴν Θρακῆ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ ἔτος 360 π.Χ. καὶ ἐντεῦθεν καὶ εἶναι γραμμένες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Οἱ Βασίλεις καὶ οἱ δυνάστες τῶν Θρακῶν καλλιεργοῦσαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Ἐπίσης καὶ τὰ νομίσματα τῶν Θρακῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ ἔτος 480—381 π.Χ. καὶ φέρουν τύπους καὶ ἐπιγραφές Ἑλληνικές.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

Διόνυσος — ὁ Θεὸς τοῦ Οἴνου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν σὲ πολλοὺς Θεοὺς, ἐνῶ οἱ Θραῖκες σὲ ὀλίγους. Ἐλάτρευαν κυρίως τὸν Ἄρη, τὸν Διόνυσον, τὴν Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Θεὸν Ἥρωα. Οἱ Βασιλεῖς τῶν Θρακῶν ἐλάτρευαν ἐπὶ πλέον τὸν Ἑρμῆν καὶ καυχόνταν ὅτι κατὰγονται ἀπ' αὐτόν. Συνήθιζαν νὰ ὀρκίζωνται στὸ ὄνομά του. Ἀπὸ τοὺς Θεοὺς αὐτοὺς περισσότερο ἐλάτρευαν τὸν Διόνυσον, Θεὸν τῶν κρασιῶν καὶ τῆς γονιμότητος.

Ἡ μυθολογία ἀναφέρει πολλοὺς Διόνυσους. Ὁ ἐπισημότερος ὅμως ἀπ' ὅλους εἶναι ὁ Διόνυσος τῆς Θράκης. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος θεωρεῖ τὸν Διόνυσον ὡς τὸν νεώτερον Θεὸν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ὅμηρος δὲν ἀναφέρει πουθενὰ τὸν Διόνυσον ὡς Θεὸν τοῦ Ὀλύμπου ἀλλὰ ὡς ἐπίγειο Θεὸν ὅπως καὶ τὴν Δήμητρα, τὴν Θεὰν τῆς Γεωργίας (Ἰλιάδ. 2, 130).

Ἡ λατρεία τοῦ Διόνυσου μετεδόθηκε ἀπὸ τὴν Θράκη σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως στὴν Ἀττικὴ, στὴν Κόρινθο, στὴν Λέσβο, Νάξο καὶ σὲ ἄλλα μέρη.

Ἐρὰ ἐμβλήματα τοῦ Διόνυσου ἦσαν ἀπὸ τὰ φυτὰ ὁ κισσὸς καὶ ἡ ἀμπέλος καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα ὁ τράγος, ὁ ὄνος, ἡ τίγρις καὶ τὸ δελφίνι. Αὐτοὶ ποῦ ἐπαινον μέρους στὶς γιορτὲς τοῦ Διόνυσου ἔβαζαν στὰ κεφάλια τοὺς φύλλα ἀπὸ κισσοῦ καὶ μετεμφιέζονταν σὲ Σατύρους (δαίμονες), ἐγύριζαν σὲ ὅλη τὴν πόλι καὶ ἔψαλλον ὅλοι μαζί Διονυσιακοὺς ἕμνους, μὲ τὴν συνοδεία αὐλῶν καὶ διαύλων (σημερινὴ φλογέρα τῶν βοσκῶν). Προτιμοῦσαν τὰ ὄργανα αὐτὰ διότι ἐκπροσωποῦσαν τὴν ἀρχικὴ καὶ τραχεῖα μουσικὴ τῶν Θρακῶν. Τὰ πατροπαράδοτα αὐτὰ ἔθιμα τὰ ἐτηροῦσαν μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

Χαρακτηριστικὸ τῶν Διονυσιακῶν αὐτῶν μυστηρίων καὶ ἐορτῶν ἦταν ἡ εὐθυμία καὶ ἡ ζωηρότητα. Κατὰ τὶς ἐορτὲς αὐτὲς ἐπιτρέπονταν οἱ αἰσχρολογίαι καὶ τὰ χοντρὰ ἀστεῖα. Μερικοὶ ἀνεβασμένοι σὲ ἀμάξια ἔλεγαν τέτοιες βαρυνὲς αἰσχρολογίαις, ὥστε ἔμεινε καὶ μέχρι σήμερον ἡ φράσις «τὰ ἐξ ἀμάξης».

Ἐτελείωνε ἡ ἐορτὴ πάντοτε μὲ τὴν διδασκαλίαν ἐνὸς δράματος ἢ μιᾶς κωμωδίας.

Ἀπὸ τὴν λατρεία τοῦ Διόνυσου προῆλθε τὸ ἄριστο καὶ τελειότατο εἶδος τῆς ποιήσεως, ἡ δραματικὴ ποίησις. Μὲ τὴν δραματικὴν ποίησιν οἱ μεγάλοι τραγικοὶ ἔδωσαν στὸν κόσμον τὰ πρῶτα ὑψηλὰ διδάγματα τῆς ἠθικῆς.

Μυθικοὶ ἥρωες καὶ Βασιλεῖς τῆς Θράκης.

Μυθικοὶ ἥρωες, Βασιλεῖς καὶ δυνάστες τῆς Θράκης ἀναφέρονται ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴ ἀκόμη. Πότε καὶ ποῦ ἔζησαν ὅμως δὲν εἶναι εἰκόλον νὰ καθορισθῇ.

Τέτοιοι ἀναφέρονται ὁ Διομήδης, βασιλεὺς τῶν Βιστώνων γνωστὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρωποφάγους ἵππους του, ὁ Κισσεύς ὁ πατέρας τῆς Ἑκάβης. Ἡ Ἑκάβη ἦταν σύζυγος τοῦ Βασιλεῖα τῆς Τροίας Πριάμου. Ἀναφέρεται ὁ Μάργωνας ὁ ὁποῖος ἐφιλοξένησε τὸν Ὀδυσσεὺς ὅταν ἐπέστρεφε ἀπὸ τὴν Τροία ('Ὀδύσεια 1, 197—209).

Ἄλλος Βασιλεὺς καὶ μάλιστα ἀρχαιότερος τῆς Θράκης θεωρεῖται ὁ Οἰαγρος, ὁ πατέρας τοῦ Ὀρφεία καὶ τῆς μούσας Καλλιόπης.

Σύγχρονος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἦταν καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Αἴνου Πολυμήτωρ ἢ Πολυμήτωρ.

Στὸν Πολυμήτωρα ἔστειλε ὁ Πρίαμος τὸν νεότερον υἱὸν του Πολύδωρον μὲ πολλὰ δῶρα γιὰ νὰ σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν προβλεπομένη ἄλωσι τῆς Τροίας.

Ὡς μυθικοὶ βασιλεῖς ἐπίσης ἀναφέρονται ὁ Πόλυς, ὁ Ρῆσος, ὁ Τεγύριος, ὁ Τηρεὺς καὶ ἄλλοι.

Βάρβαροι ἐπιδρομεῖς κατὰ τῆς Θράκης.

Προτοῦ ἀκόμη κτιστῆ ἡ Κωνσταντινούπολις (326 μ.Χ.) ἡ Θράκη μετὰ τὴν ὑποδούλωσίν της στὸν Ρωμαῖοις, ἐδοκίμασε πολλὰς ἐπιδρομὰς ἀπὸ βάρβαρα ἔθνη. Θὰ σημειώσωμεν τὶς σπουδαιότερες. Ἐπιδρομὰς τῶν Γότθων καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν φυλῶν ἔγιναν ὅταν αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης ἦταν ὁ Φίλιππος, ἄραβος τὸ γένος (244—249) μ.Χ. καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Δεκίου, Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλληνοῦ (251—268 μ.Χ.).

Μετὰ ἓνα περίπου αἰῶνα τὸ ἔτος 378 μ.Χ. οἱ Γότθοι εἰσώρμησαν καὶ ἐληλάτησαν τὴν Θράκη. Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης ἔπεσε μαχόμενος ἐναντιὸν τους. Τέλος κατὰ τὸ 382 μ.Χ. κατώρθωσεν ὁ Μέγας Θεοδοσίος νὰ ἐπιτύχῃ εἰρήνευσιν μὲ τοὺς Γότθους ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ Κράτος του, ἀλλ' ἀναγνωρίζοντες τὴν ἐπικυριαρχίαν του.

Ἔτσι ἡ Θράκη ἐπὶ δύο αἰῶνας ὑπέφερε τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβαρικῶν αὐτῶν φυλῶν.

Ἡ Θράκη κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος δὲν ἔπαυσαν οἱ ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Θράκης. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου (408—450) εἰσώρμησαν στὴ Θράκην οἱ Οὐνοὶ, ἐπὶ δὲ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (491—515 μ.Χ.) οἱ Βούλγαροι. Ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565 μ.Χ.) ἐληλάτησαν τὴν Θράκην οἱ Ἄνται ἡ ὁποία ἦταν Σλαβικὴ φυλή. Οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Οὐνοὶ ἔκαναν ἐπιδρομὰς ἀπὸ τὸ ἔτος 550 ἕως τὸ 578 μ.Χ. Ἀπὸ δὲ τοῦ 583—602 μ.Χ. εἰσώρμησαν ἐπανελημμένως κατὰ τῆς Θράκης οἱ Ἄβαροι. Κατὰ τὸ

626 μ.Χ. ὁ Χαγάνος λεηλατώντας τὴν Θράκη ἔφθασε μέχρι τῆς Κων)πόλεως τὴν ὁποίαν ἐπολιόρησεν. Οἱ Βούλγαροι μαζί με τοὺς Σλαῦους κατὰ τὸ ἔτος 687 μ.Χ. εἰσέβαλαν στὴν Θράκη ὅπου τοὺς ἐνίκησε ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Β΄.

Οἱ Βούλγαροι ἐσυνέχισαν τὶς ἐπιδρομὰς τοὺς κατὰ τῆς Θράκης καὶ κατὰ τὰ ἔτη 758, 765 καὶ 773 ἀλλὰ συνάντησαν τὴν θαρραλέαν ἀντίστασιν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄ καὶ ἐπανελημμένως ἐταπεινώθησαν ἀπ' αὐτόν.

Ἐνδοξοὶ ἦσαν οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος τοῦ Ε΄ (813—820). Ὁ Λέων ἐνίκησε αὐτοὺς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν τῆς Θράκης καὶ συνωμολόγησε ταπεινωτικὴν δι' αὐτοὺς εἰρήνην τὸ 817 ἢ ὁποία ἐκράτησε μέχρι τὸ 893 μ.Χ.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 893 μ.Χ. ἄρχισαν καὶ πάλιν οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐσταμάτησαν τὸ ἔτος 927 μ.Χ. ὅταν Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἦταν ὁ Συμεών.

Ἐπὶ αὐτοκράτορος Νικηφόρου (923—969 μ.Χ.) ἐπανελήφθησαν οἱ πόλεμοι ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε νὰ εἰσβάλῃ στὴν χώρα τοὺς καὶ νὰ τοὺς ταπεινώσῃ.

Ὁ Ἰωάννης Ἰσιμιακῆς μετὰ συνεχεῖς νίκες κατὰ τὸ ἔτος 971 μ.Χ. ἐξεδίωξε τοὺς Ρώσους καὶ ἔκαμε τὴν Βουλγαρία χώρα ὑποτελῆ τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἔτος 977 π.Χ. ἀποστάτησαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ πόλεμοι ἐναντίον τοὺς ἐσυνεχίσθησαν, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου ὁ ὁποῖος ὑπέταξε τὴν Βουλγαρίαν τὸ 1014.

Οἱ Βούλγαροι τὸ ἔτος 1197 μ.Χ. ἐνώθησαν με τοὺς Βλάχους με ἀρχηγὸν τὸν Ἰωαννίτην, ἴδρυσαν ἀνεξάρτητον κράτος καὶ ἀπὸ τότε ἐπανελάσαν τὶς ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Θράκης.

Ἔτσι ἡ Θράκη ἐδέχθηκε ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς ἀπὸ τοὺς Σλαῦους καὶ ἄλλους λαοὺς ποὺ προαναφέραμε. Ἀργότερα ἔπαθε καταστροφὴς ἡ Θράκη καὶ ἀπὸ τοὺς Φράγκους οἱ ὁποῖοι ἐπέτυχαν νὰ κυριεύσουν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι (1204 μ.Χ.).

Περισσότερον ὅμως ἀπ' ὅλους τοὺς ἐπιδρομῆς ἐληλάτησαν τὴν Θράκη οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Βούλγαροι (679 μ.Χ.) οἱ ὁποῖοι καὶ πρῶτοι περιέκοιραν τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα τῆς Θράκης.

Οἱ Ἕλληνες ἀνεκατέλασαν τὴν Κων)πολιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὸ 1261 μ.Χ. Ἀπὸ τότε καὶ ἔπειτα ἔπαθε καταστροφὴς ἡ Θράκη ἀπὸ τοὺς Καταλανοὺς καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τοὺς Τούρκους ἐξόντωσε ὁ Φιλῆς Παλαιολόγος παρὰ τὴν Καλλίπολιν βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ Γενουαίους. Κατὰ τὸ 1348—1349 μ.Χ. ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων Ὁρχάν, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐγκατεστάθηκε στὴν Καλλίπολι ἀπ' ὅπου δομώμενοι οἱ Ὀσμανῖται Τούρκοι ἐληλατοῦσαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκη. Ὁ Μουράτ ποὺ διαδέχθηκε τὸ ἔτος 1359 τὸν πατέρα του Ὁρχάν

δὲν περιορίστηκε μόνον στὴ λεηλασία τῆς Θράκης ἀλλὰ ἐπεχείρησε καὶ νὰ υποτάξῃ αὐτήν. Κατέλαβεν τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς τῆς Θράκης, τὸν Πύργον, τὸ Διδυμότειχον καὶ τελευταῖα τὸ 1361 τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν ὁποῖαν ἔκαμε καὶ πρωτεύουσαν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους.

Ἐσυνεχίσθηκε ἔπειτα ἡ κατάληψις τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς δύο στρατηγοὺς τοῦ Μουράτ, τὸν ἀρνησιφρονοῦ Ἑλληνα Γαζῆ Ἐβρενὸς καὶ τὸν Τούρκον Λαλᾶ Σαχίν. Ὁ πρῶτος κατέλαβε τὴν Κομοτηνὴν καὶ ὁλόκληρον τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ ὁ δεύτερος ἐκυρίευσε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὴν περιοχὴν γύρω ἀπ' αὐτήν. Τέλος μετὰ ἀλλεπαλλήλους πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπῆλθε ἡ ἄλωσις αὐτῆς ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Β' τὸν Μάϊον τοῦ 1453 (Τρίτην 29ῆ Μαΐου 1453).

Μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Θράκη ἔγινε χώρα Τουρκική.

Ὁ Σκοπὸς ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Πότε ἔγινε χωριὸ ὁ «Σκοπός».

Ὁ ἱστορικὸς Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα εἰς τὸ Γεωγραφικὸ λεξικὸ γράφει «Σκόποι πόλις Θράκης... τὸ Ἐθνικὸν Σκοπηνοί».

Δὲν εἶναι ὅμως ἐπακριβῶς καθωρισμένον ἂν στὴν πόλιν «Σκόποι» τῆς Θράκης ἐκτίσθηκε ἀργότερον τὸ χωριὸ «Σκοπός». Πάντως κάπου ἐκεῖ πρέπει νὰ κτίσθηκε. Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως «Σκόποι» τίποτε τὸ συγκεκριμένον δὲν γνωρίζομεν. Διὰ τοῦτο ἀρχίζομεν τὴν ἱστορίαν τῆς Κοινότητος Σκοποῦ τῆς Ἐπαρχίας Σαράντα Ἐκκλησιῶν τοῦ Νομοῦ Ἀδριανουπόλεως Ἀν. Θράκης.

Ὁ Σκοπὸς ἔγινε χωριὸ μετὰ τὸ 1700 μ.Χ. Ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας τοῦ Σκοποῦ, προήλθεν ἀπὸ τίς ληστικὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γκριτζαλήδων καὶ Ντελημπάσηδων καὶ ἄλλων τουρκικῶν σιμμοριῶν κατὰ τῶν γύρω ὑπαρχόντων μικρῶν συνοικισμῶν.

Διὰ νὰ ἠμποροῦν ν' ἀμυνθοῦν οἱ γύρω τῆς θέσεως τοῦ Σκοποῦ συνοικισμοὶ στίς ληστικὰς ἐπιθέσεις ἤλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ὅλοι μαζί στὴν τοποθεσία ἐκείνη πού πῆρε τὸ ὄνομα Σκοπός.

Αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ ἦσαν τὸ λεγόμενον Κάστρο εἰς ἀπόστασιν μᾶς ὥρας περίπου πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ, τὸ Λαονάκι εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Σκοποῦ καὶ τὸ Νεοχώρι εἰς ἀπόστασιν τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ.

Πιθανὸν νὰ ἤλθαν καὶ ἄτομα ἢ ὁμάδες ἀπὸ μακρότερα μέρη, ἴσως ἀπὸ τὴν Χίο διότι μία συνοικία τοῦ Σκοποῦ ἔφερε τὸ ὄνομα Σακιζλή, πού ὑπῆρχε καὶ στὴ Χίο.

Πῶς πῆρε τὸ ὄνομα «Σκοπός».

Ὁ Σκοπὸς εὐρίσκεται μέσα σὲ μιὰ λαγκαδιὰ ἀνάμεσα σὲ δυὸ μικροὺς λόφους.

Ὁ χῶρος αὐτὸς ἦταν ἄλλοτε ἓνα πυκνὸ δάσος ἀπὸ πετέες (καραγάτσια) καὶ ἀποτελοῦσε καταφύγιον ληστῶν. Λεῖψανα τοῦ παλαιοῦ δάσους ἐσώζοντο μέχρι τελευταία, ἐπὶ μὲ ὀκτὼ караγάτσια κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὁ ὁποῖος περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ χωριό.

Διὰ τὰ περάσασιν οἱ ὁδοιπόροι, οἱ διαβάται, μέσα ἀπὸ τὴν χαράδρα, ἐπειδὴ ὑπῆρχε ὁ φόβος τῶν ληστῶν, προηγεῖτο ἓνας ἀνιχνευτής, ἓνας σκοπός. Οἱ ἄλλοι περιμέναν νὰ ἴδουν τὸν σκοπὸν νὰ βγαίνει στὸν ἀνατολικὸ λόφον ὅπου ὑπῆρχε ἓνα ξέφωτο ποῦ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ σκοποῦ ἐπῆρε τὸ ὄνομα Φανερωμένη. Ἐὰν ὁ σκοπὸς ἐφανερωνόταν ἀπέναντι σῶος, ἦσαν βέβαιοι ὅτι δὲν ὑπῆρχαν λησταί. καὶ ἠμποροῦσαν ἄφοβα πλέον οἱ ὁδοιπόροι νὰ διαβοῦν τὴν χαράδρα. Ἔτσι ἀπέμεινε στὸ χωριὸ ποῦ ἀργότερα κτίστηκε ἐκεῖ τὸ ὄνομα «Σκοπός» ἀπὸ τὸν ἀνιχνευτή, τὸν σκοπὸ ποῦ περνοῦσε πρῶτος τὴν χαράδρα.

Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι ἐτοποθετοῦντο «σκοποὶ» ἐπάνω στοὺς λόφους οἱ ὁποῖοι μὲ διάφορα σήματα ἐγνώριζαν τὴν ἀπέναντι σκοπιὰ τὴν διέλευσιν τῶν ὁδοιπόρων. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν παραδόσιν γιὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ χωριοῦ.

Κιριτζαλήδες.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ἐλιμαίνοντο ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ Σκοποῦ — Σαράντα Ἐκκλησιῶν, διάφορες συμμορίες. Τέτοιες συμμορίες ἦσαν οἱ Ντελημπάσιδες, οἱ Γενίτσαροι, οἱ Μπαγτατζήδες καὶ οἱ Μποσταντζήδες. Οἱ Ντελημπάσιδες μὲ ἀρχηγὸν τὸν Καρᾶ - Φεϊζή ἐλεηλάτησαν καὶ ἐπυρπολήσαν τὸν Σκοπὸν. Τότε ἐπυρπολήθη καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὅμως τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἐπροξένησαν οἱ Κιριτζαλήδες ἢ Γκριτζαλήδες. Ἐλέγοντο ἔτσι διότι καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Κιριτζαλή τῆς Θρακικῆς Ἐπαρχίας Γκιουμουλτζίνας (Κομοτηνῆς). Αὐτοὶ ἐσκόρπισαν παντοῦ τὸν φόβο, τὴν φρίκη καὶ τὸν τρόμο μὲ τὰ ἀκατονόμαστα μαρτύρια εἰς τὰ ὅποια ὑπέβαλαν τοὺς κατοίκους τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν γιὰ νὰ μαρτυρήσουν ποῦ ἔκρυβαν τὰ χρήματά τους καὶ νὰ τὰ ἀρπάξουν. Ἐλεηλάτησαν πάρα πολλὰ χωριά, τὸν Σκοπὸν, τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Πέτρα, τὴν Γέννα, τὸ Σκεπαστὸν καὶ τὸ Εὐκάρο.

Ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἐδεχόταν τις ληστρικὲς ἐπιθέσεις ἀπὸ τις βαρβαρικὲς αὐτὲς συμμορίες τὰ ἑλληνικὰ χωριά τῆς Τουρκοκρατουμένης Θρακίας.

Τὸ καταστρεπτικὸ ἔργο τῶν Γκριτζαλήδων ἐκράτησε μέχρις ὅτου ἐθανατώθηκε ἀπὸ κάποιον βοσκόπουλο ὁ τελευταῖος ἀρχηγός του, ὁ Γιντζέ Βοϊβόδας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ τοὺς διεσκορπίσθησαν καὶ ἐχάθησαν. Ἔτσι ἀπηλλάγη ἡ περιοχὴ ἀπὸ τὴν φοβερὴ αὐτὴ μάστιγα.

Ὁ Σκοπὸς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τὸν πλέον μορφωμένον καὶ πλούσιον λαὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους λαοὺς εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐπανειλημμένως εἶχαν προσπαθῆσαι ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους. Ἀλλὰ κατ' ἀρχάς ἐνόμισαν ὅτι θ' ἀποκοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν τους μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ξένων. Ὅταν ὅμως ἀπὸ τὰ γεγονότα πού συνέβησαν ἐπίσθησαν ὅτι οἱ ξένοι μόνον εἰς τὰ συμφέροντά τους ἀπέβλεπαν καὶ μεταχειρίζονταν τοὺς Ἕλληνας ὡς ὄργανα διὰ τοὺς σκοποὺς των, ἐπῆραν τὴν μεγάλη ἀπόφασιν μόνοι τους νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀπελευθέρωσίν τους. Πρὸς τοῦτο ἰδρύθηκε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἡ ὁποία πολὺ γρήγορα ἄπλωσε τοὺς πλοκάμους της εἰς ὅλην τὴν ὑπόδουλη Πατρίδα.

Πολλοὶ Σκοπιανοὶ ἦσαν μεμνημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν.

Γι' αὐτὸ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐξηγέρθησαν καὶ οἱ Σκοπιανοὶ διότι ὁ πανελληνίως πόθος τῆς ἐλευθερίας ἐφλόγιζε καὶ τὶς δικῆς τους καρδίης. Δὲν ὑπελόγιζαν καθόλου τὸ γεγονός ὅτι ἦσαν πολὺ κοντὰ εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ θὰ ἀπέβαινε ἄκαρπη ἡ προσπάθειά τους διότι πολὺ γρήγορα θὰ κατέφθαναν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Τουρκικὸς στρατὸς κατέφθασε ἀμέσως καὶ συνέλαβε 15 Σκοπιανούς οἱ ὁποῖοι ἐθεωρήθησαν πρωτοαἰτίοι τῆς ἐξεγέρσεως. Φρικτὴ ἦταν ἡ τιμωρία τους. Ὅλοι ἐκρεμάσθησαν.

Ἀπὸ τοὺς ἀπαγχονισθέντας γνωρίζομεν μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Σχολάρχου καὶ Ἐξάρχου Παπα - Ἀνδρέα καὶ τοῦ προύχοντος Σίμο - Τσορμπατζή. Ὁ Παπανδρέας κρεμάστηκε στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὸ σπτό του σώμα ἐκρεμόταν ἀπὸ τὸ κλωνάρι μᾶς πετείας (καραγάτσι) ἐπὶ δύο ἡμέρας πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τὸ ἴδιο κλωνάρι ἐκρεμόταν τὸ «μεγάλον σιδερένιον σήμαντρο» πού ἐκτυποῦσε ἐπὶ 70 ἔτη (μέχρι τοῦ 1890) γιὰ νὰ ὑπενθυμίξῃ τὴν μεγάλην προσφορὰν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἐθνομάρτυρα Παπα - Ἀνδρέα.

Ὁ Σίμο - Τσορμπατζής ἐκρεμάστηκε ἐμπρὸς εἰς τὸ σπίτι του. Κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν πού θεωρεῖται πιθανωτέρα ὠδηγήθη εἰς Μπουνάρ - Χισάρ ὅπου δικαστικῶς ὑπάγονταν ὁ Σκοπὸς γιὰ νὰ δικασθῆ δῆθεν ὡς μεμνημένος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἐδικάσθη μετ' ἄνευ θανάτου δι' ἀποκεφαλισμοῦ.

Κλιματικὸς Πόλεμος (1854—1856).

Ἀπὸ τὶς ἀρχῆς τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἄρχισε νὰ παρακμάξῃ καὶ οἱ πλούσιοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπεδίωκαν ἐδαφικὰ ὀφέλη. Ἔτσι ἄρχισε ζωηρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων ποῖα θὰ ἦταν ἡ μεγάλη κληρονομία.

Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἦταν καὶ ὁ Κριμαϊκὸς Πόλεμος.

Ἀφορμὴν ὅμως διὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Κορμαϊκοῦ Πολέμου ἀπετέλεσεν ὁ γαλλορωσικὸς ἀνταγωνισμὸς εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους.

Μὲ τὸ μέρος τῆς Γαλλίας ἐτάχθηκε καὶ ἡ Ἀγγλία. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου οἱ Ἀγγλογάλλοι διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλα τὰ χωριά καὶ τὰς πόλεις τῆς Θράκης, μᾶλλον γιὰ νὰ προφυλάξουν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ἐνδεχομένην Ρωσικὴν εἰσβολήν. Ὁ πόλεμος ἐκράτησε δύο ἔτη καὶ ἔληξε εἰς θάρος τῆς Ρωσίας μὲ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (30 Μαρτίου 1856). Ἡ Κοινότης Σκοποῦ δὲν ἔπαθε τίποτε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Κορμαϊκοῦ πολέμου καὶ τοῦτο τὸ ὀφείλει εἰς τὴν συνετὴν θέσιν ποῦ ἔλαβε ὁ κοινοτικὸς ἄρχοντας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Γιαννάκο - Τσορμπατζῆς, ἀπέναντι τῶν Ἀγγλογάλλων.

Ἐπὶ πλέον εἶχεν ἡ Κοινότης ὅπως καὶ ἄλλες Ἑλληνικὲς Κοινότητες τῆς Θράκης διπλὴν ὀφείλειαν οικονομικὴν καὶ ἐθνικὴν.

Ὀικονομικὴν μὲν διότι μὲ τὴν διετῆ παραμονὴν τῶν Ἀγγλογάλλων ἐπλούτισεν ἀρκετὰ ὄχι μόνον ἡ Κοινότης Σκοποῦ ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ ἑλληνιακὸς τῆς Θράκης.

Ἐθνικὴν δέ, διότι ἐτονώθηκε τὸ ἠθικὸν τῶν ὑποδούλων ἑλλήνων πρὸς ἀνεξαρτησίαν.

Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος (1877—1878).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 18ου αἰῶνος δύο πολέμους ἔκανε ἡ Ρωσία ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον (1828—1829) ἐπέβαλε εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τὴν παροχὴν ἐλευθεριῶν εἰς τὶς παραδουνάβιες χῶρες. Ὁ δεύτερος πόλεμος (1877—1878) ἔληξε μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου διὰ τῆς ὁποίας ἐδημιουργεῖτο ἀπέραντο Βουλγαρικὸ Κράτος. Αὐτὴ ὡς γνωστὸν ἀναθεωρήθηκε εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου καὶ περιορίσθησαν τὰ σύνορα τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους ὡς καὶ ἡ κυριαρχία καὶ αὐτονομία του.

Κατὰ τὸν δεύτερον Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἡ Κοινότης Σκοποῦ ἔλαβε ἐνεργὸν μέρος.

Ἀπὸ τὴν Πλεύνα, καταδιωκόμενοι Τοῦρκοι πρόσφυγες (Γκιότσια) κατέβαιναν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κάνουν ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ Σκοποῦ. Οἱ Σκοπιανοὶ ἀντεστάθησαν μὲ σθένος ἐπὶ τρεῖς μῆνες (Νοέμβριος 1877 — Ἰανουάριον 1878) μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα μέσα. Ἐτοποθέτησαν γύρω στὴν κομόπολιν πελώρια δοχεῖα καὶ σκευὴ οἰνοποιίας, βαρέλια «τῆνες»⁽¹⁾ «ληνοῦς»⁽²⁾ καὶ ἄλλα παρόμοια ἀντικείμενα Ἀμύνθησαν γενναῖα καὶ ἐπέτυχαν νὰ κατισχύσουν τῶν λυσσαλέων ἐπιθέσεων τῶν ἀτάκτων τουρκικῶν σιφῶν.

1. «Τήνα» = εἶδος κινητῆς λότηας σταφυλῶν.

2. «Λήνος» (μεγάλον ξύλινον κιβώτιον τοποθετούμενον ἐπὶ ἀμαξῶν καὶ χρησιμεῖον διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ σύνθλιψιν τῶν σταφυλῶν.

Ἔκαναν καὶ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν ἀτάκτων τούρκων. Πολλοὶ Τούρκοι συγκεντρώθηκαν εἰς τὰ «Τουρκολήμορα» ἔξω ἀπὸ τὴν καμπόπολι καὶ ἐξήτησαν ἀπὸ τοὺς Σκοπιανούς νὰ τοὺς δώσουν μόνον ἓνα ὄδηγὸ γιὰ νὰ φύγουν μετὰ τὴν ὑπόσχεσι ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐνοχλήσουν. Τοὺς ἔδωσαν ὄδηγὸ καὶ οἱ τούρκοι ἔφυγαν. Ἔτσι ἀπηλλάχθησαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Νομίζομεν πὼς ἀξίζει τὸν κόπο νὰ σημειωθῇ τὸ παρακάτω ποίημα σχετικὸ μετὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμον ὅπως τὸ διεφύλαξε ἡ μνήμη τοῦ θείου μας Θεοκλῆ Σκαρλάτου ἡλικίας 70 ἐτῶν.

Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος.

Στὰ 1800 καὶ στὰ ἑβδομηνταοχτὼ
κατέβηκε ἡ Ρωσσία νὰ κἀνὴ τὸ καλὸ.
Ἐννιά χιλιάδες γκιότσια καὶ ἀκόμα ἑκατὸ
πατήσανε τὴ Γέννα καὶ τὸ καλὸ χωριό.
ποὺ εἶχε τίς καμάρες, τὰ κρύα τὰ νερά
Φεύγουνα ὁ κόσμος στ' Ἀγιάννη τὸ βουνὸ
φεύγουνα καὶ τὰ κορίτσια στὴν ἄκρα στὸ Σκαπὸ.
Βγήκαν τὰ παλληκάρια, τὰ Σκοπιανὰ παιδιὰ
πῆραν τὰ κοριτσάκια τὰ πᾶν στὸ μαχαλᾶ.
Ἄντῆστε (πάντε) παλληκάρια μπρὲ Σκοπιανὰ παιδιὰ
πᾶρτε καὶ τίς γυναῖκες καὶ τὰ μωρὰ παιδιὰ.
Μᾶς πῆραν τὸν Πεγιάδη τῆς Γέννας τὸ Γιατρό.
Τᾶξε Πεγιάδη μ' τᾶξε σεντούκια τὰ φλουριά.
Τᾶξε Ἐλέγκωμ' τᾶξε καὶ ὅλα τὰ φλουριά
ἴσως καὶ μετὰ γλυτώσης π' αὐτὴν τὴν τσερκεζιά.

Βουλγαρικὰ Κομιτάτα.

Μετὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμον οἱ ὁμογενεῖς τῆς Θράκης ἐξοῦσαν καλὰ, προόδευσαν σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ πολιτισμοῦ (ἐμπόριον, τέχνες, γράμματα) καὶ κατώρθωσαν περισσότεροι νὰ εἰσέλθουν στὴν Διοίκησιν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους. Ἔτσι εἶχαν μεγάλη ἐλευθερία. Ὅλα ἐπῆγαιναν καλὰ πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν δημιουργίαν ὅταν μακρυνὰ ἀπὸ τὴν Θράκην εἰς τὴν Σόφειαν, τὸ ἔτος 1894 ἰδρύθηκε ἀπὸ ὁμάδα διανοουμένων τὸ Βουλγαρικὸ κομιτάτο. Σκοπὸς του ἦ ἐξόντωσις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς περιοχῆς Μακεδονίας, Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης.

Τὸ Βουλγαρικὸ αὐτὸ Κομιτάτο ἔστειλε εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην ἀντιπροσώπους γιὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὸν βουλγαρικὸ πληθυσμό.

Στὴν ἀρχὴ παρουσιάσθησαν οικονομικὲς δυσκολίες διὰ τὴν δροῦσιν του. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὁμῶς συνεκέντρωσαν ἐλεεινοὺς τύπους καὶ ἄρχισαν τὴν ληστεία.

Πολλές ομάδες ληστῶν κομιτατζήδων ἔδρασαν εἰς τὴν περιοχὴν Σκοποῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ὡς πλησιεστέρας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Στὴν ἀρχὴ ἐλήστευαν μόνον Ἕλληνες γιὰ νὰ μὴ ἐξερεθίσουν τὶς τουρκικὲς ἀρχές. Πράγματι αὐτὲς ἔδειξαν παντελῆ ἀδιαφορίαν γιὰ τὴν δρᾶσι τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων και γιὰ τὶς ληστείες ποὺ ἐπάθαιναν οἱ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι.

Βλέποντας ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις τὴν ἀδιαφορίαν αὐτῆ τῆς Τουρκίας και τὴν ἀδράνεια τῶν τουρκικῶν χωροφυλάκων, συνεννοήθηκε μετὰ τὴν Ρωσικὴν και ἔκαναν ἐπανάστασι ἀληθινὴν ποὺ τὴν μετέβαλαν ὅμως σὲ ψεύτικη, ὅτι δῆθεν »γινε ἀπὸ τοπικοὺς παράγοντας γιὰ πολιτικοὺς λόγους.

Ἔτσι ἐφθάσαν ἐπιφανεῖς ὀπλαρχηγοὶ Κομιτατζήδων ὅπως ὁ Σισιμανόφ στὴν Βιζύη, ὁ Πετρόφ στὴν Τύρνοβο και ὁ Ἀγγελῶφ στὴν Ἀγαθούπολι. Αὐτοὶ ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς βουλγάρους τῆς Θράκης, τοὺς ἐπρομήθευσαν ὄπλα και τοὺς παρώτρυναν νὰ κάνουν ἐπιδρομὰς και λεηλασίες εἰς τὰ χωριὰ και νὰ σκοτώνουν τοὺς χωροφύλακες και τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐλήστευσαν και κατέσφαξαν πολλοὺς. Συνήθως συνελάμβανον εὐπόρους και ζητοῦσαν λύτρα. Ἐπὶ 5 δλόκληρα χρόνια ἔδρασαν ἀενόχλητα τὰ βουλγαρικὰ κομιτάτα. Κατόπιν ἐκινήθηκε ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις γιὰ ν' ἀντιμετώπιση ἐνόπλιως τὰ βουλγαρικὰ κομιτάτα. Ἀρκετὸς τουρκικὸς στρατὸς εἶχε συγκεντρωθῆ στὴν περιοχὴ Σκοποῦ - Σαράντα Ἐκκλησιῶν μετὰ σκοπὸν νὰ εἰσβάλλῃ στὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. Ὅμως ἡ Βουλγαρικὴ και Ρωσικὴ Κυβέρνησις ἀρνήθηκαν τὴν συμμετοχὴν τους στὴν ἐπανάστασι και ἔτσι πόλεμος δὲν ἔγινε και οἱ Τούρκοι δὲν ἠμπούρεσαν νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἐπιθυμίαν τους νὰ εἰσβάλουν στὴν Βουλγαρίαν.

Ὁ Ἀριστόβουλος Χριστίδης γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν τῶν βουλγάρων γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὸ 1903 κατὰ μῆνα Αὐγούστον εἰς τὴν περιφέρειαν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, εἶχε γίνε ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπόπειρα ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν μετεφέροντο λαθραίως ὄπλα και πολεμοφόδια. Τὰ ὄπλα αὐτὰ μετέφερον εἰς τὴν πόλιν και τὰ χωριὰ ἐντὸς φερέτρων μετὰ ἱερεῖς και συγγενεῖς κλαίγοντας. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς παρετήρησεν ὅτι τὰ φέρετρα ἦσαν σκεπασμένα πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνείθιζον οἱ Χριστιανοί. Διὰ τοῦτο μίαν ἡμέραν ἔτρεξαν εἰς τὸ Νεκροταφεῖον ἐνὸς χωρίου, ἀπεκάλυψαν τὸ φέρετρον, κατέσχον τὰ ὄπλα και συνέλαβον ὅλους τοὺς παρακολουθοῦντας τὴν κηδεῖαν. Τότε ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ νὰ καταστρέψῃ και λεηλατήσῃ τὰ βουλγαρικὰ χωριὰ μετέφερον ἕνα τάγμα Ἀλβανῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ πρῶτον ἐφθάσεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὅταν εἰσῆλθε εἰς τὴν πόλιν, ἤρχισε νὰ λεηλατῆ τὰ καταστήματα τῆς ἀγορᾶς και προεκάλεσε μεγάλην τρομοκρατίαν μέχρι σημείου ποὺ ν' ἀρχίσουν οἱ ἐν τῇ ἀγορᾷ νὰ κλείνουν τὰ καταστήματά των και νὰ φεύγουν εἰς τὰς οἰκίας των.

Ἐπὶ τέλους ἐπενέθη ὁ στρατὸς και ἡ Ἀστυνομία και μετὰ δυσκολίας κατώρθωσαν νὰ τοὺς συλλάβουν και νὰ τοὺς περιορίσουν μέχρι τῆς δύσεως

τοῦ ἡμίου ὅποτε τοὺς ἀπέστειλαν εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας, ὅπου ἔφθασαν τὴν πρωίαν τῆς ἄλλης ἡμέρας ἢ ὅποια ἦτο Κυριακὴ.

Μόλις εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἔτρεξαν εἰς τὴν ἀγοράν, ἣ ὅποια ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο ἀνοικτὴ καὶ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς καὶ ἤρχισαν καὶ ἐδῶ λεηλασίας. Ἄλλοι πάλιν διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς συνοικίας καὶ συνελάμβανον τοὺς μεταβαίνοντας εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ ἐπιστρέφοντας ἐξ αὐτῆς καὶ ἀφήρουν ἀπ' αὐτῶν τὰ χρήματα, τὰ ὠρολόγια καὶ τὰ δακτυλίδια των.

Ἄλλοι Ἀλβανοὶ ἔτρεξαν εἰς τὰ πλησίον Βουλγαρικὰ χωριά καὶ ἀφοῦ τὰ ἐληλάτησαν τὰ ἐπυρπόλησαν καὶ οἱ φλόγες ἐφαίνοντο τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔμειναν κλειδωμένοι εἰς τὰς οἰκίας των καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐξῆλθον ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν ὅτι τὸ Ἀλβανικὸν Τάγμα εἶχε πλέον ἀπομακρυνθῆ τῆς πόλεως.

Οἱ Βούλγαροι, κάτοικοι τῶν χωρίων ἀπὸ τὴς συνεχεῖς ἀρπαγῆς καὶ διώξεις τῶν Τούρκων ἀναγκάσθησαν νὰ φύγουν εἰς τὰ βουνά. Καὶ μετὰ τὴν ἀμνηστειάν ποῦ τοῦ ἐδόθηκε πολλοὶ βούλγαροι ἔμειναν στὰ βουνά καὶ ἐσυνέχισαν τὴς ληστείας καὶ τοὺς φόνους εἰς βάρος Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες ποῦ εὐρισκόταν στὰ βουνά δὲν ἔπαιναν νὰ ἔρχονται σ' ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ὁμογενεῖς τους γιὰ νὰ τοὺς προετοιμάζουν πρὸς ἐξέγερσιν.

Ἑλληνικὰ Κομιτάτα.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες περιέτρεχαν τὴν Θουράκην καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴς ληστείας καὶ φόνους ποῦ ἔκαναν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐπίεζαν νὰ ἀσπασθοῦν τὸ Βουλγαρικὸ σχίσμα. Ἐπῆρεπε λοιπὸν νὰ ἐκδηλωθῆ ἕκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἄμνησι καὶ ἐπιέγουσα ἀντίδρασι μὲ ἕνα μεγάλο ἀγῶνα γιὰ τὴν προστασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων σὲ ὅσα μέρη τῆς Θουράκης ἄρχισε τοῦτο νὰ χαλαρώνη.

Στὸ ἔργο αὐτὸ ἐπρωτοστάτησεν ὁ Γεώργιος Κονδύλης, Ἐπιλοχίας τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (ὁ κατόπιν Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος 1926 καὶ 1935). Ἐμφανίστηκε στὴν ἀρχὴ κατὰ τὴν Ἀγαθούπολιν τῆς Μαύρης Θαλάσσης (τότε τουρκικὴ καὶ σήμερον Βουλγαρικὴ) ὡς πράκτορας κονιάκ ΚΑΜΠΙΑ.

Ἦλθε στὸ βουλγαροτουρκικὸ αὐτὸ μεταίχιμο, γιὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὸ πεδίων καὶ στὰ δύο κράτη, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ δράσῃ ἐπαναστατικὰ. Ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῶν τούρκων, ἀπέδειξε ὅμως ὅτι ἦταν πράκτορας κονιάκ καὶ ἀπελύθη. Τὸν ἄλλο χρόνον ἐμφανίστηκε σὰν δάσκαλος αὐτῆ τῆ φορᾶ καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμον Νικόλαος Ζάγκας, εἰς τὰ δύο χωριά Γιάτρος καὶ Σοργὰς τῆς ἐπαρχίας Βιζύης. Στὴν πραγματικότητά ὅμως ἦταν κατηχητῆς καὶ ἐμπνευστῆς

τῆς ἐπαναστατικῆς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων δράσεως, παντοῦ ὅπου ἐπήγαινε. Ἔκανε τὴν νύκτα ταχεῖες μετακινήσεις στὸν Σκοπό, στὴν Γέννα, στὴ Βιζύη, στὴν Σαραζίνα, στὸ Σκεπαστό, στὶς Σοφίδες, στὸ Κρούνερο, στὸ Σαράι, στὸ Σαμάκοβο, στὴν Μήδεια, στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες.

Πρόδιμα ἢ «Ἐπιτροπὴ ἀγῶνος» τοῦ Σκοποῦ ἐδήλωσε εἰς τὸν μεγάλο πατριώτη Γεώργιον Κονδύλην ὅτι θὰ ἔχη ἀμέριστον τὴν συμπαράστασιν τῶν Σκοπιανῶν εἰς τὸν Ἔθνικὸν ἀγῶνα ποῦ ἄρχιζε καὶ εἰς τὴν Θράκην.

Καὶ πραγματικά, πλήρης καὶ παραδειγματικὴ ἦταν ἡ προσφορὰ τῶν Σκοπιανῶν στὸν Ἔθνικὸν ἀγῶνα.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς μιᾶς ἐνόπλου δυνάμεως (διότι εἶχε καὶ ἄλλες ομάδες τὸ ἔνοπλο σῶμα τοῦ Γεωργίου Κονδύλη) ποῦ ζῆ ἀκόμη στὴν Σίνδο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ λέγεται Θεόδωρος Ἀμπατζόπουλος γνωστὸς ὡς «Καπετὰν Θεόδωρος» μοῦ ἐδήλωσε κατὰ τὴν ἐπίσκεψί μου στὸ σπίτι του τὰ ἑξῆς: «Ὅτι νὰ γράψης γιὰ τὴν συμμετοχὴ τῶν Σκοπιανῶν στὸν Θρακικὸ ἀγῶνα, δὲν εἶναι ὑπερβολή. Προσέφεραν πολλὰ, περισσότερα ἀπ' ὅσα μποροῦσαν. Αὐτὰ τὰ ὑπογράφω καὶ μετὰ τὰ δύο μου χέρια».

Κατόπιν μοῦ διηγήθηκε σχετικὰ μετὰ τὴν δοῶσι του στὴν Θράκη, πῶς ἐσκότωσε τὸν ἀρχικαμιτατζῆ Σισμάνωφ, μετὰ τὸν Ντίκωφ οἱ ὁποῖοι ἀρκετὰ χρόνια ἔδρασαν καὶ ἐδημιούργησαν μιὰ βαρεῖα καὶ κακὴ ἀτμόσφαιρα γιὰ τὴν ζωὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης.

Μετὰ μοῦ ἔδειξε ἔγγραφα ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται πῶς ἦταν ἀρχηγὸς ομάδος, ἔγγραφα ἐμπιστευτικῶν ἀποστολῶν, δίπλωμα ἀπονουῆς μεταλλίων, διάφορα ἀναμνηστικὰ μετάλια καὶ ἄλλα πολλά.

Ἐκλείσει ἡ συζήτησις μετὰ αὐτὰ τὰ λόγια: «Πάλι εἶμαι ἔτοιμος παρὰ τὰ 30 χρόνια μου νὰ μῶ μπροστὰ γιὰ νὰ ξαναπάρωμε τὴν Θράκην. Καὶ σὲ γενομένη παρατήρησις τῆς καλῆς συζύγου του Μανιώς ὅτι εἶναι πιά γέρος, εἶπε: «Μπορῶ, πολὺ μπορῶ. Ὁ Θεὸς θὰ μοῦ δώσῃ τὴν δύναμι νὰ πάω καὶ νὰ ὀδηγήσω τὰ νέα παιδιά στὰ βουνὰ καὶ στὰ λαγκαθὰ ποῦ τὰ γνωρίζω τόσο καλὰ καὶ μετὰ θυμίζον τόσα πολλά».

Τὴν στιγμὴ ἐκείνη εἶχε μεταρσιωθῆ σὲ νέο παλληκάρι, ὅπως πραγματικά ἦταν «λεβέντης» ποῦ πολλὰ σημάδια μένουσιν ἀκόμη στὴν γεροντικὴ κορμωστασιά του.

Ἦστερα ἀπὸ τὴν μικρὴ αὐτὴ παρέκβασι ποῦ ἐκάναμε γιὰ νὰ τιμήσωμε ὅπως μᾶς ἐτίμησε ὡς Σκοπιανὸς μετὰ τὰ παραπάνω λόγια του, ὁ Θρακιώτης ἀγωνιστῆς Θεόδωρος Ἀμπατζόπουλος, ξαναγυρίζουμε στὸ θέμα μας.

Ὁ Γεώργιος Κονδύλης ὠργάνωσε τὸν ἔνοπλο ἀγῶνα χωρὶς νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος ἐνεργὸν δοῶσι. Ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ ἀνταρτικῆς σώματος τῆς περιοχῆς Σκοποῦ, Σαμακοβίου καὶ Βιζύης.

Πρωτοπαλήκαρα τοῦ Κονδύλη, ἦταν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόδωρον Ἀμπατζόπουλο, ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ ποιητῆ Βιζυηνοῦ, τὴν Βιζύη ὁ Δημήτριος Γ. Μανωλόπουλος ἀπὸ μητέρα Σκοπιανὴ καὶ ἀπὸ πατέρα Πε-

τρινό, ἐγκατεστημένος ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας εἰς τὸν Ξηροπόταμον (Κουροῦ Ντερέ) πολὺ πλησίον τοῦ Σκοποῦ καὶ ὁ Ἀριστείδης Κωνσταντίνου ἀπὸ τὸ Κρονόνερον τῆς Βιζύης ὁ ὁποῖος ἔπασσε ἡρωϊκὰ μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Σιμιτλῆ (15 Ἰουλίου 1913).

Γενικὸς ὁμως ὀργανωτὴς τοῦ Θρακικοῦ ἀγῶνος ἦταν ὁ τότε Λοχαγὸς καὶ κατόπιν Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος (1922—1—24) Στυλιανὸς Γονατᾶς. Ἐφθάσε τὸν Μάρτιον τοῦ 1907 εἰς τὴν Θράκην καὶ ἀνέλαβε ὑπηρεσίαν ὡς Γραμματεὺς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Ἀδριανουπόλεως μὲ τὸ ψευδώνυμον Στέργιος Γρηγορίου.

Ἔιχε βοηθοὺς πάρα πολλοὺς καὶ ἐνθέρμους ζηλωτὰς τοὺς Μητροπολίτας Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπον, Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀγαθάγγελον, Βιζύης Ἀνθιμον, τοὺς διδασκάλους τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ ἄλλους.

Λίγες ἑβδομάδες μετὰ τὴν ἀφιξί του ὁ Στέργιος Γρηγορίου ὠργάνωσε στὴν Ἀδριανούπολι (τὸ τότε Δεδέ - Ἀγάτς) μιὰ συγκέντρωσι. Στὴν σύσκεψιν ἐκλήθησαν νὰ λάβουν μέρος οἱ Μητροπολίται Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Βιζύης, Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλα σπουδαῖα πρόσωπα. Στὴν σύσκεψιν ἀπεφασίσθη ὀριστικὰ ἡ ἴδρυσις τῆς μυστικῆς ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως μὲ τὸν τίτλον «Πανελλήνιος Ὀργάνωσις» καὶ καθιερίσθη τὸ πρόγραμμα δράσεως τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς.

Ἐπίσης στὴν σύσκεψιν αὐτὴ ἀπεφασίσθη καὶ ἡ διάσθρωσις τῆς. Ἡ ἀνωτάτη Διοίκησις θὰ εὐρισκόταν στὴν Ἀθήνα καὶ θὰ ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς τὰ κατώτερα κλιμάκια. Δευτέρα βαθμίδα θ' ἀποτελοῦσαν τὰ «Ἀνώτερα Κέντρα», ποὺ θὰ ἦσαν τὰ Ἑλληνικὰ προξενεῖα τὰ ὁποῖα θὰ διηύθυναν τὸν ἀγῶνα. Τρίτη βαθμίδα θὰ ἦταν τὰ «Κέντρα» ποὺ θὰ τὴν ἀποτελοῦσαν ὀρισμένοι κάτοικοι τῶν πόλεων. Τετάρτη βαθμίδα θὰ ἦσαν καὶ Ἐπιτροπαὶ ποὺ συμμετεῖχαν κάτοικοι τῶν χωρίων.

Τὰ μέλη ὅλων αὐτῶν τῶν βαθμίδων καὶ ἐπομένως τῆς Πολιτικῆς Ὀργανώσεως θὰ ὀνομαζόταν «ἀδελφοί».

Τέλος ἀπεφασίσθη ὅπως ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπος ἀνάλαβη τὴν ἡγεσίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὁ «Στέργιος Γρηγορίου» τὴν στρατιωτικὴν ἡγεσίαν.

Ὁ Γρηγορίου ἄρχισε ἀμέσως τὴν δρᾶσιν χωρὶς καμμιά ἀπολύτως ἀργοπορία διὰ τὴν ἴδρυσι τῶν «Κέντρων» καὶ τῶν «Ἐπιτροπῶν» εἰς τίς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μύησιν τῶν ἀδελφῶν.

Μόλις ἔφθανε σὲ κάθε πόλι ἢ χωριὸ ἐμνοῦσε τοὺς διδασκάλους, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς προκοίτους. Ἐσχημάτιζε δι' αὐτῶν ἐπιτροπές καὶ ἀνέπτυσσε εἰς τὰ μέλη τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας τους.

Τὸν Μάιον τοῦ 1908 ἔφτασε καὶ εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ Σκοποῦ. Μέσα εἰς τὸ περίφημον «Ἀναγνωστήριον» ὄρκισεν ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὸν Πρόεδρον τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολῶν Σκοποῦ, ἱατρὸν Δημήτριον Τζούρον, τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἀναγνωστηρίου «ΟΡΦΕΥΣ» Ἀριστόδημον Κωνσταντό-

πουλον, τὸν Διευθυντὴν τῶν Σχολῶν Σκοποῦ, Σίμον Σιμόπουλον, οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν τὴν «Ἐπιτροπὴν» τῆς Πολιτικῆς Ὁργανώσεως εἰς τὸν Σκοπὸν.

Ἡ ἐπίλεκτος αὐτῆ πατριωτικῆ «τριάδα» ἐμύησεν πολλοὺς ἀδελφούς. Ἀρχηγὸς τῆς ἐνόπλου ἀναρτικῆς ομάδος τοῦ Σκοποῦ ἦταν ὁ Ἰωάννης Βαξεβάνης. Ἀποθηκάριος τοῦ κοιματάτου ἦταν ὁ Ἰωάννης Θεοδωρίδης ἢ Κοῦντρος, μετέπειτα Δήμαρχος τοῦ Σκοποῦ.

Ὅλα τὰ ὄπλα εὐρισκόταν μέσα στὸ σπίτι του καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὰ παρελάμβαναν οἱ ἀναρτικῆς ομάδες. Εἰς τὸ σπίτι του συνεδρίαζαν οἱ ἀνάρτες μετὴν «Ἐπιτροπὴν Ἀγώνος» τῆς Κοινότητος. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δράσεως τῶν Ἑλληνικῶν Κοιματάτων ἐμπρὸς εἰς τὸ σπίτι του ἦταν ἀνηρημένη ἡ Ρωσικὴ σημαία διότι ἦταν Ρώσος ὑπήκοος καὶ οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσουν ἔλεγχον.

Ἔτσι ἄρχισε μιὰ ὀλοκληρωμένη ἐθνικὴ κίνησις ὀλόκληρη τὴν Θράκη. Ὁ Γρηγορίου μόλις ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατετόπισεν τὸν Μητροπολίτην Πολύκαρπον γιὰ τ' ἀποτελέσματα τῶν περιουσιῶν ὡς καὶ γιὰ τὴν συγκρότησιν τῆς πρώτης ἀναρτικῆς ομάδος μετ' ἀρχηγὸν τὸν Θεόδωρον Ἀμπατζόπουλον εἰς τὴν περιοχὴν Βιζύης.

Ἡ «Πολιτικὴ Ὁργάνωσις» ἀπεφάσισε ὅπωςδήποτε νὰ συγκροτήσῃ ἔνοπλες δυνάμεις, ἀλλὰ ὁ ἐξοπλισμὸς καὶ ὁ ἐφοδιασμὸς αὐτῶν τῶν ομάδων δὲν ἦταν καὶ τόσον εὐκόλος, διότι οἱ οἰκονομικῆς δυνατότητες τῆς ὀργανώσεως ἦσαν ἀκόμη ἰσχνές.

Ἡ ἀνωτάτη Διοίκησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοιματάτου ποῦ εὐρισκόταν στὴν Ἀθήνα ἂν καὶ πῆρε πολὺ γρήγορα ἔκθεσιν τοῦ Γρηγορίου σχετικὰ μετὰ τὴν ἐνεργείαν του καὶ τὴν ἀπαίτησιν χρημάτων καὶ ὄπλων, ἄρχισε δύο περὶ πολὺ μῆνες ν' ἀποστείλῃ χρήματα, πράγμα ποῦ ἐδυσκόλευε τοὺς ἰθύνοντας τῆς «Πολιτικῆς Ὁργανώσεως» νὰ ὀργανωθοῦν ὅπως ἤθελαν. Ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἐδυσκόλευε πιὸ πολὺ ἦταν ὁ ἐξοπλισμὸς.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κορκίδης μᾶς δίδει μιὰ ἀμυδρὰ εἰκόνα τοῦ τρόπου μετὰ τὸν ὅποιον οἱ Θρακιῶτες παρελάμβαναν τὰ ὄπλα.

Τὰ ἰστιοφόρα τὰ μετέφεραν εἰς τὴν Θρακικὴν ἀκτὴν κοντὰ στὴν Μάκρη τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, καὶ ἐκεῖ τὰ παράγωναν στὴν ἄμμο. Οἱ μεμνημένοι Θραῖκες ἐρχόταν στὴν ἀκτὴ, ἀνακάτευσαν τὴν ἄμμο, παρελάμβαναν τὰ ὄπλα καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀλλὰ ἡ μεταφορὰ αὐτῆ τῶν ὄπλων εἰς τὸ ἐσωτερικόν δὲν ἦτο καὶ τόσον εὐκόλη καὶ ὑπάρχουν περιπτώσεις πολὺ δραματικῆς.

Κάποτε ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα 4 μανλιχερσενάουερ γιὰ τὴν ἀναρτικὴν ομάδα τῆς Βιζύης. Τὰ ὄπλα ἦσαν κρυμμένα μέσα σ' ἕνα κιβώτιον σαπουριῶν. Οἱ πρόξενοι Ἀδριανουπόλεως Κίμων Δισμαντόπουλος καὶ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν Κ. Ντάσιος (1908) εἶχαν εἰδοποιηθῆ διὰ τὴν προώθησιν τῶν ὄπλων εἰς τὴν Βιζύην. Τὸ κιβώτιον ἐφθασε εἰς τὸν Σιδηροδρομικὸν Σταθμὸν Τσιφλίκιοι, ὅπου σταθμάρχης ἦταν ὁ Διομήδης Ἰατρόπουλος. Τότε

ὁ Μητροπολίτης Βιζύης Ἄνθιμος ἀπέστειλε μῆνυμα εἰς τὸν Ἱατρόπουλον πού ἔλεγε: «Ἄμα ἔλθη τὸ κιβώτιον νὰ εἰδοποιήσης τὸν Κλεῖτον νὰ στείλῃ ἄνθρωπον νὰ τὸ παραλάβῃ». Ὁ Ἱατρόπουλος ἐτοποθέτησε τὸ κιβώτιον στὴν ἀποθήκη καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο ὁ Κλεῖτος ἔστειλε ἕναν Τοῦρκον πού τὸ παρέλαβε καὶ τὸ μετέφερε στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ ὄπλα προωθήθηκαν εἰς τὴν Βιζύην.

Καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ «Πολιτικὴ Ὀργάνωσις» ἐνίσχυε μὲ κάθε τρόπο τίς πρώτες ἀνταρτικῆς ομάδες τῆς Θράκης.

Ὁ συμπατριώτης μας Ἀνδρέας Β. Ἀνδρεάδης, ἀφηγεῖται τὸ ἐξῆς περιστατικὸν γιὰ τὴν προμήθεια ὄπλων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

«Εἰς τὸν Σκοπὸν συνεστήθη μία Ἐπιτροπὴ ἀγῶνος τῆς ὁποίας Ταμίας ἦταν ὁ πατέρας μου Βασίλειος Ἀνδρεάδης. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐφρόντιζε διὰ τὴν διαμονὴν καὶ διατροφήν τοῦ ὑπὸ τὸν Καπετὰν Θεόδωρον Ἀμπατζόπουλον Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου. Ὡς διαμονὴ ὠρίσθη ἡ ἐν τῇ συνοικίᾳ Σακιζλῆ ἀκατοίκητος οἰκία μας κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ κομιτάτου εἰς τὴν κομπολίιν μας. Ὁ πατέρας μου ἀπέκρυπτε ἀπὸ ἐμένα τὴν ὑπαρξιν τοῦ Κομιτάτου, διότι τότε ἦμουν μικρὸς μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Παρ' ὅλα ταῦτα ἐγὼ μυστήρια τὴν ὑπαρξιν τοῦ κομιτάτου καὶ ἔκρυθα μέσα μου τὸ μυστικὸν καὶ ἠσθανόμην μεγάλην χαρὰν. Ὅταν ἐγινε τὸ σύνταγμα (10 Ἰουλίου 1908) νομίζοντας ὅτι μᾶς ἀπεδόθησαν αἱ ἐλευθερίαι μὲ πῆρε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ ὠδήγησε σὲ μιὰ κρύπη ἀπ' ὅπου ἔβγαλε δύο ὄπλα πολεμικὰ τὸ ἓνα τουρκικὸ μαρτίιν καὶ τὸ ἄλλο Ρωσικὸν καπακλιδικὸν μαζί μὲ πολλὰ φυσισίγγια. Καὶ τὰ δύο τὰ εἶχε ἀπὸ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον. Δυστυχῶς οἱ ἐλευθερίαι πού νομίζαμε ὅτι θὰ ἔχοιμε ὡς ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ἀπεδείχθησαν φροῦδες, διότι μὲ τὸ Σύνταγμα οἱ νεότουρκοι ἐξήγειραν τὸν σωβινισμὸν τῶν Τοῦρκων καὶ τότε ἤρχισάν νὰ στραβοκυττάζουν μὲ κάποια ἔχθρα τὴν προοδευτικότητά τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1908 γιὰ πρώτη φορὰ ὁ πατέρας μου μὲ πῆρε μαζί του στὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπ' ὅπου ἐμπορευέτο εἶδη νεωτερισμῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κομιτάτου ἀνέθεσε στὸν πατέρα μου μαζί μὲ τὰ ἐμπορεύματα νὰ προμηθευθῇ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν 40 γκράδες πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν κατοίκων καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ φέρον καὶ ἄλλα ὄπλα. Θυμᾶμαι πῆγαμε στὸ Γαλατᾶ καὶ ἐκεῖ μέσα σ' ἓνα χάνι ἦταν ἐνακατάστημα πού προμήθευεν πολεμικὰ ὄπλα. Ὁ πατέρας μου διότι τὰ εὗρηξε ἀκριβὰ (ἐκόστιζαν τρεῖς λίρες χρυσῆς) ἠγόρασε τρία μόνον ὄπλα γκρᾶ, τοῦ ἵπτικοῦ, τὰ ὁποῖα παρέλαβame ἐγὼ τὸ ἓνα καὶ τὰ δύο ὁ Στέφανος Ἀναστασιάδης καὶ τὰ φέραμε στὸ χάνι Ἀνανιάδη ὅπου ἐνοικιάζαμε ἀποθήκην πρὸς συγκέντρωσιν τῶν ἐμπορευμάτων. Θυμοῦμαι ὅτι τὰ τακτοποιήσαμε μέσα σὲ κιβώτια, ἀνάμεσα εἰς ὀμβροῦλλες πού εἶχαμε ἀγοράσει καὶ τὰ φυσισίγγια, ἀνάμεσα σὲ καρούλια ραπτικῆς. Ἐστειλάμε τὰ ἐμπορεύματα, 12 κιβώτια ἐν ὄλῳ εἰς τὸν Σταθμὸν πρὸς φόρτωσιν καὶ ἐπιστρέψαμε εἰς τὴν πατρίδα μας. Τὴν 21ην Νοεμβρίου πρωὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεετόκου, ἐλάβame ἓνα

τηλεγράφημα ἀπὸ τῆς Ἀστυνομικῆς Ἀρχῆς Ἀρκαδιοπόλεως, ὅπου ἔφθασαν τὰ ἔμπορεύματα. Ζητοῦσαν ν' ἀνοίξουν τὰ ἔμπορεύματα δι' ἔρευναν. Κάποιος καθὼς φαίνεται ἐπρόδωσε τὸ μυστικόν. Τότε ὁ πατέρας μου ἐκάλεσε τὸν ἐξάδελφόν του Βασίλειον Μιχαλακίδην, ἄνθρωπον ἔξυπνον, τετραπέρατον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν δύσκολη αὐτὴ ἀποστολή, ἀφοῦ τοῦ παρέδωσε τὰ κλειδιά τῶν κιβωτίων. Οὗτος ἔφθασεν αὐθημερὸν εἰς τὸν σταθμὸν Ἀρκαδιοπόλεως καὶ παρέδωσε τὰ κλειδιά, ἀφοῦ ἀφῆρεσε τὰ δύο κλειδιά τῶν κιβωτίων ὅπου εὐρίσκοντο τὰ ὄπλα. Ἄνοιξαν τὰ κιβώτια εἰς τὰ ὅποια ὡς ἦτο φυσικὸν δὲν ἀνεῦρον τίποτε καὶ ἀπέμεινον ν' ἀνοίξουν καὶ τὰ ἄλλα δύο κιβώτια, ὅποτε ὁ θεῖος μετέβη δῆθεν εἰς τὴν ἀγορὰν νὰ εὔρη κλειδιά καὶ ἐπιστρέφοντας παρέδωσε πέντε - ἕξ κλειδιά μετὰ τῶν ὁποίων ἀνεκάτωσε καὶ τὰ δύο κλειδιά τῶν κιβωτίων. Ἄνοιξαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα δύο κιβώτια εἰς τὰ ὅποια εὐτυχῶς δὲν ἀνεκάλυψαν τίποτε, διότι αὐτοὶ ζητοῦσαν πολλὰ ὄπλα. Εἶχαν πληροφορίες διὰ 40 γκράδες καὶ δὲν ἔφαχναν λεπτομερῶς. Ἐβγαζαν καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ θεῖος μου, ἀπὸ τὴν ἄκρη διάφορα μπακέτα ἕως τὸ βάθος καὶ ἐφ' ὅσον δὲ δὲν εὐρισκαν τίποτε τὰ ἐποποθετοῦσαν καὶ πάλιν στὴν θέσιν τους.

Σὲ μιὰ στιγμή πού ἕνας τζανταρμᾶς σήκωσε ἕνα βαρὺ δέμα μὲ φυσίγγια τὸ ἀντελήφθη ὁ θεῖος μου καὶ τὸ προσήκωσε γιὰ νὰ φανῆ πολὺ βαρὺ. Ὁ τζανταρμᾶς ἠρώτησε καὶ εἶπε «μποῦ ἀγίρ νέντιρ ἄτζαμπα» αὐτὸ εἶναι βαρὺ τί εἶναι ἄραγε; ὁ θεῖος μου ἀπήντησε: μάκαρα ὀλατζᾶκ νὲ ὀλατζᾶκ (καρούλια θάναυ, τί ἄλλο θάναυ). Καὶ ἔτσι ἔκλεισαν τὰ κιβώτια καὶ ἐφορτώθηκαν εἰς παραλαβὴν μας εὐγνωμονῶντας τὸν Θεὸ πού τοὺς τύφλωσε καὶ δὲν βροῦσαν τίποτε. Τὰ τρία ὄπλα γκρᾶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς μακαρίτας ἤδη Δημήτριον Τζοῦρον ἱατρόν, Δημήτριον Γανίτην Ἐμποροκτηματίαν καὶ εἰς τὸν Χριστόδουλον Μόσχογλου ἐπίσης ἔμπορον. Τόσος ἦταν ὁ ἐνθουσιασμός μας, ὥστε κατὰ τὰς συγκεντρώσεις εἰς φιλικὰ σπίτια τραγουδοῦσαμε τὸν θούριον: «Ἦ λυγερόν καὶ κοπτερόν σπαθί μου» καὶ τὸν Ἐθνικὸν Ἕμνον παραμερίζοντας τὰ κάδρα ἀπὸ τοὺς τοίχους ὀπισθεν τῶν ὁποίων ἦταν ζωγραφισμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου ἡ Ἑλληνικὴ σημαία.

Μὲ αὐτὲς τῆς δύσκολες προϋποθέσεις ἄρχισε ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼνας τῶν Θρακῶν. Εἶχε γενικευθῆ σὲ ὀλόκληρη τὴν Θράκη καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐξοντώσῃ ὅλες τῆς βουλγαρικῆς ομάδες τῶν κομιτατζήδων καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν Θράκη ἀπὸ τὸ Βουλγαρικὸν μῖσμα.

Ἐπίσης μὲ τὴν εὐφροσύνην πού διακρίνει τοὺς Θρακᾶς κατόρθωναν νὰ ξεφρέγουν ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς Τουρκικῆς ἀστυνομίας καὶ δικαιοσύνης. Τέτοια ἐπεισόδια ἀναφέρονται πολλά. Ἐμεῖς θὰ σημειώσωμε μόνον ἕνα πού ἀφορᾷ τὴν Κοινότητα Σκοποῦ.

Αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιον τὸ ἀφηγήθηκα ὁ ἀμαξᾶς τοῦ Κονδύλη, Νικόλαος Παπαϊωάννου. «Μιὰ φορὰ λέει, ὁ Δεσπότης τῆς Βιζύης μὲ εἰδοποίησε νὰ πάω σ' ἕνα χωριό, τὸν Σκοπὸν καὶ νὰ πάρω μερικὸν ἀνάρτες. Ἐτοίμασα τὸ ἀμάξι ἀπὸ βραδὺς καὶ τὴν χαραυγὴν ἔφυγα γιὰ νὰ πάρω τοὺς ἀνάρτες πού εἶ-

χαν τελειώσει τὴν σύσκεψί τους. Πρὶν ξεκινήσω ξοῖξα λίγη στόχτη καὶ νερό στα παράθυρα τοῦ ἀμαξιοῦ μου — βλέπετε ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τ' ἀμάξια εἶχαν παράθυρα καὶ οἱ πόρτες ἦσαν σὰν τὰ σημερινὰ αὐτοκίνητα καὶ θόλωσαν τὰ τζάμια. Ἐφθάσα στὸ Σκοπὸ καὶ πῆρα τοὺς ἀντάρτες ποὺ ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ τὰ «τσαπραΐζια τους». Ὅταν ὅμως βγαίνομε ἀπὸ τὸ χωριό, μ' ἐφώναξαν δύο ἄτομα καὶ ἐρχόταν κατ' ἐπάνω μου. Τότε μοῦ κατέθηκε μιὰ σκέψις γιὰ νὰ μὴν προδοθοῦμε. Αὐτοὶ ποὺ μᾶς πλησίαζαν ἦσαν Τοῦρκοι. Μόλις τοὺς εἶδα τοὺς εἶπα: «Σοκούλμαϊν ἀραμπαγιά, χαρὲμ βάρ» δηλαδὴ, μὴ ζυγώνετε τὸ ἀμάξι γιατί ὑπάρχουν γυναῖκες. Οἱ Τοῦρκοι ἐσέβοντο τίς γυναῖκες καὶ μόλις ἀκουσαν αὐτὸ ποὺ τοὺς εἶπα ἔφυγαν ἀμέσως καὶ μᾶς ἄφησαν ἤσυχους. Οἱ ἀντάρτες, ποὺ μέσα στὸ ἀμάξι ἦταν ἔτοιμοι ν' ἀρχίσουν τὸ τουφεκίδι, ὅταν εἶδαν τοὺς Τοῦρκους νὰ φεύγουν ἐγέλασαν μὲ τὴν καρδιά τους.

Βαλκανικὸς πόλεμος (1912—1913)

Τὸ 1912 μεγάλα γεγονότα ἐτάραξαν τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον. Τὰ τέσσαρα χριστιανικὰ κράτη Ἑλλάς, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, παρὰ τίς τόσες διαφορὰς ποὺ εἶχαν ἐξ αἰτίας τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος ἐνώθησαν καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἀφορμὴ γιὰ τὸν συνασπισμὸν αὐτὸν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἦταν κυρίως ἡ ἐξωφρενικὴ πολιτικὴ τῆς τουρκοποιήσεως τῶν ξένων Ἐθνοτήτων τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦσε τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον. Ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶχε πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως γιὰ τὴν Θράκη τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν φορικτὰ καὶ τραγικὰ.

Οἱ Βούλγαροι ἐπέρασαν τὰ σύνορα καὶ τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1912 κατέλαβαν τίς Σαράντα Ἐκκλησιῆς καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Τσατάλτζας. Ἡ Βουλγαρία μετὰ τίς περιφανεῖς νίκες ὅλων τῶν συμμάχων κρατῶν εἶχε παράλογες ἀπαιτήσεις.

Ἡ Ἑλλάδα τὸν Μάϊον τοῦ 1913 ἔκλεισε συμμαχίαν μὲ τὴν Σερβίαν καὶ στίς 17 Ἰουνίου ἄρχισε ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Τότε οἱ Βούλγαροι μὴ δυνάμενοι νὰ κρατήσουν τὴν γραμμὴ τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζας) ἐπειδὴ εἶχαν ἀνοίξει κι' ἄλλο μέτωπο, ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Θρακικὸν μέτωπον ἀποσύροντες τὰ στρατεύματά τους γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τίς δυνάμεις τους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Σκοποῦ — Σαράντα Ἐκκλησιῶν ποὺ εἶχε δεχθῆ πρώτη τὰ πλήγματα τοῦ Βουλγαρικοῦ πέλματος ὡς καὶ τοὺς ἀπαισίους βαρβαρισμοὺς τῆς Βουλγαρικῆς διοικήσεως ἐδοκίμασε μεγάλη χαρὰ γιὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους (7 Ἰουλίου 1913).

Ὁ διωγμὸς τοῦ 1915

Μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Θράκης ὑπὸ τῶν Τοῦρκων, ὅλος ὁ ὁμογενὴς πληθυσμὸς τῆς Θράκης μὲ ἀνακούφισιν ἀνέμενεν τὴν Τουρκικὴν Διοί-

κῆσιν. Ἄλλ' ἀπατήθηκε οἰκτρά. Οἱ ἐπανελθόντες Τοῦρκοι δὲν ἦσαν πλέον οἱ ἴδιοι. Ἐφέρθησαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Θράκης χειρότερα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Στίφη ἐπιδρομέων πρὸς ἀποζοῦσαν ἀπὸ τῆς ληστείας ἐστρατολογήθηκαν ἀπὸ τὴν τελευταία κοινωνικὴ ὑποστάθμη, κατέκλυσαν τὴν περιοχὴν Σκοποῦ — Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ προσέβαιναν σὲ κάθε εἶδους βιαιότητος καὶ κακουργίας ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ οἱ ὁποῖοι ἐπέχαιραν γιὰ τὰ γενόμενα. Ἀργότερα δὲ καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ διοίκησις πρὸς ἐγκατεστάθην ἐπίσημα καὶ ὀριστικὰ ἐπέδωξε μὲ τρόπο σαφῆ καὶ προσχεδιασμένο τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου κατὰ ἄτομα καὶ κατὰ ομάδες, μέχρις ὅτου πάρει εἰς τὰ χεῖρα τῆς τῶ μαστίγιου καὶ τῶ σπαθὶ καὶ ἀρχίσει τὸν σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον διωγμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Τὴν 17ην Ἰουλίου 1913 Τουρκικὸς Στρατὸς καὶ Τοῦρκοι μετανάστει εἰσώρμησαν στὸν Σκοπὸ καὶ διήρπασαν τὰ ζῶα, τὰ γεννήματα, τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ ἀμάξια τῶν κατοίκων.

Τὴν 9ην Μαρτίου 1914 ἔσφαξαν οἱ Τοῦρκοι κοντὰ εἰς τὸ χωριὸν Κουροῦ Ντερε τὸν Σκοπιανὸν μικρέμπορον Γεώργιον Λαμπρῆ Χαλβατζῆν.

Τὴν 13ην Μαρτίου 1914 ὁ μουδῆρης τοῦ Σκοποῦ Μπουνιρ - Βέης ἐξηνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ πληρώσουν βαρεῖς φόρους ὑπὲρ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τηλεφώνου, διὰ τὴν ἐπίπλωσιν τοῦ Σταθμοῦ Χωροφυλακῆς, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὁδῶν καὶ τὴν δημιουργίαν Δημοσφαιρικοῦ κήπου. Στις 24 Ἀπριλίου 1914 συνέλαβαν καὶ ἀπέστειλαν στὶς φυλακὰς Ἀδριανουπόλεως ἑπτὰ προύχοντας τοῦ Σκοποῦ, τὸν Σίμο Σιμόπουλον, τὸν Ἀρχιμήδη Οἰκονομίδην, τὸν Γιαννάκο Ἡλιόγλου, τὸν Εὐριπίδην Χατζηανέστη, τὸν Λεωνίδαν Κυρατζόγλου, τὸν Ἀλέξανδρον Τζαχίλη καὶ τὸν Πολυχρόνη Σκιουγενῆ. Τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1914 ἐπέβαλαν καταναγκαστικὸν ἔθρονον κατὰ τὸν ὁποῖον εἰσπράχθη τὸ ποσὸν τῶν 1.000 λιρῶν διὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἀμυναν τῆς Τουρκίας. Οἱ πιέσεις, οἱ ληστεῖες καὶ οἱ κάθε εἶδους τυραννίες καὶ ἐξευτελισμοὶ συνεχίσθησαν μέχρι τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ὅποτε συνέβη τὸ πιὸ ἀπάνθρωπον καὶ βάνανσον. γεγονός, ὁ ἐκπατρισμὸς ἀθῶων ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ σπίτια τους, εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ Τουρκία τὸ προμελετημένο σχέδιόν τῆς δηλαδὴ τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης, ἀφορμὴν ἔλαβε ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ Νομάρχου Ἀδριανουπόλεως, Χατζῆ Ἀντὴλ Βέη.

Τὴν 21ην Αὐγούστου 1915 ὁ Νομάρχης Ἀδριανουπόλεως ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ Σομακόβο, ἐδέχθη ἐπίθεσιν βουλγαρικῆς ληστρικῆς συμμορίας ἡ ὁποία ἐρόνευσε τὸν ἑνδεκαετῆ υἱὸν του καὶ ἐτραυματίασε τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου του. Ὁ φόνος ἀπεδόθη σκόπιμα εἰς τοὺς Ἕλληνας τῶν Κοινοτήτων Σαμακοβίου, Σκοποῦ, Ἁγίου Στεφάνου, Τρουλιάς, Σοφίδων καὶ διετάχθη ὁ ἐκπατρισμὸς αὐτῶν.

Ὁ ἐκτοπισμὸς ὅμως τῶν Ἑλλήνων εἶχε ἀρχίσει πολὺν μῆροσιν ἀπὸ τῆς

ἀρχὲς τοῦ 1915. Πολλὰ χωριά τῶν περιοχῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ραιδεστοῦ, Βιζύης, κάτω ἀπὸ τὴν διαρκῆ πίεσι, τὶς ληστείες, τὶς ἀπειλὲς περὶ ἀλλαξοπιστίας «ἢ Τοῦρκος ἢ νὰ φύγῃς» μετανάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἄφρασαν ὀλόκληρες τὶς ἀκίνητες καὶ κινήτες περιουσίες τους γιὰ νὰ διασώσουν τὸ πολιτικώτερον ἀγαθόν, τὴν ζωὴν του.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ Νομάρχου Ἀδριανουπόλεως ἀπεφάσισεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις τὸν ἐκπατρισμὸν τῆς Κοινοτήτος Σκοποῦ καὶ τῶν ἄλλων Κοινοτήτων καὶ τὴν μεταφορὰν τους εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σύμφωνα μὲ τὸν Νόμον τῆς 26ης Μαΐου 1914.

Ἔτσι οἱ ἐκπατριζόμενοι Ἕλληνες ἀπέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα, τὶς κακουχίες καὶ οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπετύγγανον αὐτὸ πὸν ἐπεδίωκαν τὴν ἔξαφάνισιν δηλαδὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στοιχείου ἀπ' ὀλόκληρη τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Τὴν 8ην Σεπτεμβρίου 1915 ἡ Κομόπολις Σκοποῦ εὐρέθη πολιορκημένη ἀπὸ Τοῦρκους Χωροφύλακες καὶ κομιτατζήδες (περίπου τριακοσίους) οἱ ὅποιοι διέτelson ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς Σαράντα Ἐκκλησιῶν Φεχμὴ καὶ τοῦ Γιουσούφ Μπέη πρώην Ἀξιωματικοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Οἱ τοῦρκοι κομιτατζήδες μὲ τὴν ἀλλόκοτη περιβολὴν τους, μὲ τὰ μεγάλα καὶ μακρὰ μαλλιά καὶ γένια τους ὡς καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ ὄπλα καὶ μαχαίρια πὸν ἔφεραν μαζί τους πὸν τὰ καθιστοῦσε φοβερώτερα ἢ ἐγκληματικὴ μορφήν τους, ἐπροξένησαν τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κοινοτήτος. Ἡ ἔξοδος ἀπαγορεύτηκε αὐστηρῶς.

Κατόπιν ἄρχισε ἡ ὑποχρεωτικὴ εἰσφορὰ. Διετάχθησαν ὁ μουδὶρης (Δήμαρχος) μὲ τοὺς μουχτάρηδες (πάρεδροι) μὲ τὴν συνοδείαν τῶν τούρκων χωροφυλάκων νὰ εἰσπράξουν ἀπὸ τοὺς κατοίκους 3.000 λίρες. Εἰσπράχθησαν 3.000 λίρες, ἀλλὰ οἱ τοῦρκοι μένουσαν ἀνικανοποίητοι καὶ ζητοῦν νὰ τοὺς δοθοῦν καὶ ὅλα τὰ κοσμήματα καὶ τιμαλφῆ τῶν γυναικῶν. Πραγματοποιεῖται καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία του καὶ τότε δίδονται διαταγὲς ὅπως οἱ κάτοικοι εἶναι ἔτοιμοι πρὸς ἀναχώρησιν.

Προτοῦ ὅμως ἐκδιώξουν τοὺς κατοίκους, διέτασσαν νὰ παρουσιάζονται ἕνας-ἕνας οἱ προύχοντες καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀνέκριναν, τοὺς ἔβριζαν, τοὺς ἔδεχναν, τοὺς τυραννοῦσαν καὶ μὲ κάθε τρόπο προσπαθοῦσαν ν' ἀποδείξουν αὐτοὺς ἐνόχους.

Τὴν 6ην Σεπτεμβρίου ὁ διδάσκαλος καὶ Δ)ντῆς τῶν Σχολῶν Σκοποῦ, Σίμος Σιμιόπουλος, συλλαμβάνεται καὶ μὲ συνοδείαν δύο χωροφυλάκων ὀδηγεῖται ἔξω τοῦ Σκοποῦ, δῆθεν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν μονάδα πὸν ὑπηρετοῦσε. Μόλις ἐξέρχονται τῆς Κομοπόλεως, ἀντὶ νὰ συνεχίσουν τὸν δρόμον τους πρὸς τὴν Γένναν στρέφουσαν ὀλίγον πρὸς ἕνα μονοπάτι, παρὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Σίμου Σιμιόπουλου ὅτι τὸ μονοπάτι αὐτὸ δὲν ὀδηγοῦσε πρὸς τὸν προορισμὸν τους καὶ εἰς τὴν θέσιν «Ρύμνη» εἰς ἀπόστασιν μόλις δύο χιλιομέτρων μακρὰν τοῦ Σκοποῦ, σφάζεται βαναύσως ἀπὸ τοὺς δύο χωροφύλακες. Μετὰ ἀπὸ ὀλίγην ὥραν παιδιὰ πὸν εὐρισκόταν εἰς τ' ἀμπέλια εἶδαν τοὺς δύο τούρκους χω-

ροφύλακες νὰ κρατοῦν εἰς τὰ χέρια τους τὸ σακκάκι καὶ τὰ παπούτσια (λάφυρα τῆς ἀγρίας σφαγῆς) τοῦ θύματος καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὸν Σκοπὸν. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἐθανατώθηκε εἰς τὴν θέσιν «Λυκορυνάκι» ἔξω καὶ ἀνατολικά τοῦ Σκοποῦ εἰς τὰ σύνορα Σκοποῦ καὶ Γέννας.

Τὸν ἀτυχή διδάσκαλον Σῆμον Σιμόπουλον, ἀκολουθεῖ εἰς τὸ μαρτύριον ὁ ἱερεὺς Παπα - Κυριᾶκος Κωνσταντόπουλος. Φυλακίζεται τὴν 6ην Σεπτεμβρίου εἰς ὑπόγειον καὶ νοσηρὰν φυλακὴν (μουντροῦμι) ὅπου καὶ ἐκρατήθηκε ἐπὶ 5 ἡμέρας χωρὶς τροφή καὶ νερό. Ὑπέφερε σὰν νεομάρτυρας ἀπερίγραπτα βασανιστήρια. Εἰς τὸ τέλος ἐτάφη σχεδὸν ζωντανός.

Ἐπὶ πέντε ἡμέρας ὠργιάζαν κυριολεκτικῶς καὶ οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἰδιῶται Τοῦρκοι εἰς βάρος τῶν δυστυχισμένων κατοίκων καὶ διέπραξαν κάθε εἶδος βασανισμοῦ ἐκτὸς τῆς ἀποσπάσεως πολλῶν χιλιάδων χρυσῶν λιρῶν καὶ ἄλλων τιμαλφῶν ὅπως ἀναφέραμεν προηγουμένως.

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ἡμέραν Πέμπτη καὶ ὥρα 8 ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ (6.000 καὶ περισσότεροι) ἐκδιώκονται μακρὰν τῆς πατρίδος των γιὰ ν' ἀποθάνουν πολλοὶ ἐν μέσῳ ἀνηκούστων τλαιπωριῶν μιᾶς τριετίας εἰς τοὺς κάμπους τῆς παραλιακῆς Θράκης καὶ εἰς τὰ τραχιὰ καὶ ξένα χῶματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ Σκοποῦ προσκαλοῦνται μὲ τὰ ὀνόματά τους καὶ κρατοῦνται ὁ διδάσκαλος καὶ Πρόεδρος τοῦ Ἀναγνωστηρίου «ΟΡΦΕΥΣ» Ἀριστόδημος Κωνσταντόπουλος, ὁ Φαρμακοποιὸς Ζαφείριος Ζαφειριάδης, ὁ δημοδιδάσκαλος μὲ τὸ ἀγαλματώδες παράστημα Πελοπίδας Βαβατζανίδης καὶ ὁ ἔμπορος Θεόδωρος Κοκκάλας.

Ὅλοι εἶχαν τὸ ἴδιον οἰκτρὸν τέλος μὲ τὸν σφραγιασθέντα πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν Σῆμον Σιμόπουλον μὲ μίαν μόνον διαφορὰν πού ἐπενόησε τὸ σατανικὸ μυαλὸ τῶν διμίων τους, ὅτι ὕστερα ἀπὸ πολλὰ καὶ φρικτὰ βασανιστήρια διετάχθησαν νὰ σκάρουν οἱ ἴδιοι τοὺς τάφους των καὶ νὰ ταφοῦν σχεδὸν ζωντανοί. Ἡ σφαγὴ τῶν ἔξ αὐτῶν Ἐθνομαρτύρων ἔγινε κοντὰ στὴν Δυτικὴ ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ «Γούρνα» πού θρῖσκειται μισὴ ὥρα δυτικὰ τοῦ Σκοποῦ.

Εἰς τοὺς τόπους τῆς Ἐξορίας.

Ὅπως ἤδη ἐμνημονεύσαμεν ἡ αἰτία τοῦ διωγμοῦ δὲν ἦταν ὁ φόνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Νομάρχου Ἀδριανουπόλεως, Βαλῆ, ἀλλὰ ἡ ἐκρίζωσις τῶν μὴ μουσουλμανικῶν στοιχείων ἰδίως τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴν μοιρολατρίαν πού τοὺς χαρακτηρίζει καὶ σήμερα, δὲν κατώρθωσαν σὰν κατακτηταὶ πού ἦσαν νὰ ἀναλάβουν τὴν πρωτοβουλία στὰ γράμματα, στὶς τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐργατικoὺς Ἀρμενίους, Ἑβραίους καὶ πρὸ πάντων τοὺς προοδευτικoὺς Ἕλληνας τοὺς ὑπέβλεπαν.

Ἐπανελήφθη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ὅτι

καὶ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ποὺ «οἱ Ρωμαῖοι ὑποδούλωσαν τοὺς Ἕλληνας μὲ τὰ ὄπλα ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ὑποδούλωσαν τοὺς Ρωμαίους μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πολιτισμὸν τους».

Ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν ποὺ ἔκαναν μερικοὶ μισέλληνες Γερμανοὶ στρατηγοὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες κυριαρχοῦν πλὴν τῆς διοικήσεως εἰς ὅλας τὰς ἄλλας δραστηριότητας, οἱ Τούρκοι ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιόν τους περὶ ἐξουλώσεως τῶν Ἑλλήνων.

Συγκεκριμένα ὁ μισέλλην Γερμανὸς στρατηγὸς Φὼν Ντεν Γιάλτς - πασᾶς περιδεύων ἀνὰ τὴν Τουρκίαν εἶπε στοὺς νεοτούρκους τοῦ κόμματος «Ἐνωσις καὶ Πρόοδος» τὰ ἑξῆς: Περιελθὼν τὴν χώραν σας μετὰ λύτης μου ἐπέισθην ὅτι μόνον ἡ Διοίκησις εἶναι Τουρκικὴ, ὅλα τ' ἄλλα, δηλαδὴ οἰκονομία, ἐμπόριον κλπ. ἀνήκουν εἰς τοὺς μὴ μουσουλμάνους καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Κράτους σας. Ἐπομένως δὲν εἴσθε ἐσεῖς κύριοι τοῦ ἐδάφους σας. Ὁ δὲ Γερμανὸς μισέλλην Στρατηγὸς Λίμαν Σάντερς Πασᾶς περιελθὼν ὅλην τὴν Τουρκικὴν Θράκην εἶπεν εἰς τὴν Ραιδεστόν, εἰς τὸ Διοικητήριον ἐνώπιον ἀνωτέρων Τούρκων Ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαλλήλων τὰ ἑξῆς: «Διὰ νὰ κατέχετε σταθερῶς καὶ μονίμως τὸ ἐναπομείναν τοῦτο τμήμα, ὅπου εὐρίσκεται καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους σας πρέπει σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ ἐκδιώξετε ἐξ αὐτῆς τὰς ξένας μὴ μουσουλμανικὰς ἐθνότητας καὶ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας. Διότι αὐτοὶ εἶναι ἐξηπλωμένοι παντοῦ καὶ κρατοῦν τὸν οἰκονομικὸν πλοῦτον τῆς Χώρας. Θὰ εἶναι οἱ κακοὶ δαίμονες εἰς ὅλον τὸ Κράτος σας. Θὰ βοηθοῦν πάντα εἰσβολέα εἰς τὴν Χώραν σας καὶ θὰ σᾶς ὑποδουλώσουν οἰκονομικῶς διὰ νὰ σᾶς ἐκμεταλλεύωνται ὅπως γίνεται μέχρι σήμερον».

Αὐτὲς οἱ δηλώσεις τῶν ξένων εἶχαν τὸν κακὸν ἀντίκτυπὸν τους εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Τούρκοι μὲ διάφορες ἀφορμὰς ποὺ εὐρίσκαν εἶχαν ἐκπατρίσει σχεδὸν ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Θράκης. Μὲ τὴν ἐκτόπισιν τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐπετύγγαν τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν ἀφοῦ ὅλη ἡ περιουσία τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ποὺ ἀποκτήθηκε μὲ πολὺ κόπον καὶ ἰδρώτα θὰ περιερχόταν εἰς τὴν κυριότητά τους. Ἔτσι κοντὰ στὶς 6.000 Σκοπιανῶν καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς τῆς Θράκης ἐκτοπισθέντες εὐρέθησαν εἰς τοὺς δρόμους ὁδοιποροῦντες πρὸς τὴν Ἑξορίαν.

Οἱ Σκοπιανοὶ ἀφήνουν πίσω τὴν ἀγαπημένην τους Πατρίδα ποὺ ἔζησαν τόσα εὐτυχισμένα χρόνια. Ἀφήνουν τὰ ἀγαθὰ τους δῆθεν πρὸς φύλαξιν μέσα στὴν νεόκτιστη ἐκκλησία τους, τὴν ὁμορφώτερον τῆς Θράκης ποὺ ὅλοι ἐργάστηκαν στὸ κτίσιμό της καὶ ἔδωσαν κάτι ἀπὸ τὴν δύναμί τους, ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀπὸ τὴν ψυχὴν του. Ἀφήνουν τ' ἀμπέλια τους ποὺ ὅταν τὰ τραγοῦσαν ἐδοноῦσαν τὸν ἀέρα μὲ τὰ τραγούδια τους. Ἀφήνουν τὰ ὁμορφα τοπία, τῶν βουνῶν τους ὅπου ἐπερονοῦσαν εὐχάριστα τὶς ὥρες τῆς σχολῆς τους. Ἀφήνουν τὰ πάντα στὴν διάθεσιν τοῦ «Τούρκου» καὶ φεύγουν. Φεύγουν μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά. Γυρίζουν κάπου - κάπου καὶ βλέπουν μὲ δακρυσμένα μάτια καὶ μὲ ψυχὴ θλιμένη τὸ χωριὸν τους. Θλίβεται ἡ ψυχὴ τους καὶ τὰ μάτια

ὄλων καὶ τῶν μικρῶν παιδιῶν ἀκόμη γεμίζουσαν δάκρυα εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς καμπάνας τοὺς νὰ κτυπᾷ ἄρρυθμα ἀπὸ τὸ ἄπιστο χέρι κάποιου ἀπάνθρωπου ἴσως τοῦ Προδότη Σουλεϊμάν πού θέλει νὰ κοροῦδεῖρη μὲ τὴν πίστι τοὺς.

Φεύγουσιν. Πού πηγαίνουν; Οἱ Τοῦρκοι ἀμαξάδες σιωποῦν. Οἱ χωροφύλακες δὲν ἀπαντοῦν. Ἄρρωστοι μὲ σθησιμένα σχεδὸν τὰ μάτια ὑψώνουν τὰ χέρια στὸ Θεὸ καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ γρήγορα ἀπὸ τὴν μαρτυρικὴ αὐτὴ ζωὴ. Γέροντες καὶ γοῆρες πού ἔχουν ἀνάγκη τώρα στὴν δύση τῆς ζωῆς τοὺς ἀπὸ ἡσυχία καὶ ἀνάπαυσι δὲν ἀντέχουν στὶς κακουχίες καὶ ἀρῆνουν τὸν κόσμον αὐτὸν μὲ τὴν πίκρα ζωγραφισμένην στὰ κέρινα πρόσωπά τοὺς. Μικρὰ παιδιὰ, μωρὰ, ἀγγελουδιὰ κλαῖνε, γιὰτὶ δὲν βροῖσκουν μιὰ στάλα γάλα στὰ στήθια τῆς ταλαιπωρημένης μητέρας. Σπαράζει ἡ καρδιά τῆς μάνας. Κορίτσια καὶ ἀγόρια συνηθισμένα στὴν καλοπέρασι μὲ τσαρούχια στὰ πόδια καὶ ἄλλα ξυπόλητα ἀκολουθοῦν τὴν θλιβερὴ πομπή.

Γυναῖκες ὑψώνουν θρήνη γιὰ τοὺς ἄνδρες τῶν πού οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατακροῦρησαν. Σταματοῦν σὰν ἀπολιθωμένες στὴν μέση τοῦ δρόμου καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ κλάμα μοιάζουσι σὰν ἀποχανωμένες λὲς καὶ ταράχτηκαν τὰ λογικὰ τοὺς. Ἄλλες τίς τραβοῦν γιὰ νὰ μὴ μείνουν μόνες πίσω γιὰτὶ τὰ ἄγρια κορᾶκια — οἱ Τοῦρκοι — καραδοκοῦν, κακὸ νὰ κάνουν καὶ στὰ σκελετωμένα κορμιά. Προχωροῦν - προχωροῦν καὶ φέρουσι τὸν σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου τοὺς στὸν ὄμο γιὰ ν' ἀνεβοῦν στὸν Γολγοθᾶ πού ἴσως θὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς ἀναστάσεως. Ἀπὸ τὰ μέρη πού περνοῦν οἱ τοῦρκοι, κάτοικοι χαϊρέκακοι γελοῦν γιὰ τὴν κατάντια τῶν «γκιαούρηδων».

Σκηνὲς πολὺ συγκινητικῆς καὶ τραγικῆς ἐξελίσσονται εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας πού εἶναι δύσκολο νὰ περιγραφοῦν.

Πίσω στὸ Σκοπὸ καὶ εἰς τὰ ἄλλα πέντε χωριὰ πού ἐκπατρίσθησαν οἱ κάτοικοι ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους ἡ μόνη εὐχάριστη σ' αὐτοὺς ἐργασία, ἡ λεηλασία. Τὰ δεινὰ πού ὑπέφεραν οἱ 16.000 ἄνθρωποι πού εὐρέθησαν εἰς τοὺς δρόμους τῆς ἐξορίας, τὰ περιγράφει σύντομα καὶ χαρακτηριστικὰ ὁ διδάσκαλος Λεωνίδας Πεγιάδης ἀπὸ τὴν Γέννα εἰς τὸ ἔγγραφο πού ἔστειλε πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐκκλησιὴ γιὰ τὴν σωτηρία τῶσων ἀνθρώπων. Σὲ ἓνα μόνον μέρος τοῦ ἐγγράφου του λέγει:

«... Τὸ κομιτᾶτον τῆς ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἐξεδίωξε τὸ Σαμαζόβιον, τὴν Τρουλιάν, τὸ Σκεπαστόν, τὸν Σκοπὸν καὶ Ἁγιον Στέφανον, ἧτοι μὲ πληθυσμὸν 16.000 περίπου κατοίκων, ἀφοῦ ἐξήσκησαν ἐπ' αὐτῶν, ἀδιακρίτως φύλου, βίαν καὶ τυραννίαν. Τὰς περιουσίας τῶν διήρπασαν κατὰ τρόπον ἀνήκουστον καὶ μόνον διὰ ζώσης δυνάμενον, κατὰ τι νὰ παρασταθῇ. Ἀφοῦ δὲ κατέστησαν αὐτοὺς κυριολεκτικῶς ζῶντα πτώματα, ἐπεβίβασαν ἐπὶ τουρκικῶν ἀμαξῶν, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς νὰ λάβωσιν ἕκαστος εἰμὴ μόνον ἀνὰ ἓν ἐφάπλωμα καὶ πέντε (5) ἡμερῶν ἄρτον. Τὰ κοσμήματα τῶν γυναικῶν διήρπασαν μὲ τὸν πλέον βάρβαρον καὶ αἰσχρὸν ποιοῦντα εἰς πάντα ἄνθρωπον τρόπον, τὰ δὲ παιδιὰ, ἐγκαταλείψαντες γυμνά καὶ

ἀνυπόδητα, ἐδίωξαν προτροπάδην μετὰ τῶν γονέων των, θρηνούντων καὶ δολολυζόντων. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις Τοῦρκου ἀμαξᾶ, διηγηθέντος μοι λεπτομερείας ἐπὶ τῆς δραματικότητος ταύτης σκηνῆς, αἱ φωναὶ τῶν ἐγκαταλειπόντων τὴν πατρίδα δυστυχῶν προσφύγων ἀνῆρχοντο μέχρις οὐρανοῦ. Οἱ πρόκριτοι τῶν χωρίων ἐτυραννοῦντο ἐπὶ ἑβδομάδα ὀλόκληρον ἐντὸς φυλακῶν, δερόμενοι καὶ προπληλακίζόμενοι.

Μετὰ ἕξ ἡμέρας ἀγωνίας, πορείας, ταλαιπωρίας, ἀφοῦ ἄφησαν ἑκατοντάδας νεκροὺς εἰς τὸν δρόμον, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἡράκλεια. Ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὸ Σουλτάν - Τσιφλίκ, ὅπου ἔμειναν τρεῖς ἡμέρες, ἕξω εἰς τὴν ὑπαίθρο μέσα εἰς τὴν ἄμμο. Ἐπειτα τοὺς ἔβγαλαν εἰς τὰ ὑπόστεγα ποῦ ὑπῆρχαν (γιαουρτχανάδες). Εἰς τὸ Σουλτάν - Τσιφλίκ ἔγινε ὁ πρῶτος ἀπακλεισμός τῶν Σκοπιανῶν. Ὅμως δὲν ἐκράτησε πολὺ. Τοὺς διέταξαν νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ ν' ἀναχωρήσουν πρὸς τὴν Ἡράκλεια.

Τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἡρακλείας εἶχαν ἐκπατρίσει ἐνωρίτερον καὶ εἰς τὰ σπίτια τοὺς ἐγκατεστάθησαν Μουσουλμάνοι οἱ ὅποιοι ἦλθαν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Ἀπὸ τὰ 500 σπίτια τῶν ὁμογενῶν τῆς Ἡρακλείας εἰς τὰ διακόσια (200) ποῦ ἔμειναν ἀκατοίκητα τὰ ὅποια ἡ μανία τῶν τούρκων εἶχε σχεδὸν καταστρέψει ἐγκατεστάθησαν οἱ Σκοπιανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐκπατρισθέντες ὁμογενεῖς.

Ὅμως 16.000 ἄνθρωποι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ χωρέσουν σὲ 200 σπίτια γι' αὐτὸ ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ σταῦλοι καὶ οἱ ἀχυρῶνες γιὰ κατεικίες. Πενήντα καὶ ἑκατὸ ἄνθρωποι σιταβαγμένοι σ' ἓνα σταῦλο ἐζοῦσαν τὸ δρόμα τῆς προσφυγιάς. Ἐλείπαν τὰ σκεπάσματα, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ ψωμί. Στὶς 58 ἡμέρες ποῦ ἔμειναν εἰς τὴν Ἡράκλεια ἔδωσαν σὲ κάθε ἄτομο μίαν ὀκτὰ σιτάρι, μίαν ὀκτὰ ἀλεύρι καλαμποκοῦ καὶ λίγα πίτουρα. Ἡ πείνα ἐμάστιζε τὰ πονεμένα κορμιά τῶν ὁμογενῶν. Οἱ χιλιάδες αὐτοὶ ἄνθρωποι ζῶντες μὲ τὸ φάσμα τοῦ θανάτου ξεχύνονταν εἰς τοὺς δρόμους τῆς Ἡρακλείας, ἀνυπόδητοι, σκελετωμένοι, μὲ μούτρα ζαρωμένα, τρικλύζοντες δῶθε - κείθε, ζητώντας ἓνα κομμάτι ψωμί γιὰ νὰ κρατηθοῦν εἰς τὴν ζωὴν. Πολλοὶ ἀπέθνησκον στοὺς δρόμους χωρὶς νὰ φανῆ λίγη καλὴ θέλησι ἀπὸ τοὺς τούρκους ν' ἀφήσουν τοὺς πεινασμένους ἀνθρώπους νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν νὰ ἐργασθοῦν, νὰ ζήσουν.

Ὅμως ἀπὸ τὸ συνωστισμό καὶ τὴν ἀκαθαρσία πρόβαλε ἡ ψεῖρα ποῦ ἀπομυζοῦσε τὸ λίγο αἷμα ποῦ εἶχε ἀπομείνει εἰς τὰ σκελετωμένα κορμιά.

Ὁ συνωστισμός, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ψεῖρα, ἡ πείνα, ἡ δυσωδία, εἶχαν ὡς φυσικὸ ἐπακόλουθο τὴν φοβερὴ μετάδοσι ἐπιδημιῶν μεταξὺ τῶν προσφύγων. Καθημερινῶς περισσοτέρους ἀπὸ 40 νεκροὺς ἐμιάζευαν ἀπὸ τοὺς δρόμους τοὺς σταῦλους καὶ τὶς ἀχυρῶνες. Ἡ ζωὴ πιά ἦταν μαρτύριο. Εὐτυχημένοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ πέθαιναν.

Ἐγίναν διαμαρτυρίαι πρὸς τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνησι οἱ ὅποιες ὅμως ἔπεσαν εἰς τὸ κενόν.

Οἱ Τούρκοι τὸν ἀφανισμό τῶν Ἑλλήνων ἐπιθυμοῦσαν καὶ ἀνθρωπιστικὰ μέτρα θὰ ἐλάμβαναν γι' αὐτοὺς; Μόνον τὸ Πατριαρχεῖον κατώρθωσε νὰ

στείλη ἀπὸ εἰσπράξεις τῶν ὁμογενῶν τῆς Πόλης 120 λίρες οἱ ὁποῖες ὅμως δὲν ἐπαρκοῦσαν οὔτε γιὰ τροφή μᾶς ἡμέρας.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις πού εἶχε ὡς σκοπὸ νὰ ἐξοντώσῃ ὅλους τοὺς πρόσφυγας, ἐπῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἤλπιζε ὅτι μὲ τὶς κακουχίες καὶ τὶς στερησεις θ' ἀπέθνησκαν εἰς τοὺς δρόμους τῆς ἐξορίας.

Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἔβαλε σ' ἐφαρμογὴ ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915.

Ἡ διασπορὰ τῶν προσφύγων εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Θράκης.

Μετὰ τὴν ἐπιδημίαν πού ἔπεσε εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, οἱ τοῦρκοι ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὴν ἐπέκτασίν τῆς καὶ εἰς αὐτοὺς διότι ἡ ἀσθένεια δὲν κάνει διακρίσεις, ἀπεφάσισαν ν' ἀποστείλουν τοὺς πρόσφυγας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἀπὸ τὶς 17 Σεπτεμβρίου 1915 ἕως τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ Τούρκοι μετέφεραν μὲ πλοιάρια πλῆθος ὁμογενῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τοὺς ἐπεβίβαζαν διαίως καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν νὰ πληρώσουν ναῦλα οἱ φτωχότεροι, τὰ ἄρπαζαν ἀπὸ τοὺς εὐποροτέρους. Κατὰ τὴν θαλάσσιαν διαδρομὴν, οἱ τοῦρκοι σὲ περίπτωσιν τρικυμίας γιὰ νὰ γλυτώσουν οἱ ἴδιοι ἔρριχναν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ πρόσφυγες δὲν ὑπολογίζονται πλὴν ἄνθρωποι γιὰ τοὺς Τούρκους. Τὴν πῶν παράλογον ἀπαίτησιν τὴν ὑφίσταντο οἱ Ἕλληνες χωρὶς νὰ μποροῦν ν' ἀντιδράσουν. Ἦσαν πρόβατα ἐν μέσῳ πειναλέων λύκων.

Στὴν Ἀνατολὴν μετεφέρθησαν περισσότερες ἀπὸ 10.000 ψυχές. Ἀπὸ τὶς 1.200 οἰκογένειαι τοῦ Σκοποῦ 200 οἰκογένειαι περίπου (κατ' ἄλλους 30 μόνον οἰκογένειαι) εὐρέθησαν εἰς τὴν μακρὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἡ ἀποβίβασις τῶν προσφύγων ἔγινε σὲ δύο λιμένας. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Πανόρμου καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Νικομηδείας. Ὅσοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πανόρμου διεσχορπίσθησαν ἀνὰ δύο οἰκογένειαι βαθεῖα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Αὐτῶν τὰ παθήματα ἦσαν τόσο φρικτὰ πού ἐστέρησαν τὴν ζωὴν σχεδὸν εἰς ὅλους. Ἀποδιωγμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους διαρκῶς ἐφρικόμενοι εἰς τοὺς δρόμους, μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνα μὲ τὰ πολλὰ κρύα καὶ χιόνια ὑπέκυψαν εἰς τὸ μοιραῖον.

Ἐκεῖνοι οἱ πρόσφυγες πού ἀποβιβάσθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Νικομηδείας εἶχαν καλύτερη τύχην. Τοὺς ἀπέστειλαν εἰς τὰ Ἄντᾶ - Παζάρ καὶ εἰς τὰ γύρω χωρία καὶ τοὺς ἐγκατέστησαν σὲ σπίτια ἐκτοπισθέντων Ἀρμενίων. Ἐκεῖ εἰς τὴν Νικομηδεῖαν εὐρέθησαν καὶ οἱ περισσότερες οἰκογένειαι τοῦ Σκοποῦ.

Οἱ ὁμογενεῖς πού ἔμειναν εἰς τὴν Ἡράκλειαν (6.000 περίπου) διετάχθησαν ἀπὸ τὸν Μουδίσην Ριζᾶ Μπέην νὰ ἐργάζωνται εἰς τοὺς δρόμους διὰ τὴν κατασκευὴν λιθοστρώτου (καλντερίμι) καὶ ἀνέγερσιν λουτρῶν. Τὰ μάρμαρα καὶ τὰ τοῦβλα διέταξε ὁ ἄξιστος Ριζᾶ Μπέης νὰ τὰ πάρουν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον

Ναὸ τῆς Πυθίας τῆς Περίνου γροεμίζοντες αὐτόν.

Στὶς ἀρχὲς Νοεμβρίου 1915 ἐδόθηκέ διαταγὴ νὰ μεταφερθοῦν οἱ ὑπόλοιποι πρόσφυγες στὴν Τυρολόη (Τσορολοῦ) καὶ νὰ διασκορπισθοῦν εἰς τὰ γύρω τσιφλίκια καὶ χωριά μακρὰ ἀπὸ τὰ χωριά τους 25 χιλιάμετρα.

Συνέχισις τῶν βασάνων στὴν Τυρολόη.

Οἱ ὁμογενεῖς μὲ τὴν ἀναγγελίαν τῆς διαταγῆς ὅτι θὰ τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια στὴν Τυρολόη, ἀνέπνευσαν μὲ ἀνακούφισι. Ἐκεῖ ἐπίστευαν πὼς θὰ θρῖσκόταν τρόπος νὰ ζήσουν. Ἐπρεπε τώρα νὰ μπορέσουν νὰ φύγουν. Ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὴν ἐκδίωξι στὴν Ἀνατολή ὅπου οἱ ἐξορισθέντες ἐκεῖ, θρῖσκόταν σὲ ἀξιοθρήνητη κατάστασι. Ὅμως τὰ ἀμάξια γιὰ τὴν Τυρολόη ἦταν ὀλίγα γιὰ τὴν μεταφορὰ 6.000 προσφύγων. Τὰ ἀγῶγια ἀεξήθησαν στὸ διπλάσι καὶ τριπλάσι ἔνεκα αὐτῆς τῆς ἐλλείψεως. Οἱ πτωχοὶ μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο, ἀπεφάσισαν νὰ πάρουν μὲ τὰ πόδια τὸν δρόμο τῶν τεσσάρων ὤρων ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια στὴν Τυρολόη φορτωμένοι μὲ πράγματα ποὺ τοὺς ἀπέμειναν, στὶς πλάτες. Ἐγέμισε ὁ δρόμος ἀπὸ κάρρα γυναῖκες, γέροντες, κορίτσια καὶ παιδιὰ ποὺ σέρονταν κυριολεκτικά. Ἦναι Νοέμβρης μῆνας καὶ ὁ καιρὸς εἶναι ἀκατάστατος. Δὲν τοὺς φθάνει ἡ κούρασι, ἡ ταλαιπωρία, ἔρχεται καὶ ἡ βροχὴ νὰ τοὺς βασανίσῃ ἀκόμη πλεονεχῶς. Φορτωμένοι καὶ βρεγμένοι προχωροῦν μὲ κόπο πρὸς τὴν Τυρολόη. Βλέπουν τὰ σπίτια ἀπὸ μακρὰ καὶ παίρνουν κουράγιο νὰ συνεχίσουν τὴν ὁδοιπορία. Οἱ Τοῦρκοι χωροφύλακες ἀντὶ νὰ τοὺς λυπηθοῦν τοὺς δύστυχους ἔτσι καθὼς τοὺς βλέπουν, φορτωμένους, βρεγμένους, λασπαωμένους, σκελετωμένους ἀπὸ τὶς κακουχίας καὶ τὶς στερησεις τοὺς ἀπαγορεύουν νὰ μποῦν στὴν Τυρολόη, μήπως μεταδώσουν ἀσθένειες. Σταματοῦν μέσα στὸ δρόμο. Ἡ βροχὴ δυναμώνει. Ἡ κατάστασις εἶναι πολὺ σοβαρὴ. Πρέπει νὰ βροῦν τρόπους νὰ προσφυλαχθοῦν. Στοιμώχονται ἄλλοι κοντὰ στ' ἀμάξια ἄλλοι γύρω στὰ δένδρα. Σὲ λίγο ἐρχόταν ἡ νύχτα, τὸ νερὸ ἀνέβαινε καὶ τὰ γυναικόπαιδα κινδυνεύουν νὰ πνιγοῦν. Ἐπρεπε ὅπωςδήποτε νὰ φύγουν. Ποῦ ὅμως νὰ πᾶνε; Βλέποντας αὐτὴ τὴν κατάστασι τῶν ὁμογενῶν, τὸ δράμα αὐτὸ καὶ τὸν ἀμεσο κίνδυνον, τρεῖς ἄνδρες τῆς Τυρολόης ὁ Πρόεδρος τῆς Νικ. Κωστόπουλος, ὁ Μαρίνος καὶ ὁ Σωκράτης Βεξεργιανίδης ἢ Βεζιρτζόγλου, κατήχησαν ἐπιτροπή, μὲ Πρόεδρον τὸν τελευταῖον καὶ ἔσπευσαν στὸν ὑποδιοικητὴ τῆς Τυρολόης νὰ τὸν πείσουν νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον τῶν δυστυχισμένων καὶ δεινῶς μαστιζομένων ὑπὸ τῆς βροχῆς, εἰς τὴν πόλιν. Ἐνήργησαν μὲ τόση θέρημ καὶ ἐπιμονή, ποὺ στὸ τέλος ἐπέισθη καὶ ὁ Τοῦρκος καϊμακάμης καὶ ἐπέτρεψε τὴν εἴσοδον.

Μὲ ἀλαλαγμὸ χαρᾶς μπῆκαν εἰς τὴν πόλιν τὰ γυναικόπαιδα. Ἡ ἐπιτροπὴ ἄλλους ἐγκατέστησε εἰς τὰ Ξενοδοχεῖα, καφενεῖα καὶ σχολεῖα καὶ ἄλλους πάλιν ἐπέβαλεν νὰ πάρουν οἱ ὁμογενεῖς τῆς Τυρολόης εἰς τὰ σπίτια τους. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι πρόσφυγες ποὺ ἦλθαν στὴν Τυρολόη. Μὲ τὸν ἐρχομὸ καὶ

τῶν ἄλλων προσφύγων τὰ πράγματα ἐπεδεινώθησαν. Τὸ ψωμί ἦταν παλὸν λίγο καὶ οἱ ἐπιδημίες ἐμάστιζον τοὺς ὁμογενεῖς. Ἐμπρὸς εἰς τὸν κίνδυνον νὰ μεταδοθοῦν οἱ ἀσθένειες καὶ εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ ὑποδιοικητὴς διέταξε νὰ ἐγκρατασταθοῦν πολλοὶ πρόσφυγες εἰς τοὺς σταύλους καὶ τὶς ἀποθήκας τῶν γύρω τσιφλικιῶν. Ἐκεῖ ὁ ἀφανισμὸς τῶν προσφύγων ἔφθασε στὸ κορύφωμά του. Ἡ πείνα, τὸ κρύο, οἱ ἀσθένειες, εἶχαν ὡς ἐπακόλουθο τὸν θάνατο χιλιάδων ὁμογενῶν. Ἡ ἔξ ὁμογενῶν Ἐπιτροπὴ παρεκάλεισε δύο ἐγκρίτους μπέηδες τὸν Ἀλῆ καὶ Ἰχσάν, κατοίκους τῆς Τυρολῆς νὰ μεσολαβήσουν εἰς τὸν ὑποδιοικητὴν γιὰ τὴν τύχη τῶν προσφύγων. Πράγματι οἱ δύο αὐτοὶ ἀνθρωπισταὶ μπέηδες ἐπέτυχαν τὴν ἐπαναφορὰν τῶν δυστυχησμένων στὴν Τυρολῆν.

Ὁ θάνατος πολὺ γρήγορα κατέβαλε τοὺς πτωχοτέρους πὺδ ἐπερίμεναν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1916 ἀνέλαβε τὴν Δημαρχίαν τῆς Τυρολῆς ὁ Ἀλῆ Μπέης ὁ ὁποῖος ἀνθρωπιστικὰ φερόμενος πρὸς τοὺς πρόσφυγας ἐπέτυχε ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες καὶ κόπους τὴν προμήθειαν ἀφθόνου καὶ φθινοῦ ψωμοῦ. Δὲν ἔπαυε δέ, καὶ τὸ Πατριαρχεῖον νὰ βοηθῇ ἀποστέλλοντας χρήματα.

Ἄρκετοι ἀπὸ τοὺς Σκοπιανοὺς κατώρθωσαν ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν Τυρολῆν νὰ φύγουν στὴν Ρωσία, Ρουμανία, Σιβηρία, Βλαδιβοστόκ, Κων)πολιν καὶ Σαράντα Ἐκκλησίαις.

Ἡ ἐξιστορήσις μας διὰ τὸν διωγμὸν ὄχι μόνον δὲν ὑπερέβαλε τὰ γεγονότα ἀλλὰ ἀδυνατίσει σὲ πολλὰ σημεῖα νὰ δώσῃ τὴν τραγικότητα πὺδ ἔπρεπε.

Γι' αὐτὸ νομίζομε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ παραθέσωμε καὶ τὸ ποίημα τῆς Κατίνας Καραγιαννίδου, κόρης τότε τοῦ Σκοποῦ καὶ σήμερον μακαρίτισσας, πὺδ ἀναφέρεται στὸ διωγμὸν, τελοῦντες ἔτσι καὶ ἓν εἶδος μνημοσύνου στὴν μνήμην τῆς.

Ἡ Κατίνα Καραγιαννίδου μὲ ποιητικὴ διάθεσι χωρὶς πολλὰς γραμματικὰς γνώσεις ἐξιστορεῖ τὰ βάσανα τῶν Σκοπιανῶν τὰ ὅποια ὑπέφερε καὶ ἡ ἴδια.

Σεπτεμβρίου 10 — ἡμέρα Πέμπτη καὶ ὥρα δευτὴ τὸ 1915 μᾶς βγάλαν ἀπὸ μέσα τὸ Σκοπό.

1. Πάρα πολλὰ ὑπέφερε
καὶ φέτος πάλι ἡ Θράκη
πολλὰ χωριά τῆς ἤπιανε
δακάδες τὸ φαρμάκι.	3. Πόνους, Θεέ, μαρτύρια
στὴν σούβλα περασμένα
μᾶς ἔχουνε οἱ ἄτιμοι
μὰ ἡ ψυχὴ δὲν θγαίνει.
2. Χωριά πὺδ ἦταν ἀμέριμνα
ἀπὸ 500 χρόνους
τώρα τὰ ἐφαρμάκωσαν καὶ
αἰσθανθῆκαν πόνους.	4. Δὲν εἴμεθα ἀμέριμοι
εἶχαμε ἀνησυχία
γιατὶ χωριά σηκῶνανε
ἀλλ' εἶχαμε κι' ἐλπίδα.

5. Γιατί πολλοὶ τὸ λέγανε
ὅτι χωριὰ σηκώνουν
κομηῆτες, ἄτιμα σκυλιὰ
τοὺς Χριστιανοὺς σκοτώνουν.
6. Καὶ ἡμεῖς δὲν τὸ πιστεύαμε
ἐλπίζαμε οἱ καυμένοι
Κυριακῆ ὁμως βλέπουμε
τὸ κομιτᾶτο μπαίνει.
7. Κυριακῆ ξημέρωσε
ποτὲ μὴν εἶχε φέξη
κί' τόχη θέλησε μὲ μᾶς
τοὺς δυστυχεῖς νὰ παίξει.
8. Μπαίνουν κομηῆτες ἄγριοι
τζάμια καὶ θύρες σπάζουν
τῆς ἀγορᾶς τὰ μαγαζιά
ὅλα γιάγμα τὰ κάνουν.
9. Ὅλοι στὰ σπίτια φύγανε
κοντὰ εἰς τὰ παιδιὰ τους
ὅλους τοὺς ἐξητούσανε
μὲ τὰ ὀνόματά τους.
10. Τέλος δὲ ἐβραδιάσαμε
Κυριακῆ ἡμέρα
Δευτέρα μᾶς ξημέρωσε
ἀκόμη χειρότερα.
11. Δευτέρα μᾶς ξημέρωσεν
μέρα συνεφιασμένη
καὶ ὅλοι - ὅλοι εἴμεθα
χλωμοὶ καὶ μαραμμένοι.
12. Τοὺς ἄνδρες ὅλους μάζεψαν
καὶ χοήματα ζητοῦνε
τρεῖς χιλιάδες λίρες νὰ
δώσουμε καὶ ἔπειτα θὰ μᾶς
ποῦνε.
13. Ὅτι θὰ μᾶς σηκώσουνε
γιὰ νὰ ἐτοιμαστοῦμε
τὰ σπίτια νὰ κλειδώσουμε
γεμᾶτα νὰ σταθοῦνε.
14. Τέλος δὲ ἐβραδιάσαμε
καὶ τὴν δευτέρα μέρα
Τρίτη μᾶς ἐξημέρωσε
ἀκόμη χειρότερα.
15. Τρίτη μᾶς ἐξημέρωσε
μέρα φαρμακωμένη
καὶ ναρκωμένοι εἴμεθα
μεγάλοι καὶ μικροί.
16. Γιατί τοὺς ἄνδρες εἶχανε
φυλακισμένους ὅλους
ἀμάξια δέ, ἐφέρανε
γεμίσανε τοὺς δρόμους.
17. Βγῆκεν τελάλης φώναξε
ἀμάξια θὰ σᾶς δώσουν
ὅτι βιὸ κί' ἂν ἔχετε
θαρθοῦν νὰ τὰ φορτώσουν.
18. Μὴν τόχη κανεῖς ἀπὸ ἐσᾶς
καὶ κάνει ἀνοησία
ὅλος ὁ βιὸς διαταγὴ
θὰ πάη στὴν ἐκκλησία.
19. Ἦθελες καὶ δὲν ἤθελες
ἐφόρτωνες τὸν βιὸ σου
στὴν ἐκκλησιὰ τὸν πήγαινες
καὶ ἄφηνες τὸ χωριὸ σου.
20. Τελάλης ξαναφώναξε
διαταγὴ μεγάλη
μόνον τὰ ροῦχα ὁ καθεὶς
τὰ ροῦχα ποὺ θὰ βάλῃ.

21. Θεέ μου πῶς τὸ δέχτηκες
οἱ ἄτιμοι νὰ μᾶς ψήνουν
καὶ μόνον μὲ μιὰ φορεσιὰ
ὄλους νὰ μᾶς ἀφήσουν;
22. Ἄφοῦ τὰ σπίτια ἐρήμωσαν
καὶ μὲ τὴν λόγγη μπαίνει
νὰ ἐξετάσῃ τὸ σκυλι
ἂν θιῶς ἀκόμη μὲνη.
23. Τὰ μάτια μας ἐμαύρισαν
θρωμόσκυλα χορτάστε
τοὺς ἄνδρες μας ἀφήστε
καὶ τὸ διαγμὸ μας παῦστε.
24. Στρώνουν τοὺς ἄνδρες καταγῆς
καὶ ἀλύπητα κυπαῖνε
τρέμουν σὰν φύλλα οἱ ἄχαροι
καὶ ἔμπρός τους γονατᾶνε.
25. Μὲ τὸ τσαροῦχι οἱ ἄπιστοι
πατοῦνε στὸ λαιμὸ
γιασοῦρηδες τὰ χορήματα
τώρα σωστὰ ἐδῶ.
26. Τρέμοντας καὶ γονατιστοὶ
τὰ πόδια τους φιλοῦνε
παῦστε τὸ ξύλο, θρὲ σκυλιά
καὶ χορήματα θὰ βροῦμε.
27. Ἀφήστε μας θρὲ ἄπιστοι
τὰ σπίτια μας νὰ δοῦμε
χορήματα νὰ μαζέψουμε
καὶ πάλι ἐδῶ θ' ἀρθοῦμε.
28. Τοὺς βγάζουν ἀπὸ τὴν φυλακὴ
μὲ λόγγη καὶ τοὺς στέλνουν
χορήματα νὰ μαζέψουνε
σωστὰ γιὰ νὰ τὰ φέρουν.
29. Βγαίνουν στοὺς δρόμους οἱ
ἄχαροι κι' ὄλοι μοίρολογοῦνε
Θεὲ ὡσὰν μωρὰ παιδιὰ
δὲν νοιώθουν τί θὰ ποῦνε.
30. Χύνουμε μαῦρα δάκρυα
μικροὶ - μεγάλοι κλαῖμε
ἄρχισε νὰ βραδιάξῃ
Θεὲ μου τί θὰ λέμε.
31. Μαζεύουν χορήμα ἀπειρο
τεσλίμι πᾶν νὰ κάνουν
μὰ δὲν χορτάσαν τὰ σκυλιά
καὶ φυλακὴ τοὺς θάνουν.
32. Ὅλη νύχτα εἰς τὴ φυλακὴ
Θεὲ μου καὶ στὸ ξύλο
μὲ τὴν σειρὰ τὸ κάθε ἔν
ὡς τὸ κοικὶ στὸν μῦλο.
33. Αὐτὴ ἦταν ἡ βραδιά
ἀπ' ὄλες πικροτέρα
τέλος μᾶς ἐξημέρωσε
καὶ ἡ Τετάρτη μέρα.
34. Τετάρτη μᾶς ἐξημέρωσε
δὲν ξεμεινε ἐλπίδα
νὰ μᾶς ἀφήσουν τὰ σκυλιά
μέσ' τὴν γλυκειά πατρίδα.
35. Γιατὶ μαζέψαν οἱ ἄτιμοι
τὰ χορήματα τὸ θιὸ μας
μᾶς λέν καὶ γρηγορότερα
ν' ἀφήσοιμ' τὸ χωριὸ μας.
36. Τοὺς βγάζουν ἀπ' τὴ φυλακὴ
τοὺς δίνουν διορία
τὸ χορήμα νὰ προφθάσουν
καὶ ἔπειτα ὀδοιορία.
37. Βγαίνουν ὄλοι ἐλεεινοὶ
ἀδελφια χορήμα δῶστε
σ' αὐτὴν τὴν ὥρα τὴν κακὴ
τρέξτε γιὰ νὰ μᾶς σῶστε.
38. Μᾶς εἶπανε οἱ ἄτιμοι
γιὰ νὰ ἐτοιμαστοῦμε
τὸ χορήμα ἂν δὲν προφτασθῇ
τὴν λόγγη θὲ νὰ διοῦμε.

39. Εἶχαμε καὶ δὲν εἶχαμε
 βρήκαμε πάλι χρῆματα
 κάλλιο Θεὲ νὰ ἔκανες
 ἐμπρὸς μας ἕνα μνήμα.
40. Τετάρτη βράδυ βράδιασε
 τὰ χρῆματα τοὺς πᾶνε.
 ζητοῦνε ἄδεια οἱ ἄχαροι
 στὰ σπίτια τους νὰ πᾶνε.
41. Μόλις ἐτρόμαξε ὁ καθεὶς
 στὸ σπίτι του νὰ πάη
 κ' ἀκοῦμε τὰ μεσάνυχτα
 ὁ τσανταρμᾶς φωνάζει.
42. Ὅλους πάλι τοὺς προσκαλεῖ
 τὸ ἔρμο κομιτᾶτο
 μεσάνυχτα ὄλο τὸ χωριὸ
 τὸ ἔφερενε ἄνω - κάτω.
43. Τοὺς μάζεψε πάλι ὁ τσανταρμᾶς
 καὶ τοὺς πηγαίνει πάλι
 ἀπὸ 10 λίρες ὁ καθεὶς
 ὡς τὸ πρωὶ νὰ πάη.
44. Θεέ μου, δὲν μᾶς ἔμεινε
 γνώση εἰς τὸ κεφάλι
 μὲ τί λαχτάρα μαζεύονται
 τόσα χρῆματα πάλι;
45. Πέμπτη μᾶς ἐξημέρωσε
 ἄχ τι νὰ πρωτογράψω
 ἄχ τι νὰ πρωτοθυμηθῶ
 καὶ τι νὰ πρωτοκλάψω.
46. Σεπτεμβρίου 10 καὶ ὥρα
 ὀκτὼ ἡμέρα Πέμπτη
 μᾶς βγάλανε ἀπὸ μέσα
 τὸν ξακουστὸ Σκοπὸ.
47. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ
 εἶχαν φυλακισμένον
 καὶ τὸν Παπακυριακο
 Θεέ μου τὸν καυμένον.
48. Τὸν εἶχαν στὸ ὑπόγειο
 μέσα στὴν ὕγρασία
 τὸν πῆραν τὸν κακόμοιρο
 μέσα ἀπ' τὴν ἐκκλησία.
49. Δυὸ λόγγες τὸν περιέμεναν
 στῆς φυλακῆς τὴν θύρα
 θαθεῖα τὸν καταδίκασαν
 ἀλλ' εἶχαμε κ' ἑλπίδα.
50. Ἄν μᾶς ἀφήσουν ἐλέγαμε
 καὶ τὸν παπᾶ θ' ἀφήσουν
 δὲν τολπίζαμ' οἱ δύστυχοι
 πῶς κ' ἄλλους θὰ κρατήσουν.
51. Ὅταν δὲ μᾶς διώρισαν
 τὴν ὥρα νὰ διαβοῦμε
 ἀδελφια κ' ὄλο τὸ χωριὸ
 γιὰ τὸν παπᾶ ρωτοῦμε.
52. Τρέχουν τ' ἀδελφια τοῦ παπᾶ
 κ' ὄλοι στὴν φυλακῆ
 νὰ μάθουνε γιὰ τὸν παπᾶ
 ποιά ἦ διαταγή.
53. Δυὸ λόγγες εἰς τὴν φυλακῆ
 τὴν θύρα γυμνὲς στέκουν
 καὶ τὸν παπᾶ τὸν δυστυχῆ
 δεμένον μέσα ἔχουν
54. Μοιρολογοῦν τ' ἀδελφια του
 τοὺς σκύλους προσκυνοῦνε
 νὰ ἐπιτρέψουν τὸν παπᾶ
 δυὸ λόγια νὰ τοῦ ποῦνε.

55. Θεὲ τὸν βγάζουν μιὰ στιγμή
μόνον νὰ τὸν ἰδοῦνε
γιὰ τελευταία ὥρα τους
νὰ τὸν γλυκοσπασθοῦνε.
56. Ρίχνεται στ' ἀδέλφια του
καὶ τὰ σφιχταγκαλιάζει
ἀδέλφια ποῦ μ' ἀφήνετε
καὶ φεύγετε φωνάζει.
57. Θεέ μου τί ὥρα κακιά
τί θρηῆνος τί λαχτάρα
ὡς οἱ σκύλοι ἐδάκρυσαν
σὲ μιὰ τέτοια λαχτάρα.
58. Ἄπ' τὸ τρόμο τους οἱ ἄπιστοι
τίς λόγγες κατεβάζουν
τοὺς χώρισαν καὶ τὸν παπᾶ
πάλι μέσα τὸν βάζουν.
59. Γονατιστὸς ὁ ἀδελφὸς θρηγεῖ
τὸν ἀδελφὸ του
δὲν ἤξευρεν πῶς θὰ πήγαινε
κ' αὐτὸς ἀπὸ τὸν καυμόν του.
60. Τὴν ὥρα ποῦ ἐφεύγαμε
Θεὲ ἔλεημοσύνη
μᾶς ἀναψαν μέσ' τὴν καρδιά
τὸ πῶ φοβερὸ καρβοῦνι.
61. Μόλις στὴν ἄκρη βγήκαμε
καὶ τζανταραμάδες στέλνουν
τέσσαρες ἀνθρώπους νὰ γυρίσουν
εἰς τὸ χωριὸ τοὺς θέλουν.
62. Τέσσαρες ἀνθρώπους γύρισαν
μὲ γέλασμα μεγάλο
καὶ ἀπ' αὐτὸ χειρότερο
στὸν κόσμο δὲν ἔχει ἄλλο.
63. Ὦρα φρικτή, ὦρα κακιά
ὦρα καταραμένη
ἀνδρόγυνα ἐχώρισαν
παιδιά, οἱ μαραμένοι.
64. Δάκρυα δὲν μοῦ ἔμειναν
καὶ πάλι ἐδῶ νὰ κλάψω
διότι τὰ ὀνόματα
ἄλων θεὸ νὰ χαράξω.
65. Ἴσως καὶ τ' ἀναγνώσει
Παπᾶς, Δεσπότης, Διάκος
ὡς μάθουν ὅτι χάρηκε
πρῶτος Παπα - Κυριᾶκος.
66. Παπᾶς - Κυριᾶκος ἦτανε
τῆς ἐκκλησιᾶς στολίδι
τῶν ὄρφανῶν καὶ ξένων
ἐλπίδα φωτεινῆ.
67. Ἀριστόδημος ὁ Κωνσταντιό-
πουλος, τοῦ Παπᾶ ἀδελφὸς
Ζαφειροῦς Ζαφειριδιᾶδος
ὁ πρῶτος φαρμακοποιὸς.
68. Πελοπίδας Βαβατζανίδης
ψάλτης ξακουστὸς
Θεόδωρος Κοκκαλάς
πέμπτος ἦταν καὶ αὐτὸς.
69. Σίμων Σιμόπουλος
εἰς τῶν διδασκάλων
τὰ ἴδια ὑπέφερε
καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων.
70. Τὴν ὥρα ποῦ μᾶς βγάζανε
τ' ἀμάξια εἰς τὴν ἄκρη
τὰ σπίτια μας ἐβλέπαμε
μὲ δακρυσμένα μάτια.

...θὰ γυρίσοιμε
...Ξαναϊδοῦμε
...μέρος πὸν μᾶς πᾶν
...μας θὰ βροῦμε;

...ἀπὸ τὰ σπίτια μας
...ἦσαν ἡ ἐκκλησία
...πὸν ἐφεύγαμε
...μισαν θηρία.

...δὲν προφθάσαμε
...ἔρη για νὰ βγοῦμε
...ἀκοῦμε τὰ θηρία
...να νὰ κτυποῦνε.

...δὸς ὑπομονή
...σε ὅλους
...τα, σπλαχνίσου τα,
...μικρὰ στοὺς δρόμους.

...γυναῖκες καὶ παιδιὰ
...μικροὶ μεγάλοι
...δρόμο πὸν πηγαίναμε
...τὴν ἀνεμοζάλη.

...ἔχουμε για βοηθὸ
...μᾶς βοηθοῦσε
...πὸν πηγαίναμε
...μᾶς ὀδηγοῦσε.

...ἔκτισε ἐνίκωσε
...ἔρη περπατοῦμε.
...πὸν θὲ νὰ μᾶς πᾶν
...ἀγνοοῦμε.

...περπατήσαμε
...λίγη ὥρα
...ἔτοιμα ἀπὸ μαζουὰ
...φεύγουν ὅλα.

79. Ἦταν ἡ Γέννα πὸν ἔφεγγε.
Μᾶς ἄφησαν νὰ κοιμηθοῦμε
ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν δὲν μᾶς ἄφησαν
οὔτε νερὸ νὰ πιοῦμε.

80. Πρῶτὶ πάλιν μᾶς ἐσήκωσαν
καὶ δρόμο περπατοῦμε
μὲ κόπους καὶ μὲ δάκρυα
Μπουνὰρ - Χισὰρ περνοῦμε.

81. Μικροὶ - μεγάλοι τρέξανε
στὴν ἔρη για νὰ βγοῦνε
νὰ ἰδοῦν τὸ ξακουστὸ Σκοπὸ
νὰ πληροφορηθοῦνε.

82. Γιατὶ δὲν τὸ πιστεύανε.
νὰ σηκώσουν τὸ Σκοπὸ
νὰ ἀφήσουν τὸ Μπουνὰρ - Χισὰρ
τόσο μικρὸ χωριό.

84. Βγῆκαν γυναῖκες καὶ παιδιὰ.
διὰ νὰ μᾶς θρηνήσουν
ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀφήσανε
οὔτε νὰ μᾶς μιλήσουν.

84. Μπουνὰρ - Χισὰρ ἀφήνομε
καὶ δρόμο περπατοῦμε
τὰ πόδια μας ἀρχίσανε
πάλιν νὰ σταματοῦνε.

85. Τέλος μᾶς σταματήσανε.
λίγο ψαμί νὰ φᾶμε
καὶ πάλιν μὲ τὰ δάκρυα
στὸ δρόμο μας νὰ πᾶμε.

86. Περνοῦμε δρόμον ἔρημο
τὰ πόδια μας θρηνοῦμε
ὥρα 3η τῆς νυκτὸς
μᾶς ἄφησαν νὰ κοιμηθοῦμε.

87. Γιὰ σπρῶμα εἶχαμε τὴν γῆν
τὰ χόρτα μαξιλάρι
τὸν οὐρανὸ γιὰ πάπλωμα
τὸν χάρο νὰ μᾶς πάρει.
88. Πρῶτὶ πάλιν μᾶς σήκωσαν
πάλιν οἱ τζανταριάδες
τ' ἀμάξια ἐχωρίσανε
εἰς τέσσαρες μαχαλάδες.
89. Γιὰ νὰ βάλουν στὴν σειρὰ
τ' ἀμάξια ὅλα θέλουν
μεγάλη ζάλη γίνεται
μέγα κακὸ θὰ φέρουν.
90. Πάλιν τ' ἀμάξια ἄρχισαν
πάλι νὰ περπατοῦνε
γυναῖκες μὲ μωρὰ παιδιὰ
ἄρχισαν νὰ σταματοῦνε.
91. Ἄλλη γυναῖκα φώναζε
ἄλλο παιδί θρηνοῦσε
ἄλλο ἀμάξι ἔπαιρνε
παιδί καὶ προχωροῦσε.
92. Μητέρα γύρευε παιδί
καὶ τὸ παιδί μητέρα
πικρὲς φωνὲς κάθε στιγμή
γεμίζουν τὸν ἀέρα.
93. Μιὰ μητέρα δύστυχη
εἶχε παιδί στὰ στήθη
τὴν πῆρε ὁ ὕπνος ὁ βαθύς
καὶ αὐτὴ ἀποκοιμήθη.
94. Τ' ἀμάξι ἐπροχώρησε
κι' αὐτὴ ἔπεσε κάτω
ἀμέσως μὲ τὸ τέκνο τῆς
βοῆκε τὸ μαῦρο τάφο.
95. Θεὲ μου δὲς ὑπομονὴ
κι' αὐτοὺς τοὺς ἀμαξιάδες
γιατὶ θεργιὰ ἐγίνανε
δὲν ἀκοῦνε τζανταριάδες.
96. Ἀρχίσανε ὁμῶς καὶ αὐτοὶ
ξύλο νὰ τοὺς τραβᾶνε
καὶ τὰ ἀμάξια καὶ ἐμᾶς
πάλι νὰ σταματᾶνε.
97. Τέλος δὲ πάλι βάλανε
τ' ἀμάξια στὴ σειρὰ
τὸν δρόμο πήρανε
γυναῖκες καὶ παιδιὰ.
98. Τέσσαρες νύχτες περᾶσανε
μέσα στὴν ἐρημιὰ
τὴν πέμπτη νύχτα μᾶς εἶπανε
θὰ πᾶμε στὴν πολιτεία.
99. Τὴν πέμπτη νύχτα ἦτανε
φθάσαμε εἰς τὴν Τσορολοῦ
διαταγὴ ὁμῶς φοικτὴ
νὰ πᾶμε ἄπ' ἄλλοῦ.
100. Τὸν δρόμο μᾶς ἀλλάξανε
σὲ ἔρημον τόπο πᾶμε
ὦρα 3ῆ τῆς νυκτὸς
σταματήσαμε νὰ φᾶμε.
101. Ἀφοῦ δὲ πάλιν φάγαμε
πέφτομε νὰ κοιμηθοῦμε
μὲ πικρὲς καὶ μὲ βάσανα
τὰ σπίτια μας ξεχνοῦμε.
102. Πρῶτὶ πάλιν μᾶς ἐσήκωσαν
μᾶς βάλαν στὴν σειρὰ
μᾶς λὲν ὅτι τὸ θρόδου
θὰ πᾶμε στὴν Ἡρακλειά.

103. Μιὰ μέρα πάλι πέρασεν
χωρὶς χωριὸ νὰ ἰδοῦμε
σταμάτησαν τὰ πόδια μας
δρόμο νὰ περπατοῦμε.
104. Τέλος τὸ βράδυ - βράδυ
φθάσαμε στὴν Ἡράκλεια
ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ Θεέ μου
εἶχε 5 χωριά.
105. Πέρασαμε καὶ ἀπὸ ἐκεῖ
καὶ δρόμο περπατοῦμε
φθάσαμε στὸ Σουλτάν Τσιφλικ
ὅπου καὶ κατοικοῦμε.
106. Στὴν ἄμμο μᾶς ἀπλώσανε
στὸ κύμα τῆς θαλάσσης
τρομάξεις τὸ ἀπέραντο
νερὸ νὰ τὸ περάσης.
107. Θάλασσα, πολλὰ νερὰ
καὶ τὰ ποτάμια πίνεις
δέξου καὶ αὐτὰ τὰ δάκρυα
πλατύτερη νὰ γίνης.
108. Δυὸ - τρεῖς ἡμέρες εἴμασταν
στὴν ἄμμο ἀπλωμένοι
κατόπι σὲ γιασοῦρ - Χανάδες
ἐμπήκαμε οἱ καῦμένοι.
109. Ἄλλους τοὺς πῆγαν στὸ Μοῦρ-
Τσιφλικ καὶ ἄλλους στὴν Ἡρά-
κλεια καὶ ἄλλους στὸ Γενῆ
Τσιφλικ γιὰτὶ εἴμασταν πολλοί.
110. Εἶθε ὁ Παντοδύναμος
νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ
μεγῶν - μεγάλων κι' ἄμοιρων
καρδιῆς νὰ τίς μερώσῃ.
111. Εἶναι μεγάλος ὁ Θεὸς
γι' αὐτὰ ποῦ μελετᾶμε
πάλιν μὲ χρόνια καὶ καιροὺς
ἴσως δικὰ μας θάναι.
112. Σουλτάν Τσιφλικ σ' ἀφήνομε
εἶθε ἔρημο νὰ γίνης
γιατὶ εἰς ὄλων τῆ ζωῆ
γνωστὸ θεὸ νὰ μᾶς μείνης.
113. Καθίσαμε εἰς τὸ Σουλτάν
Τσιφλικ, 58 ἡμέρας
διαταγὴ μᾶς ἔρχεται
γνωρίσαμ' ὁ καθένας.
114. Ἄλλους μὲ τὸ βαπόρι εἰς
τὴν Ἀνατολή, ἄλλους εἰς τὴν
Ἡράκλεια, ἄλλους εἰς τὴν
Τσόρλου, μὲ κρῦο, μὲ βροχή.
115. Σουλτάν - Τσιφλικ σ' ἀφήνομε
γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὴν πείνα
ἔξω στὴν Τσόρλου φθάσαμε
μᾶς κάνουν καραντίνα.
116. Θεέ μεγαλοδύναμε
Βοήθησέ μας ὄλους
βοήθα νὰ γλυτώσουμε
ἀπ' τοὺς ἐρήμους δρόμους.
117. Τέλος στὴ Τσόρλου φθάσαμε
νυκτὸς ἢ ὥρα μία
καὶ τότε Θεέ μου εἶδαμε
ἀνθρώπου εὐσπλαχνία.
118. Ἐνα παιδί ἐλέγετο
τὸ ὄνομα Μαρίνος
εἶθε ὄλος ὁ βίος του
νὰ εἶναι λευκὸς σὰν κρῖνος.

119. Ὁ ἴδιος μᾶς ἔβαλεν
μέσα εἰς τὰ Σχολεῖα
τὰ ροῦχα μᾶς κατέβασαν
μέσα στὴν ἐκκλησία.
120. Δεσπότης καὶ Μουχτάρηδες
καὶ Βεζιρτζῆς Σωκράτης
ἄλλοι γιὰ μᾶς φροντίσανε
κι' ὁ κ. Βαρσαμάκης.
121. Στὸν κόσμο δὲν συνήντησα
οὔτε καὶ στὰ βιβλία
τέτοια γυνὴ καλόψυχη
ὡς ἡ κ. Ἀμαλία (Μάρρω).
122. Εἶν' ἡ καρδιά της μάλαμα
τὸ στόμα της διαμάντι
τὰ λόγια της δέ, ἐκάμανε
τὴ σκοτεινιά νὰ λάμπη.
123. Ξένον ἀμέσως κι' ἂν ἰδῆ
γιὰ μᾶς θέλει νὰ τρέξῃ.
ψωμί ἂν δὲν ἔχει μὲ νερὸ
τὴν γλῶσσα του νὰ βρέξῃ.
124. Αὐτὲς τὶς χάρες τὶς ἔχει
κι' ὁ υἱὸς της
αὐτὸς δὲ ὀνομάζεται
Δημήτριος Φαρμακοποιός.
125. Πόσο φροντίζει κι' αὐτὸς
ὁ ἕμιστος γνωρίζει
καὶ εἶθε πάντατε χαρὰ
στὰ χεῖλη του ν' ἀνθίξῃ.
126. Στὸν ἕμιστο εὐχόμεθα
ὕγεια νὰ δωρίξῃ
εἰς ἄλλους τοὺς εὐεργέτας μας
αὐτὸς ποὺ τοὺς γνωρίζει.
127. Γιατὶ ἔμεῖς ἐπέσαμε
εἰς μία ἀπελπισία
δὲν αἰσθανόμεθα οἱ ἄμοιροι
οὔτε εὐεργεσία.
128. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἀπορεῖ
ποιὸν νὰ ἐλεήσῃ
ποιὸν νὰ καλοκαρδίῃ
καὶ ποιὸν πρῶτα νὰ δωρήσῃ.
129. Διότι δὲν εἶναι πενήντα
δὲν εἶναι ἑκατὸ
μόν' εἶν' ἑπτὰ χιλιάδες
μονάχα τὸ Σκοπὸ.
130. Θεὲ μεγαλοδύναμη
μεγάλο εἶν' τ' ὄνομά σου
τὸ φῦλο δὲν ραγίζεται
δίχως τὸ θέλημά σου.
131. Κι' ἔμεῖς ἐραγισθήκαμε
ἀπὸ τὸ θέλημά σου
συγχώρησον ὦ Ὑψιστε
συγχώρα τὰ παιδιά σου.
132. Ἡ σφαῖρα εἶν' ἓνα δένδρι
καὶ κόσμος τὰ κλωνιά του
καὶ ὅτι θὰ πάθῃ ὁ ἄνθρωπος
τὸ γράφουν τὰ χαρτιά του.
133. Καὶ ἔμεῖς Θεέ μου τὸ ἔγραψαν
τὰ δόλια τὰ χαρτιά μας
νὰ τυραννιάμαστε ἐδῶ
μακρὰ ἀπ' τὰ χωριά μας.
134. Ἔτσι ἦτανε τὸ πρόγραμμα
αὐτὸ τῆς Γερμανίας
στοὺς δρόμους νὰ μᾶς τυραννᾷ
ἄνευ καμμιάς αἰτίας.

135. Ἀλλὰ μὴν ἀπελπίζεσθε
καρδιᾶς μου στῦλοι
ἴσως μὴ μέρα καὶ εἰς ἐμᾶς
λαμπρὸς ἥλιος ν' ἀνατείλῃ.
136. Μετὰ μεγάλων δυσταγμῶν
μετὰ μεγάλης λύπης
πότισαν τοὺς ἀνθρώπους μας
μὲ τὸ νερὸ τῆς λύπης.
137. Τοὺς χώρισαν οἱ βάρβαροι
ἀπ' τὰ μικρὰ παιδιὰ τους
δὲν αἰσθάνθησαν οἱ ἄτιμοι
πῶς θάρσθῃ ἢ σειρὰ τους.
138. Θεέ μου τὰ μαρτύρια
ποὺ πέρασεν ὁ Ἰησοῦς
πολλὰ δὲ περισσότερα
τοὺς ἔκαμαν αὐτούς.
139. Καὶ ποῦ τοὺς καταδίκασαν
καὶ ποῦ τοὺς ἔχουν χάσει
μέσα σὲ ἔρημα βουνά
μέσα σὲ ἔρημα δάση.
140. Ἐκδίκησιν, ἐκδίκησιν
τὰ αἵματα φωνάζουν
καὶ μὲ μεγάλους στεναγμούς
τοὺς ἀδελφούς μας κρᾶζουν.
141. Τρέξτε ἀδελφία καὶ παιδιὰ
γιὰ τὸ Θεὸ προβεῖτε
γιατὶ ἂν παραμελήσετε
λυωμένους θὰ μᾶς βρῆτε.
142. Δέκα ὀκτὼ ἐσφάξανε
μὲ μάχαιρα μεγάλη
σταμάτησε τὸ χέρι μου
καὶ ἡ καρδιά μου πάλλει.
143. Γυναῖκες πῶς ὑπέφεραν
καὶ τ' ἄχαρα παιδιὰ τους
μερόνυχτα σὰν ποταμούς
τρέχουν τὰ δάκρυά τους.
144. Τρέξατε γρηγορότερα
ἀδελφία ποθητὰ
τουλάχιστον βοήθεια
στὰ ἀσθενῆ παιδιὰ.
145. Ἡ Γερμανία γέμισεν
τὴν σύριγγα φαρμάκῳ
καὶ σὰν καλὴ γειτόνισσα
ἐπότισεν τὴν Θράκη.
146. Θράκη γλυκεῖα Πατρίδα μας
Σκοπὸ, γιατί φόρεσες μαῦρα
καὶ ἀναστενάξεις καὶ βογγᾶς
μὲ τῆς καρδιᾶς τῆ λαύρα;
147. Πῶς νὰ μὴν κλάψω ἀπὸ καρ-
διά, ὅπου μὲ δέρνουν πόνοι
ποὺ ἔμεινα μέσ' τὴν Τουρκιὰ
παντέρημος καὶ μόνη;
148. Μὲ τῶν Τουρκιῶν τὴν ἄλυσον
σφιχτὰ ἄλυσοδεμένη
καὶ μέσ' τὴν βαρβαρότητα
νὰ εἶμαι σκλαβωμένη.
149. Ποιὰ μάνα εἶναι ἀσπλαχνὴ
νᾶχη καρδιὰ ἀτσάλι
νὰ χάσῃ γνήσια παιδιὰ
μέσα ἀπ' τὴν ἀγκάλῃ.
150. Παιδιὰ μὲ χάσῃ, λεβεντιὰ
μὲ τέχνας μορφωμένα
μὲ γράμματα καὶ ἐμπόρια
ὄλα ἐφοδιασμένα.

151. Ἐρῆμωσαν οἱ ἐκκλησιῆς
καὶ ὅλα τὰ ἱερά σας
ἀφήσατε τὸ μέλλον σας
ἀγρῶν καὶ τὴν σπορά σας.
152. Καμπάνες δὲν σημαίνουνε
σήμαντρα δὲν κτυποῦνε
μόνον τ' ἀηδόνια κάθονται
πιερά μοιρολογοῦνε.
153. Θράκη Θράκη γλακειά Πατρί-
δα μας, πᾶρε στὴν ἀγκαλιά σου
τὰ δύστυχα καὶ ἄμοιρα
καὶ ὄρφανὰ παιδιὰ σου.
154. Θεέ μου Μεγαλοδόναμε
μεγάλο εἶν' τ' ὄνομά σου
βοήθηθι νὰ γυρίσωμε
στ' ἀγαπητὰ χωριά μας.
155. Ὀλίγα μόνον ἔγραφα
τ' ἄλλα τᾶχω θάψη
ἰσως καλλίτερα ἀπὸ ἐμέ
κάνεις ἄλλος θὰ τὰ γράψῃ.
156. Καὶ ἂν τὰ παρεξηγήσητε
ἐμὲ δὲν θὰ βλάβῃ
κι' ἂν ἦμιον τελειόφοιτος
θὰ τᾶγραφα μὲ τάξη.
157. Ἔως ἐδῶ καὶ σταματῶ
τώρα πλέον θὰ πάρω
νομίζω πῶς αὐτὰ ἀρκοῦν
καὶ ἄλλα δὲν θὰ γράφω.
158. Μοῦ εἶπαν μὴ στὴν ποίηση
πλέξης καὶ σὺ στεφάνι
ἀφοῦ σὲ ἄνθη εὔμορφα
τὸ χέρι σου δὲν φθάνει.
159. Εἶπα κι' ἐγὼ
στεφάνι πλέκουν μὲ μυρτιές
μὲ εὔμορφα δῶρα μόνον.
160. Καὶ ἐγὼ θὰ πλέξω στέφανον
μὲ πιερροδάφνης κλώνον.
Καραγιαννίδου ἐπίθετο
Κατίνα τὸ ὄνομά μου
Πατρίς μου ἦταν ὁ Σκοπὸς
κι' αὐτὸ τὸ ποίημά μου.

Σημείωσις: Εἰς τὸν 17ον τόμο τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ἐθναροῦ» εἶναι δημοσιευμένο ἓνα ποίημα ποῦ ὁμοιάζει σὲ πολλὰ σημεῖα ἄλλ' ἀγνώστου ἐπωνύμου. Ἐμᾶς μᾶς τὸ ἔδωσε σὲ τετραδίον γραμμένο ἢ κυρία Μαριγῶ Ζαγκότση τὸ γένος Κωστοπούλου ποῦ διαμένει εἰς Νέον Σκοπὸν, ἢ ὅποια ἦταν γειτόνισσα καὶ φίλη τῆς μακαρίτισσας Κατίνας Καραγιαννίδου.

Ἐπιστροφὴ τῶν Σκοπιανῶν στὴν Πατρίδα

Τρία χρόνια καὶ τρεῖς μῆνες διήρκεσε ἡ ἐξορία καὶ ἡ περιπλάνησις μακρὰ ἀπὸ τὴν ἰδιαίτην Πατρίδα. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, παρ' ὅσες τὶς στεροφῆσεις, τὶς ἀσθένειες καὶ τὶς ἀγωνίες δὲν ἔσβησε ἡ ἐλπίδα τῶν Σκοπιανῶν γιὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Πατρίδα.

Μετὰ τὴν συναφθεῖσα ἀνακομὴ τοῦ μεγάλου πολέμου (11 Νοεμβρίου 1918) ἄρχισαν νὰ ἐπανέρχονται οἱ ἐκτοπισθέντες Σκοπιανοί, ἀξιολύπητες

συνοδεῖες, ἀνθρώπινα ράκη οἱ περισσότεροὶ ἀπ' αὐτούς, ἀλλὰ πλημμυρισμένοι ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι.

Τὸ νεοτουρκικὸ κόμμα ποὺ πολλαὰ κακὰ ἐπεσώφρευσε στὴ χώρα του, ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῆ. ἔρχε ἀποτύχει. Ἀναλαμβάνει ἄλλο κόμμα τὸ ὁποῖον ὡς διαλλακτικώτερο συνεννοεῖται μὲ τοὺς συμμάχους καὶ συνάπτει εἰς τὸ Μοῦδρο τῆς Λήμιου στὶς 11 Νοεμβρίου τοῦ 1918 ἀναχωρήν. Οἱ Νεότουρκοι καὶ οἱ σφαγεῖς τῶν ὁμογενῶν μας διώκονται, συλλαμβάνονται καὶ τιμωροῦνται. Ἡ νέα Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπιτρέπει τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐκτοπισθέντων στὸ πατριὸ ἔδαφος. Συγκροτεῖται Ἐπιτροπὴ Βοηθείας τῶν προσφύγων ἢ ὁποῖα σκοπὸν ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ἐπιστρέφοντας κατοίκους τῶν περιοχῶν ποὺ ὑπέστησαν ἐκπατρισμούς.

Ἡ διαταγὴ αὕτη περὶ ἐπιστροφῆς ἔδωσε δύναμι στὶς βασανισμένες ψυχὰς τῶν προσφύγων καὶ ἐγγιγάντωσεν τὰ ταλαιπωρημένα κορμιά τους. Ἐγένεμισαν δάκρυα τὰ μάτια τους ὅπως τότε ποὺ ἐγκατέλειψαν τὰ σπίτια τους. Τότε ἀπὸ λύπη καὶ τώρα ἀπὸ τὴν χαρὰ τῆς ἐπιστροφῆς.

Τέτοια εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ κλαίῃ καὶ ὅταν λυπῆται καὶ ὅταν χαίρεται, καὶ μετὰ νὰ νοιώθῃ ἀνακούφισι.

Οἱ δρόμοι γεμίζουν μὲ τοὺς πρόσφυγες ποὺ ἐπιστρέφουν. Συναντῶνται συγγενεῖς, φίλοι, γνωστοί. Ἀγκαλιάζονται, φιλοῦνται, κλαῖνε, χαίρονται. Ἀνακατωμένα συναισθήματα. Χαίρονται γιατί ἐπιστρέφουν στὰ χῶματα ποὺ ἐγεννήθησαν. Λυποῦνται γιατί ἄφησαν προσφιλῆ τοὺς πρόσωπα νεκρὰ στοὺς δρόμους τῆς ἔξορίας.

Ἡ ἑπταμελὴς οἰκογένεια τοῦ παπποῦ μου γυρίζει πίσω φέροντας μόνον τὰ δύο ἀπὸ τὰ πέντε παιδιά. Τρία ἀθῶα πλάσματα τόσο πρόωρα τὰ ὠδήγησε στὸν τάφο ἢ Τουρκικὴ θηριωδία. Ὅλες οἱ οἰκογένειες ἔχουν τὶς ἀπάλειές τους σὲ ἀνθρώπινες ὑπάρξεις. Οἱ περιουσίες τους εἶναι ἐντελῶς κατεστραμμένες. Δὲν ἄφησε τίποτε ἢ Τουρκικὴ μανία. Οἱ 800 οἰκογένειες ποὺ ἐπέστρεψαν (ἀπὸ τὶς 1200 ποὺ ἐξετοπίσθησαν) ἀρχίζουν τὴν δημιουργία.

Ἡ ἀναδημιουργία τοῦ Σκοποῦ κατὰ τὰ ἔτη 1919-1922

Ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Πατρίδα ἐσυνεχίσθη καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1919. Ἐγένε ἀπογραφή καὶ εὐρέθησαν 800 περίπου οἰκογένειες γύρω στὶς 3.000 ψυχὰς ἀπὸ τὶς 1.200 οἰκογένειες ποὺ ἐξεδιώχθησαν (6.000 κάτοικοι). Οἱ 3.000 ἄνθρωποι ποὺ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Σκοπὸν ὅλοι σχεδὸν ἦσαν θύματα κακουχιῶν, πείνας καὶ ἐπιδημικῶν ἀσθενειῶν.

Οἱ Σκοπιανοὶ ποὺ ἐπέστρεψαν ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἀναγκάσθησαν νὰ συγκατοικήσουν μὲ τοὺς Τούρκους οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπουσίας τῶν ἐκδιωχθέντων κατεῖχαν τὰ σπίτια τους. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅλων τῶν Τούρκων ἤρchiσε ἀμέσως ἡ περισυλλογὴ καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως.

Ἡ ἀπαράμιλλος ἐργατικότης τῶν Σκοπιανῶν ποὺ διακρίνει καὶ τοὺς

κατοίκους τοῦ Νέου Σκοποῦ Σερρῶν εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν τελείαν ἐμφάνισιν τοῦ Σκοποῦ ἀπὸ ἀπόψεως σπιτιῶν καὶ δημοσίων κτιρίων ὅπως ἦταν καὶ πρὸ τοῦ διωγμοῦ. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀνασυγκροτεῖται ὁ Κοινοτικὸς μηχανισμός. Ὁ γηραιὸς ἰατρός Δημήτριος Τζούρος τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Κοινότητος ὡς Πρόεδρος καὶ μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ μὲ τὴν ἀκαταπόνητον δραστηριότητα του ἀναμορφώνει τὴν Κοινότητα.

Τὸν νέον Πρόεδρον περιστοιχίζουν καὶ συμπαρίστανται εἰς τὸ ἀναδημιουργικὸν του ἔργον καὶ πολλὰ παλαιὰ ἐπίλεκτα στελέχη τοῦ Σκοποῦ ὅπως ὁ Ν. Θεοφίλιδης, ὁ Ἐμμ. Ἀνδρεάδης, ὁ Β. Ἀνδρεάδης, ὁ Γ. Δαδάκης, ὁ Εὐθ. Χατζανέστης, ὁ Πεν. Χατζανέστης, ὁ Ι. Θεοδορίδης Κοῦντρος, ὁ Εὐδ. Β. Βαλιούλης, ὁ Κ. Χρ. Βαλιούλης, ὁ Θ. Χιρόπουλος, ὁ Σγουρής Ζ. Συμεωνίδης, ὁ Γ. Φλώρος, ὁ Δ. Μπλίκατζης καὶ ἄλλοι.

Προβάλλει τώρα ἡ μέριμνα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὰ παιδιὰ τῆς μαθητικῆς ἡλικίας, στερηθέντα ἐπὶ μίαν σχεδὸν τετραετίαν σχολικῆς ἀγωγῆς ἔπρεπε ὅπως ὅποτε νὰ περισυλλεγοῦν καὶ νὰ ἀνακτήσουν τὸν χρόνον ποῦ ἀπώλεσαν. Δι' αὐτὸ καλεῖται καὶ πάλιν νὰ προσφέρῃ τις ὑπηρεσίες του ὁ γηραιὸς Ἀλ. Ἀλεξιάδης. Μὲ τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν ἄλλων συμπολιτῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν τοῦ Συμ. Ζ. Συμεωνίδη καὶ Ἀριστοκλῆ Π. Δαδάκη, τῆς Φερενίκης Ζ. Συμεωνίδου, Θεοκλ. Α. Ἀστρεϊνίδου, Μερόπης Παπανδρέου, Ἐλ. Ι. Ἡλιόγλου, Ἐλ. Μ. Οἰκονομίδου καὶ Εὐανθ. Κ. Δαδάκη ἐπανιδρύει τὸ Σχολεῖον Σκοποῦ, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς λειτουργεῖ καὶ στεγάζεται εἰς τὸ παλαιὸν Παρθεναγωγεῖον (μαθηταὶ καὶ μαθήτριά εἰς 400).

Ἀμέσως μετὰ τὴν ὀριστικὴν κατάλυσιν τοῦ τουρκικοῦ καθεστώτος στεγάζεται εἰς τὸ ἀνακαινισθὲν πρῶην Διοικητήριον τὸ γνωστὸν «Κονάκι». Ἦλθε πλέον ἡ Ἑλλάδα, ἐνθρονίστηκε μεγαλοπρεπῶς ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια ποῦ ἐπροξένησε ἡ Τουρκικὴ θηριωδία.

Ἡ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀπερίγραπτος. Ὁ πόθος τῶσων αἰῶνων εἶναι πλέον πραγματικότης.

Ἐγκαθιδρύεται ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις καὶ ἀνασυστᾶται ἡ πρῶην Δημαρχία τῆς περιφερείας Σκοποῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐναλλάσσονται ἐκ περιτροπῆς ὁ Ἰωάννης Φ. Θεοδορίδης (Κοῦντρος) καὶ ὁ Κων. Χρ. Βαλιούλης. Ἀμιλλῶνται ποῖος θὰ ἐξυπηρετήσῃ καλλίτερον τὸν ἀναγεννώμενον Σκοπὸν καὶ ποῖος θὰ ἐπουλώσῃ γρηγορώτερον τὴν πολλαπλῆς πληγῆς του.

Ὁλος ζῶν καὶ ἐργατικότητα ἐργάζεται νύκτα καὶ ἡμέρα ὁ Γραμματεὺς τῆς Δημαρχίας Ἀναστάσιος Κ. Βαλιούλης ἐνθαρρύνοντας καὶ ἐμυρχνώντας τοὺς ὄλους.

Ὁ Σκοπὸς ἀρχίζει τὴν πνευματικὴν του ἄνοδον.

Τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920 γίνονται βουλευτικὲς ἐκλογές καὶ ἐκλέγεται βουλευτὴς ὁ ἐξαιρέτος Σκοπιανὸς Νικόλαος Κ. Κωνσταντόπουλος. Ὁ Ν. Κωνσταντόπουλος θὰ ἀναλάβῃ νὰ βοηθήσῃ τὴν τελείαν ἀνασυγκρότησιν τοῦ Σκοποῦ. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν. Μὲ τὴν ἐνέργειάν του προάγει τὸ ἐξα-

τάξιον Σχολεῖον Σκοποῦ εἰς Ἡμιγυμνάσιον.

Πρῶτοι οἱ Σκοπιανοὶ γεωργοὶ σὲ ὅλη τὴν περιφέρειαν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἰδρύουν Γεωργικὸν Συνεταιρισμὸν, τοῦ ὁποῦ Προεδρος εἶναι ὁ Γ. Ἀστρεϊνίδης. Ἀνασυγκροτοῦνται οἱ Συντεχνίαι. Ὁ σεβάσιμος Πρωθυερεὺς καὶ Σκευοφύλαξ Παναγ. Ἀναστασιάδης, ὁ παλαιὸς ἀπὸ τὸ 1870 διδάσκαλος τοῦ Σκοποῦ, ὡς ἐκκλησιαστικὸς προϊστάμενος ἐπευλογεῖ καὶ συντρέχει τὰ τελούμενα. Ἔχει ὡς βοηθὸν του εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον του τὸν μόνον ἐναπομείναντα ἀπὸ τοὺς πέντε ἱερεῖς τοῦ Σκοποῦ αἰδεσ. Παναγ. Μαγκριώτην. Οἱ καμπάνες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πὸν ἐσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ οἱ τρεῖς, κτυποῦν καὶ διαλαλοῦν τώρα χαρμόσυνα τὴν ἀνάστασιν τῆς Πατρίδος. Τὸ Λάβαρον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κματίζει καὶ πάλιν ὑπερήφανα μέσα στὴν μεγαλοσχεπέστατη καὶ ἀπειραχτη κατὰ τὴν περίοδον τοῦ διαγμοῦ Ἐκκλησίαν τοῦ Σκοποῦ.

Τὸ πνεῦμα τῆς προόδου ἐμνηχώνει τοὺς πάντας.

Καταρτίζονται οἱ μηχανικὲς μελέτες τῆς νέας ὑδρεύσεως τοῦ Σκοποῦ μετὰ τὰ ἄφθονα καὶ κρῦα νερὰ τοῦ «Ἀρζουλά».

Χαράσσεται ὁ πρῶτος τεχνικὸς δρόμος πὸν θὰ συνδέσῃ καὶ δι' αὐτοκινήτου τὸν Σκοπὸν μετὰ τὴν Σαράντα Ἐκκλησίαις.

Ἐπαναρχίζει τὴν διακοπεῖσαν δρασίαν του ὁ Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων Η ΕΛΠΙΣ. Καθυστερεῖ ἀκόμη ὁ «ΟΡΦΕΥΣ» (ἀπὸ τὴν περιουσία τοῦ ὁποῦ δὲν ἔμεινε οὔτε ἴχνος) διότι ἡ νεολαία τῶν ἀνδρῶν ἐκλήθη τώρα εἰς τὰ ὄπλα καὶ μάχεται φιλοτίμως εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως ἐπολέμησαν καὶ προηγουμένως ἐπίλεκτα παιδιὰ τοῦ τότε ὑποδούλου ἀκόμη Σκοποῦ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1913).

Τὸν ἐλεύθερον Σκοπὸν ἐπισκέπτονται διὰ νὰ τὸν ἴδωσιν ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ θαυμάσωσιν τὸν ἀδάμαστον πατριωτισμὸν του ὁ στρατηγὸς Κων. Μαζαράκης (1920) καὶ Τιμολέων Μομφερᾶτος (1921) μέραρχοι Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ὁ Ἄντιστράτηγος Ἀντών. Μομφερᾶτος, Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς Θράκης καὶ ἄλλοι πρὸς τοὺς ὁποῦ γίνεται μεγαλειώδης ὑποδοχή.

Ἐκτιλίσσονται πατριωτικὲς σκηνὲς πὸν εἶναι δύσκολον νὰ περιγραφοῦν. Νοιώθουν ὅλοι πὸς εἶναι ἐλεύθεροι. Ἐλεύθεροι νὰ ὀμιλοῦν, ἐλεύθερα νὰ ἐργάζωνται, ἐλεύθερα νὰ πανηγυρίζουν χωρὶς τὸν φόβον τοῦ Τούρκου. Ὅλα θὰ εἶναι ἐλεύθερα.

Ὁ δ ε ὑ τ ε ρ ο ς δ ι ω γ μ ο ς

Ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας δὲν ἐβάσταξε πολὺ. Ἡ Ἑλληνοκρατὴ Ἀνατολικῆς Θράκης θὰ περιέλθῃ καὶ πάλι στὴν Τουρκικὴ κυριαρχία διότι ἔτσι τὸ θέλουσιν οἱ μεγάλες Δυνάμεις. Ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν προγονικὴ ἀδυναμία τοῦ Ἑλλήνου πὸν ἔχει εἰς τὴν πολιτικὴν. Ἐνέβαλον τὸ μικρόβιον τῆς διχονοίας μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμαχομένων κομματικῶν παρατάξεων καὶ ἐπέτυχαν αὐτὸ

ποῦ ἐπιθυμοῦσαν, νὰ περιορίσουν τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ ὁ πείσιμων χαρακτήρας τῶν δύο κομματικῶν παρατάξεων εἶχαν ὡς συνέπειαν τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ μέρη ποῦ σήμερον κατέχει.

Ὁ Θρακικὸς καὶ Μικρασιατικὸς Ἑλληνισμὸς ἀναγκάζεται διὰ δευτέραν φορὰν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σπίτια του διὰ νὰ μείνουν μέχρι σήμερον μὲ τὴν νοσταλγία τῆς ἐπιστροφῆς.

Φεύγουν οἱ Σκοπιανοὶ μὲ θλιμμένη τὴν καρδιά. Γνωρίζουν ὅμως δι' ἔργοντα εἰς τὴν Ἑλευθερῇ Πατρίδα τὴν Μητέρα Ἑλλάδα, γεγονὸς ποῦ μετριάξει τὸν πόνο τῆς ψυχῆς τους.

Ἐταλαιπωρήθησαν μέσα εἰς τοὺς δρόμους ἀρκετοὺς μῆνες. Μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸ ἔδαφος ἄρχισε ἡ διασπορὰ τῶν Σκοπιανῶν. Ἄλλοι ἔμειναν στὰ χωριά καὶ τίς πόλεις τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἄλλοι κατευθύνθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκη. Οἱ περισσότεροὶ ὅμως κυρίως οἱ γεωργοὶ κατέληξαν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1922.

Σὲ ἓνα ἡρώμα ξεπέζεψαν τ' ἀμάξια τους οἱ Σκοπιανοί. Γύρω τους ὑπῆρχαν στάσιμα νερά, ἄγρια καλάμια γεμιστά τσακάλια καὶ ἄλλα ἀγρίμια. Ἄγριος τόπος. Ὅμως μὲ κόπο πολὺ, μὲ θυσιῆς παρὰ πολλὰς ἡμέρας ὁ κάμπος, ἔδωσε καὶ δίνει πλούσια τὴν παραγωγὴν του σὲ κάθε εἶδος γεωργικὰ προϊόντα.

Ν Ε Ο Σ Σ Κ Ο Π Ο Σ

Ὁ Νέος Σκοπὸς εὐρίσκεται νοτιοανατολικά τῆς πόλεως Σερρῶν εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων ἀπ' αὐτήν. Ἔχει ρυμοτομίαν πόλεως ὥραία διώροφα σπίτια ποῦ ὀλοκληρώνουν τὴν ὠραιότητά τους οἱ ἐπιμελημένοι μικροὶ κῆποι μὲ τὰ ποικιλόχρωμα καὶ εὐώδη ἄνθη τους, ἐμπρὸς εἰς αὐτά. Ἡ καθαριότης καὶ ἡ τάξις τῶν σπιτιῶν δείχνει πὼς συνεχίζεται ἡ παράδοσις τῆς φημισμένης νοικοκυρᾶς τοῦ παλαιοῦ Σκοποῦ μας.

Εἰς τὸ Κέντρον τῆς Κομοπόλεως ποῦ σήμερον ἀριθμεῖ 3.200 κατοίκους, εὐρίσκονται, τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ ἀπέναντι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου διὰ τὴν ἀνάγεσιν τῶν ὁποίων πολλὰ χρηματικὰ ποσὰ προσέφερε ἡ ἀγάπη τῶν Σκοπιανῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐμπρὸς εἰς τὴν νεόκτιστον Κοινότητα εὐρίσκεται τὸ «Μνημεῖον τῶν πεσόντων».

Οἱ κάτοικοι τοῦ Νέου Σκοποῦ προοδευτικοὶ ὅπως καὶ τοῦ Παλαιοῦ Σκοποῦ ἔχουν διακριθῆ καὶ ἐδῶ εἰς τὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Ἐπάρχουν Σωματεῖα, Χριστιανικά, Φιλανθρωπικά καὶ ἄλλα. Τελευταῖα ἀνεγείρεται καὶ Ἀναγνωστήριον «ΟΡΦΕΥΣ» ποῦ φιλοδοξία τῶν δωρητῶν διὰ τὴν ἀνάγεσιν του εἶναι ν' ἀποτελέσῃ τοῦτο τὸν ἱερὸν χώρον ὅπου θὰ εὐρίσκη τὴν ἐκδήλωσίν της κάθε πνευματικῆ, φιλανθρωπικῆ, κοινωνικῆ καὶ καλλιτεχνικῆ ιδέα τῶν Σκοπιανῶν τῆς Νέας ἰδιαιτέρας Πατρίδος. Ἀκόμη ν' ἀποτε-

λέση τὸ φωτῶριον ὅπου θὰ εὐρύνεται ἢ γνῶσις, θὰ ἀναπτύσσεται ἢ σκέψις, θὰ δημιουργοῦνται οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν ὄλων τῶν Σκοπιανῶν.

Εἰς ἄλλην ἐργασίαν μας θὰ συνεχίσωμεν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ Νέου Σκοποῦ. Δὲν τὸ πράττομεν τώρα διότι θὰ ἐκτραπῶμεν ἀπὸ τὸν τεθέντα σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ.

Σημειώνωμεν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν Ἔθνομαρτύρων Σκοπιανῶν Παλαιοῦ καὶ Νέου Σκοποῦ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ὁποίων φαίνεται ἡ μεγάλη προσφορὰ εἰς αἷμα τῶν κατοίκων, διὰ τὴν ἰδέαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Πατρίδος.

1) Παπα Ἀνδρέας: Ἐκρεμάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Σκοποῦ Θράκης κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (1821) ὡς μεμνημένος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

2) Σίμο.—Τσορπατζής: Ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Μπουναρ—Χισάρ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (1821) ὡς μεμνημένος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

3) Μαλαμῆς Σιμεὼν τοῦ Μαλαμῆ, ἐκ Σκοποῦ Θράκης: Ἐπεσε εἰς μάχην Μπιζανίου κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 18.1.1912.

4) Τζιγέρας Εὐστάθιος τοῦ Ἰωάννου ἐκ Σκοποῦ Θράκης: Ἐπεσεν εἰς μάχην Ἰωαννίνων τὴν 1.9.1912.

5) Βαλιούλης Ἀλέξανδρος τοῦ Χριστοδοῦλου ἐκ Σκοποῦ Θράκης: Ἐτῶν 20. Ἐθελοντῆς μετασχὼν τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, ἐφρονεῦθη πολεμῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων τὸν Αὐγουστον 1913 ταφεῖς εἰς τὸ Μπέλλες.

6) Χαλβατζῆς Γεώργιος τοῦ Λαμπροῦ: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸ χωρίον Κουροῦ—Ντερε τῆς Θράκης τὴν 9.3.1914.

7) Σιμόπουλος Σίμος τοῦ Σίμου: Ἐσφάγη ἀγρίως ὑπὸ Τούρκων χωροφυλάκῳ παρὰ τὴν θέσιν «Ρύμη» ἢ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν εἰς «Λυκορνακι» τὴν 6.9.1915 μίᾳ ἐβδομάδα πρὸ τοῦ διωγμοῦ, εἰς ἡλικίαν 43 ἐτῶν.

8) Κωνσταντόπουλος Παπακυριάκος τοῦ Κων)τίνου: Μετὰ πολυώδυνον βασανισμὸν ἐρρίφθη εἰς φρέαρ ἡμιθανής. Ἐξέπνευσε δεχθεὶς πελωρίους ὀγκολίδους ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν.

9) Κωνσταντόπουλος Ἀριστόδημος τοῦ Κων)τίνου: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 1.9.1915 εἰς ἡλικίαν 58 ἐτῶν.

10) Ζαφειριάδης Ζαφείριος τοῦ Φλώρου: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 11.9.1915, εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν.

11) Βαβατζανίδης Πελοπίδας τοῦ Δημητρίου: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 11.9.1915. Ἦτο ἡλικίας 35 ἐτῶν.

12) Κοκκάλας Θεόδωρος: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 11.9.1915, εἰς ἡλικίαν 45 ἐτῶν.

13) Ἰωακειμίδης Παπαῖωακειμ: Ἐλογχίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ 1915.

14) Πεχμέζης Δημήτριος: Κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πλησίον

τοῦ χωρίου Σάζαρα τῆς Θράκης τὸν Μάιον τοῦ 1921.

15) Καλημέρης Εὐστάθιος: Κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πλησίον τοῦ τουρκικοῦ χωρίου Σάζαρα τῆς Θράκης τὸν Μάιον τοῦ 1921.

16) Ξανθούλης Εὐστάθιος: Ὁμοίως.

17) Ἀγγελῆς Μιχαήλ: Ὁμοίως.

18) Σαββόπουλος Χριστάκης: Κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πλησίον τοῦ τουρκικοῦ χωρίου Σάζαρα τῆς Θράκης τὸν Μάιον τοῦ 1921.

19) Λύμπος Ἀνέστης τοῦ Κων)τίνου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Τουλοῦ—Μπουναρὸ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 29.7.1921.

20) Δοδόπουλος Γεώργιος τοῦ Εὐστρατίου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ἐσκι—Σεχίρ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 10.8.1921.

21) Ἀλεκόπουλος Μπαχαρῆς τοῦ Παναγιώτου: Ἔπεσεν μαχόμενος εἰς Σιβρῆ—Χισάρ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 5.9.1921.

22) Στρογγύλης Τριαντάφυλλος τοῦ Θεοδώρου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Σαγγαρίου κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 3.8.1922 εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν.

23) Μελισσινὸς Μιχαήλ τοῦ Ἰωάννου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ἀφιὼν—Καρὰ Χισάρ, κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 13.8.1922.

24) Βέλλιος Βασίλειος τοῦ Ἰωάννου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Σαγγαρίου κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 9.9.1922 εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν.

25) Πανιὸς Δημήτριος τοῦ Ἰωάννου: Ἔπεσεν εἰς Ἀφιὼν—Καρὰ Χισάρ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 16.10.1922.

26) Δαδάκης Γοργίας: Ἐφονεύθη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν τὸ 1922.

27) Καραγιάννης Ἀθανάσιος τοῦ Ἰωάννου: Ἦτο χωροφύλαξ. Ἐφονεύθη εἰς συμπλοκὴν κομιτατζήδων εἰς Σαρί Σαμπὰν τὴν 20.9.1922.

28) Μπουκαπαλέσκος Ἀναστάσιος τοῦ Θεοδοσίου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ὀχυρῶν Μεταξά κατὰ τῶν Γερμανῶν τὴν 7.4.1941. Ἦτο ἡλικίας 30 ἐτῶν.

19) Στασινόπουλος Κυριάκος τοῦ Νικολάου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ροῦπελ κατὰ τῶν Γερμανῶν τὴν 7.4. 1941. Ἦτο ἡλικίας 35 ἐτῶν.

30) Καπετανίδης Παναγιώτης τοῦ Ἀγαπίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν κατοχὴν 1940 εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

31) Μαγδάλης Δημήτριος τοῦ Γρηγορίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν κατοχὴν 1940 εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

32) Πανιόπουλος Ἰωάννης τοῦ Ἀποστόλου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν κατοχὴν 1940 εἰς ἡλικίαν 39 ἐτῶν.

33) Ἀδαμαντινίδης Ἀναστάσιος τοῦ Μπαχαρῆ: Ἀπωλέσθη εἰς Γερμανίαν ὅπου ἐκρατεῖτο ὡς ὄμηρος. Ἦτο ἡλικίας 30 ἐτῶν.

34) Ἀφεντόπουλος Γεώργιος τοῦ Χρυσολέοντος: Ἀπωλέσθη εἰς Γερμανίαν ὅπου ἐκρατεῖτο ὡς ὄμηρος. Ἦτο ἡλικίας 19 ἐτῶν.

35) Ἀστρεϊνίδης Παναγιώτης τοῦ Ἀθανασίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Νέου Σκοποῦ τὴν 3.10. 1941. Ἦτο ἡλικίας μόνον 19 ἐτῶν.

- 36) Ἀστρεϊνίδης Σιμιεὼν τοῦ Ἐμμανουήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τοῦ προηγουμένου. Ἦτο ἡλικίας μόνον 19 ἐτῶν.
- 37) Δεινόπουλος Ἰωάννης τοῦ Κωνσταντίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 20 ἐτῶν.
- 38) Δεινόπουλος Γεώργιος τοῦ Κων)τίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 22 ἐτῶν.
- 39) Δούμας Δημήτριος τοῦ Κωνσταντίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 28 ἐτῶν.
- 40) Κιάκος Κων)τίνος τοῦ Εὐστρατίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 34 ἐτῶν.
- 41) Κλωναριδῆς Νικόλαος τοῦ Δημητρίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 26 ἐτῶν.
- 42) Μπακιτζῆς Ἀνδρέας τοῦ Ἀναστασίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 20 ἐτῶν.
- 43) Κουτακτοῆς Εὐστράτιος τοῦ Ἐμμανουήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 31 ἐτῶν.
- 44) Λωλάκος Γεώργιος τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 22 ἐτῶν.
- 45) Μπεχτσόπουλος Κων)τίνος τοῦ Φιλίππου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων.
- 46) Τζιγέρας Ἀλέξανδρος τοῦ Γαβριήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 24 ἐτῶν.
- 47) Τζιγέρας Παναγιώτης τοῦ Γαβριήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 32 ἐτῶν.
- 48) Τουφεξόπουλος Δημήτριος τοῦ Γεωργίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 37 ἐτῶν.
- 49) Φωτακόπουλος Γεώργιος τοῦ Φωτίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 24 ἐτῶν.
- 50) Γεώργιος ἐκ Κοῆτης: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 22 ἐτῶν.
- 51) Χαμάλης Πολύδωρος τοῦ Κων)τίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 28 ἐτῶν.
- 52) Χαμάλης Γεράσιμος τοῦ Κων)τίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 26 ἐτῶν.
- 53) Καπετανίδου Βασιλικὴ τοῦ Ἀγαπίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947. Ἦτο παιδίσκη 14 ἐτῶν.
- 54) Ραίλης Νικόλαος τοῦ Ἀναστασίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947.
- 55) Γκουζέλης Γεώργιος τοῦ Δημητρίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947. Ἦτο ἡλικίας 43 ἐτῶν.
- 56) Κιορπαναγιώτης Παναγιώτης τοῦ Μιχαήλ: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν

συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947. Ἦτο ἡλικίας 40 ἐτῶν.

57) Ὀμουριάδης Νικόλαος τοῦ Ἀναστασίου: Ἐφρονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὴν 8.7.1947. Ἦτο ἡλικίας 21 ἐτῶν.

58) Εὐγενίδης Χρήστος τοῦ Παναγιώτου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Ἀγίας Φωτεινῆς — Ἐδέσσης κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 12.11.1947, εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν.

59) Ἀστρεϊνίδης Δημήτριος τοῦ Κωνσταντίνου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Μαλαμίδι (Βίτσι) κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 4.9.1948 εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

60) Κακαλέτσης Βασίλειος τοῦ Ἀνέστη: Ἐπεσεν εἰς μάχην περιοχῆς Καστοριάς κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 5.8.1948 εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν.

61) Σαγαράκης Πασχάλης τοῦ Πολυχρονίου ἐκ Διδυμοτείχου: Κατόκει εἰς Νέον Σκοπὸν (γαμβρός). Ἐπεσεν εἰς μάχην Γιάνναρος — Ἐβρου κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 10.6.1948 εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν.

62) Τσιγκρικής Δημήτριος τοῦ Βασιλείου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Καστανιάς Βερροιάς κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 13.5.1948 εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν.

63) Λουπάτατζης Ἀναστάσιος τοῦ Σταύρου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Βίτσι κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 26 9.1948 εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν.

64) Στανίτσας Ἀνέστης τοῦ Μιχαήλ: Ἐπεσεν εἰς μάχην Ἀετὸς — Ἀμυνταίου κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 3.9.1948 εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν.

65) Ἀστρεϊνίδης Κυριάκος τοῦ Ἐμμανουήλ: Ἐφρονεύθη ἐκ νάρκης συμμοριτῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρῶν — Βροντοῦς τὴν 25.11.1948 εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν.

66) Ἀναδολῆς Νικόλαος τοῦ Δημητρίου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Ναούσης κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 12.1.1949 εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν.

67) Λάζος Μαγκριώτης τοῦ Δημητρίου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Οὐζοῦν—Μπουροῦν κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 9.2.1949 εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν.

68) Ἀλεξανδρόπουλος Ἰωάννης τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Κρούσιον κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 11.6.1949 εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν.

69) Σκεύας Ἀθανάσιος τοῦ Σταύρου ἐξ Εὐκαρπίας Σερρῶν: Κατόκει εἰς Νέον Σκοπὸν (γαμβρός). Ἐφρονεύθη ἐκ νάρκης συμμοριτῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρῶν — Βροντοῦς τὴν 6.6.1949.

70) Μιχαλόπουλος Ἰωάννης τοῦ Στεφάνου: Ἐπεσεν εἰς μάχην Βερμίου κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 3.12.1949 εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν.

71) Χατζόπουλος Γεώργιος τοῦ Δημητρίου: Ἑλληνοαμερικανὸς Ἀεροπόρος: Ἐπεσεν εἰς Γερμανίαν.

72) Δοῦκογλου Δημήτριος: Ἑλληνοαμερικανὸς Ἀεροπόρος. Ἐπεσεν εἰς Γερμανίαν.

73) Κωστόπουλος Στ. Κώστας: Ἑλληνοαμερικανὸς. Ἐπεσεν εἰς Γερμανίαν.

ΕΘΙΜΑ ΣΚΟΠΟΥ

Ἐθιμα κοινωνικά.

Η ΒΑΠΤΙΣΙΣ

Δεκαπέντε ἕως εἴκοσι ἡμέρας μετὰ τὴ γέννησι τοῦ παιδιοῦ γινόταν ἡ βάπτισις του ἀπὸ ἀνάδοχο κοινὸ γιὰ ὅλη τὴν οἰκογένεια (κληρονομικόν). Τὸν ἀνάδοχο ὀνόμαζαν «σύντεκνο» ἢ «συντέκνισσα» ἂν ἦταν γυναῖκα.

Ἡ βάπτισις γινόταν Κυριακῇ ἢ Σάββατο πρωί.

Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ πῆγαινε ἡ μαμὴ νὰ καλέσῃ τὸν νουνὸ μὲ τὰ δῶρα «γεννητούρια». Ζάχαρη, κουφέτα, καφὲ κ' ἓνα δῶρο γι' αὐτὸν ποῦ θὰ βάπτιζε τὸ παιδί. Ἄν ἦταν ἄνδρας ὑποκάμισσο, κάλτσες, μαντήλι. Ἄν ἦταν γυναῖκα φόρεμα ἢ μπλούζα.

«Ἐχετε χαιρετισμοὺς πὲ τὴ νονά» ἔλεγε. Σᾶς καλεῖ νὰ βαφτῆστε τὸ παιδί».

Τὴν Κυριακῇ μετὰ τὴν ἐκκλησία θὰ γινόταν ἡ βάπτισις. Ἡ μαμὴ παίρνει τὸ παιδί καὶ μαζί ὅλοι οἱ συγγενεῖς, ὁ πατέρας, ὁ παπoύς, ἢ γιὰγιά καὶ πολλοὶ ἄλλοι καλεσμένοι πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία. Ἡ νονὰ ποῦ ἀπὸ μέρες ἔχει ἐτοιμάσει τὰ δῶρα τοῦ παιδιοῦ «τὸ χουμαγι» (1,5 πῆχυ χασοὶ τὸ κάνουν «κουκούλι» τὸ στολιζοῦν μὲ κορδέλλα ροῦζ ἢ θαλασσι καὶ ἓνα σταυρουδάκι. Μέσα σ' αὐτὸ βάζουν τὸ παιδί γυμνὸ ἀμέσως μετὰ τὴν βάπτισι, μία ἄλλαξιτσα χασεδένια, κάλτσες, παπουτσάκια, μπαλερίνα καὶ τὸ ρίξιμο (ἓνα κομμάτι ἔφασμα ἄσπρο μάλλινο ἢ μεταξωτό). Τὰ κάνει ἓνα μπόγο, βάζει σὲ μιὰ γαλακμὴν «μπακίρα» τὸ ζεστὸ νερὸ καὶ ξεκινάει γιὰ τὴν ἐκκλησία. Τὴν συνοδεύουν «ὁ σύντεκνος» αὐτὸς ποῦ θὰ βαπτίση καὶ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι καλεσμένοι.

Τὴν ὥρα ποῦ ὁ παπαῦς βαπτίζει τὸ παιδί ὁ νουνὸς λαδώνει τὸ στόμα του γιὰ νὰ γίνῃ καλλίφωνο.

Ὅταν τελειώνει τὸ μυστήριο μὲ πολλὴ προσοχὴ βάζουν ἐπάνω στοῦ παιδιοῦ τὸ «ρίξιμο» καὶ τὰ ἄλλα δῶρα τοῦ παιδιοῦ, ποῦ βρίσκονται στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ νουνοῦ, ὁ ὁποῖος κρατεῖ στὰ χέρια του δύο λαμπάδες ἀναμμένες. Μπροστὰ ὁ παπαῦς μὲ τὸν ψάλτη πίσω ὁ νουνὸς μὲ τὸ παιδί καὶ ὅλοι οἱ καλεσμένοι ξεκινοῦν γιὰ τὸ σπίτι. Ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ περιμένει στὴν πόρτα τοῦ δωματιοῦ της. Μόλις μπῆ μέσα ὁ νουνὸς παίρνει τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ της ἀφοῦ προηγουμένως κάνει τρεῖς μετάνοιες μὲ σταυρὸ μπροστὰ στοῦ εἰκόνημα καὶ τρεῖς χωρὶς σταυρὸ καὶ τῆς εὔχεται «νὰ μᾶς ζήση». Τὶς δύο λαμπάδες ποῦ κρατᾶ στὰ χέρια του καὶ φροντίζει νὰ πάη ἀναμμένες στοῦ σπίτι, τὶς σβύνουν στοῦ κρασι καὶ τὶς βάζουν στοῦ εἰκονοστάσι. Καὶ τὸ ρίξιμο τὸ κρεμοῦν ψηλά στὴν πόρτα γιὰ νὰ γίνῃ τὸ παιδί ψηλό. Ἀφοῦ ὅλοι καθήσουν στὶς θέσεις τους ἢ ἡ μητέρα βοηθουμένη ἀπὸ μιὰ ἢ δύο συγγενεῖς της κοπέλλες ἀρχίζει νὰ κερνάη

τοὺς καλεσμένους. Λουκούμια ἢ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ στίς γυναῖκες καὶ οὕς ο μεζὲ στοὺς ἄνδρες.

Πρὶν σηκωθοῦν νὰ φύγουν οἱ καλεσμένοι ὁ νουνὸς μοιράζει σὲ ὅλους «μαρτυριά» δραχμῆ. Φεύγουν μετὰ οἱ καλεσμένοι καὶ μόνον ὁ νουνὸς με τοὺς πολὺ στενοὺς συγγενεῖς μένουν γιὰ νὰ φᾶνε ὅλοι μαζί τὸ μεσημέρι.

Ὅταν μετὰ ἀπὸ δυὸ - τρεῖς ἡμέρες ἀλλάξουν τὸ παιδί, τὰ λαδωμένα ἐσώρουχά του πού τοῦ ἔβαλαν μετὰ τὴ βάπτισι, πηγαίνουν καὶ τὰ πλένουν στὸ ποτάμι, γιὰ νὰ πάρῃ τὰ λάδια τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ δωδεκαήμερου δὲν βαπτίζουν παιδιά γιὰ νὰ μὴν γίνουν «καλλικαντζαρόπλα».

Ο ΑΡΡΑΒΩΝ

Τὸ πιὸ σημαντικό μέσο στὴ ζωὴ τοῦ νέου καὶ τῆς νέας εἶναι ἡ ἀρραβῶνα, ὁ γάμος καὶ ἡ δημιουργία οἰκογενείας.

Ἡ ἀρραβῶνα γίνονταν πάντοτε με προξενεῖο.

Ὅταν ὁ νέος ἔχει διαλέξει τὴ νέα τῆς καρδιάς του καὶ θέλει νὰ τὴν ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, στέλνει στὸ σπίτι της προξενήτη.

Ὁ προξενήτης πηγαίνει πολλές φορὲς στὸ σπίτι τῆς ὑποψηφίας νύφης, με φανάρι ἀναμμένο ἕως ὅτου πετύχῃ τὸ σκοπὸ του. Χωρὶς ἀναμμένο φανάρι δὲν τὸν ἔμπαζαν στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὅταν ἦταν σύμφωνοι κατὰ τὰ ἄλλα κανόνιζαν καὶ τὸ ζήτημα τῆς προίκας «τράχομα» καὶ ἀλλάζαν τὰ «σοιμάδια». Σοιμάδι ἔλεγαν τὸ δακτυλίδι τῆς ἀρραβῶνας πού τὸ εἶχαν συνήθως καρφιτωμένο σ' ἓνα μαντήλι. Κάθε νέος καὶ νέα, ὅταν ἔφθαναν σὲ ἡλικία γάμου φρόντιζαν νὰ ἔχουν μέσα στὸ σεντούκι τους τὸ «σοιμάδι».

Ὁ προξενήτης παίρνει πρῶτα τὸ σοιμάδι τοῦ γαμπροῦ καὶ τὸ πηγαίνει στὴ νύφη. Ἐκεῖ τὸν ὑποδέχονται ὅλοι οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τὸν βάζουν νὰ καθῆσῃ σὲ μιὰ καλὴ θέσι. Σὲ λίγο βγαίνει ἡ νύφη φιλᾶ τὸ χέρι τοῦ προξενήτη καὶ παίρνει τὸ δακτυλίδι. Κερνοῦν καὶ περιποιοῦνται τὸν προξενήτη, ἐνῶ ἡ νύφη βγάζει τὸ δικὸ της δακτυλίδι ἀπὸ τὸ σεντούκι καὶ τὸ δίνει στὸν προξενήτη νὰ τὸ πᾶρῃ στὸν γαμπρό.

Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸν περιμένουν με μεγάλη ἀγωνία, διότι ὑπάρχει φόβος νὰ μὴ δεχθῇ ἡ νύφη, τὸ σοιμάδι τοῦ γαμπροῦ καὶ αὐτὸ εἶναι μεγάλη προσβολὴ γιὰ τὴν οἰκογενεία του.

Ὅταν ἔμπαινε ὁ προξενήτης γελαστὸς ἀρχίζαν ὅλοι νὰ χαιρώνται καὶ νὰ γελοῦν. Ἀντιλαμβάνονταν ὅτι ἡ νύφη δέχτηκε τὸ σοιμάδι. Ἐπαιρνε μετὰ ὁ γαμπρὸς τὸ δακτυλίδι ἀπὸ τὸν προξενήτη φιλώντας τὸ χέρι του καὶ ἀρχίζε τότε τὸ γλέντι πού κρατοῦσε ὡς τίς πρωινὲς ὥρες.

Μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρες οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης πηγαίνουν στὴν πόλη «κασαβᾶ» νὰ ψωνίσουν γιὰ τίς «πίσσιμες ἀρραβῶνες». Ἀγόραζαν δῶρα γιὰ ὅλους τοὺς συγγενεῖς, κάλτσες, μαντήλια, ὑποκάμισα γιὰ τοὺς ἄν-

δρες, μπλουζες, φορέματα, κάλτσες γιὰ τὶς γυναῖκες.

Τὴν ἡμέρα πού θὰ γινόταν οἱ ἐπίσημες ἀρραβῶνες μεγάλη κίνησης παρατηρεῖται στὸ σπίτι τῆς νύφης, γιὰ νὰ δεχθοῦν τὰ «συμπεθέρια». Ἔχουν συγκεντρωθῆ ὅλοι οἱ συγγενεῖς τῆς καὶ βοηθοῦν στίς ἐτοιμασίες νὰ περιποιηθοῦν ὅσο τὸ δυνατόν καλλίτερα καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὰ συμπεθέρια.

Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ἄλλες πάλι ἐτοιμασίες. Μαζεύονταν ἐκεῖ οἱ πιὸ στενοὶ συγγενεῖς του καὶ ὁ προξενήτης μαζί με τὴν γυναῖκα του καὶ ἂν εἶναι ἀνύπαντρος με τὴ μάνα του ἢ τὴν ἀδελφή του, γιὰ νὰ πᾶνε στὸ σπίτι τῆς νύφης.

Ὁ προξενήτης μαζί με τὴ γυναῖκα πού τὸν συνοδεύει ἐτοιμαζοῦν τὰ πανέρια με τὰ δῶρα πού θὰ προσφέρουν στὴ νύφη καὶ τοὺς δικούς τῆς. Τὰ στολίζουν με δαντέλες καὶ κεντήματα.

Τὰ πανέρια πού συνήθως ἦταν δύο, παίρνουν τὸ ἓνα ὁ προξενήτης καὶ τὸ ἄλλο ἡ γυναῖκα πού τὸν συνοδεύει. Με μεγάλη ἐπισημότητα καὶ με ἀναμμένα φανάρια, ἡ ὥρα 10 περίπου βραδυνὴ ὅλο τὸ συγγενικὸ «ἀλάι» ξεκινᾷ γιὰ τὸ σπίτι τῆς νύφης, ὅπου τοὺς περιμένουν με τὶς πόρτες ὀλάνοιχτες. Μπαίνουν μέσα τὰ συμπεθέρια, χαιρετιοῦνται με τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τοὺς βάζουν νὰ καθῆσουν στίς πιὸ ἐκλεκτὲς θέσεις. Ὁ γαμπρός πρὶν καθῆση φιλά τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς. Ὅταν ὅλοι πάρουν τίς θέσεις τους, σηκώνεται ὀρθίος ὁ προξενήτης καὶ λέγει με δυνατὴ φωνὴ γιὰ νὰ τὸν ἀκούη ὅλο τὸ «ἀλάι».

«Ἐέρτε γιατί γήραμ ἐδῶ στὸ σπὶτ' σας»;

«Ὁχ' δὲν ξέρομ' ἀπαντοῦν οἱ γονεῖς τῆς νύφης».

«Νὰ σᾶς τὸ πῶ γῶ» λέει ὁ προξενήτης.

«Τῆ τάδε ὁ γιυὸς ἀρραβωνιάζεται πόψα καὶ παίρνει τὴ τάδε τὴ θυγατέρα μ' εἴκοσι λίρες τράχαμα. Γεῖστε δεχτοὶ γοῦλ' σας».

«Δεχτοί, δεχτοί, δῶστε νὰ πιοῦμ' ἀπαντοῦν οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης».

Ἡ νύφη πού μέχρι τὴ στιγμή ἐκείνη ἦταν κομμμένη σὲ μιὰ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ θγαίνει στολισμένη καὶ ντυμένη με τὸ καλλιτέρο τῆς φουστάνι καὶ καλωσορίζει τοὺς ξένους. Φιλεῖ πρῶτα τὸ χέρι τοῦ γαμπροῦ ἔπειτα τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς καὶ κατόπιν ὅλων τῶν ἄλλων συγγενῶν με τὴ σειρά. Ἀπὸ τὸν καθένα πού τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι παίρνει καὶ ἓνα «μπαξίσι» (δῶρο, νόμισμα ἢ φλουρί). Με τὴν βοήθεια κατόπιν μιᾶς κοπέλλας κερνάει τοὺς καλεσμένους ἀρχίζοντας πάλι πρῶτα ἀπὸ τὸν γαμπρό, τὸν πεθερό, τὴν πεθερᾶ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅλους τοὺς ἄλλους. Μόλις τελειώσει τὸ κέρασμα κάθεται ἐπίσημα πλέον γιὰ πρώτη φορὰ, ντροπαλὴ καὶ με μάτια χαμηλωμένα, πλάι στὸ γαμπρό. Μετὰ ἀπὸ λίγο ἀρχίζει νὰ κερνά ὁ γαμπρός με τὴν βοήθεια τῆς νύφης.

Μετὰ τὰ κέρασματα καὶ τὶς σχετικὲς συζητήσεις τὸ ἀλάι τοῦ γαμπροῦ παίρνει τὰ δῶρα τῆς νύφης μέσα στὰ καλοστολισμένα πανέρια καὶ ἐπιστρέφει στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ συνεχίζεται τὸ γλέντι ἕως τὸ πρωί. Μόνο ὁ

γαμπρός λείπει ἀπὸ τὸ γλέντι αὐτό, διότι μένει στὸ σπίτι τῆς νύφης.

Τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν ἀρραβώνα, ὁ γαμπρός ἀφοῦ ψωνίσῃ κρέας ψάρια καὶ ἄλλα τρόφιμα, πηγαίνει στὸ σπίτι τῆς νύφης. Γιὰ πρώτη φορὰ μὲ ἔξοδα δικὰ του τρώγει μὲ τοὺς καινούργιους συγγενεῖς του.

Μετὰ τὸ φαγητὸ οἱ δύο νέοι κάνουν τὴν πρώτη τους ἐμφάνισι ἐπίσημα στὴ βόλτα τοῦ χωριοῦ.

Ο ΓΑΜΟΣ

Γεμάτη κόπους καὶ ἀγωνία εἶναι ἡ προετοιμασία τοῦ γάμου πὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πέμπτη καὶ τελειώνει τὴν Δευτέρα.

Ἡ νύφη πρέπει νὰ ἔχῃ ἔτοιμα τὰ δῶρα πὸ θὰ προσφέρῃ σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμπροῦ.

Τὴν Πέμπτη πηγαίνουν τὴν νύφη στὸ «χαμάμ» νὰ κάνῃ τὸ λουτρό της. Ἐπειτα τὴν χτενίζουν, τὴ βάφουν μὲ κινᾶ (κόκκινη βαφή) τὰ νύχια, βάφουν μὲ ἄλοιφες τὰ μαλλιά της τὰ φρύδια καὶ ματοτσιουρα.

Τὸ Σάββατο πρῶτ' ἓνα ἀγόρι καὶ ἓνα κορίτσι, κρατώντας στὸ χέρι τους ἀπὸ ἓνα μαντήλι κεντημένο μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι γαρύφαλλα τυλιγμένα σὲ τσιγαρόχαρτο, γυρίζουν σ' ὄλο τὸ χωριὸ καὶ καλοῦν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους στὸ γάμο. Προσφέρουν τὰ γαρύφαλλα καὶ λένε «προσκυνίσματα πὲ τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφ' νὰρτῆτε στὴ χαρὰ σου».

Τὴν ἴδια ἡμέρα τὸ πρῶτ' στὸ σπίτι τῆς νύφης μεγάλη κίνησι παρατηρεῖται. Γέλια, τραγούδια, φωνές γεμίζουν τὸ σπίτι. Εἶναι οἱ φίλες οἱ ὁποῖες μαζεύτηκαν γιὰ νὰ στολίσουν τὴν προῖκα τῆς νύφης. Βγάλουν ἀπὸ τὰ σεντόνια τὰ καλοκεντημένα ρούχα καὶ τὰ στολίζουν μὲ πολὺ γούστο καὶ τέχνη γιὰ νὰ φανῇ ἡ προκοπὰ της. Ὅλη τὴν ἡμέρα μπαμβογαίνουν στὸ σπίτι, βλέπουν καὶ κρίνουν τὰ ἔργα τῆς νύφης, πὸ ἀπὸ παιδοῦλα ἀρχισε νὰ κεντᾶ μὲ κρυφὸ καμάρι, γιὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴ μεγάλη αὐτὴ στιγμή. Σὲ κάθε ἔπαινο καὶ σὲ κάθε καλὸ λόγο πὸ θγαίνει ἀπὸ τὶς κοπέλλες πὸ μὲ πολλὴ προσοχὴ ἐξετάζουν τὰ προικιά, χαμογελᾶ μὲ ἱκανοποίησι.

Ἄργα τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου ἀμάξια στολισμένα, σταλμένα ἀπ' τὸν γαμπρὸ, φθάνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης νὰ πάρουν τὴν προῖκα της. Οἱ φίλες της προσπαθοῦν στὸ ἐπάνω μέρος νὰ βάλουν τὰ πιὸ ὁμορφα γιὰ νὰ φαίνονται. Ἐπάνω, ἐπάνω κάθονται ἀγόρια καὶ κορίτσια καὶ μὲ φωνές καὶ τραγούδια, περνοῦν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ κατευθύνονται στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ ξεφορτώνεται ἡ προῖκα καὶ ἀκολουθεῖ διασκέδαση μὲ χοροὺς καὶ τραγούδια. Μετὰ τὸ γλέντι γινόταν τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ, πὸν κρατοῦσε πολλὴν ὥρα ἐνῶ οἱ φίλοι του ἔπιναν καὶ τραγουδοῦσαν τὸ συνηθισμένο τραγούδι.

«Βαρβερεμι τὰ ξουράρια σου καλὰ νὰ τ' ἀκονίζης,
νὰ μὴ ματώσης τὸ γαμπρὸ γιὰτὶ εἶναι ἁμαρτία».

Μετὰ τὸ γαμπρὸ ξυρίζουν καὶ τὸν παράγαμπρο καὶ ἡ παρέα διαλύεται.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ ὁ παράγαμπρος μὲ τὴ φιλικὴ του παρέα πηγαίνουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Μπαίνουν μέσα, τὸν χαιρετοῦν καὶ τοῦ λένε: «Χαιρετισμούς πολλοὺς πὲ τὴ νύφ'».

Κάθονται λίγη ὥρα καὶ ἀρχίζουν μετὰ νὰ στολίζουν τὸν γαμπρό. Ἐκεῖνοι ποὺ θ' ἀναλάβουν νὰ στολίσουν τὸν γαμπρό πρέπει νὰ ἔχουν καὶ τοὺς δύο γονεῖς των καὶ νὰ εἶναι καὶ πρωτοστέφανοι.

Βάζουν τὸ γαμπρὸ νὰ πατήση μέσα σ' ἓνα «σιδεροσίני» (ταφι) ποὺ μέσα ἔχουν ρίξει κουφέτα, ρῶζι, δεκάρες, διάφορα ἄλλα μικρὰ νομίσματα καὶ φλουριά. Ἀρχίζει τὸ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ τὸ ὁποῖον συνοδεύεται μὲ διάφορα τραγούδια καὶ ποιήματα.

«Δῶσε μ' μάναμ τὸ χέρι σου, δῶσεμ καὶ τὴν εὐχὴ σου
καὶ πὲς πὼς δὲν μὲ γέννησες καὶ δὲν μείγες παιδί σου».

Προτοῦ τοῦ φορέσουν τὸ σακκάκι τοῦ περνοῦν ἓνα ἀτσαλένιο μαχαίρι ἀπὸ τὰ δύο μανίκια τρεῖς φορές, γιὰ νὰ εἶναι ἀτσαλένιος καὶ πάντα νικητὴς νὰ βγαίνει ὁ γαμπρός.

Ὅταν τελειώσει τὸ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ τέσσαρες - πέντε φίλοι τὸν «ἀξιώνουν». Τὸν σηκώνουν ψηλὰ καὶ τοῦ λένε: «Τάξε γαμπρὲ τώρα νὰ σὲ κατεβάσουμε». Ὁ γαμπρὸς τάζει ὅσα μπορεῖ πιὸ πολλὰ: ποτάμια, χωράφια, βουνά, μεξέδες, λουκάνικα, σουτζούκια κλπ. γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τοὺς φίλους του νὰ τὸν κατεβάσουν. Κατόπιν περιποιοῦνται καὶ τὸν παράγαμπρο. Γαμπρὸς καὶ παράγαμπρος μοιράζονται μετὰξὺ τους τὰ περιεχόμενα τοῦ ταφιοῦ καὶ τὰ βάζουν στὶς τσέπες τους. Ἀκολουθοῦν κεράσματα, χοροὶ καὶ τραγούδια. Ὁ παράγαμπρος παίρνει πάλι τὴν παρέα του καὶ πηγαίνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης, γιὰ νὰ τῆς πῆ τὰ δέοντα «πὲ τὸ γαμπρό». Ἐκεῖ βρίσκουν τὴ νύφη μὲ τίς φίλες τῆς σ' ἓνα δωμάτιο νὰ τὴν ντύνουν ἐνῶ στὸ διπλανὸ παίζουν τὰ ὄργανα, χορεύουν καὶ τραγουδοῦν.

Χαρὰ στὰ μάτια τοῦ γαμπροῦ, ποὺ διάλεξε τὴ νύφη
γ' ἡ νύφη εἶναι μάλαμα καὶ ὁ γαμπρὸς διαμάντι
κι' ὁ κουμπάρος διαμαντόπετρα, ποὺ λάμπει σὰν τὸν γήλιο
Νὰ ζῆστε νὰ γεράσετε καὶ ν' ἀσπρομαλλιιάσετε.
Πλῶσε γαμπρὲ τὸ χέρι σου καὶ κᾶμε τὸ σταυρό σου
καὶ κᾶμε τὸ σταυρό σου νὰ ζῆ τὸ στέφανό σου.
Γ' ἡ καρδιά μ' ἐν κλειδαμένη, μὲ σαράντα δυὸ κλειδιά
δὲν ἀνοίγει μ' ἀνοιχτάρια, δὲν ἀνοίγει μ' ἀντικλεῖδι
μὲ νιασιαμένα ἀνοίγει χέρια καὶ φίρφιρο ποτήρι.

Ντύνουν τὴ νύφη καὶ πρὶν τῆς φορέσουν τὰ παπούτσια τῆς κάθε κορίτσι φροντίζει νὰ γράψῃ τ' ὄνομά του, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ παπουτσιοῦ. Ἄν τὸ ὄνομα δὲν σβύσῃ, γιὰ ἓνα ὄρισμένο χρονικὸ διάστημα σημαίνει ὅτι τὸ κορίτσι γρήγορα θὰ παντρευθῆ.

Ὁ παράγαμπρος μὲ τὴν παρέα του ἀφοῦ κεραστοῦν καὶ χορέψουν μερικoὺς χοροὺς στὸ σπίτι τῆς νύφης, ἐπιστρέφουν καὶ πάλι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ἀπ' ὅπου διαλύονται.

Τὸ ἀπόγευμα περὶ τίς τέσσερες μὲ πέντε ἢ ὡρα μαζεύονται ὅλοι οἱ καλεσμένοι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ ὅλοι μαζί ξεκινοῦν μὲ τὰ βιολιά νὰ πάρουν τὴ νύφη. Μπροστά ὁ γαμπρὸς συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν παράγαμπρο πίσω ὁ κοιμπάρος καὶ οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅλοι οἱ ἄλλοι καλεσμένοι φθάνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὁ παράγαμπρος προσφέρει στὴ νύφη ἀνθοδέσμη καὶ πετάει ἐπάνω της σταυρωτὰ ρῦζι, κουφέτα καὶ ἄλλα γλυκὰ ποὺ πήρε ἀπὸ τὸ ταψί ποὺ εἶχαν βάλει τὸ γαμπρὸ γιὰ νὰ τὸν ντύσουν. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ γαμπρὸς. Ὁ κοιμπάρος πάλι βάζει ἐπάνω στὸ στηῆθος τῆς νύφης καὶ στὸ πέλλο τέλια σταυρωτὰ.

Βγαίνουν κατόπιν ὅλο τὸ ἀλάϊ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, τοὺς κερνοῦν, χορεύουν καὶ τραγουδοῦν.

Σήμερα γάμος γίνεται, σήμερα μαύρη μέρα

Σήμερα ξεχωρίζονται μάνα καὶ θυγατέρα.

Ἡ νύφη χαιρετάει τὸ σπίτι μὲ τρία προσκυνήματα καὶ ὅλοι μαζί ξεκινοῦν γιὰ τὴν ἐκκλησία μὲ τὰ ὄργανα μπροστά. Βάζει καὶ τὴν νύφη κοντὰ του τῆς σταυρώνει τὰ μικρὰ δάκτυλα καὶ ἀρχίζει ἡ ἱεροτελεστία. Τελειώνει ἡ στέψις καὶ προχωροῦν γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὸ δρόμο ποὺ περνοῦν ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τίς πόρτες πετοῦν ρῦζι, σιτάρι καὶ εὐχονται «καλὴ ζωὴ» «ὄσα κουκιά, τόσα παιδιά» καὶ πολλὰς ἄλλες τέτοιες εὐχές. Φθάνουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὴν πόρτα τοὺς περμένει ἡ πεθερὰ μ' ἓνα ταψί στὸ χέρι κι' ἓνα μπουκάλι κρασί. Προσφέρει στὴ νύφη τὸ ψωμί καὶ στὸ γαμπρὸ τὸ κρασί. Τὰ ὄργανα παίζουν καὶ δυὸ παλληκάρια μ' ἀναμμένα σπαρματισέτα στὰ χέρια χορεύουν (ἀρκοιοῦσαι). Μπαίνουν μέσα στὸ σπίτι κερνοῦν τὸν κόσμο καὶ ἀρχίζει τὸ γλέντι ποὺ κρατᾶει συνήθως μέχρι τὸ πρωί. Τὴ Δευτέρα τὸ πρωὶ πάλι μαζεύονται οἱ στενοὶ συγγενεῖς καὶ γίνεται τὸ μεσημέρι τραπέζι μὲ τὸ σχετικὸ γλέντι. Τρεῖς μέρες ὁ γαμπρὸς δὲν βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὴν Τετάρτη πηγαίνει ὁ παράγαμπρος καὶ τὸν βγάζει ἔξω. Ὁ γαμπρὸς δὲν γυρίζει πίσω στὸ σπίτι ἀν δὲν ἀγοράσῃ κάτι γιὰ τὸ νοικοκυριό, μασιά, τσιμπίδα ἢ κάτι ἄλλο σιδερικὸ. Τὴν Κυριακὴ βγαίνει καὶ ἡ νύφη ἔξω μαζί μὲ τὸν γαμπρὸ.

Πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία καὶ μετὰ τὸ σχόλασμα «γειτονεύνα» (ἐπισκέπτονται) τοὺς γονεῖς τῆς νύφης. Ἐκεῖ τρῶνε τὸ μεσημέρι, περνοῦν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὸ βράδυ κοιμοῦνται στὰ γονικά τῆς νύφης.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Ὅπως σὲ ὅλες τίς κοινωνικὰς τοὺς ἐκδηλώσεις οἱ Σκοπιανοὶ ἔτσι καὶ στὸν θάνατο εἶχαν ὠρισμένους τοπικὰς συνήθειες.

Ὅταν πέθαινε κανεὶς, ἀφοῦ τὸν ἄλλαξαν καὶ ἔκλειναν τὸ στόμα, τοῦ ἔβαζαν ἓνα κεραμίδι καὶ τὸν τοποθετοῦσαν στὸ φέρετρο. Δίπλα στὸ φέρετρο καθόταν ἓνας ποῦ τελείωσε τὸ σχολεῖο καὶ διάβαζε τὸ ψαλτήρι. Μετὰ 24 ὥρες πήγαιναν τὸν νεκρὸ στὸ νεκροταφεῖο καὶ τὸν ἔθαπταν. Τὸ ἴδιο κάνουν οἱ Σκοπιανοὶ καὶ στὴν νέα τους Πατρίδα.

Μετὰ τὸν ἐνταφιασμό, ἐπὶ σαράντα ἡμέρες συνέχεια πηγαίνουν οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος στὸ μνήμα, θυμιάζουν, ἀνάβουν κεριὰ καὶ κλαίνε (γχομαίζνα) τὸ νεκρὸ.

Μαζί τους παίρνουν οὔζο καὶ κρασί καὶ ὅποιον συναντήσουν στὸ δρόμο τοῦ δίνουν νὰ πιῇ γιὰ νὰ συγχωρέσῃ τὸν πεθαμένο. Πίνει ὁ διαβάτης καὶ λέγει: «Θεὸς συχωρέστον».

Κατὰ τὴν λαϊκὴ δοξασία τὶς σαράντα αὐτὲς ἡμέρες ἡ ψυχὴ (τὸ πλέμα τοῦ ἀνθρώπου) γυρνᾷ ἐλεύθερο στὸν ἀέρα, στὰ σπίτια παντοῦ. Μετὰ σαράντα ἡμέρες ἡ ψυχὴ κλείνεται στὸν παράδεισο ἢ στὴν κόλασι καὶ λημονιέται.

Στὶς σαράντα ἡμέρες, στοὺς τρεῖς μῆνες, στὸ ἑξάμηνο, γίνεται μνημόσυνο. Στὰ τρία χρόνια γίνεται τὸ ξέχωμα τοῦ νεκροῦ.

Βγάζουν ἀπὸ τὸ μνήμα τὰ κόκκαλα τοῦ νεκροῦ, τὰ πλύνουν μὲ κρασί, τὰ διαβάζουν καὶ τὴν ἐπομένη τὰ ξαναβάζουν στὸ μνήμα. Ἄν κατὰ τὸ ξέχωμα εὑρισκαν δακτυλίδι ἢ ἄλλο χρυσαφικὸ δικαιούται νὰ τὸ πάρῃ αὐτὸς ποῦ ξέχωσε τὸν νεκρὸ. Ἄν οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ τὸ θέλουν γιὰ ἐνθύμιο οἰκογενειακὸ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώσουν τὴν ἀξία του στὸν ἄνθρωπο ποῦ ξέχωσε τὸν νεκρὸ.

ΕΘΙΜΑ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑ

Οἱ παλhoὶ Σκοπιανοὶ ἔδιναν μεγαλύτερη σημασία στὶς θρησκευτικὲς γιορτὲς. Τὶς γιόρταζαν ὅλες, μικρὲς καὶ μεγάλες καὶ διέκοπταν κάθε ἐργασία. Ὅταν τὴν ἑσπέρα τῆς παραμονῆς καὶ κάθε Σαββάτου κτυποῦσε ἡ καμπάνα γιὰ τὸν ἑσπερινό, ἄνδρες καὶ γυναῖκες σταματοῦσαν τὴ δουλειά τους. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ἄφηναν τὸ ὄργωμα ἢ ἄλλη ἀγροτικὴ ἐργασία καὶ γυροῦσαν στὸ σπίτι, οἱ δὲ γυναῖκες παρατοῦσαν τὸ γνέσιμο, τὸ πλέξιμο ἢ τὸ κέντημα, ἄναβαν τὴν καντήλα τῆς Παναγίας καὶ καταγινόταν μὲ τὴν καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ θ' ἀναφέρωμεν ὀρισμένες γιορτὲς στὶς ὁποῖες οἱ Σκοπιανοὶ ἔδιναν ἰδιαιτέρη σημασία, καθὼς καὶ διάφορα ἔθιμα προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, ποῦ ἢ φαντασία τῶν ἄπλοικῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἐδημιούργησε γύρω ἀπ' αὐτὲς.

Α'. Χειμερινὲς εορτὲς.

1) Τῆς Ἀγίας Βαρβάρας (4 Δεκεμβρίου). Ἐορτὴ γιὰ τὰ παιδιά. Πίστευαν οἱ Σκοπιανοὶ ὅτι ἡ Ἀγία Βαρβάρα φυλάγει τὰ παιδιά ἀπὸ

τὴν ἡμέρα. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ γυναῖκες ποῦ εἶχαν μικρὰ παιδιά τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἔκαναν κόλυθα (βαρθάρα) μὲ σιτάρι καὶ καλαμπόκι πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας Βαρθάρας. Γιὰ νὰ θγάλουν δὲ τὰ παιδιά τὴν ἡμέρα γλυκὰ (ἐλαφρὰ) ἔκαναν «λουκούμα» καὶ τὰ ἐμοίραζαν ἀνήμερα τῆς Ἁγίας Βαρθάρας. Τὰ «λουκούμα» τὰ ἔκαναν μὲ ζιμάρι, τὸ ὁποῖον ἔκοθαν σὲ μικρὰ κομμάτια τὰ ἐπλασαν λίγο, τὰ ἔδιναν σχῆμα στρόγγυλο, τὰ τοποθετοῦσαν σ' ἓνα ταπι ἀλειμμένο μὲ σαμόλαδο καὶ τὰ ἔστελναν στὸ φούρνο. Ὅταν τὰ ἔβγαζαν ἀπὸ τὸ φούρνο ἔροιχναν ἐπάνω πετμέζι καὶ καρύδια κοπανισμένα.

Ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ Σκοποῦ φρόντιζαν ἀπὸ τὸ καλοκαίρι ἀκόμη νὰ γνέσουν ὅλα τὰ μαλλιά τους ποῦ εἶχαν ἀγοράσει γιὰ τὶς ἐργασίες τοῦ ἀργαλιοῦ, γιὰ νὰ μὴ βρῆ μαλλι ἢ Ἁγία Βαρθάρα ὅταν ἔλθῃ καὶ κάνει τὴ φωλιά της. Μένει δηλαδὴ στὸ σπίτι σὰν ἡμέρα.

2) Τοῦ Ἁγίου Νικολάου (6 Δεκεμβρίου). Ἑορτὴ τῶν Ναυτικῶν. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἦταν καρδοκόρης (Γκεμτζῆς) γι' αὐτὸ καὶ εἶναι προστάτης τῶν ναυτικῶν.

Τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγ. Νικολάου οἱ γυναῖκες ἔκαναν κόλυθα καὶ πίττα χωρὶς μαγιὰ «ἀλιπαναύατη» τὴν ὁποία παραχώνανε στὴν φωτιά καὶ τὰ πηγαιναν στὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Τὴν ἄλλη ἡμέρα γινόταν πανηγύρι.

Γιὰ τὶς τρεῖς συνεχόμενες γιορτές, τὴν Ἁγία Βαρθάρα, Ἅγιο Σάββα καὶ Ἅγιο Νικόλαο, ἔλεγαν τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴ φράση: «Ἁγία Βαρθάρα βαρβαρῶν, Ἁγία Σάββας σαβανῶν, Ἁγίος Νικόλαος παραχῶν». Πρόσεχαν δὲ νὰ μὴ κρουολογήσουν τὶς μέρες ἐκεῖνες ποῦ ἔκανε δυνατὸ κρύο.

3) Τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνοῦ (12 Δεκεμβρίου). Ἑορτὴ τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ κεραμοποιῶν, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν καὶ συλλειτουργοὺς τὴν ἡμέρα αὐτή. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος Σπυριδών θεραπεύει τὰ σπειριά. Γι' αὐτὸ ὅποιος εἶχε σπειριά πῆγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν ἔκανε καμμιά ἐργασία.

Ἐλεγαν ἐπίσης ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνοῦ καὶ μετὰ ἡμέρα ἀρχίζει νὰ μεγαλώνῃ ἓνα - ἓνα σπειρί.

4) Τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου (15 Δεκεμβρίου). Ἅγιος βοηθὸς τῶν τικτουσῶν καὶ φιλακισμένων. Πίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος «ξελεφτερώνει» μὲ τὸ καλὸ τὶς ἐτοιμόγενες, γι' αὐτὸ ὅσες ἦταν σ' ἐνδιαφέρουσα κατάστασι, τὸν γιόρταζαν καὶ τοῦ ἄναβαν λαμπιάδες.

5) Τοῦ Ἁγίου Μοδέστου (18 Δεκεμβρίου). Ἑορτὴ τῶν γεωργῶν. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος Μόδεστος ἦταν γεωργός, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι προστάτης τῶν γεωργῶν. Συνήθιζαν νὰ κάνουν κόλυθα διαδικα. Τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Μοδέστου μὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τέσσερες καλοὺς γεωργοὺς τοῦ χωριοῦ μάζευαν χρήματα ἀπ' ὅλους τοὺς χωριανοὺς γιὰ νὰ κάνουν συλλειτουργο. Μὲ τὰ χρήματα ἐκεῖνα ἀγόραζαν σιτάρι, ζάχαρη καὶ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο χρειαζόταν γιὰ νὰ στολίσουν τὰ κόλυθα καὶ ἀλεύρι γιὰ νὰ κάνουν λειτουργίες.

Εἰδικῆς γυναῖκες καὶ ὠρισμένοι ἄνδρες στόλιζαν δύο σινιά (σιδεροσί-

νια) κόλυβα. Ἐπάνω ζωγράφιζαν μὲ χρυσᾶ κουφέτα «ζαχαροκούκλια» δυὸ βώδια κι ἓνα ἄλεκτρο.

Ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Μοδέστου, πρωὶ-πρωὶ δύο ἄνδρες τὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία. Ὅταν τελειώνει ἡ θεία λειτουργία ἔπαιρναν πάλι τὰ «σινιά» δύο ἄνδρες καὶ τὰ πήγαιναν σὲ δύο κεντρικὰ καφενεῖα. Ἐκεῖ μαζεύονταν ὅλοι ὅσοι εἶχαν δώσει χρήματα καὶ παίρνανε κόλυβα μέσα σ' ἓνα φακελάκι καὶ ἄρτο ἓνα κομματί. Τὸν ἄρτο αὐτὸ τὸν ἔτριβαν μέσα στὸν «γιαρμὰ» καὶ τὸν τάζαν τὰ ζῶα.

6) Τῶν Ταξιαρχῶν Ἁγ. Στράτζος (8 Νοεμβρίου). Τὴν παραμονὴ ὅλα τὰ σπίτια ἔστελναν μ' ἓνα παιδί σὲ μιὰ ρεματιά ἔξω ἀπὸ τὸ Σκοπὸ, κοντὰ στοῦ «Σωφρόνιο τὸ πηγάδι» ἓνα ὀτιδήποτε πουλερικῶ. Ἐκεῖ πλάϊ σ' ἓνα δένδρο καθόταν ἓνας καὶ δυὸ καμιὰ φορὰ ἄνδρες (δὲν ἦταν ὠριαμένοι). Αὐτοὶ ἔσφαζαν τὸ πουλί, ἔπαιρναν τὸ κεφάλι καὶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ ἔδιναν στὸ παιδί, τὸ ὅποῖον πήγαινε στὸ σπίτι καὶ τὸ μαγεύεσαν.

7) Γιορτὲς τοῦ Δωδεκαημέρου. Τὰ «Δωδεκάμερα» ἢ «Χριστόμερες» ἢ «καλικαντζαρόμερες» ἦταν ἡμέρες χαρᾶς καὶ διασκεδάσεως γιὰ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς Σκοπιανούς. Τὰ σαβούλια καὶ τὰ «παιχνίδια» ἢ «κλήματα» δὲν ἔπαιναν καθόλου ὅλο τὸ δωδεκάμερο. Παρέες-παρέες γύριζαν οἱ ἄνδρες μὲ τὰ ὄργανα στὰ σπίτια γιὰ νὰ εὐχηθοῦν τοὺς γιορτάζοντες. Οὔτε τὸ κρύο τὸ βαρὺ φοβόντανε οὔτε τὰ χιόνια ποὺ «μπόγια» ἦταν στρωμένα κάτω τοὺς τρόμαζαν. Ἔτσι οἱ μαχαλάδες ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τραγούδια, νταβούλια, ζουρνάδες καὶ κλαρίνα.

Γύρω ἀπὸ τίς ἡμέρες τοῦ δωδεκαημέρου πλῆθος ἀπὸ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες εἶχαν δημιουργήσει οἱ ὅποιες ἐπηρεάζαν πολὺ τὴ ζωὴ τους κατὰ τίς ἡμέρες αὐτές.

Ὅλο τὸ δωδεκάμερο δὲν ἔπλυναν ροῦχα οὔτε λούζονταν, περίμεναν, πρῶτα νὰ φωτιστοῦν τὰ νερά. Δὲν ἔβγαιναν ἔξω χωρὶς φωτιά, γιατί πίστευαν ὅτι τρέχουν ἔξω ὅλα τὰ κακά. Αὔκοι καὶ ἄλλα ἀγρίμια. Μόλις ὁμως ἀναβαν τὸ φῶς σκορπίζονταν «σκαμίζδαν» ὅλα. Σκουπίδια καὶ στάχτες δὲν ἔρριχναν ἔξω. Τὰ μάζευαν σ' ἓνα τενεκὲ καὶ τὰ πετοῦσαν ὅταν τελειώνει τὸ δωδεκάμερο. Δώδεκα μέρες δὲν ἔκοβαν μὲ τὸ ψαλίδι. Τὸ ἔδεναν καὶ τὸ κρεμοῦσαν σ' ἓνα μέρος. Ὅπως εἶναι κλειστὸ τὸ ψαλίδι ἔτσι νὰ εἶναι καὶ «οἱ λῦν' ὁ στόμας σου κλειστός».

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ δωδεκαημέρου ἐπίστευαν ὅτι κυκλοφοροῦν στοὺς δρόμους καὶ στὰ σπίτια καλικαντζαροὶ «Καρκαντζάδες». Τοὺς φανταζόταν σὰν ἀνθρώπους ψηλοὺς, ἀδύνατους, πολὺ μαύρους καὶ κακομοιριασμένους. Ἔρχονται τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ φεύγουν τῶν Φώτων. Μπαίνουν στὸ σπίτι ἀπὸ τὴν καπνοδόχο «τζάκι». Γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ μποῦν μέσα στὸ σπίτι ἔβαζαν τὰ λανάρια στὴν καπνοδόχο γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ καρκαντζάδες καὶ νὰ φύγουν. Ἐπειδὴ τοὺς φανταζόταν νὰ κυκλοφοροῦν καὶ στοὺς δρόμους ἔλεγαν ὅτι τὸ βράδυ ἀνέβαιναν στοὺς ὄρους τῶν περαστικῶν.

Τὸ παιδί πού γεννιόταν τὴν παραμονή τῶν Χριστουγέννων τὸ ἔλεγαν «καρκαντζέλ».

Τὸ δωδεκάμερο δὲν ἐβάπτιζαν παιδιά γιὰ νὰ μὴ θρηνολοκιάσουν. Ἐπίστευαν ἐπίσης ὅτι θρηνολοκιάζουν καὶ ὅσοι πεθαίνουν τὸ δωδεκάμερο. Στὴν προσπάθειά του ὁ λαὸς νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸ ἔπλασε τὸν ἀκόλουθο μῦθο: Στὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια, στὸ στόμα τοῦ πεθαμένου ἔβαζαν ἓνα «παρὰ» γιὰ νὰ πληρώσῃ τὸν Χάρο πού θὰ τὸν περνοῦσε στὸν ἄλλο κόσμο. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο τὸ Κράτος ἦταν Χριστιανικὸ (Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία) καὶ τὸ νόμισμα εἶχε ἐπάνω σταυρό. Ἡ συνήθεια αὐτὴ συνεχίστηκε καὶ στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, μὲ νόμισμα τούρκικο. Ἀπὸ τότε φάνηκαν καὶ οἱ «θρηνολοκιά». Φόβος καὶ τρόμος ἔπιασε τοὺς Χριστιανούς. Πολλοὶ ἄφηναν τὰ σπίτια τους καὶ τὰ χωριά τους καὶ πήγαιναν ἄλλου. Ἔτσι ἐρημώθηκε καὶ τὸ Καστρο, ἓνα χωριὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ, στὴ θέσῃ ὁ «Καλὲς τῆς Ἁγία Σωτήρας». Αὐτὸ τοὺς ἔκανε νὰ σκεφθοῦν ὅτι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ ἦταν τὸ νόμισμα, πού δὲν εἶχε ἐπάνω σταυρό. Ἀπὸ τότε τὸ ἀντικατέστησαν μ' ἓνα μικρὸ σταυρὸ ἀπὸ κερί.

Ἡ συνήθεια αὐτὴ τοῦ κερένιου σταυροῦ συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Σχετικὰ μὲ τὴν πρόγνωση τοῦ καιροῦ ἔλεγαν τὸ ἑξῆς: Ἡ πρώτη μέρα τοῦ Δωδεκαήμερου δείχνει τί καιρὸ θὰ κἀνῃ τὸν Μάρτιο, ἡ δευτέρη τὸν Ἀπρίλιο κ.ο.κ.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ἔθιμα τῆς παραμονῆς. Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων κάθε νοικοκύρης ἔσφαζε τὸ γουρούνι του. Τὸ καθάριζε, τὸ τοίρωνε στὴ φωτιά τὸ περνοῦσε ὄρθιο σ' ἓνα «παλούκι» (ξύλινος χονδρὸς πάσσαλος) καὶ τὸ ἄφηνε ἔτσι. Τὸ βράδυ τὸ θύμαζαν καὶ τὴν ἐπομένη μετὰ τὴν ἐκκλησία τὸ ἔκοβαν καὶ τὸ τακτοποιοῦσαν. Οἱ μάνες ἔλεγαν στὰ μικρὰ παιδιά τους: Ὁ Χριστὸς μᾶς ἔφερε γουρούνι.

Τὸ θύμασμα. Μία ὠραία συνήθεια τῶν Σκοπιανῶν, ἡ ὁποία συνεχίζεται καὶ τώρα εἶναι τὸ θύμασμα, πού γίνεται τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς στὸ τραπέζι. Ὅλη ἡ οἰκογένεια εἶναι συγκεντρωμένη γύρω ἀπὸ τὸ στρωμένον τραπέζι, πού ἔχει ἐπάνω εἰδικὰ φαγητά. Φασόλια νερόβραστα, κολυθόζωμο, ξεστὸ ψωμί. Βάζουν ἐπάνω στὸ τραπέζι τρία ψωμιά, ἓνα μπουκάλι κρασί, ἓνα κερί ἀναμμένο, στηριγμένο σ' ἓνα μπουκάλι. Τὰ πορτοφόλια μὲ χρήματα καὶ τὸ ὄνι μὲ τὸ θυμίαμα. Σηκώνεται ὁ πατέρας παίρνει τὸ ὄνι μὲ τὸ θυμίαμα καὶ θυμιάζει πρῶτα τὸ εἰκόνισμα καὶ ὕστερα τὸ τραπέζι. Κάνει τρεῖς μετάνοιες μπροστὰ στὸ εἰκόνισμα καὶ μετὰ πάει νὰ θυμιάσῃ τὰ ζῶα καὶ ὅλο τὸ σπίτι.

Μετὰ τὸν πατέρα ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μὲ τὴ σειρὰ κάνουν μετάνοιες καὶ κάθονται στὸ τραπέζι. Ὅταν τελειώσῃ καὶ ὁ τελευταῖος ἀρχίζον νὰ τρῶνε. Μετὰ τὸ φαγητὸ τὸ τραπέζι δὲν τὸ σηκώνουν. Τὸ ἀφήνουν ὅπως εἶναι στρωμένο σὲ μιὰ γωνιά τοῦ δωματίου. Τὸ ὄνι δώδεκα μέρες τὸ ἔχουν

στὸ τζάκι δίπλα στὴν φωτιά. Στὸ τζάκι ἔβαζαν ἓνα μεγάλο «κούτσουρο» τὸ ὁποῖο ἔκαιγε ὅλο τὸ δωδεκαήμερο χωρὶς νὰ σβύσῃ. Ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων νύκτα κτυποῦσε ἡ καμπάνα γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ὅλοι οἱ Σκοπιανοὶ καὶ οἱ Σκοπιανῆς ντυμένες μὲ τὰ ὠραία πλούσια φουστάνια τοὺς ξεκινοῦσαν γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ὅταν σχολνοῦσε ἡ ἐκκλησία πῆγαιναν στὸ σπίτι καὶ ἔτρωγαν τὴν «ἀποσουρτή». Ἡ «ἀποσουρτή» ἦταν φαγητὸ πού τὸ ἔκαναν μὲ χοιρινὸ κρέας, ἀπὸ τὸ μπροστινὸ μέρος τῆς κοιλιᾶς τοῦ γουρουνιοῦ. Τὸ ἔκαναν βραστὸ μὲ λεμόνι.

Μετὰ τὸ φαγητὸ παρέες οἱ ἄνδρες μὲ τὰ ὄργανα ἀρχίζαν τὶς ἐπισκέψεις στὰ σπίτια πού εἶχαν ὀνομαστικὴ γιορτὴ. Τὸ βράδυ ὅσοι γιόρταζαν ἔκαναν γλέντια στὰ ὁποῖα ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ καλεσμένοι φίλοι καὶ συγγενεῖς.

Π Ρ Ω Τ Ο Χ Ρ Ο Ν Ι Α

Ἡ Β α σ ι λ ὀ π ι τ τ α. Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς κάθε νοικοκυρὰ τοῦ Σκοποῦ ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν Βασιλόπιττα, τὴν ὁποία θὰ κόψουν τὸ μεσημέρι τῆς πρωτοχρονιᾶς. Τὴν ζύμωναν μέσα στὸ «σινί» (ρηχὸ ταψί) μὲ ἄλευρο, νερὸ καὶ σουσαμόλαδο. Μέσα ἔβαζαν τὸ «μεταλλικὸ» (δραχμὴ) «σουρβακίδ» (μικρὸ κλωνί ἀπὸ κρανιά) καὶ ἄχυρο.

Τὴν Πρωτοχρονιά τὸ μεσημέρι ὅταν ὅλη ἡ οἰκογένεια εἶναι καθισμένη γύρω στὸ σοφρὰ (χαμηλὸ τραπέζι) ὁ πατέρας κόβει τὴν βασιλόπιττα. Δίνει στὸν καθένα τὸ μερίδιό του. Μὲ ἀγωνία ψάχνουν τὸ κομμάτι τους νὰ δοῦν τί θὰ τοὺς πέσῃ. Σ' ὅποιον πέσει τὸ «σουρβακίδ» θὰ πάρῃ τὸ ἀμπέλι, θὰ γίνῃ ἐργάτης. Σ' ὅποιον τὸ ἄχυρο θὰ γίνῃ «ρετσπέρς» = γεωργός. Καὶ ἐκεῖνος πού θὰ τύχῃ τὸ «μεταλλικὸ» θὰ πάρῃ τὸ σπίτι. Ἀνήμερα τοῦ «Αἰ-Γιάνν» θὰ πάῃ ν' ἀνάψῃ κερί στὴν ἐκκλησία. Ἄν τὸ «μεταλλικὸ» πέσῃ στὸ κομμάτι πού χωρίσανε γιὰ τὸ σπίτι, θὰ ἔχῃ μεγάλη εὐτυχία ἡ οἰκογένεια.

Ὅπως τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἔτσι καὶ τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς θυμιάζονται, τὸ βράδυ στὸ τραπέζι. Σ' ὅλα τὰ σπίτια ὑπάρχει τὸ ἴδιο φαγητὸ, τὸ βράδυ ἐκεῖνο, ἡ «πατσιᾶ» πού τὴν κάνουν μὲ τὸ κεφάλι τοῦ γουρουνιοῦ πού ἔχουν σφάξῃ τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φαγητὸ ἐπάνω στὸ τραπέζι βάζουν «μηλίνα» πίττα, τρία ψωμιὰ φρέσκα, ὀλόκληρα καὶ ἓνα πανέρι μὲ «σουρβακίδια» (καρύδια, ἀμύγδαλα, φουντούκια, σῖκα, ξυλοκέρατα κ.ἄ.). Βάζουν ἐπίσης τὰ πορτοφόλια μὲ χρήματα καὶ τὰ χρυσαφικά τους. Σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ εἶναι τὸ ὄνι μὲ τὸ θυμίαμα.

Ὅταν ὅλα εἶναι ἔτοιμα, ἀνάβουν τὸ καντύλι στὸ εἰκονοστάσι κ' ἓνα κερί. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας κρατώντας στὸ ἓνα χέρι τὸ ἀναμμένο κερί καὶ στὸ ἄλλο τὸ ὄνι μὲ τὸ θυμίαμα, ἐθύμαζε τὸ στρωμένον τραπέζι κ' ἔλεγε: «Ὁ Θεὸς νὰ τὰ πλουθῆναι». Γύριζε ἕστερα σ' ὅλο τὸ σπίτι μὲ τὸ κερί καὶ τὸ ὄνι μὲ τὸ θυμίαμα καὶ θύμαζε παντοῦ, ἐνῶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας ἔκα-

ναν τὴν προσευχὴ τοὺς στὸ εἰκονοστάσι και μετάνοιες. Μετὰ τὸ θυμίαμα και τὴν προσευχὴ καθόταν ὄλοι γύρω στὸ τραπέζι. Ὁ πατέρας τότε ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ πανέρι λίγα «σουρβακίδια» τὰ σκόρπιζε δεξιά και ἀριστερὰ μέσα στὸ δωμάτιο κι ἔλεγε: «Ἔτο' νὰ σκορπισθῆ κι' εὐτυχία μέσα στὸ σπίτι' μας». Μετὰ ἔκοβε μιὰ «γούγια» ἀπὸ τὸ ἕνα ψωμί και ἔδινε σὲ ὄλους ἀπὸ ἕνα κομμάτι ἀνὰ ἀντίδωρο νὰ τὸ βάλουν τὸ βράδυ κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο γιὰ νὰ δοῦν τί ὄνειρο θὰ ἔβλεπαν. Τέλος τοὺς ἔδινε και ἀπὸ τρία φουντούκια πού τὰ ἔσπαζαν ἐκεῖνη τῆ στιγμῆ γιὰ νὰ δοῦν τὴν τύχη τοὺς. Τυχερός ἦταν ἐκεῖνος πού τοῦ τύχαιναν και τὰ τρία φουντούκια γερά. Ὅλη ἡ χρονιά του θὰ πῆγαινε καλά. Ἀκολοθοῦσε τὸ φαγητό. Ὅταν τελειώνει τὸ φαγητό ἔβαζαν τὸ τραπέζι, ὅπως ἦταν στρωμένο σὲ μιὰ ἄκρη και ἔπαιζαν φουντούκια στὴν «κεραμίδα». Ἔστηναν μιὰ κεραμίδα ἀντακωτῆ πλάι «στὸ σέτ» (καναπέ). Κάθονταν ὄλοι γύρω - γύρω, κάτω στὸ πάτωμα πού ἦταν στρωμένο μὲ χονδρὰ κιλίμια και «σελτέδες» και ἔρριχναν μὲ τὴν σειρά τοὺς στὴν κεραμίδα ἀπὸ ἕνα φουντούκι ὁ καθένας. Ὅποιοι τὸ φουντούκι κτυποῦσε ἕνα ἀπ' αὐτὰ πού ἦταν κάτω, αὐτὸς κέρδιζε και τὰ μάζευε ὄλα. Στὸ τέλος τοῦ παιχνιδιοῦ ὅποιος μάζευε τὰ περισσότερα αὐτὸς ἦταν ὁ πιὸ τυχερός. Τυχερός ἐπίσης ἦταν και ὅποιος φταρνιζόταν ἐκεῖνη τῆ βραδυά. Τοῦ χάριζαν τότε κάτι ἢ τοῦ ἔδιναν διάφορες εὐχὲς π.χ. «Νὰ νέχσ' τῆ Ἀβραὰμ και Ἰσαὰκ τὰ καλά». Δοκίμαζαν ἀκόμη τὴν τύχη τοὺς και μὲ τὰ μπομπιπούκια τῆς «σουρβάκας» κρανιάς. Στὸ τζάκι πού ἔκαιγε μεγάλη φωτιά, ἀνοίγαν τὴν στάχτη και ἔρριχναν ὁ καθένας μὲ τῆ σειρά τοὺς ἀπὸ ἕνα μπομπιπούκι. Ἄν τὸ μπομπιπούκι ἔσκαζε ἦταν καλὸ σημάδι κι' αὐτὸς πού τὸ ἔρριχνε ἦταν τυχερός. Ἄν ὅμως καιγότανε και μαύριζε ἦταν κακὸ σημάδι. Σημάδι ἀτυχίας. Ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων φύλαγαν κι' ἕνα πιάτο κόλλυθα και ἀνήμερα τῆς πρωτοχρονιάς τὰ ἔρριχναν στὶς κόττες γιὰ νὰ μὴν παιδαίνουν κανένα κακὸ.

Τὰ κάλαντα τῆς Πρωτοχρονιάς. Τὸ πρῶτὸ τῆς Πρωτοχρονιάς πρὶν ἀκόμη, καλὰ ξημερώση, τὰ παιδιὰ ἔβγαιναν νὰ «σουρβακίσαν». Κρατοῦσαν στὸ χέρι μιὰ «σουρβάκα» (κλωνάρι κρανιάς) και γυροῦσαν σὲ ὄλα τὰ σπίτια. Κτυποῦσαν μὲ αὐτὸ ἑλαφρὰ στὴν πλάτη ὅποιον ἔβρισκαν στὸ σπίτι και τραγουδοῦσαν:

Σούρβα - Σούρβα γιὰ χαρὰ
γιὰ σταπίδα γιὰ παρὰ
γιὰ ἕνα ξυλοκέρατο.
ἢ Σούρβα - σούρβα γερὸ κορμί
γερὸ σταυρὶ
και τῆ χρόν' οὐλ' γεροὶ
και καλόκαρδοι.

Ἄλλα πάλι ἔλεγαν: «Σούρβα - σούρβα και εἰς ἔτη πολλά».

Οἱ νοικοκυρὲς ἔρριχναν στὴν πάνινη σακκούλα πού εἶχαν κρεμασμένη

στὸν ὄμο τους «τὰ σουρβακίδια». Χαρούπια, καρῦδια, ἀμύγδαλα, σῦκα καὶ χοήματα. Ἄφου ἔπαιρναν τὰ δῶρα τους ξεκινούσαν γιὰ ἄλλη πόρτα. Ὅταν γύριζαν σ' ὄλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ τὸ μεσημέρι γύριζε τὸ κάθε παιδί στὸ σπίτι του.

Μετὰ τὴν ἐκκλησία ἔβγαιναν τὰ παλληκάρια ἡλικίας 17—20 ἐτῶν καὶ τραγουδοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὸ κάθε σπίτι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τὸ τραγούδι:

«Ἄγιος Βασίλης ἔρχεται Γενάρης ξημερώνει
 Βασίλημ' πόθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθεν ἐπιγαίνεις.
 Ἄπὸ τῆ μάναμ' ἔρχομαι καὶ στὸ σχολεῖο πηγαίνω.
 Ἄν εἶσαι σὺ Γραμματικός, πές μας τὴν ἀλφαβήτα,
 ξερὶ χλωρὸ ἦταν τὸ κλαρί, χλωροὺς πενταύρους πέλκε
 καὶ πάνω στὰ κλωνάρια του περδίκια κελαϊδοῦσαν.
 Ὅχι περδίκια μοναχὰ καὶ ἄλλα ἀηδονάκια,
 Βάλε κυράμ τὸ χέρι σου στὴν ἀργυρῆ σου τσέπη
 καὶ θγάλε τὸ μαντήλι σου τὸ χρυσοκεντημένο.
 Ἄν ἔχῃς γρόσια δῶσε τα, φλουριά μὴν τὰ λιπᾶσαι
 κι' ἂν ἔχῃς περισσότερα δόστα στὸν Ἄη Βασίλη
 γιὰ νὰ τὰ φᾶν γιὰ νὰ τὰ πιοῦν καὶ νὰ τὰ τραγουδήσουν.
 Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι πούρθαμε πέτρα νὰ μὴν ραγίσῃ
 κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρόνια πολλὰ νὰ ζήσῃ.
 Εἰς ἔτη πολλά».

Ἐπαιρναν καὶ αὐτοὶ τὰ δῶρα τους, φροῦτα, χοήματα κλπ. Δὲν τὰ πήγαιναν ὁμοῦς ὁ καθένας στὸ σπίτι του ἀλλὰ τὰ τοποθετοῦσαν ὄλα μαζί σ' ἓνα κοινὸ μέρος. Τὰ φύλαγαν μέχρι τὰ θεοφάνεια, ὅποτε θὰ ἔκαναν ἓνα κοινὸ γλέντι.

Π ρ ο λ ῆ ψ ε ι ς καὶ μ α ν τ ι κ α ῖ σ υ ν ῆ θ ε ι α ι :

Τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ὅποιος ξένος πρωτόμπαινε στὸ σπίτι ἔκανε ποδαρικό, τὸν ἔλεγαν ποδαριστὴ καὶ τὸν περιποιόταν ἰδιαίτερα. Πρόσεχαν πῶς θὰ πάῃ ἡ χρονιά. Ἄν εἶναι καλὸ ἢ κακὸ τὸ ποδαρικό του.

Ἐβλεπαν τὸ καρᾶνι τῆς κόττας κι' ἂν ἦταν ἴσιο ἢ χρονιά θὰ πήγαινε καλά. Ἄν ἦταν στραβὸ προμηνούσε δυστυχία.

— Τὴν πρώτη βούκα τῆς πίττας τὴν ἔβαζαν στὸ προσκέφαλο νὰ δοῦν τὴν τύχη τους.

— Ἄν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι καλὴ ἡμέρα ὄλος ὁ Γενάρης θὰ εἶναι καλός.

— Πρόσεχαν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα νὰ μὴ στενοχωρηθοῦν γιὰ τίποτε, νὰ εἶναι χαρούμενοι, γιὰ νὰ εἶναι ὄλη τὴ χρονιά ἔτσι.

Ἐπισκέψεις:

Τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιάς τὰ βαπτιστικά πηγαίνουν στὸν νουὸ τους νὰ τοῦ εὐχηθοῦν χρόνια πολλά. Ἐκείνος τὰ δίνει δῶρα, διάφορα παιχνίδια ἢ ροῦχα.

Οἱ ἀρραβωνιασμένες πηγαίνουν στὶς πεθερὲς γλυκίσματα καὶ δῶρα. Τὰ προσφέρουν καὶ φιλοῦν τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς. Ἐπίσης ἔκαναν ἐπισκέψεις σὲ σπίτια ποῦ εἶχαν ὀνομαστικὴ ἑορτὴ. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα συνήθιζαν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα γλυκὰ καὶ λικέρ στὸ τέλος νὰ προσφέρουν καὶ σαραγλί στοὺς ἐπισκέπτας.

Τὸ βράδυ τῆς Πρωτοχρονιάς γινόταν γλέντια οἰκογενειακά.

ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ

Τὴν ἑορτὴ αὐτὴ τὴν ἔλεγαν καὶ «Φῶτα».

Τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων νύχτα κτυποῦσαν οἱ καμπάνες γιὰ τὸν κρυφὸ ἀγιασμό. "Ολοι οἱ χωρικοὶ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία. "Οταν τελείωνε ἡ λειτουργία περνοῦσαν νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὸν ἱερέα. Μετὰ τὴν ἐκκλησία ἔβγαιναν οἱ τέσσαρες ἱερεῖς, ὁ καθένας στὸ συνοικισμό του καὶ φώτιζε τὰ σπίτια. Οἱ νοικοκυρὲς ἔρριχναν μέσα τὸ «μπακιράκι» ποῦ εἶχε τὸ σταυρὸ χρήματα.

Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς θύμαζαν πάλι τὸ τραπέζι, στὸ ὁποῖο εἶχαν νερόβραστα φασόλια καὶ κόλλυθα. Ἀνήμερα τῶν Φώτων ψάλλονταν ὁ Μέγας Ἀγιασμός. "Οταν τελείωνε ἡ λειτουργία πῆγαιναν στὸ ποτάμι νὰ ρίξουν τὸν σταυρὸ. Ὁμάδες παλληκαριῶν ἀπ' ὅλους τοὺς μαχαλάδες ἔμπαιναν στὸ ποτάμι καὶ γινόταν πάλι ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ πάρῃ τὸν σταυρὸ καὶ νὰ φύγῃ. Ἡ ὀμάδα ποῦ ἔπιανε τὸν σταυρὸ τὸν ἔβαζε σ' ἕνα δίσκο καὶ τὸν στόλιζε μὲ λουλούδια. Οἱ ἄλλοι ὅμως ποῦ δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν τὸν σταυρὸ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία, ἔδιναν χρήματα καὶ ἔπαιρναν ἕνα ἄλλο σταυρὸ. "Ολοι μαζί μετὰ ὅσοι μπῆκαν στὸ ποτάμι γυρνοῦσαν στοὺς μαχαλάδες, ἔψαλλαν τὸ τροπάριο τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ νοικοκυρὲς τοὺς ἔδιναν φροῦτα, ξηρούς καρπούς καὶ χρήματα. "Ολα τὰ δῶρα ποῦ μαζεύονταν ἀπὸ τὴν Πρωτοχρονιά καὶ τὴν ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων, τὰ συγκεντρώνουν τὸ βράδυ τῶν Θεοφανείων τὰ λογάριζαν καὶ ὠρίζαν ἕνα ὠρισμένο μέρος (σπίτι ἢ μαγαζί), ὅπου θὰ μαζεῦοταν νὰ κάνουν ἕνα φιλικὸ γλέντι, μὲ τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα καὶ τὰ ἄλλα δῶρα. Κάθε νέος ἔπαιρνε μαζί του καὶ ἄλλους συγγενεῖς του καὶ γινόταν ἕνα γλέντι ἐξαιρετικὰ εὐθυμο.

Τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων, τὰ μεσάνυχτα πίστευαν πὼς ἀνοίγει ὁ οὐρανὸς καὶ κατέβαιναν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. "Οποιοσ τὸ ἔβλεπε ἐκείνη τὴν ὥρα καὶ παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά του, θὰ τοῦ ἔδινε ὅτι καὶ ἂν ζήτοῦσε. Πολλοὶ λοιπὸν τὴν νύχτα αὐτὴ περιμέναν ν' ἀνοίξῃ ὁ οὐρανὸς καὶ εἶχαν ἔτοιμη καὶ τὴν παρακάληση. Ἐπρεπε γρήγορα - γρήγορα νὰ τὴν ποῦν

μόλις θὰ ἔβλεπαν τὴν λάμψι, γιατί αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν ἀργοῦσε πολὺ καὶ ἦταν φόβος νὰ κλείσῃ ὁ οὐρανὸς πρὶν τελειώσει ἡ φράση, ὅποτε δὲν θὰ γινόταν τίποτε.

Ὅταν ἔρριχναν τὸν σταυρὸ στὸ ποτάμι καὶ ἔψαλλε ὁ ἱερεὺς τὸ τροπάριο ἔρριχναν περιστέρια καὶ πυροβολισμοὺς.

Ὅλοι στὴν τελετὴ τοῦ Μεγάλου Ἀγιασμοῦ ἦταν νηστικοί. Ὅταν τελείωνε ἡ τελετὴ ἔπαιρναν ἀγιασμὸ σὲ μπουκαλάκια. Ἔπιναν ὅλοι οἱ σπιτικοί, ἔπλυναν τὸ κεφάλι τους καὶ ἔβαζαν καὶ στὸ γιορμᾶ τῶν ζώων, τὰ ὅποια ὡς τὴν ὥρα πού θὰ φωτιζόταν τὰ νερὰ ἦσαν ἀπότιστα γιὰ νὰ πιοῦν ἀγιασμένο νερό.

Ὅταν κανεῖς ἦταν βαρεῖά ἀρρωστος, τὸν ἔπαιρναν μέσα στὰ σεντόνια τὸν πῆγαιναν στὸ ποτάμι καὶ τὸν βύθιζαν μέσα γιὰ νὰ φύγῃ ἡ ἀρρώστεια.

Μὲ τὴν ἐδότη τῶν Θεοφανείων τελείωναν τὰ Δωδεκαήμερα, ἔφευγαν καὶ οἱ «καρναντζάδες».

Τὰ «Συμνιογιόρτια». Τὴν 1η Φεβρουαρίου τοῦ Τρούφωτος, τὴν 2α τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ τὴ 3η τοῦ Συμεών, τίς ἔλεγαν ὅλες μαζί τὰ «Συμνιογιόρτια». Τίς τρεῖς αὐτὲς ἡμέρες τίς γιόρταζαν καὶ δὲν ἔκαναν καμμιά δουλειά, δὲν ἔπιαναν ψαλίδι οὔτε μαχαίρι ὅσες γυναῖκες ἦταν σὲ ἐνδιαφέρουσα κατάστασι, γιὰ νὰ μὴ γεννηθῇ «Συμνιομένο» τὸ παιδί.

Τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ ὅσοι εἶχαν ἔγκυα ζῶα στὸ σπιτι τους.

Γιὰ τὸν Ἅγιο Τρούφωνα πίστευαν ὅτι εἶναι προστάτης τῶν ἀμπέλων. Ἀνήμερα τῆς μνήμης του ἔψαλλαν ἀγιασμὸ. Ὅλοι τότε ἔπαιρναν ἀγιασμὸ καὶ τὸν ἔρριχναν στ' ἀμπέλια. «Ὁ Τρούφας ἐμαρτύρησε πρώτη Φεβρουαρίου» ἔλεγαν.

Τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους (10 Φεβρουαρίου). Γιὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ οἱ παλῆοι διηγοῦνται τὸ ἑξῆς περιστατικὸ. Ἐνας Τοῦρκος Σκοπιανὸς ὀνομαζόμενος Μπαμπτῆς ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους πῆγε γιὰ ὄργωμα. Ἀπ' τὸ πρωὶ ἡ ἡμέρα ἦταν καλή. Ξαφνικὰ ὅμως ἔπιασε μιὰ χιονοθύελλα φοβερή. Ἀπ' τὸ πολὺ τὸ κρύο ὁ Τοῦρκος πάγωσε καὶ τὸν βρῆκαν μέσα στὰ χιόνια ξεπαγιασμένο. Τὸν μετέφεραν στὸ χωριὸ καὶ μὲ τίς πολλὰς περιποιήσεις τὸν συνέφεραν. Αὐτὸς ἀπέδωσε τὴν θεραπεία του στὸν Ἅγιο Χαραλάμπο καὶ ἀπὸ τότε γιόρταζε τὴν ἡμέρα αὐτὴ καὶ παρακινοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς του νὰ γιορτάζουν καὶ μὴν ἐργάζονται. Ἀπὸ τότε οἱ Τοῦρκοι τὴν ἡμέρα αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους τὴν ὀνόμαζαν «Μπειπῆ γκιονοῦ».

Α Π Ο Κ Ρ Ε Ω

Ψυχροσάββατον: Ἔτσι ὀνόμαζαν τὸ Σάββατο τῆς Ἀπόκριω. Τὸ πρωὶ τοῦ Σαββάτου ἔπαιρναν οἱ γυναῖκες φρέσκο ψωμί, κόλλυθα, κουλούρια, καραμέλες, οὔζο, κρασί καὶ πῆγαιναν στὰ μνήματα. Ἐκεῖ ἔψαλλε ὁ παπᾶς

τρισάγιο στοὺς τάφους καὶ μοίραζαν στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ σχωρῶνε τὰ πεθαμένα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κόλλυθα ποὺ μοίραζαν στὰ νεκροταφεῖα μοίραζαν καὶ στὰ σπίτια κομμάτια ζεστῆς πίττας ζυμωτῆς, καὶ πάνω ἓνα αὐγὸ βρασμένο, ἢ ὄρνιθα βραστή μὲ ρύζι, χαλβᾶ, ρυζόγαλο κλπ. γιὰ νὰ φᾶνε ἀπ' ὅλα οἱ πεθαμένοι.

Τὰ δυὸ τελευταῖα Σάββατα τῆς Ἀποκριᾶς δὲν λουζόταν καὶ δὲν «ἐκλωθάν» (ἐγενθάν).

Τὴν ἡμέραν τῆς Τυρινῆς κατὰ τὸ βραδάκι συνήθιζαν νὰ παίρνουν συγχώρησι. Οἱ ἀρραβωνιασμένες πήγαιναν στὶς πεθερὲς τους, τὰ βαπτιστικὰ στοὺν νουνό τους, τὰ παιδιά στοὺς γονεῖς. Ἐπιαναν τὸ χέρι τοῦ μεγαλύτερου τὸ φιλοῦσαν καὶ ἔλεγον: «συγχωρημένα». Τὸ βράδυ τῆς Τυρινῆς ὅλα τὰ παιδιά ποὺ ἦσαν παντρεμένα, συγκεντρώνονταν στὸ πατρικὸ τους σπίτι, ὅπου ἔτρωγαν ὅλοι μαζί καὶ ἀκολουθοῦσε εὐθυμο οἰκογενειακὸ γλέντι. Στὸ τέλος γιὰ νὰ διασκεδάσουν τὰ παιδιά κρεμοῦσαν στὸ ταβάνι μ' ἓνα σπάγγο ἓνα κομμάτι χαλβᾶ καρυδένιο. Ἔδεναν τὰ χέρια τῶν παιδιῶν πίσω καὶ τὰ ἔβαζαν νὰ δαγκάσουν τὸν χαλβᾶ μὲ τὸ στόμα πιάνοντάς τον, ἐνῶ ἓνας μεγάλος κουνοῦσε τὸ σπάγγο μιὰ ἐδῶ καὶ μιὰ ἐκεῖ. Ἦταν δύσκολο νὰ πιάσουν τὸν χαλβᾶ τὰ παιδιά καὶ καθὼς κουνιόταν τοὺς λέρωνε τὸ πρόσωπο, πρᾶγμα ποῦ προκαλοῦσε γέλοια ἀκράτητα σὲ ὅλους. Μετὰ τὸ παιχνίδι ἔπαιρναν συγχώρησι καὶ ἔφευγαν καθένας γιὰ τὸ σπίτι του. Συνήθιζαν ἐπίσης τὸ βράδυ τῆς Τυρινῆς τελευταῖα ἀπ' ὅλα τὰ φαγητὰ νὰ τρῶνε ἓνα βρασμένο αὐγὸ βούλωναν τὸ στόμα τους καθὼς ἔλεγον, μὲ αὐγὸ γιὰ νὰ εἶναι βουλωμένο ἀπὸ ἀρτήσιμα φαγητὰ δηλ τὴ Σαρακοστή καὶ θὰ ξεβούλωναν πάλι μὲ αὐτὸ κόκκινο τὸ βράδυ τῆς Ἀναστάσεως.

Τὴν Καθαρὴ Δευτέρα ἢ Καθαροδευτέρα, ὅλες οἱ γυναῖκες θὰ κατέβαν στὸ πλυσταριὸ ὅλα τὰ σκευὴ τῆς κουζίνας, χροιαζόμενα καὶ ἀχρηστα καὶ τὰ ἔβραζαν μέσα στὸ μεγάλο καζάνι τῆς πλύσεως, μπακίρα μὲ «θολόσταχτη» γιὰ νὰ καθαρίσουν. Καὶ τὸ σουφρᾶ ἀκόμη τὸν ἔπλεναν μὲ βραστό νερό. Καθάριζαν ἐπίσης καὶ ὅλο τὸ σπίτι. Ἔτσι ἐξηγεῖτο ἡ λέξις «Καθαροδευτέρα».

Τὴν Καθαρὰ Δευτέρα ντυνόταν καὶ οἱ «Τζαμάλ» μετεμφιεσμένοι μὲ διάφορες ἐνδιμασίες καὶ γυροῦσαν σ' ὅλο τὸ χωριὸ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Καὶ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου γυροῦσαν σ' ὅλο τὸ χωριὸ μὲ ὄργανα «Τσαλγκιά» ἔβγαζαν δίσκο καὶ μάζευαν χρήματα γιὰ τὸν Σύλλογο.

Τὸ βράδυ τῆς «Καθαροδευτέρας» γινόταν χοροὶ στὴν πλατεία, στοὺς μαχαλάδες, σ' ἄλωνα μὲ νταούλια καὶ «τσαλγκιά».

«Τ ρ ἰ μ ε ρ ο». Πολλὲς γυναῖκες τὸ εἶχαν σὲ καλὸ νὰ νηστεύουν τὴν Καθαρὰ Δευτέρα καὶ τὴν Τρίτη χωρὶς νὰ βάλουν τίποτε στὸ στόμα τους. Τὸ πρωὶ τῆς Καθαροτετάρτης πήγαιναν στὴν ἐκκλησία νὰ λειτουργηθοῦν. Μετὰ τὴν λειτουργία ἔπαιρναν μεγάλο ἀγιασμὸ καὶ ἀντίδορο. Αὐτὲς τὶς γυναῖκες κρατοῦσαν «τρίμερο» δταν γυροῦσαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἄλλες γυναῖκες ποὺ δὲν νῆστευαν τὸ εἶχαν γιὰ καλὸ νὰ τὶς πάρουν μέσα στὸ σπίτι τους καὶ νὰ

τις προσφέρουν ἕνα καφέ μὲ «βούτηγμα».

Ἄν καμμιά ἀπὸ τὶς γυναῖκες ποῦ κρατοῦσαν «τρίμερο» πέθαινε, δὲν τὴν πήγαιναν στὴν ἐκκλησία νὰ τὴν διαβάσουν, ἀλλὰ τὴν περνοῦσαν ἀπὸ γρομμισμένο «ντουβάρι».

Τὴν Καθαρὰ Τετάρτη συνήθιζαν νὰ κάνουν φρέσκο ψωμί καὶ μοίραζαν. Τὸ Σάββατον τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ἔκαναν κόλλυβα καὶ τὰ πήγαιναν στὴν Ἐκκλησία διὰ νὰ τὰ εἰλογῆσῃ ὁ ἱερεὺς. Ἀπὸ τὰ κόλλυβα αὐτὰ ἔδιναν στοὺς νέους καὶ στίς νέες νὰ θάλουν στὸ προσκέφαλό τους γιὰ νὰ ὄνειρευτοῦνε τὸν σύντροφο τῆς ζωῆς των.

Τὸ πρὸ τῆς ἐβδομάδος τοῦ Λαζάρου Σάββατον τὸ ἔλεγαν «Κουφοσάββατο». Πίστεναν πῶς σ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἡ Παναγία πῆγε στὸ λουτρό νὰ λουστῇ. Κάποια στιγμὴ ἄκουσε ἔξω φωνές. Ἦταν ὁ λαὸς ποῦ ζητοῦσε νὰ συλλάβῃ τὸν Ἰησοῦν. Ἡ Παναγία ἀπὸ τὸν θόρυβο ποῦ ἔκαναν οἱ βρόσες δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ καλά. Πάνω στὴ λαχτάρα τῆς ν' ἀκούσῃ φώναξε. «Δὲν βουθαίνονται κι' αὐτὲς νὰ μὴν ἀκούγεται» καὶ ἀμέσως τὸ νερὸ ἔλλαξε διεύθυνσι καὶ ἄρχισε νὰ τρέχῃ ὑπογείως χωρὶς ν' ἀκούγεται.

Ὅλες τὶς Κυριακὲς τῆς Μ. Σαρακοστῆς, γινόταν στὸν Π. Σκοπὸ, ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὸ «Γκιουρὲς» (πάλαιμα). Ἐρχόταν Τοῦρκοι παλαισταὶ «πεχλιβάνδες» ἀπ' ἄλλοῦ. Πολλὲς φορὲς ἔπαιρναν μέρος στὸ πάλαιμα καὶ Σκοπιανοί.

Ἐορτὲς τοῦ Πάσχα.

Τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου ἢ Λαζαροσάββατο, γυρνοῦσαν στὰ σπίτια οἱ «Λαζάρ». Ἦταν τσιγγάνες ποῦ κατέβαιναν ἀπὸ τὴν Ρουμανία (Ρωμὸ γύφτισσες) μὲ τὴν ρουμανικὴ ἐνδυμασία τους, στολισμένες εἰδικὰ μὲ διάφορες πρασιναῖδες στὸ κεφάλι καὶ τὴ μέση. Κρατοῦσαν στὸ χέρι μιὰ μαντήλα κεντημένη μὲ ποῦλιες καὶ ἕνα καλάθι. Δύο, δύο μαζὶ γυρνοῦσαν στὰ σπίτια καὶ τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν τὸ Λάζαρο.

Σήμερα εἶναι τοῦ Λαζάρου

ἦρτε μωρὴ Λάζαρος

Λάζαρος, Λάζαρος

Αὔριο ἔνε τὸ Βαγιὸ Λάζαρος, Λάζαρος

Τρώνα ψάρι καὶ κολιὸ Λάζαρος, Λάζαρος

καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ Λάζαρος, Λάζαρος

Τρώνα κόκκινο αὐγὸ.

Καλῶς ἦλθες Πασχαλιὰ μὲ τὰ κόκκινα τ' αὐγά

Μπουῦκλοι - Μπουῦκλοι τὰ γρασιὰ

Τσότρες - τσότρες τὰ ρακιὰ

Τάφες - τάφες τὰ ψωμιὰ

Καλὸ μπερεκὲτ καὶ τὴ χρόν'.

Οἱ νοικοκυρὲς τὶς ἔδιναν αὐγά.

Κυριακῆ τῶν Βαΐων: Τὴν Κυριακῆ τῶν Βαΐων ὅσοι πῆγαιναν στὴν ἐκκλησίᾳ ἔπαιρναν Βάγια. Τὰ ἔφερναν στὸ σπίτι, τὰ κρεμοῦσαν πρῶτα στὴν ἐξώπορτα καὶ μετὰ ἀφοῦ διασταύρωναν μ' αὐτὰ τὸ εἰκονοστάσι τὰ κρεμοῦσαν πλάι στὶς εἰκόνες λέγοντας:

Ὅξω φύλλοι καὶ κοργιοὶ
μέσα ἥλιος καὶ χαρὰ
καὶ καλὴ νοικοκυρά.

Τὰ παιδιὰ πάλι ἔλεγαν:

Βαί - Βαί τὸ Βαγιῶ
Τρώνα ψάρι καὶ κολιὸ
καὶ τὴν ἄλλ' τὴν Κυριακῆ
Τρώνα κόκκινο αὐγὸ.

Τὰ βάγια τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ μάτιασμα. Ὅταν υποψιαζόταν ὅτι ἓνα παιδί ἢ ζῶο εἶναι ματιασμένο τὸ κάπνιζαν μὲ βάγια.

Μεγάλη ἑβδομάδα.

Τὴν Μ. Πέμπτη πού τὴν ἔλεγαν καὶ «κόκκινη Πέφτ» τὸ πρῶτὸ γινόταν Θ. Λειτουργία καὶ εὐχέλαιο. Ἀπὸ τὸ ἀλεύρι πού χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ εὐχέλαιο ἔπαιρναν λίγο καὶ τὸ φύλαγαν στὸ εἰκονοστάσι. Ὅταν πάθαινε καρεῖς ἀπὸ φόβο τοῦ ἔδιναν γιὰ νὰ γίνῃ καλά.

Πολὺ πρῶτὸ κάθε νοικοκυρὰ κρεμοῦσε στὴν πόρτα ἢ σ' ἓνα παράθυρο πού ἔβλεπε πρὸς ἀνατολὰς ἓνα κόκκινο πανί, ἢ κουβέρτα κόκκινη. Τὸ κόκκινο ἐθύμιζε τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου πού ἔτρεξε ἀπὸ τὴν πλευρά του. Τὴν ἡμέρα αὕτὴ ἔβαφαν οἱ νοικοκυρὲς καὶ τὰ κόκκινα αὐγά. Τὸ αὐγὸ πού θὰ γεννηθῆ τὴν Μ. Πέμπτη (μεγαλοπεφτιάτικο αὐγὸ) τὸ βάφουν καὶ τὸ βάζουν στὸ εἰκονοστάσι. Ἐνῶ τὸ παλαιὸ αὐγὸ πού εἶναι στὸ εἰκονοστάσι τὸ πηγαίνουν στὸ ἀμπέλι καὶ τὸ θάφτουν γιὰ νὰ φυλάγῃ ἀπὸ τὸ χαλάζι.

Τὸ θράδου στὰ δώδεκα Εὐαγγέλια ὅταν ἔβγαζαν τὸν Χριστὸ τὰ κορίτσια εἶχαν ἔτοιμα στεφάνια καὶ τὰ ἔβαζαν στὸν ἑσταυρωμένο. Μετὰ τὰ 12 Εὐαγγέλια ἔμειναν γυναῖκες στὴν ἐκκλησίᾳ καὶ φύλαγαν τὸν Χριστό.

Τὴν Μ. Πέμπτη καὶ τὶς δύο ἐπόμενες δὲν ἔπλαιναν ροῦχα οὔτε ἄπλωναν διὰ νὰ μὴ καταστρέφονται τὰ σπαρτὰ καὶ τ' ἀμπέλια.

Τὴν Μ. Παρασκευὴ τὸ πρῶτὸ πῆγαιναν στὸ Νεκροταφεῖο καὶ θύμαζαν τοὺς νεκροὺς. Πρῶτὸ - πρῶτὸ ἐπίσης μὲ λουλούδια στὰ χέρια πῆγαιναν νηστικὸ νὰ χαιρετήσουν τὸν ἑσταυρωμένο. Τὰ κορίτσια ἔμειναν στὴν ἐκκλησίᾳ νὰ στολίσουν τὸν ἐπιτάφιο μὲ λουλούδια καὶ μαῦρες κορδέλλες. Τὸ θράδου μετὰ τὸν ἑσπερινὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου ἔβαλαν τὸν Ἐπιτάφιο θρηνο. Ἐπειτα ἔβγαζαν τὸν Ἐπιτάφιο καὶ τὸν γυρνοῦσαν στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ. Τὸν Ἐπιτάφιο τὸν κρατοῦσαν οἱ τέσσαρες ἱερεῖς καὶ τὸν ἑσταυρωμένο παλληκάρια

τοῦ χωριοῦ, πού τὸν ἐπαιρναν κατόπιν δημοπρασίας. Ὄταν τελείωναν ὅλο τὸ χωριό, γυρνοῦσαν πάλι στὴν ἐκκλησία. Μπροστὰ στὴν πόρτα σταματοῦσαν οἱ τέσσαρες ἱερεῖς κρατώντας τὸν Ἐπιτάφιο ψηλά καὶ ὅλος ὁ κόσμος περνοῦσε ἀπὸ κάτω. Ἐν συνεχείᾳ γινόταν ἡ ταφή τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν Ταφή οἱ γυναῖκες πήγαιναν στὰ σπίτια τους καὶ ἐπιαναν μαγιά γιὰ νὰ ζυμώσουν τὴν ἐπομένη.

Τὴν Μ. Παρασκευὴ οὔτε νύχια ἔκοβαν, οὔτε λούζονταν, οὔτε ἔβαζαν κατσαρόλα στὴ φωτιά γιὰ φαγητό. Ἐτρωγαν ὅτι πρόχειρο εἶχαν. Πολλοὶ μάλιστα νήστευαν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ δὲν ἔβαζαν τίποτε στὸ στόμα τους παρὰ μόνον λίγο ξύδι. Μετὰ τὴν ταφή τοῦ Χριστοῦ ἐπαιρναν ἀντίδωρο. Τὸ Μ. Σάββατον οἱ νοικοκυρὲς ζύμωναν τὰ «κουλήκια». Τὰ ἔκαναν μὲ σκέτο ζυμάρι, τὸ στόλιζαν μὲ διάφορα σχέδια καὶ ἔρριχναν ἀπὸ πάνω σουσάμι. Μαζὶ μὲ τὰ κουλήκια ἔκαναν κουλούρια καὶ κουραμπιέδες.

Τὸ Μ. Σάββατο γινόταν τὸ «Παζάρ». Ἐρχόταν ἔμποροι ἀπ' ἄλλες πόλεις μὲ διάφορα ἐμπορεύματα, ἰδίως παιχνίδια παιδικὰ καὶ μικροστολίδια. Ἄνοιγαν καὶ οἱ Σκοπιανοὶ ἔμποροι τέντες καὶ ἔβγαζαν καὶ αὐτοὶ τὰ δικὰ τους ἐμπορεύματα καὶ γινόταν τὸ «Παζάρ». Ἀπὸ τὸ «Παζάρ» ἀγόραζαν ὅλοι τὰ Πασχαλιάτικα, παπούτσια καὶ φορέματα τῶν παιδιῶν τους καὶ ἓνα σῶφρὸ παιχνίδι.

Τὴν ἡμέρα αὕτὴ ἐσυνήθιζαν ν' ἀνταλλάσσουν καὶ διάφορα δῶρα. Οἱ ἀρραβωνιασμένες ἔστελναν στὶς πεθερὲς κουλήκι, κόκκινα αὐγά, καφέ καὶ ζάχαρη. Οἱ πεθερὲς ἔστελναν στὶς νύφες, δῶρα, φόρεμα, ὀμπρέλα ἢ χρυσαφικά. Στὴν νουὰ ἔστελναν τσουρέκι, αὐγά, ζάχαρι καὶ καφέ. Ἐκείνη πάλι γύριζε στὰ βαφτιστικά της λαμπάδες, τσουρέκι, αὐγά καὶ διάφορα δῶρα.

Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.

Τὴν νύκτα ὅταν κτυποῦσε ἡ καμπάνα γιὰ τὴν Ἀνάστασι ξεκίνοῦσαν ὅλοι γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μικροὶ καὶ μεγάλοι μὲ τὶς λαμπάδες στὸ χέρι καὶ μὲ ἓνα κόκκινο αὐγὸ στὴν τσέπη. Ὄταν ὁ ἱερεὺς ἔψαλλε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» ἔβγαζαν τὰ κόκκινα αὐγά καὶ τὰ τσογγρίζαν. Ὄταν γύριζαν στὸ σπίτι τὰ καθάριζαν καὶ τὰ ἔκοβαν μὲ προσοχὴ στὴ μέση. Ὅποιος ἦταν ἀναμάρτητος καὶ καλὸς χριστιανὸς θὰ ἔβλεπε ἐκεῖ στὸ κομμένο αὐγὸ μέσα στὸν κόκκο ζωγραφισμένη τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Λέγανε ὅτι πολλοὶ βροῦσαν στὸ αὐγὸ τους ἓνα τέτοιο προᾶγμα. Μετὰ τὴν Ἀνάστασι προσπαθοῦσαν νὰ πηγαίνουν μὲ τὴν λαμπάδα ἀσθηστὴ στὸ σπίτι. Ἐσβηναν τὴν ἀναμμένη καντήλα καὶ τὴν ἀναβαν πάλι μὲ τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως. Μετὰ «τσίρωναν» τὰ ζῶα γιὰ νὰ μὴν «ζουινιάζνα» (τὰ πιάνει ἡ μυῖγα).

Τὶς λαμπάδες τῆς Λαμπρῆς τὶς χρησιμοποιοῦσαν μερικὲς εἰδικὲς γυναῖκες γιὰ νὰ γητεύουν τὸ «κοκκινάδ» (ἀνεμοπύρωμα). Ἐνῶ τὸ κόκκινο αὐγὸ τῆς Μ. Πέμπτης ὅταν γινόταν μεγάλη καταιγίδα καὶ ἔπεφταν κερανοί, τὸ

ἐβγαζαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα γιὰ ν' ἀποτρέψουν τὸν κεραυνό.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα τὰ παιδιὰ ἔφεραν ἓνα κόκκινο αὐγὸ γύρω γύρω στὸ πρόσωπο καὶ ἔλεγαν: «Καλῶς ἦρτες Πασχαλιὰ μὲ τὰ κόκκινα αὐγὰ ὁὲ μᾶς γειά, στοὺς Ἑβραίους θερμασιά.

Οἱ γιορτῆς τοῦ Πάσχα ἦταν ἡμέρες χαρᾶς καὶ διασκεδάσεως γιὰ ὅλους, ἀνεξαιρέτως τοὺς Σκοπιανούς. Τέσσερες μεγάλοι χοροὶ στήνονταν κάθε ἀπόγευμα ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρες στ' ἀλώνια. Ἐπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ χωρικοί. Νέοι καὶ γέροι ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ γινόταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ «τοῦ Θεοῦ τὸ πανεγύρω». Σ' ἓνα μέρος ἀνατολικά τοῦ Σκοποῦ, μισὴ ὥρα δρόμο περίπου μακριά. Γιὰ τὸ πανηγύρι αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ ἐξῆς παράδοσις.

Ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἀκόμη χρόνια σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, κάθε χρόνον τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ εὕρισκαν ἓνα ἐλάφι μέσα στὰ χαμόκλαδα. Λέγανε ὅτι τὸ ἔστειλε ὁ Θεὸς γιὰ «κούρβαν». Διάβαζε ὁ παπᾶς μερικὲς εὐχὲς ὕστερα ἔσφαζαν τὸ ἐλάφι καὶ τὸ μοίραζαν στοὺς πτωχοὺς. Αὐτὸ γινόταν πολλὰ χρόνια. Κάποιον χρόνο ὅμως πῆγανε οἱ παπάδες καὶ ὁ κόσμος ὅπως πάντα καὶ δὲν βρῆκαν τὸ ἐλάφι ἐκεῖ. Ἄρχισαν οἱ παπάδες τίς εὐχὲς καὶ τὰ τροπάρια μὰ τὸ ἐλάφι δὲν φαινόταν. Ἐπὶ τέλους κάποτε τὸ εἶδαν ἀπὸ μακριὰ νὰ ἔρχεται τρεχάτο. Μόλις ἔφθασε χωρὶς νὰ τὸ ἀφήσουν νὰ ξεκουραστῇ λιγάκι, τὸ ἔπιασαν καὶ τὸ ἔσφαξαν. Ὁ Θεὸς ὅμως θύμωσε καὶ γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ δὲν τοὺς ἔστειλε κανένα ἄλλον χρόνον. Ἐπεκράτησε ὅμως ἡ συνήθεια νὰ γίνεται τὸ πανηγύρι κάθε χρόνον, νὰ σφάζουν ἀρνιά καὶ νὰ τὰ μοιράζουν στοὺς πτωχοὺς, ὅσοι ἔταζαν γιὰ διαφόρους λόγους.

Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια στὴ μέση τοῦ χωριοῦ ὑπῆρχεν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ συνήθιζαν νὰ κάνουν κουρμπάνι, ὅσοι εἶχαν ταμμένα ζῶα. Τὴν ἐκκλησία αὐτὴ τὴν χάλασαν οἱ Τοῦρκοι μετὰ καὶ τώρα τὴν ἔχουν πάρο. Τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὅσοι πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία συνήθιζαν νὰ κρατοῦνε καρυδόφυλλα στὸ χέρι. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα συνήθιζαν ἐπίσης νὰ ζυγίζωνται.

Ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ἔκρουβαν λουκάνικο χοιρινὸ καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὸ ἔπηναν καὶ ἔπαιρναν ὅλοι ἀπὸ ἓνα μεζὲ γιὰ νὰ μὴν τοὺς τοιμπάει τὸ φίδι.

Ὅσοι εἶχαν προβάτα ἔρριχναν κεχρὶ γιὰ νὰ μὴν τοὺς πιάνουν οἱ μαϊεῖς καὶ παίρνουν τὴν τροφή τῶν προβάτων.

Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔπιαναν τὰ τσιράκια τους οἱ Σκοπιανοὶ γιὰ ἓνα ἐξάμηνο καὶ τοῦ Δημητρίου τὰ ἄφηναν. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἐπίσης ἀναχοροῦσαν ἀπὸ τὸν Σκοπὸ ὅσοι ἔμελλαν νὰ ξενιτευθοῦν γιὰ νὰ βροῦν ἐργασίες καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐπέστρεφαν.

Π Ρ Ω Τ Ο Μ Α Γ Ι Α

Πρωῖ - πρωῖ μόλις σηκωνόταν ξπαιρναν φρέσκη κοπριά ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἔκαναν ἕνα σταυρὸ στὴν πόρτα τοῦ σταύλου, στὰ «πάκια» (καπούλια) τῶν ζώων καὶ στ' ἀμπέλια γιὰ νὰ προφυλάξουν τὴν εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ τὶς μάγισσες. Ὅπως καὶ σὲ ἄλλα χωριά τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἔτσι καὶ στὸ Σκοπὸ οἱ μάγισσες ἦταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν κατοίκων. Πίστευαν ὅτι οἱ μάγισσες εἶναι γυναῖκες κακῆς ποῦ μὲ τὰ μάγια τους κατόρθωναν νὰ παίρουν τὶς ἐσοδεῖες τῶν νοικοκυραίων, νὰ βασκαίνουν, νὰ ρίχνουν στὸ κρεβάτι ἀρρώστους, νὰ κάνουν ἀνίκανους τοὺς νέους, μ' ἕνα λόγο νὰ σπέρνουν τὴν δυστυχία καὶ τὴν συμφορὰ.

Τὴν νύκτα τῆς πρωτομαγιάς, οἱ μάγισσες ἔτρεχαν μετεμφιεσμένες κρυφὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ στὰ σπίτια μ' ἕνα «σφογγιώξυλο» (ἕνα ξύλο μὲ πανὶ στὴν ἄκρη μὲ τὸ ὁποῖο καθαρίζουν τὸν φούρνο). Στεκόταν μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόρτα κάθε σπιτιοῦ καὶ ἔκαναν μάγια λέγοντας διάφορες μαγικῆς λέξεις ποῦ τὶς κρατοῦσαν μυστικῆς, γιὰ νὰ κλέβουν τὴν εὐτυχία ἀπὸ τὰ εὐτυχησμένα σπίτια. Τὰ περισσότερα μάγια οἱ μάγοι καὶ οἱ μάγισσες τὰ ἔκαναν γυμνοί. Γυμνοὶ μάγοι ἔκοβαν τὴν νύκτα ξύλο ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ τοῦ γείτονα γιὰ νὰ πάρουν τὸ γάλα ἀπὸ τὶς ἀγελάδες τους.

Ἐπίσης πίστευαν οἱ Σκοπιανοί, ὅτι τὴν νύκτα τῆς Πρωτομαγιάς ἔβγαιναν γυμνῆς μάγισσες, πήγαιναν καὶ πλάγιαζαν στὰ σπαρτά. Ἐκεῖ ποῦ πλάγιαζε ἡ μάγισσα ὅλα τὰ σπαρτά ἔπεφταν κάτω. Μετὰ ἔλεγε λόγια μαγικὰ καὶ πλάγιαζε ὅλο τὸ χωράφι κάτω. Τρία μόνον στάχυα ἔμειναν ὄρθια, τὰ ἔκοβε καὶ τὰ πήγαινε στὸ δικό της χωράφι καὶ γινόταν πολὺ τὸ στάο' ἐνῶ τὸ ἕξο χαλοῦσε.

Τὸ πρωῖ τῆς Πρωτομαγιάς μόλις ξυπνοῦσαν συνήθιζαν νὰ δαγκάνουν σκόρδο. Ἐπειτα ξεκινοῦσαν νὰ φέρουν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι, τὸ πηγάδι ἢ τὴν βρύση νὰ πλυθοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ κυλιστοῦν στὰ δροσερὰ χορτάρια γιὰ νὰ φύγουν ἀπὸ πάνω τους οἱ πόνοι. Μετὰ ξεκινοῦσαν γιὰ τὰ σπίτια στολισμένες μὲ λουλούδια καὶ μὲ μιὰ ἀνθοδέσμη στὸ χέρι, τὴν ὁποία κρεμοῦσαν στὴν ἐξώπορτα μαζὶ μὲ 2—3 σκόρδα καὶ ἕνα λάπατο.

Τὸ ἀπόγευμα ἔβγαιναν στοὺς μπαχτισέδες, στὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ δίπλα στοῦ Μπαλιούλη τὸ μῦλο καὶ ἐκεῖ διασκέδαζαν μέχρι τὸ βράδυ, μὲ ἀρνιά ψητά, μὲ κρασιά, μὲ χοροὺς καὶ τραγούδια καὶ κούνιες. Καθὼς κουνιώταν οἱ κούνιες τραγουδοῦσαν τὸ τραγούδι τοῦ Μάη.

Ὁ Μάιος μᾶς ἔφθασε, ἔμπρὸς βῆμα ταχὺ

νὰ τὸν προῦπαντήσουμε παιδιὰ στὴν ἐξοχή.

Φέρνει τραγούδια καὶ χαρῆς, λουλούδια καὶ δροσιά

καὶ τὰ μοιράζει γελαστὸς σὲ ὅποιον τοῦ ζητᾷ.

Πάμε κι' ἐμεῖς νὰ πάρουμε μὴ χάνουμε καιρὸ

μᾶς δὶν' ἕνα τριαντάφυλλο κι' ἕνα κλαρὶ κλωροῦ.

Τὴν πρωτομαγιά ὅσοι εἶχαν ζῶα καὶ τὰ ἄρμεγαν, μοίραζαν γάλα στὰ γειτονικά σπίτια. Τὸ δοχεῖο τὸ ἐπέστρεφαν ἄπλυτο μὲ λίγο νερὸ μέσα γιὰ νὰ μὴ «στερέψῃ» τὸ γάλα κι' ἔλεγαν: «νὰ τὰ χιλιάστε». Ἐάν τύχαινε νὰ βρέξῃ τὴν Πρωτομαγιά τὸ νερὸ τῆς βροχῆς τὸ μάζευαν ἔρριχναν μέσα καρυδόφυλλα καὶ λουζόνταν γιὰ νὰ μακραίνουν τὰ μαλλιά.

Ὁ Κλήδονα.

Τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου — 24 Ἰουνίου — ἀναβαν «μπουμπούνες» φωτιές. Ἀπὸ μέρες τὰ παιδιά κάθε συνοικίας μάζευαν χόρτα ξερὰ καὶ τ' ἀποθήκευαν κάπου. Ὅταν πλησίαζε ἡ ἡμέρα διάλεγαν ἕνα δένδρο χονδρὸ καὶ ξερὸ, τὸ ἔκοβαν, τὸ καθάριζαν ἀπὸ τὰ περιττὰ κλαδιὰ καὶ κάρφωναν δῶ καὶ κεῖ στὰ ἐξωτερικὰ κλαδιὰ τὰ λεπτὰ ξύλα γύρω - γύρω γιὰ νὰ χωρέσῃ ὅλο τὸ χόρτο ποὺ μάζευαν. Ἐπειτα ἀνοίγαν στὴν πλατεία τῆς συνοικίας ἢ σ' ἕνα μέρος ἀνοιχτὸ ποὺ νὰ φαίνεται ἀπὸ παντοῦ ἕνα λάκκο βαθὺ καὶ ἔμπηζαν μέσα τὸν κορμὸ τοῦ δένδρου. Τὸν στερέωναν καλὰ καὶ ἀνέβαζαν τὸ χόρτο τὸ ξερὸ ἐπάνω. Πολλές φορὲς καὶ οἱ μεγάλοι ἔπαιρναν μέρος στὴν ἐτοιμασία αὐτῆ, γιατί κάθε μαχαλᾶς προσπαθοῦσε νὰ κἀνῃ τὴν μεγαλύτερη μπουμπούνα. Ἄμα βράδυναζε ἀναβαν μικρὲς μπουμπούνες καὶ πηδοῦσαν ὅλο ἀπὸ ἐπάνω. Ἐλεγαν πὼς ἂν πηδοῦσαν τρεῖς φορὲς θὰ ἔφευγαν οἱ φύλλοι καὶ οἱ κοργιοί.

Τὴν μεγάλη μπουμπούνα τὴν ἄφηναν τελευταῖα, πολλές φορὲς κοντὰ τὰ μεσάνυχτα. Μετὰ τὸ πῆδημα τῆς φωτιᾶς ποὺ κρατᾶ ἀρκετὴ ὥρα τὰ κορίτσια σχηματίζονται παρέες, παρέες καὶ κάθε κορίτσι κάνει καὶ μιὰ ἀνθοδέσμη «ριζικάρι» καὶ δίνει ἐπάνω ἕνα διακριτικὸ σημάδι (δαχτυλίδι, χάντρα, παραμάνα, κουμπὶ κλπ.) γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὶς ἄλλες. Ὅλα τὰ ριζικάρια τὰ βάζουν μέσα σ' ἕνα δοχεῖο «μπακίρα» ποὺ περιέχει «ἀμίλητο νερό». Τὴν μπακίρα τὴν σκεπάζουν μὲ μιὰ κόκκινη ποδιά καὶ τὴν κλειδώνουν μὲ μιὰ κλειδαριά. Τὴν τοποθετοῦν μετὰ κάτω ἀπὸ μιὰ τριανταφυλλιά ὅπου παραμένει ὅλη τὴν νύκτα. Τὸ πρῶτ' Ἁγιαννοῦ γίνεται ἡ λειτουργία καὶ μετὰ τὴν ἐκκλησία μαζεύονται στὸ σπίτι ποὺ βρίσκεται ἡ μπακίρα καὶ τὰ ριζικάρια, ὅσες ἔρριξαν ἀπὸ βραδὺς τὰ ριζικάρια τους καὶ ἄλλος κόσμος πολὺς. Ἡ ἀδὴλὴ γερμίζει ἀπὸ νέες, μεσόκοπες, γρηῆς καὶ παλληκάρια καὶ ἀκολουθεῖ ποιητικὴ τελετὴ ποὺ βγάζουν τὰ ριζικάρια. Τὰ βγάζουν ἀπὸ τὸ σκεπασμένον μπακίρι δύο παιδιά, ἕνα ἀγόρι κι' ἕνα κορίτσι, ποὺ ἔχουν στὴ ζωὴ καὶ τοὺς δύο γονεῖς καὶ ξεσκεπάζουν ἔτσι τὰ μεγάλα μυστικά. Ἡ ἔναρξις γίνεται τραγουδώντας, τὸ συνηθισμένον κῶτῆμα:

Ἄνοιξατε τὸν κλήδονα
νὰ βγῆ ἡ χαριτωμένη
κι' ὅπου νὰ πάγῃ νὰ σταθῆ
νὰ ἔναι κερδιαμένη.

Χώνουν τὰ χέρια τους κάτω ἀπὸ τὸ σκέπασμα, πιάνουν στὴν τύχη ἕνα ριζικάρι καὶ τὸ βγάζουν ἔξω. Τὰ κορίτσια στέκονται γύρω μὲ μεγάλη ἀγωνία καὶ περιμένουν νὰ βγῆ τὸ ριζικάρι τους γιὰ νὰ γνωρίσουν τί τοὺς ἐπιφυλάσσει ἡ τύχη τους.

“Ὅλοι μαζί τραγουδοῦν διάφορα κοτῆματα:

“Ἐναν καιρὸ ἤμουνα ἄγγελος τώρα ἀγγελεύουν ἄλλοι
στὶς βρῦσες πᾶσινα νερὸ τώρα τὸ πίνουν ἄλλοι.

“Ὅποιον τὸ ριζικάρι βγῆ ἀπὸ τὸ δοχεῖο τῆ στιγμῆ πὺν τραγουδιέται ὠρισμένο κότεμα (δίστιχο) αὐτὸ εἶναι σημάδι πὸς ἡ τύχη καὶ οἱ σχέσεις της μὲ τὸν ἐκλεκτὸ τῆς καρδιάς της στὸ μέλλον θὰ εἶναι ὅπως τῆς λέγει τὸ τραγούδι. Ἔτσι μὲ μεγάλη ἀγωνία κάθε κορίτσι, πὺν ὄνειρεύεται κάτι στὴ ζωὴ του, δοκιμάζει μὲ θλιβερὴ ἀπάντησι στὸν πόθο του ἢ παίρνει τὴν εὐτυχισμένη βεβαίωσι πὺν τῆς δίνει χαρὰ ἀνείπωτη. Ἔτσι φεύγουν ἄλλες ἱκανοποιημένες, ἄλλες λυπημένες κ' ἄλλες σκεπτικὲς ἀπὸ τὴ γιορτῆ πὺν ἀρχίζει μὲ τόσα χτυποκάρδια καὶ ὄνειρα.

Ὁ Κλήδονας εἶναι ἔθιμο πανάρχαιο καὶ συνηθίζεται ὄχι μόνον σὲ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη (Ἀγγλία, Ἰσπανία, Γαλλία κλπ.). Αὐτὴ ἡ διάδοσι τοῦ ἔθιμου καὶ σὲ λαοὺς πὺν διαφέρουν μεταξύ μας στὴν καταγωγὴ καὶ στὶς παραδόσεις δείχνει φανερὰ ὅτι τὸ ἔθιμο εἶναι πανάρχαιο.

Φαίνεται πὸς ἡ λέξις Κλήδονας — λέξις Ἰωνικὴ — εἶναι πανάρχαια καὶ σημαίνει τὸν ἦχο πὺν προαναγγέλει τὸ μέλλον σὰν ἕνα εἶδος προφητείας μὲ λέξεις καὶ φράσεις μὲ προφητικὴ σημασία. Στους Ὀμηρικοὺς χρόνους ἦταν σὲ χρῆσι ἡ μαντικὴ «ἀπὸ κληδόνων». Στὸν Προμηθεά δεσμώτῃ ὁ Αἰσχύλος ἀναφέρει κλήδονα μὲ διάφορα εἶδη τῆς μαντείας καὶ τῆς ἐξηγήσεως τῶν ὄνειρων. Καὶ στὴν παλαιὰ διαθήκη ἀναφέρεται τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς Μαντικῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀπὸ κληδόνων Μαντικὴ διατηρεῖται καὶ στὰ χριστιανικὰ χρόνια, γιὰτὶ ὁ Ἱεράρχης Χρυσόστομος κατακρίνει τοὺς κληδονισμοὺς, τὶς μαντείες, τὶς γητειὲς καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ σημερινὸς κλήδονας συνδέεται μὲ τὴν ἀρχαία κληδόνα. Ἐχασε ὄμως σὲ μᾶς τὸν χαρακτήρα τῆς γενικῆς μαντικῆς καὶ περιορίσθηκε σὲ μόνους τοὺς ἐρωτικοὺς χρησμοὺς.

Παραθέτω ὠρισμένα ἀπὸ τὰ πολλὰ δίστιχα πὺν τραγουδοῦσαν οἱ νέες κατὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κλήδονα.

Τὰ φρύδια σου στενὰ στενὰ
κασάπικα μαχαίρια
τὸ ἕνα μὲ σφάζει στὴν καρδιά
καὶ τ' ἄλλο στὰ τζιγέρια.

Γαυφάλλο τσαταλωτὸ
στοῦ Βασιλιᾶ τὸ χέρι
Τουῖρκοι - Ρωμιοὶ τὸ μαρτυροῦν
ποῦσαι δικό μου ταῖρι.

Γῦρσε καὶ διὲς τὸν οὐρανὸ
γῦρσε καὶ διὲς καὶ μένα
κι' ἂν ἔχῃς πίστη πίστεψε
τρελλαίνομαι γιὰ σένα.

Ποῦ νάβρω γὼ Βασιλικὸ
νὰ δέσω ἕνα δεμάτι
νὰ στεῖλω τὸ πουλάκι μου
νὰ στρώνη νὰ κοιμᾶται.

Ἀντίκριμ' ἦλθες κι' ἔκατρες
 σάν ἥλιος σάν φεγγάρι
 καὶ ρόφηξες τὸ αἷμα μου
 σάν τὸ στεγνὸ σφουγγάρι.

Μανριδερὴ καὶ νόστιμη
 κοντούλα καὶ γεμάτη
 ἀπ' ὄλες τὶς γειτόνισσες
 ἐσένα ἔχω στὸ μάτι.

Ἀνάμεσα στὴν θάλασσα
 καρέκλα καρυδένια
 ν' ἀγκάλιαζα τὴ μέση σου
 τὴ μαργαριταρένια.

Τὸ δαχτυλίδι πού φορεῖς
 τὸ μάλαμα δικό μου
 ἀγάλια ἀγάλια σ' ἔφερα
 στὸ σπίτι τὸ δικό μου.

Ἀγάπησα νάχω ζωὴ
 μὰ γὼ ζωὴ δὲν ἔχω
 σάν κλίμα με κλαδεύουνε
 καὶ κλαδεμὸ δὲν ἔχω.

Τὸ κλίμα τὸ κλαδεύουνε
 τ' ἀφήνουν κι' ἓνα κλώνο
 κάνε πουλίμ' ὑπομονή
 ἀκόμη ἓνα χρόνον.

Τὰ μάτια σου παρήγγειλα
 κρυφὰ νὰ μ' ἀγαποῦνε
 καὶ κεῖνα τὰ μαργέλικα
 μὲ βλέπουν καὶ γελοῦνε.

Ἀγάπη εἶχα κι' ἔχασα
 ἀπὸ τ' ἀμέλημά μου
 τώρα τὴ βλέπω σάλλονε
 καὶ καίγεται ἡ καρδιά μου.

Ἀγάπησα ἓνα μικρὸ
 μικρὸ καὶ ντελικάτο
 ὅταν γυρίσω νὰ τὸ δῶ
 οἴχγει τὰ μάτια κάτω.

Ὅσα φτερά καὶ πούπουλα
 ἔχει τὸ περιστέρι
 τόσα κομμάτια θὰ γινῶ
 γιὰ νὰ σὲ κάνω ταῖρι.

Δεντρὶ τοῦ Παραδείσου
 εἶναι τὸ μπόγι σου
 καὶ τῆς κανέλας τ' ἄνθη
 εἶναι τὸ σόι σου.

Σύ σαι τὸ γαρούφαλλο
 καὶ γὼ μαι τὸ σεβδί
 καὶ πὼς μᾶς ταίριασε ὁ Θεὸς
 τοὺς δυὸ μας ἓνα βόι.

ΤΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ

Στὸν Παλαιὸ Σκοπὸ εἶχαν πολλὲς ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια κι' ἔκαναν πολλὰ πανηγύρια. Οἱ Σκοπιανοὶ ζωηροὶ καὶ εὐθύμοι, μὲ πολὺ κέφι γλεντοῦσαν στὰ πανηγύρια τους.

Ἀπὸ τὸ Πάσχα κι' ὕστερα ἄρχιζαν τ' ἀνοιξιάτικα πανηγύρια. Ὅλη ἡ ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου περνοῦσε μὲ χοροὺς καὶ γλέντια. Τὴν τρίτη ἡμέρα τοῦ Πάσχα στήνονταν χοροὶ ἔξω στ' ἀλώνια. Τὰ «καλήματα» (μουσικά ὄργανα) τὰ τραγούδια καὶ οἱ φωνὲς ἀντηχοῦσαν στοὺς γύρω λόφους. Οἱ τέσσαρες «μαχαλάδες» τοῦ Σκοποῦ συναγωνιζόταν ποιὸς θὰ ἔστηνε τὸν καλύτερο χορὸ.

Τὴν Πέμπτη τὸ ἀπόγευμα ἔφυγαν πολλοὶ γιὰ τὸν Ἅη Θεόδωρο. Ἐνα ἔξωκλήσι μιὰ ὥρα περίπου μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ μέσα στὸ πυκνὸ δάσος βαλανιδιῶν. Ἐκεῖ πήγαιναν νὰ γιορτάσουν τὸ Μπαλουκλή (Ζωοδόχου πηγῆς) ποῦ ἦταν τὴν ἄλλη μέρα τὴν Παρασκευή. Οἱ πανηγυριῶτες ἔκινουσαν μὲ τὶς τσέργες τοὺς «κάρρα στολισμένα ποῦ τὰ ἔσερναν βουβάλια ἐπίσης στολισμένα μὲ «τσουλιμπούρια» (φοῦντες χρωματιστὲς μὲ χάντρες) ἐφωδιασμένοι ὅλοι μὲ τὰ ἀπαραίτητα σκεπάσματα καὶ φαγητά. Περνοῦσαν τὸ βράδυ στὸ δάσος. Μετὰ τὸν ἑσπερινὸ ἔστηναν χορὸ ποῦ κρατοῦσε μέχρι τὰ ξημερώματα. Τὴν ἐπομένη, τὴν Παρασκευή, μετὰ τὴν λειτουργία ἔστηναν πάλι χορὸ στὰ ξέφωτα τοῦ δάσους. Ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα ἔπαιον τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Ὅταν ἔφθαναν στὴ «βαλανιά» (βαλανιδιά) μιὰ τοποθεσία ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, σταματοῦσαν καὶ συνέχισαν τὸ γλέντι. Ἀφοῦ γλεντοῦσαν ὥρες πολλὲς γύριζαν στὰ σπίτια τοὺς.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ γινόταν «τὴ Θεοῦ τὸ Πανεγύρι» καὶ τὴν Δευτέρα τὸ πανηγύρι τῆς Ἀγιοῦδας.

Ὅλοι γενικῶς οἱ Σκοπιανοὶ ἔπαιον μέρος στὸ πανηγύρι αὐτό. Οἱ χορευτοὶ ἦσαν ἀμέτρητοι καὶ πλῆθος οἱ θεαταί.

«Ὁ Ἀγιολιᾶς». Ἦταν πανηγύρι ὁμοιο μὲ τὸ πανηγύρι τοῦ Ἅη Θεόδωρου. Τὸ γιόρταζαν στὶς 20 Ἰουλίου, σ' ἓνα χαμηλὸ λόφο μέσα σὲ δάσος, μιὰ ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὸ Σκοπό. Ἐκινουσαν τὴν παραμονὴ μὲ τὶς «τσέργες» (ἀμάξια) καὶ ἔμεναν τὸ βράδυ ἐκεῖ. Ἔκαναν κουρμπάνια. Ἔταζαν ζῶα καὶ τὰ ἔσφαζαν ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Τὰ ταμμένα ζῶα τὰ «βαράκιωναν» (τὰ στόλιζαν μὲ τέλια ἀπὸ νύφες καὶ κορδέλλες) καὶ τὰ εἶχαν σ' ἓνα πλάϊ. Μετὰ τὴ λειτουργία πήγαινε ὁ παπᾶς τὰ διάβαζε καὶ ὕστερα τὰ ἔσφαζαν. Τὰ ἔκαναν φαγητὸ καὶ τὰ μοίραζαν στὸν κόσμο.

Μερικοὶ μοίραζαν ὠμὸ τὸ κρέας. Ἄλλοι πάλι κατέβαζαν τὰ σφαγμένα ζῶα στὸ χωριὸ τὸ μαγεύσαν καὶ τὸ μοίραζαν στὰ σπίτια.

Μετὰ τὴ λειτουργία ἄρχιζε τὸ φαγοπότι, χορὸς καὶ τραγοῦδι. Ἀργὰ τὸ βράδυ ἐπέστρεφαν στὸ χωριό.

«Ἡ Ἀγία Σωτήρα». Αὐγουσιᾶτικο πανηγύρι.

Μακρινὸ πανηγύρι σ' ἓνα τοπιό ἄγριο καὶ ἀπότομο, πάνω στὸν Μικρὸ Αἴμο. Γύμνια καὶ πέτρες. Πέτρες ψηλές, θεόρατες, ἀλλόκοτες ποῦ τὶς ἔβλεπες καὶ φοβόσουν. Λίγο πρὶο πάνω ἡμέρευε τὸ τοπιό. Ἐκεῖ μέσα στὰ ἐρείπια κατεστραμμένου χωριοῦ ἦταν μιὰ μικρὴ ἐκκλησοῦλα τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος. Πλάϊ σ' αὐτὴ ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ στέγνα ἀπειροποίητη, ποῦ ἀπὸ τὴν λάσπη τῆς ἀλείφονταν ὅσοι ὑπέφεραν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Σωτήρας πήγαιναν μᾶλλον ἄρρωστοι γιὰ τὴ «χάρ» καὶ ὄχι γιὰ γλέντι. Οὔτε τοῦμπανα οὔτε λαλήματα. Τὸ πολὺ καμμιὰ «γκάϊδα» (αἰλός). Οἱ προπαποῦδες ἔλεγαν πὼς τὸ κατεστραμμένο χωριό, τὸ Κάστρο, ἦταν Ἑλληνικό. Αὐτοὶ τὸ θυμοῦσαν. Ἐρημώθηκε ἀπὸ «βρονκόλακες».

Οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸ φόβο τοὺς ἔφυγαν καὶ ἐγκατεστάθηκαν στὰ γύρω

χωριά. Μερικοὶ μάλιστα ἤρθαν στὸ Σκοπὸ. Λέγανε ἀκόμη πῶς, κάποτε στὸ παλιὰ χρόνια, στὸ Κάστρο εἶχε καὶ Βασιλιᾶ, πού τὸ παλάτι του ἦταν πάνω στὸν «Καλὲ» (Βράχο ἀπόκορημο λίγο ψηλότερα ἀπὸ τὸ κατεστραμμένο χωριό). Πάνω στὸν Καλέ, σὲ μιὰ μικρὴ πλατεῖα ἔδειχναν τὸ μέρος πού ἦταν τὸ παλάτι καὶ σὲ μιὰ ἄκρῃ μιὰ «ἀλλογοπατιὰ» ἀπὸ τὸ ἄλλογο τοῦ Βασιλιᾶ. Στὴ ρίζα τοῦ «Καλὲ τῆς Ἀγιά Σωτήρας» ἦταν μιὰ σπηλιά, μέσα στὴν ὁποία εἶχεν ὁ βασιλιᾶς κρυμμένο τὸν θησαυρό του. Ἐλεγαν ἀκόμη πῶς ἡ σπηλιά αὐτὴ ἦταν τὸ ἄνοιγμα ὑπογείου δρόμου πού ὀδηγοῦσε στὴν Πόλη. Πολλοὶ δοκίμασαν νὰ προχωρήσουμε μέσα βαθειὰ μὲ ἀναμμένο κερί, ἀλλὰ σὲ λίγη ἀπόσταση ἔσβηνε τὸ κερί καὶ γύριζαν πίσω μὴ μπορῶντας νὰ προχωρήσουν μέσα στὸ βαθὺ σκοτάδι. Ἔτσι κανεὶς δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ πῶς ἦταν αὐτὸ τὸ «λαγούμ» (ὑπάγειος δρόμος) καὶ ποῦ πῆγαινε.

Τὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Τὸ μεγαλύτερο ὅμως καὶ καλύτερο πανηγύρι τοῦ Σκοποῦ πού ξεπερνοῦσε κάθε ὄριο ἑορτασμοῦ, ἦταν τὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Τριάδος. Τρεῖς ὅρες μακρὰ ἀπὸ τὸ Σκοπὸ σὲ μιὰ πλαγιά τοῦ Μικροῦ Αἵμου πάνω σ' ἓνα ἄνοιγμα μὲ ἀρκετὰ δένδρα γύρω, πανύψηλα καὶ φροντωτά. Στὴν εἴσοδο τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε μιὰ δεξαμενὴ μὲ ἁγίασμα.

Τὸ πανηγύρι κρατοῦσε τρεῖς ἡμέρες. Ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ Σκοπὸ τὸ Σάββατο τὸ πρωὶ καὶ ἐπέστρεφαν τὴν Δευτέρα τὸ βράδυ. Ἀπὸ νύχτες κοιμῶταν ἔξω στὸ βουνὸ γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Τὸ πανηγύρι αὐτὸ ἦταν γνωστὸ καὶ στὰ γύρω μέρη, γι' αὐτὸ πλήθος ξένων ἐρχόταν στὸ Σκοπὸ ἀπὸ μέρη γιὰ νὰ λάβουν καὶ αὐτοὶ μέρος στὸ πανηγύρι. Ἀπὸ ἡμέρες οἱ νοικοκυρὲς ἐτοιμαζόταν γιὰ τὸ μεγάλο πανηγύρι. Ἄνοιγαν τὰ σεντούκια κ' ἔβγαζαν τὰ καλύτερα πού εἶχαν γιὰ νὰ πάρουν μαζί τους. Τραπεζομάντηλα, πετσέτες, κιλίμια, λαυρωτά, γιὰ νὰ στρώσουν στὴν τσέργα, παπλώματα, σεντόνια, μαξιλαροθῆκες, τίς πιὸ καλὲς καὶ ἓνα ἄσπρο ψηφωτὸ σεντόνι μὲ δαντέλλα φαρδεῖα γύρω γύρω, τὸ ὁποῖον θὰ ἐρριχναν πάνω στὴν τσέργα μὲ τρόπο ὥστε νὰ πέφτῃ ἡ δαντέλλα ἐμπρὸς μὲ χάρη. Κάθε νοικοκυρὰ προσπαθοῦσε νὰ παρουσιάσῃ στὸ πανηγύρι ὅτι καλύτερο εἶχε γιὰτὶ ἐκεῖ «ἤλᾳ φανῆ» ἢ «ἀξία» καὶ ἡ «νοικοκυρὰ». «Πααῖου φτωχός, στὸ πανεγὺρ ἄρχοντας» λέγει μιὰ Σκοπιανὴ παροιμία. Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ ὅλα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἑτοιμα. Τὰ ροῦχα, τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ τακτοποιημένα καὶ ἡ τσέργα στολισμένη.

Τὸ Σάββατο τὸ πρωὶ ἀνέβαιναν στὴν τσέργα, ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ ξεκινοῦσαν γιὰ τὴν Ἀγία Τριάδα. Ὅλος ὁ δρόμος πού ἀνοιγόταν ἦταν γεμάτος πανηγυριῶτες. Τσέργες ἄλλες ἐμπρὸς ἄλλες στὰ πλάγια — γιὰτὶ ὁ δρόμος ἦταν πολὺ πλατὺς — ἀμιάξια ἀνοιχτά, γαϊδουράκια φορτωμένα ἀργοπῆγαιναν πρὸς τὸ «κουρι» (δάσος) τῆ Λέκκα Ἰσερμεσί. Ὅταν ἔφθαναν

στὸ δάσος «τῆ Λέκκα Τσεσμεσί» μιὰ ὥρα περίπου μακρὰ ἀπὸ τὸ Σκοπὸ, ἔκαναν ἓνα σταθμὸ. Τὸ μέρος αὐτὸ ἦταν ὁ τόπος συγκεντρώσεως τρόπων τινά. Ξεζεύανε ὅλοι τ' ἀμάξια τους ἐκεῖ μέσα στὴ πυκνὴ σκιὰ τῶν ἀμέτρητων ἀγριβαλανιδιών. Ἔστρωναν κάτω ἓνα κιλίμι καὶ καθόταν νὰ φάνε τὰ φαγητὰ πού οἱ νοικοκυρὲς εἰτοίμαζαν ἀπὸ βραδὺς γιὰ τὸ «Λέκκα Τσεσμεσί». Ὅταν τελείωναν τὸ φαγητὸ, ἔβαζαν πάλι τὰ πράγματα ἐπάνω καὶ ξεκινούσαν, τ' ἀμάξια ὅλα μαζί. Θάταν περίπου τριακόσια ἀμάξια τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο σὲ μιὰ μακρὰ σειρὰ.

Στὴν Ἁγία Τριάδα ἔφθναν ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα. Κατέβαζαν τὰ πράγματα τους κάτω ἀπὸ ἓνα δένδρο.

Τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν ἐκκλησίαν ἄρχιζε τὸ γλέντι. Τότε γινόταν καὶ ἐπισκέψεις ἀπὸ τὸ ἓνα ἀμάξι στ' ἄλλο. Τὰ παιδιὰ πού δὲν τὰ ἔπαιρναν στὶς ἐπισκέψεις τὰ ἔστελναν νὰ «σεργιανίσουν» τὰ μαγαζιά. Ἦταν μιὰ μικρὴ ἀγορὰ μὲ δυὸ τρία μαγαζάκια πού τὰ εἶχαν νοικιάσει γι' αὐτὲς τὶς δύο ἡμέρες. Ἐνας μικρὸς φουῆνος καὶ τ' ἄλλα μὲ διάφορα μικροπράγματα καὶ παιγνίδια παιδικά.

Πολλοὶ τὸ ἀπόγευμα πήγαιναν καὶ στὴν «Κρασάβα». Λίγο πιο πέρα ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα, μέσα σὲ μιὰ μαγευτικὴ ρηματιά πού τὴν σκέπαζαν πυκνόφυλλα δένδρα ἦταν τὸ νερὸ τῆς «Κρασάβας». Ἔτρεχε ἄφθονο κρυσταλλένιο νερὸ πού πάγωνε τὸ χέρι ἂν τὸ κρατοῦσες λίγα λεπτὰ μόνον μέσα. Παρέες παρέες κατέβαιναν ὅλοι ὡς ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τοπίου καὶ νὰ πιοῦνε γάργαρο νερὸ. Ἀπὸ τὸ μεσημέρι πού ἔστρωναν τὰ τραπέζια γιὰ φαγητὸ ἄρχιζε τὸ γλέντι. Τὰ κεράσματα καὶ οἱ μεζέδες ἄνοιγαν τὴν ὄρεξι καὶ ἔφερον τὸ κέφι. Δῶ κι' ἐκεῖ σ' ὅλη τὴν ἔκτασι πού ἦταν σταματημένα ἀμάξια, ἀκουγόταν νταούλια, βιολιά, «κλαρινέτα» πού μάζευαν τὸν κόσμον. Ἔτσι ὡς τὸ ἀπόγευμα ἐπικρατοῦσε γενικὴ εὐθυμία. Μετὰ τὸ βραδυνὸ φαγητὸ ἄρχιζε ὁ χορὸς. Ἐνας χορὸς ἐδῶ, μὲ νταβούλια, ἄλλος ἐκεῖ μὲ τσαλγιά, ἄλλος πιο πέρα μὲ γκάϊτα καὶ ἄλλος μὲ λύρα. Ὁ χορὸς κρατοῦσε μέχρι τὰ μεσάνυχτα.

Τὴν ἄλλη μέρα τὴν Δευτέρα, πού ἦταν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἡμέρα τοῦ πανηγυριοῦ. Οἱ γυναῖκες φοροῦσαν τὸ καλλίτερό τους φουστάνι πού εἶχαν φέρει γιὰ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησίαν. Ἀπὸ βραδὺς ἔκαναν ἰάματα ἓνα σωρὸ. Λαμπάδες, λάδι, ἄρνια κ.ἄ.

Μετὰ τὸ μεσημέρι ἄρχιζαν εἰτοιμασίες γιὰ τὸ γυρισμὸ. Ἀνέβαζαν ὅλα τὰ πράγματα στὸ ἀμάξι καὶ ξεκινούσαν ὅλοι μαζί. Στὴ «Λέκκα Τσεσμεσί» γινόταν πάλι ὁ Σταθμὸς. Ἐκεῖ θοίσκανε κι' ἄλλους Σκοπιανοὺς πού εἶχαν φύγει τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ διεσκέδαζαν ἐκεῖ περιμένοντας τοὺς πανηγυριῶτες. Ἦταν αὐτοὶ πού γιὰ κάποιο λόγο δὲν μπόρεσαν νὰ πᾶνε στὴν Ἁγία Τριάδα. Ἐκεῖ περνοῦσαν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Κάτια - Κάτια γύριζε ὁ χορὸς κάτω ἀπὸ τὸν παχὺ ἴσκιον. Ἀντηχοῦσε τὸ δάσος ἀπὸ τὰ λαλήματα, τὰ τραγούδια καὶ τὶς φωνές. Καὶ μόνον τὸ βράδυ ὅταν ἄρχιζε νὰ πέφτῃ ἡ νύχτα ἄφη-

ναν τὸ «Λέγκα Τσεσμεσί» καὶ ξεκινοῦσαν πλέον γιὰ τὸ χωριό. Τ' ἀμάξια πάλι στὴ γραμμὴ μὲ τ' ἀναμμένα φανάρια ἐμπρός, προχωροῦσαν τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του τραγοῦδι καὶ τὸ δικό του σκοπό. Μερικοὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὸ δάσος ἔρριχναν καὶ τουφεκιά, γιὰ νὰ εἰδοποιήσουν στὸ Σκοπὸ ὅτι γυρίζουν «πὲ τὸ πανηγύρι». Ὅταν ἔφθαναν στὸν ποταμὸ ἢ μακρὰ οὐρὰ τῶν ἀμάξιων χαλοῦσε. Ἄλλοι ἔπαιρναν δεξιὰ πρὸς τὸ «Σωφρόνιο» ἄλλοι κατέβαιναν στὴν «ποταμιὰ» ἄλλοι πάνω ἀριστερὰ γιὰ νὰ θγοῦν πάνω ἀπὸ τὶς «καναράδες» τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Τὰ τραγοῦδια καὶ οἱ φωνὲς καὶ ὁ ἦχος τῶν νταβουλῶν ἐεχύθησαν καὶ στὶς τέσσερες συνοικίαι τοῦ Σκοποῦ. Ἐφερναν τὴν χαρὰ τοῦ πανηγυριοῦ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ πάνε.

Τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ γιόρτασαν γιὰ τελευταία φορὰ στὰ 1922 λίγους μῆνες πρὶν γίνῃ ἡ ἐκκένωσις τῆς Θράκης. Καὶ σὰν νὰ αἰσθανόταν πὼς δὲν θὰ ξαναγιόρταζαν πιά, πολλὲς οἰκογένειαι ἔμειναν ἐκεῖ καὶ ὅλη τὴν Δευτέρα καὶ ἔφυγαν τὴν Τρίτην ἀπ' τὸ Σκοπὸ.

Τὰ τσαγίρια ἢ κεμπάπια.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πανηγύρια ποὺ γιόρταζαν οἱ Σκοπιανοὶ στὶς γιορτὲς τῶν Ἁγίων, εἶχαν καὶ τὰ «τσαγίρια ἢ κεμπάπια». Αὐτὰ ἦταν ἡμερήσιαι ἐκδρομὲς ποὺ γινόταν στὰ λιβάδια μισὴ ὥρα περίπου μακρὰ, κοντὰ στ' ἀμπέλια. Πήγαιναν ἐκεῖ τὶς τελευταῖαι Κυριακαὲς τοῦ Αὐγούστου καὶ τὶς πρώταις τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἐφηναν «κεμπάπ» στὴ σούβλα, γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔλεγον «κεμπάπια». Ἀκράτητῃ εὐθυμία καὶ γλέντι κρατοῦσε ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ὁ χορὸς ἐπαίρνε καὶ ἔδινε. Ἡ τελευταία ἔξοδος στὰ τσαγίρια γινόταν στὶς 14 Σεπτεμβρίου. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἀντὶ γιὰ κεμπάπια λόγῳ τῆς νηστείας ἔφηναν μελιτζάνες καὶ πιπέρια στὴ σούβλα καὶ πηχτὴ φασουλὰδα τὴν «Τσαγιδγιώτικη» ὅπως τὴν ἔλεγον.

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Ὁ Τρύγος

Μετὰ τὰ «τσαγίρια» 14 Σεπτεμβρίου, ἄρχιζαν οἱ ἐτομασίαι γιὰ τὸ μεγάλο πανηγύρι τοῦ Σκοποῦ. Οἱ μεγάλαις ἐτομασίαι τοῦ Τρύγου. Γύρω τριγύρω, ἀέραντα ἀμπέλια ἔζωναν τὸν Σκοπὸ σὲ μεγάλη ἀκτίνα. Ἦταν περίφημος ὁ Σκοπὸς γιὰ τὴν μεγάλην του οἰνοπαραγωγὴν. Σὲ πολλὰς χιλιάδας κιλὰ ἔφθανε ἡ παραγωγὴ του. Ἐνα μέρος τὸ πωλοῦσαν ἔξω στὰ περὶχωρα καὶ τὶς πόλεις. Προτιμοῦσαν ὅμως τὸ πιὸ πολὺ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν στὰ οἰκογενειακά καὶ φιλικὰ τους γλέντια.

Οἱ παλιοὶ Σκοπιανοὶ μὲ πολὺ καημὸ καὶ νοσταλγία φέρουν στὴ μνήμη τους τὰ χαμένα ἀγαθὰ τῆς παλαιᾶς των πατρίδας. Πολλοὶ πλούσιοι στὴν Πατριδα εἶχαν μεγάλαις ἐκτάσεις μὲ ἀμπέλια. Ὅταν ἐρχόταν ὁ καιρὸς τοῦ Τρύ-

γου μάζευαν δεκάδες ἔργατῶν ἀπὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες παλληκάρια καὶ κορίτσια. Σωστὸ πανηγύρι γινόταν τότε μέσα στ' ἀμπέλια. Μὲ τραγούδια καὶ μὲ ὄργανα. Ἄλλοι εἶχαν τσαλιγκιὰ καὶ ἔπαιζαν μπροστὰ στὸ ληνό, ἄλλοι νταβούλια καὶ ἄλλοι γκάττα.

Οἱ κοπέλλες μάζευαν τὰ σταφύλια μέσα σὲ μεγάλα καλάθια τὰ «τρυγοκάλαθα». Ὅταν γέμιζαν τὰ ἄδειαζαν στὴ «βούτα». Ὁ βούτατζης φορτωνόταν τὴ βούτα καὶ τὴν ἄδειαζε στὸ «Ληνό» (εἰδικὴ καρότσα γιὰ τὴ βοδάμαξα πισσομένη σὰν βάρκα τρόπον τινὰ) ποὺ χωροῦσε χίλιες πεντακόσιες ὀκάδες σταφύλια. Παλληκάρια ἔμπαιναν μέσα στὸ Ληνό καὶ πατοῦσαν τὰ σταφύλια γιὰ νὰ χωρέση ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα. Ὅταν γέμιζε ὁ ληνὸς ἔζεβαν τὰ βουβάλια καὶ τὸ πήγαιναν στὸ σπίτι. Ἔβαζαν τὸ ληνό μέσα στὸ «μαγαζί» (εἰδικὸ ὑπόγειο στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ). Ἐκεῖ ἀνοίγαν τὸ «οἴλουκι» καὶ ὁ μούστος χυνόταν μέσα στὸ «μετάκι». Τὰ σταφύλια ποὺ ἦταν μέσα στὸ ληνὸ τὰ ἄδειαζαν μὲ τὰ φτιάγια μέσα στὴν «Τίνα» (κάδος πολὺ μεγάλος). Πήγαιναν πάλι στὸ ἀμπέλι μὲ τὸν ληνὸ γιὰ νὰ φέρουν καὶ ἄλλα σταφύλια.

Τὸ βραδύ πρὶν βασιλέψη ὁ ἥλιος ἔπρεπε οἱ ληνοὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ ἀμπέλι καὶ νὰ γυρίσουν στὸ χωριό. Σὲ κάθε δρόμο εἶχε «τσαντήρι» (παράγκα φορολογικὴ).

Κάθε νοικοκυρὰ εἶχε ἔτοιμα στραμμένα τὰ τραπέζια καὶ περιμένε τοὺς ἐργάτες γιὰ φαγητό. Τότε ἄρχιζε τὸ γλέντι. Οἱ ἐργάτες καὶ ἐργάτριες ἄρχιζαν τὰ τραγούδια καὶ τὸ χορὸ ποὺ κρατοῦσε μέχρι τὰ μεσάνυχτα.

Τὸ πρωὶ νύχτα πάλι ξεκινούσαν γιὰ τὸ ἀμπέλι. Ὁ τρύγος κάθε πλούσιου νοικοκύρη κρατοῦσε 10—20 ἡμέρες. Τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ Τρύγου ὁ νοικοκύρης παρθέτε στοὺς ἐργάτες τὸ πλούσιό τραπέζι μὲ γλυκίσματα καὶ πελτέδες. Ἐκαναν ἓνα τελευταῖο γλέντι καὶ τελειώνε τὸ πανηγύρι τοῦ Τρύγου.

Ἀπὸ τὰ σταφύλια ἔκαναν ὠραιότατα κρασιά. Τὸ «μπρούσκο» μαῦρο κρασὶ «ὁ μπουγιαμάς» ὁ «πελίνος», μὲ τὸ χρυσοξανθὸ χρῶμα του (ἀρωματισμένο μὲ χόρτο πελίνο) καὶ τὸ σπιρτόζικο «ἄσπρο» μὲ ἀφθονία ἐχύνοντο στὰ ποτήρια καὶ τὰ ὀλονύκτια χειμερινὰ γλέντια τῶν Σκοπιανῶν. Ἐπίσης μὲ μούστο ἔκαναν τὸ «κιουκιουτλίδικο» κρασὶ τὸ ὁποῖον ἀποθηκεύετο σὲ βαρέλια ἀρωματισμένα μὲ «κιουκιούρτ» (θειάφι). Τὸ «κιουκιουτλίδικο» κρασὶ τὸ χρησιμοποιοῦσαν ὡς γυναικεῖο ποτὸ καὶ ἔκαναν «πελτέδες». Χίλια καλά πράγματα ἐπίσης ἔκαναν μὲ μούστο μὲ τὰ ἐπιδέξια χέρια τῶν οἱ νοικοκυρῶν τοῦ Σκοποῦ. Μὲ μούστο ἔκαναν πελτέ καὶ μοίραζαν σ' ὅλα τὰ συγγενικά καὶ γειτονικά σπίτια. Ἐκαναν ἐπίσης καὶ πετιμέζι. Ἀπὸ βραδὺς ἔρχιχαν μέσα στὸ μούστο, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἔκαναν πετιμέζι «γαλόπετρα» (ἐλαφρόπετρα) καὶ τὴν ἄφηναν μιά νύχτα ὀλόκληρη. Τὸ πρωὶ ἔβαζαν τὸν μούστο σὲ πετιμεζοταβάδες καὶ τὸν ἔβραζαν μέχρις ὅτου πήξη καὶ γίνει τὸ πετιμέζι. Μὲ τὸ πετιμέζι ἔκαναν «ρετσέλια» μὲ κιδῶνι, κολοκύθια, σῦκα καὶ μελιτζάνες.

Π ε λ τ ο σ ο ὗ τ ζ ο υ κ α ἢ μ ο υ σ τ ο λ α μ π ἄ δ ε ς. Τὰ ἔκαναν ὡς ἐξῆς:

Σὲ χονδρὲς κλωστὲς περνοῦσαν μὲ τὸ θελόνι ψύχες ἀπὸ καρῦδια. Τὴν ὥρα πού ἔβραζε ὁ πελτές, τὰ βουτοῦσαν μέσα καὶ τὰ κρομοῦσαν. Ὅταν στέγνωναν τὰ βουτοῦσαν πάλι. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο δέκα φορές. Τὰ κρομοῦσαν μετὰ μέσα στὰ κελάρια καὶ τὰ διατηροῦσαν ὅλο τὸν χειμῶνα. Μὲ τὰ καλλίτερα σταφύλια ἔκαναν «σταφυλοτουροσί». Ἐβραζαν μούστο ἔβαζαν μέσα καὶ πετμέζι καὶ τὸν ἔρριχναν μέσα σ' ἓνα πιθάρι. Ἐβάζαν καὶ τὰ σταφύλια ὀλόκληρα. Μέσα σ' ἓνα σακκουλάκι πάνινο ἔβαζαν σπειριὰ ἀπὸ «σινάπι» «χαρδάλι» καὶ τὰ ἔβαζαν μ' αὐτὸ μέσα στὸ πιθάρι, καὶ τὸ βούλωναν. Ὅταν ἄρχιζε ἡ Σαρακοστή τοῦ Πάσχα τὸ ἀνοίγαν καὶ μοίραζαν καὶ σὲ μερικὰ συγγενικά σπίτια.

Ἐνα ἄλλο παρασκεύασμα μὲ πετμέζι ἦταν καὶ ὁ «μπουλαμάς» (μαρμελάδα). Δὲν παρέλειπαν τέλος νὰ ἐτοιμάσουν καὶ τὴν «σταπίδα» τους (σταπίδα) γιὰ τὸν χειμῶνα. Ἐδεναν τὰ σταφύλια σὲ κλωστή, ἔκαναν μιὰ «μπουρλιά» τὰ βουτοῦσαν σὲ «φελόσταχτ» καὶ τὰ κρομοῦσαν στὸν ἥλιο. Ὅταν στέγνωναν τὰ ἔτριβαν καὶ ἔβαζαν σὲ σακκουλάκια. Ἔτσι τὸν χειμῶνα στὰ παρακάθια καὶ τὶς νυκτερινὲς διασκεδάσεις χίλια καλὰ πράγματα εἶχε νὰ προσφέρῃ ἡ νοικοκυρὰ στοὺς μουσαφίραϊους, γιὰ νὰ περάσουν εὐχάριστα τὶς ἀτέλειωτες ὥρες.

Σπορά

Μόλις τελείωνε ὁ τρύγος μετὰ τὰ πρῶτα πρωτοβορῶγια ἄρχιζε ἡ σπορά. Πρῶι - πρῶι οἱ ἐργατικοὶ καὶ φιλόπονοι Σκοπιανοὶ ἔζεβαν τὰ κάρρα τους, ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους καὶ ξεκινοῦσαν μὲ χαρὰ νὰ σπεύρουν, τὸ εὐλογημένον σιτάρι, τὴν ἀρωματισμένην σίκαλη καὶ τὸ κριθάρι.

Τὴν ἡμέρα πού θὰ πρωτοπήγαιναν γιὰ σπορὰ συνήθιζαν νὰ μὴν βγάλουν τίποτε ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ μάλιστα δανεικὸ. Φρόντιζαν νὰ βγοῦνε γιὰ πρώτη μέρα Δευτέρα, Τετάρτη ἢ Παρασκευή. Τὴν πρώτη ἡμέρα πού θὰ πήγαιναν ὁ γεωργὸς νὰ σπεύρῃ, τὴν ὥρα πού ξεκينوῦσε τὸ κάρρο ἔρριχνε ἡ γυναῖκα τοῦ ἓνα κουβᾶ νερὸ μπροστά.

Θέρος

Πολλοὶ πλούσιοι εἶχαν μεγάλες ἐκτάσεις σπαρτὰ καὶ γιὰ νὰ τὰ θερίσουν ἔπαιρναν ἐργάτες. Οἱ γυναῖκες ἔρραβαν γιὰ τοὺς ἄνδρες τους εἰδικὰς ἐνδυμασίαις πού τὶς ἔλεγαν «δριτακτσίδες» (ἄσπρα ποικιμίσιμα μὲ φαρδιὰ μανίκια μὲ μιὰ τρύπα στὴ μασχάλη γιὰ νὰ παίρνῃ ἀέρα), καὶ λάδωναν τὰ τσερβούλια τους. Οἱ ἐργάτες γίνονταν «τσετιέζ», παρῆες καὶ πήγαιναν νὰ πιάσουν δουλειὰ σὲ κάποιον πλούσιο νοικοκύρη.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς «Τσετιᾶς» λεγόνταν «ντραγουμάνος». Ὁ ντραγουμάνος θέρμιζε τὰ πρῶτα στάχυα, ἔκανε τὸ πρῶτο δεμάτι τὸ ἔστηνε ὄρθιο μπρο-

στά στὸν νοικοκύρη καὶ τοῦ εὐχόταν: «καλὸ μπερεκέτ». Ὁ νοικοκύρης ἔβαζε τὸ μπαξήϊ (λεφτά) γιὰ νὰ τὰ κερασιῆ ἢ παρέα. Μέσα στὴν παρέα εἶχαν καὶ ἓνα ἀγόρι 12—14 ἐτῶν ποὺ τὸ ἔλεγαν «ἐκμεκτσῆ». Αὐτὸ πῆγαινε στὸ σπίτι τοῦ ἀφεντικοῦ καὶ ἔπαιρνε τὸ φαγητὸ ποὺ εἰτοίμαζε ἡ νοικοκυρά. Τὸ πρωῖνὸ φαγητὸ ἦταν «τσορομπᾶς, ψιρούκι μὲ γάλα» τυρί, ἐλιές, μυζήθρα κ.ἄ. Τὸ μεσημέρι πῆγαινε νὰ πάρῃ τὸ μεσημεριανὸ φαγητό. Τὶς ὥρες ποὺ ξεκουραζόταν οἱ ἐργάτριες ἔπλεκαν «στάχο» γιὰ νὰ στολίσουν τὰ σπίτια τους.

Τὸ βράδυ ὅλη ἡ τσετιὰ πῆγαινε στὸ σπίτι τοῦ ἀφεντικοῦ ὅπου καὶ πλάγιαζε. Ἡ νοικοκυρὰ τοὺς ἔστρωνε πλούσιο τραπέζι. Μετὰ τὸ φαγητὸ ἀρχίζαν τὸ χορὸ καὶ τὰ τραγοῦδια. Καὶ τὴν δουλειὰ ἀκόμη οἱ εὐθυμοὶ καὶ ἀνοιχτόκαρδοὶ Σκοπιανοὶ τὴν μετέτρεπαν σὲ γλέντι καὶ πανηγύρι. Ἀφοῦ γλεντοῦσαν ἀρκετὴ ὥρα πῆγαιναν γιὰ ὕπνο. Τὸ πρωὶ κεφᾶτοι ἔπαιρναν πάλι τὸ δρόμο γιὰ τὴν δουλειὰ. Ὅταν τελείωνε τὸ θέρος ἔκανε ἡ νοικοκυρὰ χαλβᾶ γιὰ τοὺς ἐργάτες. Τοὺς πλήρωνε τὸ ἀφεντικὸ καὶ ἔφρευαν. Τὸν ἐκμεκτσῆ τὸν πλήρωνε ἡ παρέα, ἡ δὲ νοικοκυρὰ τοῦ χάριζε ἓνα κοττόπουλο.

Λαϊκὴ Λατρεία.

Ἀγιάσματα: Ἄνθρωποι μὲ βαθειὰ πίστι καὶ θεοσέβεια οἱ Σκοπιανοὶ πολλὰς φορὰς ὅταν ὑπέφεραν ἀπὸ κάποια ἀρρώστεια, συγχρόνως μὲ τὴν θεραπεία τὴν ὁποία ὑπαγόρευε ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ δημώδης ἰατρικὴ, κατέφρευαν καὶ σὲ «χάρες» στά λεγόμενα «ἀγιονιέρα». Αὐτὰ ἦταν μικρὰ ἐκκλησιάκια καὶ ἐξωκλήσια στά ὁποῖα ἔτρεχε ἀγίασμα. Ἐκεῖ πῆγαιναν οἱ ἀρρωστοὶ, ἔπλυναν τὸ πρόσωπό τους μὲ ἀγίασμα, ἔπιναν λίγο καὶ φεύγοντας ἀφηναν μιὰ κλωστή ἀπὸ ἐπάνω τους ἢ μία τρίχα ἀπὸ τὰ μαλλιά τους, γιὰ νὰ τοὺς φύγῃ τὸ κακὸ ποὺ τοὺς ἐβασάνιζε, ἢ κακιὰ ἀρρώστεια. Κυριῶς πῆγαιναν στά ἀγιονιέρα γιὰ ἀρρώστειες τὶς ὁποῖες ἀπέδιδαν σὲ μάτιασμα. Ἀναφέρομε μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀγιονιέρα ποὺ ἦταν στὸν Π. Σκοπὸ.

1) Τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς (Καναράδες πέτρες).

Ἡ Ἀγία Παρασκευὴ ἦταν ἓνα ἐκκλησιάκι ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, ὅπου ὑπῆρχαν μερικὲς πέτρες, μεγάλες, βράχοι, ποὺ τὶς ἔλεγαν «Καναράδες Πέτρες». Μέσα ἀπὸ τὶς πέτρες αὐτὲς ἔτρεχε νερό. Τὴν ἡμέρα ποὺ γιόρταζε ἡ ἐκκλησία ἔκαναν πανηγύρι.

2) Τοῦ Ἀγίου Νικολάου: Καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἦταν ἓνα ἐκκλησιάκι ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ κοντὰ στ' ἀμπέλια.

3) Τῆς Ἀγίας Κυριακῆς: Ἡ Ἀγία Κυριακὴ ἦταν μιὰ ἐκκλησία μικρὴ στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ στὴ μέση τῆς χαράδρας. Μέσα στὴν ἐκκλησία εἶχε ἓνα μικρὸ πηγαδάκι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔβγαινε τὸ ἀγίασμα. Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχαν μεγάλα ὑψώματα «μπαῖρια» ὅπου βρισκόταν τούρκικα μνήματα.

4) Τῆς Ἀγιοῦδας. Ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ

στήν πλαγιά μιᾶς ρεματιᾶς, σ' ἓνα μεγάλο «ἀλλαν» (ἀνοιχτό) μέρος. Εἶναι ἄγνωστον σέ ποιᾶς Ἁγίας τῆ μνήμῃ γιόρταζε ἡ ἐκκλησία αὐτή. Πανηγύριζε τῆ Δευτέρα μετὰ τοῦ Θωμᾶ. Ὅλοι οἱ Σκοπιανοὶ ἔβγαιναν στοῦ πανηγύρι αὐτό. Γινόταν μεγάλος χορὸς στοῦν ὁποῖο ἔπιαναν ἀμέτροι νεοί, μεσήλικες και γέροι ἀκόμη. Πλήθος δὲ θεατῶν ἐκαμάρωνε τοὺς χορευτάς. Στῆ μέση τοῦ κύκλου σταματοῦσε ἓνας ἄνδρας, πού ἄλλαζε κάθε λίγο, γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξι.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ «ἀγιάσματα» οἱ θρησκοδόληπτοι Σκοπιανοὶ προέβαιναν και σὲ ἄλλες θρησκευτικῆς ἐνέργειες, γιὰ τῆ θεραπεία ἄρρωστου.

1) Ἀσήμωναν τὶς εἰκόνες και ἄφηναν ἀφιερῶματα. Ἐφηναν δηλαδὴ στήν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἢ ἄλλου Ἁγίου χορήματα ἢ διάφορα πράγματα, πετσέτα, μαντήλια, ἓνα κοιμάτι ὑφασμα κ.ἄ.

2) Ἐκαναν τάμα σὲ μιὰ ἐκκλησία. Τὸ τάμα ἦταν ζῶο, ἀρνί, μοσχάρι και βόδι ἀκόμη. Τὴν ἡμέρα πού πανηγύριζε ἡ ἐκκλησία πῆγαιναν τὸ ταμένο ζῶο τὸ εὐλογοῦσε ὁ παπᾶς μετὰ τῆ λειτουργία και τὸ ἔσφαζαν. Τὸ κρέας τὸ ἐμοίραζαν στοῦν κόσμο πού ἦταν ἐκεῖ ὡμὸ ἢ μαγειρεμένο.

3) Πολλῆς φορὲς μάλιστα δταν ὁ ἄρρωστος ἦταν πολὺ βαρεῖα τὸν ἔταζαν δταν γίνῃ καλὰ νὰ πάῃ νὰ μείνῃ ἓνα ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα σὲ μιὰ ἐκκλησία, τὸν ἔντυναν στὰ μαῦρα και ἔμεινε ἐκεῖ ὅσον καιρὸ εἶχαν τάξει.

4) Ἄλλο τε πάλι ἔπαιρναν τὸν ἄρρωστο και πῆγαιναν νὰ πλαγιάσουν σὲ μιὰ ἐκκλησία. Συνήθως τὴν παραμονὴ τῆς ἡμέρας πού γιόρταζε ἡ ἐκκλησία. Μία ἄλλη ὠραία θρησκευτικὴ συνήθεια τῶν Σκοπιανῶν ἦταν νὰ πηγαίνουν προσκυνηταὶ στοὺς Ἁγίους Τόπους.

Ἡ ἀναχώρησις τῶν προσκυνητῶν ἔπαιρνε μορφὴ ἐορταστικῆ. Ἐβγαιναν ὅλοι οἱ χωρικοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν παπᾶ νὰ τοὺς ξεπροβοδίσουν. Οἱ προσκυνητὰι ἔμεναν στοὺς ἁγίους τόπους σαράντα ἡμέρες. Ὅταν ἐπέστρεφαν τοὺς δνόμαζαν «Χατζῆδες».

Τὴν ἡμέρα πού θὰ ἐπέστρεφαν ὅλοι οἱ χωρικοὶ ἔβγαιναν ἔξω πάλι ἀπὸ τὸ χωριὸ γιὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν ἐνῶ οἱ καιμπάνες κτυποῦσαν χαρμόσυνα.

Οἱ Χατζῆδες ἔφερναν στοὺς συγγενεῖς και φίλους διάφορα δῶρα. Κομπολόγια, μονόκερα, σταυροδάκια, πίπες, φυλαχτά, τίμιο ξύλο, σάβανα κ.ἄ.

ΜΑΓΙΚΑΙ ΣΤΥΝΗΘΕΙΑΙ — ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ

Ἡ Βασκανία.

Τὴν βασκανία στοῦν Π. Σκοπὸ τὴν ἔλεγαν μάτιασμα. Τὸ παιδὶ εἶναι ματιασμένο ἔλεγαν, ἢ τὸ μάτιασαν.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ ματιάξουν. Κακὸ μάτι ἔχουν οἱ Σαββατογεννημένοι, οἱ διπλοθυζασμένοι και οἱ γαλανομάτηδες. Οἱ ἄνθρωποι πού συνήθως ματιάζονται εἶναι: τὰ μικρὰ παιδιὰ, οἱ λεχῶνες, οἱ

ὁμορφες κοπέλλες, ἢ παλληκάρια καὶ γενικά οἱ ὁμορφοὶ ἄνθρωποι. Πίστευαν ἀκόμη ὅτι ματιάζονται τὰ ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα ἀκόμη καὶ ἄψυχα ὄντα. Δένδρα, χωράφια κλπ.

Γιὰ νὰ μὴ ματιάξουν τὰ μικρὰ παιδιά, ὅταν ἔβλεπαν μικρὸ παιδί ἔλεγαν: «φτοῦ νὰ μὴν ἀβασκαθῆς» ἢ «φτοῦ σκόρδα». Ἔκοβαν μετὰ μιὰ κλωστή μικρὴ ἀπὸ πάνω τους καὶ τὴν ἔβαζαν ἐπάνω στὸ παιδί. Μὰ καὶ ζῶο ἢ ἄλλο καλὸ πράγμα ἂν ἔβλεπαν τὶς ἴδιες φράσεις ἐπανελάμβαναν, γιὰ νὰ μὴν τὸ ματιάσουν.

Στὰ μικρὰ παιδιά γιὰ νὰ μὴ ματιάξονται ἔβαζαν στὴ μέση τοῦ μετώπου τους μιὰ «βοῦλα» (στίγμα) ἀπὸ μελάνη ἢ μουντζούρα, γιὰ νὰ πέφτη τὸ μάτι ἐκεῖ καὶ ὄχι στὸ παιδί. Ἐπίσης ἔβαζαν ἓνα ἐσώρροχο τοῦ παιδιοῦ «ξεστρεμιὰ» (ἀνάποδα).

Γιὰ νὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὸ «μάτιασμα» μικρὰ παιδιά, λεχῶνες, διάφορα ζῶα ἢ καὶ πράγματα ἀκόμη χρησιμοποιοῦν τὰ λεγόμενα «προβασκάνια».

Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ:

1) Ἔκαναν ἓνα φυλακτὸ μὲ μιὰ χάντρα γαλάζια, ἓνα καρυοφύλλι καὶ μιὰ σκέλδα σκόρδα. Τὰ περνοῦσαν ὅλα μαζί σὲ μιὰ κλωστή καὶ τὸ ἔβαζαν σ' ἓνα ἐσώρροχο τοῦ παιδιοῦ γιὰ νὰ τὸ φυλάγῃ ἀπὸ τὸ μάτιασμα.

2) Ἔβαζαν σ' ἓνα ἐσώρροχο πάλι τοῦ παιδιοῦ ἓνα «χαμαγλί». Τὸ «χαμαγλί» εἶναι φυλακτὸ πὺν τὸ κάνουν μὲ «χάρες». Λίγο θυμίαμα, τίμιο ξύλο καὶ λουλούδια ἀπὸ τὸν Σταυρό.

3) Στὸ χέρι του ἔβαζαν ἓνα «ματόχαντρο» σὰν βραχιόλι.

4) Ἡ λεχῶνα γιὰ νὰ μὴ ματιάζεται ἔβαζε ἀπὸ μέσα της σ' ἓνα ἐσώρροχο ἓνα πέταλο. Στὰ μαλλιά κόκκινη κορδέλλα μὲ χρυσὸ σταυρό. Καὶ στὸ στήθος φοροῦσε μιὰ σκέλδα σκόρδο καὶ χρυσὸ σταυρό, περασμένα σὲ μιὰ κόκκινη κορδέλλα.

5) Γιὰ τὰ ζῶα εἶχαν εἰδικὰ «χαμαγλία» μὲ χάντρες καὶ τὰ ἔβαζαν στὸ μέτωπο πὺν τὸ εἶχαν θαμμένο μὲ «κινά».

6) Στὰ μπουστάνια πάλι ἔβαζαν ἓνα κρανίον ζώου, γιὰ νὰ μὴν τὰ ματιάσουν.

Διὰ νὰ διαπιστώσουν ἐὰν πράγματι ἓνα παιδί εἶναι ματιασμένο καλοῦσαν μιὰ γυναῖκα εἰδικὴ νὰ ρίξῃ στὸ λάδι. Ἡ γυναῖκα αὕτη παίρνει ἓνα ποτήρι μὲ νερὸ καὶ σ' ἓνα δευτέρου ποτηράκι ἢ φλυτζάνι πὺν ἔχει λάδι. Κάνει τὸ σταυρὸ της τρεῖς φορὲς βουτᾶ τὸ μικρὸ δακτυλάκι στὸ λάδι, σταυρώνει τὸ ποτήρι μὲ τὸ νερὸ τρεῖς φορὲς μὲ τὸ δάκτυλο βουτηγμένο στὸ λάδι, λέγοντας: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ» καὶ λέγει τὸ ὄνομα τοῦ ἄρρωστοῦ.

Μὲ τὸ διασταύρωμα στάζει μέσα στὸ ποτήρι τρεῖς σταγόνες λάδι. οἱ σταγόνες πλέουν μέσα στὸ νερὸ, ὁ ἄρρωστος δὲν εἶναι ματιασμένος. Ἄν ὅμως οἱ σταγόνες σκορπισθοῦν «σκομιστούνα» εἶναι ματιασμένος.

Ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ διαπιστώσουν τὸ μάτιασμα ἦταν καὶ ὁ ἔξῃς: Ἔρ-

ριχναν στὴ φωτιά λίγο ἀλάτι χοντρό. Ἄν τὸ ἀλάτι ἔσκανε μὲ κρότο ὁ ἄρρωστος ἦταν ματιασμένος.

Ἡ ἔβαζαν ἓνα καρποφύλλι (γαρούφαλλο) σὲ ἓνα κάρβουνο ἀναμμένο καὶ ἅμα ἔσκαζε, τὸ ἄτομο ἦταν ματιασμένο. Γιὰ τὴ θεραπεία ματιασμένου χρησιμοποιοῦσαν τρεῖς τρόπους:

1) Τὸ ράντισμα ἢ πότισμα μὲ τὸ λαδωμένο νερό. Ἡ γυναῖκα ποὺ ἔρριξε στὸ λάδι δίνει νὰ πιῇ στὸν ματιασμένο τρεῖς γουλιές ἀπὸ τὸ λαδωμένο νερό. Ἐπειτα βρέχει τρεῖς φορὲς τὸ χέρι τῆς στὸ νερό, πλύνει τὸν ἄρρωστο ἀνάποδα (ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἔπάνω, στὸ πρόσωπο) τρεῖς φορὲς καὶ λέγει: «Ὁξω τὸ κακό, στ' ἄγρια βουνὰ καὶ στ' ἄκαρπα δένδρα». Τὸ ὑπόλοιπο νερὸ τὸ ἔρριχναν στὸ τζάκι ἢ σὲ μέρος ποὺ δὲν εἶχε φόβο νὰ πατηθῇ. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ὁ κεφαλόπονος περνοῦσε καὶ ὁ ἄρρωστος γινόταν καλά.

2) Τὸ κάπνισμα. Ἐβαζαν στὸ θυμιατὸ λίγα λουλούδια ἀπὸ τὸ σταυρὸ λίγο θυμίαμα, τρία «πελεκούδια» ἀπὸ τὰ κατώφλια τοῦ σπιτιοῦ, τὰ ἀνάβαν καὶ κάπνιζαν τὸ ματιασμένο παιδί. Μετὰ ἔρριχναν λίγο νερὸ στὸ θυμιατὸ, καὶ μὲ τὸ νερὸ ἐκεῖνο ἔπλυναν τὸ μέτωπο τοῦ ματιασμένου ἀνάποδα τρεῖς φορὲς λέγοντας: «Ἰξω τὸ κακό».

3) Τὸ σταύρωμα μὲ ἀλάτι: Ἐπαιρναν μὲ τρία δάχτυλα λίγο ἀλάτι καὶ σταύρωναν τρεῖς φορὲς τὸ ματιασμένο παιδί.

Στοιχίωσις Κτιρίων.

Ὅταν ἀνοίγαν τὰ θεμέλια γιὰ ἓνα καινούργιο σπίτι, καλοῦσαν ἓναν ἱερέα καὶ διάβαζε ἁγιασμό. Γέμιζαν μὲ ἁγιασμὸ τέσσερα μπουκαλάκια καὶ τὰ ἔβαζαν στὶς τέσσερες γωνιὲς τοῦ σπιτιοῦ. Ἐπειτα ἔσφαζαν ἓνα πετεινὸ ἢ ἀρνί, τὸ μαγείρευαν καὶ φίλευαν τοὺς κτίστες.

Ἐγκαίνια Ἐκκλησίας.

Τὰ ἐγκαίνια ἐκκλησίας γίνονταν παρουσία τῶν Τοπικῶν ἀρχῶν καὶ παρακολουθοῦσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιά. Ὁ παπᾶς ντυμένος μὲ λευκὸ ἔνδυμα διάβαζε τὸν ἁγιασμό. Στὸ τέλος ἔπαιρνε ἓνα ψηλὸ καλάμι τύλιγε τὴν μιὰ ἄκρη του μὲ βαμβάκι, τὴν ἔβαζε στὸ μῦρο καὶ καὶ μύρωνε τοὺς τέσσερες τοίχους τῆς ἐκκλησίας.

Τὸ λευκὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέα ποὺ φοροῦσε στὰ ἐγκαίνια, οἱ γυναῖκες τοῦ Π. Σκοποῦ τὸ ὕφαιναν καὶ τὸ ἔροθαν τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ γινόταν τὰ ἐγκαίνια.

Στὸ τέλος τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων ὁ νεωκόρος τῆς ἐκκλησίας ἔκοβε τὸ λευκὸ ἔνδυμα σὲ μικρὰ κομματάκια, τὸ ἔβαζε σὲ φακελλάκια καὶ τὸ ἐμοίραζε στὸ πλῆθος, ποὺ παρακολουθοῦσε τὰ ἐγκαίνια. Τὰ κομματάκια αὐτὰ τὰ

φύλαγαν στὸ εἰκόνημα καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ φυλαχτό.

Μαγικαὶ συνήθειαι ἐν ἀνοβρία.

Ὅταν ἀργοῦσε πολὺ νὰ βρέξη καὶ ὅλοι οἱ γεωργοὶ μὲ λαχτᾶρα περιμέναν νὰ δοῦνε βροχή, γιὰ νὰ παρακαλέσουν τὸν Θεὸ νὰ βρέξη, προέβαιναν σὲ διάφορες ἐνέργειες. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς ἦταν οἱ ἑξῆς:

1) Παρέστηναν τὴν λεγομένη «λαπατάρτσου». Ἐντυναν μιὰ ὠρισμένη γυναῖκα καὶ τὴν ἴδια πάντοτε μὲ εἰδικὰ χόρτα, τὰ «λάπατα». Ἡ λαπατάρτσου γυροῦσε σὲ ὅλους τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ τραγουδώντας.

«Βρέξε Θεέ μου μιὰ βροχή
μιὰ βροχή πολλὴ βροχή
νὰ κατέβῃ στὸ τσαρσί (ἀγορὰ)
νὰ φτυναίνῃ τὸ ψωμί
νὰ τὸ τρῶνε οἱ πτωχοὶ
καὶ οἱ ποντικοὶ μαζί».

Ἐνῶ ἡ «λαπατάρτσου» διάβαινε τοὺς δρόμους τραγουδώντας ἔρριχναν ἐπάνω τῆς κουβάδες νερό. Μερικὲς φορὲς ὡς τὸ βράδυ ἔβροχε καὶ ἔλεγαν: «νὰ ὁ Θεὸς τῶδειξε».

2) Εὗρισκαν μιὰ χελώνα τὴν γυροῦσαν «ἀνάσκελα» τὴν πέτρωναν (ἔβαζαν γύρω γύρω πέτρες) καὶ τὴν ἄφηναν ἔτσι μέχρις ὅτου βρέξη. Ὅταν ἄρχιζε νὰ βρέξη πῆγαιναν καὶ τὴν ἄφηναν ἐλεύθερη.

3) Ἐπαιρναν κρυφὰ μιὰ «σφούγγια» (παλιὸ πανί δεμένο σὲ μακρὸ ξύλο μὲ τὸ ὁποῖο καθάριζαν τὸν ἀναμμένο φούρνο) καὶ τὴν ἔρριχναν στὸ ποτάμι γιὰ νὰ βρέξη.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Σκοπιανοὶ δὲν ὑστεροῦσαν καὶ σὲ θρησκευτικὲς εὐλάβειες καὶ πίστη πρὸς τὸν Θεό. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τῆς κατανυκτικῆς λιτανεῖας, τὶς ὁποῖες ἔκαναν σὲ περιόδους ἀνοβρίας. Στὶς ἱερὲς αὐτὲς τελετὲς ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ. Συμμετεῖχαν καὶ τὰ ζῶα ἀκόμη.

Ἀπὸ τὴν παραμονὴ ἀκόμη οἱ ἱερεῖς εἰδοποιοῦσαν ὅτι θὰ κάνουν λιτανεῖα τὴν ἐπομένη. Ἡ ἡμέρα συνήθως ἦταν καθημερινὴ καὶ μάλιστα Τετάρτη ἢ Παρασκευή. Τὴν ἡμέρα τῆς λιτανείας ὅλοι ἐνήστευαν καὶ πῆγαιναν νηστικοὶ στὴν ἐκκλησία. Ἐνῶ ὅλα τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ κλεισμένα στοὺς σταύλους, ἔμειναν ἀτάιστα καὶ ἀπότιστα μέχρι τὴν ὥρα πού θὰ τελείωνε ἡ λιτανεῖα. Ὅστε μὲ τὰ μουνγρίσματά τους νὰ προκαλέσουν τὸν οἶκτο καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ὅλοι οἱ χωρικοὶ συγκεντρώνονταν στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία. Ἐκεῖ ὁ παπᾶς ἐδιάβαζε ἀγιασμὸ καὶ ἔπειτα ἔπαιρναν τὰ παιδιὰ τὶς εἰκόνες καὶ ὅλοι μαζί πῆγαιναν σὲ δύο ἄλλα ξωκκλήσια. Ἐπειτα ὅλη ἡ ἀκολουθία περνοῦσε ἀπὸ ὅλους τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ. Σὲ κάθε σταυροδρόμῳ ἐγονάτιζαν ὅλοι καὶ ὁ ἱερεὺς γονατιστὸς ἐδιάβαζε προσευχὲς καὶ δεήσεις πρὸς τὸν Θεό. Οἱ νοι-

κοκυρὲς ἔβγαζαν ἔξω στὶς πόρτες μιὰ εἰκόνα, θυμίαμα στὸ θυμιατὸ κι' ἕνα κουβᾶ νερό. Ὅταν πλησίαζαν τὰ εἰκονίσματα ἔρριχναν τὸν κουβᾶ τὸ νερό καὶ μετὰ περνοῦσαν. Ὅταν τελείωναν ὅλο τὸ χωριὸ ἐπέστρεφαν τὶς εἰκόνες στὴν ἐκκλησία καὶ ἡ τελετὴ ἐτελείωνε.

Σὲ περίοδο ἐπίσης ἀνοθρίας ἡ δασκάλα τοῦ χωριοῦ ἔπαιρνε τὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τὰ ἔβγαζε στ' ἀμπέλια ὅπου γυρνοῦσαν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ἔψαλλαν «Κύριε ἐλέησον». Ὡστε οἱ ἀθῶες παιδικέςφωνοῦλες νὰ ἀποτρέφουν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προκαλέσουν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ

Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονία.

Χαρακτηριστικὸν φαινόμενον τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ποὺ τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ πάντα εἶναι ἀνήσυχη γιὰ τὸ μέλλον, εἶναι αἱ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονία. Σημειώνομεν μερικὲς ἀπὸ τὶς πολλὰς ποὺ ἐπηρεάζουν ἀφάνταστα τὴν ζωὴ τῶν Σκοπιανῶν.

— Ὅταν παίζει τὸ μάτι ἂν εἶναι τὸ δεξιὸ τῶχον σὲ καλὸ ἂν τὸ ἀριστερὸ σὲ κακὸ ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο.

— Ὅταν βουίζει τὸ αὐτὶ «περνάει ἡ τύχ' μου» ἔλεγαν ἢ κάποιος μιλάει γιὰ μένα.

— Ὅταν ἔχεις φαγούρα στὴ παλάμη θὰ πάρῃς χρήματα ἢ θὰ δώσῃς.

— Ὅταν σὲ τρώει ὁ λαμὸς κάποιος μιλά γιὰ σένα.

— Ὅταν σπᾶση καθρέπτης στὸ σπίτι, δὲν τῶχον σὲ καλὸ.

— Ἄν πέσῃ ἡ καντήλα ἢ τὸ εἰκονοστάσι τὸ ἔχον γιὰ πολὺ κακὸ.

— Ἄν τὸ παιδί ἀρκουδίση φίλος θάρθῃ στὸ σπίτι.

— Ὅταν τὰ ξύλα στὴ φωτιά καθὼς καίγονται βγάζουν βοή, λένε κάποιος μᾶς ἔχει κουθέντα.

Λένε μάλιστα καὶ τὴν ἐξῆς φράση: «Ἄν εἶναι φίλος νὰ χαρῆ, ἂν εἶναι ἐχθρὸς νὰ σκάσῃ».

— Ἄν συναντήσῃς στὸ δρόμο σου παπᾶ ἢ γυναῖκα μαυροφορομένη ἢ χήρα θὰ σοῦ ἔλθῃ γρουσουζιά.

— Ἄν σοῦ κόψῃ τὸ δρόμο σου λαγός, κάποιον κακὸ θὰ σοῦ συμβῆ.

— Ἄν λαλῆ κουκουβάγια σ' ἕνα σπίτι κάποιος θὰ πεθάνῃ. Τὴν θεωροῦν καταραμένο πουλί.

— Ἄν λαλήσῃ κόττα σὰν πετεινός, κάποιον μεγάλο κακὸ θὰ συμβῆ στὸ σπίτι.

— Ὅταν ὁ σκύλος οὐρλιάζει εἶναι κακὸ.

— Ὅταν ἡ γάτα νίβεται καὶ κοιτάζει κατὰ τὴ θύρα μουσαφίρης θάρθῃ.

— Ὅταν πέσῃ μπροστά σου ἀπὸ τὸ ταβάνι μιὰ ἀράχνη μὲ κλωστή, θάρθῃ μουσαφίρης στὸ σπίτι.

— Ὅταν δῆς μυρμήγκια κόκκινα φτερωτὰ κάποιος θὰ πεθάνῃ.

— Ὅταν ἐλούζοντο τὴν νύκτα δὲν ἔρριχναν τὰ νερὰ ἔξω πρὶν ρίξουν μέσα στὸν «λεγὲν» (λεκάνη μπακαρένια) ἓνα κάρβουνο ἀναμμένο. Ὅταν τὰ ἔχυναν ἔλεγαν: «Ὁξω τὸ κακὸ στάγρια βουνὰ καὶ στάκαρπα δένδρα.

— Δὲν ἀνοίγουν τὰ μπαουῖλα ποτὲ τὴ νύκτα, γιὰ τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ ἔμπαινε μέσα καὶ λέκνιζε τὰ ροῦχα.

— Στὴν ἴδια πετσέτα δὲν σκουπίζονταν δυὸ μαζὶ γιὰ τὸ μάλωσαν.

— Ὅταν ἓνα παιδὶ ἔβγαζε τὸ δόντι του, τὸ πετοῦσε ἐπάνω σὲ μιὰ στέγη λέγοντας. «Νὰ κοουρούνα κόκκαλο καὶ δόσμου σιδερένιο, νὰ τσακιά τὰ μάφμαρα καὶ τρώγω παξουμάδια».

— Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ δὲν ἔκοβαν τὰ νύχια καὶ ἔλεγαν:

«Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ
τὰ νύχια σου μὴν κόψῃς
καὶ Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῆς
ἂν θέλῃς νὰ προζήρῃς».

— Ὅταν εἶχε πολὺ καιρὸ νὰ θρέξῃ καὶ ἔβλεπαν μαῦρα σύννεφα στὸν οὐρανὸ τὰ παιδιὰ φώναζαν τραγουδιστά.

«Βρέξε Θεέ μου μιὰ βροχὴ
μιὰ βροχὴ ἀντίβροχῃ
νὰ κατέβῃ στὸ τσαρσι
νὰ φτηναίνῃ τὸ ψωμί
νὰ τὸ τρώνα οἱ φτωχοί».

Ὅταν ἔβρεχε τὰ παιδιὰ ἐφώναζαν:

«Βρέχ' Βρέχ' Βραχανίς
τὴ παππᾶ ὁ γυιὸς γκαρίζ'
καὶ ἡ μπάμπου κοσκινίς'».

— Ποτὲ στὸ δρόμο δὲν περικόφτανε ἄνθρωπο ἢ ζῶο ἢ ἀμάξι φορτωμένο. Ἔπρεπε νὰ σταθοῦν περιμένοντας νὰ περάσῃ.

— Ὅταν τρομαίζουν στὸν κόρφο τους φτύνουν καὶ λένε: «Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νικά καὶ σκορπᾶ πάντα τὰ κακά». Πίνουν ἀκόμη καὶ λίγο νερό.

— Μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πετοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι στάχτη καὶ σκουπίδια, γιὰ τὸ πετοῦν ἔτσι τὴν εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ.

— Τὴν νύκτα δὲν ἐπιτρέπεται οἱ γυναῖκες νὰ κυττάζουν στὸν καθρέπτη γιὰ τὸ χηρεύουν.

— Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κοιμῶνται σὲ νεραδιὰ (μέρος ὑγρὸ ποὺ βαστάει ὑγρασία, καὶ τὸ καλοκαίρι, γιὰ τὸ ἐκεῖ τὴν νύκτα χορεῖουν οἱ νεραΐδες).

— Ἄμα λαλεῖ ἡ κοικουβάγια, ἀνεβασμένη ψηλά, εἶναι σημάδι ξηρασίας, ἄμα λαλεῖ κάπου χαμηλά προσηνύεται βροχὴ.

— Ἄμα μπουμπουνίζει συχνὰ τὸν μεγάλο μῆνα (Γενάρη) εἶναι σημεῖον ὅτι θὰ πεθάνουν οἱ μεγάλοι, ἂν μπουμπουνίζει τὸ Φλεβάρη θὰ πεθάνουν οἱ μικροί.

Ὀνειρομαντία.

Οἱ νέες στὸν Π. Σκοπό, ὅπως και σήμερα ἀκόμη, συνήθιζαν ὀρισμένες ἡμέρες τοῦ χρόνου, νὰ βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο τὸ βράδυ διάφορα ἀντικείμενα γιὰ νὰ ὀνειρευτοῦν τὸν νέο, ὁ ὁποῖος θὰ γίνῃ ὁ σύντροφος τῆς ζωῆς τους π.χ.

— Τὴν Πρωτοχρονιά ἔβαζαν κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι μιὰ θούκα ἀπὸ τὴν βασιλόπιτα.

— Τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἔβαζαν κόλλυβα (συνήθιζαν και τώρα ἀκόμη συνηθίζουν, τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ πηγαίνουν κόλλυβα στὴν ἐκκλησία).

— Κουφέτα ἀπὸ τὴ νύφη. Ὅταν γινόταν γάμος στὸ χωριὸ τὴν ὥρα πού ὁ κουμπάρος ἔρριχνε κουφέτα στοὺς νεονύμφους, στὸν χορὸ τοῦ Ἡσαΐα προσπαθοῦσαν νὰ πάρουν ἀπὸ τὰ κουφέτα ἐκεῖνα γιὰ νὰ βάλουν τὸ βράδυ στὸ μαξιλάρι.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑ

Οἱ παλιοὶ ἐπίστευαν ὅτι, ἡ θροντὴ ἐδημιουργεῖτο ἀπὸ τὸν θόρυβο πού κάνουν τ' Ἀηλιᾶ τᾶλλογα και τὸ ἀμάξι του ψηλά στὸν οὐρανὸ, ὅταν τρέχουν. Ὅταν εἶχε μεγάλη μπόρα μὲ θροντὲς και ἀστραπές, γιὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν κεραυνόν, ἔρριχναν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ κόκκινο αὐγὸ τῆς Μ. Πέμπτης ἢ ἀναβαν τὶς λαμπάδες τῆς λαμπρῆς και τὶς κρατοῦσαν στὰ χέρια.

Γιὰ τὸ ἀστροπελέκι ἔλεγαν ὅτι εἶναι μιὰ πέτρα στρογγυλὴ και μυτερὴ στὸ ἓνα τῆς ἄκρον, σὰν τὴν σφοῦρα, τὴν ὁποῖαν εὑρισκαν βαθεῖα στὴ γῆ. Ἐπεφτε τὴν ὥρα πού ἔπεφτε ὁ κεραυνός. Ὅποιος εὑρισκε τέτοια πέτρα τὴν ἔπαιρνε και τὴν ἔβαζε στὸ εἰκονοστάσι.

— Τὴν Ἰριδα τὴν ἔλεγαν «δόξα». Ἀνάλογα μὲ τὸ χροῶμα τῆς Ἰριδος πού ἐπικρατοῦσε, προμάντευαν τὴν ἐσοδεῖα τῆς χρονιάς π.χ. Ἄν ἐπικρατοῦσε τὸ κόκκινο, ἐρέτος ἔλεγαν, θάχη πολλὰ κρασιά. Ἄν ἐπικρατοῦσε τὸ κίτρινο πολὺ λάδι. Κι' ἂν ἐπικρατοῦσε τὸ πράσινο πολλὰ σπαρτά.

Προγνωστικὰ τοῦ καιροῦ.

Ἄπὸ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἄλλα ἀντικείμενα προεμάντευαν τὸν καιρὸ τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἢ μιᾶς ἐποχῆς ἢ και μηνός. Ἦτσι:

— Ὅταν τὰ δένδρα ἔχουν πολλοὺς καρποὺς πίστευαν ὅτι ὀχειμῶνας θὰ εἶναι βαρὺς.

— Ὅταν ὁ ἥλιος βασιλευε σὲ σύννεφο θὰ βρέξῃ.

— Ὅταν ἡ δύση εἶναι κόκκινη θὰ σηκωθῇ ἀέρας.

— Ὅταν ὁ ἥλιος καίει πολὺ, θὰ βρέξῃ.

— Ὅταν τὸ φεγγάρι ἔχει ἀλώνι, θὰ σηκωθῇ πολὺς ἀέρας.

— Ἄν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι καλὴ ἡμέρα, 40 ἡμέρες θὰ ἔχουμε καλοκαίρια.

— Ὅτι καιρὸς εἶναι τὴν ἡμέρα τῆς Ἱταπαντῆς θὰ κρατήσῃ σαράντα ἡμέρες.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗ

1) Τὸ π ἄ τ η μα: Πέφτει κάτω αὐτὸς ποὺ πονάει τὸ σῶμα του, μπρούμητα, καὶ τὸν πατάει κάποιος. Ἔτσι οἱ πόνοι φεύγουν.

2) Τὰ π ἄ κ ι α ἢ σήκωμα τῶν νεφρῶν (ἔπесαν τὰ πάκια του συνήθιζαν νὰ λένε). Πολλὲς φορές στὸν Π. Σκοπὸ ἤξευραν νὰ σηκώνουν τὰ πάκια (νεφρά). Ἐπέφτε κάτω ὁ ἄρρωστος μπρούμητα, καὶ σήκωναν τὸ δέρμα στὴν περιοχὴ ποὺ βρίσκονται τὰ νεφρά. Ἀφοῦ τὰ τραβοῦσαν πολλὴ ὥρα ἔκαναν μετὰ μιὰ ἀλοιφή ποὺ τὴν ἔλεγαν «γιακί». Τὴν παρασκευάζαν ὡς ἑξῆς. Ἐπαιρναν ἀσπράδι ἀγροῦ καὶ σαπουνάδα. Τὰ κτυποῦσαν πολλὴ ὥρα μὲ τὸ κουτάλι ἢ τὰ δάκτυλα καὶ γινόταν μιὰ «κόλληση σπουδαία». Μὲ αὐτὴ ἀλοιφὴν τὴν μέση τοῦ ἀρρώστου καὶ τὸν ἄφηναν. Ἔτσι τὰ πάκια ἐρχόταν στὴ θέσι τους.

3) Ζεστὸ τοῦ βλο. Ὅταν πονοῦσε ἡ κοιλία ἢ εἶχαν κωλικὸ ἔπαιρναν ἓνα τοῦβλο ἢ ἓνα κομμάτι ἀπὸ κεραμίδι, τὸ ἐθέρμαναν, τὸ ἔβρεχαν μὲ ξόδι καὶ τὸ ἔβαζαν στὴν κοιλία ἢ καθόταν ἐπάνω.

4) Βεντοῦζες. Γιὰ βαρειά κρυολογήματα καὶ στὴν πνευμονία ἢ «πόντια» ὅπως τὴ λέγανε. Ἡ πίτερα ζεστὰ καὶ ἄμμο.

5) Βδέλλες. Γιὰ τὴ ζάλη ἢ γιὰ πρίξιμο, ἔβαζαν βδέλλες καὶ τραβοῦσε τὸ κακὸ αἷμα.

6) Φλεβοτομία. Αὐτὴ τὴ χρησιμοποιοῦσαν ὡς μέσον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς υγείας. Μόλις ἔμπαινε ὁ Μάιος συνήθιζαν ν' ἀφαιροῦν αἷμα ἀπὸ τὶς φλέβες γιὰ νὰ φύγῃ τὸ παλιὸ καὶ νὰ πάρουν καινούργιο. Γιατὶ πίστευαν ὅτι αὐτὴν τὴν ἐποχὴ ἀλλάζει τὸ αἷμα. Τὴν φλεβοτομία τὴν χρησιμοποιοῦσαν καὶ σὲ ζάλη, ποὺ προσερχόταν ἀπὸ πίεσι.

7) Σιναπισμοί. Γιὰ κρυολογήματα καὶ «σφαγιό». Τοὺς παρασκευάζαν ὡς ἑξῆς: Σ' ἓνα πανὶ ἔβαζαν λίγο ζυμαρί καὶ ἐπάνω ἔρριχναν στρομπισμένο σινάπι. Τὸ παρασκεύασμα αὐτὸ τὸ ἔβαζαν στὸ «σφαγιό» καὶ περνοῦσε. Διότι τὸ σινάπι εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ καίῃ.

8) Ἐμπλαστρα. Τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ κρυολογήματα καὶ τὰ ἔβαζαν στὰ μέρη τοῦ σώματος ποὺ πονοῦσαν. Τὰ κατασκευάζαν μὲ ἀσπράδι ἀγροῦ καὶ σαποῦνι. Τὰ κτυποῦσαν λίγη ὥρα, τὰ ἔβαζαν ἐπάνω σ' ἓνα πανὶ ἔρριχναν ἀπὸ πάνω κτυπημένο θυμίαμα καὶ τὰ κολλοῦσαν στὰ μέρη ποὺ πονοῦσαν. Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν «κρυόμπλαστρα».

9) Καταπλάσματα. Ἀπὸ ρύζι βρασμένο ἢ λιναρόσπορο ἢ πρᾶσο ψημένο. Τὰ ἔβαζαν σὲ δοτιῆνες ἢ «βουζούνια».

- 10) Κρεμμύδια κτυπημένα γιὰ κτυπήματα.
- 11) Δέρμα ἀπὸ πρόβατο γιὰ κτυπήματα.
- 12) Βούτυρο φρέσκο γιὰ ἐσωτερικὴ αἱμορραγία.

Ἀσθένειες καὶ τρόποι θεραπείας.
 (Ὅπως μοῦ τὰ περιέγραψε κάποια θεία μου ὄνοματι
 Χρυσάνθη Σκαρλατοπούλου).

1) Ἀδενίτις (Ἀκροῦμ). Κατ' ἀρχὰς πήγαιναν στὶς εἰδικές γυναῖκες καὶ τὸ γήτευαν μὴν εἶναι ἀπὸ μάτι. Κι' ἂν δὲν περνοῦσε μὲ τὸ γήτευμα προσπαθοῦσαν νὰ τὸ θεραπεύσουν μὲ καταπλάσματα ἀπὸ ζυμάρι καὶ νισαντῆρι (χλωριούχον ἁμμόνιον). Ἄν ἐν τῷ μεταξύ ἔκανε δύο τὸ ἔβαζαν λαπάδες μὲ ρύζι ἢ λιναρόσπορο.

2) Αἱμορραγία. Ὅταν κανεὶς ἔκοβε ἓνα μέρος τοῦ σώματός του καὶ δὲν σταματοῦσε τὸ αἷμα ἔβαζαν καπνὸ κομμένο ἢ μάπλο (κοτσάνι ἀπὸ παπύρι ὑδροβίο φυτὸ) ἢ σπαθόχορτο μὲ λάδι (σπαθόλαδο).

3) Αἱμορροΐδες. Ἐβαζαν βδέλλες νὰ ρουφήξουν τὸ ἀκάθαρτο αἷμα. Ἡ ἔπαιρναν χόρτα ζωγούς, τὰ ἔβραζαν καὶ ἔπιναν τὸν ζωμό.

4) Ἀμυγδαλίτις. (Ἔχει λαϊμὸ λέγανε, πονεῖ ὁ λαϊμὸς του). Γιὰ θεραπεία πήγαιναν πρῶτα τὸν ἄρρωστο σὲ εἰδικὴ γυναῖκα καὶ τὸν πατοῦσε τὸν λαϊμὸ του μὲ τὸ δάκτυλο. Ἐξωτερικὰ ἔβαζαν καταπλάσματα μὲ ἐλιές σπασμένες μὲ τοὺς πυρήνες μαζί, ἢ μὲ προζύμι καὶ λίγο λάδι. Ἐπίσης ἔκαναν γαργάρες μὲ στύψη (στυπηγρία) μὲ σῦζο, σόδα τοῦ φαγητοῦ. Ὡς μαλακτικὸν τοῦ λαμποῦ ἔβραζαν φύλλα μολόχας (μαλάχης) ἢ ἄνθη φοξυλιᾶς στεγνωμένα, καὶ ἔπιναν τὸν ζωμό.

5) Ἄνθρακας (νταλάκ). Ἡ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστεια, πίστευαν ὅτι προέρχεται ἀπὸ μύγα ἀκάθαρτη, ἢ νταλακισμένο ζῶο. Πήγαιναν πρῶτα δὲ εἰδικὸ ἄνθρωπο πού ἤξερε νὰ τὸ γητεύη. Αὐτὸς ἔπαιρνε ἓνα μεγάλο καρφὶ τὸ κοκκίνιζε στὴ φωτιά καὶ μὲ τὴν μυτερὴ ἄκρη ἔκαιγε τὸ μέρος πού εἶχε τὴν πληγὴ. Μετὰ τὸ κάψιμο ἔβαζε στὴν πληγὴ ριζοπατῆ ἢ λιναρόσπορο. Μὲ πλεόν ἀνώδυνον τρόπον ὅμως ἐθεράπευεν τὸν ἄνθρακα στὸν Σκοπὸ ὁ Γιώργης Ἀρβανίτης. Αὐτὸς ἔμενε στὸ Κουρούντερε, ἓνα χωριὸ μιά-δύο ὧρες μακριά. Κατέβαινε στὸ Σκοπὸ κάθε φορὰ πού τὸν καλοῦσαν νὰ γιαιτρέψῃ ἓναν ἄρρωστο ἀπὸ νταλάκ.

Πρῶτα, πρῶτα, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν τὰ σπειράκια πού παρουσιαζόταν ἦταν νταλάκι, τὸ κεντοῦσε λίγο μὲ μιὰ βελόνα. Ἄν ὁ ἄρρωστος αἰσθανόταν τὸ κέντημα, τότε ἦταν ἡ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστεια. Ἀμέσως ἔβραζε ρύζι κοπανισμένο μὲ ζάχαρη καὶ τὸ ἔβαζε ζεστὸ ζεστὸ ἐπάνω στὸ σπειρὶ κατ' εὐθείαν καὶ ὄχι σὲ πανί. Τέσσερες-πέντε φορὲς τὴν ἡμέρα καὶ ἄλλες τόσες τὴν νύκτα ἄλλαζε τὸ κατάπλασμα αὐτό, πρὶν προφθῆσῃ νὰ κινήσῃ, διασταυρώνοντας το, κάθε φορὰ καὶ ψιθυρίζοντας κάτι λόγια «ἀγιανά». Τὸ κατάπλασμα αὐτό

εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ ξεπρήξη ἐκεῖνο τὸ μέρος σιγὰ - σιγὰ καὶ ν' ἀνοίξη τὸ σπειρί. Μιὰ μικρὴ τρουπίτσα ἀνοίγε, καὶ ἀπὸ κεῖ τραβοῦσε τὸ ὑγρὸ. Συγχρόνως τὸ κατάπλασμα ἔτρεφε τὴν πληγὴ καὶ θεραπεύοτανε χωρὶς καρφιά καὶ καψίματα, ποὺ καὶ πόνους ἔφεραν τρομεροὺς καὶ σημάδια βαθεῖα ἄφηναν.

«Χρόνια γιάτρευε ἔτο' τὸ νταλά» ὁ Ἀρβανίτης ὁ Γιώργης».

6) Τὸ ἀνεμοπύρωμα (ἐρυσίπελας). Στὸ Σκοπὸ τὸ ἔλεγαν «κοκκινιάδ» καὶ παρουσιαζόταν κυρίως στὸ πρόσωπο καὶ τὶς κνήμες τῶν ποδιῶν. Ὁ ἄρρωστος εἶχε ρίγη ἀπότομο ἀνάσασμα τοῦ πυρετοῦ καὶ ἐμετοῦς. Μιὰ πλάκα κόκκινη σκέπαζε τὸ δέρμα σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος.

Κάποτε εἶχε πολὺ κακὰ ἐπακόλουθα καὶ γινόταν ἀκόμη καὶ γάγγραινα. Ὅταν ἦταν ἐλαφρᾶς μορφῆς, κρατοῦσε 6—10 ἡμέρες καὶ περνοῦσε μὲ τὸ «γήτεμα». Μερικὲς γυναῖκες ποὺ ἤξευραν νὰ τὸ γητεύουν ἔκαναν ὡς ἑξῆς: Σκέπαζαν μ' ἓνα κόκκινο πανὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο ποὺ ἦταν τὸ «κοκκινιάδ» (ἀν ἦταν στὸ πρόσωπο σκέπαζαν δλόκληρον τὸ κεφάλι). Ὅποτερα μὲ ἄκλωστο λινάρι ἔκαναν 3 μικρὰ στρογγυλὰ στεφάνια καὶ ἔβαζαν στὴ μέση τοῦ καθενὸς δύο ἄλλα κομμάτια λινάρι σταυρωτά. Ἐνάθεν ἔπειτα ἓνα κερί «Χατζήδικο» (ἀπὸ τὸν ἅγιό Τάφο) καὶ παίρνοντας ἓνα ἓνα τὰ στεφάνια μὲ τὸ σταυρὸ, τὰ ἔβαζαν ἐπάνω στὸ κόκκινο πανὶ καὶ σκέπαζε τὸ κόκκινο μέρος τοῦ ἀρρώστου καὶ τὰ ἔδιναν φωτιά μὲ τὸ ἀναμμένο κερί. Κάθε φορὰ ποὺ καιγότανε κ' ἓνα στεφάνι ἢ γυναῖκα ἔλεγε: «Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ καὶ σκορπᾷ ὅλα τὰ κακὰ», ἐνῶ ὁ ἄρρωστος ταραζότανε λιγάκι ἀπὸ φόβο μήπως καῖ. Τὸ κερί ἐκεῖνο τὸ ἔσθηναν ὕστερα μέσα σ' ἓνα φλυτζάνι νερὸ καὶ σηκώνοντας τὸ κόκκινο πανί, σταύρωναν τὸν ἄρρωστο μὲ τὸ σθημένο κερί ποὺ πονοῦσε καὶ ἔλεγαν κάτι «ἀγιακά» πάλι λόγια. Τὸ γήτεμα γινόταν τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα. Πρωί, μεσημέρι καὶ βράδυ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔβαζαν συχνὰ καταπλάσματα ἐπάνω μὲ πίτερρα βρασμένα, μὲ χαμομήλι καὶ τὸ ἀνεμοπύρωμα σὲ λίγες ἡμέρες γιαιτρευότανε.

7) Δοθιῆνες (βοῦζο - καλόγερος). Γιὰ νὰ θεραπεύσουν τοὺς δοθιῆνες ἔβαζαν ζεστὸ νερὸ σ' ἓνα μπουκαλί. Ἐδειαζαν κατόπιν τὸ νερὸ καὶ τὸ ζεστὸ στόμιο τοῦ μπουκαλιοῦ τὸ προσήρμοζαν ἐπάνω στὸν δοθιῆνα, τὸ κρατοῦσαν λίγη ὥρα καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγες ὥρες ἄρχιζε νὰ ἐξαλείφεται. Προσπαθοῦσαν ἐπίσης νὰ τὸ θεραπεύσουν καὶ μὲ διάφορα καταπλάσματα κρεμμύδια ψημμένα μὲ λάδι καὶ σαποῦνι, προζύμι μὲ ζάχαρη καὶ λάδι, καὶ ντομάτα μὲ ζάχαρη. Ὅταν ἀνοίγε ἡ πληγὴ γιὰ νὰ καθαρῶσι ἀπὸ τὰ ὑγρά ἔβαζαν σαποῦνι καὶ ζάχαρη, μαύρη σταφίδα καὶ πεντάνευρο.

8) Ἐλονοσία (θέριμη). Γιὰ τὴν ἐλονοσία χρησιμοποιοῦσαν εἰδικὸ χόρτο τὸ πελῖνο, ἓνα χόρτο πολὺ πικρὸ, τὸ ὁποῖον ἔβραζαν καὶ τὸ ἔδιναν στὸν ἄρρωστο γιὰ νὰ γίνῃ καλά. Ἐπίσης ἔδιναν στὸν ἄρρωστο καὶ κινίνο «σουλφάτο». Γιὰ τὴν θεραπεία αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας ὅπως καὶ γιὰ ἄλλες κατέφευγαν πολὺ καὶ στὶς «χάρες». Πήγαιναν τὴν ἐκκλησία, τὴν Ἀγιοῦδα, Ἀγία Παρασκευή, Ἀγία Κυριακή, πλύνονταν μὲ ἅγιασμα, ἄφηναν μιὰ κλωστή ἢ

μὰ τρίχα ἀπὸ πάνω τους καὶ παρακαλοῦσαν νὰ φύγη τὸ κακὸ ἀπὸ πάνω τους.

9) **Εὐλογιά.** Ὅταν εἶχαν στὸ σπίτι ἄρρωστον ἀπὸ εὐλογία, νήστευαν ἀπὸ φαγητά. Δὲν τσιγάριζαν καὶ δὲν μαγεύρηναν, δὲν ἄναβαν φωτιά. Δὲν ἔκαναν καμμιά δουλειά. Καὶ ἔπρεπε ὅλα μέσα στὸ σπίτι νὰ εἶναι καθαρὰ. Τὴν εὐλογία τὴν φανταζόταν σὰν μιὰ γυναῖκα ποῦ γυροῦσε στὰ σπίτια αὐτῶν ποῦ εἶχαν ἄρρωστο. Γιὰ νὰ τὴν καλοπάρουν λοιπὸν καὶ νὰ φύγη εὐχαριστημένη καὶ γρήγορα ἀπὸ τὸ σπίτι ἔκαναν τὸ ἑξῆς:

Ἐχρῖζαν τὸ τζάκι νὰ εἶναι καθαρὸ, ἔστρωναν μιὰ καθαρὴ πετσέτα, ἔβαζαν μιὰ κούπα χωμάτινη μὲ «σεριπέτι» (νερὸ καὶ ζάχαρη) κα' ἓνα κουτάλι γιὰ νάρθη ἢ εὐλογία νὰ φάη καὶ νὰ φύγη εὐχαριστημένη. Νὰ περάσῃ ἔτσι μὲ τὸ καλὸ καὶ ἡ ἀρρώστεια.

Στις πληγὲς τοῦ ἀρρώστου ἔβαζαν μαστίχα.

10) **Ἰκτερος** (κιτρινάδα). Γιὰ νὰ θεραπεύσουν τὸν Ἰκτερο κόβουν τρεῖς ξυραφιὲς ἀνάμεσα στὰ φρύδια, ὥστε νὰ τρέξῃ αἷμα. Ἄλλος τρόπος θεραπείας ἦταν ὁ ἑξῆς: Ἐπιαναν τὴ γλώσσα μ' ἓνα καλάμι, τὴν σήκωναν ἐπάνω, τὴν τέντωναν καὶ ἔκοβαν δύο μικρὲς φλέβες ποῦ εἶναι κάτω ἀπὸ τῆς γλώσσας τὴ ρίζα. Ἐτρεχε ἀρκετὸ αἷμα καὶ ὁ ἄρρωστος γινόταν καλὰ (γιάνισκε). Μερικοὶ χρησιμοποιοῦσαν καὶ ἓναν τρίτον τρόπον γιὰ τὴν θεραπεία αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας. Ἐπαιρναν καρπὸ ἀπὸ πυκροαγγουριά τὸν ἔστιβαν καὶ ἀπὸ τὸ ὑγρὸ ἐκεῖνο ἔροιχναν μερικὲς σταλαγματιῆς στὴ μύτη τοῦ ἀρρώστου. Ἄρχιζε τότε νὰ τρέχῃ ἀπὸ τὴ μύτη ἓνα κίτρινο ὑγρὸ καὶ ὁ ἀρρωστας γινόταν καλὰ.

11) **Ἰσχυαλγία** (μέση). Ἄμα πονεῖ ἡ μέση (κόβ' ἡ μέση) φωνάζουν μιὰ γυναῖκα ποῦ εἶχε γεννήσῃ δίδυμα. Ἐαπλώνεται ὁ ἄρρωστος στὸ κατώφλι τῆς πόρτας καὶ ἡ γυναῖκα πατοῦσε ἐπάνω στὸ μέρος ποῦ πονοῦσε. Ὁ ἄρρωστος πονοῦσε πολὺ καὶ φώναζε: (οὐρλιάζ' ἀπὸ τὸν πόνο). Ἡ γυναῖκα τὸν ρωτοῦσε: «Τί ἔχσ' καὶ πονᾷς; Ἐκοψα καὶ πονῶ, ἀπαντοῦσε ὁ ἀρρωστος. Καὶ γὼ ἔκανα δίδυμα, ἔλεγε ἡ γυναῖκα καὶ ὑγεῖανα καὶ σὺ ἔκοψες κα' ἄ γιάνιης». Τρεῖς φορὲς τὸν ρωτοῦσε καὶ κατέβαινε. Ἐτσι ὁ ἀρρωστος γινόταν καλὰ. Ἄλλος τρόπος θεραπείας ἦταν ὁ ἑξῆς: Ἐστρωναν μιὰ κουβέρτα στὸ πάτωμα καὶ ξάπλωναν πάνω τὸν ἀρρωστο εἰς ὑπτίαν θέσιν (ἀνάσκελα), χωρὶς μαξιλάρι. Ἐνας γέρος ἄνθρωπος καθόταν ἐπάνω στὰ πόδια του καὶ τὸν κρατοῦσε σφικτά. Ἐνας ἄλλος στεκόταν πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ ἔπιανε τὸν ἀρρωστο ἀπὸ τὸ πηγούνι, περνώντας τὰ χέρια κάτω ἀπὸ τὶς μασχάλες. Τραβοῦσε τὸν ἀρρωστο ἀπότομα πρὸς τὰ ἐπάνω (τὸν ταρτίζει) ἕως ὅτου τρέξῃ ἡ μέση του.

12) **Καλαγάθι** (φοβερός πόνος σὲ δάκτυλο τοῦ χεριοῦ). Τὸ θεράπευαν μὲ καταπλάσματα ποῦ ἔκαναν μὲ λάδι, σαποῦνι ἄπιαστο, λίγδα πρόβια καὶ ζάχαρη. Τὰ ἔβαζαν μέσα σὲ φλοιὸ (τσέφλιο κρεμμυδιοῦ). Τὰ ἄφηναν νὰ θράσουν λίγο πάνω σ' ἓνα ἀναμιγμένο κάρθουνο, τὸ ἔδεναν μετὰ στὸ δάκτυλο ποῦ πονοῦσε. Ἄλλα μέσα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν θεραπεία

του ἦταν τὰ ἐξῆς: Ἄνθη ἀπὸ ἀγκαθιά, τὰ στούμπιζαν καὶ τὰ ἔβαζαν στὸ δάκτυλο, ποὺ πονοῦσε. Ἡ ἔπαιρναν ἓνα βάτραχο τὸν ἔσχιζαν καὶ τὸν ἔβαζαν ἐπάνω. Ἀκόμη γιὰ νὰ ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὸν τρομερὸ πόνο βύθιζαν τὸ δάκτυλο ποὺ πονοῦσε μέσα σὲ ὄμο αὐγὸ.

13) Κοκκίτης (μπουγματζές). Γιὰ θεραπεία ἔδιναν στὸ ἄρρωστο παιδί γαῖθουρινὸ γάλα.

14) Κοῦρμπες. Ὅταν ἓνα παιδί ποὺ θηλάζει μυρίζει τὸ στόμα του, ἀδυνατίζει πολὺ καὶ κόβεται ἢ ὄρεξις του ἔλεγαν ὅτι ἔχει κούρμπες. Ὁρισμένες γυναῖκες ἤξευραν νὰ θεραπεύουν τὶς κούρμπες μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο.

Ἔβαζαν ἓνα τσουνάλι χωμάτινο στὴ φωτιά γεμάτο νερό. Τὸ στόμιό του ἦταν κλειστό, ὅπως ἓνα «χηνόστομο» καθὼς ἔλεγαν. Ὅταν τὸ νερὸ ἄρχιζε νὰ βράζει ἔρριχναν μέσα, ὠρισμένα χόρτα, τὰ ὁποῖα διάβαζαν λέγοντας, ποὺ κρατοῦσαν μυστικά. Μετὰ ἀπὸ λίγη ὥρα κατέβαζαν τὸ τσουνάλι ἀπὸ τὴ φωτιά γιὰ νὰ κρυώσει λίγο τὸ νερό. Ἐν τῷ μεταξὺ ξεγύμνωναν τὸ παιδί καὶ τὸ ἐλάθιζαν ἐπάνω στὸ τσουνάλι ὥστε μὲ τὸν ἀτμὸ ποὺ ἔβγαине νὰ ιδρώσει. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο δύο - τρεῖς φορὲς καὶ τὸ ἄρρωστο παιδί γινόταν καλά.

15) Οἶδημα (πρήξιμο). Ὅταν ἐπρήζετο ἓνα μέρος τοῦ σώματος ἔκοβαν μικρὰ μικρὰ κομμάτια τῆ σκορδοραμαθιά, τὰ ἔβαζαν μὲ πίτερο ἀπὸ σίκαλη ἔκαναν κατάπλασμα καὶ τὸ ἔβαζαν ἐπάνω στὸ πρήξιμο.

16) Ὀγκος τῆς μασχάλης (κιοπέκ - μεσεσί). Γιὰ νὰ θεραπευθῆ ἔπρεπε νὰ τὸ βυζάξῃ μαῦρο κουτάβι (σκυλὶ μικρὸ).

17) Ἀύσσα. Ὅταν ἐδάγκωνε λυσσασμένος σκύλος κανένα ἄλλο ζῶο καὶ ἐλύσσαζε, ἐμάζευαν ὅλα τὰ ζῶα τῆς ἀγέλης, τὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ τὰ ἐπήγαιναν σ' ἓνα μέρος ἀνοικτό. Ἐκεῖ ἓνας ποὺ ἐθεωρεῖτο εἰδικὸς γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτή, ἔμπαινε στὴ μέση τῶν ζῶων ὀλόγυμος. Ἐπαιρνε δύο ξυλαράκια ἀπὸ φουντουκιά, τὰ ἔτριβε τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ἔβγαζαν φωτιά (διαβολοφωτιά). Ἀπὸ τὸν σπινθῆρα αὐτὸν ἄνοθαν μεγαλύτερη φωτιά καὶ περνοῦσαν ἀπὸ ἐπάνω ὅλα τὰ ζῶα. Ἐπειτα ἔκαιγαν ἐπάνω στὴ φωτιά τὸν λυσσασμένον σκύλον καθὼς καὶ τὸ ζῶον ποὺ ἐδάγκωσε.

18) Σκυλοδάγκωμα. Ἄν ἐδάγκωνε κάποιον, σκύλος, ἔδεναν ἐπάνω στὴν πληγὴ ἓνα φασόλι σχισμένον ὡς τὴ μέση, ἢ ἔβαζαν ἓνα νόμισμα ἀσημένιον.

19) Παρωτίτις (παρραμαγοῦλες). Γιὰ τὴν θεραπεία αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας ἔπαιρναν φύλλα «μαγγούτας» (ἅγιον λουλούδι) τὰ ἐστούμπιζαν καὶ τὰ ἔβαζαν στὰ μάγουλα. Ξυμάρι, ἐπάνω στὸ ὁποῖο ἔρριχναν στομπισμένον νισαντήρι. Κατ' ἀρχὴν μόλις ἐπαρουσιάζετο ἡ ἀρρώστεια ἐπήγαιναν τὸ ἄρρωστο παιδί σὲ εἰδικὲς γυναῖκες καὶ τὸ ἐγήτευαν. Συγχρόνως ἔκαναν καὶ τὴν ἀνωτέρω θεραπείαν.

20) Ρηνορραγία (τὸ μάτωμα τῆς μύτης). Ὅταν ἐμάτωνε ἡ μύτη κάποιου γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ ροὴ τοῦ αἵματος ἔπαιρναν δακτυλίδι ἀπὸ ξεχωμένο νεκρὸ, τὸ ἔβαζε στὴ μύτη του ὁ ἄρρωστος καὶ ἔτρεχε ἀπὸ μέσα τὸ αἷμα.

Πίστευαν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἄρρωστος ἐγένετο καλά.

Δεύτερος τρόπος θεραπείας ἦτο ὁ ἐξῆς: Τραβοῦσαν τὰ μαλλιά τοῦ ἀρρώστου πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τοῦ ἔχυναν κρύον νερό.

21) Τὸ τ ρ ὀ μ α γ μ α. Ξεσηκώθη τὸ «χολόρογοι» ἔλεγαν οἱ γρηῆς ὅταν κανεῖς τρώμαζε ἀπὸ κάτι ἢ ἐννοιωθε ἓνα πόνο στὸ στομάχι. Στὴν περιπτώσῃ αὐτῇ ἡ θεραπεία ἦταν νὰ κατέβῃ ὁ ἄρρωστος τὴ σκάλα ἀνάποδα «κατακέφαλα» νηστικός τρεῖς φορὲς τὸ πρωί, μόλις σηκωθῇ ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Ἀπλωνόταν ἐπάνω στὸ κεφαλόσκαλο μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ βοηθούμενος μὲ τὰ χέρια σερνῶτανε στὴ σκάλα ὥσπου τὴν κατέβαινε. Ὅταν ἐφθανε στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι, τὸν βοηθοῦσαν νὰ σηκωθῇ, τοῦ ἔδιναν μιὰ «βούκα» ψωμί μὲ ἀλάτι νὰ φάγῃ καὶ ἀνέβαιναν τὴ σκάλα γιὰ νὰ κατεβῇ πάλι ἀνάποδα.

Αὐτὸ γινόταν τρεῖς φορὲς κάθε πρωὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες συνέχεια καὶ τὸ «χολόρογοι» πῆγαινε στὸ «ντόποτ».

Δ ι α σ κ ε δ ἄ σ ε ι ς.

Διασκεδαστικοί, ἀνοιχτόκαρδοι καὶ πάντα εὐθυμοὶ οἱ Σκοπιανοί, — πολὺ συνέτεινε σ' αὐτὸ καὶ τὸ ρουμπινὶ ὕγρὸ τῶν ἀμπελιῶν τους — δὲν ἄφηναν καμμιά εὐκαιρία νὰ τοὺς ξεφύγῃ. Ζητοῦσαν μὲ τὸ παραμικρὸ μιὰ διασκέδαση καὶ δημιουργοῦσαν γιορτὲς καὶ πανηγύρια μὲ τὸ τίποτε.

Οἱ πα ρ έ ε ς (βεγγέρες). Τὶς μεγάλες καὶ ἀτέλειωτες νύκτες τοῦ χειμῶνα εἶχαν τὶς παρέες. Ὅταν οἱ παρέες γινόταν σὲ στενὸ κύκλο, οἱ ἄνδρες θὰ συζητοῦσαν διάφορα θέματα, ἐνῶ οἱ γυναῖκες θὰ ἔκαναν «παρακάθ» (νυχτέρι) καὶ τὰ δάκτυλά τους θὰ κινούνταν ἀδιάκοπα πάνω στὸ ἐργόχειρό τους (πλέξιμο φανελλας, κάλτσας, δαντέλλας, γνέσιμο, κλώσιμο, κέντημα κλπ.). Καὶ μέσα στὴ γλυκειὰ ζεστασιά τοῦ δωματίου ἀπ' τ' ἀναμένο τζάκι ἢ τὴ «σόμπα» καὶ μὲ τὴ συντροφιά θὰ τελείωναν ἓνα σωρὸ δουλειὰ καὶ θὰ «πόσωναν» (τελείωναν) τόσα «κουτσοδούλια» (μικρὲς δουλειές, ἐπιδιορθώσεις), ἐνῶ οἱ γλῶσσες θὰ ἔκοβαν καὶ θὰ ἔραβαν πάνω σὲ διάφορα θέματα ποὺ τὶς ἀπασχολοῦσαν. Τὴ συζήτησι τῶν ἀνδρῶν θὰ τὴν ζωντάνευε κανένα ποτηράκι κρασί μὲ τὸν ἀπαραίτητο μεζέ. Οἱ γυναῖκες πάλι θὰ «ξεροκούζ-ζανα κάτι, σταφίδες, στραγάλια ἢ «φρούσκες» (καλαμπόκι ψημμένο στὸ κόσκινο ποὺ ξεπετιόταν ἀπὸ μέσα ἄσπρο). Πολλὲς φορὲς πάλι τὶς φρούσκες ἀντὶ νὰ τὶς ψήσουν τὶς ἔβραζαν σὲ πῆλινη χίτρα καὶ ὕστερα ζεστὲς ζεστὲς τὶς πρόσφεραν μέσα σὲ πιατάκια κονίζοντας ἀπὸ πάνω ζάχαρη, κανέλλα καὶ ἄφθονο καρούδι κοπανισμένο. Γιὰ τέτοιες ὥρες ἀκόμα φύλαγαν καὶ τὶς περιφημὲς μουστολαμπάδες τὰ «πελτοσουτζουκα» ποὺ τόσο ἀριστοτεχνικὰ ἔκαναν οἱ Σκοπιανὲς ἀπὸ τὸν «πελιτὲ» (μουσταλευριά).

Ὅταν οἱ παρέες γινόταν σὲ μεγαλύτερο κύκλο (5—6 οἰκογένειες) τότε ἔπαιζαν ὅλοι μαζί ἄνδρες καὶ γυναῖκες διάφορα διασκεδαστικὰ παιχνίδια μὲ

τὰ «φλυτζάνια» ἢ μὲ τὰ «χαρτιά» βάζοντας στοίχημα ἀρνὶ ἢ ἕνα διάνο ἢ καὶ ἕνα χαλβὰ σπιτικό, πού ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κἀνή στὸ σπίτι του καὶ νὰ καλέση ὄλους, αὐτὸς πού θὰ ἔχανε. Στὶς παρέες αὐτὲς τότε τὰ «κικράμια» (σερβιζίσματα) ἦταν περισσότερα καὶ καλύτερα καὶ οἱ μεζέδες μέσα στὸ δίσκο τῶν ποτηριῶν τοῦ κρασιοῦ ἀφθονότεροι καὶ σὲ μεγαλύτερη ποικιλία. Ἡ καλὴ «νοικοκυρὰ» τότε πλάι στὶς μουστολαμπάδες θὰ ἔβγαζε κι' ἄλλα «κικράμια» χειμωνιάτικα: κυδωνόπαστο ἢ κυδώνια κομμένα φέτες, τζίτζιφα, καρύδια καὶ ἀμύγδαλα πού ἔβγαζε ἀφθονα ὁ Σκοπός. Καμμιά φορὰ καὶ φροῦτα πού ἔρχονταν ἀπέξω. Μῆλα, πορτοκάλια, σύκα, χουρμάδες. Δὲν θὰ ἔλειπε καὶ κανένα γλυκίσμα, ἕνας χαλβὰς μὲ σιμιγδάλι ἢ ἕνα κανταΐφ.

Οἱ Μ π ἄ λ λ ο ι. Διασκέδαση ὅμως χειμωνιάτικη, ἀληθινὴ γιὰ τοὺς Σκοπιανούς ἦταν οἱ μπάλλοι. Κάθε χρόνο ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ γίνουν «μπάλλοι». Μπάλλο συνήθως γιόρταζαν ἐκεῖνοι πού γιόρταζαν τὴν ὀνομαστικὴ τους γιορτὴ ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο εὐχάριστο γεγονός τῆς οἰκογενείας, ἀρραβῶνα, γάμο κλπ.). Ἀπὸ μέρος ἀρχίζαν οἱ ἐτοιμασίες. Γινόταν τὸ «δρόττο σαραγλι» καὶ ἄλλα γλυκίσματα. Εἰδοποιοῦσαν τὰ «διολιά» (βιολιά) νὰ ἔρθουν ἀπὸ τὸ Λουλέ Μπουργάζ ('Αρκαδιούπολι) καὶ ἐστρώνετο τὸ σπίτι καταλλήλως. Τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς ὁ οἰκοδεσπότης ἢ ἡ οἰκοδέσποινα ἐξαποστέλλοντες τοὺς ἐπισκέπτας πού ἔρχόταν νὰ τοὺς ἐπισκεφθοῦν τὸ ἀπόγευμα τοὺς ἔλεγαν: «Ὁρίστε καὶ τὸ θράδν πού θὲ νέχουμ' μπάλλο». Ἐκεῖ τότε μέσα στὴν ἀπέραντη σάλα καὶ τὰ εὐρύχωρα δωμάτια τῶν Σκοπιανῶν σπιτιῶν ἄναβε τὸ γλέντι καὶ ἔπαιρνε καὶ ἔδινε ὁ χορός. Πάνω ἀπὸ 50 ζεύγη πολλές φορὲς γύριζαν μὲ τοὺς ἦχους τῶν διολιῶν πάνω στὸ ρυθμὸ τοῦ βάλς, τῆς πόλκας, τῆς μαζούρκας. Στὸ τέλος χόρευαν καὶ τὶς κατριλλίες. Κάποιος γαλλομαθὴς θὰ βρισκόταν πάντα γιὰ νὰ τοὺς διευθύνῃ. Ὅσο γιὰ τὸν μπουφέ ἦταν πλουσιώτατος. Ἰκανοποιοῦσε κάθε καλοφαγᾶ. Τὸ «μπροῦσκο» μαῦρο κρασί, ὁ μπογιαμᾶς, ὁ πελίνος μὲ τὸ χρυσόξανθο χρῶμα του καὶ τὸ σπιρτόζικο ἄσπρο, μὲ ἀφθονία χυνόταν στὰ ποτήρια, ἐνῶ ὀρεκτικώτατοι μεζέδες ἀπὸ ψητά, πουλερικά, χοιρινὰ (μπριζόλες καὶ λουκάνικα) τουρσιά καὶ τυριά τραβοῦσαν διαρκῶς τοὺς χορευτὰς κοντὰ τους. Καὶ τὸ γλέντι ἐξακολουθοῦσε ἔτσι μέσα σὲ ἀδιάπτωτη εὐθυμία χωρὶς καμμιά παρεξήγησι, χωρὶς καμμιά ἀσχημία ὡς τὸ πρῶι.

Παιχνίδια πού ἔπαιζαν τὰ παιδιὰ στὸ Σκοπό.

1) Φτοῦ κικινίκου. «Ἀπαίξουμ φτοῦ κικινίκου;» Ἀπαίξουμ. Ἦ' ἀβάλουμ; Ἀβάλουμ μιὰ ὄρνιθα παραγεμιστὴ πὲ σκούλικες. Ὅποιος ἀχορατέψ «πρῶτος, ἂ τὴν φάγ». «Καλὸ ναι» καὶ ὄλα μαζί ἔλεγαν: «Ττοῦ κικινίκου».

Ὅποτερα ἔκλειναν τὸ στόμα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ μείνουν ὅσο μποροῦσαν περισσότερο χωρὶς νὰ μιλήσουν, οὔτε καὶ νὰ γελάσουν. Ὁ πρῶτος πού θὰ ἄνοιγε τὸ στόμα νὰ πῆ κάτι θὰ ἔχανε καὶ θὰ ἔτρωγε φανταστικὰ τὴν παραγεμιστὴ κόττα μὲ σκούλικες ἢ τὸν ψόφιο σκύλο ἢ ὅτι ἄλλο παρόμοιο ἔβα-

ζαν στὴν ἀρχὴ τοῦ παιχνιδιοῦ. Ὅταν ἔχανε ἕνας ἄρχιζαν πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ παιχνίδι βάζοντας ἄλλο πράγμα.

2. «Γί βλέπ' σ'» «Οὐρανό». Δυὸ παιδιά γυρισμένα πλάτη με πλάτη κρατιῶνταν καλὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄλλου καὶ σήκωνε μιὰ τὸ ἓνα μιὰ τὸ ἄλλο τὸν σύντροφό του. «Γί βλέπ'ς» «Οὐρανό». Τί πατεῖς γῆ. Τὸ σκούπες τ' ἄλλών; Τὸ σκούπσα. Τί γῆθρες ἕναν παρά. Τί ἀγόρασες; σταπίδες. Ἄδός ναι καὶ μένα; Ἄσέ δώκω τῆ παππούμ τὸ παλιοτσέροβουλο. Καὶ ἀμέσως με τὴν τελευταία ἀπάντηση χωρίζονταν καὶ κηνυγοῦσε αὐτὸ πού τοῦ εἶπαν νὰ φάγη τὸ παλιοτσέροβουλο. Τὸ ἄλλο, τὸ παιχνίδι συνεχιζόταν ἐνῶ τις ἐρωτήσεις τῆ δεύτερη φορὰ τις ἔκανε τὸ ἄλλο παιδί.

3) Κόκοτος καὶ κοκοτίνα. Τὸ παιχνίδι αὐτὸ τὸ ἔπαιζαν συνήθως μέσα στὸ δωμάτιο ὅταν δὲν μπορούσαν νὰ βγοῦν ἔξω νὰ παίξουν ἄλλο παιχνίδι. Τὰ παιδιά κάθονται μαζεμένα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ βάζει στὸ νοῦ του μιὰ γνωστὴ οἰκογένεια καὶ ζητεῖ τὰ ἄλλα νὰ μαντέψουν. Ποιὰ εἶναι αὐτὴ λέγοντας: (Ἄς ὑποθέσουμε πῶς ἔβαλε στὸ νοῦ του ἓνα σπίτι πού ἔχει πατέρα, μητέρα, 3 κορίτσια καὶ ἓνα ἀγόρι). Σ' ἓνα σπίτι ἐν κόκοτος (κόκοτο ἐννοῦσαν τὸν πατέρα) κοκοτίνα (τὴ μητέρα) τρεῖς πουλάδες (τὰ κορίτσια) κ' ἓνα πετνὰρ (ἀγόρι). Ποιὰ ἐν; Τὰ παιδιά προσπαθοῦσαν νὰ μαντέψουν τὴν οἰκογένεια αὐτὴ. Εἶχαν δικαίωμα νὰ ποῦν ὡς τρία σπίτια. Ἄμα δὲν τὸ εὔρισκαν τὸ ἴδιο παιδί ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχη τὸν λόγο, βάζοντας στὸ νοῦ του ἄλλο σπίτι. Ὅταν τὸ εὔρισκε ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα παιδιά ἔπαιρνε αὐτὸ τὸν λόγον, βάζοντας στὸ νοῦ τοῦ ἓνα σπίτι καὶ ἔτσι ἐξακολουθοῦσε τὸ παιχνίδι.

4) Ἡ Γκιουζέλ ντου νιά (ἄμορφος κόσμος). Ἐπαιρναν ἀπὸ λουλούδια διαφόρων χρωμάτων πέταλα. Ἄνοιγαν ἓνα λάκκο μικρὸ στὴ γῆ καὶ τὰ ἔστρωναν με προσοχὴ μέσα γιὰ νὰ μὴν ἀνακατευθοῦν με τὸ χῶμα κ' ἔβαζαν ἀπὸ πάνω ἓνα γυαλί ἀπὸ σπασμένο τζάμι. Κατόπιν σκέπαζαν με χῶμα καὶ ἦταν ἔτοιμη ἡ «γκιουζέλ ντου νιά». Δῶ ἐν ἡ γκιουζέλντου νιά ἐλάτε νὰ δῆτε τὴν γκιουζέλντου νιά. Φώναζε ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά πού ἔκανε τὸν φύλακα. Τ' ἄλλα παιδιά πλησίαζαν, πλήρωναν τὸ εἰσητήριό του (κοιμάτι σπασμένων γυαλιῶν ἢ φλυτζανῶν) καὶ τὸ παιδί πού τὴν φύλαγε ἄνοιγε σιγά, με τὸ δάκτυλό του τὸ χῶμα, προσέχοντας νὰ μὴν ἀνοίξη πολὺ τὸ χῶμα καὶ φανοῦν οἱ ἄκρες τοῦ γυαλιοῦ καὶ παρουσιάζονταν τὰ ὠραία χρώματα κάτω ἀπὸ τὸ τζάμι. Ἄφροῦ κοιτοῦσαν λίγη ὥρα τὴν σκέπαζαν πάλι καὶ φώναζαν ἄλλα παιδιά νὰ πάν νὰ τὴ δοῦν.

5) Οἱ ψεύτικες ψῆφες. Ἐνα παιχνίδι πού τὸ ἔπαιζαν μόνον τὰ κορίτσια ἦταν οἱ ψῆφες, οἱ ψεύτικες ὅπως τις ἔλεγαν καὶ τις ἔπαιζαν μέσα στὴ σκάφη ὅπως οἱ μεγάλες τις ἀληθινές ψῆφες.

Οἱ ψῆφες τῶν μικρῶν κοριτσιῶν τοῦ Σκοποῦ δὲν ἦταν τὰ ἄμορφα ἐπιχρωσώμενα γυαλάκια τῶν μεγάλων, σὰν τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Αὐτὰ ἦταν ἀκριβὰ καὶ οἱ μητέρες δὲν τὰ ἔδιναν στίς μικρές. Αὐτὲς ὅμως με τὰ ἐφευρετικὰ μυαλοδάκια τους βρῆκαν ἢ μᾶλλον ἔκαναν ψῆφες γιὰ νὰ παί-

ζουν, σὰν τὶς μεγάλες ποὺ τόσο λαχταροῦσαν. Μάζευαν κομμάτια πιατικῶν σπασμένων, ποὺ εἶχαν ὅμως σχέδια χρωματιστὰ ἀπὸ τὴ μιὰ ὄψη, τὰ ἔσπαζαν μὲ ἐπιτηδειότητα καὶ προσοχὴ σὲ στρογγυλὰ κομμάτια, ἄλλα μικρὰ καὶ ἄλλα λίγο μεγαλύτερα (γιὰ νᾶχουν καὶ μάνες καὶ πουλιὰ) φροντίζοντας κάθε ἓνα κομμάτι ποὺ θὰ ἔβγαине ἀπὸ τὰ χέρια τους νὰ ἔχη καὶ λίγο σχέδιο ἐπάνω. Ὅστερα τὰ «τρόχλινα». Κρατῶντας σφιχτὰ στὰ δάκτυλα ἓνα στρογγυλὸ κομματάκι τὸ ἔσερναν δυνατὰ πάνω σὲ μιὰ πέτρα εἰδικὴ γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ γιὰ νὰ φαγῶσουν γύρω γύρω τὴ μυτερὴ ἄκρη του, γιὰ νὰ μὴ τοὺς πληγῶνῃ στὸ «χειροδόλιασμα» καὶ γιὰ νὰ γίνουν ἀκόμα πιὸ στρογγυλές. Πόσες φούσκες δὲν ἔκαναν στὰ χέρια τους μὲ τὸ τρόχισμα καὶ τὸ σπάσιμο αὐτό. Κι' ἦταν τόσο ἀπορροφημένοι ὅταν καταγίνονταν μὲ τὴ δουλειὰ αὐτὴ, ποὺ ξεχνοῦσαν καὶ φαγητὸ καὶ ὄλα. Μετὰ τὸ τρόχισμα τὶς μετροῦσαν καμαρώνοντας καὶ δίνοντάς τε διάφορα ὀνόματα ἀνόλογα μὲ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα, τὶς φέλιγγαν μέσα σὲ κομμάτια «κρίνα» (κουτί) ἢ σὲ σακκουλάκια καὶ τὶς ἔβγαζαν ὅταν ἤθελαν νὰ παίξουν.

6) Οἱ «κουκούτσ». Τὸ καλοκαίρι ἔπαιζαν μὲ μανία τὶς «κουκούτσ» (κουκούτσια διαφόρων καρπῶν). Τὴν ἐποχὴ ποῦ ἦταν τὰ βερύκκοκα (τζαρτζαλοῦδες) ποὺ ἀφθονοῦσαν στὸν Σκοπὸ, τὰ παιδιὰ μάζευαν χιλιάδες καὶ τὰ πουλοῦσαν στὸν ἐβραῖο τὸν ἔμπορο ποὺ ἐρχότανε καὶ τὰ μάζευε μὲ τὰ σακκιά. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἔπαιζαν μὲ αὐτὰ διάφορα παιχνίδια καὶ προσπαθοῦσε τὸ καθένα νὰ συγκεντρώσῃ περισσότερα γιὰ νὰ ἔχη καὶ μεγαλύτερα κέρδη στὸ πούλημα.

Κουκούτσ, ἔπαιζαν καὶ τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια.

Στὶς «κουκούτσ» ἔπαιζαν 3—4, ἔξ ἢ ὀκτώ παιδιά. Χαράζανε στὴ γῆ ἓνα κύκλο μὲ ἀκτῖνα μισὸ μέτρο ἢ ἓνα καὶ ἔβαζαν στὴ μέση τοῦ κύκλου σκοπιστὰ ἀπ' ὅσα κουκούτσια συμφωνοῦσαν. Σὲ ἀπόσταση 5—6 μέτρων ἀπὸ τὸν κύκλο ἔβαζαν τὸ «σημάδι» μιὰ πέτρα μεγάλῃ. Κατόπιν ἔπαιρναν τὸ καθένα τὴν ὀμάδα του (ὀμάδα) στεκότανε μέσα στὸν κύκλο καὶ ἀπὸ κεῖ ἔρριχναν στὸ σωμαδ' προσπαθῶντας νὰ τὶς ρίξουν ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ κοντὰ. Ὅτσι κινῶνιζαν τὴν σειρά. Ὅποιον ὀμάδα πῆγαινε πιὸ κοντὰ στὸ σωμαδ' αὐτὸς ἦταν ὁ πρῶτος. Μετὰ ἀκολουθοῦσε ὁ δεύτερος, ὁ τρίτος κλπ. ἀνόλογα μὲ τὴ θέση ποὺ εἶχε ἡ ὀμάδα τους. Ὅστερα πῆγαιναν ὄλα κοντὰ στὸ σωμαδ' κι' ἀπὸ κεῖ καθένας μὲ τὴ σειρά του ἔρριχνε τὴν ὀμάδα του στὸν κύκλο σηματοδοτώντας κατὰ τὰ κουκούτσια γιὰ νὰ θγάλλῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα ἔξω. Αὐτὰ ποὺ ἔβγαζε τὰ κέρδιζε. Ὅταν τελείωναν ὄλα τὰ παιδιὰ καὶ ἔμειναν ἀκόμη κουκούτσια στὸν κύκλο, ξανάρχιζε πάλι ὁ πρῶτος κι' ὄλα μὲ τὴ σειρά, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορὰ ἔρριχναν τὶς ὀμάδες ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκόταν κατὰ τὸ πρῶτο ρίξιμο. Ὅταν τελείωναν τὰ κουκούτσια ξαναέστηναν πάλι καὶ ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἔπαιζαν καὶ τὰ ἀμύδαλα καὶ τὰ καρῦδια.

Τὸ πιστὸ τσιράκ ('Αφήγησις Ἀριστείδη Τζελέπη).

Ἐνα Γαιρὸ κι' ἕνα ζαμιάν' γήDανε ἕνας πρῶματευτῆς, καὶ γεῖχε ἕνα τσιράκ. Γεῖχε καὶ μιὰ μοναχοκόρ. Τὸ τσιράκ' γήDανε πολὺ ἔξυπνο καὶ τὸ γαπούσανε πολὺ. Τὸ τσιράκ' γάπσε τ' ἀφενDικοῦ τ' τῆ θεγατέρα. Μιὰ μέρα κεῖ πού δουλεύανα σ' τὸ πρῶματεντάδικο τῶστειλα νὰ παραγγεῖλ' καβέδες σ'τὸ Βλαῖνὸ τὸ Γαβετζῆ. Ὁ Γαβετζῆς δὲ γήτανε στὸ μαγαζὶ. ΚάDανα μέσα ἕνας ἀγᾶς πὲ τὸ σαρίζ'. Καλὴ μέρα, ἀγᾶ. Καλὴ μέρα τὶ παιδί.

Π' αὐτό, πὲ κεῖνο ἀνοιξανὰ χωρατὰ πὲ τὸν ἀγᾶ, γιατί ἀργοῦσε ὁ Καβετζῆς καὶ πιάσανα φίλοι. Ἄμα γῆρτε ὁ καβετζῆς λέει τὸ τσιράκ' τῆ πρῶματευτῆ σ'τὸ Γαβετζῆ: Κάν μας δυὸ καβέδες νὰ πιοῦμ' πὲ τὸν ἀγᾶ. Ὁ ἀγᾶς δὲ τὸ δέχκε. Γιατί νὰ μὲ κερᾶς'ς καβέ, ἄλλ' φορὰ πού μὲ γεῖδες καὶ μὲ κερνᾶς καβέ; Σὲ γεῖδα τώρα, τὸν λέει τὸ τσιράκ' κι' ἐγίναμ' τώρα φίλοι. Ἄς πιοῦμ' κι' ἕνα δικό σ' καβέ, γιατί ἕνας καβὲς ἀξίζ' ἑκατὸν λίρες γιὰ μᾶς. Ἦπε τὸ Γαβὲ ὁ ἀγᾶς, σκάδηκε καὶ διάβκε.

Μιὰ μέρα τὸ κορίτσ' τῆ πρῶματευτῆ λέει στ' ἡ μάνα τ': Ἐγὼ μάννα τὸ τσιράκ' μας τὸ γαπῶ καὶ θέλ' νὰ μὲ τὸ πᾶρτε γιὰ ἄDρα. Πῶς μπορεῖ νὰ γέν αὐτό, κορίτσι μ' μιὰ ἀρχοDοκὸρ νὰ πᾶρ' ἕνα φτωχοπαῖδ'; Λέει ἡ μάννα. Τὸ βράδ' ἔDε γῆρτε ὁ ἄDρας Dης ἔκατσε καὶ τῆς τὰ γεῖπε. Ὁ πρῶματευτῆς γυριζ' καὶ τὴν λέει. Γῶ, γυναῖκα τὸ παιδί τὸ γάπσα. Ἐχ' πολὺ καιρὸ πού θέλω νὰ σὲ τὸ πῶ καὶ σκιάζουμ'. Πιάν' τῆ νύχτα ὁ πρῶματευτῆς καὶ θάν' μέσα σὲ μιὰ κερσιὰ διακόσιες λίρες. Γιὰ νὰ DενιεDίσ' τὸ παιδί ἂν ἔν τιμιο, πααίν' νύχτα σ'τὸ νοDὰ τῆ παιδιοῦ καὶ τὸ λέει: Θὰ πᾶς σ'τῆ Μπόλη, σ'τὸ μεγάλο μαγαζὶ πού ψουνίζουμ νὰ δώσ' αὐτὸ τὸ γράμμα κι' αὐτῆ τῆ Γεσιγιά καὶ νὰ πάρσ' τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ Dὸ φέρσ'. Ἄμα κάνς αὐτὰ πού σου λέω θὰ πάρς' ἕνα Βαξίς πού δὲ Dόχ σ' οὔτε σ'τὸ νοῦ σ'.

Τὸ παιδί κατάλαβε πού θέλνα νὰ Dὸ δοκιμάσνα, παίρνει τ' Γεσιγιά καὶ τὸ γράμμα καὶ διαβαίν'. Στὸ δρόμο πού πήγαινε γήDανε νὰ περᾶσ' ἕνα βουνό. Ἄμα πῆγε στὸ βουνὸ τὸ πιάσανα οἱ κλέφτες. Οἱ κλέφτες ὅποινα ἐπιασανὰ τὸν ἔσφαζανά. Ἐπιασανὰ τὶ παιδί καὶ τὸ πάντα μέσ' σ' ἕνα μαγαρὰ νὰ τὸ σφάξνα. Τότες τὸ παιδί ἀρχίσνε νὰ τσιριζ' καὶ νὰ λέει: Οἱ παράδες δὲν ἔν δικοίμ' ἔν τῆ πασᾶ καὶ τίς πάγω Βαξίς' στὸ σουλτάνο. Οἱ κλέφτες ἅμα ἄκσανα τὸ ὄνομα τῆ σουλτάνου φωνάζνα τὸ Γαπετάνιο τς καὶ τὸ λένα.

Σταθῆτε νὰ δγιοῦμ' τὶ γίνται δῶ, λέει ὁ καπετάνιος. Πᾶει κοDὰ γλέπ τὸ παιδί, τὸ παίρν' πὲ τὸ χέρ καὶ τὸ παγαίν' κόμα μέσα καὶ καθίζνα καὶ τὸ ρωτᾶ:

Μὲ γνωρίζεις ἐμένα: Τὸ παιδί σάστε. Δὲ σὲ γνωρίζω τὸν λέει.

Τότες ὁ Καπετάνιος φωνάζ' τίς ἀνθρώπ' Dου καὶ λέει: Δῶστε τοῦ παιδιοῦ τίς παράδες. Δῶστε το κι' ἑκατὸ λίρες Βαξίμ' γιὰ τὸ Γαβὲ πού μὲ κέρασε μιὰ φορὰ στὸ ΓασαBά. Καπετάνιος γήDανε ὁ ἀγᾶς πού κέρασε τὸ Γαβὲ τὸ παιδί.

Τὸ παιδί ἄμ' ἄκουσ' τὰ λόγια τὸ νούνισε. Τὸ δὶν' κ' ἓνα ἄνθρωπο μαζί
ὁ ἀγᾶς νὰ πάναστή Μπόλη. Τὸ παιδί φούνισε τὶς τριακόσιες λίρες. Ἄμα
γύρσε, κατάλαβε τ' ἀφεντικό τ' πῶς γήDανε πιστὸ καὶ τὸ ἔκανε γαβρὸ στὴ
θεγατέρ' τ'.

Ἔζησανα καλὰ καὶ μεῖς καλύτερα.

Κεσγιά (ή) = χρηματοσακκούλα

DενιεDίζω = δοκιμάζω

μαγαρᾶς = (δ) τὸ σπῆλαιον

νουνίζω = θυμοῦμαι

Ποιήματα καὶ τραγούδια τῶν Σκοπιανῶν ποῦ δὲν
ἔχουν ἐκδοθῆ.

Ὁ Σκοπὸς προσμένει.

Ἀπέθαναν οἱ προύχοντες τοῦ παλαιοῦ Σκοποῦ μας
ποῦ κάθε μέρα καὶ στιγμή τοὺς ἔχουμε στὸ νοῦ μας
ἄλλους οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν καὶ ἄλλους ἐξορίσαν
καὶ ἄλλους μέσ' τὴ φυλακὴ ἀφήκαν νὰ σαπίσουν.

Τί κροῖμα. Τόσοι ἄνθρωποι καλοὶ καὶ μορφωμένοι
φιλόανθρωποι καὶ τίμοι καὶ νοικοκυρεμένοι.

Ἄδικα πῶς ἐχάθηκαν, πῶς ἔσθθησαν καὶ πᾶνε
καὶ ὅσοι τοὺς γνωρίζουνε ὀλημερίς ρωτᾶνε:

Ποῦ εἶναι ὁ Ἀριστόδημος, Σίμος καὶ Πελοπίδας
διδάσκαλοι ἀξέχαστοι στολίδια τῆς Πατρίδας;

Ποῦ εἶναι ὁ ἄλησμόνητος, ὁ Παπακυριᾶκος
ποῦ τὴ ζωὴ του ἔθαψε τῆς φυλακῆς ὁ λάκκος;

Καὶ ὁ Κοκκάλας Θεόδωρος, καὶ ὁ Καλὸς Ζαφείρης
ποῦ ἔσφαξε μ' ἄλλους πολλοὺς ὁ Τοῦρκος ὁ Βεζύρης;

Καὶ τόσοι ἄλλοι Σκοπιανοί, παιδιά, γυναῖκες, γέροι
ποῦ εἶδαν καὶ ἐμαρτύρησαν στὸ τούρκικο τὸ χέρι;

Ποῦ εἶναι ἡ ἐκκλησιά μας ποῦ εἶναι τὰ σχολεῖα
καὶ ποῦ τ' ἀναγνωστήρια τὰ τόσα του βιβλία;

Ποῦ εἶναι τ' ἀρχοντόσπιτα καὶ τοῦ Σκοποῦ ἡ Πόλη
δπου τὴν ἐθαυμάζανε καὶ τὴν ζηλεύαν ὄλοι;

Ποῦ οἱ χοροὶ καὶ οἱ χαρὲς καὶ ποῦ τὰ πανηγύρια;

Καὶ ποῦ τὰ γλέντια τὰ τρελλὰ οἱ τόσες συγκεντρώσεις
τὰ θέατρα, οἱ τελετές, οἱ τόσες ὀργανώσεις;

Τί ἔγινεν ὁ πληθυσμὸς ἐκεῖνος τοῦ Σκοποῦ μας
ποῦ ἄθελα θυμόμαστε καὶ χάνουμε τὸ νοῦ μας;

.....

Ἔρημος τώρα ὁ Σκοπὸς καὶ ἐρειπωμένος μένει
οἱ Σκοπιανοὶ εἰς τὸν Σκοπόν, νὰ ξαναβροῦν προσμένει....

Ἡ Ἀρετῆ.

(Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ καθὼς και τὰ δύο ἐπόμενα ἀπήγγειλε ὁ θεῖος μας
Φωτ. Ἀποστολακίδης).

Μιά μάνα πῶχει τοὺς ἑφτά τοὺς γιουούς, τὴν Ἀρετῆ μονάχη
τὴν ἔλουζε, τὴν χτένιζε στ' ἄστρο και τὸ φεγγάρι
και στὸν καθάριο Ἀγγερινό, τὴν φιλοτσουτσουδίξει
γιὰ νὰ μὴ τὴ νοιώσ' ἡ γειτονιά και οἱ προξενητάδες.
Προξενητάδες ἦσαν πὸ μέσ' τῆ Βαβυλώνα.
Ὅλα τ' ἀδέρφια δὲν τὸ στρέν κι' ὁ Κωνσταντῆς τὸ στρέγει
Δῶσε μάναμ τὴν Ἀρετῆ στὰ μακρὰ στὰ ξένα
γιατὶ εἶμαι γὼ πρῶματευτῆς στὰ μακρὰ στὰ ξένα.
Γιὰ νᾶχ' ὁ βάθιος μου ταγῆ και γὼ νᾶχω κονάκι.
Ἦσαν τὰ ψυχρὰ σάββατα τοῦ Μᾶη τὰ Σαββάτα
ὄλοι κλαίουν στὰ μνήματα ὄλοι μοιρολογοῦνε.
Στὴ Κωνσταντῆ δὲν ἔκλαιγαν, μηδὲ μοιρολογοῦσαν.
Πετρὰ νὰ γέν ὁ Κωνσταντῆς, σίδηρο νὰ μὴ λυώση.
Κι' ὁ Κωνσταντῆς, σὰν τᾶκουσε, ταράχτηκε και σκῶθηκε.
Κᾶν τὸ κιουούρ' του ἄλογο τὸ σάβανό του σέλα
και τὰ σαβανοκάρφια του μαλαματένιες λῶρες.
Πῆρε τὸ δρόμο, τὸ δρομί, δρομί τὸ μονοπάτι
Τὸ μονοπάτ' τὸν ἔβγαλε μέσα στὴ Βαβυλώνα
Βρίσκει τὴν Ἀρετῆ χορεύ' τὸ πρόγοδο πὸν πάει.
Ποιὸς ἐν αὐτὸς Μάργελοσ τὸ ὄνομα πὸν λέει.
Δὲν εἶμαι γὼ ὁ Μάργελοσ τὸ ὄνομα πὸν λέω
μόν εἶμ ἐγὼ ὁ Κωνσταντῆς ὁ μικροαδελφός σου.
Ἄν εἶσαι σὺ ὁ Κωνσταντῆς ὁ μικροαδελφός μου
ποῦναι τὸ μαῦρο φρούδι σου, ποῦναι ἡ σαμουραπετσία σου.
Δώδεκα χρόνουσ ἄρρωστος και μῆνεσ δέκα πέντε
ἐπέσανε τὰ φρούδια μου πεσὲν και ἡ περσιὰ μου.
Ἄμᾶσκαλα τὴν ἄρπαξε και στ' ἄλογο τὴν βάξει.
Πῆσαν τὸ δρόμο τὸ δρομί, δρομί τὸ μονοπάτι
Στὸ δρόμο πὸν πηγαίνανε τοὺς εἶδαν τὰ πουλάκια.
Ἐκελαηδοῦσαν τὰ πουλιά λέγαν τὰ χελιδόνα.
Εἶδαμε και τοὺς γεροὺσ μαζί μὲ τοὺς πεθαμένουσ.
Ἄκου Κωνσταντῆ και τὰ πουλιά τί λένε.
Ἐκεῖνα εἶναι πουλιά, κι' ἐκεῖνα ἄσ πᾶν' νὰ λένε
Ἄϊντε - Ἄϊντε μωρὲ Ἀρετῆ στὴ μάνα σου νὰ πάησ
κι' ἐγὼ ἐκεῖ πὸν ἦμουνα.
Ποιὸς εἶν' αὐτὸς πὸν ἔβροντᾶ
Ἄν εἶναι χάροσ νὰ διαβῆ, δουσμάνησ νὰ πηγαίη.
Δὲν εἶμ' ὁ χάροσ νὰ διαβῶ, δουσμάνησ νὰ πηγαίω
μόν' εἶμ' ἐγὼ ἡ Ἀρετῆ ἡ μικροπαντρεμένη.

Ὁ Κωσταντιῆς.

Ἐνας λεβέντης Κωσταντιῆς ἓνα ἄξιο παλληκάρι
 βάζει τὸ φέσιν του στραβά καὶ τὴν περσιὰ του πλάϊ
 κλεῖ ἀργαστήρια καὶ τσιαρσιὰ, πάει νὰ γευματίσῃ.
 Στὸ δρόμο πού ἐπήγαινε Χάρος τὸν ἀνταμώνει.
 Μένα Θεὸς μὲ ἔστειλε νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.
 Διχῶς ἀσθένεια κι' ἀρρωστία ψυχὴ δὲν παραδώνω.
 Ἄντε γι' ἀνά παλαίφουμε σὲ μαρμαρένιο ἄλωνι.
 Ἄρχισαν καὶ πάλευαν τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες
 Ἄρχιζε ὁ νιὸς γονάτιζε καὶ ὁ Χάρος δυναμώνει.
 Ἄβσε με Χάρε ἄβσε με,
 δεῖξε μου τὴν τέντα σου καὶ γὰ μόνος μου θᾶρθω.
 Ἐσὺ κι' ἂν δῆς τὴν τέντα μου πολὺ θὰ συντρομάξῃς.
 Τριγύρω γύρω πράσινη καὶ μέσα ραχνιασμένη
 γεῖναι καὶ τὰ πεντόξυλα παλληκαρίσια κόλλια (μπράτσα)
 εἶναι καὶ τὰ τεντόσκηνα κοριτσιακὲς πλεξοῦδες
 Ἄβσε με Χάρε ἄβσε με στάσου νὰ σὲ ρωτήσω.
 Τοὺς νιὸς πού παίρνεις τί τοὺς κάνω'
 τοὺς γέρους τί τοὺς θέλεις;
 Καὶ τὰ σαλὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ κεῖνα τί τὰ κάνεις;
 Τοὺς νιὸς τοὺς παίρνω γιὰ χορὸ, τοὺς γέρους γιὰ ταβέρνα
 καὶ τὰ σαλὰ μικρὰ παιδιὰ βασιλικὸς στὴ γλάστρα.'

Κωστῆς ὁ Βοϊβόντας.

Πότες μωρέ, πότες νὰ ἔρτει ἡ ἀνοιξη
 τὴ Μάη τὸ καλοκαῖρι, Κωστῆ Κωστῆ μου, Βοϊβόντα
 Νὰ βγάλω, τὰ νὰ βγάλω τὰ ποδήματα,
 νὰ ποδεθῶ τσαρούχια, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα
 Νὰ πάρω δί νὰ πάρω δίπλα τὰ θουνὰ
 καὶ δίπλα τὰ θαλκάνια, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα.
 Νὰ ν' εὔρω Τοῦ, νὰ ν' εὔρω Τοῦρκο ζωντανὸ
 σ' τὴ σούγλα νὰ τὸν ψήσω Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα.
 Νὰ νᾶψω τό, νὰ νᾶψω τὸ τσιμποῦκι μου
 καὶ νὰ τὸν τραγουδήσω, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα.
 Μένα μὲ ξαί μένα μὲ ξαίρει ὁ Βασιλιάς
 μὲ ξέρει κι' ὁ βεζύρης, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα
 μὲ ξαίρει κι' ὁ, μὲ ξαίρει κι' ὁ βελούκ Πασᾶς
 πού γεῖμαι πρωτοζλέφτης, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα.
 βελούκ - πασᾶς, Τοῦρκος ἀξιωματικὸς πού ἀντιστοιχεῖ μὲ
 τὸ δικό μας ταγματάρχη.

Ἡ Εὐγενοῦλα.

Τὸ Μάη γεννήθηκε ὁ Κωσταντῆς, τὸ Μάη πῆρε γυναῖκα
 Τὸ Μάη τὸν ἤρτε τὸ χαρτί, στὸν πόλεμο νὰ πάη.
 Στὸ δρόμο ποὺ ἐπήγαιναν, τὴ μάνατ' παραγγέλνει
 Μανέμ' τὴν Εὐγενοῦλα μου καλὰ νὰ τὴν κοιτάξεις.
 Πρωὶ νὰ τρώγῃ ζάχαρη, τὸ μεσημέρι μόσχο
 καὶ ὄντε παίρνει νὰ θραδιάζῃ νὰ στρώνεις νὰ κομᾶται.
 Ἡ μάνα του δὲν ἄκουσε τοῦ Κωσταντῆ τὰ λόγια
 καὶ στὸν μπεριμπέρ τὴν ἔστειλε καὶ κόβει τὰ μαλλιά της
 καὶ μούκια τὴν ἐφόρεσε τσομπάνο τὴν ἐκάνει.
 Τῆς ἔδωσε τὰ πρόβατα νὰ πάη νὰ τὰ φυλάγῃ.
 Στὸν δρόμο ποὺ ἐπήγαινε καλὰ τὴν παραγγέλνει
 Στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ μὴν πάει καὶ ποτίσει
 καὶ στὸ μονάχο τὸ δένδρῳ μὴν πάει καὶ σταλίσει.
 Ἡ Εὐγενιώ δὲν ἄκουσε τῆς πεθερᾶς τὰ λόγια
 Στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ πηγαινέει καὶ ποτίζει
 καὶ στὸ μονάχο τὸ δένδρῳ πηγαινέει καὶ σταλίζει.
 Μὰ ὁ Κωσταντῆς ἐγύρισε στὸν πόλεμο ποὺ πῆγε
 Καλημέρα σου τσόμπανε, καλῶς τὸ ξένο, ποῦθε.
 Πιανοῦν' αὐτὰ τὰ πρόβατα, ποιανοῦν αὐτὰ τὰ γίδια.
 Τοῦ Κωσταντῆ ν' τὰ πρόβατα, τοῦ Κωσταντῆ ν' τὰ γίδια.
 Ὁ Κωσταντῆς σὰν τάκουσε στ' ἄλογο ἀνεβαίνει.
 Χτυπᾶ τὸ ἄλογο βιτσιᾶ στὸ σπῆτι κατεβαίνει.
 Ποῦναι μανέμ' ἢ Εὐγενιώ ποῦναι καὶ ἢ καλὴ μου.
 Ἡ Εὐγενιώ ἀπέθανε ἔχει δώδεκα χρόνια.
 Δεῖξέ μανέμ' τὸ μνήμα της νὰ πάω νὰ τὴν κλάψω.
 Τὸ μνήμα της χορτάρισε κι' ἐγὼ δὲν τὸ γνωρίζω
 Καὶ στ' ἄλογο τὴν ἔδεσε κομμάτια τὴν ἐκάνει.
 (Ἀπαγγελία Νικολάου Ἰοπίρη, Σκοπιανοῦ ἐτῶν 64).

Ἡ Ἐμορφῆ.

Ἀνάμεσα στὴ θάλασσα πύργος θεμελιωμένος
 κεντάει κι' ἡ κόρη μοναχὴ φλουράκια ρομαδιάζει.
 Ρομαδιάζει καὶ ἔκανε ἐννιά μπουρλιές τις κάνει,
 πῆς πέντε βάνει στὸ λαμό, τις τέσσαρες στὸ τσακάτ.
 Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
 καὶ τῆ κοράκου τὸ φτερό βάνει μάτι καὶ φρούδι
 καὶ τὸ καθάριο αὐγερινὸ διαμάντι δαχτυλίδι.
 Στὸ παναθῆρι κάθεται, τὸν ἥλιο ντιχτυπιέται.
 Γιὰ ἔβγα ἤλιε μ' γιὰ θὰ βγῶ, γιὰ λάμψε γιὰ θὰ λάμψω.
 σὺ, γήλιεμ βγαίνεις στὰ βουνά, μαραινεις χορταράκια
 γὼ γήλιεμ βγαίνω στὰ χωριά, μαραιν παλληκαράκια.

Τραγούδια.

1. Ὁ Κασάπης.

Νὰ κασάπη, νὰ παράδες, δόσε μας καλὸ κριάσι
 καὶ μᾶς δίνει μιὰ κοκκάλα, δὲν τὴν ἔπαιρνε ἢ τσουκάλα.
 Πέντε μέρες τὴν ἐβράζω, στὶς ἑπτὰ τὴν κατεβάζω
 καὶ μᾶς ἦρθε καλέ μου ἕνας φίλος, τῆς κουμπάρας μας ὁ σκάλος.
 θὰ τὸν πιάσω κυρά μου αὐτὸν τὸν κλέφτη, θὰ τὸν κάνω τὰ πλευρά του
 μαλακὰ σὰν τὴν κοιλιά του.

Ἰσπύρης Νικόλαος

Κασάπης = Κρεσπώλης

Κριάσι = κρέας

2. Ὁ Τσαγανός.

1. Τσαγανὸς κάνει ντουγούνι, κάλεσε τὸ μελεγούνι
 κάλεσε καὶ τὴν κορτέσα καὶ νὰ πάη νὰ μὴν πάη.
2. Ἄκουσε τὸ τάμπαρ - τοῦμπαρ, ἔκανε καρδιά καὶ πῆγε
 βρῖσκει λίκο καὶ χορεύει, κι' ἀλεποῦ νὰ μαγειρεύει.
3. Καὶ ὁ σκαντζόχοιρος ὁ Ρήγας, βὰν τὴν ἀχελώνα μᾶτι
 μαῦρο φρεῖδι, μαῦρο μᾶτι, νὰ τὴν εἶχε στὸ κρεβάτι.
4. Ἡ ἀχελώνα δὲν τὰ δέχθη, πῆρε πάει στοὺς παπάδες,
 στοὺς ἐπάνω μαχαλάδες.
5. Βρὲ ἀφέντη βρὲ ἀφέντη, τὲν αὐτὰ ἀπ' τὸν λεβέντη
 ποὺ παρὰ ψωμί δὲν ἔχει, δυὸ φλουριῶν φιλι γυρεύει.
6. Ὁ κόσμος πάει στὸ παζάρι, κείνος πάει στὸ χωράφι
 χᾶν τὸ νι καὶ τὸ ζυγέρι, χᾶν καὶ τὸ μαῦρο βᾶκο
 καὶ τὸ τσουβάλι πὲ τὸ σπόρο.
7. Πῆρε πάει στὴν κισράν του, στὴν σπιτονοικοκυράν του
 τὴν εὐρίσκει μεθυσμένη, ἀπ' τὴ σκάλα κυλισμένη,
 μέσ' τὴν ψάθα τυλιγμέν καὶ στὸν πύρο ἀκουμπισμένη.

Ντουγούνι = γάμος

μελεγούνι = πλῆθος κόσμου

κορτέσσα = χελώνα

βᾶκος = βόδι

πύρος = κάνουλα

Χρυσάνθη Σκαρλάτου

3. Ν τ ἤ λ ι — Ν τ ἤ λ ι.

Ντῆλι - Ντῆλι - Ντῆλι τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
 ποὺ ἔφεγγε καὶ κένταγε τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
 Δὲν ἦταν δικό της τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της.
 Ἄϊντε ντίλι - ντίλι τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
 πῆγε καὶ ὁ ποντικός νὰ πάρῃ τὸ φυτίλι, πὸ μέσα τὸ καντῆλι
 ποὺ ἔφεγγε καὶ κένταγε τῆς κόρης τὸ μαντῆλι.
 Πῆγε καὶ ἡ γάτα κι' ἔφαγε τὸ ποντίκι
 ποὺ πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
 Πῆγε καὶ ὁ σκύλος, κι' ἔφαγε τὴ γάτα, ποὺ ἔφαγε τὸ ποντικό
 τὴν πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
 Πῆγε καὶ τὸ ξύλο κι' ἔδειρε τὸ σκύλο
 ποὺ ἔφαγε τὴ γάτα, ποὺ ἔφαγε τὸ ποντίκι
 ποὺ πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
 Πῆγε καὶ τοῦρνος κι' ἔκαψε τὸ ξύλο, ποὺ ἔδειρε τὸ σκύλο
 ποὺ ἔφαγε τὴ γάτα, ποὺ ἔφαγε τὸ ποντικό
 ποὺ πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
 Πῆγε τὸ ποτάμι κι' ἔσβησε τὸ τοῦρνο, ποὺ ἔκαψε τὸ ξύλο
 ποὺ ἔδειρε τὸ σκύλο, ποὺ ἔφαγε τὴ γάτα, ποὺ ἔφαγε τὸ ποντικό
 ποὺ πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
 Πῆγε καὶ ὁ βόκος ποὺ ἤπιε τὸ ποτάμι, ποὺ ἔσβησε τὸ τοῦρνο
 ποὺ ἔκαψε τὸ ξύλο, ποὺ ἔδειρε τὸ σκύλο ποὺ ἔφαγε τὴ γάτα
 ποὺ ἔφαγε τὸ ποντικό, ποὺ πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
 Ἄϊντε ντίλι - ντίλι, τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
 δὲν ἦτανε δικό της τ' ἀρραβωνιαστικοῦ της.
 Χρυσάνθη Σκαρλάτου

Τραγούδια ποὺ ἔλεγαν σὲ πολὺ μικρὰ παιδιὰ.

1. Κούλι Κούλι κούλιντσε
 πάγ' πατέρας σὶτὸ μπαχτσὲ
 νὰ τοῦ φέρῃ παρικά
 παρικά πολὺ καλὰ
 κι ἕναν γόρφο κάστανα
 νὰ τὰ φάῃ δὲν μπορεῖ
 καὶ δοντάκια δὲν ἔχει
 τὰδακε τῆς μάνας του
 καὶ τῆς παραμάνας του.

2. Κούπη Μανάλη
 νὰ πάμε στὴν Πόλη
 νὰ λείψουμ τὴ γάτα
 καὶ τὸ κατουδόπλο.
 Καὶ τὴ παιδιοῦ μας τὸ μυτόπλο
 νὰ πάρουμ καὶ μιὰ βίτσα
 κι' ἕνα βιτσόπλο
 νὰ δείρουμε τὴ γάτα καὶ τὸ γα-
 τόπλο
 πόφαγε τοῦ παιδιοῦ μας τὸ μυ-
 τόπλο.

3. Νὰ σᾶς πῶ ἕνα παραμῦθι
τὸ κουκί και τὸ ρεθύθι
και τῆ Φράγκου τὸ κορίτσι
ἀνεβαίνει στὴ συκιὰ
και πηδᾷ στὴν καρδιά
και φωνάζει κούει κούει
και κανεὶς δὲν τὸ ἀκούγει
ὥσπου νὰ φθάσ' ἡ μάνα του
κι ἡ σκύλα ἀδελφή του

πρόφτασεν ὁ ἄγγελος
και πῆρε τὴν ψυχὴ του.

4. Ἐνα καιρὸ κι' ἕνα ζαμιὰν
πάντρεναν τὸν καλαζᾶν
μέσ' τὸ τρύπιο τὸ καζάν
κι' ἔτρεχαν οἱ λίγδες του
και οἱ κουρελίδες του.

Διχνίσματα.

1. Ἐλέ λέμι μπέλε λέμι
σκίσε τὸν ἀνήφορο
και πιᾶσε πέντε πέρδικες
και πέντε περδικόπλα
μὲ γιαλί και τὸ σπαθί
κι τῆς ἑλῆς τὸ φύλλο
ἄψε σβῆσε, πάρε ξύλο
και κουπάνισε τὸ σκύλο.

νὰ μαζευτοῦν οἱ φράγκοι
νὰ φᾶνε μακαρόνια
μὲ τὰ χρυσᾶ πηρόνια.

4. Πῆγε ἀράψ στὸ βουνὸ
πόσα πουλιά σκότωσε;
ἕνα - δύο
Ποιὸς βγήγε; γώ.

2. Τοίμι τοίμι τὸ λεπτὸ
τὸ λεπτὸ τὸ σιγανὸ
παίρν' ἡ μπάμπου τὸ κοντὰρ
και χτυπᾷ τὸ καλαμάρ.
Τί γυρεῦεις καλαμάρ
θέλω λάδι θέλω ξύδι
θέλω κόκκινη σαῖτα
νὰ φελιάσω τὰ παιδιάμ
και τὰ σκυλοκούταβαμ.

5. Τάξια μετᾶξια
κόκκινα κεράσια
ἄφλεμ μπουφλεμ πράσα.

3. Ντρᾶν - Ντρᾶν Γιώργη
κτύπα τις καμπάνες

6. Ἐλελέκα - μπελελέκα
Τὸ μαντάρτ' τὸ καντάρ
και χτυπᾷ τὸ καφαντάρ.
Τί θέλεις μπάμπω
Θέλω λάδι - θέλω ξύδι
νὰ φελιάσω τὰ παιδιάμ
και τὰ σκυλοκούταβαμ.

Προσευχαί.

Κίνησε ἡ κυρά μας ἡ Παναγιὰ νὰ πάη στοὺς Ἁγίους.
Ἐκεῖ πού πήγαινε βρῖσκει κλωνάρι Χρυσοκλώναρο.
Πέφτει κοιμήθηκε, περνᾷ ὁ γυιὸς τῆ Βασιληᾶ και τῆ Μονογενείας.
Κοιμᾶσαι μάναμ' κοιμᾶσαι μητέρα μ'
Κοιμοῦμ' πειδίμ' κοιμοῦμε γυιέμ.
Βαρὸ ὄνειρο εἶδα και δὲν μπορῶ νὰ τὸ ξηγήσω.
Πέστο μάναμ' πέστο μητέρα μ' και γώ θὰ τὸ ξηγήσω.
Σκύλλ' ὄβραῖοι μᾶς ἔπιασαν ξύδι καπνὸ μᾶς πότισαν,
πέντε πηρόνια μᾶς κάρφωσαν δυὸ στὰ χέρια, δυὸ στὰ πόδια
τὸ πέμπτο τὸ φαρμακερὸ στὴν καρδιά.

Ἐπισημασθέντες τὸ ξέρ' νὰ τὸ λείπει ἀπὸ τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέραν
νὰ τὸν φυλάγῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ βροντῆς καὶ ἀστραπῆς καὶ ἀπὸ διαβόλου τὰ χέρια.

Παναγιὰ Μαγδαληνὴ πῶς κοιμᾶσαι μοναχῆ.

Ὡχ Ἀφέντη μου Χριστέ, δὲν κοιμῶμαι μοναχῆ. Μοναχῆ καὶ ταπεινῆ

ἔχω Πέτρος, ἔχω Παύλος ἔχω δώδεκα Βαγγέλια

καὶ τὰ δώδεκα ἀνοικτὰ ὁ Χριστὸς τὰ μελετᾷ.

Κι' ὅποιος νάρθ' καὶ μὲ πειράξῃ ὁ Θεὸς νὰ τὸν ταράξῃ'.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

ἀβγά: Τ' ἀβγά δὲ τ' ἀλωνίζενα. Τὰ χρήματα δὲν τὰ πετοῦν, πρέπει νὰ
κάνει κανεὶς οἰκονομίαις.

ἀκίλι: Ἐνα ἀκίλι τὸ χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρ'. Ἐνα μυαλό, μιὰ σκέψη
ἔχει πάντοτε.

Βαρύ: Πατεῖ βαρὺ σηκώνται τὸ ἀλαφρὺ. Ὄταν παρουσιάζεται δυσκο-
λία τότε ἀρχίζει κανεὶς νὰ κινεῖται.

βοιθοδῖνα: Ἄς μὲ λένε βοιθονδῖνα καὶ ἄς ψοφῶ ἀπὸ τὴν πείνα. Ἡ
παροιμία λέγεται γιὰ τοὺς ἐπιδεικτικούς, ποὺ ἐνῶ εἶναι φτωχοὶ ἐπιζητοῦν νὰ
ἐπιδεικνύωνται.

γαδοῦρι: Γηῦρες γαδοῦρ μπεΔαβᾶ τὸ γλέψ καὶ στὰ δόδια. Ἡ πα-
ροιμία λέγεται γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἀρκοῦνται σ' ἕνα δῶρο ποὺ τοὺς κάνουν
ἀλλὰ προβάλλουν καὶ ἀξιώσεις. Παράβλ. τὸ ἀλλαχοῦ λεγόμενο: Κάποιους χα-
ρίζανε γάδαρο καὶ τὸν κοίταζε στὰ δόντια.

γουδί: Τὸ γουδί τὸ γουδοχέρι' του. Λέγεται γιὰ τοὺς ἰσχυρογνώμονας.

Ἐβραῖος: Ἐτυχε νὰ βγῆ ὁ ἔβραῖος στὸ παζάρι, καὶ βρέθηκε Σαββάτο.
Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ πρώτη καὶ μόνη φορὰ ἐπιχειροῦν κάτι καὶ ἀπο-
τυγχάνουν.

Θεός: Λέγε τὴν ἀλήθειαν, νάχ' σ πὲ τὸ Θεοῦ βοήθεια.

Θέρος: Θέρος, πρῦνος, πόλεμος. Λέγεται γιὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι στὶς τρεῖς
αὐτὲς περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται στὴν ἴδια περίπτου ἀνησυχία.

ἴσια: Στραβὰ νὰ καθώμαστε καὶ ἴσια νὰ χωρατεύομεν'. Νὰ λέμε δίκαια
καὶ σωστὰ πράγματα.

καλάθι: Ὅπ' ἀκοῦς πολλὰ θάτσουνα πὰρ' μικρὸ καλάθι. Ὅπου ἀκοῦς
πολλὰ λόγια νὰ μὴ περιμένεις πολλὰ πράγματα.

καλό: Κάν' τὸ καλὸ καὶ ρίξτε στὸ γυαλό. Κάνε τὸ καλὸ χωρὶς ὑστερο-
βουλία χωρὶς νὰ περιμένῃς ἀνταπόδοση.

κατσιβέλος: Τὸν Γατσιβέλο πάγαινα νὰ τὸν βάννα βασιλιὰ καὶ κείνος
ἔγλεπε τὰ ξύλα καὶ γήλαγε: Ἄ μὰ ξύλα γιὰ καρβούνια. Δύσκολα κανεὶς λη-
σμονεῖ τὸ παλιὸ του ἐπάγγελμα, ὅσο καὶ ἂν ἀλλάξουν οἱ συνθῆκες.

κοιτάζεται: Βουνοῦ πὲ βουνοῦ δὲ κοιτάζεται, ἄνθρωπος πὲ ἄνθρωπο κοι-

τάζεται. Πρὸβλ. τὰ βουνὰ δὲν ἀνταμώνουν, καί: βουνὸ μὲ βουνὸ δὲν σμίγ'.

κολτούκ: Δυὸ καρπούζια σ' ἓνα κολτούκ' δὲ βαστούδα. Πολλὰ πράγματα στὸ ἴδιο μέρος, μὲ τὰ ἴδια μέσα δὲ γίνονται.

κουκιά: Πὲ τὰ κουκιά ὡς τὰ κεράσια. Λέγεται γιὰ νὰ δηλώσῃ μικρὴ χρονικὴ διάρκεια.

κούφιος: Κούφιος πλάτανος βρόδος μεγάλος. Ὅταν κανεῖς εἶναι κενὸς (κούφος) κάνει μεγάλο θόρυβο, Συνών. Τὰ κούφια τὰ βαρέλια κἀνα βρόδο.

κουφός: 1) Κουφοῦ καμπάνα κ' ἂν κτυπᾷς καὶ μεθυσμένο σὰ Γερνάς τρελλόνα σὰ θυμάξεις καὶ σὺ χαμένα τάχεις. 2) Στὴ κουφοῦ τὴ πόρτα ὅσο θὲς βρόδα. Γιὰ τοὺς ἀδιαφόρους καὶ πεισματάριδες.

λύκος: 1) Ὁ λύκος τὸ Δουμάν ἀγαπᾷ. Σ' ἓναν ποὺ προτίθεται νὰ κἀνη κακό, ἀρέσει ἢ ταραχῇ. 2) Ρώτσανα τὸ λύκο, γιὰτ' ἔν ὁ λαϊμὸς σ' χονδρός; Γιατὶ φριάνω τὴ δουλειά μ' μοναχός. Ὅταν κανεῖς ἐργάζεται μόνος, κατανοεῖ καλύτερα τὴ δουλειά του, καταγίνεται καὶ ὠφελεῖται περισσότερο.

Μαργιορίτσα: Γοῦλα τάχ' ἢ Μαργιορίτσα, μόν ὁ φερετζὲς τῆς λείπει. Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ φροντίζουν γιὰ δευτερεύοντα πολυτελῆ πράγματα ἐνῶ τοὺς λείπουν τὰ στοιχειώδη.

μαθός: ὁ παθὸς ἐναὶ μαθός. Τὸ πάθημα εἶναι μᾶθημα.

μεθυσμένος: Ὁ τρελλὸς πὲ τὸ μεθυσμένο φοβήθηκε. Ὁ μεθυσμένος εἶναι πὺδ ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὸν τρελλό.

μπαϊράμ: Ὅδε κἀνα οἱ Τοῦρκοὶ μπαργιάμ τὸ μπέμπη δὲ Δὸ ρωτοῦνε. Οἱ μεγάλοι δὲ λογαριάζουν τοὺς μικροὺς (Μπεμπῆ ἀγᾶς ὄν. ἄσχημου μouxτάση τοῦ Π. Σκοποῦ).

νερό: Πὲ τὸ κουβανητὸ τὸ νερὸ δὲ γυρίζ' ὁ μῦλος. Μὲ φτωχὰ μέσα δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ κάτι πλῆρες καὶ καλά.

νοῦς: Πὲ τὸ νοῦ καὶ πὲ τὴ γνώσ' γηύρανε τὸ Θεγὸ καβός'. Μὲ τὴ σκέψη μερικοὶ ἐπιτυγχάνουν σημαντικὰ πράγματα στὴ ζωῆ.

νύχι: Δὲν ἔχ νύχια νὰ ξυστῆ. Δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ κινηθῆ.

Ξερός: Κοδὰ στὸ ξερὸ καίγεται καὶ τὸ χλωρό. Κοντὰ στοὺς κακοὺς πᾶνε καὶ οἱ καλοί.

ἄρνιθα: Γῆ ἄρνιθα πίν' νερὸ γλέπ καὶ τὸ Θεγὸ. Πρέπει κανεῖς νὰ μὴ λησμονεῖ τοὺς ἐδερογέτες του.

παντελεήμονας: Κουτσοὶ στραβοὶ στὸ ΜπαΔελεήμονα. Ὅλοι ζητοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὰ ἴδια πράγματα.

πάπια: Ἄλλαξε γῆ πάπια, ἔβαλε τὰ σάπια. Ἄλλαξε ὁ Μανωλιὸς ἔβαλε τὸ βρακὶ τ' ἄλλοιῶς.

παστός: Ὅ,τι πάφ' ἢ νύφ' στὸ παστό. Ὅ,τι γίνεῖ, ὅταν εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή, ὅταν βρίζεται μιὰ ὑπόθεσι στὸ ἐπίκαιρο σημεῖο.

ποντικός: ποτικός στὴ Δρύπα δὲ χωροῦσε, σουσάκα ἔσερνε μαζί τ'. Λέγεται, ὅταν κανεῖς δὲν ἀρκεῖται στὸ ὅτι ἐπέτυχε κάτι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἀλλὰ ζητεῖ καὶ γι' ἄλλους (σουσάκα) = κολοκύθια.

ράμματα: Παλιὰ Βαλώνς' τὰ ράμματα χάνσ. Τὸ παλιὸ μένει πάντα παλιό.

ροῦχα: Ὅποιος φυλά τὰ ροῦχα τ', ἔχ τὰ μισά. Ἐκεῖνος πού προσέχει καὶ φροντίζει νὰ συντηρήσῃ τὰ ὑπάρχοντα ἔχει πάντοτε νὰ κερδίσει κάτι.

σκύλος: 1) Ὁ σκύλος πού δὲ δαθάν ἄς πᾶ νὰ γαβίζ'. Ἄν κάτι δὲν εἶναι ἐπικίνδυνο δὲν εἶναι ἄξιο προσοχῆς. 2) Πρόσταξανα τὸ σκύλο καὶ κείνος τὴ νουράτ. Λέγεται ὅταν κανεὶς προσπαθεῖ ν' ἀναθέσῃ εἰς ἄλλον ἐντολήν πού ἀνέθεσαν σ' αὐτόν.

σπίτι: 1) Ὅποιος δὲν ἀρέζ' τὸ σπít' Δου, πέφτ' καὶ τὸν μπλακών'. Ὅποιος δὲν εὐχαριστῆται στὰ δικά του, σ' ὅ,τι ἔχει, πηγαίνει ἄσχημα.

2) ΓήDana νὰ κάψνα δυὸ σπítια κ' ἐκάψανα ἕνα. Λέγεται γιὰ τὸ ἀνδρόγυνο γιὰ τὸ ὁποῖο ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῆ καλά στὸν οἰκογενειακὸ του βίο.

3) Σπít' μου σπιτίτσο' μου τραχανιάς μυρίζ'. Ἀρκοῦμαι στὸ σπιτάκι μου κ' ἄς εἶναι φτωχό.

τσατσόπηττα: Σκοπιανὴ τσατσόπηττα, ρόγα τσουμπιανή. Ἐκλεκτὰ πράγματα.

χήνα: Ἄλλαξε ἡ χήνα, ἔβαλε πάλ' ἐκεῖνα. Συνών. Ἄλλαξε ἡ πάπια ἔβαλε τὰ σάπια.

χορεύω: 1) Χόρευε κυρὰ καὶ σγειοῦ κ' ἔχε κ' ἔννοια τοῦ σπιτοῦ. 2) Χόρευε γαμπρέ, τὰ παπούτσια ἔν δικάμ'. Λέγεται εἰρωνικὰ γιὰ κείνους πού ἀσυλλόγιστα διασκεδάζουν.

χορός: Γαποῦσε ἡ Μάρω τὸ χορό, πῆρε κ' ἄDρα ΓαίDατζῆ. Ἦρε τὸν ὁμοῖό του.

χορτάτος: Ὁ χορτάτος τὸ νηστικὸ δὲ θέλ' νὰ Dὸν ξαίρ'. Ὅταν κανεὶς δὲν ἔχει αἰσθανθῆ τὴν ἔλλειψιν αὐτῆ.

χωριό: Χωριό πού φαίνεται κολαούζ δὲ θέλ'. Ἐνα πράγμα πού φαίνεται δὲν χρειάζεται νὰ τὸ διαλαλήσουν.

Ψύλλος: Μπήρανε γοὶ ψύλλοι στὰ φτιάτ'. Λέγεται ὅταν κανεὶς καταλαμβάνεται ἀπὸ σκέψεις, φροντίδες, ὑποψίες.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΑΝΩΝ

ἀγέλαρσ' (ὀ) = ὁ βουκόλος, ὁ κοινὸς βοσκὸς πού βόσκει τὴν ἀγέλη τοῦ χοριοῦ. Δὲν ἔδωκατ' στὸν ἀγέλαρ' τὸ δικιο τ'.

ἀΓανὸς (ὀ) = ἄκανθος. Εἶδη ἀκάνθου εἶναι τὰ ἐξῆς: γαδουραΓανοί, τσακίρια (κοντὰ ἀγκάθια), ἀλανιφιές, ἀσπράγκαθα, μπουDράκια.

ἀγὸς (ὀ) = τὸ μυλάβλακο. Χάλασ' τὴ μύλου ὁ ἀγός. Ἐφκίαναμ' τὴ μύλου τὸν ἀγό.

ἀδρένιο (τὸ) = ἡ δρυς, ἡ βελανιδιά... ἐπιθ. ἀδρένιος = δρυῖνος. Πὲ ἀδρένιο ξύλο ἔν ἡ θύρα τὴ σπιτιοῦ. Στὸ Σκοπὸ γείχαμ' πολλὰ ἀδρένια.

ἀθ. (τὸ) = τὸ ἄνθος. Τὰ ἄθια τῆ δέδρου. Θὰ πᾶμ' νὰ μαζώξουμ' ἄθια.
ἀκίλ (τὸ) = τὸ μυαλό, ἡ γνώση. Νὰ Δὸ βαστᾶς στ' ἀκίλ. Δυλιῖτε τ'
ἀκίλ. Γέρασε πειά. Δυλιῖται τ' ἀκίλ' μ.

ἀκράνα (τὰ) = τὰ κράνα, ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου κρανιά.

ἀλέτρο (τὸ) = τὸ ξύλινο ἄροτρο. Μέρη τοῦ ἀρότρου εἶναι τὸ ποδάρ', τὸ
νί, τὸ σταβάρ, ὁ ζγός, οἱ ξεῦλες.

ἀλετριγιά (ἡ) = τὸ αὐλάκι πὺν διανοίγεται μὲ τὸ ἀλέτρι. Θ' ἀλετριώ-
σουμ ἀλετριγιά πὲ τ' ἀλέτρο'.

ἀμελέδες (οἱ) = οἱ βοηθοὶ τῶν κτιστῶν (ὁ ἐνικὸς ἀμελές, σπανιώτε-
ρος). Γεῖχαμ' πολλοὶ ἀμελέδες στὴ Μπόλ' πὺν δούλευαμ'.

Ἀργαλειὸ (τὸ) = τὸ ἀντὶ τοῦ ἀργαλειοῦ (λάκκου) ὁ ξύλινος κύλινδρος
στὸν ὁποῖον περιτυλίσσεται τὸ νῆμα γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ὕφανσις. Ὁ λάκκος.

ἀργιάν (τὸ) ἀποβουτυρωμένο γάλα, ἀραιωμένο μὲ πολὺ νερὸ καὶ ὑπό-
ξινο στὴν γεῦσι.

ἀσπρόλιθος (ὁ) = λευκόλιθος, ἀφρόπετρα.

ἀφεγγίτσ (ὁ) = φεγγίτης. Ἐφεξ ὁ ἀφεΓίτς τῆ σπιτιοῦ.

ἀφήκριστος = ἀνυπάκοος. Ἀφήκριστο παιδί ἔναι αὐτό.

ἀφορμεστὲν = ἐξ ἀφορμῆς. Ἀφορμεστὲν νὰ κατορθεῖ ξέβχε (Τὸ ἐπίρ.
ἐκ τῆς λέξεως ἀφορμὴ μὲ τὴν κατάληξη τῆς γενικῆς τῶν τουρκικῶν ὀνο-
μάτων).

ἄφτρια (ἡ) = ἡ καπνοδόχος. Καπνίξ ἡ ἄφτρια. Ξαραχνίζουμ' τὴν ἄφ-
τρια. Μέρη τῆς ἄφτριας εἶναι ἡ μαγούλα (ἡ προεξοχὴ ἐπάνω ἀπὸ τὴ φω-
τιά) καὶ τὸ ράφ (προεξοχὴ στὸ πρόσθιο μέρος τῆς ἄφτριας).

ἄχεροφᾶς (ὁ) = μεγάλο δίκρανο μὲ τὸ ὁποῖο μετακομίζουν τὸ ἄχυρο.
Πὲ τὸν ἄχεροφᾶ οἰχνουμ' τ' ἄχερο πᾶ στὴ Βλοκαργιά.

Β'

Μπαμπᾶκ (τὸ) = βαμβάκι. Ἐπίθ. μπαμπακερός, μπαμπακένιος, μπαμ-
πακίτκος, μπαμπακίσγιος. Πὲ τὸ μπαμπᾶκ καὶ τὸ μαλλι φκιάνουμ κλωστές.

Βαγιὸ (ἡ) Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαῖων.

Βαῖ - Βαῖ τὸ Βαγιὸ τρῶνα ψὰρ καὶ κολιὸ
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ τρῶνα κόκκινο αὐγὸ.

βαρειὸ (τὸ) = ἡ βαρειὰ τὸ ἀτσάλινο ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο σπάζουμ τίς
πέτρες. Πὲ τὸ βαρειὸ ἂ σπᾶστε τὴ μπέτρα.

μπατοῆς (ὁ) = ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός.

βιὸ (τὸ) καὶ βιὸς (ὁ) = ἡ περιουσία. Πὲ τὴ μπαμπᾶ τὸ βγιὸ τρῶνα.

βίτσα (ἡ) = ἡ βέργα, λεπτὴ ράβδος. Κόψαμ πολλὲς βίτσες πὲ τὰ ἀμπέλ
(ἀμπελόβιτσες). Βλικ (τὸ) = χοιρίδιον.

βοῦζνο (τὸ) = τὸ στυρί. Ἐχει ἕνα βοῦζνο πᾶ στὸ λαμό.

Βροστὲ κόμα = ἀκόμη προτῆτερα. Μπροστὲ κόμα πῆγα στὸ Γῆπο.

Γ'

Γαλλόπετρα (ἡ) = ὁ ἀφρόλιθος.

ΓασΓουτο (ὁ) = ὁ χυδαῖος. Αὐτὸς ἔν ΓασΓούτς ἄνθρωπος. ΓασΓούταρε.

γιανίσκω = θεραπεύομαι, γίνομαι καλά. "ΟΔε γήπινε ὁ ἄνθρωπος π' αὐτὸ τὸ ζουμὶ γιάνισκε. Κάνουμ' τὸν ἄρρωστο ἄρρωστικὸ καὶ γιανίσκει.

γεμενὶ (τὸ) = τὸ πέδιλον. "Εβαλε τὰ γεμενιάτ'.

γέννημα (τὸ) = τὰ σιτηρά. "Εγινε τὸ γέννημα γιὰ θέρο.

γενούμενο = ὦριμο. Ἡ μουΔροῦνα (εἶδος ἀχλαδιοῦ) ἔν γενούμεν' συνών. φτιασμένο.

γήλιος (ὁ) = ὁ ἥλιος. Βάνει τὸ γήλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος.

γιαγίκα (τὸ) = ἡ καρδάρια.

γιαράς (ὁ) = ἡ πληγή. Πολλοὺς γιαράδες γιάτρεψα πολλοὺς μαχαιρωμένους (δημοτ. τραγ.).

γιαρμάς (ὁ) = ἀλεῦρι μὲ νερὸ ἀνακατεμένο ποὺ χρησιμοποιεῖται ὡς τροφή γιὰ τὰ ζῶα.

γιατατὶ = γιατί. Γιατατὶ τὸ λὲς αὐτό. Γιατατὶ τὸ γόρασα.

γιοφκάς (ὁ) = οἱ χηλοπήτες. Κάνουμ' τὸ γιοφκά πὲ τὸ ζυμάρ' πὲ τὸ γάλα καὶ τ' ἄβγά.

Γιουζλεμές (ὁ) = εἶδος τηγανίτας. Δὲν μποροῦ νὰ ν' εὔρω μινὰ πούμα νὰ ψήσω Γιουζλεμέδες.

γλωσση (ἡ) = ἡ γλώσσα, ἡ ὀμιλία. Σὰ Δὴ δική μας τῆ γλωσση γηρεύς;

γουλιάος (ὁ) = λαίμαργος. Μπρὲ τὸ γουλιάο', πόσο τρώγ'.

ΓύλΔιρος (ὁ) = κύλινδρος μὲ τὸν ὁποῖον στρώνουν τὸ ἄλωνι γιὰ ν' ἄλωνίσουν. Πάτσε τὸ χῶμα πὲ τὸ ΓύλΔιρο.

γύψωμα (τὸ) = τὸ ἀντίδροιο συνών. λειτουργία (ἡ) καὶ λειτουργιά. Θὰ πάρομι λειτουργιά (γύψωμα) πὲ τὸ χέρο τῆ παιπᾶ.

γυψώνουμ = ὑπερηφανεύομαι. Πολὺ χυψώνεσαι, λήγορα ταπεινώνεσαι.

Δ'

ΔάΓαμα (τὸ) = δάγκωμα. Τὸ δάΓαμα τῆ σκύλου μ' ἔμεινε.

δεματκό = τὸ δέμα ποὺ δένομε τὸ δεμάτι. Δήνουμ τὸ στάρο πὲ τὸ δεματκό.

δήνω = δένω. Δήνω τὸ γαδοῦρο στῆ μπαλιουργιά. Δῆσ' τὸ γαδοῦρο. "Εδησα τὸ γαδοῦρο.

διαβαίνω = πηγαίνω, ταξειδεύω, φεύγω, σχολῶ ἀπὸ τὴν ἐργασία, πηγαίνω στὴν ἐργασία. Διαβαίν' ὁ Φλεβάρσ' Διαβαίνομ' στῆ ξενητειά τὰ καποτὰ τὰ χρόνια. Διάβκε πὲ τὸ χωράφ. Διάβκε πὲ τὸ σπιτ'.

διάζω = διαίζω, ἀναγκάζω. Τὸν διάσε ἡ γυναίκατ'.

διαχνίζω = διηθῶ. Διαχνίζω τὸ γάλα.

δίκιο (τὸ) = ἡ ἀμοιβή ποῦ πληρώνεται γιὰ ὠρισμένη ὑπηρεσία, Ὁ δάσκαλος πῆρε τὸ δίκιοτ'. Ὁ παπᾶς πῆρε τὸ δίκιοτ' ὁ γιατρός πῆρε τὸ δίκιοτ'.

Διχανίζω = παρατηρῶ ἀφηρημένος. Δγές τονα πῶς Διχανίζ.

Δουκουρτζούν (τὸ) = σωρὸς ἀπὸ δέκα ἐπτὰ, συνήθως δεμάτια σιτηρῶν
δουκράνι (τὸ) = τὸ δίκρανο. Πῆρε τὸ δουκράν και δουκρανίζ.

Δρέχω = τρέχω. Τότε Δρέχα οἱ καλογέρ' στὰ χωριά. ἘΔρεξάμ' παν-
τγιού. Σὰ δὲ σὲ Δρέχ' μὴ Δρέχς.

Δυλίζω = τυλίσσω. Δυλίζω τὸ ζουνάρ. Δυλίζουμ' = τυλίσσομαι, ζα-
λίζομαι. Δυλίζτε τ' ἀκίλι μ'.

δωγμός (ὁ) = ὁ διωγμός. Στὸ δωγμὸ ἐφυγάμ' πὲ τῆ Θράκη.

Ε'

Ἔκα = στάσου (ἀπὸ τὴν προστ. στέκα τοῦ ῥήμ. στέκω). Ἔκα τσίτσα
νὰ σὲ πῶ (στάσου λίγο νὰ σοῦ εἰπῶ).

ἐφαλὸς (ὁ) καὶ νεφαλὸς (ὁ) = ὁ ὀμφαλός. Φοβοῦμ' μὴν ἔπεσε ὁ ἐφα-
λός τ'.

Ζ'

ζηνοκέDς (ὁ) = ὁ ὀστρος, ἡ ἀλογόμυγα. Τὸν τσίπσε ζηνοκέDς.

ζιγρίζ' = θγαίνει νερὸ και κάνει τὸ ἔδαφος νοτερό. Δῶ ζιγρίζ'.

ζνίχ' (τὸ) = ὁ τράχηλος τῶν βοδιῶν. Πρῆσκει τὸ ζνίχ' τῆ βοδιοῦ μας
ἀ τὸ κάνουμ πὲ τὸ τοῦθλο.

ζούλα (ἡ) = πολὺ ὄρμηο. Τὸ κεράσ' εἶναι ζούλα, τὸ σῦκο εἶναι ζούλα.

ζουλόφονος-η-ο = ζηλόφθονος. Αὐτὸς ἐν ζουλόφονος.

ζουλιάζω = ὄρμαίζω πολὺ. Ζούλιασε τὸ σῦκο.

Θ'

θεμονιά = θημονιά, σωρὸς θεωρισμένων δημητριακῶν, ποῦ δὲν ἔχουν ἀκό-
μη ἀλωνισθῆ.

θλήκωση (ἡ) = τὸ θηλύκωμα, ἡ κλείδωση. Ἡ θλήκωση τῆ μάκου (τοῦ
ἀστράγαλου).

θλυκάνουμ', θηλυκάνομαι ἀντίθ. Ξεθλυκάνουμ. Ξεθλυκώθηκα χωρὶς νὰ
δγιῶ.

Ι'

ἰζαργιές (ὁ) = ἡ δικαστικὴ κλήση. Γῆρτ' ὁ ἰζαργιές.

ἰκράμ (τὸ) = τὸ κέρασμα. Θὰ κάνουμ ἰκράμ. Μᾶς ἔκαναν ἰκράμνια.

Κ'

Καβάλ (τὸ) = τὸ χῶμα ποῦ ἐξάγεται ἀπὸ σκαπτόμενο χανδάκι και οἴχνεται ἀπ' ἐδῶ και ἀπ' ἐκεῖ και σχηματίζει ὄχθες. Ἐκαναμ' καθάλ' πὲ τὸ χαDάκ.

ΚαGλί (ἡ) = δίτροχο ἀμάξι. Κάτσε πάν στη ΚαGλή.

καθενείνας = καθέννας. Καθενείνας ἄνθρωπος.

καϊνάκ (τὸ) = τὸ κεφάλαι. Τὸ νερὸ θγαίν καϊνάκ.

καλαμπόκ (τὸ) = ὁ ἀραβόσιτος. Συνών. παπαδιά (ἡ), μαμποῦλ (τὸ), φουσκόστατο (τὸ), φλάσκα (ἡ).

καμᾶς (ὁ) = σφήνα, παρτίδα παιχνιδιοῦ. Φέρ' τὸ Γαμᾶ πὲ κεῖ. Σ' ἐνί-
κσα ἓνα Γαμᾶ.

καμμῶ = καμμύω, κλείω τὸ μάτι. Κόμα δὲ κάμμισα μὲ σήκωσανα. (κᾶ-
με, κάμμε, κάμμε... φωνάζουν τὰ παιδιὰ ὅταν πηγαίνουν νὰ κρυφθοῦν στὸ
παιχνίδι κρυφτοῦλι).

καναράς (ὁ) = μεγάλη ριζιμὰ πέτρα. Χτύπησε τὸ Γαναρά πὲ τὸ βα-
ρειό. Κεῖ ὄξω στὸ Γαναρά.

κανείνας = κανέννας. Κανείνας δὲ πηγαίν' ὄξω πὲ τὸ χωριό.

καπλατίζω = γεμίζω, χορταίνω, Καπλάτσε - τορταλίξ. Καπλάτσε γῆ
καρδιά μ'.

καποτνός (κάποτε) ἡ-ὁ = παλαιός, ἀρχαῖος. Καποτνὰ πράματα ἐν αὐτά.

Καποτνή γλωσσή.

καραGιοβρέκ (τὸ) = μαῦρο φαγώσιμο σταφύλι.

κοσμέρεμα (τὸ) = ἡ εἰρωνία, ἡ κοροῖδία. Ἄφς τὰ κασμερέματα.

κασμερεῦω = εἰρωνεύομαι, κοροῖδεύω. Γιατατὶ μὲ κασμερεῦς;

κάτια (τὰ) = τὰ φύλλα, τὰ στρώματα. Ἡ κουβέρτα ἔχει τέσσερα κάτια.

κατλαβάκ (τὸ) = τὸ κυβίστημα, κατακυλίσιμα. Κατρακυλώντας ἔκανε
τέσσερα κατλαβάκια.

κατόργο (τὸ) = ἡ καταβολάδα τοῦ ἀμπελιοῦ πληθ. κατόργα (τὸ). Νὰ
φριάσομ' ἓνα κατόργο.

κατωζύγ' (τὸ) = τὸ ξύλο ποῦ περνοῦν κάτω ἀπὸ τὸ λαμὸ τῶν ζευγμένων
ζώων γιὰ νὰ συγκρατιέται ὁ ζυγός. Πέρασα τὸ κατοζύγ' στὸ ζυό.

κενDι (τὸ) = τὸ δειληνό. Ἐφαγάμ' τὸ κενDι κ' ἀρχίσαμ' τῆ δουλειά.

κελεμπέκ (τὸ) = ἀρρώστεια τῶν προβάτων, ἄλλοῦ κλαπάτσα.

κερτίκ (τὸ) = ἡ ἐγκοπὴ τῆς τσέτλας (ιδ. τσέτλα).

κιζιλτσές (ὁ) = εἶδος σίτου.

κλώκα (ἡ) = ἡ κλώσσα. Κάθσε κλώκα; δὲ Dάβγαλε ἡ κλώκα τὰ πουλιά.

κοιτάζομ' = βλέπομαι, συναντῶμαι. Ἄ δὲ Γοιταχτοῦμ' χαιρετήματα.

Βουνὸ πὲ βουνὸ δὲ Γοιτάζται.

κοκολέκα (ἡ) = ἡ ράβδος τοῦ βουκόλου μὲ παχὺ τὸ ἐν ἄκρον.

κολτοῦκ (τὸ) = ἡ μασχάλη.

κόρδες (οἱ) = τὰ τέλια τοῦ βιολιοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐντατῶν ὄργανων.

Κόρδα (ἡ) = ἡ ἐλαστικότης. Τὸ ψωμί ἔχ κόρδα ἢ τὸ ψωμί κορδίς'.

κόρζα (ἡ) = ἀρρώστεια τῶν ὀρνίθων ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία συνήθως.

κότημα (τὸ) ἄλλως κονΔήμ' (τὸ) καὶ κουτσομπάκ (τὸ) = συνήθως ἀπαντᾶ στὸ πληθ. κοτήματα (τὰ) = δίστιχα, εὐθυμα, συνήθως ποῦ λέγονται στὰ διάφορα γλέντια. Τραγοῦδια καὶ κοτήματα σὰ θέλ' σ' γιὰ νὰ μάδς' πάρ' χαρτὶ καὶ πέννα καὶ κᾶτσε νὰ τὰ γράφσ'. "ΑΔε νὰ ποῦμ' κουτσομπάκια νὰ γελάσουμ'.

κουΔράδια (τὰ) = τὰ κουΔραδόπλα (τὰ) = ξύλα κομμένα κοντὰ κοντὰ.

κουῦΔρος = κοντός. Τὸνα τὸ χέρ' ἐν κοῦΔρο. ΚοῦΔρο νὰ τὰ κόβς σὺ.

κουλκούτα = μικρὴ στάμνα. Μνιὰ κούλκούτα νερό.

κουπάνα (ἡ) = ξυλίνη λεκάνη πελεκητή. Πλύνω μέσ' τὴ Γουπάνα.

κουρι (τὸ) = τὸ δάσος. Κόβουμ' πὲ τὸ κουρι ξύλα.

κουρτσουλιάτς' (ὁ) = ὁ κορυδαλλὸς ὑποκρ. κουρτσουλιοτόπλο.

κουσκούσ' (τὸ) = εἶδος τραχανᾶ σὲ σχῆμα σκάγιου ποῦ γίνεται μὲ ἀλεῦρι καὶ ἀβγά.

κουτούλκος-η-ο = κλαδεμένος. Πέμνε κουτούλκο τὸ δέΔρο.

κούσωτο (τὸ) = εἶδος κεχριοῦ (λ. Τ.).

κοφτερὴ (ἡ) = ἡ κόφη τοῦ μαχαιριοῦ. ΚιορλέΔσε γὴ κοφτερὴ τὴ μαχαιριοῦ (δὲν κόβει).

κρίνα (ἡ) = τὸ χάρτινο κουτί. Δῶσε μ' μνιὰ κρίνα τσιγάρα. Βὰν τὰ μαΔήλια μέσ' τὴ Γρίνα. "Άλλως κρίνι (τὸ), Κρυγιᾶς (τὸ) = κρέας. Ψούνσα κριγιᾶς.

κρόκος (ὁ) = τὸ γνωστὸ γιὰ τὴν κόκκινη βαφή, ποῦ βγάζουν ἀπ' αὐτὸ, ὁ κρόκος τοῦ ἀβγοῦ. 'Αρέζω τὶς κρόκ'.

κρυβιοῦμαι = κρύβομαι. Κρυβιέται μέσ' τὴ λούρη. Κρυβήθηκε στὴ γίσμπα (κατόγι).

κολάνι (τὸ) = ζώνη πλατεῖα τῶν γυναικῶν. Ὁ ἱμάς ποῦ περνάει κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά τῶν ἴποζυγιῶν γιὰ νὰ συγκρατῆ τὸ σάγμα.

Λ'

λαθωμένος-η-ο = πρελλός, ἀλλόφρων. Σὰ λαθωμένος φαίνDανα. "Εφυγαμ' νηστικοὶ πὲ τὴ Γαταστροφή καὶ λαθωμέν' μᾶς κνηγούσανα.

λάκκος (ὁ) = ὁ ἀργαλειός, ὁ λάκκος (γούβα). Στὸ λάκκο φαίνουνα πανί.

λαλήματα (τὰ) = τὰ ὄργανα. Παιζ' νὰ τὰ λαλήματα.

λεγνός-η-ο = ορητός, ἀβαθής. Λεγνὸ Γιὸλ (ορηχὴ λίμνη) λεγνὴ τρύπα.

λινοβόθειο (τὸ) = ἡ ἀλληλοβοήθεια ποῦ γίνεται στὸ σκάψιμο τῶν ἀμπελικῶν ἰδίως μεταξὺ τῶν θηλέων. Μεθαύριγιο στὰ ληνοβόθεια θὰ σὲ δγιούμ'.

λιαλιῶ = κτυπῶ, φωνάζω τὰ ζῶα. Λιάλε τὰ βόδια μπρέ. Λιαλιῶ τίς βῶκ'.

λίγδα (ή) = τὸ λίπος πληθ. λίγδες (οί) = μικρὰ μικρὰ σύννεφα, σωρευμένα στὸν οὐρανό. "Εβγαλαμ' τὴ λίγδα πὲ τὸ γουρούν'. 'Ο οὐρανός ἐν γιομάτος λίγδες.

λίσκεμμα (τὸ) = τὸ σφάλσιμα μὲ τὸ δικέλλι, ἄλλως λίσκος. Τ' ἀμπέλ' θέλ' λίσκεμα. Πῆγα στὸ λίσκο, λίσκεύω = σκαλιζω.

λούνα (ή) = ἡ καλαμιὰ τῶν σιτηρῶν. 'Η λούνα ἐν μελίχρωμη.

Μ'

μάδαλος (ὁ) = ὁ μάνδαλος, ξύλινος χονδρὸς σύρτης ποὺ χρησιμεύει γιὰ τὸ κλείσιμο τῆς πόρτας. 'Ο μάδαλος τῆς θύρας.

μαδίζω = μαλώνω. Γ' οἱ γειτόνισσες μας μάδσανα.

μαθός-η-ο = ἐκεῖνος ποὺ μαθαίνει, ποὺ συνηθίζει καὶ παθ. ἐκεῖνος ποὺ μαθαίνεται, συνηθίζεται. 'Ο παθός και μαθός. Γῆ δουλειὰ εἶναι μαθή.

μάϊνα (ή) = παιγνίδι ποὺ παίζουν τὰ παιδιά χωρισμένα σὲ δύο ομάδες. Στὸ μέσο τῶν δυὸ ομάδων βάζουν μιὰ πέτρα. Βγαίνει κάθε παίκτης ἀπὸ τὴν ομάδα του καὶ προσπαθεῖ νὰ πατήσῃ τὴν πέτρα, προτοῦ τὸν χτυπήσῃ ἕνας ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. "Όταν βγαίνει φωνάζει «πατῶ καλὲ και βγαίνω». "Αμα ὁ παίκτης τῆς ἀπέναντι ομάδος τὸν χτυπήσῃ φωνάζει: «μάϊνα» και ὁ χτυπηθείς γίνεται αἰχμαλώτος. "Ετσι συνεχίζεται τὸ παιχνίδι και νικῆτρια ομάδα εἶναι ἐκεῖνη ποὺ ἔχει τοὺς πιὸ πολλοὺς αἰχμαλώτους. '

μάκος (ὁ) = ὁ ἀστράγαλος. Χτυπᾶ στὸ μάκο. 'Η θλόκωση τῆ μάκου.

μανίκι (τὸ) = τὸ μανίκι τοῦ σακκακιοῦ, ὁ σκελετὸς τῶν σκαπτικῶν ἐργαλείων γενικώτερα κάθε λαθή.

μαΔιά (ή) = ἡ μαντεία, μαγεία, προφητεία. Τόκανε καλὴ μαΔιά και πιάστηκε.

μαρκιέται = μαρκιάζει. Τὸ βόδ' μαρκιέται. "Όσα πράματα μαρκιοῦΔαι τρώγνΔαι, ὅσα δὲν μαρκιοῦνΔαι δὲ ΔρώγνΔαι.

μελΓὰς (τὸ) = ἡ βρεγματικὴ χώρα τῆς κεφαλῆς. Τὸν δῶκε μιὰ στὸ μελΓὰρ.

μέτρο (τὸ) = μέτρο τῶν ὑγρῶν, χωρητικότης ὀκτῶ ὀκάδων.

μήνας (ὁ) = ὁ μήνας. 'Ονόματα μηνῶν. 'Ο Μεγάλος μήνας (Γενάρης), Φλεβάρσ', Μάρτς, 'Απρίλς, Μάης, Θεριστής, 'Αλωνιάτς, "Αγουστος, Σταυρός, "Αι Δημήτρης, 'ΑγιαΔοιάς, Χριστουγεννιάτς.

μιτὰρ (τὸ) = τὸ ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ διὰ τοῦ ὁποῖου μετακινοῦνται τὰ νήματα.

μοσιζῶ = μυρίζω, μεσ. μοσιζομαι = μυρίζομαι. Μοσιζ' τὸ λουλούδ'. Δὲ μόσκισα τὸ δαχτυλίδι μ' νὰ ξαίρω ποὺ μὲ θέλς. Μοσιζομ' τὸ τριαΔάφλο. Μόσκιζανα τὰ βουνὰ τῆς Θράκης. Δὲ γείσαι λουλούδ' νὰ σὲ κοσμοστούμ.

μούκια (ἦ) = μάλλινος στρογγυλὸς σκοῦφος. Δῶσε μ' τὴ μούκιαμ'.

μουκίζω = μουτζώνω. Μούτσκε τόνα.

μούρμουρος (ὀ) = συζήτηση συνεχῆς καὶ ἀκατάστατος, μουρμούρισμα.

Ἄσ' τὸνα τὸ μούρμουρα.

μουρτσούνα (ἦ) = τὸ μπροστινὸ μέρος τῆς κεφαλῆς τῶν τετραπόδων, ἰδίως τῶν βοδιῶν καὶ ἵππων. Γῆ μουρτσούνα τῆ βοδιοῦ. Γῆ μορτσούνα τ' ἀλόγου.

μουσουνίζω = ἀναπνέω δυνατὰ μὲ τὴ μύτη. Τί μουσουνίζ' σ' οὐς. μουσούνισμα (τό).

μουτζιά (ἦ) = ἡ μουτζούρα. Μουτζιά ἔχ' σ' στὴ μύτ' κασιβέλα σὲ φίλησε. Συνών. μουτζούρα.

μουδροῦνα (ἦ) = εἶδος μεγάλου ἀχλαδιοῦ. Ψὲς ἔφαγαμ' μουδροῦνες Γ'οὶ μουδροῦνες ἔν μεγάλα ἀπίδια.

μουχάν (τό) = τὸ φυσούνι τοῦ σιδηρουργοῦ.

μυζήθριγια (ἦ) = ἡ μυζίθρα.

μυγιατ (τό) πληθ. μυγιαόρια (τά) = μικρὲς μυῖνες.

Ν'

νηλιόγαλμα (τό) = ἡ ἀνατολή. Πῆγε κατὰ τὸ νηλιόγαλμα. Γῆ Πεντάπολη πέφτ' στὸ νηλιόγαλμα. Ὁ Σκοπὸς πέφτ' τρεῖς ὥρες νηλιόγαλμα πὲ τις Σαράδα Ἐκκλησιές.

νηλιοβασίλεμα (τό) = τὸ ἡλιοβασίλεμα. Θὰ νάρτ' τὸ νηλιοβασίλεμα.

νοῦση (ἦ) ἡ εἰδοποίηση. Θὰ σὲ δῶσ' νοῦσ' ὁ σκύλος.

νουνίζω = ἐνθυμούμαι. ὉΔε νουνίσω θὰ σὲ πῶ. Τ' ἀστόχσα, δὲ νουνίζω τώρα.

νούνισμα (τό) = ἡ σκέψη, ἡ ἀνάμνηση. Ἐκατσε στὸ νούνισμα (μπῆκε στὴ σκέψη).

Ξ'

Ξεθαρεύουμ' = δίδω ἐμπιστοσύνη. Ἦσυχάζω. Ξεθάρεψε γιατί μπίτσε τῆ δουλειά τ'. Γῆθελα λίγο νὰ ξεθαρευτοῦμ'.

Ξεθερίζω = τελειώνω τὸ θερισμό. Τώρα ξεθάρασατε, ξαλωνίσατε, λουκούνια νὰ κάντε.

Ξεστρεμιά (ἦ) = ἡ ἀνάποδη ὄψη τοῦ ρούχου, Ἀντίθ. ὀρτιά (ἦ).

Ξοπίσω (τά) = πάλιν, πίσω. Γῆστε τὰ Ξοπίσω.

ΞυΔὸς = μυτερός, σουγλερός. ΞυΔὲς πέτρες.

Ξυλοφᾶς (ὀ) = ἡ λίμα. Πὲ τὸ Ξυλοφᾶ ἔξιναμ' τὰ ξύλα.

Ξύστρος (ὀ) = ἡ ξύστρα τῆς σκάφης. Φέρ' Δὸ ξύστρο.

Ξώρας = ἀργά. Γύριζανα ξώρας στὸ χωριό.

Ο'

ἌΟδατή (ἦ) = πέρασμα, ὁ πόρος. Τὸ χωράφ' ἔχει μινὰ ὀΔατή.
 ὀρδίνι (τὸ) = τὸ μέρος, ἡ σειρά πὸν παίρνει ἔμπρὸς τοῦ ὁ κάθε θερι-
 στῆς νὰ θερίσῃ. Ἄλλου ἔργος ἢ ὀργός. Πόσα ὀρδίνια ἔκανες; Σὲ πόσ' ὠρα
 ἔβγαλες τὸ ὀρδίν;

ὀρδινιάζω = Ἀρχίζω νὰ κάνω τὸ ὀρδίνι μου.

ὀρτιά (ἦ) = ἡ ὄψις τοῦ ροίχου, τοῦ ὑφάσματος ἀντίθ. Ξεστρεμιά (ἦ).

οὔκε = ὄχι, δέν. Οὔκε χαμπαρίζ.

ὄχτος (ὀ) = πληθ. ὄχτοι (οἶ) ἢ ὄχθη. Ὁ ὄχτος τῆ ποταμοῦ.

Π'

Παιδιακό (τὸ) = σπασμοὶ πὸν καταλαμβάνουν τὸν ἄρρωστο. Τὸν ἔπια-
 σε τὸ παιδιακότ'.

παλαμαριά (ἦ) = θεριστικὸ ἐργαλεῖο ξύλινο τὸ ὁποῖο βάζουν στὸ χέρι
 ὅταν θερίζουν γιὰ νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς νυγμοὺς τῆς καλαμιᾶς τῶν
 σιτηρῶν.

παπαζκαραλίκι (τὸ) = εἶδος κρασοστάφυλου. Πὲ τὸ παπαζκαραλίκι
 γίνεθαι ὁ πελίνος ὁ καλύτερος.

παράΓωμα (τὸ) = τὸ ἐπάννυμο, τὸ πατρώνυμο. Πῶς ἔν τὸ παράΓωμάτ'
 πληθ. παραΓώμνια.

παραχώνω = σκεπάζω μὲ χῶμα. Θάφτω τὸ νεκρό. Παράχωσάμ' τὸν με-
 θαμένο.

πατακάνω = θυθίζομαι. Πατάκωσε μέσ' τῆ λάσπη.

πατέκα (ἦ) = τὸ μονοπάτι, τὸ πεζοδρόμιο. Ἔχει ἴσια πατέκα. Πὲ τῆ
 μπατέκα, γιά (ἦ) πὲ τὸ δρόμο πᾶς στ' Ἀφκαριοῦ.

παχνί = ἡ φάτνη τῶν ζώων. Δῆσ' τὰ πράματα στὸ παχνί.

πεθαμενιά = πένθιμος. Χτύπησε ἡ καμπάνα πεθαμενιά.

πετμέζ (τὸ) καὶ πεκμεζ (τὸ) = σιρόπι ἀπὸ μούστο.

πέλεμος (ὀ) = ὁ πόλεμος. Θέρος, Τρύγος, πόλεμος, πελεμῆ = πολεμῶ.

πελίδα (ἦ) = μαχειρίδιο, σουγιᾶς. Δῶσ' με τῆ μελίδα σ'. Πὲ πὸν
 γεῖσε; Πὲ τὸ Σκοπό. Βγάλ' τῆ μελίδα σ' νὰ τῆ δγαῶ.

πελίνο (τὸ) = ὁ πηλίνος = χόρτο πικρὸ μὲ μικροὺς μικροὺς κόκκους
 πὸν τὸ ρίχνουν στὸ μούστο, τὸ ἀνακατεύουν πολὺ γιὰ νὰ πάρῃ ὁ μούστος τῆ
 πικράδα του.

περβάζ' (τὸ) = ἡ κορνίζα τοῦ καθρέπτη τῆς φωτογραφίας κ.ο.κ.

περτσιᾶ (ἦ) = ἀπόσταση ἴση πρὸς τὸ ἄνοιγμα τῶν ποδιῶν, πολὺ μικρὴ
 ἀπόσταση. Μινὰ πεσκειᾶ χωράφ'.

πεσκιό (τὸ) = ἡ πετσέτα.

πλάνω = πλάθω. Πλάνω τὸ ψωμί πὰ στῆ μπλασταριά.

πλοκαριά (ἦ) = ἀμάξι με ὑψηλὰ πλευρὰ (κανάτια) πρὸς μεταφορὰν τῶν ἀχύρων.

πουλόπλα (τὰ) = τὰ ἐξανθήματα πού παρουσιάζονται στὸ σῶμα ἀπὸ ἐξανθηματικὴ νόσο, συνεκδ. ἦ ἰλαρά, ἦ εὐλογιά, ἐξανθηματικὴ νόσος. Αὐτὸ τὸ παιδί ἔβγαλε πουλόπλα.

πούμα(ἦ) = πλάκα ἀπὸ πλίνθους ἐπάνω στὴν ὁποία ψήνουν ψωμί. Στὴ μπούμα ψήνουν τσατσόπηττες.

πριγιακόνι (τὸ) = ἄκονι γιὰ τὸ πριόνι.

προσφωλσ' (τὸ) = τὸ ἀβγὸ πού βάζουν στὴν φωλιά γιὰ νὰ γεννήσῃ ἡ κότετα (στὴν Πελοπόν. προσφῶλι) ἄλλως φωλίτης (ὀ). Βάλτε ἓνα προσφῶλ' νὰ γεννήσ' ἢ ὄρνιθα. Ἔβαλες φωλίτ' τὴν ὄρνιθα;

Ρ'

ραχνιά (ἦ) = ἡ αἰθάλη. Κόλλσε ἡ ραχνιά τῆς ἀφτριας.

ρεσπερόκος-η-ο = γεωργικός. Ὁ Ἅγιος Μόδεστος ἐν ρεσπερόκος ἄγιος καὶ τὸν γιορτάζουμι' στὶς δεκαχτὼ τῆ Χριστουγεννιάτ'.

ροδὰν (τὸ) = ἐργαλεῖον ὑφαντικόν, γύρω στὸ ὁποῖο εἶναι περιτυλιγμένο τὸ νῆμα καὶ ἀπὸ κεῖ μαζεύεται στὰ μασούρια.

ρούπα = τὸ ρόπαλο. Νὰ πηγαῖνσ' πὲ δῶ. Σὰ μάρω μνιά ρούπα θὰ σὲ κάνω τὸ Δερμπγιέ σ'.

Σ'

σάλμα (τὸ) = ὁ σανός, χοντροκομμένο ἄχυρο. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἄχυρο, εἶναι σάλμα.

σαλὸς-η-α = ὁ μωρός. Σὰ σαλὸ παιδί κάν'ς.

σαλατάρακα (ἦ) = μάλλινος ἐπενδύτης (ιδ. φορεσιά). Θὰ θάλω τὴ σαλατάρακα.

σεμπαινῶ = μπαίνω. Σέμπκα στὸ μποταμό.

σειγίζουμι' = σπεύδω νὰ προετοιμασθῶ. Σειγίζουμι' νὰ μπιτίσω λήγορα.

σειγισμὸς = γρήγορη προετοιμασία, φασαρία. Τὶ σειγισμὸ ἔχτε δῶ πέρα, ποιὸς σᾶς κουβαλαδίτ'.

σεφέρ (τὸ) = ἡ φορὰ. Κάθε σεφέρ' βουτούσανα τὰ σουτζούκια στὸ πελτέ.

σινί (τὸ) = τὸ τραπέζι. Πάντε παιδιά, θάλτε τὸ σινί νὰ φᾶμι'.

σκάμπγια (ἦ) = ἡ κάμψη. Πὰ στὰ ξύλα εἶναι πολλὲς σκάμπγιες.

σκαμνίτσια (τὰ) = παιχνίδι κατὰ τὸ ὁποῖον πολλὰ παιδιά σκύθουν, στήριζον τὰ χέρια στὸ ἔδαφος σὲ σχῆμα γεφύρας. Τὸ πρῶτο παιδί ἀρχίζει νὰ πηδᾷ πάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα πού μένουν σκυμμένα καὶ ἀφοῦ πηδήσουν ὅλα παίρνει θέση τελευταῖος. Κατόπι πηδᾷ τὸ δεύτερο, τρίτο κ.ο.κ.

σκαφοδοῦλ (τὸ) = βάσις τραπεζοειδῆς ἐπάνω στὴν ὁποία τοποθετοῦν τὴ σκάφη γιὰ νὰ εἶναι ὑψηλά. Βάλ' τὴ σκάφ' πάν' στὸ σκαφοδοῦλ.

σκεπὸς (ὁ) = ἡ στέγη. Ὁ σκεπὸς τῆς ἐκκλησίας. Ἔπεσε κατ' πὲ πάν τὸ σκεπό.

σκομίζουμ = διαλύομαι, διασκορπίζουμ. Ὁ σκόσμιος σκομίστηκε.

σκούλωτὸ = εἶδος ὑφάσματος ὑφασμένο κατὰ τρόπον, ὥστε οἱ κλωστὲς νὰ προεξέχουν καὶ νὰ διπλοῦνται εἰς εἶδος θηλιάς.

σουρβάτκα (ἡ) = τὸ τυρόγαλο. Συνών. τζίρα (ἡ).

σταρνίζω = χτυπῶ ἔξαφνα, τὸν στάφνισα.

στουράκ (τὸ) = στρόφιγξ τοῦ βαρελιοῦ ἄλλως κάνουλα (ἡ).

σύρομαι = σύρομαι, μεταδίδουμ (ἐπὶ ἀσθενειῶν). Σύρομαι πὰ στὴ γῆ. Σύρνετ' ἀρρώστεια στὸ χωριό.

σύρτα' (ὁ) = ξύλινο πτύο μὲ τὸ ὁποῖο γυρίζουν τὸ σιτάρι.

Τ'

ταμπάχανες (ὁ) = τὸ βυρσοδεφεῖο.

ταμπλάς (ὁ) = ὁ δίσκος. Βάλ' τὸ ποτήρ πὰ στὸ ταμπλά.

ταγίν (τὸ) = ἡ μερίδα. Πῆρε ὁ καθενείνας τὸ ταγίν του. Τὸ δῶκε τὸ ταγίν του.

τάζω = ὑπόσχομαι. Τάζω κερί στὸν ἅγιο. Τάζω στὸ παιδί παρὰδες.

τάμα = Ἡ ὑπόσχεση (ἔχω τάμα στὴ μανειγιά).

ταλέρ (τὸ) = πατέλλα γιὰ τσιγάρα.

ταμάχ' (τὸ) = ἡ ἀπληστία. Τὸν ἔφαγε τὸ πολὺ τὸ ταμάχ'.

ταμαχιάρσ' (ὁ) = ὁ ἀπληστος, ὁ πλεονέκτης (λ.Γ.).

τζάν - τζιν = στὴ φράση. Πῆγα στὸ σπίτ' τζάν - τζιν κανείνας δὲ γήντανα.

τοκάς (ὁ) = ἡ πόρπη. Δὲν ἔχ' τοκά ἡ ζών' μου.

τούμπα (ἡ) = ὁ λόφος, μικρὸ ὕψωμα. Νέβνε πὰ στὴ τούμπα. Κατρακύλεσε πὲ τὴ τούμπα.

τουμπάμ (τὸ) = ἔτσι ὀνομάζεται κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἀνάποδες πλευρὲς τοῦ βαρελιοῦ.

τουμπανίζω = δέρονω μὲ τὸ γρόνθο. Θὰ σὲ τουμπανίσω ἄσκημα.

τράβαλα (τὰ) = τὰ βάσανα. Ἄλλα τράβαλα ἔχουμ' τώρα.

τράχαμα (τὸ) = ἡ προῖκα. Κάθε χρόνο χαλοῦνε χαρές, γιὰ δὲ μορεῖ ὁ μπαμπᾶς νὰ πλερώσ' τὸ τράχαμα.

τριζω = τρίζω, φλυαρῶ. Τί τρίζ' σ' κεῖ πέρα σὰ μπισνὸς τρεχὸς.

τσαβελίζω = κοροιδεύω βγάζοντας τὴ γλῶσσα. Κεῖνος τὸ χούγιαζε καὶ κεῖνο τὸ τσαβέλιζε.

τσάβελο (τὸ) = τὸ κουρέλι. Αὐτὸ δὲν ἔν ροῦχο, μόν' τσάβελο ἔναι.

τσαμπεύουμ' = στολίζουμ. Γούλ' μέρα στὸν Γαθρέπτ' κάται καὶ τσαμπεύτε.

τσαΓαρώνω = ἀναρριχῶμαι. Τσακάτ (τὸ). Τῆ Γιάνν' τὸ τσακάτ' Τῆ βοδιοῦ τὸ τσακάτ'. Τὸ χτύπε πὰ στὸ τσακάτ.

τσατσόπηττα (ἡ) = πρόχειρα ψημμένη πῆττα (πῆττα τῆς τσάτσας). Σκοπιανὴ τσατσόπηττα ρῶγα τσουμπιανὴ (ἐκλεκτὰ πράγματα).

τσιμπλήδα (ἡ) = σπινθήρας, ἔξυπνος ἄνθρωπος. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τσιμπλήδα ἐν. '

τσιλιΓρός-ἡ-ὸ = ἀδύνατος, ἰσχνός. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τσιλιΓρός.

τσιριτμάς (ὁ) = ὁ χαρταετός. Πελοῦνα τὸ τσιριτμά τὰ παιδιὰ.

τσιτσα = δλίγο. Τσιτσα προσζύμ' δῶσε μ'.

τσιτσι (τὸ) = ἔτσι ὀνομάζουν τὸ κρέας τὰ μικρὰ παιδιὰ. Θέλω τσιτσι.

τσούζω = πίνω πολὺ προσ. τρίτο: τσούζει (πονεῖ δυνατὰ. Οὐφ' τσοῦζ'.

Ἔβαλε σπῖρτο, πὰ στὴ μπληγῆ κι' ἔτσουζε. Κάπου κάπου τὰ τσοῦζουμ.

τσουνά (τὸ) = ἡ οὐρὰ τοῦ ἀγλαδιοῦ.

τωρνάς ἢ τωρνά = λίγο προτῆτερα, τώρα δά.

Γ'

Ἐπάρχοντα (τὰ) = τὰ πλούτη, ἡ περιουσία. Τί νὰ σὲ κοροϊδέψω, νὰ σὲ πάρω τὰ ὑπάρχοντά σ';

Ἐψωμα (τὸ) = ἀντίδωρο.

Φ'

φαγανός-η-ο = ἐκείνος ποὺ τρώγει πολὺ. Ὁ βῶκος εἶναι φαγανός.

φεγκομαχεῖ = φέγγει πολὺ. ΦεΓκομαχεῖ τὸ φεΓάρ, φεΓκομαχεῖ ὁ γήλιος, ἡ λάμπα, τὸ πρόσωπο κ.ο.κ.

φελλι (τὸ) = ἡ φέτα. Ἐνα φελλι ψομί.

φέλλ (τὸ) = τὸ ἐμβόλιο.

φηγκριέμαι = ἀκροῶμαι, ὑπακούω. Μὲ φηγκριέται τὸ παιδίμ'.

φίνω = ἀφίνω. Δὲ φίν' τίποτε.

φικνάρ (τὸ) = τὸ πτύον. Πὲ τὸ φικνάρ' πετοῦμ' τὸ χῶμα.

φρικάλ (τὸ) = ἡ σκούπα. Πὲ τὸ φρικάλ φροκαλίζουμ.

φροκαλιῶ καὶ φροκαλίζω = σκουπίζω, σαρώνω, φροκαλίζω τὸ γαχιάτ.

φράνω = ἔρχομαι. Φθάνω σὲ ὠριμὴ ἡλικία, ὠριμάζω. Ἐφτασε τὸ παιδί τ' μπορεῖ νὰ δουλέψ'. Τ' ἀπίδια ἐν φτασμένα.

φτεναίνω = γίνομαι φτενὸς λεπτός.

φτενός-η-ο = λεπτός. Φτενὸ ξύλο. Δγὲ τί φτενός εἶναι. Συνών. λειανός-ἡ-ὸ.

φύτια (τὰ) = φυτίλια, λόγια συκοφαντικά. Τὸν ἔβαλε φύτια.

φωτὰ (τὰ) = ἡ ἑορτὴ τῶν Φώτων τῶν Θεοφανείων. Τὰ φωτὰ ρίχνουν τὸ σταυρὸ στὸ μποταμό.

X'

- χάδιτρο (τό) = ἡ χάνδρα, ἡ ἴρις τοῦ ματιοῦ. Τῆ ματιοῦ τὸ χάδιτρο.
 χαλκᾶς (ὀ) = ὁ κρικός. Συνών. κρικόλλο (τό). Τ' ἀγὰ τὰ περνοῦνα πὲ
 τὸ χαλκᾶ (ἅμα περνοῦσαν ἀπὸ τὸ χαλκᾶ ἐσήμαινε ὅτι εἶναι μικρὸ τὸ ἀβγό).
 χαραῆ (ἦ) = τὰ χαράματα. Ἄ ν' ἔρω τῆ χαραῆ.
 χειρόφτ' (τό) = τὸ γάντι. Δῶσε μ' τὸ χειρόφτ' μου.
 χουλούζς (ὀ) = ἐκεῖνος πὸν ἀποφεύγει τῆ δουλειά, ὀκνηρός. Αὐτὸς ἔν
 χουλούζς. Συνών. χουλούζκος.
 χροιαστικά (τὰ) = τὰ ἐργαλεῖα. Μάζωξα τὰ χροιαστικά.
 χροειγιά (ἦ) = τὸ ἐργαλεῖο. Πάρ' τίς χροειγῆς κ' ἔλα.
 χροματῶ = εἶμαι ἰκανός, φέρω κάτι εἰς πέρας. Χροματῶ παντιοῦ Χίτς
 δὲ χροματῶ.
 χτυκιδ (τό) = ἡ φυματίωση. Τὸν ἔπιασε χτυκιδ.

Ψ'

- ψάλλω = ψάλλω, βρίζω, ἐπιπλήττω. Ψάλλει καλά. Θὰ τοῦ τὰ ψάλλω.
 ψῆφες = παιχίδι πὸν παίζουσι οἱ γυναῖκες μέσα στῆ σκάφη. Μία ἀπὸ
 τίς παίχτριες, ἡ χειροβλάστρια, τίς ἀνακατεῦει μέσα στῆ σκάφη ἕως ὅτου κἀ
 θονται ὄλες μὲ τὴν ἀνάποδη ὄψη καὶ μὰ μὲ τὴν ἐπίχουση. Κατόπιν ἀρχίζει
 νὰ παίξει, ρίχνει τίς ψῆφες μέσα στῆ σκάφη καὶ κερδίζει ὄσες κἀθονται μὲ
 τὴν ἐπίχουση πλευρά. Κατόπιν παίζει ἡ δεύτερη γυναῖκα, ἡ τρίτη κ.ο.κ. ἕως
 ὅτου καθήσουν ὄλες οἱ ψῆφες μὲ τὴν ἐπίχουση πλευρά.
 ψηφιά (τὰ) = τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβῆτου. Μὲ πόσα ψηφιά γράφεται
 ἡ λέξη; Μήτε τὰ ψηφιά δὲ ξαίρ'.
 ψιχιά (ἦ) = τὸ ἐσωτερικό, ἡ ψίχα τοῦ ψωμοῦ, καρυδιοῦ, βαμβακιοῦ κλπ.
 ψιχίδια (τὰ) = οἱ ψίχες. Τῆ ψωμιοῦ τὰ ψιχίδια.

Ω'

- ᾠλελε = ἔκφραση πόνου. ᾠλελε μάννα.
 ᾠς = μέτρι. ᾠς τώρα, ὡς τὰ γύστερα, ὡς τὰ χτές, ὡς μεθαύριγι ὡς
 τὴν ἄλληνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, Γ. Μέγα τόμ. Α'.
- 2) Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, Γ. Μέγα τόμ. Β'.
- 3) Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, Γ. Μέγα τόμ. Γ'.
- 4) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. Ι'.
- 5) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. Ε'.
- 6) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. ΣΤ'.
- 7) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. ΙΖ'.
- 8) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. ΙΓ'.
- 9) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. ΚΕ'.
- 10) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. ΚΖ'.
- 11) Εἰσαγωγή εἰς τὴν Λαογραφίαν, Γ. Α. Μέγα.
- 12) Ἀναμνήσεις Θρακιώτη Ἀγωνιστή, Ι. Π. Μαμαλάκη.
- 13) Ὁ Θρακικὸς Ἀγὼν, Ν. Στάγκου — Γ. Σαλονικίδη.
- 14) Κόσμοι τῆς Ἀνατολῆς, Κ. Κουκκίδη.
- 15) Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης, Ἀντ. Κ. Καψῆ.
- 16) Ἱστορία τοῦ Σαμακοβίου καὶ τῶν πέριξ, Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, Θεόδωρ. Περ. Κιακίδου τόμ. Ζ'.
- 17) Θρακικὰ τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου».
- 18) Λεῖψωμα πατριωτικῆς εὐγνωμοσύνης εἰς μνήμην τῶν Ἐθνομαρτύρων Παλαιοῦ καὶ Νέου Σκοποῦ.
- 19) Μουσικὰ κείμενα Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τῆς Θράκης, Π. Καβακοπούλου — Κ. Ρωμαίου — Πολ. Παπαχριστοδοῦλου τόμ. Α'.
- 20) Τὰ Σχολεῖα τῆς Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου.
- 21) Ἀνατολικὴ Θράκη, Νέτρο - Βέη.
- 22) Ἡ Θράκη καὶ αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι, Μελισσηνοῦ Χριστοδοῦλου.
- 23) Θρακικαὶ μελέται Βλασίου, Βλασίου — Γ. Σκορδέλη.
- 24) Ἡ Παιδεία στὴ Θράκη τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα, Πολ. Παπαχριστοδοῦλου.
- 25) Ἡ Θράκη Ἑλληνικὴ ἀνὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας. Ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ ΣΤ' τόμου τοῦ Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ.
- 26) Ἡ Θράκη ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν, Δ. Σβολοπούλου.

27) Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης, Ἀχιλ. Θ. Σαμοθράκη.

28) Ἡ Θράκη, τὸ διαμάντι τῆς Ἑλλάδος, Τάκη Ἀκροίτα.

29) Ἱστορία τῆς Θράκης ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως εἰς τὴν καταστροφὴν,

A. Κονιτοπούλου.

30) Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Θράκης, Εὐγ. Παπαευγενίου.

31) Πληροφορίαι ἀπὸ Σκοπιανούς.

ΑΝΑΤΥΠΙΑ ΕΤΟΥΣ 1970

ΤΟΥ 35ου ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

'Αριθ.	σελ.
167 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΜΕΛΗ: Στίλβων Κυριακίδης ὁ Θράξ καὶ τὸ Πνευματικόν του Μνημόσυνον	7— 26
168 ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΩΤΙΑΔΟΥ: Συμβολή Ἀδριανουπολιτῶν δι' ἐπιδικασίαν Ἀνατ. Θράκης εἰς Ἑλλάδα	27— 34
169 ΤΑΚΗ ΑΚΡΙΤΑ: Ἡ Θράκη διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, (ἕνας ὕμνος γιὰ τὴν πατρίδα τοῦ καθενός)	35— 54
170 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΟΥΚΚΙΔΗ: Ὁ τρίτος Φάουστ καὶ οἱ Ἀναστενάρηδες	55— 70
171 ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ: Λαογραφικά Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων	71—150
172 ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΠΑΝ. ΚΟΥΛΕΡΗ: Ἡθῆ καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Ἄμφια τοῦ Νομοῦ Ροδόπης	151—218
173 ΑΠΟΣΤ. ΔΗΜΟΣΘ. ΨΑΘΑ καὶ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΗΤΡΑΚΛΗ—ΨΑΘΑ: Ὁ Σκοπὸς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης (Λαογραφικὴ μελέτη)	218—376
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ τοῦ 35ου τόμου τοῦ Ἀρχείου Θράκης	377